

67. GENEL KURUL EKONOMİK RAPOR 2011

ISBN: 978-605-137-079-8

TOBB Yayın No: 2012/151

TOBB yayınları için ayrıntılı bilgi
Yayın Müdürlüğünden alınabilir.

Tel : (0312) 218 20 00

Faks : (0312) 218 20 64

internet : www.tobb.org.tr

TOBB yayınlarının tam metnine ücretsiz olarak internetten ulaşabilirsiniz.

Tasarım: Merdiven Reklam Tanıtım

GMK Bulvarı Özveren Sokak No: 13/14 Demirtepe - Ankara

Basım: Özyurt Matbaacılık

Büyük Sanayi 1. Cad. Süzgün Sk. No: 7 İskitler - Ankara

ÖNSÖZ

Küresel ekonomik krizden en çabuk çıkan ülkelerden birisi olan Türkiye, 2009 yılında %4,7 oranında küçülme yaşarken, 2010 yılında sabit fiyatlarla GSYİH %9,2 oranında gösterdiği büyüme ile Avrupa'nın en hızlı büyüyen ekonomisi olmuş ve 2011 yılında da yine sabit fiyatlarla GSYİH %8,5 oranındaki büyüme ile olumlu seyrini devam ettirmiş, Avrupa ülkeleri arasında birinci, G20 ülkeleri arasında ise üçüncü sırada yer almıştır.

Dünyanın en hızlı büyüyen ve küresel ekonomideki payını arttıran; Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'i kapsayan BRIC ülkelerinin bugün dünya ekonomisi içinde yaklaşık beşte bir oranında bir paya ulaşması, tahminlerin çok üzerinde bir gelişme olarak dikkatleri çekmektedir. Önümüzdeki 10 yıl içinde dünyanın en güçlü 8 ülkesinden oluşan G8'e BRIC ülkeleriyle birlikte ekonomileri hızla büyüyen Meksika, Endonezya, Güney Kore ve Türkiye'nin de dahil edilmesi beklenmektedir. Ayrıca gelecek on yıl içinde Türkiye'nin dünya üretim ve ticaret hacmine en çok katkı verecek on ülkeden biri olacağı da tahmin edilmektedir.

Uluslararası Para Fonu'nun "Dünya Ekonomik Görünümü, 2011" yayınında Türkiye'ye yönelik tahminlerde cari açık en çok dikkat çeken nokta olmuştur. 2010 yılında cari açığın milli gelire oranı %6,6 olarak gerçekleşmiş, IMF uzmanlarının tahminlerine göre ülkemizdeki cari açığın milli gelire oranı 2011 yılı için %8,0, 2012 yılı için de %8,2 olarak öngörülmüştür. Ekonominin büyümesi ve kredi hacminin artması cari açığı büyüten bir etki yaratmıştır. Petrol ve diğer emtia fiyatlarının yükseliş eğiliminde olması da ithalatın faturasını yükseltmektedir. Ülkemizde cari açığın milli gelire oranı ekonomide tehlike sinyali olarak algılanmaktadır. Ayrıca cari açık finansman kalitesinin bozulması ve doğrudan yatırımdan daha fazla borç doğuran enstrümanlar ile finanse edilmesi de bu alandaki endişeleri yeniden büyütmeğe başlamıştır.

Ülkemizde özellikle, demir-çelik, makine, otomotiv, kimya ve tekstil-giyim faaliyet kollarında ara malı ithalatı yüksektir. Dış ticaret açığının kapatılması konusunda ne tür ürünlerin ülkemizde üretilebileceğinin analizi yapılarak bunların üretimlerine destek verilmesi ve buna yönelik yapısal adımların atılması gerekmektedir. 2010 yılında, ihracatın ithalatı karşılama oranı %61,4 iken, 2011 yılında oran %56,0'a gerilemiştir. Özellikle ülkemizde ithalatın %70,0'ını oluşturan ara mallarında yurt dışına bağımlı olunması, öncelikle yukarıda sözü edilen faaliyet kollarında yeni bir yatırım-üretim tasarımı yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bugün cari fazla veren 55 ülkeye karşılık 128 ülke cari açık vermektedir, ülkemizde açık veren bu 128 ülke arasında ilk sıralarda yer almaktadır.

Ülkemiz son on yıldır global yönetim danışmanları için cazip bir pazar haline gelmiştir. Bunun temelde iki gerekçesi vardır; bunlardan ilki kabuğunu kıran pek çok aile şirketinin artık kurumsal bir yönetim anlayışıyla yol almak istemesi, diğeri de Türkiye ekonomisinin bundan 10 yıl öncesine göre dünya ile çok daha entegre bir yapıya ulaşmasıdır.

Ülkemizde enerji sektörü en hızlı büyüme kaydeden sektörlerden birisi olarak dikkat çekmektedir. 2005-2009 yılları arasında %4,7 oranında artan enerji talebinin, 2009-2018 yılları arasında %6,3-7,0 bandında artması beklenmektedir.

Ülkemizde 5,5 milyon kişiye istihdam olanağı sunan tarım sektörü ekonomideki önemini korumaktadır. Özellikle dış ticaret açığını azaltmanın öncelikli bir politika olduğu günümüzde; dış ticaret fazlası veren tarım sektörünün stratejik bir planlamayla desteklenmesi, üretilecek ürünlerin ve yerlerinin iyi saptanması ve yüksek girdi maliyetleriyle tarım arazilerinin bölünmesi gibi sorunların giderilmesinin önemi ortadır.

Ülkemizde ekonominin kılcal damarlarını oluşturan KOBİ'ler son on yılda ihracattaki paylarını da arttırmıştır. On yıl içinde KOBİ'lerin ihracattaki oranı %20,0'lardan, %60,0'lara yükselmiştir. KOBİ'lerin rekabet güçlerini geliştirmeleri gerekmektedir. Her dört KOBİ'den sadece birinin web sayfası olduğu, yarısından fazlasının kullandığı bir e-posta adresinin olmadığı, %90,0'ının bilgi teknolojisi uzmanı istihdam etmediği sonuçları KOBİ'lerin teknolojik yetenek ve kapasitelerinin arttırılması ve rekabetçi bir yapıya ulaştırılmaları gerektiğini ortaya koymaktadır.

Euro bölgesinde Yunanistan ile başlayan, İspanya ve Portekiz ile devam eden ve diğer ülkelere de sıçrama riski taşıyan borç krizi endişe yaratmaktadır. Ülkemiz ihracatının yaklaşık yarısının yapıldığı Avrupa'nın resesyona girmesi halinde ülkemizin de bundan olumsuz etkilenmesi kaçınılmaz olacaktır. Burada diğer bir etkide sermaye hareketleri üzerinde yaşanacaktır. Avrupa'nın ekonomik istikrarı ve Euro'yu koruması için daha fazla mali ve ekonomik entegrasyona ihtiyacı vardır ve son dönemlerde alınan tedbirler ile Avrupalı liderlerin bu yönde adım atmak niyetinde oldukları izlenimi edinilmektedir.

ABD'de kamu borç tavanının arttırılmasına yönelik tartışmalar devam ederken asıl sorunun emlak sektöründeki arz talep dengesinin arz lehinde olması ve gayrimenkul ile finans sektörlerinin hala toparlanamaması olduğu görülmektedir. Diğer taraftan ABD Merkez Bankası'nın düşük faiz politikasını uzun süre devam ettireceğini açıklaması ve istihdam piyasasındaki olumlu sinyaller ABD ekonomisinde yeniden büyüme başlatmıştır.

Dünyadaki ve ülkemizdeki seçilmiş ekonomik ve sosyal göstergelerin sunulduğu, yorumlandığı ekonomik rapor yayınınımızın tüm kullanıcılarımız için yararlı olmasını dilerim.

M. Rifat HİSARCIKLIOĞLU

Başkan

TOBB YÖNETİM KURULU

Başkan	M. Rifat HİSARCIKLIOĞLU
Başkan Yrd.	Faik YAVUZ
Başkan Yrd.	Bülent KOŞMAZ
Başkan Yrd.	Halim METE
Başkan Yrd.	Murat YALÇINTAŞ
Başkan Yrd.	Tanıl KÜÇÜK
Üye	İlhan PARSEKER
Üye	Fahrettin AKYIL
Üye	Mustafa YARDIMCI
Üye	Ender YORGANCILAR
Üye	Çetin Osman BUDAK
Üye	Mehmet Ali KUSEYRİ
Üye	M. Arif PARMAKSIZ
Üye	Mustafa BOYDAK
Üye	Harun KARACAN
Genel Sekreter	Mustafa SARAÇÖZ

EKONOMİK RAPORU İNCELEME KOMİSYONU

Başkan	Mustafa HELVACIOĞLU
Başkan Yrd.	Mehmet ERKEKLİ
Sözcü	Ferhat ÇAĞLAYAN
Raportör	Ceyda ÇETİN ERENLER
Üye	Emin SEMERCİOĞLU
Üye	Halit SEZGİN
Üye	Adnan SAKA
Üye	Osman KEYLAN
Üye	İsmail TOKSÖZ

EKONOMİK RAPORU HAZIRLAYANLAR

Sevil UYGUR	İktisadi Raporlama ve İstatistik Müdürlüğü, Müdür V.
Serpil MERT	İktisadi Raporlama ve İstatistik Müdürlüğü, Memur
Aytaç ALEMDAR	İktisadi Raporlama ve İstatistik Müdürlüğü, Uzman Yrd.
Sema KAYNAK	İktisadi Raporlama ve İstatistik Müdürlüğü, Memur

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	Sayfa
İÇİNDEKİLER	iii
TABLO VE GRAFİK LİSTESİ	viii
SİMGE VE KISALTMALAR	xiii
AÇIKLAMALAR	xxiii
	xxvi
BÖLÜM I. DÜNYA EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ	
GENEL DEĞERLENDİRME	1
1. MAKRO BÜYÜKLÜKLER AÇISINDAN DÜNYA EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ	7
1.1 Seçilmiş Ülkeler için Ekonomik Göstergeler	11
1.1.1 Ekonomik Çeşitlilik Endeksi	12
1.1.2 Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi	17
1.1.3 Uluslararası Alanda Girişimciliğe Yönelik Göstergeler	21
1.1.4 G20 Ekonomileri için Aşırı Isınma Göstergeleri	25
1.1.5 Arap Dünyasına Yönelik Riskler ve Değerlendirmeler	28
1.1.6 Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Büyüme Oranları	31
1.1.7 Tüketici Fiyatları Endeksi	31
1.1.8 Satın Alma Gücü Paritesi	34
1.2 Seçilmiş Ülkeler için Sosyal Göstergeler	34
1.2.1 İşsizlik Oranları	34
1.2.2 Ülkelerin Güvenlik Algısı ve Cinsiyet Göstergeleri	37
1.2.3 Uluslararası İnsani Gelişmişlik Endeksi	39
1.2.4 Kişi Başına Gelir ve Harcama	42
1.2.5 Uluslararası Yoksulluk	45
1.2.6 Uluslararası Tüm Yaşamdanda Duyulan Memnuniyet	47
2. ULUSLARARASI MAL PİYASALARI	51
3. ULUSLARARASI KURULUŞLARIN GAYRİ SAFİ YURT İÇİ HASILA VE TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ KONUSUNDA ÖNGÖRÜLERİ	57
3.1 Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Öngörülleri	57
3.2 Tüketici Fiyatları Endeksi Öngörülleri	58
BÖLÜM II. TÜRKİYE EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ	
GENEL DEĞERLENDİRME	63
1. MİKRO BOYUTTA	71
1.1 Hanehalkı Gelir Bölüşümü	71
1.2 Hanehalkı Tüketim Harcaması	72
1.3 İnsani Gelişme Endeksleri	75
1.4 Yoksulluk	81

1.5 Yaşam Memnuniyeti	85
1.6 Tüketici Güven Endeksleri	92
1.7 Gençlerin İşgücüne Katılımı ve Genç İşsizliği	94
1.7.1 Bölgesel Düzeyde Gençlerin İşgücüne Katılım Oranı ve İşsizlik Oranı	95
1.8 Eğitimli ve Eğitimsiz İşsizler	98
1.8.1 Bölgesel Düzeyde Eğitimli ve Eğitimsiz İşsizler	98
1.9 Hanehalklarında Bilişim Teknolojileri Kullanımı	101
1.9.1 Bölgesel Düzeyde Hanehalklarında Bilişim Teknolojileri Kullanımı	106
2. MAKRO BOYUTTA	111
2.1 Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler	111
2.1.1 Küçük Orta Büyüklükteki İşletmelerin Genel Yapısı	111
2.1.2 Bölgesel Düzeyde Küçük Orta Büyüklükteki İşletmelerin Faaliyet Kollarına göre Toplam Girişimler İçinde İşyeri Büyüklük Oranları	114
2.1.3 Bölgesel Düzeyde Küçük Orta Büyüklükteki İşletmelerin İşyeri Büyüklük ve Faaliyet Kollarına göre İllerin Oranları	119
2.1.4 Bölgesel Düzeyde Küçük Orta Büyüklükteki İşletmelerin İşyeri Büyüklük ve Sektörlere göre İllerin Oranları	130
2.2 Milli Gelir	136
2.3 Sektörel Analiz	143
2.3.1 Tarım	143
2.3.1.1 Bitkisel Ürün Dengeleri	147
2.3.1.2 Bölgesel Düzeyde Bitkisel Üretim Alanları	152
2.3.1.3 Bölgesel Düzeyde Bitkisel Üretim ve Verimlilik	153
2.3.1.4 Bölgesel Düzeyde Hayvan Sayısı ve Hayvansal Üretim	161
2.3.1.5 Tarım ve Hayvancılık Ürünleri Dış Ticareti	168
2.3.2 Sanayi	170
2.3.2.1 Madencilik ve Taşocakçılığı	173
2.3.2.2 İmalat Sanayi	174
2.3.2.3 Enerji	180
2.3.3 Hizmetler	181
2.3.3.1 Ticaret Borsaları ve Şirketler	181
2.3.3.2 Turizm	185
2.3.3.3 Ulaştırma	188
2.3.4 Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı	190
2.4 Yatırımlar	193
2.4.1 Bölgesel Düzeyde Yatırımlar	201
2.5 Para ve Banka	205
2.5.1 Para, Banka ve Sermaye Piyasası	205
2.5.2 Kamu Maliyesi	218
2.5.2.1 Merkezi Yönetim Bütçesi	220

2.5.2.2	Fonlar	225
2.5.2.3	Kamu İktisadi Teşebbüsleri	227
2.5.2.4	Kamu Finansman Açığı	229
2.5.2.5	Özelleştirme	229
2.5.2.6	Merkezi Yönetim Borç Stoku	230
2.5.3	Finansal Yatırım Araçları	234
2.5.3.1	Altın Fiyatlarındaki Gelişmeler	235
2.5.3.2	Döviz Kurlarındaki Gelişmeler	237
2.5.3.3	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası	242
2.5.3.4	Faiz Oranlarındaki Gelişmeler	244
2.6	Dış Ticaret	246
2.6.1	Dış Ticaret	246
2.6.1.1	Dış Ticaret Göstergeleri	246
2.6.1.2	İhracat	247
2.6.1.3	İthalat	250
2.6.1.4	Bölgesel Düzeyde Dış Ticaret	252
2.6.1.5	Ülke Gruplarına göre Dış Ticaret	253
2.6.1.6	Komşu Ülkelerle Dış Ticaret	261
2.6.2	Ödemeler Dengesi	262
2.6.3	Uluslararası Doğrudan Yatırım	266
2.6.4	Dış Borçlar	269
2.7	Endeksler	274
2.7.1	Tüketici Fiyatları Endeksi	274
2.7.1.1	Bölgesel Düzeyde Tüketici Fiyatları Endeksi	279
2.7.2	Üretici Fiyatları Endeksi	280
2.7.3	Sanayi Ciro Endeksleri	283
2.7.4	Sanayi Sipariş Endeksleri	285
2.7.5	Sanayi İşgücü ve Girdi Endeksleri	287
2.7.5.1	İstihdam	287
2.7.5.2	Çalışılan Saat	288
2.7.5.3	Brüt Ücret-Maaş	289
2.7.6	İşgücü Maliyet Endeksleri	290
2.7.6.1	Saatlik İşgücü Maliyet Endeksi	290
2.7.6.2	Saatlik Kazanç Endeksi	291
2.7.6.3	Saatlik Kazanç Dışı İşgücü Maliyet Endeksi	292
2.7.7	Dış Ticaret Endeksleri	292
2.7.7.1	İhracat ve İthalat Birim Değer Endeksleri	292
2.7.7.2	İhracat ve İthalat Miktar Endeksleri	293
2.7.8	Sektörel Güven Endeksleri	294
2.8	Satın Alma Gücü Paritesi	299
2.8.1	Hacim Endeksleri	299
2.8.2	Harcama Grupları Fiyat Düzeyi	301
2.8.3	Bölgesel Fiyat Düzeyi	303
2.8.4	Bölgesel Harcama Grupları Fiyat Düzeyi	304

2.9 Bölgesel Düzeyde Seçilmiş Özet Göstergeler	307
2.9.1 İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2 Bazında	307
2.9.1.1 Belediye Sayıları	307
2.9.1.2 Ekilen Alanın Toplam İşlenen Alana Oranı	308
2.9.1.3 Nüfus Yoğunluğu	309
2.9.1.4 Cinsiyet Oranları	309
2.9.1.5 Erkeklerin İşgücüne Katılım Oranı	310
2.9.1.6 Erkeklerin İşsizlik Oranı	310
2.9.1.7 Kadınların İşgücüne Katılım Oranı	311
2.9.1.8 Kadınların İşsizlik Oranı	312
2.9.1.9 Kişi Başına Gayri Safi Katma Değer	313
2.9.1.10 Girişim Sayısı	313
2.9.1.11 Dış Ticaret Hacmi	314
2.9.1.12 Temel Gereksinim Harcamalarının, Toplam Harcamaya Oranı	315
2.9.1.13 Yıllık Ortalama TÜFE Değişim Oranları	315
2.9.1.14 Belediye Belgeli Tesislerde Vatandaşların Ortalama Geceleme Sayısı	316
2.9.1.15 Belediye Belgeli Tesislerde Yabancı Ziyaretçilerin Ortalama Geceleme Sayısı	317
2.9.2 İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3 Bazında	317
2.9.2.1 İşgücüne Katılım Oranı	317
2.9.2.2 İşsizlik Oranı	318
2.9.2.3 Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme Sayısı	319
2.9.2.4 İhracatın İthalatı Karşılama Oranı	319
3. SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELER	323
3.1 Nüfus	323
3.1.1 Cinsiyet Oranları	329
3.1.2 Doğurganlık Hızları	329
3.1.2.1 Bölgesel Düzeyde Doğurganlık Hızları	329
3.1.3 Okullaşma Oranları	330
3.1.3.1 Bölgesel Düzeyde Okullaşma Oranları	331
3.1.4 Cinsiyet Bazında İşgücü Göstergeleri	335
3.1.4.1 Bölgesel Düzeyde Cinsiyet Bazında İşgücü Göstergeleri	338
3.1.5 Ölümlülük Oranları	340
3.1.5.1 Bölgesel Düzeyde Ölümlülük Oranları	340
3.1.6 Ortanca Yaş	341
3.1.7 Doğuşta Yaşam Beklentisi	342
3.2 Çalışma Hayatı	343
3.2.1 İstihdam	343
3.2.2 Bölgesel Düzeyde İstihdam	346
3.2.3 Ücretler	351

4. HEDEFLER VE GERÇEKLEŞME DURUMU	357
4.1 Milli Gelir	358
4.2 Enflasyon	359
4.3 Merkezi Yönetim Bütçesi	359
4.4 Cari İşlemler Dengesi	360
4.5 İşgücü Göstergeleri	361
4.6 Ulusal ve Uluslararası Farklı Kaynakların Seçilmiş Göstergelere Yönelik Tahminleri	362
EKLER	
Ek.1 2006-2011 Yılları Arası Seçilmiş Ekonomik ve Sosyal Göstergeler	367
Ek.2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluş Listesi	370
Ek.3 İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey Kodları ve İsimleri	385
Ek.4 IMF'in Ülke Gruplaması ve Gruplarda Yer Alan Ülkeler	386
Ek.5 AEC Yayınında Yer Alan Ülke Grupları ve Gruplarda Yer Alan Ülkeler	387
Ek.6 Uluslararası Alanda Girişimciliğe Yönelik Göstergeler Bölümünde Yer Alan Ekonomik Gelişme Düzeyi Grubundaki Ülkeler	388
KAYNAKLAR	391

TABLO VE GRAFİK LİSTESİ**BÖLÜM I. DÜNYA EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ
GENEL DEĞERLENDİRME****1. MAKRO BÜYÜKLÜKLER AÇISINDAN DÜNYA
EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ****Tablo**

1. Seçilmiş Değişkenler Düzeyinde Ekonomik Görünüm	8
2. Dünya Ticaret Hacmi Değişim Oranları	11
3. Ülkelerin Ekonomik Çeşitlilik Endeksi	13
4. 1964-2008 Yılları Arasında Ekonomik Çeşitlilik Endeksinde Değişim	14
5. Gayri Safi Milli Gelirin 2020 Yılına Kadar Beklenen Büyümesi	15
6. Kişi Başına Düşen Milli Gelirde 2020 Yılı için Beklenen Artış	16
7. 2020 Yılına Kadar Ülkelerin Dünyanın Ekonomik Büyümesine Yapacağı Katkının Tahmini	17
8. Küresel Rekabet Edebilirlikle İlgili Göstergeler	20
9. Seçilmiş Ülkeler için Girişimciliğe Yönelik Özet Göstergeler	23
10. G-20 Ekonomileri için Aşırı Isınma Göstergeleri	27
11. Arap Dünyasına Yönelik Riskler ve Değerlendirmeler	30
12. Seçilmiş Ülkelere İlişkin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Büyüme Oranları	32
13. Seçilmiş Ülkeler için Yıl Sonu Tüketici Fiyatları Endeksi ve Değişim Oranları	33
14. Seçilmiş Ülkeler için Satın Alma Gücü Paritesine göre Kişi Başına Düşen Milli Gelir	35
15. Ülkelerin İşsizlik Oranları	36
16. 2011 Yılı için Ülkelerin Güvenlik Algısı ve Cinsiyet Göstergeleri	38
17. Uluslararası İnsani Gelişme Endeksi ve Seçilmiş Temel Göstergeler	42
18. Kişi Başına Gelir ve Harcama	44
19. Uluslararası Yoksulluk Göstergeleri	46
20. Seçilmiş Ülkelerde Bireylerin Tüm Yaşamlarından Duyduğu Memnuniyet	48

Grafik

1. Yıllara ve Çeyrek Dönemlere göre Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Büyüme Oranları	9
2. Yıllara göre Gelişmiş ve Gelişmekte/Kalkınmakta Olan Ekonomiler için Tüketici Fiyatları Endeksi Değişim Oranları	10
3. Yıllara ve Aylara göre Küresel Sanayi Üretimi ve Dünya Ticareti Değişim Oranları (Üç Aylık Değişim ile Yıllıklandırılmış)	11
4. Seçilmiş Ülkeler için Girişimcilik Göstergeleri	22
5. Üç Farklı Ekonomik Gelişme Düzeyine göre Erken Evre Girişimlerin Yaş Grupları Bazında Dağılım	24
6. Ekonomik Kalkınma Düzeylerine göre 54 Ülke Ekonomisinde Erken Evre Girişimlerin Cinsiyet Bazında Kıyaslaması	24
7. Seçilmiş Ülkeler için Bireylerin Tüm Yaşamlarından Duyduğu Memnuniyet	47

2. ULUSLARARASI MAL PİYASALARI

Tablo

21. Uluslararası Piyasalarda Seçilmiş Ürünlerin Fiyatları	53
22. Dünya Mal Fiyat Endeksi	54

3. ULUSLARARASI KURULUŞLARIN GAYRİ SAFİ YURT İÇİ HASILA VE TÜKETİCİ FİYATLARI KONUSUNDA ÖNGÖRÜLERİ

Tablo

23. Seçilmiş Ülkeler için Gayri Safi Yurt İçi Hasıla ve Tüketici Fiyatları Endeksi Konusunda Uluslararası Kuruluşların Öngörülleri	60
--	----

BÖLÜM II. TÜRKİYE EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ

GENEL DEĞERLENDİRME

1. MİKRO BOYUTTA

Tablo

24. Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirlerine göre Sıralı %20'lik Grupların Toplam Gelirden Aldığı Pay	72
25. Harcama Gruplarına göre Hanehalkı Toplam Tüketim Harcamasının Toplam Harcama İçindeki Payı	74
26. Kullanılabilir Gelire göre Sıralı %20'lik Grupların Toplam Tüketim Harcamasından Aldığı Pay	75
27. İnsani Gelişme Endeksine göre Türkiye'nin Dünyadaki Yeri	77
28. 2011 Yılı için İnsani Gelişme Endeksi Bileşenleri	78
29. Türkiye için İnsani Gelişmeye Yönelik Göstergeler	80
30. Yoksulluk Yöntemlerine göre Yoksul Fert Sayısı ve Yoksul Fert Oranları	81
31. Hanehalkı Büyüklüğüne göre Açlık ve Yoksulluk Sınırları	83
32. Hanehalkı Büyüklüğüne göre Yoksul Hanehalkı ve Fert Oranları	83
33. İktisaden Faal Olan Hanehalkı Fertlerinin İşteki Durumuna ve Çalıştığı Sektörüne Göre Yoksulluk Oranları	84
34. Cinsiyet, Yaş Grubu, Eğitim Durumu ve Medeni Duruma göre Yıllar Bazında Fertlerin Mutluluk Oranları	86
35. Aylık Kullanılabilir Gelir Gruplarına göre Hanehalklarının Gelirlerine Yönelik Memnuniyet Düzeyleri	87
36. Cinsiyete göre Fertlerin Geleceğe Yönelik Umut Düzeyi	88
37. Cinsiyete göre Bireylerin Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler ve Değerler	89
38. Seçilmiş Aylar için Tüketici Güven Endeksinin Alt Bileşenleri Düzeyinde Endeks Değerleri ve Değişim Oranları	93
39. 15-24 ve 15+ Yaş Grubu Nüfusun Cinsiyete, İBBS Düzey-1'e göre İşgücüne Katılım Oranı ve İşsizlik Oranı	97
40. 15+ Yaş Grubundaki Nüfusun Cinsiyete, İBBS Düzey-1'e ve Eğitim Durumuna göre İşsizlik Oranları	100
41. 2011 Yılında İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e göre Bireylerin Bilgisayar ve İnternet Kullanım Oranı	101
42. Türkiye Genelinde Hanehalklarının Bilişim Teknolojilerine Sahiplik Oranı	102
43. 2011 Yılında İnternetin Kullanım Yeri ve Kullanım Sıklığına göre Cinsiyet Düzeyinde İnternetin Kullanım Oranı	103

44. Cinsiyet Düzeyinde Profil Bilgilerine göre Son Üç Ay İçinde İnternet Kullananların Oranı	105
--	-----

Grafik

8. Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirlerine göre Sıralı %20'lik Grupların Toplam Gelirden Aldığı Pay	72
9. Harcama Gruplarına göre Hanehalkı Başına Aylık Ortalama Tüketim Harcaması	73
10. Kullanılabilir Gelire göre Sıralı %20'lik Grupların Toplam Tüketim Harcamasından Aldığı Pay	75
11. İnsani Gelişme Endeksine göre Türkiye'nin Dünyadaki Yeri	78
12. 2011 Yılı Ortalama ve Beklenen Okullaşma Yılları	79
13. Kişi Başına Gayri Safi Milli Gelir (2005 Yılı Sabit Fiyatla \$ Bazında SGP'ye göre)	79
14. 2011 Yılı için İnsani Gelişme Endeksi Bileşenleri	80
15. Hanehalkı Büyüklüğüne göre 2009 ve 2010 Yılları için Açlık ve Yoksulluk Sınırları	82
16. Hanehalkı Büyüklüğüne göre Yoksul Hanehalkı ve Fert Oranları	83
17. İşteki Duruma ve Çalışılan Sektöre göre Yoksulluk Oranları	84
18. 2011 Yılında Erkekler için Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler	90
19. 2001 Yılında Kadınlar için Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler	90
20. 2011 Yılında Erkekler için Mutluluk Kaynağı Olan Değerler	91
21. 2011 Yılında Kadınlar için Mutluluk Kaynağı Olan Değerler	91
22. 2009-2011 Yılları Arası Seçilmiş Aylar için Tüketici Güven Endeksleri	94
23. Türkiye Genelinde İnterneti Kullanım Sıklığına göre Hanehalkı Oranları	103
24. Cinsiyet Düzeyinde Profil Değişkenlerine göre En Yüksek İnternet Kullanım Oranları	105
25. İnternet Üzerinden Mal ve Hizmet Siparişi Verme ya da Satın Almaya İlişkin Seçilmiş Oranlar	106
26. 2011 Yılında İBBS Düzey-1'e göre İnternete Erişim İmkkanı Olan ve Olmayan Hanehalkı Oranı	107

2. MAKRO BOYUTTA**Tablo**

45. Küçük Orta Büyüklükteki İşletmelerin İller İçinde Çalışan Sayısına göre Sektörlerin Oranı	115
46. Küçük Orta Büyüklükteki İşletmelerin Çalışan Sayısına ve Sektörlere göre İllerin Oranı	117
47. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin İl İçinde Çalışan Sayısına göre İktisadi Faaliyet Kollarının Oranı	120
48. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Çalışan Sayısına ve İktisadi Faaliyet Kollarına göre İllerin Oranı	125
49. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin, Toplam Sayısı İçinde İktisadi Faaliyet Kolları, Çalışan Sayısı ve İllerin Oranı	131
50. Sabit Fiyatlarla Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	137
51. Cari Fiyatlarla Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	138
52. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Sektör Katkıları	139

53. Sektörlerin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla İçindeki Payları	139
54. Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (1998 Fiyatlarıyla)	141
55. Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (Cari Fiyatlarla)	141
56. Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurt İçi Hasılaya Katkılar (1998 Fiyatlarıyla)	142
57. Kişi Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	143
58. Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretim Miktarları	144
59. Sebze Ürünleri Üretim Miktarları	146
60. Meyve Ürünleri Üretim Miktarları	148
61. Seçilmiş Ürünler için Bitkisel Ürün Dengeleri	149
62. İBBS Düzey-1'e göre Bitkisel Üretim Alanları	153
63. İBBS Düzey-1'e göre Tarla Ürünleri Üretimi ve Verimi	154
64. İBBS Düzey-1'e göre Sebze Üretimi	157
65. İBBS Düzey-1'e göre Meyve Üretimi, Ağaç Sayısı ve Ağaç Başına Verim	159
66. İBBS Düzey-1'e göre Büyükbaş Hayvan Sayısı ve Hayvansal Üretim	162
67. İBBS Düzey-1'e göre Küçükbaş Hayvan Sayısı ve Hayvansal Üretim	164
68. İBBS Düzey-1'e göre Kümes Hayvanı Sayısı	165
69. İBBS Düzey-1'e göre Arıcılık Üretimi	166
70. İBBS Düzey-1'e göre İpekböcekçiliği Üretimi	167
71. Tarımsal Destekleme Ödemeleri	168
72. Seçilmiş Tarım ve Hayvancılık Ürünleri Dış Ticareti	169
73. Sanayi Sektörü Katma Değeri Değişim Oranları	170
74. Sanayi Sektörü Katma Değerinin GSYİH İçerisindeki Payı	171
75. Sektörlere göre Sanayi Üretim Endeksi	171
76. Ana Sanayi Gruplarına göre Sanayi Üretim Endeksi	173
77. Madencilik ve Taşocakçılığı Sektörü Üretim Endeksi	173
78. İmalat Sanayi Alt Sektörler Üretim Endeksi	174
79. Sektörlere göre Kapasite Kullanım Oranları	175
80. Mal Gruplarına göre Kapasite Kullanım Oranları	176
81. Ana Faaliyet Gruplarına göre Sanayi Kapasite Raporları	178
82. İllere göre Sanayi Kapasite Raporu ve Toplam Çalışan Sayısı	179
83. Teknoloji Gruplarına göre Sanayi Kapasite Raporları	180
84. Enerji Sektörü Üretim Endeksi	180
85. Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına göre Dağılımı	181
86. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi	182
87. Seçilmiş il ve İlçeler için Ticaret Borsaları İşlem Hacmi	183
88. Kurulan, Kapanan, Sermaye Arttıran ve Tasfiye Olan Şirket ve Kooperatif Sayıları	184
89. Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler	184
90. Çıkış Yapan Ziyaretçi ve Giriş Yapan Vatandaş Sayısı	185
91. Milliyetlere göre Türkiye'den Çıkış Yapan Yabancı Ziyaretçi Sayısı	186
92. Turizm Gelir-Gider Dengesi ve Ortalama Harcamalar	187
93. Türkiye Kalkınma Bankası'nca Turizm Sektörüne Tahsis Edilen ve Kullandırılan Krediler	188

94. Ulaştırma İstatistikleri	189
95. 2011 Yılında İnternet Erişimine Sahip Girişim Oranı	191
96. 2011 Yılında Girişimlerin Çalışan Sayısı Sınıflarına göre İnterneti Kullanan Çalışan Oranı	192
97. 2010 Yılında İnternet Erişimi Olan Girişimlerin, İnterneti Kullanım Amaçları	193
98. 2010 Yılında Web veya Elektronik Ortamda Ürün/Hizmet Siparişi Alan ve Veren Girişimlerin Oranı	193
99. Sabit Sermaye Yatırımları	194
100. Sabit Sermaye Yatırımları İçinde Sektörlerin Oranı	195
101. Yapı Ruhsatına ve Binanın Kullanım Amaçlarına göre Bina İnşaatı Yüzölçümleri	197
102. Yapı Kullanma İzin Belgesi ve Binanın Kullanım Amacına göre Bina İnşaatı Yüzölçümleri	198
103. Sektörlere göre Yatırım Teşvik Belgeleri	199
104. Mahiyetlerine göre Yatırım Teşvik Belgeleri	200
105. Bölgelere göre Yatırım Teşvik Belgeleri	201
106. Yatırım Teşvik Belgelerinin İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Dağılımı	203
107. 2010 Yılı için Para Politikası Kurulu Faiz Kararları	207
108. Para Arzları	208
109. Mevduat Bankalarındaki Mevduat	209
110. Banka Kredileri	211
111. Uluslararası Rezervler	212
112. Merkez Bankası Rezervleri ve İthalatı Karşılama Oranı	212
113. Türk Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Personel Bilgileri	214
114. Menkul Kıymet İhraç İzinleri	215
115. Özel Kesim Menkul Kıymet İhraç İzinleri	217
116. İkinci El Piyasalarda İşlem Hacmi	218
117. Genel Devlet Gelirleri	219
118. Genel Devlet Harcamaları	220
119. Gerçekleşen Merkezi Yönetim Bütçeleri	221
120. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri	223
121. Vergi Yükü ve Vergi Esnekliği Katsayıları	223
122. Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri	226
123. Fon Dengesi	227
124. İşletmeci KİT Finansman Dengesi	228
125. Kamu Kesimi Borçlanma Gereği	229
126. Özelleştirme İşlemleri	230
127. Merkezi Yönetim Toplam Borç Stoku	231
128. İç Borç Stoku	232
129. İç Borçlanmanın Ortalama Vadesi ve Yıllık Bileşik Faizi	233
130. İç Borç Stoku Döviz/Faiz Yapısı	233
131. İç Borç Stokunu Elinde Bulunduranlara göre Dağılımı	234
132. Finansal Yatırım Araçlarının Yıllık Ortalama Reel Getiri Oranları	235

133. Altın Fiyatları	236
134. Merkez Bankasınca Yapılan Döviz Alım-Satım Tutarları	238
135. Yıllık Ortalama Döviz Alış Kurları	239
136. Yıllara ve Aylara göre Aylık Ortalama Döviz Alış Kurları	240
137. Yıllara ve Aylara göre Reel Efektif Döviz Kuru Endeksleri	241
138. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası	243
139. Vadesine göre ₺ Mevduat Faiz Oranları	245
140. Dış Ticaret Göstergeleri	246
141. Sektörlere göre İhracat	248
142. Geniş Ekonomik Grup Sınıflamasına göre İhracat	248
143. İhracatımızda İlk On Fasıll	249
144. Sektörlere göre İthalat	250
145. Geniş Ekonomik Grup Sınıflamasına göre İthalat	251
146. İthalatımızda İlk On Fasıll	251
147. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e göre Dış Ticaret Göstergeleri	252
148. Ülke Gruplarına göre Dış Ticaret Göstergeleri	254
149. Seçilmiş Ulusal ve Uluslararası Teşkilatlara göre Dış Ticaret Göstergeleri	257
150. En Çok İhracat Yaptığımız İlk On Ülke	260
151. En Çok İthalat Yaptığımız İlk On Ülke	261
152. Komşu Ülkelerle Dış Ticaret	263
153. Ödemeler Dengesi	265
154. Uluslararası Doğrudan Fiili Yatırım Girişleri	266
155. Faaliyetlere göre Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri	267
156. Ülke Gruplarına göre Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri	269
157. Dış Borç Stoku	270
158. Sektörlere göre Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Uzun Vadeli Kredi Borçları	273
159. Ana Harcama Gruplarına göre Tüketici Fiyatları Endeksi	275
160. Özel Kapsam ve Gruplara göre Tüketici Fiyatları Endeksi	278
161. İBBS Düzey-2'ye göre Yıl Sonu İtibarı ile En Yüksek ve En Düşük Fiyat Artışını Gösteren Ana Harcama Grupları	281
162. Sektörlere göre Üretici Fiyatları Endeksi	282
163. Ana Sanayi Grupları İtibarıyla Yıllık Ortalama Sanayi Ciro ve Sanayi Sipariş Endeksleri	284
164. İmalat Sanayi Alt Sektörlerine göre Yıllık Ortalama Sanayi Ciro ve Sanayi Sipariş Endeksleri	286
165. İktisadi Faaliyet Kollarına göre Sanayi İstihdam Endeksi	287
166. İktisadi Faaliyet Kollarına göre Sanayide Çalışılan Saat Endeksi	288
167. İktisadi Faaliyet Kollarına göre Çalışılan Saat Başına Verimlilik Endeksleri	289
168. İktisadi Faaliyet Kollarına göre Sanayide Brüt Ücret-Maaş Endeksi	290
169. İşgücü Maliyet Endeksi	291
170. Dış Ticaret Endeksi 2011 Yılı Değişim Oranları	293
171. Sektörel Güven Endeksleri, Alt Kalemleri ve Değişim Oranları	294

172. Sektörler Bazında Eğilim Sorularına Yönelik Güven Endeksi Rakamları ve Değişim Oranları	297
173. Girişimlerin Mevcut Kaynaklarında Herhangi Bir Değişiklik Yapmadan, Talep Artışı Karşısında Faaliyetlerini Arttırabilme Oranı	298
174. Sektörlere göre Faaliyetleri Kısıtlayan Temel Faktör Oranları	298
175. Kişi Başına Hacim Endeksleri	300
176. Satın Alma Gücü Paritesine göre Türkiye’de Tüketim Mal ve Hizmetlerinin Seçilmiş Alt Gruplarına İlişkin Fiyat Düzeyi Endeksleri	302
177. Satın Alma Gücü Paritesine göre İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2 Bazında Tüketim Harcamaları Fiyat Düzeyi Endeksleri	304
178. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2’ye göre Ana Harcama Grupları Düzeyinde Satın Alma Gücü Paritesi	306

Grafik

27. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Büyüme Hızları (1998 Temel Fiyatlarına göre)	136
28. Sabit Fiyatlarla Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (10 ⁹ ₺)	138
29. Gayri Safi Yurt İçi Hasılanın Sektörel Dağılımı (Cari Fiyatlarla)	140
30. Yıllara göre Bitkisel Üretim Değişim Oranları	145
31. Aylara göre Toplam Sanayi Üretim Endeksi (2005=100)	172
32. Yıllara göre Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranları	172
33. Yıllara göre Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynakları Düzeyinde Dağılımı	181
34. Yıllara göre Ticaret Borsaları İşlem Hacmi	182
35. Yıllara göre Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler	185
36. Yıllara göre Turizm Gelir, Gider ve Net Gelirleri	187
37. Yıllara göre Girişimlerin Bilgisayar Kullanımı, İnternet Erişimi ve Web Sayfası Sahiplik oranı	190
38. 2011 Yılı için Sabit Sermaye Yatırım Bileşenlerinin Oranı	194
39. Yıllara göre Yapı Ruhsatı ve Yapı Kullanma İzin Belgesi Alan Binaların İnşaat Yüzölçümleri	197
40. 2011 Yılı için Yatırım Teşviklerinin Sektörel Dağılımı	200
41. 2011 Yılı için Sabit Yatırımların Bölgesel Dağılımı	202
42. Yıllara göre Para Arzları	208
43. Mevduat Bankalarındaki Türk Lirası Mevduat ve Yabancı Para Mevduat Oranı	210
44. Uluslararası Rezervler	212
45. Yıllara göre Kamu ve Özel Kesimin Menkul Kıymet İhraç İzinleri	216
46. Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri	221
47. Vergi Yüğü	224
48. Vergi Esnekliğı Katsayıları	224
49. Merkezi Yönetim Toplam Borç Stoku	232
50. Reel Efektif Döviz Kuru Endeksleri (1995=100)	242
51. Yıllara göre Dış Ticaret Göstergeleri	247
52. Yıllara göre İhracatın İthalatı Karşılama Oranı	247
53. Yıllara göre Turizm ve İşçi Gelirleri	264
54. Yıllara göre Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin Sektörel Dağılımı	268

55. Yıllara göre Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin Ülke Grupları Düzeyinde Dağılımı	268
56. Dış Borç Stoku	270
57. Dış Borç Stokunun Borçlulara göre Dağılımı	271
58. TÜFE ve ÜFE'nin Aylık Değişim Oranları	276
59. Ana Harcama Grupları İtibariyle Tüketici Fiyatları Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna göre)	277
60. Özel Kapsamlı Tüketici Fiyatları Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna göre)	279
61. Üretici Fiyatları Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna göre)	283
62. Sanayi Sektörü Üretici Fiyatları Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna göre)	283
63. Sanayi Ciro ve Sipariş Endeksi Değişim Oranları	285
64. Sanayiide İşgücü Girdi Göstergelerinin Değişim Oranları	287
65. Yıllara ve Çeyrek Dönemlere göre İşgücü Maliyet Endeksleri	290
66. Dış Ticaret Endeksleri	293
67. 2011 Yılı Aylara göre Sektörel Güven Endeksleri	295
68. 2010 Yılı Kişi Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Hacim Endeksleri	301
69. Satın Alma Gücü Paritesine göre İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2 Bazında Tüketim Harcamaları Fiyat Düzeyi Endeksleri	303
70. 2011 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Belediye Sayıları	308
71. 2010 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Ekilen Alanın, Toplam İşlenen Alana Oranı	308
72. 2011 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Nüfus Yoğunluğu	309
73. 2011 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Cinsiyet Oranları	310
74. 2010 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Erkeklerin İşgücüne Katılım Oranı	311
75. 2010 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Erkeklerin İşsizlik Oranı	311
76. 2010 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Kadınların İşgücüne Katılım Oranı	312
77. 2010 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Kadınların İşsizlik Oranı	312
78. 2010 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Kişi Başına Gayri Safi Katma Değer	313
79. 2010 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Toplam Girişim Sayısı	314
80. 2011 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Dış Ticaret Hacmi	314
81. 2010 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Temel Gereksinim Harcamalarının, Toplam Harcamaya Oranı	315
82. 2011 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Yıllık Ortalama TÜFE Değişim Oranları	316

83. 2010 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinde Vatandaşların Ortalama Geceleme Sayısı	316
84. 2010 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinde Yabancı Ziyaretçilerin Ortalama Geceleme Sayısı	317
85. 2010 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e göre İşgücüne Katılım Oranı	318
86. 2010 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e göre İşsizlik Oranı	318
87. 2011 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e göre Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme Sayısı	319
88. 2011 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e göre İhracatın İthalatı Karşılama Oranı	320

3. SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELER

Tablo

179. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e göre Nüfusa Yönelik Seçilmiş Göstergeler	324
180. Şehir-Köy Nüfusları ve Yıllık Nüfus Artış Hızları	325
181. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e göre Göç Bilgileri	327
182. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e göre Yıllık Nüfus Artış Hızı ve Nüfus Yoğunluğu	328
183. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e göre Temel Doğurganlık Göstergeleri	330
184. Öğretim Yıllarına, Cinsiyete göre Brüt ve Net Okullaşma Oranları	331
185. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e göre Cinsiyet Bazında Brüt ve Net Okullaşma Oranları	332
186. Kurumsal Olmayan 15+ Yaştaki Nüfusun Cinsiyete göre Yurt İçi İşgücü Piyasası Göstergeleri	336
187. 2011 Yılı için 15+ Yaşta Kurumsal Olmayan Nüfusun İBBS Düzey-1'e göre Cinsiyet Bazında İşgücü Göstergeleri	339
188. Ölüm Nedenlerine göre Cinsiyet Bazında Oransal Dağılım	340
189. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e göre Cinsiyet Bazında Yetişkin ve Bebek Ölümleri	341
190. Yıllara göre Cinsiyet Bazında Ortanca Yaş	342
191. Yıllara göre Doğuşta Beklenen Yaşam Süresi	342
192. 15+ Yaştaki Kurumsal Olmayan Nüfusun Sektörlere göre İstihdamı	344
193. 2011 Yılı için İBBS Düzey-1 ve Cinsiyete göre 15+ Yaştaki Kurumsal Olmayan Nüfusun İstihdam ve İşsizlik Oranları	346
194. 2011 Yılı için 15+ Yaştaki Kurumsal Olmayan Nüfusun İBBS Düzey-1 ve Cinsiyete göre Çalıştığı Sektörler	348
195. 2011 Yılı 15+ Yaştaki Kurumsal Olmayan Çalışan Nüfusun İBBS Düzey-1 ve Cinsiyete göre İşteki Durumu	350
196. Toplu İş Sözleşmelerinin Kapsadığı İşyeri ve İşçi Sayıları	351
197. Grev Uygulamaları	352

198. Toplu İş Sözleşmesi Kapsamındaki İşçi Ücretlerinde Gelişmeler	352
199. Yıllar İtibariyle Günlük ve Aylık Brüt Asgari Ücretler	353
200. Memur Maaşlarındaki Nominal ve Reel Değişimler	353

Grafik

89. Yıllara göre Şehir ve Köy Nüfusları	325
90. Yıllara göre Cinsiyet Bazında İşgücüne Katılım Oranları	337
91. Yıllara göre İşsizlik Oranları	338
92. Yıllara göre Doğuştaki Beklenen Yaşam Süresi	343
93. Aylara göre 15+ Yaştaki Kurumsal Olmayan Nüfusun Tarım ve Tarım Dışı Sektörde İstihdamı	345
94. Yıllara göre 15+ Yaştaki Kurumsal Olmayan Nüfusun Sektörel İstihdamı	345
95. 2011 Yılı 15+ Yaştaki Kurumsal Olmayan Nüfusun Cinsiyete göre Çalıştığı Sektör	349
96. 2011 Yılı 15+ Yaştaki Kurumsal Olmayan Nüfusun Cinsiyete göre İşteki Durumu	349

4. HEDEFLER VE GERÇEKLEŞME DURUMU

Tablo

201. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla ve Sektörel Büyüme	358
202. Sektörlerin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla İçindeki Payları	359
203. Merkezi Yönetim Bütçesi	360
204. Cari İşlemler Dengesi	361
205. İşgücü Göstergeleri	362
206. 2012-2014 Yılları için Seçilmiş Göstergelere Yönelik Ulusal ve Uluslararası Farklı Kaynakların Tahminleri	364

SİMGE VE KISALTMALAR**SİMGELER**

-	: Bilgi yoktur
...	: Bilgi elde edilememiştir
₺	: Türk Lirası
\$: ABD Doları
€	: Euro
m ²	: Metrekare
m ³	: Metreküp
Ha	: Hektar
Km ²	: Kilo metrekare
Sm ³	: 15 santigrat derece ve 1 atmosfer basınçta standart metreküp (Sm ³) olarak ifade edilen değerdir
bbl	: Varil (1 bbl=159 lt'dir)
lb	: 1 lb=0.4536 Kg
MT	: Metrik Ton
cts	: Cents
Yıl (X)=100	: Endeks çalışması için temel olarak alınan yıldır
P80/P20	: En zengin %20'lik grubun toplam gelirden aldığı payın, en fakir %20'lik grubun toplam gelirden aldığı paya oranıdır
2010/'11	: 2010'da başlayan ve 2011'de biten öğretim dönemidir
000	: Bin ile kodlanan değerdir
000 000	: Milyon ile kodlanan değerdir
10 ⁹	: Milyar ile kodlanan değerdir
Kişi/Km ²	: Nüfus yoğunluğu
‰	: Artış hızı, hız

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
ASEAN	: Güneydoğu Asya Milletler Birliği
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BOTAŞ	: Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi
bys	: başka yerde sınıflandırılmamış
CiF	: Cost, insurance and freight (Mal bedeli, sigorta ve navlun)
ÇAYKUR	: Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü
ÇBYE	: Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi

ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DGD	: Doğrudan Gelir Desteği
DSİ	: Devlet Su İşleri
DTH	: Döviz Tevdiat Hesabı
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Birliği
EİT	: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
EPDK	: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
EUROSTAT	: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi
FoB	: Free on Board (Gemi güvertesinde teslim)
GEM	: Küresel Girişimcilik Görünümü (Global Entrepreneur Monitor)
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HM	: Hazine Müsteşarlığı
IIF	: Uluslararası Finans Enstitüsü
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İGE	: İnsani Gelişme Endeksi
İKT	: İslam Konferansı Teşkilatı
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KB	: Kalkınma Bakanlığı
KEİ	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği
KEP	: Katılım Öncesi Ekonomik Program
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KREE	: Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi
MB	: Maliye Bakanlığı
MİG's	: Ana Sanayi Grupları Sınıflaması
MKYF	: Menkul Kıymet Yatırım Fonu
NVİGM	: Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
ÖİB	: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Topluluğu
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SDR	: Special Drawing Right (Özel Çekme Hakları)
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TAPDK	: Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TEFE	: Toptan Eşya Fiyatları Endeksi
THY	: Türk Hava Yolları
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu

TKB	: Türkiye Kalkınma Bankası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TÜFE	: Tüketici Fiyatları Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UN	: Birleşmiş Milletler
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
ÜFE	: Üretici Fiyatları Endeksi
WB	: Dünya Bankası
YF	: Yatırım Fonu
YP	: Yabancı Para

AÇIKLAMALAR

TOBB tarafından yıllık olarak hazırlanan “Ekonomik Rapor” yayınında ilgili yıl için Türkiye’nin seçilen önemli parametre, değişken ve gösterge boyutunda fotoğrafı ülke düzeyinde kullanıcıların hizmetine sunulmaktadır. 2011 yılı için hazırlanmış olan “Ekonomik Rapor” yayın içeriğinde, bir önceki rapora yönelik web tabanlı uygulanan “Memnuniyet Anketi” sonuçlarına göre yeniden düzenleme çalışması yapılmıştır. Ekonomik görünümün tek başına yorumlanmasının eksik kalacağı düşüncesinden hareketle, sosyal, demografik ve sosyo-ekonomik değişkenlere de raporda sınırlı boyutta yer verilmiştir.

Ekonomik Rapor 2011 yılı yayınında verilerin ait olduğu referans dönemleri için de bir önceki sayıda olduğu gibi son üç yıllık dönem olan; 2009, 2010 ve 2011 yılları esas alınmıştır. Ancak, bazı değişkenler için 2011 yılı sonuçları raporun yayımlanma tarihine yetişmediğinden ve/veya değişkenlerin referans dönemlerinin daha önceki yıla ait olması nedeniyle 2008 veya 2009 yılı ile sınırlı kalmıştır. Bazı değişkenler için zaman serisi tarzı analizlerde daha uzun yıl verilerinin kullanımı tercih edilebilir bir durum olmasına karşın, elektronik ortamda gerek ilgili kurum/kuruluş web sayfalarından, gerekse TOBB web sayfasından verilere erişim mümkündür.

Raporda verilen tüm ulusal makro ve mikro boyutlu istatistiklerde, Resmi İstatistik Programı kapsamında ilgili konudan sorumlu olan Kurum/Kuruluş istatistikleri esas alınmıştır. İlgili yıllar için verilen istatistiklerde de “değişim oranları” düzeyinde rakam ve yorumlara odaklanılmıştır.

Bu kapsamda rapor bütününde temel olan bazı kavram ve tanımlar aşağıda özet olarak sunulmuştur. Ancak, verilen bu tanımlarda ilgili konu başlığına yönelik daha kapsamlı temel tanım ve kavramlara ilgili kurum/kuruluş web sayfalarından erişim mümkündür. Burada terminolojik yönden tanımların verilmesinin yararlı olduğu düşünülen “kavramlar” üzerinde durulmuştur.

Anonim Şirket: Bir unvana sahip, esas sermayesi belirli ve paylara bölünmüş olan ve borçlarından dolayı yalnız tüm varlığı ile sınırlı bulunan şirkettir (Çok sayıda pay sahibinin katılmasına ve büyük sermayelerle çalışmaya elverişli bir şirket türüdür. Türkiye’de en az beş ortaklı anonim şirket kurulabilir. Kurucular gerçek veya tüzel kişi olabilir.

Bina: Kendi başına kullanılabilen, bir veya daha fazla odayı iç ve dış duvarların çevirdiği, diğer alanları da kapsayan çatı ile örtülmüş, temelden çatıya kadar uzanan; konut, tarımsal, endüstriyel, sınai, kültürel, dini, idari ve ulaştırma amacı için tasarlanmış taşınmaz yapıdır.

Brüt Okullaşma Oranı: Herhangi bir eğitim seviyesinde toplam okula gidenlerin, teorik nüfus içindeki toplam nüfusa olan oranıdır. Örneğin brüt ortaokullaşma oranı:

Brüt Ortaokullaşma Oranı = [A/B] * 100 formülü ile hesaplanmaktadır.

Burada;

A: Ortaokula giden öğrenci sayısını,
B: 11-13 yaş arası nüfusu ifade etmektedir.

Cari Fiyat: Mal ve hizmetlerin KDV dahil, satış esnasındaki peşin fiyatıdır.

CiF Fiyatı: İthal eden ülke içindeki ticaret ve ulaştırma marjları ithalat üzerine her türlü ithalat resmi veya diğer vergiler ödenmeden önce ithal eden ülkenin sınırında teslim edilen bir malın veya bir yerleşige sağlanan hizmetin fiyatıdır.

Cinsiyet Oranı: Erkek nüfusun, kadın nüfusa oranının % olarak ifadesidir.

Cinsiyet Oranı= (Erkek Nüfus/Kadın Nüfus)*100 formülü ile hesaplanmaktadır.

Çekirdek Enflasyon: Enflasyonun geleceğine ilişkin tahmin edici gücü yüksek olan, enflasyonun eğilimini belirleyen ve para politikasının oluşturulmasına yardımcı olan bir göstergedir. Çekirdek enflasyon, fiyatlarda gözlenen tüm geçici etkilerin arındırılması sonucunda fiyatlar genel düzeyindeki artış anlamına gelmektedir.

Değişim Oranı: İki belirli döneme ait değerler arasındaki farklılığın yüzde olarak ifadesidir. (t) zaman önce (X) düzeyinde olan bir değer ile bugünkü değeri (Y) arasındaki değişim oranı:

$[(X/Y) - 1] * 100$ formülü ile hesaplanmaktadır.

Dış Ticaret Açığı: İthalatın ihracattan fazla olması durumudur.

Dış Ticaret Dengesi: Belli bir dönemde ihracat ile ithalat arasındaki farktır.

Dış Ticaret Hacmi: Belli bir dönemde yapılan ihracat ve ithalatın toplamıdır.

Doğuştan Yaşam Beklentisi: Yeni doğmuş bir bireyin yaşamı boyunca belirli bir dönemdeki yaşa özel ölümlülük hızlarına maruz kalması durumunda yaşaması beklenen ortalama yıl sayısıdır.

Ekilen Tarla Arazisi: Mevsimlik ya da yıllık olarak hububat, bakliyat, endüstriyel bitkiler, yem bitkileri, vb. bitkilerin yetiştirilmesi için kullanılan arazidir.

Eşdeğerlik Ölçeği: Her ilave hanehalkı üyesinin, hanehalkına getirdiği ek harcamanın diğer fertlerle aynı olmadığı ve yaş-cinsiyet farklılıkları nedeniyle hanehalkındaki fertlerin tüketimlerinin birbirinden farklı olduğu varsayımı altında her bir hanehalkı büyüklüğünün kaç yetişkine denk olduğunu ortaya koyan katsayılarıdır.

Eşdeğer Fert: Eşdeğerlik ölçeği kullanılarak hanehalklarının gerçek büyüklüğünü ve kaç eşdeğere ferde eşit olduğunu ortaya koyan yaklaşımdır. Bu yolla farklı büyüklük ve bileşimlerdeki (yetişkin ve çocuk sayısı itibarıyla) hanehalkları arasında kıyaslamalar yapılabilmektedir.

Faaliyet Teçhizatı: İşgücü, imalat teknikleri, bilgi şebekesi veya ürünler gibi kaynakların bir araya getirilmesiyle belli mal ve hizmetlerin oluşturulmasıdır.

FoB Fiyatı: Mallar araca yüklendikten ve her türlü ihracat vergisi veya diğer vergiler ödendikten sonra, ihracatçının sınırında malları alan ithalatçı tarafından ödenen fiyattır.

Gıda Yoksulluk Oranı: Kişi başına tüketimi gıda yoksulluk sınırından düşük olan, nüfus oranıdır.

Gıda Yoksulluk Sınırı: Bir ferдин günlük asgari 2.100 kalori almasını sağlayacak miktarları içeren bir gıda sepetinin maliyeti, “gıda yoksulluk sınırı” olarak tanımlanmaktadır.

Girişim: Özellikle mevcut kaynakların kullanımı bakımından karar verme konusunda belli bir özerklik derecesine sahip olup, mal ve hizmet üretiminde bulunan hukuki birimlerin en küçük bileşkesi olan, bir organizasyon birimidir.

Gini Katsayısı: Herkesin gelir, tüketim harcaması veya benzeri bir değişkenin dağılımından eşit pay aldığı hipotetik durumuyla karşılaştırıldığında, gerçek dağılımın düzeyini gösteren bir eşitsizlik ölçütüdür. Minimum “0” ile maksimum “1” arasında değişen bu endekste; 0 (Sıfır) mutlak eşitliği, 1 (Bir) ise gerçekleşmesi mümkün en büyük eşitsizliği gösterir. Bu katsayının sıfıra yaklaşması, gelir dağılımındaki adaletsizliğin azaldığı, bir değerini alması ise gelirin yalnız bir birim tarafından alındığı anlamını taşımaktadır.

Görelî Yoksulluk: Bireylerin, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumudur. Toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir ve harcamaya sahip olan birey veya hanehalkı görelî anlamda yoksul olarak tanımlanmaktadır. Refah ölçüsünde amaca göre tüketim veya gelir düzeyi seçilebilmektedir.

Hanehalkı: Aralarında akrabalık bağı olsun ya da olmasın aynı evde ya da aynı evin bir bölümünde yaşayan, gelir ve giderlerini ayırmayan, hanehalkı hizmet ve yönetimine katılan bir veya birkaç kişiden oluşan topluluktur.

Hanehalkı Kullanılabilir Geliri: Hanehalkındaki tüm fertlerin nakdi veya aynı olarak elde ettiği maaş, ücret, yevmiye, müteşebbis gelirleri gibi faaliyet gelirleri ile gayrimenkul, menkul kıymet ve tek taraflı transferler gibi faaliyet dışı gelirlerin toplamıdır.

Hanehalkı Tüketim Harcaması: Hanehalklarının COICOP (Bireysel Tüketimin Amaca göre Sınıflaması)’na göre 12 ana harcama grubu itibarı ile yapmış olduğu her tür harcama ile aynı gelir biçiminde elde edilen her tür mal ve hizmetler ile tek taraflı transferler arasındaki mal ve hizmet harcamalarının tümünü kapsamaktadır.

İhracat (Dışsatım): Bir ülkede yerleşik kişi ve kurumların diğer ülkelere mal veya hizmet satmasıdır.

İthalat (Dışalım): Bir ülkede yerleşik kişi ve kurumların diğer ülkelerden mal veya hizmet satın almasıdır.

İhracatın İthalatı Karşılama Oranı: Yapılan 100 birimlik ithalata karşılık yapılan ihracat oranıdır.

İMKB Ulusal 100 Endeksi: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası 1. ve 2. seans kapanış fiyatlarıdır.

İnşaat: Şantiyede yapılan veya hazır bölümlerinin montajı ile meydana getirilen yapıdır.

İstihdam Edilenler: Referans tarihinde en az bir saat bile olsa ücretli, maaşlı, yevmiyeli, işveren, kendi hesabına veya ücretsiz aile işçisi olarak nakdi (para) veya aynı (mal) gelir

elde etmek amacıyla ekonomik faaliyette bulunan veya bir işle bağlantısı devam eden 15 yaş ve yukarı yaştaki fertlerdir.

İşgücü: İstihdam edilenler ile işsizlerin toplamıdır.

İşgücüne Katılma Oranı: 15 yaş ve yukarı yaştaki her 100 hanehalkı ferdi içinde işgücünde olan hanehalkı fertleridir. Bir başka ifade ile işgücündeki nüfusun, 15 yaş ve yukarı yaştaki nüfusa oranıdır.

İşgücü Maliyet Endeksi: Sanayi, inşaat ve hizmet sektörlerinde ücretli çalışmanı istihdam etmenin işverene saat başına maliyetindeki değişimin nominal olarak ölçümüdür.

İşsiz: Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kar karşılığı, ücretli veya ücretsiz olarak hiçbir işte çalışmamış ve böyle bir işle bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 15 gün içinde işbaşı yapabilecek durumda olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki fertler işsiz nüfusa dahildir. Ayrıca iş bulmuş ya da kendi işini kurmuş ancak, işe başlamak ya da iş başı yapmak için çeşitli eksikliklerin giderilmesi amacıyla bekleyenlerden 15 gün içinde işbaşı yapabilecek kişiler de işsizlere dahildir.

İşveren: Kendi işyerinde en az bir ücretli veya yevmiyeli eleman çalıştıran kişilerdir. Bir işyerinde birden fazla sayıda işveren olması durumunda, her ortak bir işverendir.

İşyeri: Tek bir fiziksel konumda mal üreten veya hizmet gerçekleştiren bir iş veya sanayi birimi olarak tanımlanmaktadır (fabrika, atölye, kuaför vb). Bir işyeri tek bir birim olabilir veya farklı coğrafi sınırlar arasında veya farklı sanayi tiplerinde yayılmış birçok işyerine sahip olabilir. İşyeri AB'nin yerel birim tanımına denktir.

Kendi Hesabına: İşyerinde tek başına veya ücretsiz aile fertleri ile birlikte (yanında ücretli veya yevmiyeli kişi çalıştırmadan) aynı (mal) ya da nakdi (para) olarak gelir elde etmek için çalışanlardır.

Kentsel Yerler: Nüfusu 20 001 ve daha fazla olan yerlerdir.

Kentsel Nüfus Oranı: Belirli bir tarihte kentsel alan olarak tanımlanmış olan 20.001 ve üzeri nüfusa sahip yerleşim yerlerinde yaşayan nüfusun, toplam nüfus içindeki oranıdır.

Kırsal Yerler: Nüfusu 20 000 ve daha az olan yerlerdir.

Kolektif Şirket: Bir şirketi bir unvan altında bir tüzel kişi olarak işletmek amacıyla gerçek kişiler arasında kurulan, ortaklarının şirket alacaklılarına karşı sorumlulukları sınırlanmamış olan şirket türüdür.

Komandit Şirket: Bir şirketi bir unvan altında işletmek amacıyla kurulan ve şirket alacaklılarına karşı ortaklardan bir veya bir kaçının sorumlulukları sınırlanmamış ve diğer ortak veya ortakların sorumlulukları ise belli bir sermaye ile sınırlanmış olan şirket türüdür.

Kurumsal Nüfus: Günlük yaşam gereksinimleri, yasal bir düzenlemeye dayalı olarak kurulan özel ya da tüzel kurum/kuruluşlarda kısmen ya da tamamen karşılanan, bireysel karar ve davranışlarında yetkili otoritenin kurallarına kısmen ya da tamamen bağımlı

olarak hareket eden ancak, bireysel harcamalarına karar verebilen kişilerin bulunduğu alanlardaki nüfustur.

Kuşak: Aynı dönemde aynı tür olayları yaşamış bireyler grubudur. Bir doğum kuşağı, aynı dönem içinde doğanların bir grubudur. Bu kuşağın bireyleri, yaşamları boyunca yaşlandıkça aynı yaş grubundadır. Herhangi bir belirleyici verilmediğinde, kuşak genellikle doğum kuşağını (yaş kuşağını) ifade etmektedir.

Kuşak Bileşenler Nüfus Projeksiyonu: Temel bir yıldaki yaş dağılımından başlayarak, nüfustaki değişimin bileşenleri olan doğum, ölüm ve göçler ile ilgili varsayımları kullanarak gelecek yıllardaki nüfusun hesaplanmasıdır. Hesaplamalar her bir yaş kuşağı için ayrı ayrı yapılmaktadır. Kuşak bileşenler projeksiyonu, geçmiş tarihlerdeki nüfusu yeniden oluşturmak amaçlı da kullanılabilir.

Likert Ölçeği: Derecelenmeler toplamını esas alan ölçekte, derece belirten seçeneklere verilen puanlarla hesaplamalar yapılabilmektedir.

Limited Şirket: İki veya daha fazla gerçek veya tüzel kişi tarafından bir unvan altında kurulan ve ortaklarının sorumlulukları korumayı taahhüt ettikleri sermaye ile sınırlı bulunan ve esas sermayesi belirli olan şirket türüdür. Limited ortaklıklar bankacılık ve sigortacılık alanları dışında kanunen yasak olmayan her türlü ekonomik faaliyetler için kurulabilir. Ortakların sayısı ikiden az ve elliden çok olamaz.

Medyan Yaş: Bir nüfusu oluşturan kişilerin yaşları sıralandığında en ortada kalan ferдин yaşıdır. Buna göre nüfusun yarısı bu yaştan küçük, diğer yarısı da bu yaştan büyüktür. Nüfusu iki eşit parçaya bölen yaş olarak da tanımlanabilir.

Memnuniyet: İhtiyaçların ve isteklerin karşılanmasından doğan tatmin duygusudur.

Mutluluk: Acı, keder ve ızdırabın yokluğu ve bunların yerine sevinç, neşe ve tatmin duygularının varlığıyla karakterize edilen durum, hayattan genel olarak memnun olma halidir.

Net Göç: Belirli bir dönemde veya yılda **iç göç** edenlerden (ilgili yerleşim yerine, başka bir yerleşim yerinden veya yurt dışından gelen) **dışa göç** edenlerin (ilgili yerleşim yerinden bir başka yerleşim yerine veya yurt dışına giden) farkıdır.

Net Okullaşma Oranı: Herhangi bir eğitim seviyesinde toplam okula gidenlerin, o yaş grubundaki gerçek nüfusa olan oranıdır. Örneğin net ilkokullaşma oranı:

Net İlkokullaşma Oranı= $[A(B+C-D)]*100$ formülü ile hesaplanmaktadır. Burada:

A: ilkokula giden öğrenci sayısını,

B: 6-10 yaş grubundaki nüfusu,

C: 6-10 yaşın dışında ilkokula giden öğrenci sayısını,

D: 6-10 yaşında olup ortaokula giden öğrenci sayısını ifade etmektedir.

Nüfus Projeksiyonu: Doğum, ölüm ve göç hareketlerinin ilerdeki eğilimleri ile ilgili belli varsayımlara dayanarak, nüfusun gelecekteki yapısı hakkında yapılan tahminlerdir.

Nüfus Yoğunluğu: Bir kilometrekareye düşen nüfustur.

Ortalama Süt Verimi: Sağılan hayvanın 1 yılda verdiği ortalama süt miktarıdır.

Ortalama Verim: Bir birim alandan elde edilen üretim miktarıdır.

Ortalama Yapağı, Kıl ve Tiftik Verimi: Kırkılan hayvanın 1 yılda verdiği ortalama yapağı, kıl ve tiftik miktarıdır.

Ölüm Nedeni: Ölüme sebebiyet veren asıl durum ya da hastalıktır.

Piyasa Fiyatı: Belirli bir tarihte piyasada geçerli olan fiyattır.

Reel Gayri Safi Yurt İçi Hasıla: Satın alma gücü paritesi değerleri kullanılarak ortak para birimine dönüştürülen Gayri Safi Yurt İçi Hasıla değeridir. Bu şekilde her ülkede paranın satın alma gücü eşitlenmekte ve dolayısı ile ülkelerin ürettiği gerçek mal ve hizmet miktarının karşılaştırılması sağlanmaktadır.

Reel Değişim Oranı: Enflasyonun olduğu ortamlarda tüm mal ve hizmetlerin değer ve fiyatları etkilendiği için, gerçek fiyat hareketlerinin izlenmesi güçleşmektedir. Bu gibi durumlar için reel değer veya reel değişim oranlarını yorumlamak teknik açıdan da daha doğru bir yaklaşımdır.

Reel Değer= $\left\{\frac{(1+\text{İlgili Değişken Oranı})}{(1+\text{Enflasyon Oranı})}-1\right\}\times 100$ formülü ile hesaplanmaktadır.

Sabit Fiyat: Fiyat artışından gelen etkinin yok edilebilmesi için alınan belli bir yılın fiyatıdır.

Sabit Sermaye Yatırımı: Kullanımı bir yıldan fazla olan ve amortisman payı ayrılan bina, makine, ulaştırma aracı, arsa demirbaş türünden büro malzemesi ve döşeme ile bunların ömürlerini uzatan, verimliliklerini arttıran değişiklik, yenileme geliştirme işleri ve büyük onarımları ifade etmektedir.

Sağlık: Fiziksel veya ruhsal yönden sağlıklı olma halidir.

Satın Alma Gücü Paritesi: Farklı para birimlerinin satın alma gücünü eşitleyen ve uluslararası anlamda gerçek fiyat ve hacim karşılaştırmalarına olanak sağlayan farklı para birimlerini dönüştürme oranıdır.

Sektörel Güven Endeksi: İnşaat, perakende ticaret ve hizmet sektörlerine yönelik Aylık İşyeri Eğilim Anketi ile sektörlerde faaliyet gösteren girişimlerin mevcut iş durumları ve gelecek 3 aya ilişkin beklentilerinin ölçümü ile hesaplanan endeks 0-200 aralığında değer alabilmekte, endeksin 100'den büyük olması ilgili sektöre yönelik mevcut ve gelecek döneme ilişkin iyimserliği, 100'den küçük olması ise kötümserliği göstermektedir.

Serbest Bölge: Bir ülkenin siyasal sınırları içinde ancak, gümrük sınırları dışında olan ve gereksiz işlemleri azaltarak dış ticareti ve imalat sanayiini teşvik etmeyi amaçlayan özel bölgelerdir. Ticaret serbest bölgeleri ve sanayi serbest bölgeleri en yaygın olarak bilinen serbest bölgelerdir.

Sınıflamalar: Verilerin uyumlu bir şekilde toplanmasında, işlenmesinde, sunulmasında kullanılan ortak bir dil ve kodlama sistemidir. Sınıflamalar, istatistiksel bilgi kalitesinde

önemli bir etkidir ve sınıflamalar, ülkeler arasında ekonomik, sosyal ve kültürel alanda mevcut istatistikî bilgilerin uluslararası alanda karşılaştırılmasına olanak vermektedir.

Sınıf: Sınıflamalarda bir hiyerarşi içerisinde yer alan belirli bir düzeyi anlatmada kullanılan bir başlık/isimdir. Örneğin kısım, bölüm, grup, sınıf gibi.

Sınıflama Birimi: Sınıflamada sıralanan en temel birimdir. Örneğin bir faaliyet sınıflamasında kuruluş veya girişim, eğitim durumunda ise 6 yaş ve üzeri fertler sınıflama birimidir.

Standart Yapı Kullanma İzin Belgesi: 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun 30. maddesi gereğince tamamen veya kısmen biten yapılar için belediye sınırları içinde belediyelerce, belediye sınırları dışında ise valiliklerce (İl Bayındırlık ve İskan Müdürlükleri) bina sahiplerine verilmesi zorunlu bir belgedir.

Standart Yapı Ruhsatı: 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun 21. maddesi gereğince, yapımına başlanacak yapılar için, belediye sınırları içinde belediyelerce, belediye sınırları dışında ise valiliklerce (İl Bayındırlık ve İskan Müdürlükleri) verilmesi zorunlu bir belgedir.

Tarım Alanı (İşlenen alan): Üzeri tarla ürünleri, sebze, çiçek, meyve ve diğer uzun ömürlü bitki ile kaplı arazi ve nadas alanının toplamıdır.

Temel Yıl: Bir endeks için temel alınan karşılaştırmanın yapıldığı dönemdir. Genellikle bir yıllık dönem temel olarak alınır ve o dönemde hesaplanan endeks ortalaması 100'dür.

Tüketici Fiyatları Endeksi: Belirli bir dönemde belirli bir kitle tarafından tüketici mal ve hizmetlerine ödenen perakende fiyatlarındaki değişimdir.

Turizm Geliri: Bir ülkeye gelen yabancı ziyaretçilerin, yabancı döviz kaynakları ile tüketim harcaması olarak mal ve hizmetlere yaptığı ödemelerden elde edilen gelirdir.

Turizm Gideri: Bir ülkeye giden ziyaretçilerin, yabancı döviz kaynakları ile tüketim harcaması olarak mal ve hizmetlere yaptığı ödemelerden kaynaklanan giderdir.

Tüketici Fiyatları Endeksi: Belirli bir dönemde, belirli bir kitle tarafından sepette yer alan tüketici mal ve hizmetlerine ödenen perakende fiyatlarındaki değişimin ölçüsüdür.

Tüketici Güven Endeksi: Ekonomide tüketici davranışları hem karar alıcılar, hem de ekonominin gelecek tahminleri için oldukça önemlidir. Tüketici güvenindeki iyimserlik, geniş harcama yapma isteğini ve borca girme eğilimini yükseltebilmekte, kötümserlik ise tüketicilerin harcamalarını kısımlarına ve mali durumlarını yeniden gözden geçirmelerine neden olabilmektedir. Tüketici Güven Endeksi'nin 100'den büyük olması tüketicinin güven düzeyinin iyi olduğunu, 100'den küçük olması tüketicinin güveninin kötümser olduğunu, tam 100'e eşit olması durumu ise tüketici güveninin belirsiz bir başka ifade ile ne iyi, ne de kötü olduğunu göstermektedir.

Uluslararası Yoksulluk Oranları: Satın alma gücü paritesine göre günlük kişi başına 1 dolar, 2.15 dolar, 4.30 dolar vb. tanımlanmış olan yoksulluk sınırına göre tüketimleri bu değerlerin altında kalan yoksul oranlarıdır.

Ücretli, Maaşlı: İşveren ile aralarında mevcut olan yazılı veya sözlü çalışma sözleşmesi-

ne göre; işletmenin satış veya karından tamamen bağımsız olarak belirlenecek bir temel ücret karşılığında çalışanlardır.

Ücretsiz Aile İşçisi: Aynı hanehalkında yaşayan birisi tarafından işletilen işletmelerde çalışan, fakat işletmenin ortağı konumunda olmayan kişilerdir.

Üretici Fiyatı: Çıktı olarak üretilmiş mal veya hizmetlerin bir birimi için üretici tarafından alıcıdan alınabilen değer ile alıcıya fatura edilmiş her türlü KDV veya benzer çıkarılabilir vergiler arasındaki farktır. Üretici tarafından faturalandırılmış her türlü ulaştırma bedeli kapsam dışıdır.

Üretici Fiyatları Endeksi: Belirli bir referans döneminde ülke ekonomisinde üretimi yapılan ürünlerin, üretici fiyatlarını zaman içinde karşılaştırarak fiyat değişikliklerini ölçen fiyat endeksidir.

Yapı: Karada ve suda, kalıcı veya geçici, zemine doğrudan veya dolaylı olarak bağlı, resmi veya özel bina ve benzerleri ile yol, köprü, tünel, hava meydanı, baraj, dolgu, iskele, liman, kule, istinat, ihata ve bahçe duvarları, su, kanalizasyon, gaz, elektrik, telekomünikasyon santral ve istasyonları, iletim ve dağıtım hatları vb. enerji ve haberleşme altyapı tesis ve tesisatları ile bunların eklerini ve bütün bunların yer üstü ve yer altında yapılacak her türlü inşaat, tesisat, santral, imalat, montaj, değiştirme, sondaj, güçlendirme ve esaslı onarımını kapsayan, yapım işlerini içine alan, sabit veya hareketli tesislerdir.

Yapının Yüzölçümü: Yapının dış duvarları içinde kalan, balkonlar hariç, bodrum ve çatı katları dahil iskan (kullanımı) mümkün olan bütün katların kullanım alanlarının toplamıdır.

Yaş Bağımlılık Oranı: 0-14 yaş grubundaki nüfus ile 65 ve daha yukarı yaştaki nüfus toplamının, 15-64 yaş grubu nüfusuna olan oranıdır. Yaş bağımlılık oranı:

Yaş Bağımlılık Oranı= $[(A+B)/C]*100$ formülü ile hesaplanmaktadır. Burada:

A: 0-14 yaş grubundaki nüfusu,

B: 65 ve daha yukarı yaştaki nüfusu,

C: 15-64 yaş grubundaki nüfusu ifade etmektedir.

Yevmiyeli: Bir işverene bağlı olarak, düzenli ve sürekli olmadan işine göre mevsimlik ya da geçici olarak ya da iş buldukça çalışanlardır.

Yoksulluk Açığı/Derinliği: Yoksulluktan kurtulmanın finansal maliyetini ifade etmektedir.

Yıllık Nüfus Artış Hızı: İki yıllık dönem arasında her 1000 nüfus için yıllık artan nüfustur.

Yoksulluk Oranı: Kişi başına tüketimi yoksulluk sınırından düşük olan nüfus oranıdır.

Yoksulluk Sınırı: Fertlerin yaşamlarını sürdürebilmesi için temel ihtiyaçları olan gıda ve gıda dışı mal ve hizmetleri kapsayacak şekilde belirlenen yoksulluk sınırıdır.

Yoksulluk Şiddeti: Yoksulluk açığı ölçümünde var olan yoksulluğun şiddetindeki değişimleri kapsam konusundaki eksikliği nedeniyle, tüketim harcamaları yoksulluk sınırın-

dan daha uzak olan hanehalklarına daha fazla ağırlık verilmesi yöntemidir. Bu ölçümün üstün yönü en yoksul olanlara ulaşılmasına olanak vermesidir.

%20'lik Gruplar: Hanehalklarının aylık kullanılabilir gelirine veya toplam tüketim harcamasına göre küçükten büyüğe doğru sıralanması sonrasında, her sınıfta eşit sayıda hanehalkı yer alacak biçimde oluşturulan 5 eşit sıklığa sahip sınıftır.

Zincirleme Endeks: Hesaplanan endeks kapsamında sepette yer alan ürünlerin ve bunların ağırlıklarının her yıl yenilenmesi ile uygulanan endekstir. Genel olarak her yılın sonunda, yeni maddeler (ürünler) sepete konularak endekse dahil edilmekte ya da önemini kaybeden ürünler endeksten çıkarılmakta ve yerine yeni ürünler alınmaktadır. Örneğin Laspeyres endeksinde cari fiyatların yeni fiyat referans dönemi P_0 olan bir önceki Aralık ayı fiyatına bölünerek endeks hesaplanmakta ve Aralık ayı endeksi ile çarpılarak zincirleme işlem yapılmaktadır. Formüle etmek gerekirse:

$I = w * (P_i/P_0)$ 'dır. Burada:

I: Endeksi,

W: Ağırlıkları,

P_i : Cari ay fiyatlarını,

P_0 : Temel yıl fiyatlarını ifade etmektedir.

Ziyaretçi: Devamlı ikamet ettiği ülkeden, başka bir ülkeyi bir gelir elde etme amacı dışında herhangi bir nedenle ziyaret eden kişidir. Bu tanım "turist" ve "günü birlikçiler"i kapsamaktadır.

BÖLÜM I. DÜNYA EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ

GENEL DEĞERLENDİRME

2008 yılında yaşanan ve başta ABD olmak üzere finansal anlamda küresel ekonomiyi ciddi biçimde etkileyen ekonomik krizin ardından, 2010 yılı itibariyle toparlanma başlamış ve bir önceki yıla kıyasla büyüme oranlarında olumlu bir hava görülmüştür. Özellikle yılın ilk yarısında ekonomik büyümede görülen bu toparlanma eğiliminin uzun vadede sürdürülebilmesi, belli başlı risklerin artması ile birlikte zorlaşmıştır. Küresel ekonomik krizden sonra ekonomiyi canlandırmaya yönelik uygulanan genişletici politikalar sonucu kamu borçlarında artışlar meydana gelmiş, bu da ülkeleri mali açıdan sıkıntıya sokmuştur. Borç stokunda yaşanan problemlerin bankacılık kesimi ile bağlantısı neticesinde özellikle Avrupa Bölgesi ülkeleri bu durumdan aşırı etkilenmiştir. Bunun yanı sıra 11 Mart 2011 tarihinde yaşanan merkez üssü Japonya'nın Töhoku bölgesi olan 8,9 büyüklüğündeki deprem ve ardından gelen tsunami, Asya bölgesini ekonomik açıdan derinden etkilemiştir. Bölgede yaşanan bu doğal afet nedeniyle petrol fiyatlarında ciddi bir yükseliş görülmüştür. Buna ek olarak Orta Doğu Bölgesi'nde Arap Baharı denilen oluşum sebebiyle yaşanan iç karışıklıklar ve hükümetlere yönelik çıkan isyanlar da petrol fiyatlarını yukarı çekmiştir.

2011 yılının ikinci yarısı itibariyle yoğunlukla AB ülke ekonomilerinde ortaya çıkan finansal olumsuzlukların da etkisiyle, gelişmiş ülkelerde büyüme oranlarında gerileme görülmesine karşın gelişmekte ve kalkınmakta olan ülkelerde ekonomik açıdan gelişmeler nispeten daha olumlu olmuştur. Özellikle emtia piyasalarında artan talebin ve bunun neticesinde yükselen fiyatların etkisiyle Latin Amerika ülkelerinde ekonomik canlanma görülmüş ancak; gelişmiş ülke kaynaklı ürünlere yönelik ithalatta tedarik konusunda belirsizliklerin olması, üreticilerin ellerinde mevcut olan malların miktarlarını azaltma yoluna gitmeleri gibi faktörlerden dolayı belli başlı Asya ekonomilerindeki büyüme daha ılımlı olmuştur. Yıl içerisinde küresel olarak enflasyonist baskıların gelişmekte ve kalkınmakta olan ülke ekonomilerinde daha yüksek olduğu görülmüş, bu ülkelerde özellikle çekirdek enflasyonun düzeyleri yüksek düzeyde seyretmiştir.

IMF'nin "Dünya Ekonomik Görünümü" raporu verilerinin 2012 yılı Ocak ayı güncellenmiş sonuçlarında küresel büyümeye yönelik tahminlerin genel olarak aşağı yönlü revize edildiği dikkati çekmektedir. IMF bu güncelleme raporunda, küresel ekonomiye ilişkin önümüzdeki süreçte yaşanabilecek beklentiler hakkında kötümser bir tablo çizmiştir. 2012 yılı son çeyreğine doğru Euro Bölgesi krizinin, gelişmiş ülkeler başta olmak üzere gelişmekte ve kalkınmakta olan ülkeleri de olumsuz biçimde etkileyeceği ve küresel ekonomik açıdan resesyonun yaşanabileceği konusunda uyarılarda bulunulmuştur. IMF tarafından önümüzdeki süreçte yaşanabilecek bu sıkıntılara karşı alınabilecek önlemler belirtilmiştir. Bu önlemlerden en önemlisi, piyasalarda son dönemlerde görülen olumsuzluklar neticesinde kaybolan güven ortamının yeniden kazandırılmasıdır. Bunun için öncelikle likidite krizinin aşılması, piyasaya daha fazla girdinin sağlanması ve artan kamu borçlarının azaltılması gerekmektedir. Önde gelen gelişmiş ülkelerin yapması gere-

kenlerden en önemlisinin, orta vadede finansal sistemde yaşanan olumsuzlukların önüne geçilmesi amacıyla önemli politikaların uygulanması olduğu belirtilmiştir. 2011 yılında Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde kamu borçluluk oranlarının yüksek olması sonucunda bankalara olan kredi geri ödemelerinde yaşanan aksamaların bankacılık kesiminin kredi limitlerinde daraltıcı bir etki yapması beklenmektedir. Önümüzdeki süreçte bankaların kredibilitesinde mevcut olabilecek bu gibi bir daralma AB'nin önde gelen ekonomilerinde olumsuzluklar yaratabilecektir. Gelişmekte ve kalkınmakta olan ülke ekonomilerinin de yavaşlayan iç talep ve gelişmiş ekonomi kaynaklı dış talebi yükseltmek amaçlı çalışmalar yapmaları gerektiği dikkat çeken bir başka husus olarak değerlendirilmektedir.

I. MAKRO BÜYÜKLÜKLER AÇISINDAN DÜNYA EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ

1. MAKRO BÜYÜKLÜKLER AÇISINDAN DÜNYA EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ

Küresel ekonomiyi derinden etkileyen 2008 yılının son çeyreğinde yaşanan krizin ardından, 2009 yılında dünya ekonomisi, ilk üç çeyrek itibariyle küçülme göstermiştir. Krizin etkilerinden kurtulmak amacıyla uygulanan politikalar zinciri etkilerini yavaş yavaş göstermeye başlamış ve 2010 yılı, büyüme rakamlarının pozitifte döndüğü bir yıl olmuştur. 2010 yılının ilk çeyreğinde dünya ekonomisi %5,8 oranında büyüme kaydetmiş, bu oran ikinci çeyrek dönemde %5,5'e, üçüncü çeyrek dönemde %3,7'ye gerilemiştir. Son çeyrek dönemde ise büyüme oranı 1,0 puan yükselerek %4,7'ye yükselmiştir. Yıl boyunca gelişmiş ülkelerdeki büyüme oranları, gelişmekte ve kalkınmakta olan ülkelere göre daha düşük seviyede seyretmiştir.

2010 yılı son çeyreğinde Yunanistan'da patlak veren borç krizi, çoğunluğu gelişmiş ülkelerden oluşan Euro Bölgesi'nde etkili olmuş ve büyüme oranlarının düşük olmasındaki ana sebep olarak görülmüştür. Bu durum, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki farkın açılmasına sebep olmuştur. Özellikle artan kamu borçlarını hafifletmeye çalışan gelişmiş ülkeler, bozulan finansal yapı nedeniyle bankacılık alanında sıkıntılar yaşamıştır. Diğer yandan da artan işsizlik oranları gerek ekonomik, gerekse sosyal alanda bozulmalara sebep olmuş, ayrıca bu ülkeler yükselen enflasyonun ekonomide yarattığı baskı ile karşı karşıya kalmıştır.

2011 yılına girerken, küresel büyümenin yukarı yönlü olacağı tahmin edilse de risklerin aşağı yönlü eğilimi, bu beklentilere bir anlamda gölge düşürmüştür. Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin 2012 yılı Ocak ayında yayımladığı güncel "Dünya Ekonomik Görünümü" yayınına göre, 2010 yılında %5,2 olan küresel büyüme oranı 2011 yılında %3,8'e gerilemiştir. Aynı raporda 2012 ve 2013 yılları için küresel büyüme oranının sırasıyla %3,3 ve %3,9 olarak gerçekleşeceği belirtilmektedir. 2010 yılında gelişmiş ülkelerde %3,2, gelişmekte ve kalkınmakta olan ülkelerde ise %7,3 olan büyüme oranları, 2011 yılında nispeten gerileyerek sırasıyla %1,6 ve %6,2 olmuştur (Bkz; Tablo 1, Grafik 1). Küresel büyümenin kademeli ancak, 2010 yılına kıyasla daha düşük seyretmesinin altında, küresel krizin etkilerinden arınmak adına 2010 yılından bu yana yeteri kadar etkin, verimli finansal ve mali alanda politika uygulamalarının yapılamaması, belirsizlikler nedeniyle iç talepte yaşanan daralmalar, Avrupa ve Amerika'daki ülkelerin borç sorunları yaşamaları gibi sebepler yatmaktadır.

Tablo 1. Seçilmiş Değişkenler Düzeyinde Ekonomik Görünüm

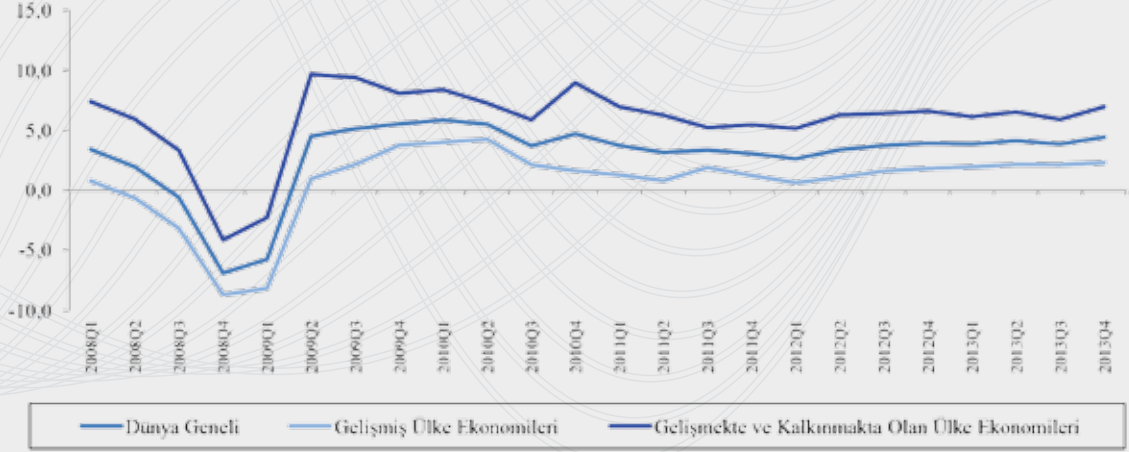
Ülke Grupları ⁽¹⁾ , Ülkeler, Kategoriler	2009	2010	2011
	Milli Gelir Büyüme Oranları		
Dünya üretimi	-0,7	5,2	3,8
Gelişmiş ülke ekonomileri	-3,7	3,2	1,6
ABD	-3,5	3,0	1,8
Almanya	-5,1	3,6	3,0
Japonya	-6,3	4,4	-0,9
Kanada	-2,8	3,2	2,3
Gelişmekte ve kalkınmakta olan ülke ekonomileri	2,8	7,3	6,2
Çin	9,2	10,4	9,2
Hindistan	6,8	9,9	7,4
ASEAN-5 ⁽²⁾	1,7	6,9	4,8
Meksika	-6,2	5,4	4,1
Güney Afrika	-1,7	2,9	3,1
Emtia Fiyatları (\$) Değişim Oranı			
Petrol ⁽³⁾	-36,3	27,9	31,9
Yakıt dışı (dünya emtia ihracatı ağırlıkları bazlı ortalama)	-15,7	26,3	17,7
Tüketici Fiyatları Endeksi			
Gelişmiş ülke ekonomileri	0,1	1,6	2,7
Gelişmekte ve kalkınmakta olan ülke ekonomileri ⁽⁴⁾	5,2	6,1	7,2
LIBOR Faiz Oranı⁽⁵⁾			
ABD \$ bazlı mevduat faiz oranları	1,1	0,5	0,5
Euro bazlı mevduat faiz oranları	1,2	0,8	1,4
Japon Yeni bazlı mevduat faiz oranları	0,7	0,4	0,4

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, January 2012.

- (1): IMF tarafından kullanılan ülke gruplarıdır ve Ekonomik Rapor 2011 yayımının diğer bölümlerinde kullanılan The Atlas of Economic Complexity ülke grupları sınıflamasından farklılık göstermektedir. IMF'nin ülke grupları sınıflaması için Bkz, Ek 4.
- (2): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Vietnam'ı içermektedir.
- (3): U.K. Brent, Dubai ve West Texas Intermediate ham petrol ortalama fiyatlarını ifade etmektedir.
- (4): Çeyrek dönemde tahmin ve projeksiyonlarda gelişmekte ve kalkınmakta olan ülke ekonomilerinin yaklaşık %80'i dikkate alınmıştır.
- (5): Londra bankalar arası piyasasında, bankaların teminatsız borç verme karşılığında talep etmiş olduğu faiz oranıdır. ABD ve Japonya için altı aylık, Avrupa Bölgesi ülkeleri için de üç aylık oranları göstermektedir.

Küresel büyümeye en ciddi katkı geçtiğimiz yıl olduğu gibi gelişmekte olan ülke ekonomilerinden gelmiş, gelişmiş ülkelerin kırılğan yapısı devam etmiştir. Gelişmiş ülkelerde istihdam konusunda sıkıntıların yaşanması sonucu yüksek oranda işsizliğin sürmesi ve kamu borç stokuna ilişkin problemlerin oluşması, bu ülkelerde büyümeyi gerileyen önemli faktörler olarak göze çarpmıştır. 2008 küresel ekonomik krizinin esas çıkış kaynağı olan ipotekli konut kredisi (mortgage) piyasasının coğrafyası ABD, bir anlamda bu krizle birlikte patlak veren sorunlar ile hala uğraş vermektedir. Bu kriz ile beraber zayıflamış olan konut piyasası istikrarsız bir görüntü çizmeye devam etmiş, faiz oranlarının düşük olmasına karşın birinci el konutlara yönelik talebin çok zayıf oluşu ve konut hacizlerinin sürmesi piyasayı olumsuz yönde etkilemiştir. Nitekim ABD Merkez Bankası (FED) tarafından yapılan açıklamada, konut sektöründeki olumsuzlukların uzun bir süre daha ülke gündeminde yer alacağı ve toparlanmanın uzun bir süreç gerektireceğine dikkat çekilmiştir. Ülkede bir başka önemli sorun enflasyondur. Haziran ayında açıklanan veriler doğrultusunda, çekirdek enflasyonun son beş yılda en yüksek artışı gösterdiği görülmüştür. Bunun yanı sıra yaşanan borç sorunu nedeniyle kredi derecelendirme kuruluşu Standart & Poor's (S&P), ABD'nin kredi notunu tarihte ilk defa AAA'dan AA+'ya düşürmesi,

ülkenin ekonomik itibarının iyice sarsılmasına sebep olmuştur. S&P tarafından yapılan açıklamada, ülkede mali ve ekonomik anlamda yaşanan sıkıntıların istikrar ve öngörülebilirliği zayıflattığı belirtilmiş, kredi notundaki düşüşün ana sebebi olarak da artan bütçe açıkları ve borç yükü olarak ifade edilmiştir.

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, January 2012.

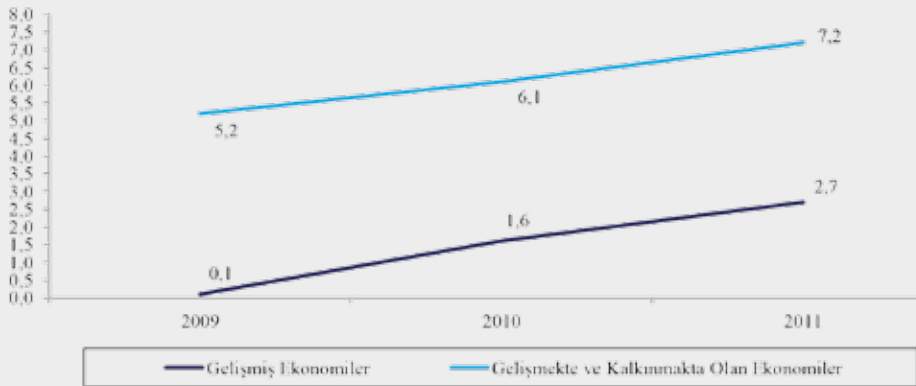
Grafik 1. Yıllara ve Çeyrek Dönemlere göre Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Büyüme Oranları

Gelişmiş ekonomilerden Japonya’da 2011 yılı Mart ayında gerçekleşen 8,9 büyüklüğündeki deprem, ülke ekonomisini derinden etkilemiştir. Özellikle deprem sonrası meydana gelen tsunami nedeniyle alt yapı sistemleri ve enerji sektöründe ciddi hasarlar oluşmuştur. Yatırımcıların güvenli araçlara yönelmiş olmasından dolayı borsada gerileme olmuştur. Küresel talebin azalma beklentisi ile emtia fiyatlarında belli bir miktar düşüş görülmüştür. Ülkede yaşanan sıkıntılar, milli gelir rakamlarına da yansımış; 2011 yılının ilk üç çeyreği boyunca ülkede büyüme rakamları negatif yönlü bir değişim göstermiş, son çeyrekte ülke genelindeki toparlanmanın etkisi ile milli gelirden pozitif yönlü bir gelişme gözlenmiştir. 2011 yılı sonu itibariyle ülkede büyüme oranı negatif yönde %9 düzeyinde olmuş, bir başka ifade ile ülke ekonomisi 2009 yılından sonra yeniden negatif bir büyüme göstermiştir.

2010 yılının ikinci çeyreğinde Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde yaygınlaşan borç krizi, 2011 yılında ciddi boyutlara ulaşmıştır. Yaşanılan krizin temelinde, 2008 yılında ABD’de meydana gelen ve kısa sürede küresel bir boyuta ulaşan ekonomik kriz yatmaktadır. Bu kriz sonrasında, 2009 yılında Euro Bölgesi’nde %4,3 oranında küçülme meydana gelmiş, bunun yanı sıra Bölge, ciddi bir borç yükü altına girmiştir. Kriz, üye devletlerin ortak para birimi olan Euro’yu kullanmaları nedeniyle ülkeler arasında da hızla yaygınlaşmış ve üye ülkelerde uygulanmakta olan maliye politikaları tartışma konusu olmuştur.

Euro Bölgesi’nde borç krizi, 2010 yılı sonlarında Yunanistan’da ortaya çıkmıştır. Krizi finanse etmek isteyen Yunanistan, AB’ye yardım talebinde bulunmuş, bu talebe karşılık 10 Mayıs 2010 tarihinde bir kurtarma paketi açıklanmıştır. IMF ile ortaklaşa olarak hazırlanan kurtarma paketinde, Yunanistan’a verilmek üzere 110 milyar Euro değerinde bir bütçe ayrıldığı belirtilmiştir. Çevre ülke ekonomilerinin yapısal ortaklıkları nedeniyle, kamu ve bankacılık alanlarındaki sorunlar İrlanda, Portekiz, İzlanda, İspanya ve İtalya gibi diğer ülkelere de sıçramıştır. 28 Kasım 2010 tarihinde İrlanda Cumhuriyeti, 6 Ni-

san 2011 tarihinde de Portekiz AB'ye yardım talebinde bulunmuş ve AB-IMF ortaklığı ile İrlanda'ya 85 milyar Euro, Portekiz'e de 78 milyar Euro'luk finansal destek sağlanmıştır. Yunanistan'da, yaşanan ekonomik olumsuzluklara karşı mali ve finansal açıdan ciddi politikalar yasalaştırılarak hayata geçirilmiş ancak, ekonomik sorunlar, toplumun genelinde huzursuzluklara neden olmuştur. Borç krizi nedeniyle, mal ve hizmet fiyatları da olumsuz yönde etkilenmiştir. 2011 yılının ilk çeyrek döneminde gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkelerde metal, petrol, tarımsal ürünler gibi emtiaların fiyatları artış eğilimine girmiş bu da tüketici fiyatları enflasyonunda yükselişe neden olmuştur. Bunun yanı sıra gelişmiş ülkelerde enerji ve gıda fiyatlarında yılın ilk aylarında oransal olarak yüksek artışlar, gelişmekte olan ülkelerde ise talep yönünde oluşan baskının tüketici enflasyonunu yükselttiği görülmüştür. 2011 yılı geneli için bakıldığında petrol fiyatlarının %31,9, yakıt dışı ürün fiyatlarının da %17,7 oranında artış gösterdiği dikkati çekmektedir. IMF'nin 2012 yılı Ocak ayı "Dünya Ekonomik Görünümü" raporuna göre, tüketici fiyatları 2011 yılında gelişmiş ülkelerde %2,7, gelişmekte ve kalkınmakta olan ülkelere ise %7,2 düzeyinde gerçekleşmiştir (Bkz; Tablo 1, Grafik 2). 2012 yılında ise bu oranın gelişmiş ülkelere %1,3'e, gelişmekte ve kalkınmakta olan ülkelere ise %5,5'e gerilemesi beklenmektedir. Borç krizinden dolayı sıkıntılı bir yıl geçiren Euro Bölgesi'nde de yıllık enflasyonun %2,3'e yükselmesi öngörülmüştür. 2011 yılında, Euro Bölgesi başta olmak üzere dünya genelinde yaşanan ekonomik düzensizlik ve kriz ortamları nedeniyle gerekli istihdam ortamı yaratılamamış, bunun sonucunda da işsizlik oranları önemli artış göstermiştir. Ekonomik ve toplumsal bir sorun olarak göze çarpan işsizlik 2011 yılında Euro Bölgesi'nde %9,9, gelişmiş ülkelere ise %7,9 düzeyindedir. Euro Bölgesi ülkeleri, Bölge içerisinde ekonomik düzensizliklere yol açan borç krizine somut çözümler bulabilmek amacıyla 26 Ekim 2011 tarihinde Brüksel'de toplanmış ve toplantıda; bankaların finansmana erişiminin daha kolay hale getirilmesi, kriz boyunca zedelenmiş olan bankacılık sektöründeki güvenin yeniden yapılandırılması ve tüm üye ülkelerin kamu maliyesinin iyileştirilmesi amaçlı yapısal reformların oluşturulması gibi konular dile getirilmiştir.

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, January 2012.

Grafik 2. Yıllara göre Gelişmiş ve Gelişmekte/Kalkınmakta Olan Ekonomiler için Tüketici Fiyatları Endeksi Değişim Oranı

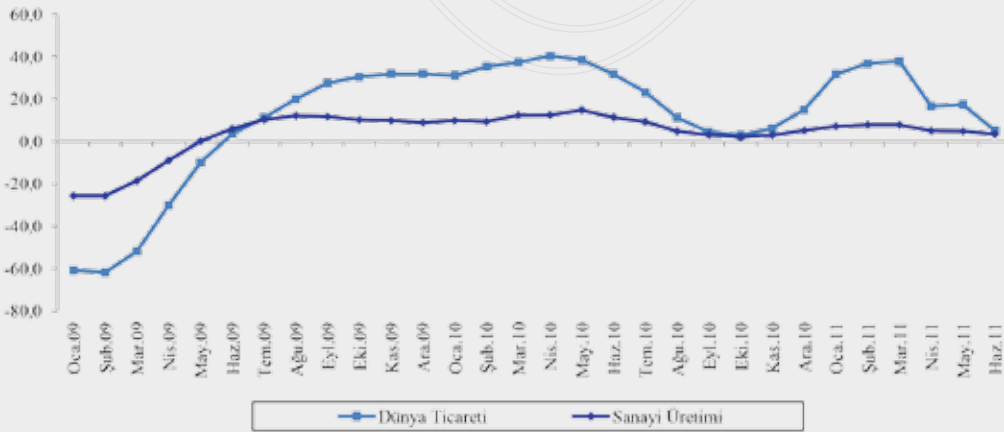
2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizin etkisiyle 2009 yılında negatif düzeye düşen dünya ticaret hacmi ise 2010 yılında piyasalardaki olumlu havanın da etkisiyle yükseliş eğilimine girmiş ancak, 2011 yılında özellikle Euro Bölgesi borç krizinin derinleşmesi ve bu ülkelerin yaşamış oldukları ödeme sorunları nedeniyle tekrar gerilemiştir. Dünya ticaret hacmi değişim oranı 2011 yılında %6,9'a düşerken, ihracat gelişmiş ülke ekono-

milerinde %5,5'e, gelişmekte ve kalkınmakta olan ülke ekonomilerinde %9,0'a; ithalat ise gelişmiş ülke ekonomilerinde %4,8'e, gelişmekte ve kalkınmakta olan ülke ekonomilerinde de %11,3'e gerilemiştir (Bkz; Tablo 2, Grafik 3).

Tablo 2. Dünya Ticaret Hacmi Değişim Oranları

Bileşenler	2009	2010	2011
Dünya ticaret hacmi (Mal ve hizmet ticareti)	-10.7	12.7	6.9
İhracat			
Gelişmiş ülke ekonomileri	-11.9	12.2	5.5
Gelişmekte ve kalkınmakta olan ülke ekonomileri	-7.7	13.8	9.0
İthalat			
Gelişmiş ülke ekonomileri	-12.4	11.5	4.8
Gelişmekte ve kalkınmakta olan ülke ekonomileri	-8.0	15.0	11.3

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, January 2012.

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, September 2011.

Grafik 3. Yıllara ve Aylara göre Küresel Sanayi Üretimi ve Dünya Ticareti Değişim Oranları (Üç Aylık Değişim ile Yıllıklandırılmış)

1.1 Seçilmiş Ülkeler için Ekonomik Göstergeler

Bu alt bölümde, ekonomik ve sosyal yönden değişik konu başlıkları altında seçilmiş olan ülkeler için değerlendirmelere yer verilmiştir. Bu değerlendirmelerdeki ülkeler, Harvard Üniversitesi Uluslararası Kalkınma Merkezi tarafından hazırlanan “The Atlas of Economic Complexity (AEC)” yayınında yer alan ülke sınıflamaları esas alınarak yapılan seçim ile belirlenmiştir. AEC’de yer alan “Ekonomik Çeşitlilik Endeksi (EÇE)” göstergesi temel olmak üzere her ülke grubundan ilk üç sıradaki ülkeler seçilmiş ve istisnai durumlar dışında raporda bu ülkelere ilişkin sonuçlar sunulmuştur¹.

1 AEC’teki “Güney Asya” grubunda yer alan ülkeler ve “Doğu Asya ve Pasifik” grubunda yer alan ilk üç ülke dışında kalan Çin, Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland, Kamboçya ve Vietnam “Son Dönemde Büyüme Kaydeden Seçilmiş Ülkeler” grubu altında toplanmıştır. Dolayısıyla mükerrer bir durumun söz konusu olmaması için “Güney Asya” grubuna tabloda ayrıca yer verilmiştir. “Doğu Asya ve Pasifik” grubundan 10 ülke, diğer gruplardan da 3’er ülke olmak üzere toplam 30 ülke Ekonomik Rapor (ER) 2011 yayınında değerlendirmeye alınmıştır. Bu ülkeler arasında yer alan Türkiye de “Doğu Asya ve Orta Asya” grubunda EÇE bakımından 16. sırada yer almasına karşın özel olarak değerlendirmeye alınmıştır.

1.1.1 Ekonomik Çeşitlilik Endeksi

Ülkelerin ekonomik açıdan üretim çeşitliliğinin temel alındığı EÇE’de, bir ülkenin ürettiği ürün çeşidinin fazlalığı ile milli gelirinin büyüklüğü arasında doğrusal bir ilişki aranmakta ve bu bölümde de kapsama alınan ülkelerin ürettiği ürünler için referans dönemi olarak 1968-2008 yılları arası alınmıştır.

EÇE sonuçları seçilmiş ülkelerde 2008 yılı için incelendiğinde; 2,316 değeriyle en yüksek değere sahip ülkenin, teknolojik ürün çeşitliliğinin de getirisi ile Doğu Asya ve Pasifik bölgesinden Japonya olduğu görülmektedir. Japonya’yı Batı Avrupa bölgesinden 1,985 EÇE değeri ile Almanya, 1,935 değeri ile İsviçre, 1,859 değeri ile de İsveç izlemiştir. Dünyanın en büyük ekonomilerinden Kuzey Amerika bölgesi ülkelerinden ABD, 1,447 değeri ile 13. sırada, Türkiye ise 0,444 endeks değeri ile 43. sırada yer almaktadır. Özellikle teknolojik açıdan üstün yeterliliklere sahip ve ürettikleri ürünlerin gerek iç, gerekse dış pazarda ticaretini gerçekleştiren ülkeler ekonomik çeşitlilik değeri bakımından yüksek endeks değerine sahiptir. Örneğin, Japonya ve Almanya gelirlerinin büyük bir bölümünü dış pazarlara ürün ihraç ederek sağlayan ülkelerdir ve ürün çeşitliliği açısından da ilk sıralarda yer almaktadır.

EÇE değerleri bakımından negatif değer alan ülkeler genellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerdir. Bu ülkelerin Sahra-Altı Afrika ve Asya bölgelerinde yer aldığı görülmektedir. Seçilen ülkeler arasında en düşük EÇE değerine sahip ülke -0,702 endeks değeri ile Kamboçya olurken bunu, -0,398 endeks değeri ile Pakistan ve -0,276 endeks değeri ile Kenya izlemektedir.

Seçilmiş ülkelerin 2009 yılı Kişi Başına Düşen Milli Gelir (KBMG) değerlerine bakıldığında; Japonya 39.738 ABD \$ ile 17. sırada, Batı Avrupa ülke grubundaki Almanya 40.670 ABD \$ ile 16. sırada, İsviçre 63.629 ABD \$ ile 3. sırada, İsveç 43.654 ABD \$ ile 13. sırada yer almaktadır. Üretim çeşitliliği ile milli gelir arasındaki pozitif ilişki bu sonuçlarla da net olarak gözlenebilmektedir. KBMG rakamı yüksek olan ülkelerin, üretim çeşitliliği bakımından zengin olduğu söylenebilir. EÇE endeksi düşük olan ülkelere Kamboçya’nın 706 ABD \$ ile sıralamadaki yerinin 117, Pakistan’ın 955 ABD \$ ile sıralamadaki yerinin 111 ve Kenya’nın 738 ABD \$ ile sıralamadaki yerinin 115 olduğu dikkati çekmektedir. Ülkelerin KBMG ve EÇE değerlerine göre almış olduğu sıra numaraları arasındaki farkın mutlak değeri “0”a ne kadar yakınsa o ülke her iki ölçüt açısından da kararlı bir yapı sergilemiştir. Bu durumu sergileyen ülkeler; Batı Avrupa ülke grubundaki İsviçre ile Sahra-Altı ülke grubundaki Namibya’dır.

Türkiye ise EÇE değerine göre 128 ülke arasında 43. sırada iken, KBMG değerine göre sıralamadaki yeri 47’ye gerilemekte ve her iki ölçüte göre sıralama sayısı arasındaki fark mutlak değer olarak “4” olmaktadır (Bkz, Tablo 3).

Tablo 3. Ülkelerin Ekonomik Çeşitlilik Endeksi

Bölge	Ülke	Ekonomik Çeşitlilik Endeksi (EÇE)				
		2008 Yılı EÇE'ye göre Sıra No	2008 Yılı EÇE Değeri	2009 Yılında Kişi Başına Düşen Milli Gelir (KBMG)'ye göre Sıra No (\$)	2009 Yılı KBMG (\$)	Sıra No Farkı (KBMG-EÇE)
Doğu Asya ve Pasifik	Japonya	1	2,316	17	39.738	16
	Singapur	7	1,639	19	36.537	12
	Kore Cumhuriyeti	12	1,469	30	17.078	18
Batı Avrupa	Almanya	2	1,985	16	40.670	14
	İsviçre	3	1,935	3	63.629	0
	İsveç	4	1,859	13	43.654	9
Doğu Avrupa ve Orta Asya	Çek Cumhuriyeti	8	1,628	29	18.139	21
	Slovenya	10	1,523	27	23.726	17
	Türkiye	43	0,444	47	8.215	4
Kuzey Amerika	ABD	13	1,447	9	45.989	-4
	Kanada	41	0,571	18	39.599	-23
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	İsrail	19	1,164	26	26.256	7
	Lübnan	44	0,403	48	8.175	4
	Ürdün	45	0,325	73	4.216	28
Latin Amerika ve Karayipler	Meksika	20	1,145	49	8.143	29
	Panama	30	0,831	54	7.155	24
	Kosta Rika	49	0,278	58	6.386	9
Sahra-Altı Afrika	Güney Afrika Cumhuriyeti	55	0,131	61	5.786	6
	Namibya	72	-0,271	72	4.267	0
	Kenya	73	-0,276	115	738	42
Son Dönemde Büyüme Kaydeden Seçilmiş Ülkeler ⁽¹⁾	Çin	29	0,894	81	3.744	52
	Endonezya	61	-0,007	89	2.349	28
	Malezya	34	0,759	55	7.030	21
	Filipinler	59	0,032	95	1.752	36
	Tayland	31	0,814	78	3.893	47
	Kamboçya	98	-0,702	117	706	19
	Vietnam	67	-0,181	105	1.113	38
	Hindistan ⁽²⁾	51	0,247	99	1.192	48
	Sri Lanka ⁽²⁾	71	-0,265	92	2.068	21
	Pakistan ⁽²⁾	82	-0,398	111	955	29

Kaynak: The Atlas of Economic Complexity, 2011.

(1): Son dönemde büyüme gösteren Asya ülkelerinden seçilmiş olanlara yer verilmiştir.

(2): Güney Asya bölgesinde yer alan bu ülkeler, son dönemde büyüme gösterdiği için bu kategoride değerlendirilip tabloda ayrıca Güney Asya başlığı açılmamıştır.

Not: AEC yayınında yer alan ülke gruplarındaki tüm ülkelere Ek 5'ten ulaşılabilir.

Seçilmiş ülkeler için 1964-2008 yılları arası EÇE değerlerinde, pozitif yönde en fazla değişim gösteren ülkenin 1,484'lük değişimle Tayland olduğu, bunu 1,429'lük değişimle Malezya'nın ikinci sırada izlediği, üçüncü sırayı da 1,049'lük değişimle Singapur'un aldığı görülmektedir. Değer farkları, 10 yıllık dönemde bir başka deyişle 2008-1998 yılları arasında incelendiğinde seçilmiş ülkeler içinde endeks değerinde pozitif yönde en yüksek değişimi gösteren ülke 0,961'lik değişimle Panama olurken, bunu 0,844'lük değişimle Kenya ve 0,818'lik değişimle de Kosta Rika takip etmiştir. Her iki referans dönemi içinde

de EÇE’de büyüme yönünde en yüksek değişimi gösteren ülkeler az gelişmiş ve gelişmekte olan ülke gruplarındaki ülkelerdir (Bkz, Tablo 4).

Tablo 4. 1964-2008 Yılları Arasında Ekonomik Çeşitlilik Endeksinde Değişim

Bölge	Ülke	Ekonomik Çeşitlilik Endeksinde Değişim									
		1964	1968	1978	1988	1998	2008	EÇE Endeks Değer Farkı (2008-1964)	EÇE Endeks Değer Farkı (2008-1964) Sıra No	EÇE Endeks Değer Farkı (2008-1998)	EÇE Endeks Değer Farkı (2008-1998) Sıra No
Doğu Asya ve Pasifik	Japonya	1,870	1,930	1,490	2,110	2,210	2,316	0,446	17	0,106	57
	Singapur	0,590	0,570	0,660	0,840	1,220	1,639	1,049	4	0,419	24
	Kore Cumhuriyeti	1,040	0,970	0,890	0,930	0,940	1,469	0,429	18	-0,529	19
Batı Avrupa	Almanya ⁽¹⁾	-	-	-	-	2,180	1,985	-	-	-0,195	82
	İsviçre	2,040	1,890	1,440	1,900	2,080	1,935	-0,105	51	-0,145	78
	İsveç	2,000	1,880	1,460	2,020	2,030	1,859	-0,141	53	-0,171	79
Doğu Avrupa ve Orta Asya	Çek Cumhuriyeti ⁽¹⁾	-	-	-	-	1,520	1,628	-	-	0,108	59
	Slovenya ⁽¹⁾	-	-	-	-	1,430	1,523	-	-	0,093	60
	Türkiye	-0,350	-0,490	0,310	0,380	0,280	0,444	0,794	10	0,164	53
Kuzey Amerika	ABD	1,780	1,760	1,350	1,580	1,810	1,447	-0,333	72	-0,363	99
	Kanada	1,020	1,040	1,060	0,970	1,020	0,571	-0,449	82	-0,449	107
	İsrail	1,040	0,780	0,950	1,180	1,240	1,164	0,124	38	-0,076	73
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	Lübnan	0,110	0,860	0,530	0,350	0,080	0,403	0,293	21	0,323	37
	Ürdün	0,580	0,820	1,030	0,420	0,430	0,325	-0,255	64	-0,105	75
	Meksika	0,390	0,240	0,740	0,800	0,800	1,145	0,755	12	0,345	30
Latin Amerika ve Karayipler	Panama	1,020	1,140	0,030	0,300	-0,130	0,831	-0,189	57	0,961	2
	Kosta Rika	0,220	0,630	-0,040	-0,440	-0,540	0,278	0,058	41	0,818	4
	Güney Afrika Cumhuriyeti	-0,020	-0,200	0,220	0,130	0,410	0,131	0,151	32	-0,279	91
Sahra-Altı Afrika	Namibya ⁽²⁾	-	-	-	-	-	-0,271	-	-	-	-
	Kenya	-0,840	-0,680	0,150	-0,870	-1,120	-0,276	0,564	14	0,844	3
	Çin	0,740	0,750	0,570	0,400	0,330	0,894	0,154	31	0,564	16
Son Dönemde Büyüme Kaydeden Seçilmiş Ülkeler ⁽³⁾	Endonezya	-1,040	-1,040	-0,890	-0,620	-0,190	-0,007	1,033	5	0,183	51
	Malezya	-0,670	-0,490	-0,020	0,020	0,480	0,759	1,429	3	0,279	43
	Filipinler	-0,460	-0,180	0,250	-0,150	-0,310	0,032	0,492	15	0,342	32
Son Dönemde Büyüme Kaydeden Seçilmiş Ülkeler ⁽⁴⁾	Tayland	-0,670	-0,610	0,140	0,090	0,170	0,814	1,484	2	0,644	11
	Kamboçya	-0,710	-1,060	0,090	-0,820	-1,190	-0,702	0,008	47	0,488	20
	Vietnam	-0,400	-0,020	0,020	-0,600	-0,590	-0,181	0,219	28	0,409	25
	Hindistan ⁽⁴⁾	0,120	0,290	0,400	0,190	0,210	0,247	0,127	37	0,037	63
	Sri Lanka ⁽⁴⁾	-0,730	-0,890	-0,150	-0,470	-0,640	-0,265	0,465	16	0,375	27
Pakistan ⁽⁴⁾	-0,060	-0,120	0,190	-0,490	-0,720	-0,398	-0,338	73	0,322	34	

Kaynak: The Atlas of Economic Complexity, 2011.

(1): 1998 yılında kapsama alındığı için 1964-1988 yılları arası veriler mevcut değildir.

(2): 2008 yılında kapsama alındığı için 1964-1998 yılları arası veriler mevcut değildir.

(3): Son dönemde büyüme gösteren Asya ülkelerinden seçilmiş olanlara yer verilmiştir.

(4): Güney Asya bölgesinde yer alan bu ülkeler, son dönemde büyüme gösterdiği için bu kategoride değerlendirilip tabloda ayrıca Güney Asya başlığı açılmamıştır.

AEC’in 2020 yılı için beklenen milli gelir tahminlerine göre Gayri Safi Milli Gelir (GMG) ve KBMG değerleri, seçilmiş ülkeler içinde 2009-2020 arası GMG’de beklenen en yüksek artış oranı %6,10 ile Kenya’dadır. Kenya, analizde kapsanan 128 ülke içerisinde bu artış oranı ile 2. sırada yer almaktadır. Kenya’yı ikinci sırada GMG’deki artış oranında %5,51 değeri ile Hindistan izlemekte ve sıralamadaki yeri de 8. olarak öngörülmektedir. Üçüncü sırada %5,18 oranı ile 11. sırada yer alması tahmin edilen Ürdün izlemektedir (Bkz, Tablo 5).

Tablo 5. Gayri Safi Milli Gelirin 2020 Yılına Kadar Beklenen Büyümesi

Bölge	Ülke	GMG'de Beklenen Artış Oranına göre Sıra No	GMG'de Beklenen Artış Oranı (2009-2020)	GMG'deki Artış Oranı (1998-2008)	Beklenen Nüfus Artış Hızı (%)
Doğu Asya ve Pasifik	Japonya	102	2,57	1,1	-14
	Singapur	66	3,27	4,1	96
	Kore Cumhuriyeti	56	3,42	4,8	33
Batı Avrupa	Almanya	118	2,17	1,5	-16
	İsviçre	120	2,13	1,3	36
	İsveç	100	2,61	2,5	57
Doğu Avrupa ve Orta Asya	Çek Cumhuriyeti	60	3,35	3,8	23
	Slovenya	83	2,90	4,2	18
	Türkiye	40	3,88	2,4	105
Kuzey Amerika	ABD	88	2,84	1,6	83
	Kanada	103	2,56	1,9	89
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	İsrail	37	4,03	1,8	157
	Lübnan	47	3,71	2,3	66
	Ürdün	11	5,18	3,9	176
Latin Amerika ve Karayipler	Meksika	22	4,56	1,8	105
	Panama	13	4,97	4,0	139
	Kosta Rika	34	4,21	3,0	124
Sahra-Altı Afrika	Güney Afrika Cumhuriyeti	58	3,37	2,5	48
	Namibya	35	4,15	2,7	159
	Kenya	2	6,10	0,9	264
Son Dönemde Büyüme Kaydeden Seçilmiş Ülkeler⁽¹⁾	Çin	20	4,66	9,4	34
	Endonezya	32	4,22	3,4	91
	Malezya	15	4,83	3,5	151
	Filipinler	12	5,14	2,8	164
	Tayland	25	4,47	3,8	42
	Kamboçya	41	3,84	7,6	118
	Vietnam	27	4,41	5,9	93
	Hindistan ⁽²⁾	8	5,51	5,4	125
	Sri Lanka ⁽²⁾	49	3,66	4,1	69
	Pakistan ⁽²⁾	18	4,80	2,2	169

Kaynak: The Atlas of Economic Complexity, 2011.

(1): Son dönemde büyüme gösteren Asya ülkelerinden seçilmiş olanlara yer verilmiştir.

(2): Güney Asya bölgesinde yer alan bu ülkeler, son dönemde büyüme gösterdiği için bu kategoride değerlendirilip tabloda ayrıca Güney Asya başlığı açılmamıştır.

KBMG açısından 2009-2020 arası beklenen artış tahminlerine göre, %4,32'lik artış oranı ile Çin'in ilk sırayı aldığı ve Çin'i %4,26 oranı ile Hindistan ve %4,05 oranı ile de Tayland'ın izlediği görülmektedir. Bunun yanı sıra ABD, %2,01'lik artış oranı ile 128 ülke içinde 91. sırada, Türkiye ise %2,83 oranı ile 43. sırada yer almaktadır. Genel olarak yorumlamak gerekirse, gelişmekte olan ülkelerin 2020 yılında üretim yönünde bir atılım yapacağı beklentisi hakimdir. 2020 yılında tahmini KBMG değerlerine göre, 2020 yılında 11 sıra birden yükselerek en yüksek sıçrayışı Çin'in yapacağı öngörülmektedir. 2009

yılında 3.744 ABD \$ KBMG değeri ile 81. sırada olan Çin'in, 2020 yılında bu değerini 2.218 ABD \$ arttırarak, 5.962 ABD \$ ile 70. sıraya yükselmesi tahmin edilmektedir. Singapur, Kore Cumhuriyeti, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Türkiye, ABD, Kanada, İsrail ve Namibya'nın 128 ülke içinde sıralama sayısının değişmeyeceği de tahmin edilmektedir. Ayrıca, 2020 yılında seçilen ülkeler arasında en yüksek KBMG değeri, 2009 yılında olduğu gibi 77.233 ABD \$ ile İsviçre'de; en düşük KBMG değerinin ise 942 ABD \$ ile yine Kamboçya'da olacağı öngörülmüştür (Bkz, Tablo 6).

Tablo 6. Kişi Başına Düşen Milli Gelirde 2020 Yılı için Beklenen Artış

Bölge	Ülke	2020 Yılı için KBMG'deki Beklenen Artış						
		KBMG'deki Beklenen Artışa göre Sıra No	KBMG'deki Beklenen Artış (2009-2020)	KBMG'deki Artış (1999-2009)	2009 Yılındaki KBMG'ye göre Sıra No	2009 Yılı KBMG Değeri (\$)	2020 Yılında Beklenen KBMG'ye göre Sıra No	2020 Yılında Beklenen KBMG Değeri (\$)
Doğu Asya ve Pasifik	Japonya	50	2,71	0,6	17	39.738	14	53.304
	Singapur	68	2,30	3,1	19	36.537	19	46.943
	Kore Cumhuriyeti	28	3,09	3,9	30	17.078	30	23.866
Batı Avrupa	Almanya	67	2,34	0,8	16	40.670	15	52.428
	İsviçre	100	1,78	0,9	3	63.629	2	77.233
	İsveç	87	2,04	1,5	13	43.654	12	54.522
Doğu Avrupa ve Orta Asya	Çek Cumhuriyeti	26	3,11	3,1	29	18.139	29	25.415
	Slovenya	49	2,72	2,7	27	23.726	27	31.881
	Türkiye	43	2,83	2,3	47	8.215	47	11.168
Kuzey Amerika	ABD	91	2,01	0,8	9	45.989	9	57.260
	Kanada	104	1,67	1,1	18	39.599	18	47.520
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	İsrail	64	2,46	1,6	26	26.256	26	34.309
	Lübnan	33	3,05	3,3	48	8.175	46	11.373
	Ürdün	14	3,42	3,7	73	4.216	68	6.101
Latin Amerika ve Karayipler	Meksika	10	3,50	0,8	49	8.143	44	11.894
	Panama	9	3,58	3,9	54	7.155	51	10.529
	Kosta Rika	38	2,97	2,1	58	6.386	56	8.807
Sahra-Altı Afrika	Güney Afrika Cumhuriyeti	41	2,90	2,2	61	5.786	60	7.920
	Namibya	60	2,56	2,7	72	4.267	72	5.637
	Kenya	13	3,46	0,9	115	738	114	1.073
Son Dönemde Büyüme Kaydeden Seçilmiş Ülkeler ⁽¹⁾	Çin	1	4,32	9,6	81	3.744	70	5.962
	Endonezya	21	3,32	3,8	89	2.349	86	3.363
	Malezya	20	3,32	2,8	55	7.030	53	10.071
	Filipinler	11	3,50	2,6	95	1.752	93	2.560
	Tayland	3	4,05	3,1	78	3.893	69	6.023
	Kamboçya	51	2,66	6,3	117	706	116	942
	Vietnam	12	3,48	6,0	105	1.113	99	1.622
	Hindistan ⁽²⁾	2	4,26	5,6	99	1.192	97	1.886
	Sri Lanka ⁽²⁾	37	2,97	4,1	92	2.068	91	2.852
	Pakistan ⁽²⁾	27	3,11	2,2	111	955	107	1.336

Kaynak: The Atlas of Economic Complexity, 2011.

(1): Son dönemde büyüme gösteren Asya ülkelerinden seçilmiş olanlara yer verilmiştir.

(2): Güney Asya bölgesinde yer alan bu ülkeler, son dönemde büyüme gösterdiği için bu kategoride değerlendirilip tabloda ayrıca Güney Asya başlığı açılmamıştır.

2020 yılına kadar ülkelerin dünya ekonomisinin büyümesine yapacağı katkıya ilişkin beklentilere göre, %22,41 oranı ile ABD'nin en fazla katkıyı yapacağı tahmin edilmekte,

bu tahmini %14,21 oranı ile Çin'in ikinci sırada, %7,11 oranı ile Japonya'nın üçüncü sırada, %4,89 oranı ile Hindistan'ın dördüncü sırada ve %3,88 oranı ile de Almanya'nın beşinci sırada izleyeceği görülmektedir (Bkz, Tablo 7).

Tablo 7. 2020 Yılına Kadar Ülkelerin Dünyanın Ekonomik Büyümesine Yapacağı Katkının Tahmini

Bölge	Ülke	2020 Yılı Dünya Ekonomisine Yapacağı Tahmin Edilen Katkıya göre Sıra No	2020 Yılı Dünya Ekonomisine Yapacağı Tahmin Edilen Katkı Oranı
Doğu Asya ve Pasifik	Japonya	3	7,11
	Singapur	43	0,34
	Kore Cumhuriyeti	13	1,63
Batı Avrupa	Almanya	5	3,88
	İsviçre	27	0,56
	İsveç	25	0,58
Doğu Avrupa ve Orta Asya	Çek Cumhuriyeti	39	0,36
	Slovenya	78	0,08
	Türkiye	15	1,41
Kuzey Amerika	ABD	1	22,41
	Kanada	12	1,88
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	İsrail	33	0,47
	Lübnan	80	0,07
	Ürdün	73	0,08
Latin Amerika ve Karayipler	Meksika	10	2,44
	Panama	79	0,08
	Kosta Rika	81	0,07
Sahra-Altı Afrika	Güney Afrika Cumhuriyeti	28	0,55
	Namibya	107	0,02
	Kenya	64	0,12
Son Dönemde Büyüme Kaydeden Seçilmiş Ülkeler⁽¹⁾	Çin	2	14,21
	Endonezya	16	1,37
	Malezya	26	0,58
	Filipinler	30	0,53
	Tayland	21	0,71
	Kamboçya	106	0,02
	Vietnam	49	0,26
	Hindistan ⁽²⁾	4	4,89
	Sri Lanka ⁽²⁾	70	0,09
Pakistan ⁽²⁾	31	0,48	

Kaynak: The Atlas of Economic Complexity, 2011.

(1): Son dönemde büyüme gösteren Asya ülkelerinden seçilmiş olanlara yer verilmiştir.

(2): Güney Asya bölgesinde yer alan bu ülkeler, son dönemde büyüme gösterdiği için bu kategoride değerlendirilip tabloda ayrıca Güney Asya başlığı açılmamıştır.

1.1.2 Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

Küreselleşen dünya ekonomileri için rekabet edebilirlik konusu, özellikle son dönemlerde önemli bir konu haline gelmiştir. Uluslararası anlamda başarının ve istikrarın sağlanabilmesi için ülkelerin kaynaklarını etkin ve verimli bir şekilde kullanmalarını, özellikle

piyasaların kırılan olduğu kriz ve benzeri zamanlarda ayakta kalabilmek için belli başlı önemli göstergelerde direnç sağlayarak uygun politikalar belirlemelerini gerektirmektedir.

Rekabet edebilirlik kavramı; bir ekonominin serbest ticaret ve piyasa koşullarında, yerel ve uluslararası alanda piyasanın taleplerini karşılayan mal ve hizmetleri üretebilme gücüne yönelik bir ölçüttür. Ekonomik boyutta küreselleşmenin yoğun bir şekilde yaşandığı günümüzde, ülkelerin bu ortama ne derece uyum sağlayabilecekleri rekabet edebilirlik kavramı ile ölçülmektedir. Bu kavram, son dönemlerde başta AB olmak üzere birçok uluslararası platformun ana gündem maddelerinden birisi olmaya başlamıştır. AB ekonomisini yeniden yapılandırmayı ve AB'nin genel perspektifini belirleyen önemli bir gelişme planı olan Lizbon Stratejisi'nde rekabet edebilirlik kavramına yönelik ölçütler geliştirilmiştir. Bu kapsamda Dünya Ekonomik Forumu tarafından her yıl rekabet edebilirlikle ilgili raporlar hazırlanmakta ve kamuoyu ile paylaşılmaktadır. 2004 yılından bu yana hesaplanmakta olan "Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi (KREE)" ülkelerin uluslararası alanda kendilerini diğer ülkelerle kıyaslayıp, üstün ya da zayıf oldukları alanları görmelerine, uygulamakta oldukları politikaları gözden geçirerek yeni kararlar alabilmelerine ve bunları uygulamaya koyabilmelerine de olanak vermektedir.

KREE'nin 2009-2011 arası üç farklı dönem değerleri incelendiğinde; İsviçre'nin rekabet edebilirlik anlamında her üç dönemde de ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bir başka ifadeyle İsviçre rekabet edebilirlik koşullarını en iyi sağlayan ülke konumundadır. 2011-2012 döneminde KREE hesaplamasına dâhil edilen ülke sayısı 142 olup, endeks değeri itibarıyla İsviçre'yi 2. sırada Singapur, 3. sırada İsveç, 5. sırada ABD, 6. sırada Almanya ve 9. sırada da Japonya izlemektedir. Seçilmiş ülkelerin, 142 ülke içinde sıralamalarında; Pakistan 118. sırada yer alırken, Kenya 102. sırada, Kamboçya ise 97. sıradadır.

Ülkemizin 2011-2012 yılında endekse dâhil edilen 142 ülke içinde 4,3 endeks değeri ile sıralamadaki yeri 59 iken, bir önceki yılda endeks kapsamına dâhil edilen 139 ülke içinde 4,2 değeri ile sıralamadaki yeri 61'dir. Endeks değerinde 2011-2012 yılında sadece 0,1 puanlık artış olmasına ve endeks kapsamına 3 yeni ülkenin dâhil edilmesine karşın ülkemizin sıralamadaki yeri 2 basamak yükselmiştir.

2010-2011 yıllarında KREE değerine göre 139 ülke içindeki sıra sayıları ile 2011-2012 yıllarındaki KREE değerine göre 142 ülke içinde ülkelerin sıra sayıları kıyaslandığında, sıralamada daha üst sıraya çıkan ülke sayısı (seçilmiş ülkeler için) 13'tür. Sıralamada en yüksek sıçrayışı gösteren ülkeler; 10 basamak üste çıkan Sri Lanka ve Filipinler, 8 basamak üste çıkan Meksika, 5 basamak üste çıkan Pakistan ve Malezya'dır. 2011-2012 yılında KREE değeri itibarı ile en kötü performansı gösteren ülkeler olarak; 12 basamak geriye düşen Slovenya, 9 basamak geriye düşen Namibya, 6 basamak geri düşen Vietnam ile Ürdün dikkati çekmektedir.

Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'nda, iş yaparken karşılaşılan en problemleri 5 faktörün belirlenmesine yönelik yapılan değerlendirilmelerde de oldukça ilginç sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Seçilmiş ülkeler için Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'nda yer alan ve katılımcıların en problemleri olarak gördükleri faktörlerden seçilmiş olan 7 faktöre yönelik ülke düzeyinde değişen profiller ile karşılaşılmaktadır. Türkiye'nin de aralarında bulun-

duğu 30 ülkeden sadece 2'sinde “vergi oranlarının” iş yaparken karşılaşılan en problemlili faktör olduğu görülmektedir.

Ülkeler bazında iş yaparken karşılaşılan en önemli sorunlar arasında oransal olarak ilk sırayı “vergi oranları” sorununun aldığı ülkeler; %15,4 oranı ile ülkemiz ve %14,8 oranı ile de ABD'dir. Listelenen sorunlardan “verimsiz hükümet bürokrasisini” iş yaparken en önemli sorun olarak gören ülkelerin sayısı, seçilmiş ülkeler içinde 17 olarak görülmektedir. Özellikle iş yaparken “verimsiz hükümet bürokrasisini” oransal olarak en önemli sorun olarak gören ülkeler içinde ilk sırayı %19,5 oranı ile İsrail ve Kosta Rika alırken, %18,3 oranı ile Filipinler ikinci sırada gelmekte, %17,9 oranı ile Panama üçüncü sırada, %17,7 oranı ile Kanada dördüncü sırada yer almaktadır.

Seçilmiş ülkeler içinde, “vergi mevzuatını” iş yaparken karşılaşılan en ciddi ikinci sorun olarak gören ülke %18,1 oranı ile Almanya'dır. Diğer ülkeler için de “vergi mevzuatı” sorunu, iş yapılırken karşılaşılan en önemli sorunlar arasında oransal olarak ilk sırayı almamaktadır.

İş yaparken karşılaşılan sorunlar içinde “işgücü ile ilgili kısıtlayıcı düzenlemeleri” oransal olarak ilk sırada görenler Almanya'da %20,7 oranına, İsveç'te ise %24,1 oranına sahiptir. Seçilmiş ülkeler içinde sadece Japonya'da %24,3 oranı ile Pakistan'da da %11,2 oranı ile “istikrarsız politikalar”, iş yaparken karşılaşılan sorunlar içinde en yüksek orana sahip sorun olarak dikkati çekmektedir. “Enflasyonu” iş yaparken karşılaşılan en önemli sorun olarak gören ülkeler arasında %29,1 oranı ile Singapur, %16,7 oranı ile Vietnam ve %11,6 oranı ile de Çin yer almaktadır.

Ülkemizde iş yaparken “vergi oranlarını” en önemli sorun olarak görenlerin oranı %15,4, “verimsiz hükümet politikalarını” en önemli sorun olarak görenlerin oranı %14,0, “vergi mevzuatını” en önemli sorun olarak görenlerin oranı %10,3, “döviz kuru düzenlemelerini” en önemli sorun olarak görenlerin oranı %8,7, “işgücü ile ilgili kısıtlayıcı düzenlemeleri” en önemli sorun olarak görenlerin oranı %7,8, “istikrarsız politikaları” en önemli sorun olarak görenlerin oranı %7,3 ve “enflasyonu” iş yaparken en önemli sorun olarak görenlerin oranı da %1,2'dir (Bkz, Tablo 8).

Tablo 8. Küresel Rekabet Edebilirlikle İlgili Göstergeler

Bölge	Ülke	Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi (KREE)				İş Yaparken Karşılaşılan En Problemleri Faktörlerden Bazıları								
		KREE 2011-2012 Skoru Sıralaması ⁽¹⁾	KREE 2010-2011 Skoru Sıralaması ⁽²⁾	KREE 2010-2009-2010 Sıralaması ⁽³⁾	KREE 2009-2010 Skoru	Vergi Oranları	Verimsiz Hükümet Bürokrasisi	Vergi Mevzuatı	Döviz Düzzenlemeleri	İşgüçü ile İlgili Kısıtlamaları Düzzenlemeleri	İstiharsızlıklar	Enflasyon		
Doğu Asya ve Pasifik	Japonya	9	5,4	6	5,4	8	5,4	20,2	13,9	8,7	0,3	7,4	24,3	0,3
	Singapur	2	5,6	3	5,5	3	5,5	7,0	2,4	3,7	2,8	16,8	0,7	29,1
	Kore Cumhuriyeti	24	5,0	22	4,9	19	5,0	4,9	16,8	7,4	3,2	9,3	16,7	6,9
Batı Avrupa	Almanya	6	5,4	5	5,4	7	5,4	11,2	11,2	18,1	1,1	20,7	5,5	2,4
	İsviçre	1	5,7	1	5,6	1	5,6	7,1	14,6	12,1	4,2	14,6	5,8	2,5
	İsveç	3	5,6	2	5,6	4	5,5	22,0	9,3	9,8	2,1	24,1	5,6	1,6
Doğu Avrupa ve Orta Asya	Çek Cumhuriyeti	38	4,5	36	4,6	31	4,7	7,8	15,0	9,7	2,2	8,2	9,2	1,3
	Slovenya	57	4,3	45	4,4	37	4,6	13,6	15,6	13,0	0,3	14,5	2,1	1,2
	Türkiye	59	4,3	61	4,2	61	4,2	15,4	14,0	10,3	8,7	7,8	7,3	1,2
Kuzey Amerika	ABD	5	5,4	4	5,4	2	5,6	14,8	13,2	10,9	1,9	5,4	5,7	9,8
	Kanada	12	5,3	10	5,3	9	5,3	12,9	17,7	10,0	2,1	7,2	8,5	3,3
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	İsrail	22	5,1	24	4,9	27	4,8	13,3	19,5	10,2	6,5	5,3	9,0	3,3
	Lübnan	89	3,9	92	3,9	1,3	15,4	1,5	0,4	2,1	9,4	2,0
	Ürdün	71	4,2	65	4,2	50	4,3	12,1	12,8	9,6	0,7	5,6	4,9	7,3
Latin Amerika ve Karayipler	Meksika	58	4,3	66	4,2	60	4,2	5,0	14,2	10,3	0,6	9,0	3,7	1,1
	Panama	49	4,4	53	4,3	59	4,2	2,5	17,9	4,9	0,1	11,9	2,4	2,6
	Kosta Rika	61	4,3	56	4,3	55	4,2	5,2	19,5	8,9	4,2	6,1	0,8	5,5
Sahra-Altı Afrika	Güney Afrika Cumhuriyeti	50	4,3	54	4,3	45	4,3	0,5	19,6	0,8	1,9	16,1	3,2	1,1
	Namibya	83	4,0	74	4,1	74	4,0	5,1	11,4	1,5	3,4	9,8	1,3	2,2
	Kenya	102	3,8	106	3,6	98	3,7	10,1	6,6	1,9	2,7	3,3	3,8	7,6
Son Dönemde Büyüme Kaydeden Seçilmiş Ülkeler ⁽⁴⁾	Çin	26	4,9	27	4,8	29	4,7	6,9	10,9	6,4	3,8	4,5	9,9	11,6
	Endonezya	46	4,4	44	4,4	54	4,3	4,2	14,3	6,0	2,3	3,6	7,4	6,1
	Malezya	21	5,1	26	4,9	24	4,9	4,0	12,9	2,9	5,5	10,4	8,3	5,8
	Filipinler	75	4,1	85	4,0	87	3,9	5,7	18,3	5,6	0,5	4,6	7,9	2,0
	Tayland	39	4,5	38	4,5	36	4,6	5,6	11,7	2,8	6,8	1,2	12,9	5,1
	Kamboçya	97	3,9	109	3,6	110	3,5	4,5	8,6	9,3	2,5	2,5	4,7	5,1
	Vietnam	65	4,2	59	4,3	75	4,0	3,6	6,8	4,2	9,8	1,8	11,8	16,7
	Hindistan ⁽⁵⁾	56	4,3	51	4,3	49	4,3	5,3	13,5	8,7	2,3	6,0	6,1	8,5
	Sri Lanka ⁽⁶⁾	52	4,3	62	4,2	79	4,0	15,7	9,9	14,6	4,0	5,7	9,3	10,8
	Pakistan ⁽⁶⁾	118	3,6	123	3,5	101	3,6	4,7	8,3	4,4	4,0	3,3	11,2	7,9

Kaynak: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report, 2011-2012.

- (1): Rapor kapsamında 142 ülke yer almaktadır.
 (2): Rapor kapsamında 139 ülke yer almaktadır.
 (3): Rapor kapsamında 133 ülke yer almaktadır.
 (4): Son dönemde büyüme gösteren Asya ülkelerinden seçilmiş olanlara yer verilmiştir.
 (5): Güney Asya bölgesinde yer alan bu ülkeler, son dönemde büyüme gösterdiği için bu kategoride değerlendirilip tabloda ayrıca Güney Asya başlığı açılmamıştır.
 ...: Bilgi mevcut değildir.

1.1.3 Uluslararası Alanda Girişimciliğe Yönelik Göstergeler

Küresel Girişimcilik Görünümü (GEM) konsorsiyumu tarafından yayımlanan 2011 yılı Küresel Girişimcilik Rapor'unun amacı, genel olarak ülkelerdeki girişimcilik faaliyetlerinin seviyesini belirlemek, girişimciliğin ekonomik gelişmedeki rolünü değerlendirmek, ülkeler arasında girişimciliğin oluşmasını destekleyen veya farklılıklara sebep olan faktörleri ortaya çıkarmaktır.

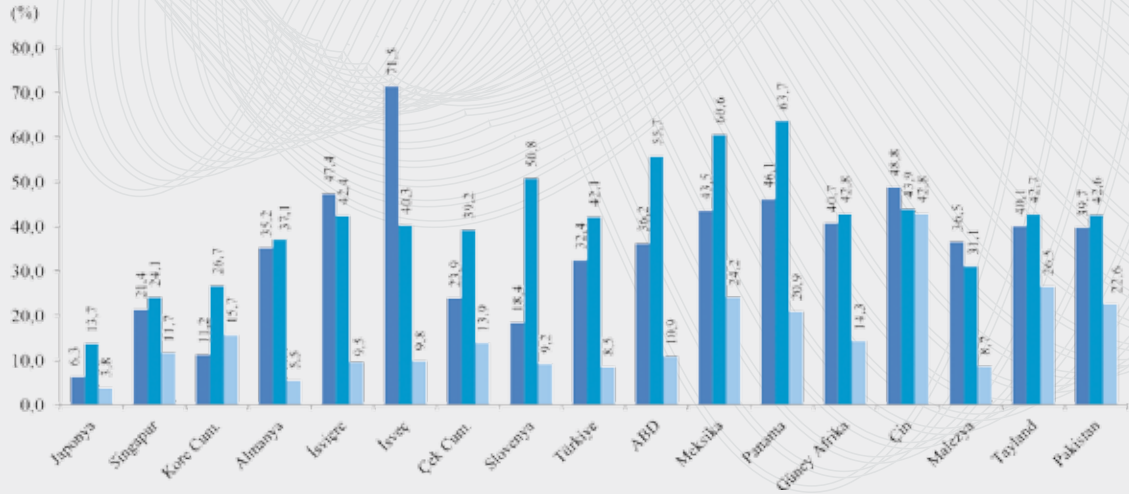
GEM'in 2011 yılı raporunda, değişik sektörlerde faaliyetlerde bulunan girişimciler 54 ülke ekonomisinde değerlendirmeye alınmıştır. Bu ülkelerdeki potansiyel girişimciler, yeni bir işe başlama niyetleri, işe yeni başlayan girişimcilerin bu yeni işi sürdürebilme durumlarına göre çeşitli konularda ele alınmaktadır. Raporda yer alan ülkeler Dünya Ekonomik Forumu'nun Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'nda oluşturulan üç farklı kategoriye göre düzenlenmiştir. Bu kategoriler; "faktör güdümlü ekonomiler" grubunda 7 ülke, "etkinlik güdümlü ekonomiler" grubunda 24 ülke ve "yenilik güdümlü ekonomiler" grubunda ise 23 ülke yer almaktadır (Bkz, Ek 6). Ancak, yapılan bazı incelemelerde Tablo 9'da olduğu gibi standart ülke gruplarına ve ülkelere de yer verilmiştir.

Girişimciliğe yönelik fırsat algısının en yüksek olduğu ülke, %71,5 oranı ile İsveç'tir. İsveç'i ikinci sırada %48,8 oranı ile Çin, üçüncü sırada %47,4 oranı ile İsviçre, dördüncü sırada %46,1 oranı ile Panama ve beşinci sırada da %43,5 oranı ile Meksika izlemektedir. İlk beş sıradaki bu ülkelerin yer aldığı gruba göre değerlendirme yapılırsa, üç ülkenin etkinlik güdümlü ekonomiler grubunda, iki ülkenin de yenilik güdümlü ekonomiler grubunda yer aldığı görülmektedir. Seçilmiş ülkeler içerisinde girişimciliğe yönelik fırsat algısı en düşük düzeyde olan ülkeler; %6,3 oranı ile Japonya, %11,2 oranı ile Kore Cumhuriyeti ve %18,4 oranı ile Slovenya'dır. Ülkemiz için ise bu oran %32,4'tür.

İsveç, girişimciliğe yönelik fırsat algısında çok yüksek değere sahip iken, girişimcilik kapasite algısında yeterince yüksek değere sahip değildir. Bu durum İsveç'te faaliyet gösteren girişimcilerin ilk başta yatırım yapmaları konusunda ülkede birçok fırsat gördüklerini ancak, bu girişimcilerden sadece bir kısmının bu yatırım ortamının gerekliliklerini yerine getirebilecek kapasiteye sahip olmaları konusunda kendilerine güvendiklerini ve başarısız olma korkusunu taşımadıklarını ifade etmektedir. Seçilmiş ülkeler içerisinde girişimcilik kapasite algısının en yüksek olduğu ülke %63,7 oranı ile Panama olurken bunu, %60,6 oranı ile Meksika ve %55,7 oranı ile ABD izlemektedir. Kapasite algısının en düşük olduğu üç ülke ise; %13,7 oranı ile Japonya, %24,1 oranı ile Singapur ve %26,7 oranı ile Kore Cumhuriyeti olurken, girişimcilik kapasite algı oranı Türkiye'de %42,1'dir.

Girişimci olma isteği ise bireysel olarak gelecek üç yıl içerisinde girişimci olma isteğine yönelik oranı ifade etmektedir. Bu oranın en yüksek olduğu ülkeler; %42,8 oranı ile Çin, %26,5 oranı ile Tayland ve %24,2 oranı ile Meksika'dır (Bkz, Grafik 4). Buna göre gelişmekte ve kalkınmakta olan ülkelerde geleceğe yönelik kendisini girişimci olarak nitelendiren kişilerin sayısının daha yüksek oranda olduğu anlaşılmaktadır. Benzer şekilde girişimciliği bir kariyer fırsatı olarak görenlerin oranı da bu ülkelerde yüksektir. Bu oran Çin'de %73,4 ve Tayland'da %79,1'dir. Gelişmiş ülkelere Almanya'da %78,3 olan bu oran oldukça yüksek değerdedir. Girişimciliğe yönelik medyanın ilgisi de girişimci olmak isteyenler için önemli bir göstergedir. Medyanın bu konuya en çok Uzak Doğu

ülkelerinde eğildiği görülmektedir. Girişimciliğe yönelik olarak medyanın en çok ilgili olduğu ülkeler; %84,0 oranı ile Tayland, %76,5 oranı ile Singapur, %75,9 oranı ile Çin ve %73,5 oranı ile Malezya ve Güney Afrika Cumhuriyeti olmuştur. Bunun yanı sıra yeni doğan girişim oranı en yüksek değerini %12,0 oranı ile Panama’da alırken, bunu %10,1 oranı ile Çin ve %8,3 oranı ile Tayland ve ABD izlemektedir. Yeni bir işe sahiplik oranının en yüksek olduğu ülkeler ise %14,2 oranı ile Çin ve %12,2 oranı ile Tayland’tır (Bkz, Tablo 9).

Kaynak: Global Entrepreneurship Monitor, 2011.

Grafik 4. Seçilmiş Ülkeler için Girişimcilik Göstergeleri

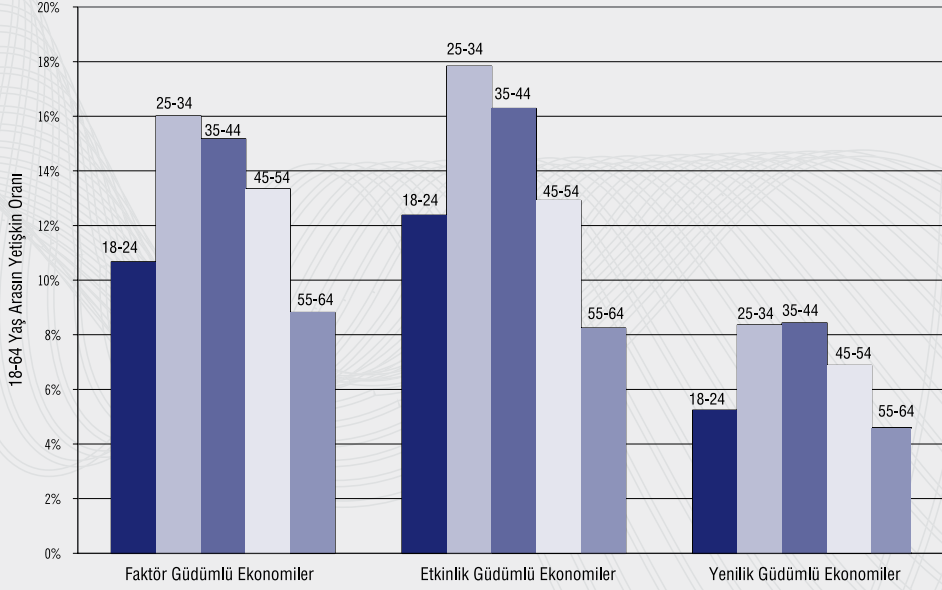
Faaliyetine yeni başlamış erken safhadaki girişimlerin yaş grubu bazında dağılımları ülke kategorilerine göre incelendiğinde, 25-34 yaş grubundaki genç girişimcilerin hem faktör, hem de etkinlik güdümlü ekonomilerde en yüksek orana sahip olduğu ve bunu 35-44 yaş grubundaki girişimcilerin izlediği görülmektedir. Her üç kategoride de 55-64 yaş arasındaki girişimcilerin en düşük orana sahip olduğu görülmektedir. 18-24 yaş grubundaki girişimcilerin oranı, faktör güdümlü, etkinlik güdümlü ve yenilik güdümlü ekonomi ülke gruplarında 45-54 yaş grubundaki girişim grubunun altında değere sahiptir (Bkz, Grafik 5).

Tablo 9. Seçilmiş Ülkeler için Girişimciliğe Yönelik Özet Göstergeler

Bölge	Ülke ⁽¹⁾	(2011 Yılı)						
		Girişimciliğe Yönelik Fırsat Algısı	Girişimcilik Kapasite Algısı	Girişimci Olma İsteği ⁽²⁾	Girişimciliği Kariyer Fırsatı Olarak Görenlerin Oranı ⁽³⁾	Girişimciliğe Yönelik Medyanın İlgisi	Yeni Doğan Girişim Oranı	Yeni Bir İşe Sahiplik Oranı
Doğu Asya ve Pasifik	Japonya	6,3	13,7	3,8	54,7	57,0	3,3	2,0
	Singapur	21,4	24,1	11,7	62,9	76,5	3,8	2,8
	Kore Cumhuriyeti	11,2	26,7	15,7	67,2	62,2	2,9	5,1
Batı Avrupa	Almanya	35,2	37,1	5,5	78,3	49,7	3,4	2,4
	İsviçre	47,4	42,4	9,5	-	-	3,7	2,9
	İsveç	71,5	40,3	9,8	70,8	62,3	3,5	2,3
Doğu Avrupa ve Orta Asya	Çek Cumhuriyeti	23,9	39,2	13,9	48,7	-	5,1	2,7
	Slovenya	18,4	50,8	9,2	69,7	45,1	1,9	1,7
	Türkiye	32,4	42,1	8,5	-	-	6,3	6,0
Kuzey Amerika	ABD	36,2	55,7	10,9	-	-	8,3	4,3
	Kanada	-	-	-	-	-	-	-
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	İsrail	-	-	-	-	-	-	-
	Lübnan	-	-	-	-	-	-	-
	Ürdün	-	-	-	-	-	-	-
Latin Amerika ve Karayipler	Meksika	43,5	60,6	24,2	57,9	47,6	5,7	4,0
	Panama	46,1	63,7	20,9	-	-	12,0	9,1
	Kosta Rika	-	-	-	-	-	-	-
Sahra-Altı Afrika	Güney Afrika Cumhuriyeti	40,7	42,8	14,3	72,1	73,5	5,2	4,0
	Namibya	-	-	-	-	-	-	-
	Kenya	-	-	-	-	-	-	-
Son Dönemde Büyüme Kaydeden Seçilmiş Ülkeler ⁽⁴⁾	Çin	48,8	43,9	42,8	73,4	75,9	10,1	14,2
	Endonezya	-	-	-	-	-	-	-
	Malezya	36,5	31,1	8,7	51,3	73,5	2,5	2,5
	Filipinler	-	-	-	-	-	-	-
	Tayland	40,1	42,7	26,5	79,1	84,0	8,3	12,2
	Kamboçya	-	-	-	-	-	-	-
	Vietnam	-	-	-	-	-	-	-
	Hindistan ⁽⁵⁾	-	-	-	-	-	-	-
	Sri Lanka ⁽⁵⁾	-	-	-	-	-	-	-
	Pakistan ⁽⁵⁾	39,7	42,6	22,6	72,7	47,7	7,5	1,7

Kaynak: Global Entrepreneurship Monitor, 2011.(

- (1): Tablo için seçilmiş bazı ülkelerde değişken bazında hesaplama yapılmadığından, bu değişken değerleri “-” ile gösterilmiştir.
- (2): Bireysel olarak gelecek üç yıl içinde girişimci olma isteğine yönelik oranı ifade etmektedir. Bu oran toplam girişimcilik faaliyeti (TEA: Total Entrepreneur Activity) ile de doğru yönlü bir ilişkiye sahiptir.
- (3): Ekonomik gelişmişlik düzeyi düştükçe, girişimciliğin iyi bir kariyer tercihi olduğuna inananların oranıdır.
- (4): Son dönemde büyüme gösteren Asya ülkelerinden seçilmiş olanlara yer verilmiştir.
- (5): Güney Asya bölgesinde yer alan bu ülkeler, son dönemde büyüme gösterdiği için bu kategoride değerlendirilip tabloda ayrıca Güney Asya başlığı açılmamıştır.

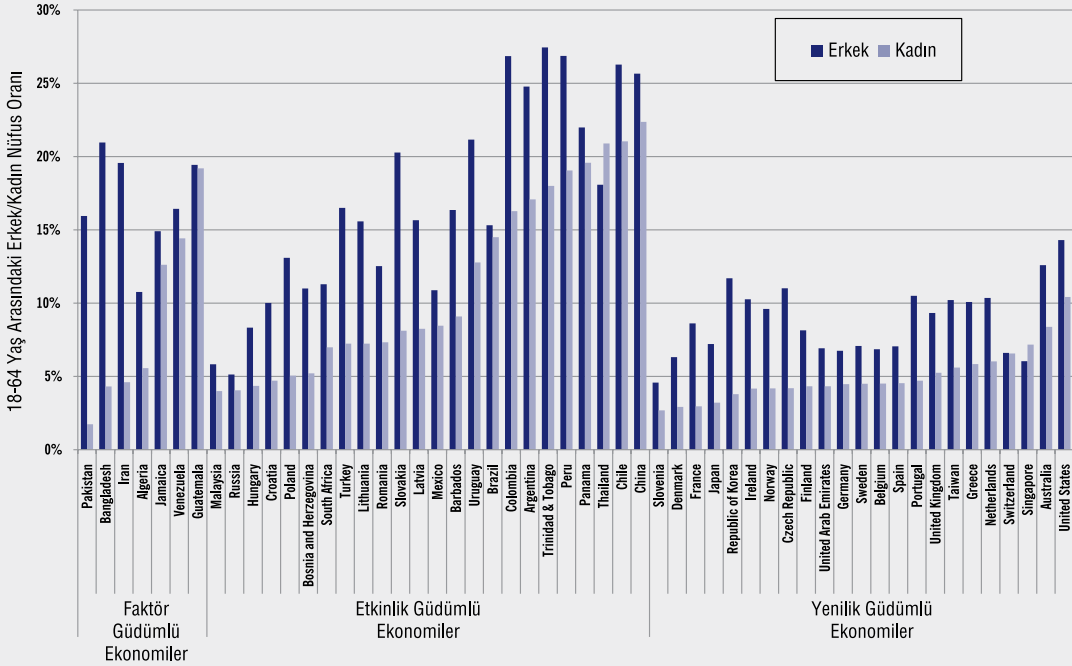

Kaynak: Adult Population Survey, Global Entrepreneurship Monitor, 2011.

Not: (1) no'lu grupta 7, (2) no'lu grupta 24 ve (3) no'lu grupta 23 ülke yer almaktadır.

Grafik 5. Üç Farklı Ekonomik Gelişme Düzeyine göre Erken Evre Girişimlerin Yaş Grupları Bazında Dağılımı

Ülkelerde faaliyet gösteren girişimcilerin büyük çoğunluğu etkinlik güdümlü ülke ekonomilerinde yer almaktadır. Cinsiyet bazında incelendiğinde, erkek girişimci oranının en yüksek olduğu ülke Trinidad-Tobago, kadın girişimci oranının en yüksek olduğu ülke ise Çin'dir. Ülkemizdeki oranlar ise; 18-64 yaş arasındaki nüfusun yaklaşık %17,0'ını erkek girişimciler, %7,0'ını da kadın girişimciler oluşturmaktadır (Bkz, Grafik 6).

Kaynak: Adult Population Survey, Global Entrepreneurship Monitor, 2011.

Grafik 6. Ekonomik Kalkınma Düzeylerine göre 54 Ülke Ekonomisinde Erken Evre Cinsiyet Bazında Kıyaslanması

1.1.4 G-20 Ülkeleri için Aşırı Isınma Göstergeleri

IMF'nin "Dünya Ekonomik Görünümü" raporunda, 2011 yılı içerisinde ekonomik gidişatı doğrudan etkileyebilecek göstergeler G-20 ülkeleri için incelenmiştir. Yerli, dışsal ve mali olmak üzere farklı kategoride değerlendirilen göstergeler; ülkelere ilişkin çıktı düzeyi, çıktı açığı, işsizlik, enflasyon, ticaret miktarı, sermaye akışı, cari hesaplar, kredi büyümesi, konut fiyatları, hisse fiyatları, mali denge ve reel faiz oranlarıdır.

G-20 ülkelerine ilişkin üretim eğilimine göre çıktı değerleri incelendiğinde; Arjantin, Brezilya, Hindistan, Endonezya ve Çin'in cari dönem üretim değerinin, kriz öncesi dönemdeki üretim değerinin 0,025 katından daha büyük olduğu, bunun aksine; ABD, Birleşik Krallık, Fransa, İtalya, Kanada, Japonya, Türkiye, Avustralya, Güney Afrika, Meksika, Kore Cumhuriyeti ve Rusya'da ise cari dönem üretim değerinin, kriz öncesi dönem üretim değerinin 0,025 katından daha küçük olduğu görülmektedir. Almanya ve Suudi Arabistan'da ise cari dönem üretim değeri kriz öncesi dönem üretim değerine eşittir.

Bir ekonomide gerçekleşen çıktının potansiyel seviyesinden olan sapması olarak tanımlanan çıktı açığı, ekonomide enflasyon baskısı düzeyinin belirlenmesinde rol oynayan önemli bir göstergedir. Bir başka ifade ile çıktı açığı, bir ekonominin sahip olduğu kapasite ve teknoloji seviyesi ile üretebileceği potansiyel üretimle fiili olarak gerçekleştirdiği üretim arasındaki farkı göstermektedir. Bir ekonomide çıktı açığının olması, o ekonomide milli gelir açısından pozitif bir büyümenin söz konusu olduğunu ifade etmektedir. Çıktı açığının varlığı durumunda enflasyon kaygısından uzaklaşmakta, bunun aksi bir durum söz konusu olduğunda ise sıkı para politikalarının uygulanması gerekmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde çıktı açığının, mavi renk ile gösterildiği ülkelerde cari dönem değerinin, kriz öncesi dönem değer ortalamasına ait standart sapmanın 0,5 katından daha az olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra sadece üç ülke (Türkiye, Brezilya ve Çin) sarı renkle gösterilmiştir. Bu ülkelerdeki çıktı açığı cari yıl değerinin, kriz öncesi dönem ortalamasına ait standart sapmanın 0,5 ile 1,5 katı arasında kaldığını göstermektedir.

İşsizlik göstergesi incelendiğinde; ABD, Birleşik Krallık, Fransa, Kanada, Japonya, Türkiye, Meksika ve Çin'de cari dönem işsizlik değeri, kriz öncesi dönem işsizlik ortalamasına ait standart sapmanın 0,5 katından daha küçüktür. İtalya, Avustralya, Güney Afrika, Brezilya Endonezya, Kore Cumhuriyeti ve Rusya'da cari dönem işsizlik değeri, kriz öncesi dönem işsizlik ortalamasına ait standart sapmanın 1,5 katından daha büyüktür. Almanya ve Arjantin'de ise cari dönem işsizlik değeri, kriz öncesi dönem işsizlik ortalamasına ait standart sapmanın 0,5 ile 1,5 katı arasındadır.

ABD, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya gibi ülkeler için enflasyonun 0,05'ten küçük olması, Arjantin ve Birleşik Krallık'ta ise cari dönem enflasyonun 0,10'dan büyük olması dikkati çekmektedir.

Dışsal göstergeler başlığı altında yer alan göstergelerden ticaret ve sermaye göstergeleri incelendiğinde; Birleşik Krallık, Fransa, Almanya ve Kore Cumhuriyeti'nin cari dönem değerinin, kriz öncesi ortalama değerine ait standart sapmanın 0,5 katından daha az olduğu görülmektedir. Sonucu kriz öncesine göre cari dönemde yapılan ticaret değerinin daha düşük düzeyde olduğu şeklinde okumak gerekir.

Kredi büyümesi, konut ve hisse fiyatları göstergelerinden oluşan mali göstergelerde de özellikle 2008 yılı küresel ekonomik kriz dönemi nedeniyle, ilgili göstergeler çok sert etkilere maruz kalmıştır. 13 ülkede (ABD, Birleşik Krallık, Almanya, İtalya, Kanada, Japonya, Avustralya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Meksika, Endonezya, Kore Cumhuriyeti, Rusya ve Çin) konut fiyatları, kriz öncesi döneme göre daha düşük seviyede seyretmektedir.

Mali denge göstergesinde yer alan oklar, 2010-11 dönemi boyunca milli gelirin bir yüzdesi olarak yapısal dengedeki öngörü değişimlerini ifade etmektedir. Mali dengenin görsel gösteriminde kullanılan yukarı yönlü ok, milli gelirdeki artışın %5'ten daha fazla olduğunu, aşağı yönlü ok ise milli gelirdeki düşüşün %5'ten daha fazla olduğunu göstermektedir. Buna göre, Birleşik Krallık, Fransa, Kanada, Avustralya, Brezilya, Hindistan, Rusya ve Çin'de milli gelirden %5'ten daha fazla oranda artış, Türkiye, Arjantin ve Endonezya'da ise milli gelirden %5'ten daha fazla oranda düşüş söz konusu olmuştur. ABD, Almanya, İtalya, Japonya, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Kore Cumhuriyeti'nde ise ilgili dönemde denge durumu korunmuştur.

Reel faiz oranlarında görülen aşağı yönlü bir ok, oranın 0'ın altında olması ile ifade edilirken, yukarı yönlü bir ok ise reel faiz oranlarının %3 ve üzerinde olduğunu, (-) ise denge durumunu ifade etmektedir. Buna göre G-20 ülkelerinin büyük çoğunluğunda faiz oranlarının 0'ın altında, sadece Brezilya'da reel faiz oranlarının %3 ve üzerinde olduğu görülmektedir (Bkz, Tablo 10).

Tablo 10. G-20 Ekonomileri için Aşırı Isınma Göstergeleri

Ülkeler	Göstergeler ⁽¹⁾												Reel Faiz Oranları ⁽⁶⁾		
	Yerli						Dışsal							Mali	
	Eğilime göre Çıktı Açığı	İşsizlik	Enflasyon ⁽³⁾	Özet	Ticaret	Sermaye Akışı	Cari Hesaplar	Özet	Kredi Büyümesi ⁽⁴⁾	Konut Fiyatları ⁽⁴⁾	Hisse Fiyatları ⁽⁴⁾	Özet		Mali Denge ⁽⁵⁾	
ABD	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	↗
Birleşik Krallık	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	↗
Fransa	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	↗
Almanya	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	↗
İtalya	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	↗
Kanada	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	↗
Japonya	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	↗
Türkiye	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	↗
Avustralya	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	↗
Güney Afrika Cumhuriyeti	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	↗
Arjantin	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	↗
Brezilya	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	↗
Meksika	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	↗
Suudi Arabistan	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	↗
Hindistan	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	↗
Endonezya	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	↗
Kore Cumhuriyeti	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	↗
Rusya	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	↗
Çin	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	↗

Kaynak: Australia Bureau of Statistics; Bank for International Settlements; CHIC China Database; Global Property Guide; Haver Analytics; IMF, Balance of Payments Statistics; IMF, International Financial Statistics; Organization for Economic Cooperation and Development and IMF staff calculations.

(1): Aksi belirtilmediği sürece her göstere için ülke ekonomilerinin cari dönemde tahmin edilen 2011 yılı değerleri, kriz öncesi dönemde (1997-2006) kıyaslanarak bir renk ataması yapılmıştır.

İlgili değişkenin cari dönemdeki değeri (X_t); 1997-2006 dönem ortalaması (X_0 , ort) ile karşılaştırılması sonrasındaki;

Eğer, $X_t < 0,5 \times X_0$, ort ise mavi renkle,

$0,5 \times X_0$, ort $\leq X_t < 1,5 \times X_0$, ort ise sarı renkle,

$X_t \geq 1,5 \times X_0$, ort ise kırmızı renkle gösterilmiştir.

"Özet" gösterimin renklendirilmesindeki yaklaşımda ise, grup içindeki göstergeyi oluşturan bileşenlerin skor toplamı, bu göstere için en yüksek skor değerine oranlanarak bir değer elde edilmiştir (OG).

Burada bileşenlerin renk skorları da, kırmızı "2", sarı "1" ve mavi "0" olarak değerlendirilmiştir.

Eğer, $OG \geq 0,66$ ise kırmızı renkle,

$0,33 \leq OG < 0,66$ ise sarı renkle,

$OG < 0,33$ ise mavi renkle renklendirilmiştir.

(2): Cari dönem çıktı değeri (C_t), kriz öncesi dönem çıktı değeri (C_0) ile kıyaslandığında;

Eğer, $C_t > 0,025 C_0$ ise kırmızı renkle,

$C_t < 0,025 C_0$ ise mavi renkle,

$C_t = 0,025 C_0$ ise sarı renkle gösterilmiştir.

(3): Enflasyon hedeflemesi kullanan ülkelerde (Avustralya, Brezilya, Kanada, Endonezya, Kore Cumhuriyeti, Meksika, Güney Afrika Cumhuriyeti, Türkiye, Birleşik Krallık) hedeflenen enflasyon oranı, 1997-2006 dönem ortalaması

veyne kullanılarak enflasyon göstergesi için renk ataması yapılmıştır.

Enflasyon hedefi kullanmayan ülkeler için, enflasyon göstergelerinde

Eğer, Enflasyon $\geq 0,10$ ise kırmızı renk,

$0,05 \leq$ Enflasyon $\leq 0,09$ ise sarı renk,

Enflasyon $< 0,05$ ise mavi renk kullanılmıştır.

(4): Kredi büyümesi, konut fiyatları ve hisse fiyatları göstergeleri, 1997-2006 dönemi ortalamaya üretim büyümesine göre hesaplanmıştır.

(5): Burada yer alan oklar, 2010-11 dönemi boyunca milli gelirin bir yüzdesi olarak yapısal dengedeki öngörü değişimlerini ifade etmektedir. Millî gelirdeki %5'ten daha fazla miktarda bir artış okun yukarı yönlü oluşumu, %5'ten daha fazla miktarda bir düşüş

ise okun aşağı yönlü oluşumu göstermektedir.

(6): Aşağı yönlü bir ok, reel politika faiz oranlarının 0' in altında olması ile ifade edilmiştir; yukarı yönlü bir ok ise reel faiz oranlarının %3 ve yukarılarında olduğunu ifade etmektedir.

— ise faiz oranlarında artış ya da azalış olmadığını denge durumunun söz konusu olduğunu göstermektedir.

... Bilgi mevcut değildir.

1.1.5 Arap Dünyasına Yönelik Riskler ve Değerlendirmeler

2010 yılı ile beraber hemen hemen tüm Avrupa ekonomilerini etkisi alan borç krizi, kısa zamanda sermaye akışını etkileyerek tüm dünya ülkelerini finansmana erişim anlamında sıkıntıya sokmuştur. Ülkeler buna yönelik olarak sıkı mali politikalar uygulamış ve harcamalarını azaltma yoluna gitmiştir. Avrupa bu tip sıkıntılarla boğuşurken, Orta Doğu'da siyasi iç karışıklıklar yaşanmıştır. 2010 yılının Aralık ayında Tunus'ta ortaya çıkan hükümete yönelik protestolar ile patlak veren ve sonradan birçok arap ülkesine sıçrayan isyan ve ayaklanmalar "Arap Baharı" olarak nitelendirilmiş ve birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Yaşanan bu sorunlar özellikle bu ülkelerden petrol ithal eden ülkeleri de zincirleme olarak etkilemiştir. Bölgede yaşanan karışıklıklar ve protestolar başta işsizlik, gıda enflasyonu, ifade özgürlüğü, yaşam koşullarının zorlaşması gibi durumlar nedeniyle baş göstermiş, son olarak 20 Ekim 2011 tarihinde Libya'da yaşanan iç karışıklıklar neticesinde Devlet Başkanı Muammer Kaddafi'nin öldürülmesi ile süreç devam etmiş ve çevre ülkelere de hızla yayılmıştır.

Arap dünyasına yönelik son dönemlerde yaşanan siyasi sıkıntıları ve bu sıkıntıların tüm dünya ve ülkemiz üzerinde yaratmış olduğu ekonomik etkileri incelemek adına Ekonomist Dergisi'nin 2011/9 no'lu sayısında, gerçekleştirilen bir çalışmaya yönelik bulgulara bu bölümde yer verilmiştir. Çalışma kapsamına 17 Arap ülkesi dâhil edilmiştir.

Çalışmada yer alan 17 ülkenin yönetim biçimine yönelik olarak Center for Systemic Peace veri tabanından derlenen veriler ışığında; Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Mısır, Yemen, Umman, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Katar, Bahreyn, Kuveyt, Ürdün, Suudi Arabistan, İran, Irak ve Suriye'de yönetim biçiminin "otokratik" olduğu, bir başka ifade ile devlet başkanının tüm siyasi yetkileri tek başına elinde bulundurduğu görülmekte ve sadece Lübnan'da "demokratik" bir yönetim biçiminin varlığı göze çarpmaktadır.

Ülkelere verilen yönetim biçimi puanları değerlendirildiğinde, otokrasinin en katı şekilde uygulandığı ilk iki ülkenin "-10" yönetim biçimi puanı ile Katar ve Suudi Arabistan olduğu görülmektedir. Bunları "-8" puanla Umman, BAE; "-7" puanla Libya, Bahreyn, Kuveyt, İran ve Suriye; "-6" puanla Fas; "-4" puanla Tunus; "-3" puanla Mısır ve Ürdün; "-2" puanla Yemen ve "+2" puanla Cezayir izlemektedir. "+7" puan ile Lübnan, 17 ülke içinde en yüksek yönetim biçimi puanına sahiptir.

Siyasi kaos riskleri, son zamanlarda Arap ülkelerinde var olan siyasi sıkıntıların boyutlarını yansıtmaktadır. Bu göstergede, bölgede yer alan ülkelere farklı açılardan bakan uzman görüşlerine dayandırılarak oluşturulmuş olan değerlendirme sonucu siyasi kaos riski puanı hesaplamasına göre, bir ülkenin ortalama puanının büyük olması, o ülkedeki siyasi kaos riskinin yükseldiği, ortalama puanın küçük olması ise ilgili ülkede siyasi kaos riskinin daha düşük olduğu anlamına gelmektedir. Bu anlamda değerlendirildiğinde en yüksek değere, siyasi kaos riski tam puanı "5" olan Libya'nın sahip olduğu görülmektedir. Libya'yı ikinci sırada 4,5 puanla Yemen, 4,0 puanla İran; 3,5 puanla Cezayir ve Lübnan; 3,0 puanla Tunus, Ürdün, Irak ve Suriye; 2,5 puanla Fas, Mısır, Umman, Bahreyn izlemektedir. 2,0 puanla en düşük kaos riskine sahip ülkeler de, BAE, Katar, Kuveyt ve Suudi Arabistan'dır.

Arap dünyasının yaşamış olduğu siyasi sıkıntılar, bu ülkeler ile gerek siyasi, gerekse ekonomik anlamda ilişki kuran ülkemizi de dolaylı olarak etkilemiştir. Ekonomik olarak son beş yıldır ciddi şekilde ikili ilişkiler kurmamız ve petrol ithalatımızın büyük çoğunluğunu bu ülkelerden karşılamamız nedeniyle Arap dünyası, ekonomimiz açısından önemli bir pazar konumundadır. Ülkemiz yatırımcılarının Arap dünyasında özellikle inşaat sektöründe yoğun olarak faaliyet göstermesi, önem arz eden bir başka konudur.

Ülkemiz, 2011 yılında en fazla ihracatı 8.315 milyon \$ ile Irak'a, en fazla ithalatı ise 12.461 milyon \$ ile İran'dan yapmıştır. Irak ile yapılan ihracat, toplam ihracatımızın %6,2'sini, İran'dan yapılan ithalat (büyük bir çoğunluğunu petrol ve doğal gaz ithalatı oluşturmak üzere) ise toplam ithalatımızın %5,2'sini oluşturmaktadır. İlgili yılda en az ihracatımızı 160 milyon \$ ile 2011 yılında toplam ihracatımızın %1'ini oluşturan Bahreyn'e yaptığımız, Yemen'den ise hiç ithalat yapmadığımız görülmektedir.

Son üç yıllık dönemde, ülkemizin bu 17 Arap ülkesi ile yapmış olduğu ihracat değişim oranları incelendiğinde, Irak'a yapılan ihracatın 2009 yılına göre %112,3 oranında artış gösterdiği dikkati çekmektedir.

Son üç yıllık dönemde, Arap ülkelerine yapmış olduğumuz ihracatın 2011 yılında, 2009 yılına göre 17 ülkeden 9'unda azalış yönünde değişim gösterdiği ve en ciddi düşüşün de %82,5 oranı ile Katar'a yapılan ihracatta olduğu bunu, %53,4 oranı ile BAE'nin, %39,7 oranı ile Kuveyt'in, %30,4 oranı ile de Libya'nın takip ettiği görülmektedir.

Son üç yıllık dönemde ithalatta ise en yüksek artışın Umman'dan yapılan ithalatta gerçekleştiği görülmektedir. 2011 yılında Umman'dan yapılan ithalat 2009 yılına göre %433,0 gibi çok ciddi oranda artış yönünde değişim gösterirken, %235,4 oranında artış ile Kuveyt'ten yapılan ithalat ikinci sırada gelmekte ve %201,9 oranındaki artış ile de Katar'ın üçüncü sırayı aldığı görülmektedir. 2011 yılındaki ithalatın 2009 yılına göre değişimi azalış yönünde olan Libya, %58,4 oranı ile ilk sıradaki ülke olup, bunu %33,9 oranı ile Yemen ve %31,6 oranı ile de Tunus takip etmektedir.

Sonuç olarak, ülkemizin 2011 yılında 17 Arap ülkesi ile dış ticaret açığı olan ülkeler; Katar ve İran'dır. Diğer 15 ülkeye yapmış olduğumuz ihracat, bu ülkelerden yaptığımız ithalattan daha fazladır (Bkz, Tablo 11).

Tablo 11. Arap Dünyasına Yönelik Riskler ve Değerlendirmeler

Ülke Adı	Yönetim Biçimi	Yönetim Biçimi Puanı ⁽¹⁾	Siyasi Kaos Riski ⁽²⁾	İlgili Ülkeye İhracatımız (000.000 \$) ⁽³⁾	Toplam İhracatımız İçindeki Oran	Son 3 Yılda İhracattaki Değişim Oranı	İlgili Ülkeden İthalatımız (000.000 \$) ⁽³⁾	Toplam İthalatımız İçindeki Oran	Son 3 Yılda İthalattaki Değişim Oranı
Fas	Otokrasi	-6	2,5	921	0,7	-3,9	420	0,2	16,5
Cezayir	Otokrasi	2	3,5	1.471	1,1	-8,8	1.150	0,5	-27,5
Tunus	Otokrasi	-4	3,0	803	0,6	3,2	250	0,1	-31,6
Libya	Otokrasi	-7	5,0	748	0,6	-30,4	140	0,1	-58,4
Mısır	Otokrasi	-3	2,5	2.759	2,0	93,4	1.382	0,6	56,0
Yemen	Otokrasi	-2	4,5	273	0,2	-22,7	0	0,0	-33,9
Umman	Otokrasi	-8	2,5	215	0,2	-0,3	57	0,0	433,0
BAE	Otokrasi	-8	2,0	3.713	2,8	-53,4	1.649	0,7	138,6
Katar	Otokrasi	-10	2,0	188	0,1	-82,5	481	0,2	201,9
Bahreyn	Otokrasi	-7	2,5	160	0,1	-47,9	111	0,0	16,7
Kuveyt	Otokrasi	-7	2,0	297	0,2	-39,7	270	0,1	235,4
Ürdün	Otokrasi	-3	3,0	507	0,4	10,0	66	0,0	162,1
Suudi Arabistan	Otokrasi	-10	2,0	2.764	2,0	25,5	2.002	0,8	120,3
İran	Otokrasi	-7	4,0	3.590	2,7	76,9	12.461	5,2	52,0
Irak	Otokrasi	...	3,0	8.315	6,2	112,3	87	0,0	-34,7
Suriye	Otokrasi	-7	3,0	1.612	1,2	44,5	337	0,1	4,0
Lübnan	Demokrasi	7	3,5	719	0,5	8,0	283	0,1	58,2

Kaynak: Ekonomist Dergisi, Sayı: 2011/9 ve TÜİK.

- (1): Ülkelerin yönetim biçimi puanları Center for Systemic Peace'in (CSP) "Polity IV" isimli veri tabanından temin edilmiştir. Bu veri tabanında ülkelerin yönetim biçimlerine göre -10 ile +10 arasında değişen puanlar verilmektedir. Puan +6 ile +10 arasında olan ülkeler "demokratik" olarak değerlendirilmektedir. Veri tabanında yer alan en son veriler 2009 yılına ait olduğundan, tabloda bunlara yer verilmiştir. Ayrıcacauzun süren savaş ve siyasi kriz ortamından dolayı yönetim biçimini oturtamayan Irak'a ilişkin veriler de mevcut değildir.
- (2): Siyasi kaos riski, bölgede yer alan ülkelere çeşitli açılardan bakılabilemeye sahip olan uzmanların görüşleri aracılığıyla oluşturulmuştur. Çeşitli kesimlerden gelen uzmanların yapmış oldukları değerlendirmeler sonucunda ülkelere vermiş oldukları puanların ortalaması alınarak "siyasi kaos riski" puanı hesaplanmıştır. Tabloya göre, bir ülkeye ilişkin ortalama puanın artması, o ülkedeki siyasi kaos riskinin yükseldiği anlamına gelmektedir. 5 tam puan üzerinden risk değerlendirilmesi yapılmakta olup küçük puanlar, ilgili ülkede siyasi kaos riskinin nispeten daha düşük olduğunu ifade etmektedir.
- (3): Ülkemizin ilgili ülkelerle gerçekleştirmiş olduğu 2011 yılı ihracat ve ithalat verileridir.
...: Bilgi mevcut değildir.

1.1.6 Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla Büyüme Oranları

Yıl içerisinde özellikle Avrupa'nın yaşamış olduğu kriz sebebiyle mali ve iktisadi açıdan olumsuzluklarla karşı karşıya kalınmış, başta krizden etkilenen Euro Bölgesi ülkeleri olmak üzere gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ciddi tedbirler almak zorunda kalmıştır. Emtia fiyatlarının yüksek olması, borç krizinin etkisiyle ülkelerin ödeme sıkıntıları çekmesi, Japonya'da yaşanan deprem sonrası bölgenin ve tüm dünya ekonomilerinin ciddi şekilde etkilenmesi gibi faktörler ülkelerin üretim stratejilerinde değişikliklere gitmesine ve geçtiğimiz yıla nazaran daha az üretim yapmasına sebep olmuştur.

IMF'nin "Dünya Ekonomik Görünümü" raporu verilerine göre 2011 yılında seçilen ülkelerin büyüme oranları incelendiğinde, oranların 2010 yılına göre oldukça düşük düzeyde kaldığı ancak, özellikle gelişmekte olan ülkelere Asya kıtasında yer alanların diğer ülkelere göre daha yüksek oranda büyüme kaydettikleri görülmektedir. Son dönemde büyüme kaydeden seçilmiş ülkeler grubu altında yer alan Çin, 2010 yılında %10,3 oranında büyürken, 2011 yılında 1,1 puan düşüşle %9,2 oranında büyüme göstermiştir. Seçilen ülkeler içerisinde Çin'den sonra en yüksek büyüme oranına sahip ülkeler %7,4 oranı ile Hindistan ve Panama olmuştur. 2010 yılında %14,5 oranı ile rekor büyüme gösteren Singapur, 2011 yılında küresel ekonomik sorunlardan ciddi şekilde etkilenerek 9,2 puan birden düşüş göstermiş ve sadece %5,3 oranında büyüebilmiştir. Japonya, 2011 yılında yaşanan depremin de etkisiyle ekonomik yönden ciddi zarar görmüş ve ülke ekonomisi %9 oranında daralma göstermiştir. Ancak, ekonomiyi canlandırmaya yönelik uygulamaya koyulan teşvik paketlerinin yardımıyla 2012 yılında büyüme rakamlarının yeniden pozitif dönmeye öngörülmektedir. Dünyanın en büyük ekonomilerinden ABD, 2011 yılında %1,8 oranında büyüme kaydederek geçen yıla kıyasla 1,2 puan daralma göstermiştir. Türkiye ise 2010 yılında %8,9 oranında büyüme kaydederek seçilmiş ülkeler içinde 4. sırada yer alırken, 2011 yılında tahmin değerine göre %6,6'lık büyüme oranı ile sıralamadaki yeri 2 basamak daha gerileyerek 6. sıraya düşmüştür (Bkz, Tablo 12).

1.1.7 Tüketici Fiyatları Endeksi

Dünya genelinde tüketici fiyatları incelendiğinde, 2011 yılı başından itibaren gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte ve kalkınmakta olan ülkelere emtia fiyatlarında artışlar söz konusu olmuştur. Yılın ilk çeyrek döneminde, önemli bir göstere olan çekirdek enflasyon gelişmiş ülkelerde düşüken, bunun aksine gelişmekte ve kalkınmakta olan ülkelere yüksek seviyelerdedir. İkinci çeyrek dönemde enflasyon oranlarındaki artışlar özellikle gelişmiş ülkeler destekli olarak devam etmiştir. ABD'de Haziran ayında açıklanan verilerle, çekirdek enflasyon son beş yıldaki en yüksek artışını göstermiştir. Gelişmekte ve kalkınmakta olan ülkelere 2011 yılı enflasyonu dalgalı bir görüntü sergilese de iç talebin olumlu olması ve bunun yanı sıra döviz kurlarından kaynaklanan gelişmelerin yardımıyla enflasyonist baskıların ön planda olduğu görülmektedir. Özellikle gıda fiyatlarındaki aşırı yükselişin bu ülkelere enflasyonu tetikleyen en önemli göstere olduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelere ise Euro Bölgesi kaynaklı sıkıntılar başta olmak üzere iç talebin belirli bir düzeyde olması, enflasyonun sınırlı kalmasını sağlamıştır.

Tablo 12. Seçilmiş Ülkelere İlişkin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Büyüme Oranları

Bölge	Ülke	Büyüme Oranları		
		2009	2010	2011 ⁽¹⁾
Doğu Asya ve Pasifik	Japonya	-6,3	4,0	-0,9
	Singapur	-0,8	14,5	5,3
	Kore Cumhuriyeti	0,3	6,2	3,9
Batı Avrupa	Almanya	-5,1	3,6	3,0
	İsviçre	-1,9	2,7	2,1
	İsveç	-5,3	5,7	4,4
Doğu Avrupa ve Orta Asya	Çek Cumhuriyeti	-4,1	2,3	2,0
	Slovenya	-8,1	1,2	1,9
	Türkiye	-4,8	8,9	6,6
Kuzey Amerika	ABD	-3,5	3,0	1,8
	Kanada	-2,8	3,2	2,3
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	İsrail	0,8	4,8	4,8
	Lübnan	8,5	7,5	1,5
	Ürdün	5,5	2,3	2,5
Latin Amerika ve Karayipler	Meksika	-6,2	5,4	4,1
	Panama	3,2	7,5	7,4
	Kosta Rika	-1,3	4,2	4,0
Sahra-Altı Afrika	Güney Afrika Cumhuriyeti	-1,7	2,8	3,1
	Namibya	-0,7	4,8	3,6
	Kenya	2,6	5,6	5,3
Son Dönemde Büyüme Kaydeden Seçilmiş Ülkeler ⁽²⁾	Çin	9,2	10,3	9,2
	Endonezya	4,6	6,1	6,4
	Malezya	-1,6	7,2	5,2
	Filipinler	1,1	7,6	4,7
	Tayland	-2,4	7,8	3,5
	Kamboçya	-2,0	6,0	6,7
	Vietnam	5,3	6,8	5,8
	Hindistan ⁽³⁾	6,8	10,1	7,4
	Sri Lanka ⁽³⁾	3,5	8,0	7,0
	Pakistan ⁽³⁾	1,7	3,8	2,6

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, January 2012.

- (1): Projeksiyon değeridir. Ancak, Japonya, Almanya, ABD, Kanada, Meksika, Güney Afrika Cumhuriyeti, Çin ve Hindistan ülkelerinin rakamları ise gerçekleşen değerlerdir.
 (2): Son dönemde büyüme gösteren Asya ülkelerinden seçilmiş olanlara yer verilmiştir.
 (3): Güney Asya bölgesinde yer alan bu ülkeler, son dönemde büyüme gösterdiği için bu kategoride değerlendirilip tabloda ayrıca Güney Asya başlığı açılmamıştır.

IMF'nin "Dünya Ekonomik Görünümü" raporu verilerine göre seçilmiş ülkeler için yıl sonu itibariyle tüketici fiyatları endeksi incelendiğinde, 2011 yılında bir önceki yıla göre Japonya hariç olmak üzere diğer tüm ülkelerin endeks değerlerinde artış görülmektedir. Japonya'da 2010 yılında 99,6 olan endeks değerinin 2011 yılında %3 oranında azalarak 99,3'e gerileyeceği öngörülmüştür. Gelişmiş ülkelerden; 2011 yıl sonu enflasyonunun bir önceki yıla göre ABD'de %2,5; Kanada'da %2,6; Almanya'da %2,2; Kore Cumhuriyeti'nde %4,1 oranında olacağı öngörülmektedir. Gelişmekte ve kalkınmakta olan ülkelerden Çin'de %5,1; Meksika'da %3,3; Endonezya'da %5,0; Malezya'da %3,2 oranında, 2011 yıl sonunda enflasyonun bir önceki yıla göre artış göstereceği tahmin edilmektedir. Seçilmiş ülkeler içinde 2011 yıl sonu enflasyonunda en fazla artışın %19,0

oranı ile Vietnam'da, %13,1 oranı ile Pakistan'da, %11,8 oranı ile de Kenya'da olduğu görülmektedir. Türkiye'de ise 2010 yılı sonunda, bir önceki yıla göre %6,4 oranında artış gösteren tüketici fiyatları endeksinin, 2011 yılı sonunda 1,6 puanlık artışla %8,0 oranına yükseleceği tahmin edilmektedir (Bkz, Tablo 13).

2012 yılına yönelik beklentiler, petrol ve gıda fiyatlarındaki olası artışlara bağlı olarak maliyet bazlı enflasyonun yükselmesi yönünde olmakla beraber, talebin düşük kalabileceği düşüncesiyle küresel enflasyonda aşağı yönlü bir eğilimin olabileceği yönündedir.

Tablo 13. Seçilmiş Ülkeler için Yıl Sonu Tüketici Fiyatları Endeksi ve Değişim Oranları

Bölge	Ülke	Tüketici Fiyatları Endeksi			Değişim Oranları		
		2009	2010	2011 ⁽¹⁾	2009	2010	2011
Doğu Asya ve Pasifik	Japonya	100,0	99,6	99,3	-1,7	-0,4	-0,3
	Singapur	100,4	104,4	106,3	-0,8	4,0	1,8
	Kore Cumhuriyeti	113,8	117,8	122,6	2,8	3,5	4,1
Batı Avrupa	Almanya	108,0	110,0	112,5	0,8	1,9	2,2
	İsviçre	103,6	104,4	105,1	0,3	0,7	0,7
	İsveç	110,0	112,3	115,5	2,8	2,1	2,9
Doğu Avrupa ve Orta Asya	Çek Cumhuriyeti	112,9	115,5	117,3	1,0	2,3	1,6
	Slovenya	112,8	114,9	117,3	1,8	1,9	2,1
	Türkiye	170,9	181,9	196,4	6,5	6,4	8,0
Kuzey Amerika	ABD	217,2	220,9	226,3	1,9	1,7	2,5
	Kanada	115,2	117,8	120,8	0,8	2,2	2,6
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	İsrail	99,2	101,8	104,0	4,0	2,6	2,2
	Lübnan	109,1	114,6	121,2	3,4	5,1	5,7
	Ürdün	121,3	128,7	135,0	2,7	6,1	4,9
Latin Amerika ve Karayipler	Meksika	95,5	99,7	103,0	3,6	4,4	3,3
	Panama	143,8	150,8	159,1	1,9	4,9	5,5
	Kosta Rika	135,2	143,1	151,7	4,0	5,8	6,0
Sahra-Altı Afrika	Güney Afrika Cumhuriyeti	175,8	181,9	192,6	6,3	3,5	5,9
	Namibya	181,7	187,3	198,0	7,0	3,1	5,7
	Kenya	184,8	193,1	215,8	8,0	4,5	11,8
Son Dönemde Büyüme Kaydeden Seçilmiş Ülkeler⁽²⁾	Çin	127,4	133,4	140,2	0,7	4,7	5,1
	Endonezya	117,0	125,2	131,4	2,8	7,0	5,0
	Malezya	99,1	101,2	104,4	1,1	2,1	3,2
	Filipinler	247,2	254,8	266,4	4,3	3,1	4,6
	Tayland	105,7	108,9	113,5	3,5	3,0	4,2
	Kamboçya	134,0	138,2	149,6	5,3	3,1	8,2
	Vietnam	198,7	222,0	264,3	6,5	11,8	19,0
	Hindistan ⁽³⁾	169,0	185,0	201,6	15,0	9,5	8,9
	Sri Lanka ⁽³⁾	213,5	228,3	244,6	4,8	6,9	7,1
	Pakistan ⁽³⁾	243,7	274,7	310,7	13,1	12,7	13,1

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, September 2011.

(1): Projeksiyon değeridir.

(2): Son dönemde büyüme gösteren Asya ülkelerinden seçilmiş olanlara yer verilmiştir.

(3): Güney Asya bölgesinde yer alan bu ülkeler, son dönemde büyüme gösterdiği için bu kategoride değerlendirilip tabloda ayrıca Güney Asya başlığı açılmamıştır.

1.1.8 Satın Alma Gücü Paritesi

Satın Alma Gücü Paritesi (SGP), ülkeler arasında fiyat düzeyleri farklılaşmasını ortadan kaldırarak ülkelerin belirli bir dönemde sahip olduğu KBMG değerlerinin kıyaslanabilmesine olanak veren ve daha anlamlı sonuçlar elde edilmesini sağlayan önemli bir göstergedir.

IMF'nin "Dünya Ekonomik Görünümü" raporunda yer alan sonuçlar doğrultusunda seçilmiş ülkeler için SGP'ye göre KBMG değerleri değişim oranları incelendiğinde, 2011 yılında bir önceki yıla göre en fazla artış gösteren ülkenin Çin olduğu görülmektedir. Çin'de 2010 yılında 7.544 ABD \$ olan KBMG, %11,3 oranında artış göstererek 2011 yılında 8.394 ABD \$'na yükselmiştir. Seçilen ülkeler içerisinde KBMG bakımından 2011 yılında en fazla artış gösteren diğer ülkeler sırasıyla; %8,7 oranı ile Hindistan, %8,5 oranı ile Sri Lanka, %7,9 oranı ile Kamboçya, %7,8 oranı ile Panama, %7,7 ile Türkiye olmuştur. 2011 yılında KBMG artış oranlarının gelişmekte ve kalkınmakta olan ülkelerde yüksek düzeyde olduğu dikkati çekmektedir. Diğer taraftan seçilmiş ülkeler içerisinde 2011 yılında en düşük KBMG artış oranına sahip ülke %1,4 oranındaki artış ile Japonya olmuştur. Bu artış oranıyla 2010 yılında 33.885 ABD \$ olan Japonya'nın KBMG değeri, 2011 yılında 34.362 ABD \$'na yükselmiştir. Ayrıca seçilmiş ülkeler içerisinde 2011 yılında en fazla KBMG değerine sahip ilk üç ülke 59.937 ABD \$ ile Singapur, 48.147 ABD \$ ile ABD ve 43.509 ABD \$ ile İsviçre olurken; en düşük KBMG değerine sahip olan üç ülke ise 1.751 ABD \$ ile Kenya, 2.286 ABD \$ ile Kamboçya ve 2.792 ABD \$ ile Pakistan olmuştur (Bkz, Tablo 14).

1.2 Seçilmiş Ülkeler için Sosyal Göstergeler

1.2.1 İşsizlik Oranları

2011 yılı, özellikle Avrupa Bölgesi'nde yaşanan mali sıkıntılar nedeniyle zor geçen bir yıl olmuştur. Başta Yunanistan olmak üzere birçok Avrupa Bölgesi'nde işsiz sayısında geçtiğimiz yıla kıyasla artış görülmüştür. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nun "Küresel İstihdam Eğilimleri, 2012" raporunda, 2011 yılı yaz aylarından itibaren bazı gelişmiş ülkelerde yaşanan makro-ekonomik sıkıntılar nedeniyle yatırım ortamının olumsuz etkilenmesi ile küresel boyutta iş yaratma olanaklarının zayıfladığı belirtilmektedir. Özellikle gelişmiş ülke ekonomilerindeki yüksek işsizlik oranları ve düşük ücret yapısına bağlı olarak sektörel bazda güven kayıpları yaşanmış, ayrıca firmalar yatırım yapmak ve yeni eleman istihdam etmek konusunda çekingen bir davranış sergilemiştir. 2008 yılında piyasaları etkisi altına alan küresel ekonomik kriz dönemi öncesi ile kıyaslandığında, 2011 yılında dünya genelinde yaklaşık olarak gençlerde 6,4 milyon, yetişkinlerde ise 22,3 milyon olmak üzere toplamda 29 milyondan daha az kişi istihdam edilmiştir. Bu değer, dünya genelinde 2011 yılındaki toplam işgücü miktarının yaklaşık %1,0'ına, aynı zamanda toplam işsiz sayısının %15,0'ına tekabül etmektedir.

Tablo 14. Seçilmiş Ülkeler için Satın Alma Gücü Paritesine göre Kişi Başına Düşen Milli Gelir

Bölge	Ülke	SGP'ye göre KBMG			Değişim Oranları		
		2009	2010	2011 ⁽¹⁾	2009	2010	2011
Doğu Asya ve Pasifik	Japonya	32.233	33.885	34.362	-5,2	5,1	1,4
	Singapur	49.815	56.694	59.937	-1,5	13,8	5,7
	Kore Cumhuriyeti	28.008	29.997	31.754	1,1	7,1	5,9
Batı Avrupa	Almanya	34.375	36.081	37.936	-3,8	5,0	5,1
	İsviçre	40.619	41.950	43.509	-2,1	3,3	3,7
	İsveç	35.842	38.204	40.614	-5,1	6,6	6,3
Doğu Avrupa ve Orta Asya	Çek Cumhuriyeti	24.191	24.950	25.934	-3,9	3,1	3,9
	Slovenya	27.460	28.073	29.179	-7,2	2,2	3,9
	Türkiye	12.461	13.577	14.616	-4,9	9,0	7,7
Kuzey Amerika	ABD	45.348	46.860	48.147	-3,3	3,3	2,7
	Kanada	37.955	39.171	40.458	-2,9	3,2	3,3
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	İsrail	28.526	29.602	31.005	-0,3	3,8	4,7
	Lübnan	14.197	15.239	15.597	8,2	7,3	2,3
	Ürdün	5.697	5.767	5.900	4,3	1,2	2,3
Latin Amerika ve Karayipler	Meksika	13.645	14.406	15.121	-5,9	5,6	5,0
	Panama	11.810	12.615	13.595	2,4	6,8	7,8
	Kosta Rika	10.807	11.043	11.562	0,3	2,2	4,7
Sahra-Altı Afrika	Güney Afrika Cumhuriyeti	10.219	10.518	10.977	-1,7	2,9	4,4
	Namibya	6.597	6.935	7.276	-1,5	5,1	4,9
	Kenya	1.616	1.676	1.751	0,7	3,7	4,5
Son Dönemde Büyüme Kaydeden Seçilmiş Ülkeler ⁽²⁾	Çin	6.794	7.544	8.394	9,8	11,0	11,3
	Endonezya	4.160	4.347	4.668	4,4	4,5	7,4
	Malezya	13.771	14.744	15.579	-1,9	7,1	5,7
	Filipinler	3.670	3.920	4.111	0,2	6,8	4,9
	Tayland	8.505	9.221	9.693	-1,5	8,4	5,1
	Kamboçya	1.995	2.118	2.286	-1,9	6,2	7,9
	Vietnam	2.945	3.143	3.355	5,2	6,7	6,7
	Hindistan ⁽³⁾	3.104	3.408	3.703	6,4	9,8	8,7
	Sri Lanka ⁽³⁾	4.769	5.169	5.609	3,8	8,4	8,5
	Pakistan ⁽³⁾	2.647	2.721	2.792	-1,6	2,8	2,6

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, September 2011.

(1): Projeksiyon değeridir.

(2): Son dönemde büyüme gösteren Asya ülkelerinden seçilmiş olanlara yer verilmiştir.

(3): Güney Asya bölgesinde yer alan bu ülkeler, son dönemde büyüme gösterdiği için bu kategoride değerlendirilip tabloda ayrıca Güney Asya başlığı açılmamıştır.

IMF'nin "Dünya Ekonomik Görünümü" raporunda işsizlik oranlarının 2011 yılına ilişkin öngörülere hesaplanmıştır. Seçilmiş ülkelere ilişkin işsizlik oranları bir önceki yıla göre değişimler göz önünde bulundurularak incelendiğinde, işsizlik oranında en yüksek düşüşü gösteren ilk üç ülke sırasıyla; Meksika, Almanya ve İsrail olmuştur. İşsizlik oranı, 2011 yılında Meksika'da bir önceki yıla göre %16,7 oranında azalış gösterirken, Almanya'da %15,5 oranında azalış ve İsrail'de de %11,9 oranında azalış göstermiştir. İşsizlik oranında 2011 yılında bir önceki yıla göre en yüksek artışı gösteren ülkeler de; %20,0 oranı ile Tayland, %12,3 oranı ile Slovenya ve %4,5 oranı ile de Singapur'dur. 2011 yılında işsizlik oranlarında değişim olmayacağı öngörülen ülkeler ise; Ürdün, Filipinler, Vietnam, Sri Lanka ve Pakistan'dır. Bu ülkeler için 2011 yılında öngörülen işsizlik oranları sırasıyla %12,5; %7,2; %5,0; %4,9 ve %6,2'dir.

Türkiye için 2010 yılında %11,9 olan işsizlik oranının, 2011 yılında %11,8 oranında azalış yönünde değişim göstererek %10,5'e gerileyeceği tahmin edilmektedir (Bkz, Tablo 15).

Tablo 15. Ülkelerin İşsizlik Oranları

Bölge	Ülke	İşsizlik Oranı					
		Yıllar			Değişim Oranları		
		2009	2010	2011 ⁽¹⁾	2009	2010	2011
Doğu Asya ve Pasifik	Japonya	5,1	5,1	4,9	27,5	0,0	-3,9
	Singapur	3,0	2,2	2,3	36,4	-26,7	4,5
	Kore Cumhuriyeti	3,7	3,7	3,3	15,6	0,0	-10,8
Batı Avrupa	Almanya	7,7	7,1	6,0	1,3	-7,8	-15,5
	İsviçre	3,6	3,6	3,4	44,0	0,0	-5,6
	İsveç	8,3	8,4	7,4	33,9	1,2	-11,9
Doğu Avrupa ve Orta Asya	Çek Cumhuriyeti	6,7	7,3	6,7	52,3	9,0	-8,2
	Slovenya	5,9	7,3	8,2	34,1	23,7	12,3
	Türkiye	14,0	11,9	10,5	28,4	-15,0	-11,8
Kuzey Amerika	ABD	9,3	9,6	9,1	60,3	3,2	-5,2
	Kanada	8,3	8,0	7,6	33,9	-3,6	-5,0
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	İsrail	7,6	6,7	5,9	22,6	-11,8	-11,9
	Lübnan
	Ürdün	12,9	12,5	12,5	1,6	-3,1	0,0
Latin Amerika ve Karayipler	Meksika	5,5	5,4	4,5	37,5	-1,8	-16,7
	Panama	5,0	4,5	4,2	-13,8	-10,0	-6,7
	Kosta Rika	8,4	6,9	6,5	71,4	-17,9	-5,8
Sahra-Altı Afrika	Güney Afrika Cumhuriyeti	23,9	24,9	24,5	4,4	4,2	-1,6
	Namibya
	Kenya
Son Dönemde Büyüme Kaydeden Seçilmiş Ülkeler ⁽²⁾	Çin	4,3	4,1	4,0	2,4	-4,7	-2,4
	Endonezya	7,9	7,1	6,8	-6,0	-10,1	-4,2
	Malezya	3,6	3,3	3,2	9,1	-8,3	-3,0
	Filipinler	7,5	7,2	7,2	1,4	-4,0	0,0
	Tayland	1,5	1,0	1,2	7,1	-33,3	20,0
	Kamboçya
	Vietnam	6,0	5,0	5,0	27,7	-16,7	0,0
Seçilmiş Ülkeler ⁽³⁾	Hindistan ⁽³⁾
	Sri Lanka ⁽³⁾	5,9	4,9	4,9	-1,7	-16,9	0,0
	Pakistan ⁽³⁾	6,2	6,2	6,2	0,0	0,0	0,0

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, September 2011.

(1): Projeksiyon değeridir.

(2): Son dönemde büyüme gösteren Asya ülkelerinden seçilmiş olanlara yer verilmiştir.

(3): Güney Asya bölgesinde yer alan bu ülkeler, son dönemde büyüme gösterdiği için bu kategoride değerlendirilip tabloda ayrıca Güney Asya başlığı açılmamıştır.

...: Bilgi mevcut değildir.

1.2.2 Ülkelerin Güvenlik Algısı ve Cinsiyet Göstergeleri

Toplumsal bir kavram olarak değerlendirildiğinde cinsiyet eşitsizliği, önemli bir olgu olarak ülkelerin gelişmişlik yapısının değerlendirilmesinde dikkate alınan bir göstergedir.

“Cinsiyet Eşitsizlik Endeksi”, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yayımlanan İnsani Gelişme Raporu’nda yer alan bir endeks olup, ülkelerin sosyal yönden gelişmişlik düzeylerinin kıyaslanmasında kullanılmaktadır. Genel olarak endeks, elde edilen kazanımlar açısından erkek ve kadınlar arasındaki eşitsizliği çeşitli boyutlarda (sağlık, güçlendirme ve işgücü piyasası) yansıtmaktadır. 0 ile 1 arasında değişen değerler alan endeksin, 0 değerini alması durumu, “kadın ve erkeklerin eşit ücret aldıkları” biçiminde yorumlanmakta, diğer durumlarda ise eşitsizlikten söz edilmektedir. Bir başka ifade ile endeks değeri ile o toplumdaki cinsiyet eşitsizliği algısı arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Dolayısıyla bir ülkenin endeks değeri sıfıra ne kadar yakınsa, o ülkedeki “eşitlik” algısı o kadar yüksektir.

UNDP’nin 2011 yılı İnsani Gelişme Raporu’nda yer alan cinsiyet eşitsizlik endeksi seçilmiş ülkeler için irdelendiğinde, en düşük cinsiyet eşitsizlik endeksine sahip ülkenin 0,049 değeri ile İsveç olduğu görülmektedir. Bunu 0,067 değeri ile İsviçre, 0,085 değeri ile Almanya ve 0,086 değeri ile de Singapur izlemektedir.

Türkiye ise 0,443 endeks değeri ile orta sıralarda yer almaktadır. Cinsiyet eşitlik algısının özellikle Avrupa ülkeleri başta olmak üzere gelişmiş ülkelerde yüksek, gelişmekte ve kalkınmakta olan ülkelere ise daha düşük olduğu gözle çarpılmaktadır. 2011 yılında dünya geneli için hesaplanan cinsiyet eşitsizlik endeksinin de 0,492 değeri ile ortada yer aldığı, bir başka ifade ile cinsiyet eşitlik algısının ne yüksek, ne de düşük olduğu yorumu getirilebilir.

Bir diğer önemli gösterge ise ülkelerin parlamentolarında yer alan kadın milletvekili oranlarıdır. Kadınların erkekler kadar parlamentoda söz sahibi olmaları, onların fikir ve görüşlerine verilen değer ile doğru orantılıdır. Genellikle bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ile parlamentoda yer alan kadın milletvekili oranı arasında doğrusal bir ilişki vardır. Seçilen ülkelere göre 2011 yılı sonuçları incelendiğinde, parlamentodaki kadın oranının en yüksek olduğu ülke %45,0 oranı ile İsveç olup, bunu %42,7 oranı ile Güney Afrika’nın, %38,6 oranı ile Kosta Rika’nın, %31,7 oranı ile Almanya’nın ve %27,6 oranı ile İsviçre’nin takip ettiği görülmektedir.

Türkiye ise %9,1 oranı ile parlamentoda en düşük kadın milletvekiline sahip ülkelerden birisi olarak dikkat çekmektedir. Dünya genelinde ise bu oranın %17,7 olduğu görülmektedir (Bkz, Tablo 16).

Tablo 16. 2011 Yılı için Ülkelerin Güvenlik Algısı ve Cinsiyet Göstergeleri

Bölge	Ülke	Cinsiyet Eşitsizlik Endeksi ⁽¹⁾	Parlamentodaki Kadın Milletvekili Oranı ⁽¹⁾	Güvenlik Algısı (%) ⁽²⁾
Dünya Geneli		0,492	17,7	
Doğu Asya ve Pasifik	Japonya	0,123	13,6	73
	Singapur	0,086	23,4	98
	Kore Cumhuriyeti	0,111	14,7	60
Batı Avrupa	Almanya	0,085	31,7	72
	İsviçre	0,067	27,6	76
	İsveç	0,049	45,0	69
Doğu Avrupa ve Orta Asya	Çek Cumhuriyeti	0,136	21,0	60
	Slovenya	0,175	10,8	79
	Türkiye	0,443	9,1	42
Kuzey Amerika	ABD	0,299	16,8	75
	Kanada	0,140	24,9	76
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	İsrail	0,145	19,2	70
	Lübnan	0,440	3,1	56
	Ürdün	0,456	12,2	84
Latin Amerika ve Karayipler	Meksika	0,448	25,5	44
	Panama	0,492	8,5	47
	Kosta Rika	0,361	38,6	44
Sahra-Altı Afrika	Güney Afrika Cumhuriyeti	0,490	42,7	20
	Namibya	0,466	25,0	33
	Kenya	0,627	9,8	35
Son Dönemde Büyüme Kaydeden Seçilmiş Ülkeler ⁽³⁾	Çin	0,209	21,3	74
	Endonezya	0,505	18,0	83
	Malezya	0,286	14,0	49
	Filipinler	0,427	21,5	66
	Tayland	0,382	14,0	65
	Kamboçya	0,500	19,0	60
	Vietnam	0,305	25,8	80
	Hindistan ⁽⁴⁾	0,617	10,7	74
	Sri Lanka ⁽⁴⁾	0,419	5,3	72
	Pakistan ⁽⁴⁾	0,573	21,0	44

Kaynak: UNDP Human Development Report, 2010 and 2011.

(1): 2011 yılı sonuçlarıdır.

(2): 2006-2009 dönemi sonuçlarını ifade etmekte ve güvenlik algısı, insanlara yöneltilen “Gece vakti sokakta yalnız başınıza yürürken kendinizi güvende hissediyor musunuz?” sorusuna verilen “evet” cevaplarının yüzdesini göstermektedir.

(3): Son dönemde büyüme gösteren Asya ülkelerinden seçilmiş olanlara yer verilmiştir.

(4): Güney Asya bölgesinde yer alan bu ülkeler, son dönemde büyüme gösterdiği için bu kategoride değerlendirilip tabloda ayrıca Güney Asya başlığı açılmamıştır.

Not: Yukarıdaki bölge gruplarında seçilmiş olan ülkeler, “Ekonomik Çeşitlilik Endeksi”ne göre ilgili bölge grubu içerisinde ilk üç sırada yer alan ülkelerdir.

Toplumsal açıdan değerlendirilecek bir diğer gösterge de bir ülkede yaşayan halkın günlük yaşayışları esnasında hissetmiş olduğu güvenlik algısıdır. Halkın kendisini güvende hissetmesi; sosyal açıdan özgür, çevre baskısından uzak olması, rahat bir şekilde yaşamını sürdürebilmesi ile açıklanabilir. Güvenlik algısının ölçümü için UNDP tarafından sonuncusu 2006-2009 yıllarını kapsayacak şekilde gerçekleştirilen ankette “gece vakti

sokakta yalnız başınıza yürürken kendinizi güvende hissediyor musunuz?” sorusuna alınan yanıtlara göre, seçilen ülkeler içerisinde en yüksek güvenlik algısının %98,0 oranı ile Singapur’da olduğu, bunu %84,0 oranı ile Ürdün, %83,0 oranı ile Endonezya, %80,0 oranı ile Vietnam ve %79,0 oranı ile de Slovenya’nın izlediği görülmektedir.

Türkiye’de ise bu oranın %42,0 olduğu görülmektedir. Diğer taraftan seçilen ülkeler içerisinde en düşük güvenlik algısına sahip üç ülke %20,0 oranı ile Güney Afrika, %33,0 oranı ile Namibya ve %35,0 oranı ile de Kenya olmuştur.

1.2.3 Uluslararası İnsani Gelişmişlik Endeksi

UNDP tarafından 1990 yılından beri yıllık olarak hazırlanmakta olan İnsani Gelişme Raporları, tüm dünya ülkelerinin insani gelişmişlik açısından performanslarını değerlendiren uluslararası alanda kabul görmüş prestijli bir rapordur. İnsani Gelişme Raporunda yöntem konusunda zaman içinde farklı yaklaşımlar olmuş ancak, 2000 yılında yöntem konusunda standart bir yaklaşım benimsenmiştir. Raporda yer alan en önemli göstergelerden birisi İnsani Gelişme Endeksi (İGE)’dir.

İGE esas olarak üç temel bileşenden oluşan bir endekstir. Endeksin temel bileşenleri; doğuştan yaşam beklentisi, eğitim ve kişi başına gelirdir. İGE’nin kolay bir yöntemle hesaplanıyor olması kullanım alanını yaygınlaştırmaktadır fakat ekonomik gelişme politikalarının İGE yardımıyla yorumlanabilmesi kolay değildir. İGE’nin hesaplanmasında kullanılan yaklaşım kısaca aşağıdaki biçimde özetlenebilir:

Endeks = (Gerçek değer – Min değer) / (Mak değer – Min değer)

Endeks bileşenlerinin her biri verilen bu eşitliğe göre ayrı ayrı hesaplanmaktadır. Genel İGE rakamı da;

$$\text{İGE} = (1/3) \text{DYBE} + (1/3) \text{EE} + (1/3) \text{GE}$$

eşitliği ile hesaplanmaktadır.

Burada;

DYBE: Doğuştan yaşam beklentisi endeksini,

EE: Eğitim endeksini,

GE: Gelir endeksini

göstermektedir.

Endeks değeri 0 ile 1 arasında değişen değerler almaktadır. Ülkeler, endeks değerine göre UNDP tarafından dört gruba ayrılmıştır. Grupların alt ve üst sınır değerleri;

<u>Endeks Değeri</u>	<u>Kategori Tanımı</u>
0-0,479	Düşük
0,480-0,670	Orta
0,671-0,780	Yüksek
0,781-1	Çok Yüksek

biçiminde tanımlanmıştır.

UNDP’nin 2011 yılı raporunda, günümüz ve gelecek nesil insanların özgürlüklerini sürdürebilmelerinde çevresel sürdürülebilirliğin kritik bir öneme sahip olduğu vurgulanmakta ve bunların birbirinden ayrılmaz olduğu üzerine odaklanılmıştır. İnsani Gelişme Raporu’nun çıkış noktası, son on yılda insan gelişiminde dikkate değer bir ilerleme, çev-

resel riskler ve eşitsizliği azaltmak için atılması gereken ciddi küresel adımlar olmadan devam edilemeyeceği sonuçlarına ulaşılmış olmasıdır. İnsanlar, toplumlar, ülkeler ve uluslararası toplumun çevresel sürdürülebilirliği için eşitlik gerekli koşullardan birisidir. 2011 yılı İnsani Gelişme Raporu'nda mevcut ve gelecekteki nesiller için insani özgürlükleri genişletmek, çevresel sürdürülebilirlik ve eşitlik arasındaki bağlantıları anlamının kritik bir önem taşıdığına vurgu yapılmaktadır.

UNDP'nin 2011 yılı İnsani Gelişme Raporu'na göre diğer bölümlerde seçilmiş olan ülkelerden 2011 yılında "çok yüksek" insani gelişmeye sahip ülkelerin, gelişmiş ülkelerden oluştuğu görülmektedir. En yüksek endeks değerine sahip ülkenin 0,910 ile ABD olduğu görülmektedir. Bunu 0,908 değeri ile Kanada, 0,905 değeri ile Almanya, 0,904 değeri ile İsveç, 0,903 değeri ile İsviçre ve 0,901 değeri ile Japonya izlemiştir. Seçilmiş ülkeler arasında "orta" insani gelişmeye sahip ülkeler ise 0,509 endeks değeri ile Kenya ve 0,504 endeks değeri ile Pakistan görülmektedir. Dünya geneli için hesaplanan İGE değeri ise 0,682 olup, bu endeks değerine göre dünyanın, "yüksek" kategorisi içerisinde yer aldığı görülmektedir.

Türkiye'nin 2011 yılı İGE sıralamasına bakıldığında 0,699 endeks değeri ile "yüksek" kategorisinde yer aldığı görülmektedir. Ancak, Türkiye'nin 2010 ve 2011 yıllarındaki sıralaması incelendiğinde ülkemizin 2010 yılına göre 2011 yılında 3 basamak daha geriye düştüğü gözlenmektedir. Bu sonuç, ülkemizin İGE değeri açısından gelişme göstermesine rağmen, diğer ülkelerin endeks bileşenleri açısından daha iyi bir performans sergilediği biçiminde yorumlanabilir.

2011 yılı İGE değerine göre seçilmiş ülkeler bazında sıra numarasında 2010 yılına göre değişiklik olmayan ülkeler ise; Japonya, Singapur, Kore Cumhuriyeti, Almanya, İsviçre, İsveç, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, ABD, Kanada, İsrail, Meksika, Çin, Tayland, Vietnam, Hindistan ve Pakistan'dır.

Seçilmiş ülkelerin 2011 yılı ortalama okullaşma yılları incelendiğinde, 12,4 yıl ile ABD'nin en yüksek ortalama okullaşma yılı ile başı çektiği, bunu 12,3 yıl ile Çek Cumhuriyeti ve 12,2 yıl ile Almanya'nın izlediği görülmektedir. Bu ülkeler içinde ortalama okullaşma oranının en düşük olduğu üç ülke ise 4,4 yıl ile Hindistan, 4,9 yıl ile Pakistan ve 5,5 yıl ile Vietnam olmuştur.

Türkiye ise 6,5 yıl ortalama okullaşma yılı ile gelişmekte ve kalkınmakta olan ülkeler içerisinde düşük sayılabilecek bir okullaşma oranına sahiptir.

Ülkeler düzeyinde en zengin %20'lik grubun, en fakir %20'lik grubun toplam gelirden aldığı paya oranı olan P80/P20 ölçütü incelendiğinde, seçilmiş ülkeler içinde gelirin en adil dağıldığı ülkenin 3,4 oranı ile Japonya olduğu, bunu 3,5 oranı ile Çek Cumhuriyeti ve 4,0 oranı ile İsveç'in izlediği görülmektedir. Buna karşın bu ülkeler içerisinde gelirin en adaletsiz olduğu ülkeler de; 52,2 oranı ile Namibya, 15,8 oranı ile Panama ve 15,0 oranı ile de Tayland'tır.

Ülkemiz için 2011 yılı P80/P20 ölçütü 8,0 değeri ile oldukça kritik bir değerdedir.

Seçilmiş ülkeler için Gini katsayısı incelendiğinde, katsayının en düşük olduğu üç ülke 25,0 değeri ile İsveç, 28,3 değeri ile Almanya ve 31,2 değeri ile de Slovenya olmuştur.

Katsayının en büyük olduğu, gelirin adaletsiz dağıldığının söylenebileceği üç ülke ise; 57,8 değeri ile Güney Afrika Cumhuriyeti, 53,6 değeri ile Tayland ve 52,3 değeri ile Panama olmuştur.

Türkiye’de, 39,7 Gini katsayısı değeri ile gelirin adil dağıldığını söylemenin güç olduğu bir değere sahiptir.

İnsani gelişme kavramı içerisinde önemli bir yeri olan kadının işgücüne katılım oranı seçilmiş ülkeler içerisinde en yüksek değerine %76,4 oranı ile Kenya’da sahiptir. Bunu %73,6 oranı ile Kamboçya ve %68,0 oranı ile de Vietnam izlemiştir. Bu ülkeler içinde kadının işgücüne katılım oranının en düşük olduğu ülkeler ise; %21,7 oranı ile Pakistan, %22,3 oranı ile Lübnan ve %23,3 oranı ile Ürdün’dür.

Ülkemizde bu oran %24,0 olup, en düşük oranlara sahip ülkelere oldukça yakın bir değerdedir.

Son yıllarda küresel ısınma ile karşı karşıya olan dünyamızı tehdit eden ve sanayileşmenin de etkisi ile yüksek dozlarda çevreye salınan gazlar, “sera etkisi” yaratarak olumsuz koşullara sebebiyet vermektedir. Seçilmiş ülkeler içinde sera gazı emisyonunun en yüksek olduğu ülke 4,7 ton ile Kanada olup bunu, 4,4 ton ile Namıbya ve 3,7 ton ile de ABD izlemiştir. Seçilmiş ülkeler içerisinde sera gazı emisyonunun en düşük olduğu ülkeler; 0,4 ton ile Lübnan, 0,5 ton ile Ürdün ve 0,6 ton ile de Sri Lanka’dır.

Ülkemizde ise bu oranın 1,4 ton olduğu ve seçilmiş diğer ülkelere Singapur, Panama ile aynı değere sahip olduğu görülmektedir.

Çevresel faktörlerden bir diğeri de ülkelerin ormanlık alan oranıdır. Seçilmiş ülkeler içerisinde en yüksek ormanlık alana sahip ülke %68,7 oranı ile İsveç olurken bunu, %68,5 oranı ile Japonya, %64,3 oranı ile de Kore Cumhuriyeti takip etmektedir. Ülkemizde ise bu oran %14,4 olup, oldukça düşük seviyededir. Seçilmiş ülkeler içerisinde en düşük ormanlık alana sahip üç ülke ise; %1,1 oranı ile Ürdün, %2,3 oranı ile Pakistan, %3,3 oranı ile Singapur olmuştur. Dünya için de %1,7 ormanlık alan oranı oldukça ciddi bir sonuç olarak değerlendirilebilir (Bkz, Tablo 17).

Tablo 17. Uluslararası İnsani Gelişme Endeksi ve Seçilmiş Temel Göstergeler

Bölge	Ülke	2011 Yılı IGE	(2011-2010) IGE Sıra No Farkı	Ortalama Okullaşma Yılı ⁽¹⁾	Brüt Okullaşma Oranı (İlköğretim) (2001-2010)	Gelir Hariç IGE Sıra Numarası	P80/P20 Ölçütü ⁽²⁾	Gini Katsayısı ⁽²⁾	Kadınların İşgücüne Katılım Oranı ⁽³⁾	Kişi Başına Sera Gazı Emisyonu (Ton) ⁽⁴⁾	Ormanlık Alan Oranı (Toplam Alana Oranı) ⁽⁵⁾
Dünya Geneli		0,682	-	7,4	106,9	-	-	-	-	-	1,7
Doğu Asya ve Pasifik	Japonya	0,901	0	11,6	102,3	-2	3,4	-	47,9	1,0	68,5
	Singapur	0,866	0	8,8	-	14	9,8	-	53,7	1,4	3,3
	Kore Cumhuriyeti	0,897	0	11,6	104,3	-10	4,7	-	50,1	1,2	64,3
Batı Avrupa	Almanya	0,905	0	12,2	103,6	0	4,3	28,3	53,1	1,9	31,8
	İsviçre	0,903	0	11,0	103,4	4	5,4	33,7	60,6	1,2	30,8
	İsveç	0,904	0	11,7	96,2	2	4,0	25,0	60,6	2,1	68,7
Doğu Avrupa ve Orta Asya	Çek Cumhuriyeti	0,865	0	12,3	103,5	-8	3,5	-	48,8	2,1	34,3
	Slovenya	0,884	0	11,6	98,4	-8	4,8	31,2	52,8	2,6	62,0
	Türkiye	0,699	3	6,5	99,3	24	8,0	39,7	24,0	1,4	14,4
Kuzey Amerika	ABD	0,910	0	12,4	98,2	10	8,5	40,8	58,4	3,7	33,2
	Kanada	0,908	0	12,1	98,4	1	5,5	32,6	62,7	4,7	34,1
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	İsrail	0,888	0	11,9	111,1	-6	7,9	39,2	51,9	1,1	7,1
	Lübnan	0,739	-1	7,9	103,2	16	-	-	22,3	0,4	13,4
	Ürdün	0,698	-1	8,6	96,8	-17	6,3	37,7	23,3	0,5	1,1
Latin Amerika ve Karayipler	Meksika	0,770	0	8,5	116,6	0	14,4	51,7	43,2	1,7	33,5
	Panama	0,768	1	9,4	109,0	-3	15,8	52,3	48,4	1,4	44,0
	Kosta Rika	0,744	-1	8,3	109,9	1	13,2	50,3	45,1	0,9	50,1
Sahra-Altı Afrika	Güney Afrika Cumhuriyeti	0,619	1	8,5	101,2	9	20,2	57,8	47,0	1,9	7,6
	Namibya	0,625	1	7,4	112,1	7	52,2	-	51,8	4,4	9,0
	Kenya	0,509	1	7,0	112,7	-6	11,3	47,7	76,4	0,9	6,1
Son Dönemde Büyüme Kaydeden Seçilmiş Ülkeler⁽⁶⁾	Çin	0,687	0	7,5	112,7	6	8,4	41,5	67,4	1,5	21,6
	Endonezya	0,617	1	5,8	120,8	-3	5,9	36,8	52,0	1,5	52,9
	Malezya	0,761	3	9,5	94,6	5	11,4	46,2	44,4	2,4	62,8
	Filipinler	0,644	1	8,9	110,1	-6	9,0	44,0	49,2	0,8	25,3
	Tayland	0,682	0	6,6	91,1	9	15,0	53,6	65,5	1,6	37,1
	Kamboçya	0,523	2	5,8	116,5	-3	7,8	44,4	73,6	1,9	58,6
	Vietnam	0,593	0	5,5	104,1	-2	6,2	37,6	68,0	1,3	43,6
	Hindistan ⁽⁷⁾	0,547	0	4,4	116,9	5	5,6	36,8	32,8	0,7	22,9
	Sri Lanka ⁽⁷⁾	0,691	1	8,2	96,9	-16	6,9	40,3	34,2	0,6	30,1
	Pakistan ⁽⁷⁾	0,504	0	4,9	85,1	2	4,7	32,7	21,7	1,1	2,3

Kaynak: UNDP Human Development Report, 2011.

(1): 2011 yılı sonuçlarıdır.

(2): 2000-2011 yılı sonuçlarıdır.

(3): 2009 yılı sonuçlarıdır.

(4): 2005 yılı sonuçlarıdır.

(5): 2008 yılı sonuçlarıdır.

(6): Son dönemde büyüme gösteren Asya ülkelerinden seçilmiş olanlara yer verilmiştir.

(7): Güney Asya bölgesinde yer alan bu ülkeler, son dönemde büyüme gösterdiği için bu kategoride değerlendirilip tabloda ayrıca Güney Asya başlığı açılmamıştır.

1.2.4 Kişi Başına Gelir ve Harcama

Ülkelerin refah durumunu en iyi biçimde yansıtan göstergelerden birisi de kişi başına düşen milli gelirdir. Ekonomik anlamda gelişmenin sağlanabilmesi için ülkelerin kişi başına düşen milli gelir seviyelerini mutlak surette arttırmaları gerekmektedir. Dünya geneline bakıldığında, gelişmiş ülke ekonomileri başta olmak üzere bazı gelişmekte ve kalkınmakta olan ülkelerde bu değerin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. UNDP'nin 2011 yılı

İnsani Gelişme Raporunda seçilmiş ülkeler için kişi başına düşen GMG rakamları incelendiğinde; en yüksek değer 52.569 \$ ile Singapur'da olduğu, bunu 43.017 \$ ile ABD, 39.924 \$ ile İsviçre ve 35.837 \$ ile de İsveç'in izlediği görülmektedir.

Türkiye'de ise kişi başına düşen GMG rakamı 12.246 \$'dır. Ekonomik anlamda gelişimin düşük olduğu bazı ülkelerde kişi başına milli gelir değeri daha az olup, buna bağlı olarak yaşam standartları geri kalmaktadır. Genellikle açlık sorunlarıyla boğuşan Afrika ülkelerinde ve nüfusun yoğun olduğu bazı gelişmekte ve kalkınmakta olan ülkelerde bu değer dünya ortalamasının altında kalmaktadır. Seçilmiş ülkeler içerisinde, en düşük kişi başına GMG değerine sahip ülke 1.492 \$ ile Kenya olurken, bunu 1.848 \$ ile Kamboçya, 2.550 \$ ile Pakistan ve 2.805 \$ ile de Vietnam izlemektedir. UNDP verilerine göre kişi başına en yüksek GMG rakamına sahip olan Singapur'daki değer, en düşük gelir rakamına sahip olan Kenya'daki değer 35 katıdır. Bu sonucu, Singapur'da bir fert başına düşen ortalama gelirin, Kenya'daki bir ferdin ortalama gelirinin 35 katı olduğu biçiminde de okumak mümkündür. Ülkemiz için sonuçlara bakıldığında da, Singapur'da fert başına düşen gayri safi GMG ülkemizdeki kişi başına GMG rakamının 4,3 katı iken, ülkemizde de kişi başına düşen milli gelir, Kenya'da kişi başına GMG'nin 8,2 katıdır. Dünya üzerinde ve seçilmiş olan bu ülkeler arasında da gelir dağılımının adaletsiz bir biçimde dağıldığı çok net görülebilmektedir.

Kişi başına toplam harcama değerleri de seçilmiş olan ülkeler bazında incelendiğinde, gelir yapısından farklı bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Seçilmiş ülkeler için kişi başına GMG'ye göre ilk sırada yer alan Singapur, kişi başına toplam harcama değerine göre 10. sırada yer almaktadır.

Türkiye'de ise yıllık olarak kişi başına düşen harcamanın 2.572 \$ olduğu görülmektedir. Seçilmiş ülkeler için en düşük kişi başına harcama 83 \$ ile Kamboçya'dadır, bunun ardından 150 \$ ile Pakistan ve 153 \$ ile de Hindistan gelmektedir. Harcama rakamlarına göre de bir İsveçli ferdin yapmış olduğu harcama, bir Kamboçyalı ferdin yapmış olduğu harcamanın yaklaşık 312 katıdır. Ülkemiz için tabloya bakıldığında ise bir İsveçlinin kişi başına harcaması, ülkemizdeki bir ferdin yapmış olduğu harcamanın yaklaşık 10 katı iken, ülkemizde bir ferdin yapmış olduğu ortalama harcama da bir Kamboçyalı ferdin yapmış olduğu ortalama harcamanın 31 katıdır.

Kişi başına harcama değerleri arasında olan adaletsizliğin boyutunun, kişi başına GMG adaletsizliğinden çok daha ciddi boyutta olduğu ve kişi başına harcama konusunda adaletsizlik makasının çok daha fazla açıldığı görülmektedir (Bkz, Tablo 18).

Tablo 18. Kişi Başına Gelir ve Harcama

Bölge	Ülke	Kişi Başına Düşen Gayri Safi Milli Gelir ⁽¹⁾	Kişi Başına Düşen Bütçe Harcaması ⁽²⁾
Doğu Asya ve Pasifik	Japonya	32.295	12.297
	Singapur	52.569	6.699
	Kore Cumhuriyeti	28.230	4.604
Batı Avrupa	Almanya	34.854	17.633
	İsviçre	39.924	25.223
	İsveç	35.837	25.855
Doğu Avrupa ve Orta Asya	Çek Cumhuriyeti	21.405	7.330
	Slovenya	24.914	9.476
	Türkiye	12.246	2.572
Kuzey Amerika	ABD	43.017	9.066
	Kanada	35.166	16.658
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	İsrail	25.849	8.345
	Lübnan	13.076	2.590
	Ürdün	5.300	1.406
Latin Amerika ve Karayipler	Meksika	13.245	2.090
	Panama	12.335	2.070
	Kosta Rika	10.497	1.517
Sahra-Altı Afrika	Güney Afrika Cumhuriyeti	9.469	2.524
	Namibya	6.206	1.672
	Kenya	1.492	186
Son Dönemde Büyüme Kaydeden Seçilmiş Ülkeler ⁽³⁾	Çin	7.476	948
	Endonezya	3.716	541
	Malezya	13.685	2.282
	Filipinler	3.478	360
	Tayland	7.694	848
	Kamboçya	1.848	83
	Vietnam	2.805	231
	Hindistan ⁽⁴⁾	3.468	153
	Sri Lanka ⁽⁴⁾	4.943	541
	Pakistan ⁽⁴⁾	2.550	150

Kaynak: UNDP Human Development Report, 2011 and CIA World Factbooks via NationMaster.

(1): 2005 yılı sabit fiyatlarla SGP değerine göre 2011 yılı sonuçlarıdır.

(2): Kişi başına düşen tüketim harcaması verilerinin alındığı <http://www.nationmaster.com> web sayfasında, tüketim değerlerinin ait olduğu yıl ülkelere göre değişkenlik göstermektedir.

(3): Son dönemde büyüme gösteren Asya ülkelerinden seçilmiş olanlara yer verilmiştir.

(4): Güney Asya bölgesinde yer alan bu ülkeler, son dönemde büyüme gösterdiği için bu kategoride değerlendirilip tabloda ayrıca Güney Asya başlığı açılmamıştır.

Not: Verilerin alındığı kaynaklarda, harcama kapsamında ülkelere göre de metodolojik farklılıklar olabilir.

1.2.5 Uluslararası Yoksulluk

Tarih boyunca insanlığın karşılaştığı en önemli problemlerden birisi olarak görülen yoksulluk, üzerinde sürekli çalışmalar yapılan ve çözüm aranan bir sorundur. Bu sorunun ekonomik ve sosyal anlamda birçok boyutta değerlendirilmesi gerekmektedir. Yoksulluk sorununun çok boyutlu olmasından dolayı buna karşı uygulanacak politikaların da değişik biçimlerde ele alınması gerekmektedir. Yoksulluk sonucunda toplumlar, sosyal olarak dışlanmaya maruz kalarak, ekonomik açıdan yaygınlaşan eşitsizlik durumunun daha da kötüye gitmesi ile karşılaşmaktadır. Dolayısıyla uluslararası anlamda ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için var olan eşitsizliklerin çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

Yoksullukla ilgili UNDP çerçevesinde birçok konuda mutabakat sağlanmış ve yoksulluk konusu programın ana gündem maddelerinden birisi haline gelmiş, dünyanın çeşitli bölgelerinde yoksullukla ilgili çalışmalar yapılmaktadır. UNDP, yoksulluk sorununu nicel olarak analiz etmek amacıyla Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE) hesaplamakta ve ülkelerde mevcut olan yoksulluğun etkilerini ölçmektedir.

ÇBYE, belirli bir zaman içinde toplumların maruz kaldığı yoksunlukları ortaya çıkarmayı amaçlayan bir endekstir. Endeks, dünya genelinde ülkeler ve bölgeler arasında mikro ve makro boyutlu coğrafi sınıflamalara göre kıyaslama yapabilmeye olanağı vermektedir.

ÇBYE, İnsani Gelişme Endekslerine benzer yapıda yaşam standartları, sağlık ve eğitim konusu olmak üzere üç farklı bileşeni dikkate alarak toplumların karşı karşıya kaldığı yoksulluğun derecesini ölçmekte ve yoksul insanların ortalama sayısı ile yoksul hanehalklarının içinde bulunduğu yoksunlukları da göstermektedir. ÇBYE'ye göre bir hanehalkının "çok boyutlu yoksul" olabilmesi birden fazla sayıda kriter için yoksunluk özelliklerini gösteriyor olmasını gerektirmektedir. Bir birey endeksin hesaplanma aşamasında ölçülen göstergelerin en az %30'unda "yoksun" olduğunda, "çok boyutlu yoksul" olarak kabul edilmektedir. Endekse, hanehalklarının "temiz su, yakacak, sağlık hizmetlerine erişimi" ve "temel ev eşyalarına sahiplik durumu" gibi gelir standartları dışında faktörler de dâhil edilmektedir.

ÇBYE değerlerine seçilmiş ülkeler bazında bakıldığında, endeksin özellikle gelişmiş ülkeler için mevcut olmaması, daha çok gelişmekte ve kalkınmakta olan ülke grupları için mevcut olması, bir anlamda daha homojen gruplar için kıyaslama yapabilmeye anlamına da gelmektedir. ÇBYE değerinin yüksek olması endeks kapsamına dâhil edilen ölçütlerden yoksun olan nüfus oranının daha yüksek olduğu anlamını taşımaktadır. Seçilmiş ülkeler için ÇBYE değeri en yüksek olan ülke 0,283 değeri ile Hindistan olup, Hindistan'ı 0,264 endeks değeri ile Pakistan, 0,251 değeri ile Kamboçya, 0,229 değeri ile Kenya, 0,187 değeri ile Namibya izlemektedir. Ülkemizde 0,028 ÇBYE değeri ile Sri Lanka'dan sonra gelmektedir. Çok boyutlu yoksulluk içindeki nüfus oranları incelendiğinde de ilk sırayı %53,7 gibi çok yüksek oranla Hindistan alırken, %52,0 oranı ile Kamboçya 2. sırada, %49,4 oranı ile Pakistan 3. sırada, %47,8 oranı ile Kenya 4. sırada, %39,6 oranı ile de Namibya 5. sırada gelmektedir. Türkiye'de de çok boyutlu yoksulluk içindeki nüfus oranı %6,6 gibi önemli sayılabilecek bir orandır. Bu oranla Türkiye, ÇBYE değerinde olduğu gibi yine Sri Lanka'dan sonra gelmektedir.

Uluslararası alanda yoksulluk kıyaslamalarında kullanılan ancak, bu alanda oldukça fazla tartışma konusu olan yoksulluk oranı yaklaşımlarından birisi de "uluslararası yoksulluk eşiği"dir. Uluslararası günlük gelirin 1,25 \$ olarak alındığı yoksulluk eşiğinin altında gelire sahip olanların yoksul olarak kategorize edildiği yaklaşıma göre seçilmiş ülkeler arasında, yoksulluk oranı en yüksek olan ülke %41,6 oranı ile Hindistan'dır. Günlük getiri

1,25 \$'ın altında olan nüfus oranının en yüksek olduğu 2. ülke %28,3 oranı ile Kamboçya, %22,6 oranları ile 3. sırada Filipinler ve Pakistan, 4. sırada %19,7 oranı ile Kenya, 5. sırada %18,7 oranı ile Endonezya ve 6. sırada da %17,4 oranı ile Güney Afrika Cumhuriyeti gelmektedir. Hindistan'da her iki kişiden yaklaşık birinin günlük geliri 1,25 \$'ın altında iken, Kamboçya'da her üç kişiden yaklaşık birinin günlük geliri 1,25 \$'ın altında, Pakistan ve Filipinler'de de yaklaşık her beş kişiden birinin günlük geliri 1,25 \$'ın altındadır.

Ülkemizde de günlük geliri 1,25 \$'ın altında olan nüfus oranı %2,7'dir. Bir başka ifade ile her 100 kişiden 3'ünün günlük geliri 1,25 \$'ın altındadır (Bkz, Tablo 19).

Tablo 19. Uluslararası Yoksulluk Göstergeleri

Bölge	Ülke	Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi	Çok Boyutlu Yoksulluk İçindeki Nüfus Oranı	Yoksulluğun Derinliği Oranı	Yoksulluk Şiddeti Oranı	Uluslararası Gelir Yoksulluk Eşiğinin Altında Kalan Nüfus Oranı ⁽¹⁾
Doğu Asya ve Pasifik	Japonya
	Singapur
	Kore Cumhuriyeti
Batı Avrupa	Almanya
	İsviçre
	İsveç
Doğu Avrupa ve Orta Asya	Çek Cumhuriyeti	0,010	3,1	0,0	0,0	...
	Slovenya	0,000	0,0	0,4	0,0	0,0
	Türkiye	0,028	6,6	7,3	1,3	2,7
Kuzey Amerika	ABD
	Kanada
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	İsrail
	Lübnan
	Ürdün	0,008	2,4	1,3	0,1	0,4
Latin Amerika ve Karayipler	Meksika	0,015	4,0	5,8	0,5	3,4
	Panama	9,5
	Kosta Rika	0,7
Sahra-Altı Afrika	Güney Afrika Cumhuriyeti	0,057	13,4	22,2	2,4	17,4
	Namibya	0,187	39,6	23,6	14,7	...
	Kenya	0,229	47,8	27,4	19,8	19,7
Son Dönemde Büyüme Kaydeden Seçilmiş Ülkeler⁽²⁾	Çin	0,056	12,5	6,3	4,5	15,9
	Endonezya	0,095	20,8	12,2	7,6	18,7
	Malezya	0,0
	Filipinler	0,064	13,4	9,1	5,7	22,6
	Tayland	0,006	1,6	9,9	0,2	10,8
	Kamboçya	0,251	52,0	21,3	22,0	28,3
	Vietnam	0,084	17,7	18,5	6,0	13,1
	Hindistan ⁽³⁾	0,283	53,7	16,4	28,6	41,6
	Sri Lanka ⁽³⁾	0,021	5,3	14,4	0,6	7,0
	Pakistan ⁽³⁾	0,264	49,4	11,0	27,4	22,6

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2011.

(1): 2000-2009 yılları arasındaki dönem için hesaplanmış ve SGP'nin günlük 1,25 \$ olduğu varsayımı yapılmıştır.

(2): Son dönemde büyüme gösteren Asya ülkelerinden seçilmiş olanlara yer verilmiştir.

(3): Güney Asya bölgesinde yer alan bu ülkeler, son dönemde büyüme gösterdiği için bu kategoride değerlendirilip tabloda ayrıca Güney Asya başlığı açılmamıştır.

...: Bilgi mevcut değildir.

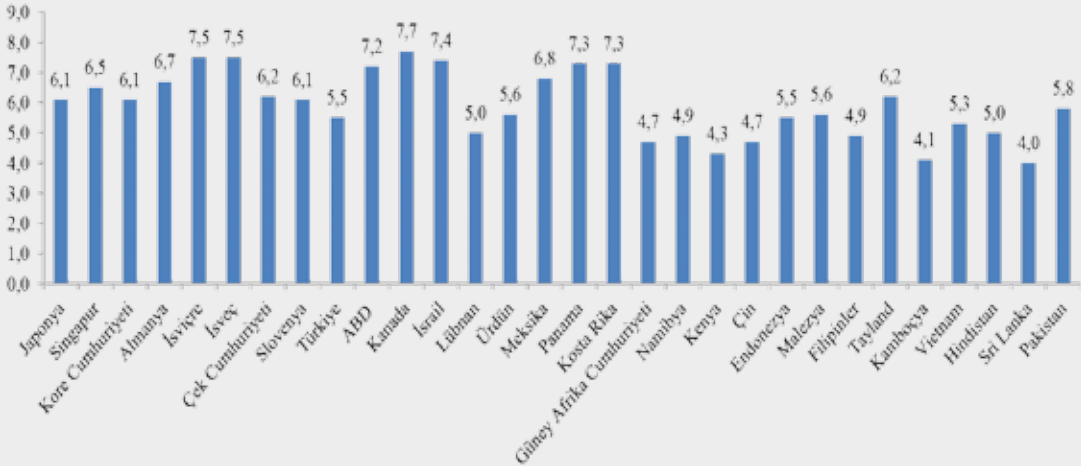
1.2.6 Uluslararası Tüm Yaşamdan Duyulan Memnuniyet

Mutluluk ve yaşam memnuniyeti kavramları, birçok boyutta değerlendirilebilen konulardır. Yaşam standartlarına bağlı olarak bireylerin hayattan memnuniyetlerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi, uluslararası alanda da ilgi çekmektedir. Mutluluk; acı, keder ve ızdırabın yokluğu ve bunların yerine sevinç, neşe ve tatmin duygularının varlığı ile karakterize edilen durumdur. Daha kısa biçimde ifadeyle, hayattan genel olarak memnun olma halidir.

UNDP'nin 2011 yılı "Human Development Report" yayınında seçilmiş ülkelere göre bireylerin tüm yaşamdan duyduğu memnuniyet, Likert'in 10'lu skalasına göre "1-3" arası memnun olmamayı, "4-6" arası memnun olmayı ve "7-10" arası da çok memnun olmayı göstermek üzere 3 grupta kategorize edildiğinde; 30 ülkeden 15'inde (%50'sinde) bireylerin genel olarak tüm yaşamlarından çok memnun oldukları görülmektedir. Tüm yaşamından çok memnun olan bireylerin bulunduğu ülkeler, yaşamdan duyulan memnuniyet skor büyüklüğüne göre sırasıyla; Kanada, İsviçre, İsveç, İsrail, Panama, Kosta Rika, ABD, Meksika, Almanya, Singapur, Tayland, Çek Cumhuriyeti, Japonya, Kore Cumhuriyeti, Slovenya'dır.

Tüm yaşamdan memnun olan bireylerin bulunduğu ülke sayısı da 15'tir. Seçilmiş olan 30 ülke içinde, tüm yaşamından memnun olmayan bireylerin bulunduğu ülke yoktur. Türkiye'de bireylerin tüm yaşamından memnun oldukları da 5,5 skoru ile görülmektedir (Bkz, Tablo 20, Grafik 7).

Tüm Yaşamdan Memnuniyet Skoru

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2011.

Grafik 7. Seçilmiş Ülkeler için Bireylerin Tüm Yaşamlarından Duyduğu Memnuniyet

Tablo 20. Seçilmiş Ülkelerde Bireylerin Tüm Yaşamlarından Duyduğu Memnuniyet

Bölge	Ülke	Tüm Yaşamdan Duyulan Memnuniyet Skoru ⁽¹⁾
Doğu Asya ve Pasifik	Japonya	6,1
	Singapur	6,5
	Kore Cumhuriyeti	6,1
Batı Avrupa	Almanya	6,7
	İsviçre	7,5
	İsveç	7,5
Doğu Avrupa ve Orta Asya	Çek Cumhuriyeti	6,2
	Slovenya	6,1
	Türkiye	5,5
Kuzey Amerika	ABD	7,2
	Kanada	7,7
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	İsrail	7,4
	Lübnan	5,0
	Ürdün	5,6
Latin Amerika ve Karayipler	Meksika	6,8
	Panama	7,3
	Kosta Rika	7,3
Sahra-Altı Afrika	Güney Afrika Cumhuriyeti	4,7
	Namibya	4,9
	Kenya	4,3
Son Dönemde Büyüme Kaydeden Seçilmiş Ülkeler⁽²⁾	Çin	4,7
	Endonezya	5,5
	Malezya	5,6
	Filipinler	4,9
	Tayland	6,2
	Kamboçya	4,1
	Vietnam	5,3
	Hindistan ⁽³⁾	5,0
	Sri Lanka ⁽³⁾	4,0
Pakistan ⁽³⁾	5,8	

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2011.

- (1): Tüm yaşamdan duyulan memnuniyetin ölçülmesinde “0”, hiç memnun değil ve “10”, çok memnun olmayı göstermek üzere Likert’in 10’lu skalasına göre 0-10 değerlerine yayılmıştır.
- (2): Son dönemde büyüme gösteren Asya ülkelerinden seçilmiş olanlara yer verilmiştir.
- (3): Güney Asya bölgesinde yer alan bu ülkeler, son dönemde büyüme gösterdiği için bu kategoride değerlendirilip tabloda ayrıca Güney Asya başlığı açılmamıştır.

Bu tablo verilerinden sürpriz olarak değerlendirilebilecek ülkeler; Slovenya, İsrail, Kosta Rika, Panama, Tayland’dır. Çünkü bu ülkelerin diğer pek çok ekonomik ve sosyal göstergeler açısından sonlara yakın sıralarda yer almalarına karşın, bireylerin tüm yaşamlarından çok memnun olmaları ilginç bir durum olarak değerlendirilebilir.

2. ULUSLARARASI MAL PİYASALARI

2. ULUSLARARASI MAL PİYASALARI

2008 yılında ABD’de ipotekli konut kredisi piyasasında ortaya çıkan ve hızla tüm dünya ekonomilerinde etkisini gösteren küresel ekonomik kriz sonrasında yaşanan olumsuz koşullar nedeniyle tedbir amaçlı uygulanan iktisadi ve mali politikalar sayesinde 2010 yılı, ekonomide toparlanmaların yaşandığı bir yıl olmuştur. 2010 yılı son çeyreğinde başta Yunanistan olmak üzere tüm Euro Bölgesi’ni etkileyen borç krizi, 2011 yılında etkisini ciddi boyutlarda göstermeye başlamıştır. Gelişmiş ülkelerin büyük bölümü bu borç krizinin getirmiş olduğu sorunlar ile boğuşurken, gelişmekte ve kalkınmakta olan ülkeler ise belirsiz risk ortamında ılımlı bir büyüme göstermiştir. Gelişmekte ve kalkınmakta olan ekonomilerde hammadde fiyatlarındaki hızlı yükselişler, sermaye akışkanlığının yüksek oluşu gibi faktörler göze çarpan başlıca riskler olarak dikkati çekmektedir.

2010 yılında küresel piyasalarda yaşanan toparlanma eğilimi ile beraber yılın son çeyreğinde emtia piyasasında fiyat artışları görülmüştür. Olumsuz hava koşullarının etkisiyle beraber ilgili dönemde tarım sektöründe yaşanan sıkıntılar, arz yönlü etki yaparak ürün fiyatlarının yukarı yönlü ivme kazanmasına sebep olmuştur. Ayrıca petrol fiyatları, benzer sebeplerden ötürü talep yönlü etkilenecek artış göstermiş, uluslararası piyasalarda Aralık ayı itibariyle brent petrolün spot fiyatı varil başına 94,7\$ olmuştur.

2011 yılına girildiğinde uluslararası piyasalarda mal fiyatlarındaki artışların devam ettiği görülmektedir. Bu dönemde Orta Doğu bölgesinde yaşanan siyasi karışıklıklar petrol fiyatları üzerinde yoğun bir şekilde baskı oluşturmuş, IMF 2011 yılı için varil başına ortalama 79 \$ olan petrol fiyat tahminini Ocak ayında 90 \$’a yükseltmiştir. Endüstriyel metal fiyatları da dönem itibariyle yükselişini sürdürmüştür. Mart ayında Japonya’daki deprem ve tsunaminin getirdiği olumsuzluklarla petrole olan talebin azalması öngörüsüyle fiyatlar küçük oranda düşüş göstermiştir. Ancak, özellikle Libya’da yaşanan kargaşaların ve çatışmaların devam etmesi, petrol fiyatlarının yüksek seyrinin devam etmesine neden olmuştur. Mart sonu itibariyle brent petrol fiyatının varil başına 117 \$ seviyesine kadar çıktığı görülmüştür. Yine bu dönemde, altın fiyatlarında dalgalanma söz konusu olmuş, Mart sonu itibariyle \$/ons 1.430 düzeyinde gerçekleşmiştir.

18-19 Şubat 2011 tarihlerinde Paris’te düzenlenen G-20 toplantısının ana gündem maddelerini, son yıllarda yükselişe geçen gıda ve emtia fiyatlarına bağlı olarak karşılaşılan ekonomik sorunlar oluşturmuştur. Paris zirvesi sonunda açıklanan raporda, yükselen gıda ve hammadde fiyatları ile yüksek miktarlardaki sermaye akışının, gelişmekte olan birçok ülkede enflasyon riskini tetikleyeceği belirtilmiştir.

İkinci çeyrek dönem itibariyle emtia fiyatlarında özellikle tarım ve enerjide olmak üzere azalışlar söz konusu olmuştur. Bunun yanı sıra, Euro Bölgesi’nde yaşanan borç krizinin derinleşmesi, Arap Baharı ile Orta Doğu ve Kuzey Afrika’daki sorunların devam edişi, metal fiyatlarında tarihi artışlara sebep olmuştur. Mayıs ayında Euro/Dolar paritesi son 1,5 yılın en yüksek seviyesine ulaşmış, bazı değerli madenlerin fiyatlarında rekor seviyeler görülmüştür. Paladyum, platin ve gümüş son yılların en yüksek fiyat seviyelerine ulaşmıştır. Euro Bölgesi’ndeki borç krizinden aşırı etkilenen yatırımcıların, altına yoğun talep göstermesiyle küresel boyutta altın pazarlarında yüksek fiyat artışları görülmüştür.

2011 yılında ortalama olarak ons başına 1.700 \$'lık fiyat seviyesinde olan altın, yıl içerisinde 2.000 \$'ı görmüştür.

Dünyanın en büyük ekonomilerinden Çin'e ilişkin ekonomik kaygılar yıl içerisinde ciddi boyutlara ulaşmış, nitekim ülkede üretimde yavaşlama eğilimi görülmüştür. Emtia fiyatları, 2011 yılının üçüncü çeyrek dönemi itibariyle ülke yönetimi tarafından uygulanan sıkı para politikasının etkisiyle, bir yıl içerisindeki en düşük seviyelerine ulaşmıştır. Diğer taraftan bu dönemde endüstriyel metal ürünleri ve enerji fiyatlarında azalışlar görülmüştür. Üçüncü çeyrek dönem itibariyle tarım fiyatları dalgalı bir seyir izlese de değişim genel olarak düşüş yönünde olmuştur. Bu dönemde fiyatların düşmesinde; arz yönlü durumların etkili olması, özellikle yaz dönemi boyunca devam eden kuraklık riskinin sona ermesi ve ekim sahalarının artış göstermesi öne çıkan gelişmelerdir.

Yıl içerisindeki ikinci G-20 toplantısı 3-4 Kasım 2011 tarihlerinde Fransa'da Cannes'da gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda da benzer konular masaya yatırılmış, dünya ekonomisindeki küresel dengesizliklerin devam ettiği ve emtia fiyatlarında yaşanan dalgalanmanın büyümenin önünde risk oluşturduğuna vurgu yapılmış, Euro Bölgesi'nin yaşamış olduğu sıkıntılar değerlendirilip mali sektörün yeniden düzenlenerek piyasa bütünlüğünün güçlendirilmesi kararı alınmıştır. Emtia fiyatlarındaki dalgalanmaların önlenerek tarım sektörüne yönelik teşvik politikalarının uygulanması gerektiği tartışılmıştır. Enerji sektöründeki işleyiş ve sürecin iyileştirilmesi amacıyla petrol, kömür ve gaz üreticileri ve tüketicilerinin yılda bir defa toplanarak gelecek beklentileri için görüş alışverişinde bulunmalarının olumlu olacağı belirtilmiştir.

Yılın son çeyrek dönemi itibariyle Çin ekonomisindeki yavaşlama ve Euro Bölgesi'nde yaşanan borç krizinin etkisiyle endüstriyel metal ürünleri fiyatlarının seyrinde çok fazla bir değişim gözlenmemiş, değerli metallerin fiyatlarında ise nispeten dalgalanmalar görülmüştür. Bunun yanı sıra dönem itibariyle İran'ın Hürmüz Boğazı'nı petrol ticaretine kapatma tehdidi ve Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) ülkelerinin üretim miktarlarını arttırmamaları gibi faktörler neticesinde petrol fiyatları yükselişe geçmiştir.

2012 yılında petrol üretiminin artması ancak, petrol talebinin yavaşlaması sonucunda yılın ikinci yarısında fiyatların azalması beklenmektedir. Ayrıca ABD'li ünlü yatırım bankası Morgan Stanley'in tahminleri doğrultusunda doğal gaz, alüminyum, nikel, bakır, çinko gibi metallerin ortalama fiyatlarında gerileme olması, buna karşın altın, gümüş, platin fiyatlarının yükselmesi öngörülmektedir. Pamuk fiyatlarının 2011 yılında yüksek miktarlarda artış göstermesi durumuna rağmen, önümüzdeki iki yıl süresince azalan talep doğrultusunda fiyatların aşağı yönlü ivme kazanacağı görüşü hâkimdir. Şeker ihracatında önemli ülkelerden olan Brezilya'da şeker üretiminde olumlu bir havanın hâkim olmasıyla fiyatların düşmesi tahmin edilmektedir. Ayrıca, dünya kahve üretiminin önemli ihracatçıları konumunda bulunan Brezilya, Kolombiya ve Vietnam'da üretimdeki gerileme nedeniyle önümüzdeki dönem itibariyle fiyatlarda yükselişin olabileceği tahmin edilmektedir.

IMF'nin "Dünya Ekonomik Görünümü" raporunda yayımlanan uluslararası emtia fiyatları incelendiğinde, 2011 yılında bir önceki yıla göre fiyatı en çok artan ürün %56,9 oranındaki artışla mısır olurken bunu, %49,4 oranı ile pamuk ve %47,4 oranı ile yün izlemiştir. 2011 yılında metal ürünlerinin fiyatları değerlendirildiğinde, bir önceki yıla göre

bakır %17,0 oranında, alüminyum %10,5 oranında, nikel %5,0 oranında ve çinko %1,6 oranında fiyat artışı göstermiştir. Petrolün spot fiyatı bir önceki yıla göre %31,6 oranında artış göstererek varil başına 79,0 ABD \$'ından 104,0 ABD \$'na yükselmiştir. Doğal gaz fiyatlarında 2010 yılında yaşanan %7,1 oranındaki düşüşün ardından, 2011 yılında %28,9 oranında artış görülmüştür. 2011 yılında fiyatı en fazla düşüş gösteren ürün ise %13,3 oranıyla portakal olmuştur (Bkz, Tablo 21).

Tablo 21. Uluslararası Piyasalarda Seçilmiş Ürünlerin Fiyatları

Seçilmiş Ürünler ⁽¹⁾	Ölçü Birimi ⁽²⁾	Ürün Fiyatları			Değişim Oranı ⁽⁴⁾		
		2009	2010	2011	2009	2010	2011
Buğday	\$/MT	223,4	223,7	316,2	-31,5	0,1	41,4
Mısır	\$/MT	165,5	186,0	291,8	-25,8	12,4	56,9
Pirinç	\$/MT	589,4	520,6	551,7	-15,8	-11,7	6,0
Soya fasulyesi	\$/MT	378,5	384,9	484,2	-16,5	1,7	25,8
Yerfıstığı	\$/MT	994,6	1.239,4	1.717,0	-36,6	24,6	38,5
Ayçiçek yağı	\$/MT	1.041,7	1.186,0	1.621,8	-38,5	13,9	36,7
Zeytinyağı	\$/MT	3.509,3	3.171,3	3.070,3	-15,8	-9,6	-3,2
Portakal	\$/MT	909,0	1.028,4	891,2	-17,9	13,1	-13,3
Muz	\$/MT	848,0	881,4	975,9	0,5	3,9	10,7
Şeker (serbest piyasa)	cts/lb	18,2	20,9	26,2	45,8	15,2	25,4
Çay	cts/Kg	314,0	316,7	346,2	16,5	0,9	9,3
Kahve	cts/lb	77,1	84,1	116,0	-27,4	9,1	37,9
Pamuk	cts/lb	62,8	103,5	154,6	-12,1	64,9	49,4
Yün (23 mikron)	cts/Kg	611,4	820,1	1.209,2	-13,8	34,1	47,4
Kauçuk	cts/lb	87,2	165,7	218,5	-26,5	90,1	31,9
Deri	cts/lb	44,9	72,0	82,0	-30,0	60,5	13,9
Alüminyum	\$/MT	1.669,2	2.173,0	2.400,6	-35,3	30,2	10,5
Bakır	\$/MT	5.165,3	7.538,4	8.823,5	-25,8	45,9	17,0
Nikel	\$/MT	14.672,4	21.810,0	22.909,1	-30,6	48,6	5,0
Çinko	\$/MT	1.658,4	2.160,4	2.195,5	-12,0	30,3	1,6
Doğal gaz (Rusya ⁽³⁾)	\$/000 m ³	318,8	296,0	381,5	-32,6	-7,1	28,9
Petrol (spot)	\$/bbl	61,8	79,0	104,0	-36,3	27,8	31,6

Kaynak: IMF Primary Commodity Prices Database.

(1): Küresel mal piyasası ticaretinde belli oranda ağırlık alan ürünler seçilmiştir.

(2): lb=0.4536 Kg, bbl (varil)=159 lt, cts: cents, MT: Metrik Ton, m³: metreküp, Kg: Kilogram.

(3): Doğal gaz (Almanya'daki Rusya doğal gazı).

(4): Ürünlerin piyasa fiyatlarındaki yuvarlamadan dolayı, değişim oranları farklılık gösterebilir.

Küresel krizin etkisi ile 2009 yılında dünya mal fiyat endekslerinin tümünde sert bir düşüş söz konusu olmuş, 2010 yılında nispeten bir toparlanma görülmüş, 2011'de ise artışlar ılımlı olarak devam etmiştir. 2011 yılında bir önceki yıla göre toplam mal fiyat endeksi %26,3 oranında artarken, gıda ve içecek ürünleri fiyatları %19,3 oranında, enerji fiyat endeksi %31,7 oranında ve petrol fiyat endeksi de %31,9 oranında artış göstermiştir. 2011 yılı dönemleri itibariyle endekslerin değişim oranları incelendiğinde, endeks bileşenlerinin tümü ilk çeyrek döneme artışlarla girmiş fakat üçüncü çeyrek dönem itibariyle azalışlar görülmüştür. Dördüncü çeyrek dönemde, enerji ve petrol fiyat endekslerinin %1 gibi küçük bir oranda artmasının dışında, diğer endeks bileşenlerinde azalış kaydedilmiştir.

Özellikle Euro Bölgesi'nde yaşanan borç krizi, Çin ekonomisindeki sıkıntılar, ABD'nin sıkı ekonomik politikalar uygulaması gibi etmenler dünya ticaretini olumsuz yönde etkilemiş, bu da endekslerde üçüncü ve dördüncü çeyrek dönemlerde gözlenen azalışlarda pay sahibi olmuştur (Bkz, Tablo 22).

Tablo 22. Dünya Mal Fiyat Endeksi

Bileşenler	(2005=100) (ABD \$)						
	2009 ⁽¹⁾	2010 ⁽¹⁾	2011 ⁽²⁾	2011 Yılı Dönemleri			
				1. Dönem	2. Dönem	3. Dönem	4. Dönem ⁽²⁾
Toplam mal fiyat endeksi	120,7	152,2	192,2	190,4	201,6	192,6	184,3
Petrol dışı mal fiyat endeksi	127,4	161,0	189,6	200,4	199,3	190,7	168,0
Gıda ve içecek ürünleri fiyat endeksi	136,0	152,0	181,4	188,6	189,1	181,9	165,8
Sanayi girdileri fiyat endeksi	118,7	170,0	197,9	212,2	209,5	199,6	170,2
Tarımsal hammadde fiyat endeksi	94,1	125,4	153,8	161,8	164,9	153,2	135,4
Metal ürünleri fiyat endeksi	136,5	202,3	229,7	248,6	241,8	233,1	195,4
Enerji fiyat endeksi	116,8	147,1	193,8	184,5	203,0	193,6	193,8
Petrol fiyat endeksi	116,2	148,5	195,9	187,6	207,3	194,3	194,4
	Bir Önceki Yıla/Döneme göre Değişim Oranı						
Toplam mal fiyat endeksi	-29,9	26,1	26,3	14,6	5,9	-4,5	-4,3
Petrol dışı mal fiyat endeksi	-15,7	26,4	17,8	11,7	-0,5	-4,3	-11,9
Gıda ve içecek ürünleri fiyat endeksi	-13,1	11,8	19,3	11,0	0,3	-3,8	-8,9
Sanayi girdileri fiyat endeksi	-18,5	43,2	16,4	12,3	-1,3	-4,7	-14,7
Tarımsal hammadde fiyat endeksi	-16,9	33,3	22,6	15,3	1,9	-7,1	-11,6
Metal ürünleri fiyat endeksi	-19,2	48,2	13,5	10,9	-2,7	-3,6	-16,2
Enerji fiyat endeksi	-36,8	25,9	31,7	16,4	10,0	-4,6	0,1
Petrol fiyat endeksi	-36,2	27,8	31,9	16,8	10,5	-6,3	0,1

Kaynak: IMF Primary Commodity Prices Database.

(1): İlgili kurum tarafından fiyatlar üzerindeki güncelleme nedeniyle bir önceki Ekonomik Rapor 2010 yayımından farklılık gösterebilir.

(2): Projeksiyon değeridir.

3. ULUSLARARASI KURULUŞLARIN GAYRİ SAFİ YURT İÇİ HÂSILA VE TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ KONUSUNDA ÖNGÖRÜLERİ

3. ULUSLARARASI KURULUŞLARIN GAYRİ SAFİ YURT İÇİ HÂSILA VE TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ KONUSUNDA ÖNGÖRÜLERİ

Uluslararası kuruluşlar, küresel ekonominin gidişatı hakkında geleceğe yönelik bilgi sahibi olmak ve bir bakıma ülkelerin politikalarını buna göre şekillendirmelerine yardımcı olmak amacıyla belli başlı değişkenler için öngörülerde bulunmaktadır. Son zamanlarda yaşanan ekonomik problemlerin de etkisiyle birçok ülkenin ekonomilerini düzlüğe çıkarmak adına sıkı politikalar uyguladığı bir dönemde geleceğe yönelik beklentileri görmek önem kazanmaktadır.

2011 yılının üçüncü çeyreği ile beraber dünya ekonomisine yönelik riskler iyice artmıştır. Özellikle AB ülkelerinde yaşanan sıkıntılar nedeniyle küreselleşmenin de etkisiyle ekonomik sıkıntılar birçok ülkede yıllık büyüme oranlarının aşağı yönlü revize edilmesine neden olmuştur. Ayrıca IMF, OECD gibi uluslararası kuruluşların dünya ekonomisine yönelik raporlarında yer verdikleri tahminlerde geleceğe yönelik revizyonlar yapılmıştır.

Bu bölümde, GSYİH ve TÜFE'ye yönelik uluslararası kuruluşlar tarafından gelecek üç yıl için yapılmış olan öngörüler değerlendirilmiştir.

3.1 Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla Öngörülleri

2011 yılında yaşanan ekonomik sıkıntılarının da etkisiyle seçilmiş ülkeler için 2012 yılı GSYİH büyüme hızı tahminleri, gelecek yıllara göre daha düşük seviyede kalmıştır. OECD'nin tahminleri incelendiğinde, seçilmiş ülkeler içerisinde 2012 yılında en fazla büyüme gösterecek ülkenin %8,5 oranı ile Çin olacağı, bunu %7,2 oranı ile Hindistan'ın, %6,1 oranı ile de Hindistan'ın izleyeceği öngörülmüştür. Bu ülkeler içinde 2012'de en düşük büyüme gösterecek ülke %3 oranı ile Slovenya olmuş, bunu %6 oranı ile Almanya, %8 oranı ile de İsviçre takip etmektedir. OECD tarafından Türkiye için yapılan 2012 yılı büyüme öngörüsü ise %3,0'dır.

Seçilmiş ülkelere yönelik OECD'nin 2013 yılı öngörülleri irdelendiğinde; 2013 yılında, GSYİH'de en yüksek oranlı büyümeyi 2012 yılında olduğu gibi Çin'in 1,0 puanlık artış ile %9,5 oranında göstereceği, Çin'i ikinci sırada yine 2012 yılı GSYİH büyüme hızınının 1,0 puanlık artışı ile Hindistan'ın %8,2 oranı ile takip edeceği ve Endonezya'nın da 2012 yılında olduğu gibi büyüme hızında ilk iki sıradaki ülkelere göre azalan oranda artış göstererek %6,5 oranı ile 3. sırayı alacağı tahmin edilmektedir. 2012 ve 2013 yılı tahminlerinde, GSYİH'de en yüksek büyümeyi kaydedecek ülke sıralamasında ilk üçte bir değişiklik olmaması, dikkati çekmektedir. 2013 yılı içinde GSYİH'de göstereceği büyüme hızlarına göre, seçilmiş ülkeler arasında son sırayı %1,6 ile Japonya almaktadır ve Japonya'nın 2012 yılında kaydedeceği büyüme hızınının da 0,4 puan altında bir değere sahip olacağı tahmin edilmektedir.

OECD'nin 2012-2013 yılları GSYİH büyüme hızı tahminlerinde en önemli büyümeyi yapacak ülkelerden birinin Türkiye olacağı görülmektedir. 2012 yılında ülkemiz GSYİH'deki büyüme hızınının 3,0 olacağı tahmin edilen rakamın, 2013 yılında 1,5 puan daha artışla %4,5 oranında gerçekleşeceği tahmini ile ülkemiz seçilen bu 30 ülke içinde en yüksek oranda büyüme hızı kaydedecek 2 ülkeden biri konumunda görülmektedir.

IMF'nin GSYİH'ye yönelik tahminleri incelendiğinde; 2012-2014 yılları arasında yine Çin'in en yüksek büyüme hızına sahip olacağı görülmektedir. 2013 yılı için hem OECD, hem de IMF'nin tahminine göre Çin, GSYİH'de %9,5 oranındaki büyüme hızı ile ilk sırada yer alacaktır. IMF'nin 2012-2014 yılları arası GSYİH'de büyüme hızına yönelik tahmininde 2. sırayı Hindistan almaktadır ve 2013 yılında %8,1 oranındaki büyüme hızı ki bu tahmin OECD'nin tahmininden 0,1 puan eksiktir. 3. sırayı ise Kamboçya almaktadır. OECD'nin tahminlerinde Kamboçya kapsam dışı olduğundan sıralamada bu yönü ile değişiklik gözlenmektedir.

OECD'nin tahminine göre ülkemiz 2012 yılında %2,0, 2013 yılından %3,0 ve 2014 yılında da %3,4 oranında GSYİH büyüme hızı gösterecektir. OECD'nin 2013 yılı tahmini ile IMF'nin tahmini arasındaki 1,5 puanlık fark dikkat çekicidir.

Genel olarak IMF'nin 2012-2014 yılları arası GSYİH büyüme hızının artış yönünde değişim göstereceği tahmin edilen ülke sayısı 16'dır ve bu ülkeler de; Çek Cumhuriyeti, Türkiye, ABD, Kanada, Lübnan, Ürdün, Kosta Rika, Namibya, Kenya, Çin, Endonezya, Filipinler, Kamboçya, Vietnam, Hindistan ve Pakistan'dır.

Dünya Bankası'nın 2012-2014 yılları arası GSYİH büyüme hızı tahminleri incelendiğinde de; ilk sırayı alan ülke değişmemekte ve Çin'in 2012 yılında %8,4, 2013 yılında da %8,3 oranında büyüme hızı göstereceği tahmin edilmektedir. Ancak, Dünya Bankası'nın tahminleri, 2013 yılı için OECD ve IMF'nin tahminlerine göre önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Dünya Bankası'nın tahminine göre ikinci sırada GSYİH'de en yüksek oranlı artışı Sri Lanka'nın, üçüncü sırada da Vietnam'ın göstereceği görülmektedir. Dünya Bankası'nın GSYİH'deki büyüme hızlarına yönelik tahminindeki ilk üç ülke sıralaması, ilk sıra hariç olmak üzere OECD ve IMF'den farklılık göstermektedir (Bkz, Tablo 23).

Dünya Bankası'nın ülkemiz GSYİH büyüme hızına yönelik tahminleri 2012 yılı için %2,9 olup, bu rakam OECD'nin tahmininden 0,1 puan eksik, IMF'nin tahmininden de 0,9 puan daha yüksektir.

Dünya Bankası'nın 2013 yılı GSYİH büyüme hızı tahmininde seçilmiş ülkelere sadece ikisi; Çin ve Vietnam'ın bir önceki yıla göre düşüş yönünde diğer ülkelerin ise artış yönünde değişim göstereceği tahmin edilmektedir.

Özet olarak her üç uluslararası kuruluşun GSYİH'ye yönelik tahminleri değerlendirildiğinde, OECD'ye göre 2013 yılında seçilmiş olan tüm ülkelerin GSYİH'de artış yönünde bir değişim beklenmektedir. IMF'nin tahminine göre 30 ülkeden 23'ünün GSYİH büyüme hızında artış, 5'inde azalış yönünde değişim olacağı ve 2'sinde de değişim olmayacağı tahmin edilmektedir. Dünya Bankası'nın tahminine göre de seçilmiş 30 ülkeden sadece 2'sinde GSYİH büyüme hızının 2013 yılında düşüş, geri kalan 19 ülkenin ise artış yönünde değişim göstereceği tahmin edilmektedir.

3.2 Tüketici Fiyatları Endeksi Öngörülleri

Yıl sonu TÜFE değişim oranlarına yönelik OECD'nin tahminleri incelendiğinde, 12 ülkeden sadece Japonya'da TÜFE'nin 2012 yılında %6, 2013 yılında da %3 oranında düşüş yönünde değişim göstereceği dikkati çekmektedir. 12 ülke için gerek 2012 yılı, gerekse 2013 yılında TÜFE yıllık değişim oranı en yüksek olan ülke olarak Türkiye görülmekte-

dir. 2012 yılında OECD'nin tahminine göre yıllık TÜFE değişim oranı %7,9 ve 2013 yılı içinde %6,5 olarak öngörülmektedir. Türkiye'yi en yüksek TÜFE değişim oranına sahip Kore Cumhuriyeti 2. sırada izlemektedir. Ancak, Kore'nin 2012 yılı tahmini TÜFE değişim oranı ülkemizden 4,3 puan, 2013 yılı için de 3,5 puan daha düşüktür.

IMF'nin TÜFE değişim oranlarına yönelik tahminleri de irdelendiğinde, 30 ülke içinde 2014 yılı için ilk sırayı %9,0 oranı ile Pakistan alırken, Pakistan'ı %5,5 oranı ile Vietnam 2. sırada, %5,3 oranı ile de Hindistan 3. sırada izlemektedir.

Ülkemiz de 2014 yılında %5,0 oranı ile 5. sırada gelmektedir. Ülkemiz için IMF'nin tahminine göre TÜFE değişim oranı 2012 yılında %6,4, 2013 yılında 0,8 puanlık azalışla %5,6 ve 2014 yılında da 0,6 puanlık azalışla %5,0 olarak öngörülmüştür. IMF'nin tahminine göre 30 ülkeden 5 ülkenin TÜFE değişim oranı 2012-2014 yılları arasında artış eğiliminde, 18 ülkenin ise azalış eğiliminde olduğu ve 4 ülkenin de değişiklik göstermeyen yapıda olduğu görülmektedir. 2012-2014 yılları arasında TÜFE tahminleri artış eğiliminde olan ülkeler; İsviçre, Japonya, ABD, Almanya ve Sri Lanka'dır.

OECD ve IMF'nin 2013 yılı TÜFE değişim oranlarına yönelik tahminleri özet olarak değerlendirildiğinde; Kore Cumhuriyeti için tahminler aynı düzeyde olup, İsveç için IMF'nin tahmini OECD'nin tahmininden 0,6 puan daha yüksek değerle %2,0'dır.

Ülkemiz için IMF'nin tahmini OECD'nin tahmininden 0,9 puan daha düşük olmak üzere %5,6 olarak görülmektedir (Bkz, Tablo 23).

Tablo 23. Seçilmiş Ülkeler için Gayri Safı Yurt İçi Hasıla ve Tüketici Fiyatları Endeksi Konusunda Uluslararası Kuruluşların Öngörütleri

Bölge	Ülke	GSYİH Büyüme Hızı ⁽¹⁾																			
		Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)				Uluslararası Para Fonu (IMF)				Dünya Bankası (WB)				Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)				Uluslararası Para Fonu (IMF)			
		2012	2013	2014	...	2012	2013	2014	...	2012	2013	2014	...	2012	2013	2014	...	2012	2013	2014	...
Doğu Asya ve Pasifik	Japonya	2,0	1,6	2,3	2,0	2,0	...	2,6	2,0	-0,6	-0,3	-0,2	0,1	0,4	...
	Singapur	4,3	4,2	4,2	5,1	1,2	2,4	...
	Kore Cumhuriyeti	3,8	4,3	4,4	4,2	4,0	3,6	3,0	3,0	3,0	3,0	...
Batı Avrupa	Almanya	0,6	1,9	1,3	1,5	1,5	1,6	1,5	1,3	1,6	1,9	...
	İsviçre	0,8	1,9	1,4	1,8	1,8	0,0	0,3	0,9	1,0	1,0	...
	İsveç	1,3	2,3	3,8	3,5	3,0	1,1	1,4	2,2	2,0	2,0	...
Doğu Avrupa ve Orta Asya	Çek Cumhuriyeti	1,6	3,0	1,8	2,5	2,9	3,1	2,0	2,2	2,0	2,0	...
	Slovenya	0,3	1,8	2,0	2,4	2,3	1,3	1,7	2,3	2,4	2,0	...
	Türkiye	3,0	4,5	2,0	3,0	3,4	7,9	6,5	6,4	5,6	5,0	...
Kuzey Amerika	ABD	2,0	2,5	1,8	2,5	3,1	...	2,9	2,7	2,4	1,4	0,9	1,0	1,2	...
	Kanada	1,9	2,5	1,9	2,5	2,5	1,6	1,4	2,0	2,0	2,0	...
	İsrail	2,9	3,9	3,6	3,7	3,7	2,0	2,1	2,0	2,0	2,0	...
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	Lübnan	3,5	4,0	4,0	...	3,8	4,4	4,2	3,0	2,2	...
	Ürdün	2,9	3,5	4,1	...	1,7	3,0	4,8	4,3	3,8	...
	Meksika	3,3	3,6	3,6	3,7	3,8	...	3,2	3,7	3,5	3,4	3,0	3,0	3,0	...
Latin Amerika ve Karayipler	Panama	7,2	6,6	5,8	...	6,1	6,3	3,3	3,0	3,0	...
	Kosta Rika	4,1	4,4	4,5	...	3,5	4,5	7,5	5,5	4,5	...
	Güney Afrika	3,6	4,7	3,6	4,0	3,8	...	3,1	3,7	4,8	5,0	4,9	...
Sahra-Altı Afrika	Cumhuriyeti	4,2	4,3	4,3	...	4,2	5,1	5,5	5,2	5,2	...
	Namibiya	6,1	6,5	6,5	...	5,0	5,5	6,0	5,0	5,0	...
	Kenya
Son Dönemde Büyüme Kaydeden Seçilmiş Ülkeler ⁽²⁾	Çin	8,5	9,5	9,0	9,5	9,5	...	8,4	8,3	3,0	3,0	3,0	...
	Endonezya	6,1	6,5	6,3	6,7	7,0	...	6,2	6,5	6,4	5,5	5,2	...
	Malezya	5,1	5,1	5,1	...	4,9	5,3	2,5	2,4	2,4	...
Büyük Dönemde Seçilmiş Ülkeler ⁽³⁾	Filipinler	4,9	5,0	5,0	...	4,2	4,9	4,2	4,0	4,0	...
	Tayland	4,8	4,8	4,9	...	4,2	4,9	5,6	2,8	4,3	...
	Kamboçya	6,5	7,0	7,3	...	6,5	6,5	4,1	3,4	3,0	...
Hindistan ⁽³⁾	Vietnam	6,3	6,8	7,2	...	6,8	6,5	8,1	6,0	5,5	...
	Hindistan ⁽³⁾	7,2	8,2	7,5	8,1	8,1	...	6,0	7,5	8,5	5,9	5,3	...
	Sri Lanka ⁽³⁾	6,5	6,5	6,5	...	6,8	7,7	6,0	5,5	5,5	...
Pakistan ⁽³⁾	Pakistan ⁽³⁾	3,8	4,5	5,0	...	4,0	4,2	12,0	10,0	9,0	...

Kaynak: IMF, OECD, WB.
 (1): Raporun genelinde verilen son üç yıl olarak verildiğinden, öngörüler için de gelecek üç yıl esas alınmıştır.
 (2): Son dönemde büyüme gösteren Asya ülkelerinden seçilmiş olanlara yer verilmiştir.
 (3): Güney Asya bölgesinde yer alan bu ülkeler, son dönemde büyüme gösterdiği için bu kategoride değerlendirilip tabloda ayrıca Güney Asya başlığı açılmamıştır.

... Bilgi mevcut değildir.

BÖLÜM II. TÜRKİYE EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ

GENEL DEĞERLENDİRME

2009 yılında ülkemizde en fakir %20'lik grup toplam hanehalkı kullanılabilir gelirinden %5,6 oranında pay alırken, bu grubun 2010 yılında toplam hanehalkı kullanılabilir gelirinden aldığı pay 0,2 puanlık bir artışla %5,8 oranına yükselmiştir. En zengin %20'lik grubun ise toplam hanehalkı kullanılabilir gelirinden aldığı pay 2009 yılında %47,6 iken, 1,2 puanlık azalış göstererek %46,4'e gerilemiştir. 2009 yılında en fakir %20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay, en fakir %20'lik grubun toplam gelirden aldığı payın 8,5 katı daha fazla iken, bu oran 2010 yılında gelirin bir miktar daha adil dağıldığını işaret etmek üzere 8,0 kata gerilemiştir. Gini katsayısı 2009 yılında 0,415 değeri ile ülkemizde adil olmayan bir gelir dağılımını gösterirken, 2010 yılında Gini katsayısı 0,402 değerine gerilmiş olmasına karşın hala ülkemizde adil bir gelir dağılımı olduğunu ifade etmek oldukça güçtür.

Hanehalklarının tüketim harcamaları itibarı ile %20'lik grupların toplam tüketim harcamasından almış olduğu paylar irdelendiğinde de; en fakir %20'lik grubun toplam harcamadan almış olduğu pay 2009 ve 2010 yıllarında değişmemiş ve %9,1 oranında kalmışken, en zengin %20'lik grubun toplam tüketim harcamasından almış olduğu pay ise %36,6'dan %36,1'e gerilmiştir. Ancak, en zengin %20'lik grubun toplam harcamadan almış olduğu pay, en fakir %20'lik grubun toplam harcamadan almış olduğu payın 4,02 katı iken, 2010 yılında bu oran 3,97'ye gerilmiştir.

Kısacası %60'lık grubun kümülâtif olarak toplam gelirden aldığı pay 2009 yılında %31,0 iken, 2010 yılında bu oran sadece %31,7 olabilmıştır. Toplam tüketim harcaması açısından da %60'lık grubun toplam harcamadan almış olduğu kümülâtif pay 2010 yılında, bir önceki yıla göre %40,5'ten %40,7'ye yükselebilmıştır. Bu sonuçları, %60'lık gruptaki hanehalklarının 2010 yılında gelirden aldığı payda sadece 0,7 puanlık artış olurken, toplam harcamada ise 0,2 puanlık bir artış olabilmıştır biçiminde de okumak mümkündür.

Ülkemizde özellikle gelir ve toplam tüketim harcamasının hanehalkları arasında adil olmayan bir yapıda dağılımı sonucuna ek olarak, UNDP tarafından hesaplanmakta olan İGE değerine göre endeks kapsamına dâhil edilen ülkeler arasında 2010 yılında sıralamadaki yerimiz 83 iken, 2011 yılında 9 sıra birden geriye düşmüştür. Özellikle bu performansta kişi başına düşen sabit fiyatlarla SGP'ye göre GMG değerinin diğer ülkelere göre iyi bir performans gösterememesinden kaynaklanmaktadır. 2011 yılı UNDP raporuna göre ülkemizde kişi başına düşen GMG değeri, ülke kategorisi olarak yer aldığı "yüksek" kategori ortalama gelir rakamından 667 \$, dünya ortalama gelir rakamından 2.164 \$ yüksek değere sahip olmasına karşın, çok yüksek İGE değerine sahip ülke grubu gelir rakamından ise 21.106 \$ daha düşük değere sahiptir.

Ülkemizde hala 2011 yılında cinsiyet eşitlik endeksi değerine göre kadın ve erkek arasında önemli ölçüde eşitsizlik söz konusudur. Ülkemiz 73,6 milyon nüfusu ile dünyanın nüfus büyüklüğü açısından kalabalık ülkelerinden birisi olup, beş yaş altı çocuk ölümünün %20,0 değeri ile oldukça yüksek, yetişkin kadın ölüm hızının %73 değerine sahip oldu-

ğu, kent nüfus oranı %70,1 olan, 28,3 medyan yaş ile oldukça genç nüfusa sahip ancak ekonomik yönden bağımlı nüfus oranının ise bir hayli yüksek olduğu bir ülkedir.

Ülkemiz 2009 yılında uluslararası standart yoksulluk eşiği olarak 2,15 \$'ın alınması durumunda %22 oranında yoksul ferde sahipken, bu oran 2010 yılında %21'e gerilmiştir. Ancak, uluslararası yoksulluk eşiğinin 4,3 \$ alınması halinde 2009 yılında %4,35 olan yoksul fert oranı, 2010 yılında %3,66'ya gerilemiştir. Ülkemizde 2010 yılı için açlık sınırı "1" büyüklüğündeki hanhalkları için 141 ₺ iken, hanhalkı büyüklüğü "4" olanlar için 318 ₺'dir. Hanhalkı büyüklüğü arttıkça da yoksul olan hanhalkı oranının ve yoksul olan fert oranının artma eğiliminde olduğu da dikkati çekmektedir. İktisaden faal olan fertlerde de yoksulluk oranı ücretsiz aile işçileri ile yevmiyeli çalışanlarda tepe değerine ulaşırken, tarım sektöründe çalışanlarda da her üç kişiden birinin yoksul olduğu gibi ilginç bir durumla karşılaşmaktadır. Tarım sektöründe yoksulluk oranının bu denli yüksek olmasında, ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların bu sektörde ağırlıklı istihdam etmelerinden kaynaklanmaktadır.

Ülke genelinde 2011 yılında hanhalklarının %42,9'u internete erişim imkânına sahipken, hanhalklarında da 16-74 yaş arası fertlerin %45,0'ı, erkeklerin %54,9'u ve kadınların da %35,3'ü internete erişim imkânına sahiptir. Erkekler hem internete erişimlerinde, hem de bilgisayar kullanım oranlarında kadınlara göre önemli ölçüde farkla erişim ve kullanım oranına sahiptir. Ülkemizde son yıllarda taşınabilir bilgisayara, el bilgisayarına, dijital fotoğraf makinesine sahiplik oranlarında önemli ölçüde artış olurken, sabit telefon sahiplik oranında ise dikkati çeken oranda azalış olmuştur.

2011 yılında ülkemizde kadınlar erkeklerden daha fazla mutludur. Yaş grupları büyüdükçe mutlu olan fert oranı azalmaktadır. Eğitim düzeyi düştükçe mutsuz olan fert oranı da artmaktadır. Evli olanlar, evli olmayanlara göre daha mutlu olup, hanhalklarının da gelir düzeyleri arttıkça gelirlerinden memnun olma oranları da orantılı olarak artmaktadır, geleceğe yönelik olarak erkekler kadınlardan daha çok umutludur. Erkekler ve kadınlar tüm aileyi en önemli mutluluk kaynağı kişi olarak görürken, sağlığı da en önemli mutluluk kaynağı değer olarak algılamaktadır.

Ülkemizde 2011 yılı sonu itibarı ile mükellef konumunda olan KOBİ'lerin %70,2'sini $1 \leq \text{Çalışan sayısı} \leq 9$ olan grup oluştururken, %26,0'ını $10 \leq \text{Çalışan sayısı} \leq 49$ olan grup ve sadece %3,8'ini $50 \leq \text{Çalışan sayısı} \leq 249$ olan grup oluşturmaktadır. Bir başka ifade ile ülkemizdeki KOBİ'lerin $\frac{3}{4}$ 'üne yakın kısmında yıl içinde çalışan sayısı 1-9 arasında değişmektedir.

Bölgesel Düzeyde KOBİ'lerin ülkemiz genelinde yıl içinde çalışan sayısı 1-9 olan toplam girişimlerin %25,7'sini, yıl içinde çalışan sayısı 10-49 olan toplam girişimlerin %34,3'ünü ve yıl içinde çalışan sayısı 50-249 olan toplam girişimlerin de %36,6'sını İstanbul ili almaktadır. Bu sonuçlara göre ülkemizdeki KOBİ'lerin yaklaşık olarak işyeri büyüklüğü ne olursa olsun $\frac{1}{3}$ 'ünü İstanbul ili tek başına almaktadır. KOBİ'lerin işyeri büyüklük grubu ne olursa olsun oran olarak ağırlıklı olan sektör hizmet sektörüdür. Hizmet sektörünün işyeri büyüklük grubu 1-9 olan KOBİ'lerde oranı %66,9 iken, işyeri büyüklük grubu 10-49 olan KOBİ'lerde %57,7 ve işyeri büyüklük grubu 50-249 olan KOBİ'lerde de %56,9'udur. Bu sonuçlardan KOBİ'lerde çalışan sayısı arttıkça hizmet sektöründen,

diğer sektörlere bir miktar kaymanın olduğu yorumu da getirilebilir.

2010 yılında, yıllık olarak cari fiyatlarla ₺ cinsinden GSYİH %15,4 oranında büyüme gösterirken, 2011 yılında büyüme rakamı 2010 yılı büyüme rakamının 1,5 puan daha üzerinde %17,98 oranında büyüme kaydederek 1.098.799 milyon ₺'den 1.294.893 milyon ₺'ye yükselmiştir. \$ cinsinden ise 2010 yılında %18,6 oranında büyüme gösteren GSYİH, 2011 yılında yıllık olarak 13 puanlık bir gerileme ile %5,6 oranında büyüme göstererek, 2010 yılında 731.608 milyon \$ olan rakam, 2011 yılında 772.298 milyon \$ olmuştur. Sabit fiyatlarla 2010 yılında 105.886 milyon ₺ ile %9,2'lik büyüme hızına sahip olan GSYİH, 2011 yılında %8,5'lik büyüme hızı ile 114.874 milyon ₺'ye yükselmiştir.

Sabit fiyatlarla GSYİH içinde tarım, avcılık, ormancılık faaliyetlerinin payı 2010 yılında %9,2 iken, 2011 yılında payı %8,9'a gerilemiştir. Balıkçılık faaliyetinin GSYİH içindeki payı 2011 yılında bir önceki yıla göre değişim göstermeyip %3 oranını korumuştur. Madencilik ve taşocaklığı faaliyetlerinin GSYİH içindeki payı 2011 yılında bir önceki yıla göre 0,1 puan gerileyerek %7 olmuştur. İmalat sanayiinin GSYİH içindeki payı bir önceki yıla göre 0,2 puanlık artışla %24,4 olurken, inşaat faaliyetlerinin payı 0,1 puanlık artışla %5,8 olmuştur. Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtım faaliyetleri ile oteller ve lokantalar faaliyetlerinin GSYİH içindeki payları 2011 yılında, bir önceki yıla göre değişmemiş ve GSYİH içindeki oranları sırası ile %2,1 ve %1,8 olmuştur. Toptan ve perakende ticaret faaliyetlerinin GSYİH içindeki payı ise 0,4 puanlık en yüksek artış göstererek 2010 yılında %12,7 olan oran, 2011 yılında %13,1'e yükselmiştir. Ulaştırma, depolama ve haberleşme faaliyetlerinin GSYİH içindeki payı da 0,3 puanlık artışla 2011 yılında %14,9'a yükselmiştir.

GSYİH'nin çeyrek dönemler itibarı ile gelişim hızları irdelendiğine; 2010 yılı ilk çeyrek döneminde %12,6 oranında büyüme gösteren GSYİH 2011 yılının ilk çeyrek döneminde %11,9 oranında, ikinci çeyrek döneminde %9,1 oranında ve 3. Çeyrek döneminde ise %8,4 oranında büyüme göstermiştir. 2011 yılının çeyrek dönemleri itibarıyla sürekli büyüme hızında azalan bir trendin olduğu GSYİH rakamı 2011 yılının son çeyreğinde ise %5,2 oranında büyüme gösterebilmiştir.

2011 yılında tarımsal üretimde, iklim koşullarının genel olarak iyi olması sebebiyle tahıl, meyve ve sebze ürünleri üretim miktarında artışlar olmuştur. 2010 yılı verilerine göre, Türkiye'nin toplam 244.359.848 dekarlık tarım alanının 164.595.049 dekarlık kısmı ekilebilen alan durumundadır. Ekilen alanın toplam alana oranının en yüksek olduğu bölge %90,7'sini ekili alan olarak kullanan TR1 (İstanbul) bölgesidir. 2010 yılında 174.727.240 dekar tarla alanı ekilmiş, 173.779.708 dekar alan hasat edilmiş ve 94.928.898 ton üretim elde edilmiştir. İBBS Düzey-1'e göre Türkiye toplamı içinde üretim oranının en yüksek olduğu bölge %15,6 oranı ile TR7 (Orta Anadolu) bölgesi olurken, bunu %13,9 oranları ile TR3 (Ege) ve TR5 (Batı Anadolu) bölgeleri, %10,1 oranı ile de TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesi takip etmiştir.

Ülkemizde 2010 yılında 8.639.636'sı yetişkin, 2.814.890'ı genç-yavru olmak üzere toplam 11.454.526 baş büyükbaş hayvan varlığının 4.707.188 başı sığır (melez), 4.197.890 başı sığır (kültür), 2.464.722 başı sığır (yerli) ve 84.726 başı da manda cinsi hayvanlardan oluşmaktadır. 2010 yılında ülkemizde 22.003.299 başı koyun (yerli), 1.086.392 başı

koyun (merinos), 6.140.627 başı keçi (kıl) ve 152.606 başı da keçi (tiftik) olmak üzere toplam 29.382.924 baş küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Aynı yıl ülkemiz 163.984.725'i et tavuğu, 70.933.660'ı yumurta tavuğu, 2.942.170'i hindi, 715.555'i kaz ve 396.851'i de ördek olmak üzere toplam 238.972.961 kümes hayvanı varlığına sahiptir.

Sanayi sektörü üretimi, 2008 yılı sonlarında belirginleşen küresel ekonomik krizin sonrasında, 2009 yılı Aralık ayından itibaren 2011 yılı sonuna kadar olmak üzere 25 ay kesintisiz büyüme göstermiştir. 2011 yılında sanayi üretimindeki artış büyük ölçüde iç talep kaynaklı olmuştur. Yıllık olarak toplam sanayi üretimi %8,9 oranında artış gösterirken, madencilik ve taşocakçılığı sektörü üretimi %3,0; imalat sanayi sektörü üretimi %9,2; elektrik, gaz ve su sektörü üretimi %8,6 oranlarında artış göstermiştir.

Küresel kriz sonrası 2009 yılında %65,3'e gerileyen kapasite kullanım oranı ekonomideki toparlanmanın beklenenden hızlı olmasıyla 2011 yılında %75,4 oranına yükselmiştir. 2011 yılında bir önceki yıla göre gıda ve içecekler mal grubunun kapasite kullanım oranı %69,4'e düşerken, dayanıklı tüketim mallarında %74,5'e, dayanıksız tüketim mallarında %72,1'e, tüketim mallarında %72,5'e, ara mallarında %77,7'ye ve yatırım mallarında da %74,9'a yükselmiştir.

Ülkemizde son üç yılda düzenlenen ve 2011 yılı sonu itibariyle geçerliliği devam eden sanayi kapasite raporu sayısı 57.041'dir. Bu kapasite raporlarını alan girişimlerde toplam 2.107.988 kişi çalışmaktadır. Çalışan sayısı büyüklüğüne göre oluşturulan sınıflar düzeyinde 1-9 çalışanı olan girişimlerde sanayi kapasite raporu alma oranı %41,6, 10-49 çalışanı olan girişimlerde %45,6 iken, 250 ve üzeri çalışanı olan girişimlerde ise %2,2 olarak gerçekleşmiştir.

2011 yılında ülkemizde turizm gelirleri %10,6 oranında artarak 23.020 milyon \$, turizm giderleri %3,1 oranında artarak 4.976 milyon \$'a yükselmiş ve net turizm geliri de %12,9 oranında artışla 18.044 milyon \$'a ulaşmıştır. 2011 yılında ülkemizden çıkış yapan ziyaretçi başına ortalama harcama bir önceki yıla göre %1,1 oranında artış göstererek 637 \$'a, giriş yapan vatandaş başına da ortalama harcama bir önceki yıla göre %7,6 oranında artış göstererek 792 \$'a yükselmiştir.

2011 yılında Türkiye genelinde tüm girişimlerin %94,0'ı bilgisayar kullanırken, %92,4'ü internet erişimine sahiptir. İnternet erişimine sahip olan girişimlerin %59,9'u da web sayfasına sahiptir.

2011 yılında da yatırım kararlarındaki artış devam etmiş ve kamu kesimi sabit sermaye yatırımları %21,3 oranında, özel sektör sabit sermaye yatırımları %38,1 oranında ve toplam sabit sermaye yatırımları %34,4 oranında artış göstermiştir. 2011 yılında kamu sektörü sabit sermaye yatırımları içinde sadece tarım, enerji, ulaştırma ve sağlık sektörünün payı azalırken, madencilik, turizm, konut, eğitim ve diğer hizmetlerin paylarında artış görülmüş, imalat sanayi sektörünün payı ise değişmemiştir. Özel sektör sabit sermaye yatırımları içinde; tarım, madencilik, enerji ve imalat sektörlerinin payı artarken, ulaştırma, turizm, konut, eğitim ve diğer hizmetlerin payı azalmıştır.

TCMB 2011 yılında da fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek öncelikli amacı doğrultusunda, para politikası uygulamalarını enflasyon hedeflemesi rejimi çerçevesinde sürdür-

müştür. Bu çerçevede orta vadeli enflasyon hedefi %5,5 olarak korunmuştur. TCMB kısa vadeli sermaye akımlarının sınırlanması ve döviz kurundaki aşırı değerlenmenin, diğer yandan yurt içindeki krediler ve talebin daha kontrollü biçimde büyümesinin sağlanmasına yönelik yeni politikalar uygulamaya başlamıştır. 2011 yılının son döneminde enflasyonun tekrar çift haneli rakamlara yükseleceği beklentisi üzerine, 29 Aralık 2011 tarihinden itibaren istisnai dönemlerde uygulanacak para politikasını açıklayarak ek parasal sıkılaştırmaya gitmiştir. 2011 yılı, özellikle tüketici kredilerindeki genişlemenin yüksek olduğu bir yıl olmuştur. İktisadi faaliyet kollarındaki büyümenin devam etmesi, faiz oranlarının düşük seyrini koruması ve vadelerdeki uzama kredi talebinin artmasında etkili olmuştur.

2011 yılında özellikle Euro bölgesindeki kamu borçlarının sürdürülebilirliğine ilişkin endişeler küresel iktisadi faaliyetleri olumsuz etkilemiştir. Türkiye’de Orta Vadeli Program çerçevesinde, maliye politikası mali disipline uygun olarak yürütülmüş ve kamu maliyesi dengelerinde 2011 yılında olumlu bir performans sağlanmıştır.

Kamu borç stokundaki iyileşme, merkezi yönetim bütçesinin olumlu performansı ve uygulanan borç yönetimi politikalarının etkisiyle 2011 yılında da devam etmiştir. 2011 yılı genelinde, kamu borç oranları azalmış, borçlanmanın reel maliyeti düşük seviyelere inmiş, borç stoku içinde faiz ve döviz kuruna duyarlı borç senetlerinin payı azalmış ve iç borç çevirme oranı gerilemiştir.

Küresel büyümenin hızlanması ve dış talepteki toparlanma sonucu 2011 yılında ihracatımız %18,5 oranında artarak 135 milyar dolara yükselmiş ve yaklaşık küresel kriz öncesi seviyelere eşdeğer bir düzeye ulaşmıştır. Üretime bağlı olarak büyüme oranlarının artmasıyla ithalatımız da, 2011 yılında %29,8 oranında artmış ve değer olarak 241 milyar dolara yükselmiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak ihracatın ithalatı karşılama oranı, 2011 yılında 2010 yılına göre 5,4 puan düşerek %61,4 oranından, %56,0 oranına gerilemiştir.

2010 yılından itibaren ekonomideki toparlanma ile birlikte yatırım ve tüketim talebinin artması ancak, yurt içi tasarrufların aynı düzeyde artmamasıyla yükselen cari açık artış hızı, 2011 yılında gerilemekle birlikte yüksek seyrini sürdürmüştür. 2011 yılında cari işlemler açığı, 2010 yılına göre %65,4 oranında artarak 46.643 milyondan 77.157 milyon dolara yükselmiştir. Bu yükselişte büyük ölçüde, 2011 yılında %58,4 oranında artan dış ticaret açığı etkili olmuştur.

2010 yılında yıllık bazda son 41 yılın en düşük değeri olan %6,40 düzeyinde gerçekleşen TÜFE değişim oranı, 2011 yılında 2008 yılından bu yana ilk kez çift haneli rakamlara yükselmiştir. Gıda fiyatlarındaki gelişmeler, Türk Lirasındaki değer kaybı, uluslararası emtia fiyatlarındaki artışların temel mal fiyatlarına olumsuz etkisi ile yönetilen/yönlendirilen fiyatlardaki artışlar bu yükselişte etkili olmuştur. Temel (çekirdek) enflasyon göstergeleri 2010 yılında dalgalı bir seyir izlemekle birlikte, dayanıklı tüketim mal fiyatlarındaki düşüş, mevsimsellikten arındırılmış temel mal fiyatları ve hizmet fiyatlarının yatay bir seyir izlemesinin etkisiyle düşük düzeylerini korumuştur. Ancak, temel enflasyon göstergelerinden H çekirdek fiyat göstergesi (işlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içkiler, tütün ürünleri ve altın hariç) ve I fiyat göstergesi (enerji, gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içkiler ile tütün ürünleri ve altın hariç) 2011 yılının ilk çeyreğinden itibaren yükselmeye başlamıştır. Bu yükseliş temel mal fiyatlarındaki gelişmelerin etkisiyle yıl sonuna kadar devam etmiştir.

2011 yılında ülkemizin ekonomik göstergelerinde gelişmeler olduğu gibi sosyal göstergelerinde de değişimler yaşanmıştır. Ülkemizin 2011 yılındaki, yıllık nüfus artış hızı %13,5 olup, toplam nüfusumuz 74.724.269'a ulaşırken, Km²'ye düşen nüfus da bir önceki yıla göre 1 artarak 97 olmuştur. Toplam nüfusun %52,2'sini erkekler oluştururken, 101 olan cinsiyet oranı bir önceki yıla göre de değişmemiştir. Ülke genelinde yıllık nüfus artış hızı ise 2011 yılında %13,49'a gerilemiştir.

2011 yılında ülkemizde ortalama yaş bir önceki yıla göre 5 aylık bir artış ile 29,7'ye, erkekler için 29,1'e ve kadınlar için de 30,3 değerine ulaşmıştır. 2011 yılında kadınların ortalama yaşı bir önceki yıla göre 1 yıl artmıştır.

2011 yılı program amaçlarında "istihdamın artırılması" hedeflenirken, 2011-2013 dönemi Katılım Öncesi Ekonomik Program (KEP)'te de; "istihdam odaklı sürdürülebilir bir büyüme çerçevesinde, rekabetçi bir ekonomi ve bilgi toplumu doğrultusunda istihdam imkânlarının geliştirilmesi, işsizliğin azaltılması, işgücü piyasasının güvenceli bir biçimde daha esnek bir yapıya kavuşturulması, eğitim ile istihdam arasında etkin bir ilişkinin kurulması ve aktif işgücü programlarının yaygınlaştırılması temel öncelikler" olarak belirlenmiştir.

İşsizlik oranı ülkemiz genelinde bir önceki yıla göre 2,1 puanlık azalışla %9,8'e, erkeklerde 2,2 puanlık azalışla %9,2'ye, kadınlarda 1,7 puanlık azalışla %11,3 seviyesine gerilemiştir. Genç nüfus işsizlik oranları da, 15+ yaştaki nüfus işsizlik oranının üzerinde bir azalış göstermiştir.

Ülke genelinde kurumsal olmayan 15+ yaştaki nüfusun işgücüne katılım oranı artışı, 2011 yılında bir önceki yıla göre %2,3 oranında olmuş, erkekler için işgücüne katılım oranı bir önceki yıla göre %4,3, kadınlar içinde %1,3 oranında artış yönünde değişim göstermiştir.

2011 yılında ülkemizdeki toplam istihdamın %25,5'i tarım sektöründe %26,5'i sanayi sektöründe ve %48,1'i de hizmet sektöründedir. Kadınların %42,6'sı hizmet, %42,2'si tarım sektöründe istihdamda iken, erkeklerin %50,3'ü hizmet ve %31,1'i de sanayi sektöründe istihdam etmektedir.

2010/'11 öğretim yılında ilköğretimde brüt okullaşma oranı toplam düzeyde %107,6 iken, ortaöğretim düzeyinde brüt okullaşma oranı %93,3 düzeyindedir. Kadınlarda 2010/'11 döneminde brüt okullaşma oranı erkeklerden daha yüksek iken, ortaöğretimde durum kadınların aleyhine olmak üzere tersine dönmektedir.

1. MİKRO BOYUTTA

1. MİKRO BOYUTTA

1.1 Hanehalkı Gelir Bölüşümü

2011 yılı için TÜİK tarafından açıklanan eşdeğer yetişkin fert sayısı² yaklaşımına göre; fertlerin gelirleri küçükten büyüğe doğru sıralanarak, eşit sayıda sıklıkta oluşturulan %20'lik gruplar düzeyinde toplam kullanılabilir gelirden almış olduğu paylar incelendiğinde, 2009 yılında en fakir %20'lik grup toplam gelirden sadece %5,6 oranında pay alırken, en zengin %20'lik grup ise toplam gelirden %47,6 oranında pay almaktadır. 2009 yılında en zengin %20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay, en fakir %20'lik grubun toplam gelirden aldığı payın 8,5 katıdır. Bu sonuçtan yola çıkarak hanehalkları arasında gelir bölüşümü açısından adil olmayan bir yapının mevcut olduğu söylenebilir.

2010 yılı sonuçları değerlendirildiğinde; en fakir %20'lik grubun toplam gelirden %5,8 oranında, en zengin %20'lik grubun da %46,4 oranında pay aldığı dikkati çekmektedir. Buna göre 2010 yılında en zengin %20'lik grubun toplam gelirden aldığı payın, en fakir %20'lik grubun toplam gelirden aldığı payın 8,0 katı olduğu görülmektedir. Bir önceki yıla göre 2010 yılında adil olmayan gelir dağılımı yapısında iyileşmenin görüldüğü söylenebilir. 2009 yılında %60'lık grup toplam gelirden %31,0 oranında pay alırken, bu oran 2010 yılında %31,7'ye yükselmiştir. %20'lik grupların toplam kullanılabilir gelirden almış olduğu payların eşdeğer yetişkin fert yaklaşımına göre 2010 yılında göstermiş olduğu değişim oranları incelendiğinde; en fakir %20'lik grup %3,6 oranında, 2. %20'lik grup %2,9 oranında, 3. %20'lik grup %1,3 oranında toplam gelirden daha fazla pay alırken, en zengin %20'lik grup ise toplam gelirden %2,5 oranında daha az pay almıştır.

Gini katsayısı, kişisel gelir dağılımına yönelik en önemli ve yaygın olarak kullanılan göstergelerden birisidir. Kişisel gelir dağılımını ölçmek için kullanılan gelir dağılımı ölçütlerinden birisi olan bu katsayı Lorenz eğrisine bağlı olup, eğrinin üstündeki alanın, 45 derecelik eşitlik doğrusunun altında kalan bütün alana bölünmesiyle hesaplanmaktadır. Gini katsayısının "0" a eşit olması bir toplumda herkesin eşit miktarda gelire sahip olduğu, "1" e eşit olması ise bir kişinin toplumdaki gelirin tümüne sahip olduğu anlamına gelmektedir. Bir başka ifade ile bu oran büyüdükçe gelir dağılımındaki adaletsizliğin arttığı, bunun tam tersi oran küçüldükçe de daha adil bir yapının oluştuğundan bahsedilmektedir. 2009 yılında ülkemiz için Gini katsayısı 0,415 değerine sahipken, 2010 yılında 0,402'ye gerilemiştir. 2009 yılı itibarı ile Gini katsayısına göre ülkemizde adil olmayan bir gelir dağılımının olduğu, 2009 yılında katsayının bir önceki yıla göre %2,5 oranında gelirin adil olmayan yapısında daha da kötüleşme yönünde büyüdüğü, 2010 yılında ise bir önceki yıla göre gelirin adil dağılımında çok da önemli olmayan %3,1 oranında iyileşme ile Gini katsayısının 0,402 değerine gerilediği ancak, hala ülkemizde adil olmayan bir gelir dağılımının olduğu rahatlıkla söylenebilir (Bkz; Tablo 24, Grafik 8).

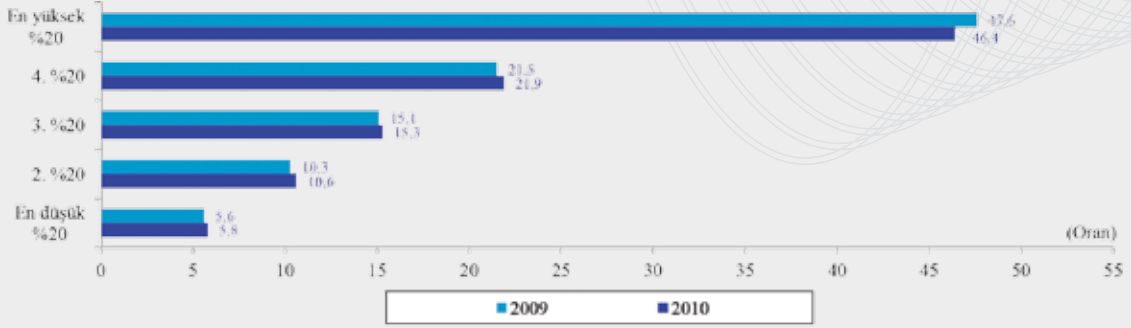
2 Eşdeğer fert yaklaşımı ile her ilave hanehalkı üyesinin hanehalkına getirdiği ek harcamasının diğer fertlerle aynı olmadığı, hanehalkı ferdinin yaş ve cinsiyet farklılığı nedeniyle fert tüketimlerinin de farklı olduğu varsayımı altında her hanehalkı büyüklüğünün standart kaç yetişkin ferde denk olduğunu ortaya koyan katsayılardır.

Tablo 24. Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirlerine göre Sıralı %20'lik Grupların Toplam Gelirden Aldığı Pay

%20'lik Gelir Grupları	2009	2010	Değişim Oranı	
			2009	2010
En düşük %20	5,6	5,8	-3,4	3,6
2. %20	10,3	10,6	-1,0	2,9
3. %20	15,1	15,3	-0,7	1,3
4. %20	21,5	21,9	-1,8	1,9
En yüksek %20	47,6	46,4	1,9	-2,5
Toplam	100,0	100,0		
P80/P20	8,5	8,0	4,9	-5,9
Gini Katsayısı	0,415	0,402	2,5	-3,1

Kaynak: TÜİK.

Not: Gelirler için referans dönemi, bir önceki takvim yılıdır.

Kaynak: TÜİK.

Grafik 8. Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirlerine göre Sıralı %20'lik Grupların Toplam Gelirden Aldığı Pay

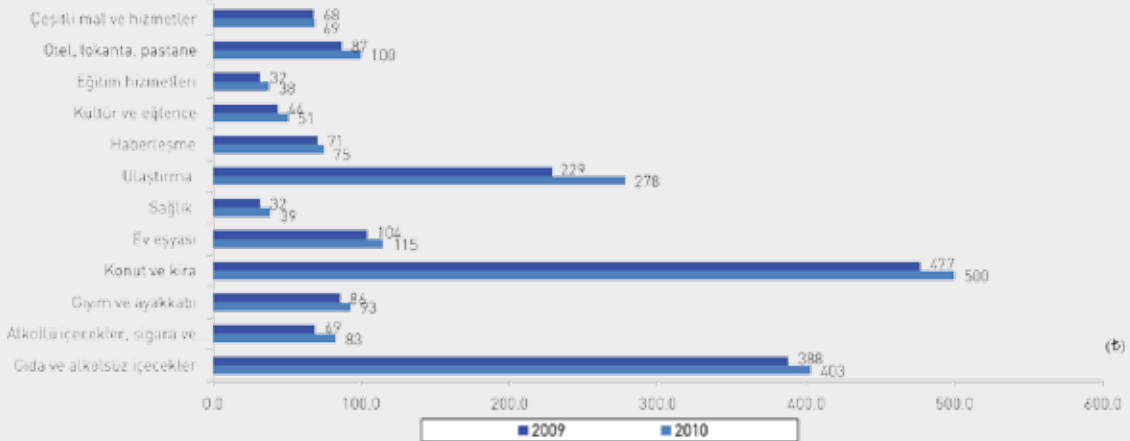
1.2 Hanehalkı Tüketim Harcaması

Hanehalklarının, Bireysel Tüketimin Amaca göre Sınıflandırılması (COICOP)'a göre 2009 yılında ana harcama gruplarının toplam harcama içindeki payları incelendiğinde; ilk sırayı %28,2 oranı ile konut ve kira harcama grubunun aldığı, bunu ikinci sırada %23,0 oranı ile gıda ve alkolsüz içecekler ana harcama grubunun, üçüncü sırada ise %13,6 oranı ile ulaştırma ana harcama grubunun izlediği görülmektedir. 2010 yılı sonuçlarına göre de bir önceki yıla kıyaslandığında %4,0 oranında azalış yönünde değişim gösteren ve toplam harcama içindeki %27,1'lik payı ile konut ve kira harcama grubunun 2009 yılında olduğu gibi yine ilk sırada geldiği, bunu %5,0 oranındaki azalış yönünde değişim gösteren ve toplam harcama içindeki %21,9'luk payı ile gıda ve alkolsüz içecekler ana harcama grubunun izlediği ve %10,9 oranında artış yönünde değişim gösteren ve toplam harcama içindeki %15,1'lik payı ile ulaştırma ana harcama grubunun takip ettiği görülmektedir. 2010 yılında ana harcama gruplarının toplam harcamadan almış olduğu payları, bir önceki yıl ile kıyaslandığında da en yüksek oranlı düşüşü %7,7 oranı ile çeşitli mal ve hizmetler grubu göstermiş ve 2011 yılında bu harcama grubunu toplam harcama içindeki

oranı %4,1'den %3,7'ye gerilemiştir. 2009 yılında toplam harcamadan %4,2 oranında pay alan haberleşme harcama grubu, 2010 yılında %3,4 oranında azalış yönünde değişim göstermiştir. 2010 yılında, bir önceki yıla göre harcama oranı değişiminde en yüksek artışı %11,1 oranı ile sağlık, %10,9 oranı ile ulaştırma ve %8,7 oranı ile de eğitim hizmetleri harcama grupları göstermiştir.

Hanehalkı başına aylık ortalama tüketim harcaması incelendiğinde, 2009 yılında hanehalkı başına aylık ortalama harcama değeri 1.688 ₺ iken, 2010 yılında bu rakamın 1.843 ₺'ye %9,2 oranında artış yönünde değişim göstererek yükseldiği görülmektedir. 2009 ile 2010 yılları ana harcama grupları itibarı ile hanehalkı başına ortalama harcama değerleri kıyaslandığında; 2010 yılında bütün ana harcama gruplarında hanehalkı başına ortalama harcama değerleri artış göstermiştir. 2009 yılına göre 2010 yılında hanehalkı başına ortalama harcama değerlerinde en büyük artış %21,9 oranı ile sağlık ana harcama grubunda olurken; en düşük oranlı artış ise %1,5 oranı ile çeşitli mal ve hizmetler ana harcama grubunda olmuştur. Toplam harcama içinde ilk üçte yer alan ana harcama grupları için hanehalkı başına ortalama değerler analiz edildiğinde; hanehalkı başına konut ve kira harcamaları aylık ortalama değeri 2009 yılında 477 ₺ iken, 2010 yılında %4,8 oranında artış göstererek 500 ₺ olmuştur. Gıda, alkolsüz içecekler ana harcama grubu için 2009 yılında hanehalkı başına aylık ortalama 388 ₺'lik harcama yaparken, 2010 yılında %3,9 oranında artışla 403 ₺'ye yükselmiştir. 2009 yılında hanehalkı tarafından aylık ortalama 229 ₺ harcama yapılan ulaştırma harcaması, 2010 yılında %9,6 oranında artış göstererek 278 ₺ olmuştur.

Hanehalkı başına medyan harcama değerleri incelendiğinde de ilk sırayı alan konut ve kira harcaması için 2009 yılında 426 ₺, 2010 yılında da 448 ₺'lik harcama dikkati çekmektedir (Bkz; Tablo 25, Grafik 9).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 9. Harcama Gruplarına göre Hanehalkı Başına Aylık Ortalama Tüketim Harcaması

2009 yılı için hanehalklarının kullanılabilir gelirlerine göre sıralı %20'lik gruplar itibarı ile toplam harcamadan aldıkları paylar analiz edildiğinde; en fakir %20'lik grup toplam harcamadan sadece %9,1 oranında pay alırken, en zengin %20'lik grup ise toplam har-

camadan %36,6 oranında pay almaktadır. En zengin %20'nin toplam harcamadan aldığı pay, en fakir %20'lik grubun toplam harcamadan aldığı payın 4,02 katı kadardır. 2010 yılı için tabloya bakıldığında da; en zengin %20'lik grup toplam harcamadan %36,1 oranında pay alırken en fakir %20'lik grup ise toplam harcamadan sadece %9,1 oranında pay almakta ve en zengin %20'lik grubun payı en fakir %20'lik grubun payının 3,97 katı kadardır. 2009 yılı ile 2010 yılı %20'lik grupların toplam harcamadan almış olduğu payların değişim oranları incelendiğinde; en fakir %20'lik grup 2010 yılında toplam harcamadan %4 oranında daha az pay alırken, 2. %20'lik grup toplam harcamadan %4,5 oranında daha fazla pay almakta ve en zengin %20'lik grup ise toplam harcamadan %1,1 oranında daha az pay almaktadır. 2009 yılında P80/P20 ölçütü 4,02 iken, 2010 yılında %1,2 oranında düşüş göstererek ve %20'lik gruplar arasında harcamanın adil dağılımı lehine olmak üzere 3,97 değerine gerilemiştir (Bkz; Tablo 26, Grafik 10).

Tablo 25. Harcama Gruplarına göre Hanehalkı Toplam Tüketim Harcamasının Toplam Harcama İçindeki Payı

Harcama Grupları	Toplam Harcama İçindeki Oranı		Değişim Oranı	Hanehalkı Başına Aylık Ortalama Tüketim Harcaması(₺)				Değişim Oranı	
	2009	2010		2009		2010		2011	
				Ortalama	Medyan	Ortalama	Medyan	Ortalama	Medyan
Gıda ve alkol­süz içecekler	23,0	21,9	-5,0	388	332	403	345	3,9	3,9
Alkollü içecekler, sigara ve tütün	4,1	4,5	9,7	69	35	83	33	20,3	-5,7
Giyim ve ayakkabı	5,1	5,1	-0,4	86	35	93	40	8,1	14,3
Konut ve kira	28,2	27,1	-4,0	477	426	500	448	4,8	5,2
Ev eşyası	6,2	6,3	1,5	104	48	115	49	10,6	2,1
Sağlık	1,9	2,1	11,1	32	4	39	7	21,9	75,0
Ulaştırma	13,6	15,1	10,9	229	94	278	103	21,4	9,6
Haberleşme	4,2	4,1	-3,4	71	48	75	51	5,6	6,3
Kültür ve eğlence	2,6	2,8	5,6	44	8	51	10	15,9	25,0
Eğitim hizmetleri	1,9	2,0	8,7	32	0	38	0	18,8	
Otel, lokanta, pastane	5,2	5,4	5,1	87	44	100	59	14,9	34,1
Çeşitli mal ve hizmetler	4,1	3,7	-7,7	68	25	69	28	1,5	12,0
Toplam	100,0	100,0	0,0	1.688	1.402	1.843	1.503	9,2	7,2

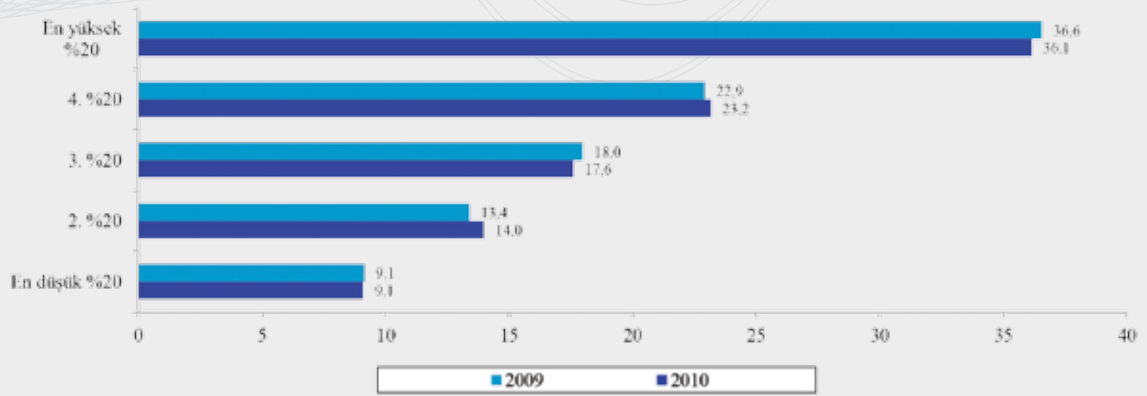
Kaynak: TÜİK.

Tablo 26. Kullanılabilir Gelire göre Sıralı %20'lik Grupların Toplam Tüketim Harcamasından Aldığı Pay

%20'lik Gelir Grupları	2009	2010	Değişim Oranı	
			2009	2010
En düşük %20	9,1	9,1	0,9	-0,4
2. %20	13,4	14,0	-2,9	4,5
3. %20	18,0	17,6	1,7	-2,1
4. %20	22,9	23,2	0,6	1,1
En yüksek %20	36,6	36,1	-0,3	-1,1
Toplam	100,0	100,0		
P80/P20	4,02	3,97	-1,2	-1,2

Kaynak: TÜİK.

Not: Yuvarlamadan dolayı, oranlar farklı olabilir.

Kaynak: TÜİK.**Grafik 10. Kullanılabilir Gelire göre Sıralı %20'lik Grupların Toplam Tüketim Harcamasından Aldığı Pay**

1.3 İnsani Gelişme Endeksleri

UNDP tarafından yirmincisi yayımlanan İnsani Gelişme Raporu; her yıl düzenli olarak yayımlanmakta olan ve tüm dünya ülkelerini insani gelişme açısından performanslarını değerlendiren, uluslararası alanda kabul görmüş prestijli bir rapordur. Hemen hemen her gelişme raporunda, İnsani Gelişme Endeksi (İGE) farklı bir yöntemle ölçülmüş, Türkiye'nin rapor kapsamına dâhil edilen ülkeler arasındaki sıralamasına yönelik yükseliş ve düşüşleri, o dönemdeki kazanım ve başarısızlıktan daha çok, endekse dâhil edilen ülke sayısına, hesaplama yönteminin kapsamına, varsayımlarına ve değişimlerine bağlı olmuştur.

Yaşam beklentisi, eğitim ve kişi başına gelir olmak üzere üç bileşene dayanan İGE'nin temel amacı kalkınma analizinin kapsamını genişletmek olmuştur. İGE'nin kolay bir yöntemle hesaplanabilmesi, endeksin kullanım alanını daha da yaygınlaştırmaktadır. Fakat ekonomik gelişme politikalarının İGE'nin yardımıyla yorumlanması o derece basit değildir.

İGE, ekonomik döngülerden çok yaşam kalitesi üzerinde durmaktadır. İGE'nin ekonomik krizlere yönelik düşük hassasiyeti, hedeflenen insani gelişme konusundaki gelişme politikalarını yürürlüğe koymak konusunda negatif bir etkiye sahip olmamalıdır. İnsani gelişme politikaları esasında ekonomik krizden en ciddi biçimde etkilenen sosyal yönden zayıf, korunmaya muhtaç olan grupları hedeflemektedir. Bu bağlamda insani gelişme yönünde yapılan yatırımlar, ekonomik krizlerin etkin ve toplumsal huzur içinde aşılması açısından en önemli strateji olarak da değerlendirilebilir.

Türkiye, İGE değerlerinde artış olmasına karşın, endekse dâhil edilen ülke sayısındaki değişim ve diğer ülkelerde de endeks bileşenleri açısından kaydedilen gelişmelerin daha yüksek olması nedeniyle ülke sıralamalarında gerilere düşmektedir.

$$\text{Endeks} = (\text{Gerçek değer} - \text{Min değer}) / (\text{Mak değer} - \text{Min değer}) \quad (1)$$

Bu yaklaşımla, Eğitim Endeksi (EE) iki bileşenden oluşmaktadır ki bunlar; Yetişkin Okur Yazarlık Endeksi (OYE) ve Okullaşma Endeksi (OE)'dir. Doğuşta Yaşam Beklentisi (DYB) ve Gelir Endeksi (GE) aşağıda verilen biçimde hesaplanmaktadır.

$$\text{DYBE} = (\text{Gerçek değer}_{\text{DYB}} - \text{Min değer}_{\text{DYB}}) / (\text{Mak}_{\text{DYB}} - \text{Min değer}_{\text{DYB}})$$

$$\text{OYE} = (\text{Gerçek değer}_{\text{OYO}} - \text{Min değer}_{\text{OYO}}) / (\text{Mak}_{\text{OYO}} - \text{Min değer}_{\text{OYO}})$$

$$\text{OE} = (\text{Gerçek değer}_{\text{OO}} - \text{Min değer}_{\text{OO}}) / (\text{Mak}_{\text{OO}} - \text{Min değer}_{\text{OO}})$$

$$\text{EE} = (2/3 \times \text{OYE}) + (1/3 \times \text{OE}) \quad (2)$$

$$\text{GE} = (\log \text{gerçek değer}_{\text{KBG}} - \log \text{min değer}_{\text{KBG}}) / (\log \text{mak}_{\text{KBG}} - \log \text{min değer}_{\text{KBG}})$$

Burada;

DYB: Doğuşta yaşam beklentisini,

OYO: Okur yazarlık oranını,

OO: Brüt okullaşma oranını,

KBG: Kişi başına geliri,

Min: Minimum değeri,

Mak: Maksimum değeri göstermektedir.

Verilen bu bileşen formülasyonlarından İGE;

$$\text{İGE} = (1/3 \times \text{DYBE}) + (1/3 \times \text{EE}) + (1/3 \times \text{GE}) \quad (3)$$

eşitliği ile hesaplanmaktadır. Endeks değeri "0-1" arasında değişen değerler almaktadır. Ülkeler endeks değerine göre UNDP tarafından 4 grupta kategorize edilmektedir. Bunlar:

Endeks Değeri

0-0,479

0,480-0,670

0,671-0,780

0,781-1

Kategori Tanımı

Düşük

Orta

Yüksek

Çok Yüksek

biçimindedir.

2010 ve 2011 yılları itibarı ile İGE değerleri irdelendiğinde; tüm dünya için İGE rakamı 2010 yılında 0,624 değeri ile "yüksek" kategoride iken, 0,058 puanlık bir iyileşme ile 2011 yılında 0,682 değerine ulaşmış ancak, yer aldığı kategori değişmemiştir. UNDP tarafından oluşturulan ülke kategorilerine göre çok yüksek İGE değerine sahip ülkelerin en-

deks rakamı 2010 yılında 0,878 iken, 0,011 puanlık bir artış ile 2011 yılında 0,889'a yükselmiştir. Yüksek İGE değerine sahip ülkeler grubunun endeks rakamı ise 0,024 puanlık bir artışla 0,717'den 0,741 değerine yükselmiştir. Orta düzey İGE değerine sahip ülkeler grubunun İGE'si de 0,038 puanlık bir artışla 0,592'den 0,630'a yükselmiştir. Düşük İGE değerine sahip ülkeler grubunun endeks rakamında en yüksek değerli artış kaydedilmiş ve 0,063 puanlık artış ile endeks rakamı 0,393'ten 0,456'ya yükselmiştir.

Türkiye'nin 2010 yılında 0,679 olan İGE değeri, 0,020 puanlık artışla 2011 yılında 0,699 olmuştur. Türkiye, 2010 yılında olduğu gibi 2011 yılında da İGE değeri itibarı ile "yüksek değerli İGE" ülkeler grubunda yer almaktadır ve Türkiye'nin bu ülkeler içerisinde 2010 yılındaki sıra sayısı 41 iken, 2011 yılında dört sıra daha gerileyerek 45'e düşmüş, tüm dünya ülkeleri içindeki sıra sayısı 2010 yılında 83 iken, 2011 yılında 9 sıra birden alt basamağa gerilmiştir. Endeks bileşenleri düzeyinde ülkemizin performansı incelendiğinde; doğuştan yaşam beklentisi 2010 yılında 72,2 yıl iken, 2011 yılında bu rakam 1,8 yıl daha artarak 74,0 yıla yükselirken, ortalama okullaşma yılı 2011 yılında bir önceki yıla göre değişim göstermezken, kişi başına GMG değeri ise 13.359 \$'dan 12.246 \$'a gerilediği için tüm dünya ülkeleri arasındaki sıralama sayısı da 9 basamak birden gerilere düşmüştür. Ülkemiz, İGE sıralamasına göre 2010 yılında 1980 yılına göre 14 sıra, 2011 yılında da 1980 yılına göre 5 sıra daha geriye düşmüştür. 2000-2010 yılları arası İGE artış oranı yıllık olarak 0,76 iken, 2000-2011 yılları arasında İGE yıllık artış oranı 0,90 değerine ulaşmıştır (Bkz; Tablo 27, Grafik 11).

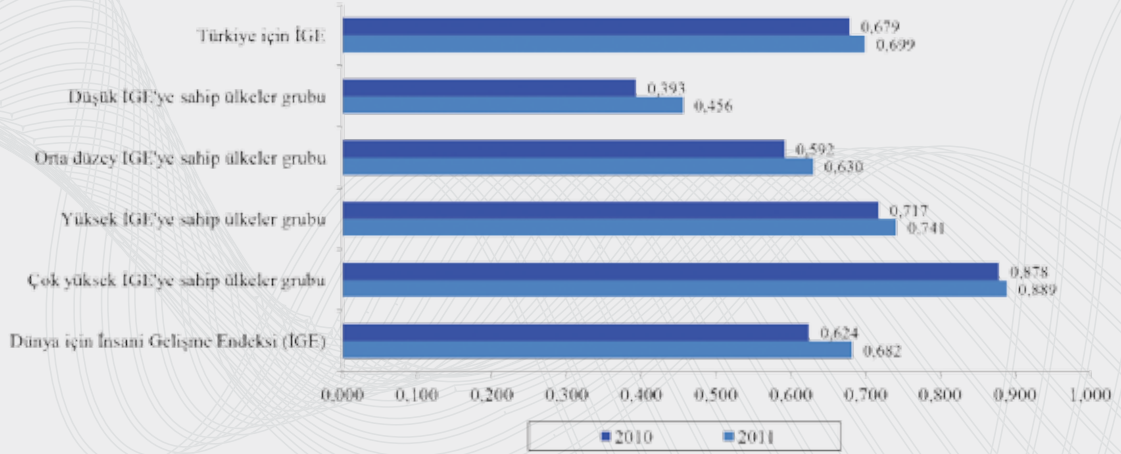
Tablo 27. İnsani Gelişme Endeksine göre Türkiye'nin Dünyadaki Yeri

Göstergeler	2010 ⁽¹⁾	2011 ⁽¹⁾	Fark ⁽²⁾
Dünya için İnsani Gelişme Endeksi (İGE)	0,624	0,682	0,058
Çok yüksek İGE'ye sahip ülkeler grubu	0,878	0,889	0,011
Yüksek İGE'ye sahip ülkeler grubu	0,717	0,741	0,024
Orta düzey İGE'ye sahip ülkeler grubu	0,592	0,630	0,038
Düşük İGE'ye sahip ülkeler grubu	0,393	0,456	0,063
Türkiye için İGE	0,679	0,699	0,020
Endeksteki sıra numarası	83	92	
Endekste yer aldığı grup	Yüksek İGE	Yüksek İGE	
Yer aldığı grup içindeki ülke sayısı	43	47	
Yer aldığı grup içindeki sıra numarası	41	45	
1980-2010/2011 için İGE'deki iyileşme sırası	14	5	
2000-2010/2011 için ortalama yıllık İGE artış oranı	0,76	0,90	

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2011.

(1): İnsani Gelişme Endeksi Raporunun yayımlanma tarihidir.

(2): 2011 ile 2010 yıllarında endeksin almış olduğu değerler arasındaki farkı ifade etmektedir.

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2011.

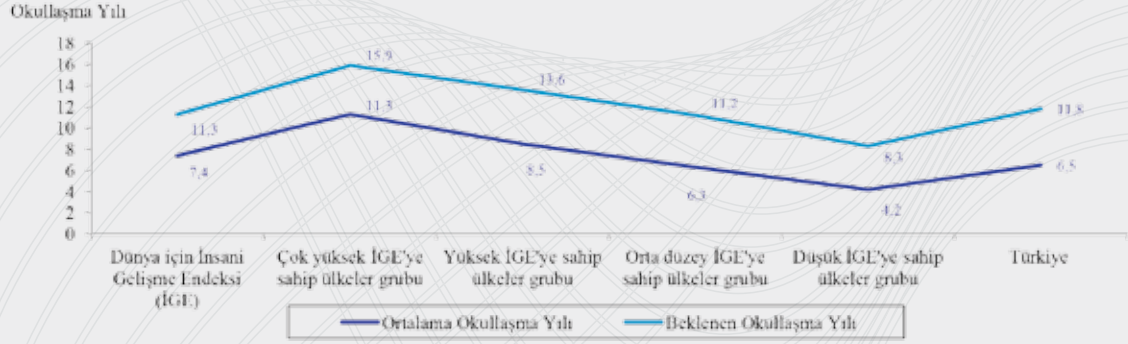
Grafik 11. İnsani Gelişme Endeksine göre Türkiye'nin Dünyadaki Yeri

Ülke kategorileri düzeyinde 2011 yılı için İGE'nin temel bileşenlerine bakıldığında, çok yüksek İGE değerine sahip olan ülkeler grubunda doğuştan yaşam beklentisi 80,0 yıl iken, ülkemizde 74,0 yıldır. Çok yüksek İGE'ye sahip ülkelerde yeni doğan bir ferden ortalama hayatta kalma süresi, ülkemizde yeni doğan bir ferden hayatta kalma süresinden 6 yıl daha uzundur. İGE açısından çok yüksek ülke grubunda ortalama okullaşma yılı 11,3 yıl iken ülkemizde sadece 6,5 yıldır. Çok yüksek İGE değerine sahip ülke grubunda beklenen okullaşma yılı 15,9 yıl iken ülkemizde beklenen okullaşma yılı ise 11,8 yıldır. Çok yüksek İGE değerine sahip ülkeler grubunda kişi başına sabit fiyatlarla ABD \$ bazında SGP'ye göre düşen GMG değeri 33.352 \$ iken, bu rakam ülkemizde 12.246 \$ olup, çok yüksek İGE değerine sahip ülke grubu gelir değeri ülkemiz gelir değerinin 2,7 katı daha yüksektir. Ülkemiz kişi başına sabit fiyatlarla ve SGP'ye göre GMG değeri itibarı ile sıralamaya tabi tutulduğunda sıralamadaki yeri 25 basamak birden gerilere düşmekte ve İGE değerine göre 92. sırada yer alırken, kişi başına GMG'ye göre 117. sıraya kadar gilemektedir (Bkz; Tablo 28, Grafik 12, Grafik 13, Grafik 14).

Tablo 28. 2011 Yılı için İnsani Gelişme Endeksi Bileşenleri

Göstergeler	İGE Değeri	Doğuştan Yaşam Beklentisi (Yıl)	Ortalama Okullaşma Yılı	Beklenen Okullaşma Yılı	Kişi Başına Gayri Safi Milli Gelir (GMG) (2005 yılı sabit fiyatla \$ bazında SGP'ye göre)	Sıra (GMG-İGE)
Dünya için İGE	0,682	69,8	7,4	11,3	10.082	
Çok yüksek İGE'ye sahip ülkeler grubu	0,889	80,0	11,3	15,9	33.352	
Yüksek İGE'ye sahip ülkeler grubu	0,741	73,1	8,5	13,6	11.579	
Orta düzey İGE'ye sahip ülkeler grubu	0,630	69,7	6,3	11,2	5.276	
Düşük İGE'ye sahip ülkeler grubu	0,456	58,7	4,2	8,3	1.585	
Türkiye	0,699	74,0	6,5	11,8	12.246	-25

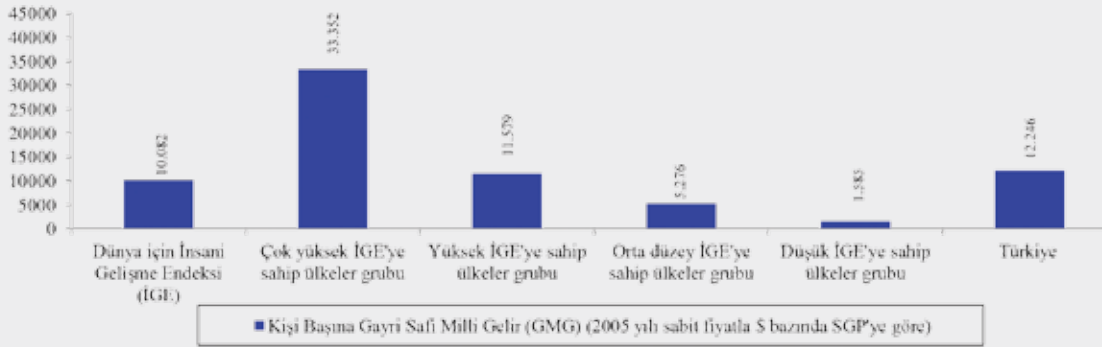
Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2011.

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2011.

Grafik 12. 2011 Yılı Ortalama ve Beklenen Okullaşma Yılları

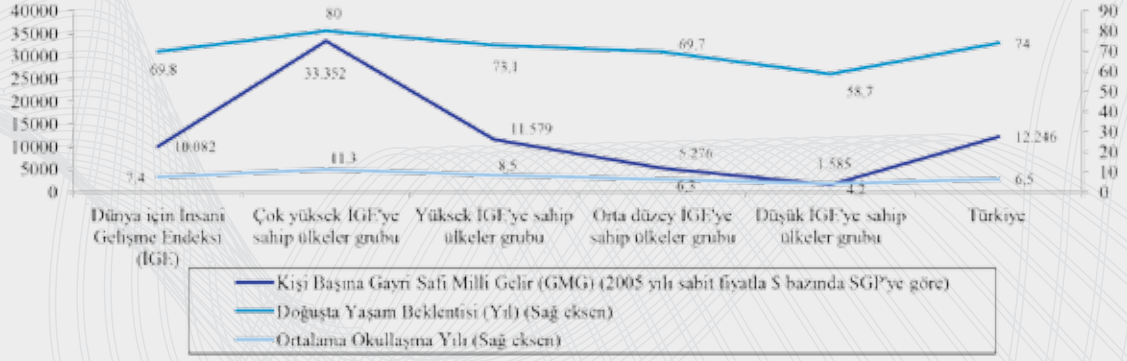
UNDP'nin raporunda İGE kapsamında var olan göstergelerden Türkiye için seçilmiş olanlar incelendiğinde; çok boyutlu yoksulluk endeksinin 0,028 değerine sahip olduğu görülmektedir. Bu değer ile Türkiye, yüksek İGE değerine sahip ülkeler grubu içerisinde birinci sıradaki Peru'dan sonra ikinci ülke konumundadır.

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2011.

Grafik 13. Kişi Başına Gayri Safi Milli Gelir (2005 Yılı Sabit Fiyatla \$ Bazında SGP'ye göre)

İGE değerine göre yüksek kategorisinde yer alan ülkelerle değerlendirildiğinde Türkiye'de yoksulluğun çözülmesi gereken önemli bir sorun olduğu söylenebilir. Türkiye'nin cinsiyet eşitsizlik endeksi değeri 0,443 olup, sıralamadaki yeri de 77'dir. Ülkemizde 2005 yılı temel alınarak kişi başına düşen sera gazı emisyonu 1,4 ton ve 2008 yılında toplam arazi içindeki ormanlık alan oranı da %14,4'tür. Ülkemizde beş yaş altındaki çocuk ölümlülük oranı %20 değeri ile oldukça yüksektir.

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2011.

Grafik 14. 2011 Yılı için İnsani Gelişme Endeksi Bileşenleri

Yetişkin kadın ölümlülük oranı %73,0 ve yetişkin erkek ölümlülük oranı da %134'tür. Bu sonuçla ülkemizde yetişkin erkek ölüm hızının, kadın ölüm hızından daha yüksek olduğu söylenebilir. Ülkemizin 2011 yılı nüfusu 73,6 milyon, 2030 yılında beklenen nüfus büyüklüğümüz ise 86,7 milyon olarak tahmin edilmiştir. Ortalama yıllık nüfus artış hızı 1990-1995 dönemi için %1,7, 2010-2015 dönemi için de %1,1 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçla ülkemiz yıllık nüfus artış hızının, gelecek yıllarda da hız kesme eğilimine devam edeceği görülmektedir. Ayrıca 2011 yılı için kent nüfus oranı %70,1, 2010 yılı için medyan yaş 28,3, 2011 yılı için bağımlılık oranı %47,3 ve 2010 yılı itibariyle SGP'ye göre kişi başına düşen milli gelir 12.246 \$'dır (Bkz, Tablo 29).

Tablo 29. Türkiye için İnsani Gelişmeye Yönelik Göstergeler

Seçilmiş Göstergeler	Göstergenin Ait Olduğu Yıl	Değer
Çok boyutlu yoksulluk endeksi ⁽¹⁾	2003	0,028
Tüm yaşamdan memnuniyet ⁽²⁾	2006-2010	5,5
Cinsiyet eşitsizlik endeksi	2011	0,443
Cinsiyet eşitsizlik endeksine göre sıra no	2011	77
Kişi başına düşen seragazi emisyonu (CO ₂ eşdeğeri - ton)	2005	1,4
Ormanlık alan (Arazi içindeki oranı)	2008	14,4
5 yaş altı ölümlülük oranı (1.000 canlı doğumda)	2009	20,0
Yetişkin kadın ölümlülük oranı (1.000 kişi başına)	2009	73,0
Yetişkin erkek ölümlülük oranı (1.000 kişi başına)	2009	134,0
Toplam nüfus (Milyon)	2011	73,6
Beklenen toplam nüfus (Milyon)	2030	86,7
Ortalama yıllık nüfus artış hızı (%)	1990-1995	1,7
Ortalama yıllık nüfus artış hızı (%)	2010-2015	1,1
Kent nüfus oranı (Toplam nüfus içindeki oranı)	2011	70,1
Medyan yaş	2010	28,3
Bağımlılık oranı	2011	47,3
Kişi başına düşen milli gelir (SGP - \$)	2010	12.246

Kaynak: UNDP, Human Development Report, 2011.

(1): 2003 yılı için demografik ve sağlık anketlerinden elde edilen verilerden hesaplanan değerdir.

(2): 2006-2010 dönemi değeridir ve "0" hiç memnun olmamayı, "10" çok memnun olmayı göstermek üzere 10'lu Likert ölçeğine göre skordur.

1.4 Yoksulluk

Ülkemizin sosyo-ekonomik yapısını ortaya koyan ve uluslararası alanda da kıyaslamaya olanak veren yoksulluk çalışmalarının ilki TÜİK ve Dünya Bankası işbirliği ile 2002 yılında uygulanan Hanehalkı Bütçe Anketi esas alınarak hazırlanmıştır. Yoksulluk kavramı kabaca, “bir bireyin ya da topluluğun açlıktan ölmek ve barınacak yeri olmaması” veya “bir bireyin ya da topluluğun gıda, giyim ve barınma gibi olanakları yaşamı devam ettirmeye yettiği halde ihtiyaçlarının toplumun genel düzeyinin gerisinde kalması” şeklinde tanımlanabilir.

Yoksulluk sınırları, yoksulluğun incelenmesi aşamasında önemli yeri olan bir göstergedir ve bunun için uluslararası alanda kabul gören 1 \$, 2,15 \$ ve 4,30 \$ gibi günlük kişi başına yoksulluk sınırları kullanılmaktadır. Bireylerin toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumu da “görelî yoksulluk” olarak tanımlanmaktadır. Bunun için de eşdeğer yetişkin fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50’si görelî yoksulluk sınırı olarak alınmaktadır.

TÜİK tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı yoksulluk araştırması sonuçları incelendiğinde; kişi başına günlük harcaması SGP’ye göre 2,15 \$’ın altında kalan fert oranı 2009 yılında %22 iken, oran 2010 yılında 0,1 puan daha gerileyerek %21’e düşmüştür. Kişi başına günlük harcaması SGP’ye göre 4,3 \$’ın altında olan fert oranı 2009 yılında %4,35 iken, bu oran 2010 yılında 0,68 puan gerileyerek %3,66 olmuştur. Uluslararası her iki yoksulluk eşiği değerine göre ülkemizde yoksul fert oranlarında azalma dikkati çekmektedir (Bkz, Tablo 30).

Tablo 30. Yoksulluk Yöntemlerine göre Yoksul Fert Sayısı ve Yoksul Fert Oranları

Yöntemler	Türkiye		
	Yıl	Yoksul Fert Sayısı (Bin Kişi)	Yoksulluk Oranı
Gıda yoksulluğu (açlık)	2009	339	0,5
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	2009	12.751	18,1
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı ⁽¹⁾	2009
	2008	...	0,47
Kişi başı günlük 2,15 \$'ın altı ⁽¹⁾	2009	159	0,22
	2010	...	0,21
	2008	...	6,83
Kişi başı günlük 4,3 \$'ın altı ⁽¹⁾	2009	3.066	4,35
	2010	...	3,66
Harcama esaslı görelî yoksulluk ⁽²⁾	2009	10.669	15,1

Kaynak: TÜİK.

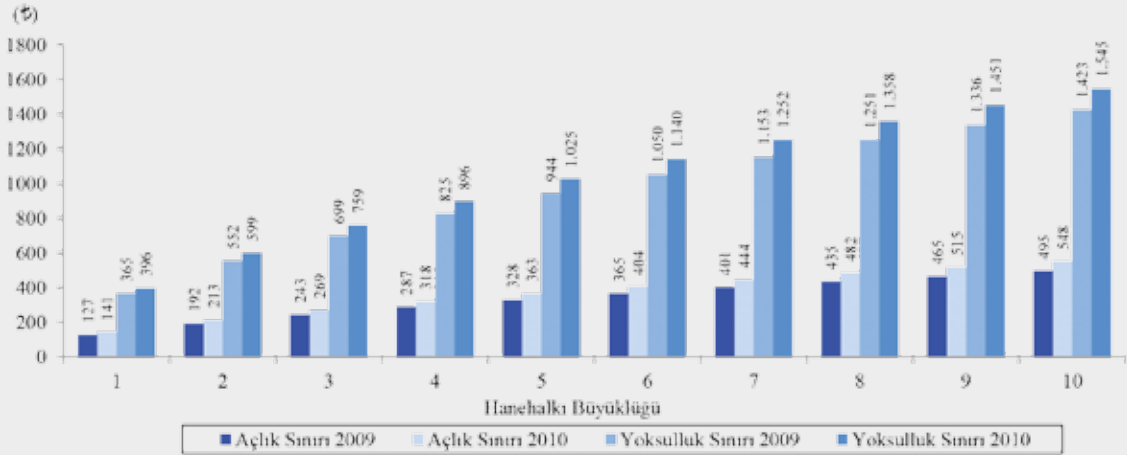
(1): 1\$'ın Satın Alma Gücü Paritesi (SGP)'ye karşılığı olarak 2007 yılı için 0,926 YTL, 2008 yılı için 0,983 YTL ve 2009 yılı için ise 0,917 TL olarak alınmıştır.

(2): Eşdeğer fert başına tüketim harcamasında, medyan değerinin %50'si esas alınmıştır.

Türkiye genelinde eşdeğer yetişkin fert yaklaşımına göre 2009 yılında hanehalkı büyüklüğü “1” olan hanehalkları için gıda (açlık) eşiği 127 ₺ iken, eşik değeri 2010 yılında %11,02 oranında artış yönünde değişim göstererek 141 ₺’ye yükselmiştir. Hanehalkı büyüklüğü “2” olan hanehalkları için açlık eşiği 2009 yılında 192 ₺ iken, 2010 yılında 213 ₺’ye yükselmiştir. Ülkemizde ortalama hanehalkı büyüklüğü “4” olarak kabul edildiğinde, 2009 yılı için hanehalkı gıda yoksulluk eşik değeri 287 ₺ iken, %10,80 oranında artış yönünde değişimle 2010 yılı için değer 318 ₺ olmuştur.

Yoksulluk (gıda ve gıda dışı) eşik değerlerine Türkiye geneli için bakıldığında, 2009 yılı için hanehalkı büyüklüğü “1” olan hanehalklarının eşik değeri 365 ₺ iken, 2010 yılında eşik değeri %8,5 oranında artış göstererek 396 ₺’ye yükselmiştir. Türkiye için ortalama hanehalkı büyüklüğü “4” olarak alındığında için 2009 yılında yoksulluk eşik değeri 825 ₺ iken, 2010 yılında eşik değeri 896 ₺’ye yükselmiştir. 2009 ve 2010 yılları için, hanehalkı büyüklüğü “10” olan hanehalklarının, hanehalkı büyüklüğü “1” olan hanehalklarının açlık ve yoksulluk eşik değerlerinin 3,9 katı kadardır (Bkz; Tablo 31, Grafik 15).

Türkiye genelinde 2009 yılında yoksul hanehalkı oranının %14,5, yoksul fert oranının ise %18,1 olduğu görülmektedir. Hanehalkı büyüklüğüne göre yoksul hanehalkı ve yoksul fert oranları incelendiğinde; hanehalkı büyüklüğü 7 ve üzeri olanlarda yoksul hanehalkı ve yoksul fert oranlarının sırasıyla %38,5 ve %40,0 olduğu görülmektedir. Yoksul hanehalkı ve yoksul fert oranında hanehalkı büyüklüğü 5-6 olanlar %21,8 ve %22,2 oranları ile ikinci sırada ve %11,5 ve %10,6 oranları ile hanehalkı büyüklüğü 1-2 olanlar üçüncü sıradaki hanehalkı büyüklükleri olmuştur (Bkz; Tablo 32, Grafik 16).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 15. Hanehalkı Büyüklüğüne göre 2009 ve 2010 Yılları için Açlık ve Yoksulluk Sınırları

Tablo 31. Hanehalkı Büyüklüğüne göre Açlık ve Yoksulluk Sınırları

Hanehalkı Büyüklüğü	Açlık Sınırı ^{(1) (b)}		Açlık Sınırı Farkı (2010-2009)	Yoksulluk Sınırı ^{(2) (b)}		Yoksulluk Sınırı Farkı (2010-2009)
	2009	2010 ⁽³⁾		2009	2010 ⁽³⁾	
1	127	141	14	365	396	31
2	192	213	21	552	599	47
3	243	269	26	699	759	60
4	287	318	31	825	896	71
5	328	363	35	944	1.025	81
6	365	404	39	1.050	1.140	90
7	401	444	43	1.153	1.252	99
8	435	482	47	1.251	1.358	107
9	465	515	50	1.336	1.451	115
10	495	548	53	1.423	1.545	122

Kaynak: TÜİK.

(1): Gıda harcamalarından oluşan yoksulluk sınırıdır.

(2): Gıda ve gıda dışı harcamalardan oluşan yoksulluk sınırıdır.

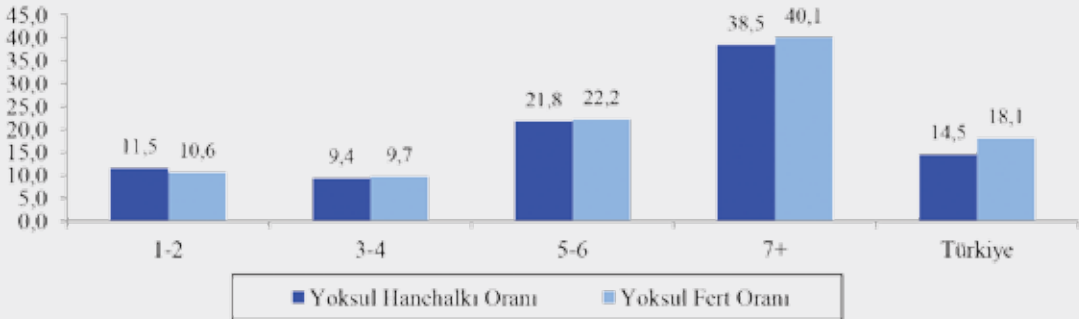
(3): Gıda yoksulluk sınırı, 2003 temel yıllı Tüketici Fiyat Endeksi'nin gıda ana grup endeksiyle, gıda ve gıda dışı bileşenlerden oluşan yoksulluk sınırı ise genel endeks ile genişletilerek 2010 yılı değerlerine ulaşılmıştır.

Tablo 32. Hanehalkı Büyüklüğüne göre Yoksul Hanehalkı ve Fert Oranları

Hanehalkı Büyüklüğü	2009 Yılı	
	Yoksul Hanehalkı Oranı	Yoksul Fert Oranı
1-2	11,5	10,6
3-4	9,4	9,7
5-6	21,8	22,2
7+	38,5	40,1
Türkiye	14,5	18,1

Kaynak: TÜİK.

Yoksulluk Oranı

Kaynak: TÜİK.**Grafik 16. Hanehalkı Büyüklüğüne göre Yoksul Hanehalkı ve Fert Oranları**

İktisaden faal olan hanehalkı fertlerinin işteki durumuna ve çalıştığı sektörüne göre yoksulluk oranları irdelendiğinde, Türkiye geneli için istihdamdaki fertlerin %15,4'ü yoksul olarak görülmektedir. Ancak, yoksulluk oranları işteki duruma ve sektörüne göre önemli

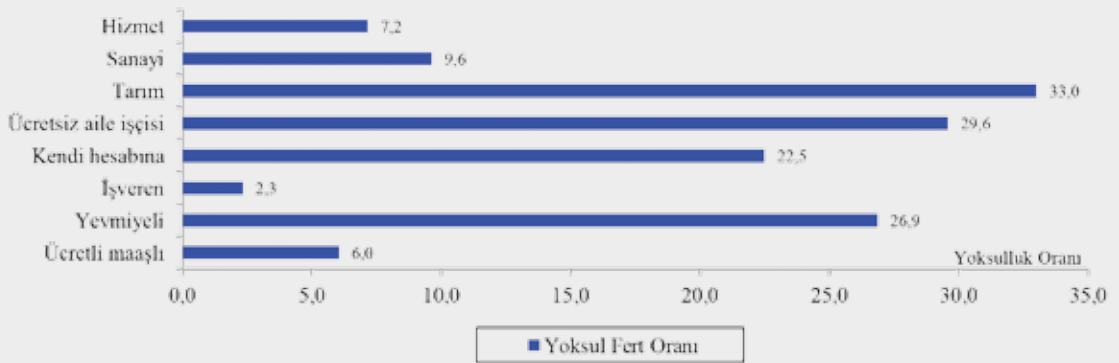
farklılıklar göstermektedir. İktisaden faal olan fertlerin işteki durumuna göre yoksulluk oranlarında, yevmiyeli olarak çalışan fertlerin %26,9 oranı ile bir başka ifadeyle her üç yevmiyeli fertten, yaklaşık birinin yoksul olduğu dikkati çekmektedir. %29,6 oranında ücretsiz aile işçisi olarak çalışmakta olan fertler de yoksuldur. Kendi hesabına çalışmakta olan ve müteşebbis kategorisinde yer alan fertlerde %22,5 yoksulluk oranı özellikle üzerinde durulması gereken bir konudur. Ücretli, maaşlı olarak çalışan fertlerin de yoksulluk oranı %6,0'dır.

Sektörler düzeyinde yoksulluk oranları analiz edildiğinde özellikle tarım sektöründe çalışanların %33,0 oranı ile ilk sırayı alması aslında işteki durum yoksulluk oranlarının beklenen bir sonucudur. Çünkü, ülkemizde ağırlıklı olarak ücretsiz aile işçileri özellikle de kadınlar tarım sektöründe çalıştığından, sektördeki yoksulluk oranı bu denli yüksek değere sahiptir. Sanayi sektöründe çalışanlarda yoksulluk oranı %9,6 ve hizmet sektöründe çalışanlarda da oran %7,2'dir (Bkz; Tablo 33, Grafik 17).

Tablo 33. İktisaden Faal Olan Hanehalkı Fertlerinin İşteki Durumuna ve Çalıştığı Sektörüne göre Yoksulluk Oranları

İşteki Durum ve Sektör	2009 Yılı
	Fert Yoksulluk Oranı
İstihdamdaki fertler	15,4
İşteki durum	
Ücretli maaşlı	6,0
Yevmiyeli	26,9
İşveren	2,3
Kendi hesabına	22,5
Ücretsiz aile işçisi	29,6
Sektör	
Tarım	33,0
Sanayi	9,6
Hizmet	7,2

Kaynak: TÜİK.

Kaynak: TÜİK.

Grafik 17. İşteki Duruma ve Çalışılan Sektöre göre Yoksulluk Oranları

1.5 Yaşam Memnuniyeti

TÜİK tarafından, ülke genelinde bireylerin mutluluk algılaması, umut, değerler, kişisel gelişim, sağlık, gelir ve çalışma hayatı gibi alanlarda memnuniyetini ölçmek üzere 2003 yılından bu yana yıllık olarak gerçekleştirilen Yaşam Memnuniyeti Araştırmasının (YMA)'nın 2011 yılı sonuçlarına göre; ülkemizdeki fertlerin %62,1'i bir önceki yıla göre 0,9 puanlık artış göstererek mutlu iken, mutsuz olan fert oranı 2010 yılında %10,7 iken 0,8 puanlık azalışla %9,9 oranına gerilemiştir. 2011 yılında erkeklerin %59,5'i mutlu iken, %30,0'ı orta düzeyde mutlu ve %10,5'i de mutsuzdur. 2010 yılı sonuçları ile kıyaslandığında, "mutlu" kategorisinde 0,1 puanlık bir azalış, "orta" kategorisinde 1,1 puanlık bir artış ve "mutsuz" kategorisinde 1,0 puanlık bir azalış söz konusu olmuştur. 2011 yılında mutlu olan kadın oranı %64,6; mutsuz olan kadın oranı ise %9,3'tür. 2010 yılına göre mutlu olan kadın oranı 1,9 puan artarken, mutsuz olan kadın oranı ise 0,7 puan azalmıştır. Bu sonuçlara göre kadınların erkeklerden daha fazla mutlu olduğu görülmektedir. Yine mutsuz olan kadın oranı, erkek oranından daha düşüktür.

2011 yılında, 18-24 yaş grubu en mutlu yaş grubu iken, 65 ve yukarı yaş grubu da en mutsuz yaş grubudur. Bu sonuca göre ülkemizde yaş ilerledikçe mutsuzluk oranının artan bir eğilimde olduğu yine yaş ilerledikçe mutluluk oranlarının da azalan bir eğilimde olduğu söylenebilir. 2010 yılı ile sonuçları ile kıyaslandığında; "mutlu" kategorisinde 25-34 ve 65 yaş üzeri gruplar haricindeki diğer tüm yaş gruplarında mutlu olan fert oranında artış görülmüştür. "Mutsuz" kategorisinde ise 25-34, 55-64 ve 65 yaş üzeri yaş gruplarının dışında, diğer tüm yaş gruplarında mutsuz olan fert oranında azalış görülmüştür.

2011 yılında eğitim durumuna göre yüksekokul mezunu olan fertlerin %66,7'si mutlu iken, okur yazar olmayan fertlerin de %16,0'ı mutsuzdur. 2011 yılında eğitim düzeyi yükseldikçe mutlu olan fert oranında artış, mutsuz olan fert oranında da azalış dikkati çekmektedir. 2010 yılı sonuçları ile kıyaslandığında, yükseköğretim mezunu fertlerin dışında, tüm gruplarda mutsuzluk oranı azalmıştır.

Medeni durumun fertlerin mutluluk algısı üzerindeki etkisi incelendiğinde; evli olanların %65,5'i mutlu ve %8,0'ı mutsuz iken, evli olmayanların ise %52,9'u mutlu, %15,0'ı ise mutsuzdur. Bu sonuç evli olanların, evli olmayanlara göre daha mutlu olduğunu ifade etmektedir. 2010 yılı ile sonuçlar kıyaslandığında, evli olanların mutluluk oranı artış, evli olmayanların ise azalış gösterdiği dikkati çekmektedir (Bkz, Tablo 34).

Tablo 34. Cinsiyet, Yaş Grubu, Eğitim Durumu ve Medeni Duruma göre Yıllar Bazında Fertlerin Mutluluk Oranları

Profil Değişkenleri	Mutluluk Düzeyi ⁽¹⁾									
	Mutlu			Orta			Mutsuz			
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011	
Erkek	50,2	59,6	59,5	32,7	28,9	30,0	17,1	11,5	10,5	
										58,1
18-24	57,4	63,9	69,5	31,5	26,5	25,0	11,1	9,6	5,4	
										25-34
35-44	53,5	57,5	60,7	33,2	31,2	30,3	13,3	11,3	9,1	
										45-54
55-64	52,0	61,3	62,3	29,2	27,8	26,4	18,8	10,9	11,3	
										65+
Eğitim Durumu										
Okur yazar değil	52,4	56,5	56,7	24,7	28,5	27,3	22,9	15,0	16,0	
Okur yazar olup bir okul bitirmeyenler	50,3	56,0	58,3	33,1	29,7	28,5	16,6	14,4	13,2	
İlkokul	52,5	60,5	61,1	32,8	29,0	28,8	14,7	10,6	10,1	
İlköğretim veya ortaokul	56,1	61,6	64,4	32,3	27,6	27,7	11,6	10,8	7,9	
Lise ve dengi okul	54,7	62,7	63,9	32,4	27,1	28,0	13,0	10,1	8,1	
Yükseköğretim	63,2	67,7	66,7	27,8	26,2	26,4	9,0	6,1	6,8	
Medeni Durum										
Evli	57,3	63,7	65,5	29,9	27,1	26,6	12,8	9,2	8,0	
Evli olmayan	46,8	53,5	52,9	34,1	31,2	32,0	19,2	15,3	15,0	
Genel										
Türkiye	54,3	61,2	62,1	31,1	28,1	28,0	14,6	10,7	9,9	

Kaynak: TÜİK.

(1): Mutlu olanlar “çok mutlu” ve “mutlu” olanların toplamından, mutsuz olanlar ise “mutsuz” ve “çok mutsuz” olanların toplamından oluşmaktadır.

Hanehalklarının aylık kullanılabilir gelir gruplarına göre gelirlerinden duyduğu memnuniyet düzeyleri incelendiğinde, 2011 yılında en mutlu grubun en yüksek gelir grubu olan 3.851 ₺ ve üzeri gelire sahip hanehalkları olduğu ve bu grubun memnuniyet oranının da %67,2 olduğu görülmektedir. İkinci sırada en yüksek memnuniyet oranına sahip olan hanehalkları 2.751-3.850 ₺ gelir grubunda yer alan hanehalklarıdır. 2010 yılı sonuçlarına göre en üst gelir grubunda yer alan hanehalklarının gelirlerinden duyduğu memnuniyet oranı 4,8 puanlık bir azalış gösterirken, 2.751-3.850 ₺ gelir grubundaki hanehalklarının gelirlerinden duyduğu memnuniyet oranı ise bir önceki yıla göre 5,2 puanlık bir artış göstermiştir.

Yine en üst gelir grubunda gelirinden memnun olmayan hanehalkı yok iken, en alt gelir grubu olan 630 ₺ ve altı gelir grubundaki hanehalklarının bir önceki yıla göre 0,9 puanlık azalışla yarısından fazlası %58,6'sı gelirinden memnun değildir. 631-990 ₺ gelir grubundaki hanehalkları da bir önceki yıla göre 6,5 puanlık artışla %48,0 oranı ile gelirlerinden memnun değildir. Kısacası hanehalklarının gelir düzeyi arttıkça mutluluk oranı artmakta, gelir düzeyi düştükçe de memnuniyetsizlik oranı artmaktadır (Bkz, Tablo 35).

Tablo 35. Aylık Kullanılabilir Gelir Gruplarına göre Hanehalklarının Gelirlerine Yönelik Memnuniyet Düzeyleri

Gelir Grupları (₺) ⁽²⁾	Memnuniyet Düzeyi ⁽¹⁾ (%)								
	Memnun			Orta			Memnun Değil		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
0-630	16,2	19,3	21,1	19,9	21,3	20,3	64,0	59,5	58,6
631-990	25,4	31,2	25,3	28,3	27,3	26,7	46,3	41,5	48,0
991-1.650	34,4	39,2	35,4	29,9	26,3	31,1	35,7	34,5	33,5
1.651-2.750	42,8	51,0	50,0	25,2	26,6	27,3	32,1	22,5	22,6
2.751-3.850	61,5	60,3	65,5	23,4	23,3	21,5	15,2	16,3	13,0
3.851+	70,7	72,0	67,2	20,8	17,8	17,9	8,5	10,2	15,0

Kaynak: TÜİK.

(1): Memnun olanlar “çok memnun” ve “memnun” olanların toplamından, memnun olmayanlar ise “memnun değil” ve “hiç memnun değil” oran toplamından oluşmaktadır.

(2): Gelir grupları 2009 yılı için farklılık göstermektedir.

Fertlerin geleceğe yönelik umut düzeyleri incelendiğinde, 2011 yılında erkeklerin %75,5'i geleceğinden umutlu iken, kadınların ise 0,6 puan daha düşük değerle %74,9'u geleceğinden umutludur. Geleceğinden umutsuz olanlar ise erkeklerde %24,5, kadınlarda da %25,1 oranına sahiptir. Gerek erkeklerde, gerekse kadınlarda gelecekte duyulan umut düzeyi 2011 yılında 2010 yılına göre artış yönünde bir eğilim gösterirken, umutsuz olan erkek ve kadın oranları da düşüş eğilimindedir (Bkz, Tablo 36).

Tablo 36. Cinsiyete göre Fertlerin Geleceğe Yönelik Umut Düzeyi

Cinsiyet	Fertlerin Geleceğe Yönelik Umut Düzeyi					
	Umutlu			Umutlu değil		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Erkek	62,8	72,7	75,5	37,2	27,3	24,5
Kadın	67,9	72,9	74,9	32,1	27,1	25,1
Toplam	65,5	72,8	75,2	34,5	27,2	24,8

Kaynak: TÜİK.

Erkeklerin ve kadınların mutluluk kaynağı olan değerleri irdelendiğinde de; erkeklerin %69,7'si bir önceki yıla göre 3,8 puanlık artışla tüm aileyi mutluluk kaynağı olarak görürken, sevgiyi mutluluk kaynağı olarak görenlerin oranı yine bir önceki yıla göre 1,4 puanlık artışla %13,0 seviyesindedir. Başarıyı mutluluk kaynağı olarak gören erkeklerin oranı 2011 yılında %94 iken, işi mutluluk kaynağı olarak görenlerin oranı ise %3,7'dir. Erkeklerden 2011 yılında tüm aileyi mutluluk kaynağı olarak görenlerin oranı bir önceki yıla göre 1,9 puanlık artışla %78,0 ve çocukları mutluluk kaynağı olarak gören erkek oranı da %7,4 oranındadır.

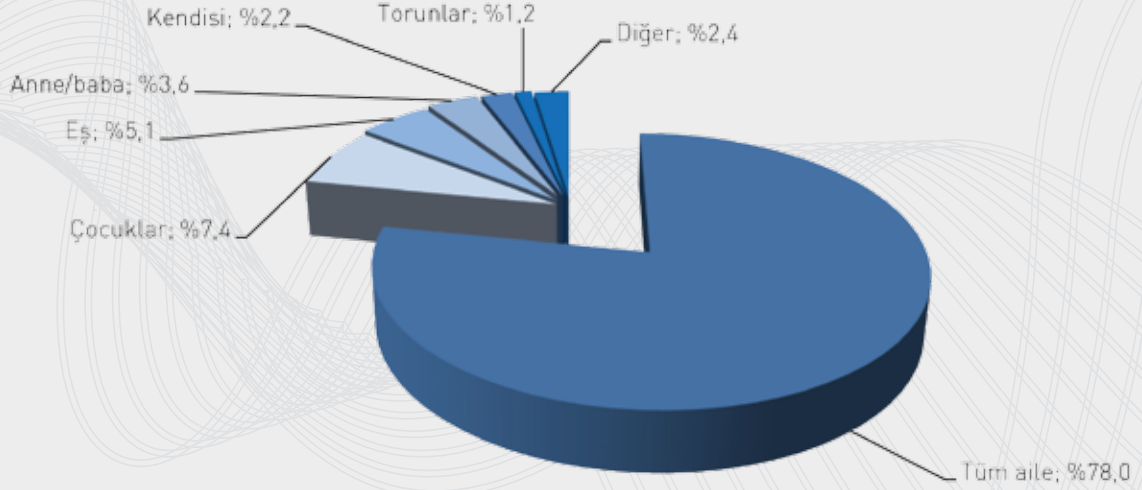
Kadınlar için durum değerlendirildiğinde; kadınların %77,4'ü ki bu oran erkek oranından 9,5 puan gibi oldukça önemli miktarda büyük olmak üzere, sağlıklı mutluluk kaynağı olarak görürken, oran bir önceki yıla göre de 1,2 puanlık artış göstermiştir. Sevgiyi mutluluk kaynağı olarak gören kadın oranı %13,0 olup, değer olarak da erkeklerin değerine yakındır. Başarıyı mutluluk kaynağı olarak gören kadın oranı %4,4 olup, neredeyse erkeklerin oranının yarısına yakın bir değerdedir. İşi mutluluk kaynağı olarak gören kadın oranı da sadece %1,1'dir. Kadınlarda tüm aileyi mutluluk kaynağı olarak görenlerin oranı %69,7 iken, çocukları mutluluk kaynağı olarak gören kadın oranı da %16,7'dir ve bu oran erkek oranının 2,3 katı kadardır (Bkz; Tablo 37, Grafik 18, Grafik 19, Grafik 20 ve Grafik 21).

Tablo 37. Cinsiyete göre Bireylerin Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler ve Değerler

Cinsiyet	Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler	Mutluluk Kaynağı Olarak Görülme Oranı ⁽¹⁾		
		2009	2010	2011
Erkek	Tüm aile	75,7	76,1	78,0
	Çocuklar	7,5	6,9	7,4
	Eş	5,5	7,1	5,1
	Anne/baba	3,8	3,8	3,6
	Kendisi	3,1	2,2	2,2
	Torunlar	1,5	0,9	1,2
	Diğer	2,9	3,1	2,4
	Mutluluk Kaynağı Olan Değerler	Mutluluk Kaynağı Olarak Görülme Oranı ⁽¹⁾		
	Sağlık	64,9	66,0	67,9
	Sevgi	12,1	11,6	13,0
	Başarı	9,4	10,1	9,4
	Para	6,8	5,7	5,3
	İş	5,9	5,5	3,7
	Diğer	0,9	1,1	0,6
Kadın	Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler	Mutluluk Kaynağı Olarak Görülme Oranı ⁽¹⁾		
	Tüm aile	66,9	65,9	69,7
	Çocuklar	17,6	19,3	16,7
	Eş	8,2	7,9	7,2
	Anne/baba	2,6	2,5	2,1
	Kendisi	1,8	1,6	1,4
	Torunlar	1,4	1,5	1,6
	Diğer	1,6	1,4	1,3
	Mutluluk Kaynağı Olan Değerler	Mutluluk Kaynağı Olarak Görülme Oranı ⁽¹⁾		
	Sağlık	76,0	76,2	77,4
	Sevgi	14,3	14,3	13,1
	Başarı	4,0	3,7	4,4
	Para	3,7	3,7	3,3
	İş	1,3	1,6	1,1
Diğer	0,7	0,6	0,7	

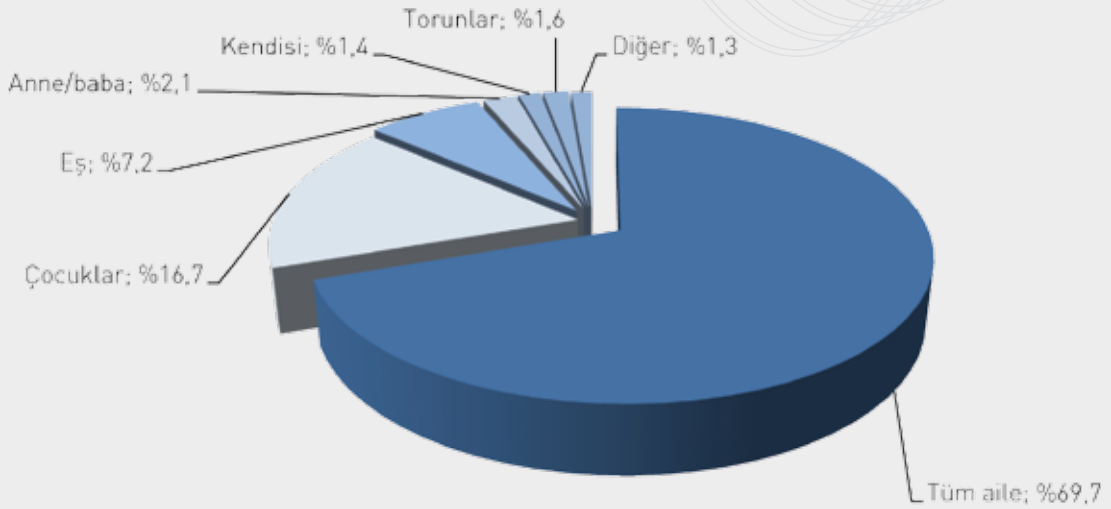
Kaynak: TÜİK.

(1): Oranlar toplamı, yuvarlamadan dolayı 100'ü vermeyebilir.

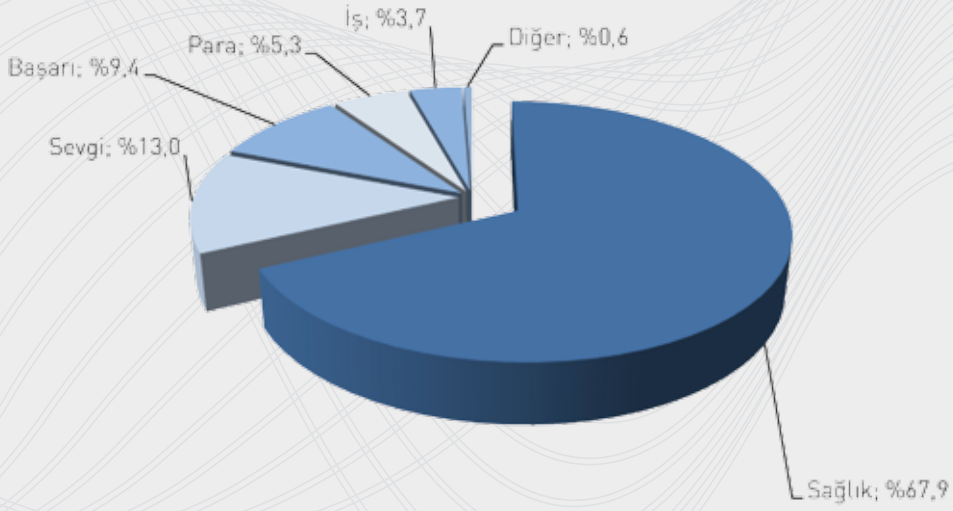
Kaynak: TÜİK.

Grafik 18. 2011 Yılında Erkekler için Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler

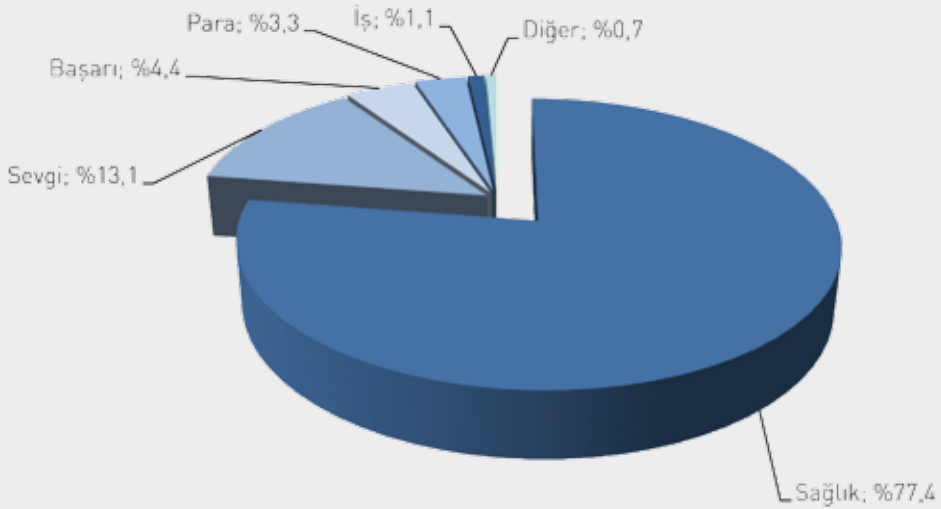
Kaynak: TÜİK.

Grafik 19. 2011 Yılında Kadınlar için Mutluluk Kaynağı Olan Kişiler

Kaynak: TÜİK.

Grafik 20. 2011 Yılında Erkekler için Mutluluk Kaynağı Olan Değerler

Kaynak: TÜİK.

Grafik 21. 2011 Yılında Kadınlar için Mutluluk Kaynağı Olan Değerler

1.6 Tüketici Güven Endeksleri

Tüketici güven endeksi, tüketicilerin mali durumları ve genel olarak ekonomiye ilişkin dönem beklentilerini ölçerek, yakın gelecekte yapılması planlanan harcamalar konusunda eğilimler, belirlemektedir. Tüketici güven endeksi, 0 ile 200 arasında değişebilen değerler almaktadır. Endeks değeri 100'den büyük ise dönem itibariyle tüketici güveninin iyimser, 100'den küçük ise kötümser ve 100'e eşit ise ne iyimser, ne de kötümser olduğu söylenebilmektedir.

Ekonomide tüketici davranışları hem karar alıcılar, hem de ekonominin gelecek tahminleri ile ilgilenenler için oldukça önemli bir yere sahiptir. Tüketici güvenindeki iyimserlik, geniş harcama yapma isteğini ve borca girme eğilimini yükseltebilmekte, kötümserlik ise tüketicilerin harcamalarını kısımlarına ve mali durumlarını yeniden gözden geçirmelerine neden olabilmektedir.

Tüketici güven endeksinin alt kalemleri, tüketicilere sorulan çeşitli sorular ve buna karşılık alınan cevapların sayısal olarak değerlendirilmesi sonucu elde edilen endekslere oluşmaktadır. Endeksin alt ana bileşenleri ile; tüketicilerin, mevcut dönemin 6 ay öncesine göre satın alma gücünü, gelecek 6 aylık dönemde satın alma gücünü, gelecek 3 aylık dönemde genel ekonomik durumunu, gelecek 6 aylık dönemde iş bulma olanaklarını ve mevcut dönemin dayanıklı tüketim malı satın almak için uygunluğu konuları sorulmaktadır.

Tüketici güven endeksinin 2009-2011 yılları arası Ocak, Haziran ve Aralık ayı endeks değerlerine göre 2009 yılından bu yana endekste bir artışın yaşandığı görülmektedir. Ancak, endeks değerlerinde 2009 yılından bu yana artış yönünde bir eğilim olmasına karşın, bu artış eğilimi endekste kötümser durumda olunmasını engelleyememiştir. 2009-2011 yılları arası seçilen aylar düzeyinde kıyaslama yapıldığında; 2009 yılı Ocak ayında tüketici güven endeksi 71,6 düzeyi ile 2010 yılı Ocak ayına %12,7 oranında artışla 78,8 değerine ve 2011 yılı Ocak ayına da %15,2 oranlık artışla 91,3'e yükselmiş olmasına karşın, tüm dönemlerde de kötümser bir tablo sergilemektedir.

Haziran ayı için duruma bakıldığında, 2010 yılı Haziran ayında bir önceki yıla göre endeks sadece %3,2 oranında artışla 88,0 değerine ve 2011 yılında da bir önceki yılın aynı ayına göre %9,5 oranında artışla 96,4'e yükselmiş yine kötümser bir durum sergilemiştir.

Aralık ayı itibarı ile 2010 yılı Aralık ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %15,5 oranındaki artışla 91,0; 2011 yılında da %1,2 oranındaki artışla 92,0 değerine kötümser durumla yükselmiştir.

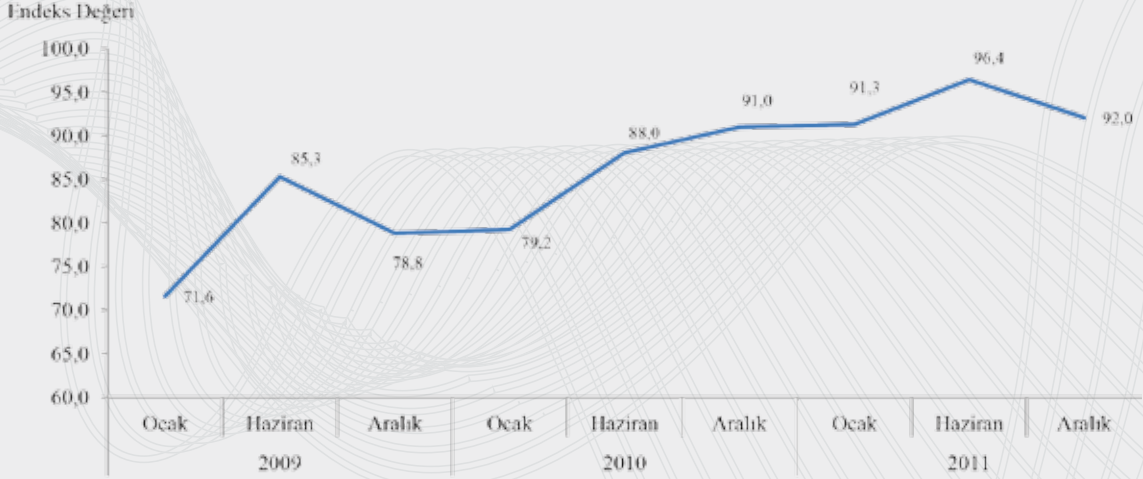
Endeks bileşenlerinin 2011 yılı Ocak ayında bir önceki yılın Ocak ayına göre en yüksek oranlı artışı %23,0 artış düzeyi ile "iş bulma olanakları (gelecek altı aylık dönemde)" endeks bileşeninde olup, endeks değeri 2011 yılı Ocak ayında 92,1 değeri ile yine tüketici tarafından duyulan güvenin kötümser olduğunu göstermektedir. 2011 yılı Haziran ayında endeks bileşenlerinde bir önceki yılın aynı ayına göre en yüksek oranlı artış yine aynı bileşen olan "iş bulma olanakları (gelecek altı aylık dönemde)" %17,4 oranındaki artışla endeks değeri 98,1 değerine yükselmiş ancak, tüketici güvenini hala kötümser olmaksızın kurtaramamıştır. 2011 yılı Aralık ayında endeks bileşenlerinden bir önceki yılın aynı ayına göre %4,2 oranındaki artış ile "satın alma gücü (mevcut dönemin 6 ay öncesine göre)" ve "iş bulma olanakları (gelecek altı aylık dönemde)" bileşenlerinde olup, sırası ile endeks değerleri 90,0 ve 93,5 değerleri ile bu artış oranının tüketici güveninin iyimser olması için yeterli olmadığı görülmektedir (Bkz; Tablo 38, Grafik 22).

Tablo 38. Seçilmiş Aylar için Tüketici Güven Endeksinin Alt Bileşenleri Düzeyinde Endeks Değerleri ve Değişim Oranları

Göstergeler	Endeks Değeri											
	2009				2010				2011			
	Ocak	Haziran	Aralık	Ocak	Haziran	Aralık	Ocak	Haziran	Aralık	Ocak	Haziran	Aralık
Tüketici güven endeksi	71,6	85,3	78,8	79,2	88,0	91,0	91,3	96,4	92,0			
Satın alma gücü (Mevcut dönemin 6 ay öncesine göre)	62,7	74,2	72,5	71,9	82,2	83,6	84,0	90,2	87,1			
Satın alma gücü (Gelecek 6 aylık dönemde)	70,4	80,4	77,6	78,7	85,6	88,8	89,2	93,5	90,0			
Genel ekonomik durum (Gelecek 3 aylık dönemde)	63,9	79,4	73,0	74,2	85,4	91,7	90,9	100,2	93,4			
İş bulma olanakları (Gelecek 6 aylık dönemde)	64,9	76,2	72,2	74,9	83,6	89,7	92,1	98,1	93,5			
Mevcut dönemin dayamlıklı tüketim malı satın almak için uygunluğu	95,9	116,1	98,6	96,4	103,4	101,2	100,2	100,1	96,2			
Değişim Oranları (Bir Önceki Yılım Aynı Ayına göre)												
Tüketici güven endeksi	-22,3	13,7	12,7	10,7	3,2	15,5	15,2	9,5	1,2			
Satın alma gücü (Mevcut dönemin 6 ay öncesine göre)	-22,4	4,4	11,7	14,7	10,8	15,3	16,8	9,7	4,2			
Satın alma gücü (Gelecek 6 aylık dönemde)	-18,8	10,2	13,9	11,8	6,5	14,4	13,3	9,2	1,4			
Genel ekonomik durum (Gelecek 3 aylık dönemde)	-26,9	22,7	17,4	16,2	7,6	25,6	22,5	17,3	1,9			
İş bulma olanakları (Gelecek 6 aylık dönemde)	-25,7	4,6	13,8	15,4	9,6	24,2	23,0	17,4	4,2			
Mevcut dönemin dayamlıklı tüketim malı satın almak için uygunluğu	-19,0	24,3	8,6	0,5	-11,0	2,6	4,0	-3,1	-4,9			
Değişim Oranları (Bir Önceki Döneme göre)												
Tüketici güven endeksi	2,4	19,2	-7,6	0,6	11,1	3,4	0,3	5,6	-4,5			
Satın alma gücü (Mevcut dönemin 6 ay öncesine göre)	-3,4	18,3	-2,3	-0,8	14,2	1,7	0,5	7,3	-3,4			
Satın alma gücü (Gelecek 6 aylık dönemde)	3,3	14,2	-3,4	1,4	8,8	3,7	0,4	4,8	-3,7			
Genel ekonomik durum (Gelecek 3 aylık dönemde)	2,7	24,4	-8,1	1,6	15,1	7,3	-0,9	10,3	-6,8			
İş bulma olanakları (Gelecek 6 aylık dönemde)	2,4	17,4	-5,3	3,8	11,5	7,3	2,8	6,5	-4,7			
Mevcut dönemin dayamlıklı tüketim malı satın almak için uygunluğu	5,6	21,1	-15,0	-2,3	7,2	-2,1	-0,9	-0,1	-3,9			
Endeks Değerine göre Özet Durum												
Tüketici güven endeksi	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser
Satın alma gücü (Mevcut dönemin 6 ay öncesine göre)	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser
Satın alma gücü (Gelecek 6 aylık dönemde)	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser
Genel ekonomik durum (Gelecek 3 aylık dönemde)	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	İyimser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser
İş bulma olanakları (Gelecek 6 aylık dönemde)	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser	Kötümser
Mevcut dönemin dayamlıklı tüketim malı satın almak için uygunluğu	Kötümser	İyimser	Kötümser	Kötümser	İyimser	İyimser	İyimser	İyimser	İyimser	İyimser	İyimser	Kötümser

Kaynak: TÜİK.

Not: Her yıl için; yıl başı, yıl ortası ve yıl sonu olmak üzere üç ay için tüketici güven endeksi rakamları verilmiştir.

Kaynak: TÜİK.

Grafik 22. 2009-2011 Yılları Arası Seçilmiş Aylar için Tüketici Güven Endeksleri

2011 yılı Ocak ve Haziran aylarında endeks değerine göre iyimser görünüm sergileyen endeks bileşeni “mevcut dönemin dayanıklı tüketim malı satın almak için uygunluğu” bileşeni olup, endeks değeri de sırasıyla 100,2 ve 100,1’dir. 2011 yılı Haziran ayında 100,2 endeks değeri ile tüketici güveni iyimser olan diğer bir endeks bileşeni de “genel ekonomik durum (gelecek 3 aylık dönemde)” bileşenidir. 2011 yılı Aralık ayında ise hiçbir bileşen iyimser bir görünüm vermemektedir.

1.7 Gençlerin İşgücüne Katılımı ve Genç İşsizliği

2011 yılı yıllık Hanehalkı İşgücü İstatistikleri sonuçlarına göre, Türkiye genelinde 15+ yaş grubunda erkeklerde işgücüne katılım oranı %71,7 oranında iken, 15-24 yaş grubundaki gençlerin ise işgücüne katılım oranı %52,3 civarındadır. 15+ yaş grubunda erkek işgücüne katılım oranı bir önceki yıla göre %1,3 oranında artış gösterirken, bu oran 15-24 yaş grubu gençlerde %2,8 civarında çok daha yüksek bir oranda gerçekleşmiştir.

15+ yaş grubundaki kadınlarda 2011 yılında işgücüne katılım oranı bir önceki yıla göre %4,3 oranında artış göstererek %27,6’dan %28,8’e yükselmiştir. Ancak, 15-24 yaş grubundaki genç kadınların işgücüne katılım oranı ise 2011 yılında bir önceki yıla göre %1,9 oranında artış göstererek %25,8’den %26,3’e yükselmiştir.

15-24 yaş grubundaki erkekler ile 15+ yaş grubundaki erkeklerin işgücüne katılım oranları arasında önemli bir fark var iken, 2011 yılında genç erkeklerin işgücüne katılım oranları daha yüksek düzeyde bir artış gösterirken, tablo genç kadınlar açısından aynı görünümü sergilememektedir. Erkeklerin işgücüne katılımında genç yaşta olma, istihdamı olumsuz yönde etkileyen bir faktör olarak gözlenmesine karşın, bu faktörün kadınlar üzerinde aynı etkiyi yaratmadığı ve 15-24 yaş grubundaki genç kadınların 2011 yılında işgücüne katılım oranında erkekler kadar olumlu bir artış gözlenmemektedir.

2011 yılında ülke genelinde işsiz erkek oranı 15+ yaş nüfusta %9,2 iken, bu oran 15-24 yaş grubundaki genç erkeklerde 1,9 katı kadar daha yüksek bir oranda %17,1 olarak görülmektedir. Ancak, 15-24 yaş grubu genç erkeklerde işsizlik oranı 2011 yılında, bir

önceki yıla göre %18,6 gibi oldukça yüksek oranlı azalış göstermiştir.

15+ yaştaki kadın nüfusun 2011 yılında işsizlik oranı %11,3 değeri ile aynı yaş erkek nüfustan 2,1 puan daha yüksek olup, 15-24 yaş grubundaki genç kadınlarda ise işsizlik oranı da aynı yaş grubu erkek işsizlik oranının 3,6 puan daha üzerinde %20,7'dir. 15-24 yaş grubu genç kadın işsizlik oranı 2011 yılında bir önceki yıla göre %10,0 oranında gösterdiği azalışla yine aynı yaş grubu erkek nüfus işsizlik oranındaki %18,6 oranındaki azalışın oldukça gerisindedir.

1.7.1 Bölgesel Düzeyde Gençlerin İşgücüne Katılım Oranı ve İşsizlik Oranı

İBBS Düzey-1'e göre bölgeler düzeyinde 15+ yaştaki kadın nüfusun işgücüne katılım oranının en yüksek değerini aldığı bölge %44,0 oranı ile TR9 (Doğu Karadeniz) bölgesi iken, bunu 2. sırada %39,5 oranı ile TR8 (Batı Karadeniz) bölgesi ve 3. sırada da %34,9 oranı ile TR3 (Ege) bölgesi izlemektedir. 15-24 yaş grubundaki genç kadınların işgücüne katılım oranında ise bölge sıralamasında değişim meydana gelmekte ve ilk sırayı %38,0 oranı ile TR8 (Batı Karadeniz) bölgesi, 2. sırayı %35,3 oranı ile TR3 (Ege) bölgesi ve 3. sırayı da %32,7 oranı ile TR4 (Doğu Marmara) bölgesi almaktadır.

15+ yaş ve 15-24 yaş genç nüfusun işgücüne katılım oranında ilk sırayı alan TR9 (Doğu Karadeniz) ve TR8 (Batı Karadeniz) bölgelerinde oranlar arasındaki 6 puanlık fark önemli bir farktır. 15+ yaştaki ve 15-24 yaş arası genç kadın nüfusun işgücüne katılım oranı sırası ile %10,0 ve %10,7 sıraları ile en düşük değerine TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesinde sahiptir.

İBBS Düzey-1'e göre 15+ yaştaki erkeklerin işgücüne katılım oranı en yüksek değerini 2011 yılında %74,7 oranı ile TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgesinde alırken, bu bölgeyi %72,8 oranı ile TR3 (Ege) ve %72,7 oranı ile de TR1 (İstanbul) bölgeleri takip etmektedir. 15-24 yaş grubundaki genç erkeklerin işgücüne katılım oranı ise en yüksek değerlerini %58,2 oranı ile TR3 (Ege) bölgesinde, %56,4 oranı ile TR6 (Akdeniz) ve %55,6 oranı ile de TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgelerinde almaktadır. 15+ yaştaki erkeklerin en yüksek işgücüne katılım oranı olan %74,7 oranı ile 15-24 yaş grubundaki genç erkeklerin işgücüne katılım oranının en yüksek değeri olan %58,2 değerleri arasında da 16,5 gibi oldukça ciddi bir fark bulunmaktadır.

15+ yaştaki kadın nüfus işsizlik oranı 2011 yılında en yüksek değerini %15,2 oranı ile TR1 (İstanbul) bölgesinde alırken, 15-24 yaş grubundaki genç kadın işsizlik oranı maksimum değerini %26,0 oranı ile TR3 (Ege) bölgesinde almaktadır ve her iki yaştaki kadın işsizlik oranları arasında, 15-24 genç yaş grubu kadın nüfus aleyhine olmak üzere 10,8 puanlık fark dikkat çekicidir. 15+ yaş kadın nüfusta işsizlik oranının yüksek olduğu diğer bölgelerde %13,3 oranı ile TR3 (Ege) ve %13,0 oranı ile de TR4 (Doğu Marmara) bölgeleridir. 15-24 yaş grubu genç kadınların işsizlik oranının yüksek olduğu diğer bölgeler ise %25,4 oranı ile TR5 (Batı Anadolu) ve %22,5 oranı ile de TR1 (İstanbul) bölgesidir.

15+ yaştaki erkek nüfus işsizlik oranı %12,1 oranı ile en yüksek değerini 2011 yılında TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesinde alırken, bu bölgeyi %11,8 oranı ile TRB (Ortadoğu Anadolu) bölgesi ve %10,6 oranı ile de TR1 (İstanbul) bölgesi izlemektedir.

15-24 yaş grubundaki genç erkek işsizlik oranında ise maksimum değeri alan bölge %23,6 oranı ile TR9 (Doğu Karadeniz) bölgesi olup, bunu %18,8 oranı ile TR7 (Orta Anadolu) ve %18,6 oranı ile de TRB (Ortadoğu Anadolu) bölgesi izlemektedir. 15+ yaştaki erkek nüfus işsizlik oranının en yüksek olduğu değer olan %15,2 ile 15-24 yaş arası genç erkek nüfus işsizlik oranının en yüksek olduğu değer olan %23,6 arasında da 8,4 puanlık fark vardır.

Sonuç olarak tüm bölgelerde erkek ve kadınlar için 2011 yılında 15-24 yaş grubundaki işsizlik oranı 15+ yaş grubuna göre daha yüksek iken, bunun doğal bir sonucu olarak da 15-24 yaş grubu genç nüfusun işgücüne katılım oranı, 15+ yaş grubu nüfusun işgücüne katılım oranından daha düşüktür. Ayrıca erkek genç işsizlik oranı, kadın genç işsizlik oranından daha düşük olup, 2011 yılında bir önceki yıla göre genç erkek işsizlik oranındaki düşüşler genç kadın işsizlik oranındaki düşüşlerin oldukça üzerinde gerçekleşmiştir (Bkz, Tablo 39).

Tablo 39. 15-24 ve 15+ Yaş Grubu Nüfusun Cinsiyete, İBBS Düzey-1'e göre İşgücüne Katılım Oranı ve İşsizlik Oranı

Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	İşgücü Değişkeni	15-24 Yaş Grubu						15+ Yaş Nüfus					
			Erkek			Kadın			Erkek			Kadın		
			2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
TR1	İstanbul	İşgücüne katılım oranı	51,3	52,2	53,6	28,9	30,6	31,0	70,9	71,9	72,7	22,6	24,0	25,2
		İşsizlik oranı	25,8	21,2	16,9	29,2	25,6	22,5	15,8	13,2	10,6	19,9	17,4	15,2
TR2	Batı Marmara	İşgücüne katılım oranı	55,1	53,6	56,3	34,2	32,2	32,0	71,0	70,6	71,2	31,8	32,4	31,5
		İşsizlik oranı	22,3	17,9	13,8	24,3	19,3	21,5	9,3	7,9	5,8	13,9	10,8	10,2
TR3	Ege	İşgücüne katılım oranı	56,1	55,3	58,2	30,7	33,5	35,3	69,5	71,0	72,8	28,4	31,7	34,9
		İşsizlik oranı	25,1	21,8	16,8	29,3	27,1	26,0	13,3	10,7	8,4	16,0	14,8	13,3
TR4	Doğu Marmara	İşgücüne katılım oranı	55,5	52,4	54,5	32,1	30,1	32,7	71,8	70,7	72,7	26,2	26,7	30,6
		İşsizlik oranı	23,2	19,9	16,0	31,2	24,8	21,3	13,5	10,6	8,4	17,0	13,9	13,0
TR5	Batı Anadolu	İşgücüne katılım oranı	51,3	49,0	49,1	22,8	22,5	21,9	69,9	70,6	71,3	25,7	26,6	25,9
		İşsizlik oranı	23,1	18,5	16,1	27,0	28,8	25,4	11,6	9,7	7,6	14,5	13,9	11,2
TR6	Akdeniz	İşgücüne katılım oranı	58,0	56,8	56,4	28,9	30,9	30,4	74,3	74,3	73,6	29,0	32,9	33,2
		İşsizlik oranı	28,6	23,4	17,7	30,0	25,2	21,1	17,0	13,3	10,0	18,9	15,3	12,0
TR7	Orta Anadolu	İşgücüne katılım oranı	53,2	49,0	55,0	15,5	19,9	23,7	67,5	68,3	71,1	17,7	23,0	27,1
		İşsizlik oranı	29,5	21,3	18,8	24,5	27,2	18,0	14,5	11,5	9,3	11,8	14,3	10,5
TR8	Batı Karadeniz	İşgücüne katılım oranı	51,1	49,7	49,5	37,5	34,4	38,0	71,2	69,3	70,9	39,6	35,6	39,5
		İşsizlik oranı	17,6	17,1	14,1	12,0	15,6	12,6	7,9	8,3	5,6	6,6	8,2	6,5
TR9	Doğu Karadeniz	İşgücüne katılım oranı	44,0	37,9	40,5	36,5	31,0	29,7	74,0	71,3	71,4	48,0	45,4	44,0
		İşsizlik oranı	20,7	24,3	23,6	13,7	13,2	20,0	6,9	7,3	7,5	4,7	4,4	4,7
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	İşgücüne katılım oranı	52,4	52,3	55,6	22,8	20,8	20,2	73,4	73,8	74,7	31,3	31,2	30,2
		İşsizlik oranı	21,8	19,2	16,9	7,7	9,2	8,5	11,0	10,3	10,4	3,0	3,3	3,3
TRB	Ortaoğu Anadolu	İşgücüne katılım oranı	47,9	48,7	53,6	12,3	14,6	18,4	70,3	70,8	72,5	18,5	21,9	24,0
		İşsizlik oranı	31,8	27,1	18,6	24,5	24,4	18,0	17,8	15,0	11,8	12,3	12,3	9,4
TRC	Güneydoğu Anadolu	İşgücüne katılım oranı	45,9	44,2	42,6	11,2	13,1	10,7	64,2	64,7	64,4	9,7	12,4	10,0
		İşsizlik oranı	27,3	19,4	18,4	11,3	9,6	13,2	18,4	13,4	12,1	10,5	7,6	9,1
TR	Türkiye	İşgücüne katılım oranı	52,2	50,9	52,3	25,8	26,3	26,8	70,5	70,8	71,7	26,0	27,6	28,8
		İşsizlik oranı	25,4	21,0	17,1	25,0	23,0	20,7	13,9	11,4	9,2	14,3	13,0	11,3

Kaynak: TÜİK.

1.8 Eğitimli ve Eğitimsiz İşsizler

15+ yaş grubundaki nüfusun cinsiyete ve eğitim durumuna göre Türkiye geneli için işsizlik oranları incelendiğinde, 15+ yaş grubunda işsiz olan erkekler içinde en yüksek oranı “lise altı” eğitim düzeyine sahip erkekler almaktadır. 2009 yılında toplam işsiz erkekler içinde %53,5 olan lise altı eğitim düzeyine sahip işsiz erkek oranının, 2011 yılında %49,0’a gerilediği dikkati çekmektedir. Erkeklerde ikinci sırada gelen en yüksek oranlı işsizlik oranına sahip eğitim düzeyi, “yükseköğretim” mezunları grubudur. Bu gruptaki işsizlik oranı, 2011 yılında %27,6, “lise ve dengi meslek okulu” mezunu erkeklerde ise %21,2’dir.

15+ yaş grubundaki işsiz kadınlar arasında da en yüksek oranı “yükseköğretim” mezunu grubunda olduğu dikkati çekmektedir. 2009 yılında %32,6 oranında olan yükseköğretim mezunu grubu alırken, iki yıllık süre içerisinde 6,0 puanlık bir artış göstererek 2011 yılında yükseköğretim mezunu kadın işsiz oranı %38,6’ya yükselmiştir. 2011 yılında toplam işsiz kadınlar arasında kadınlarda en yüksek ikinci işsizlik oranı, %30,5 ile “lise ve dengi meslek okulu” mezunlarında görülürken bunu, %28,9 oranı ile “lise altı” mezunları izlemiş ve son sırada da %1,9 oranı ile “okuma yazma bilmeyenler” grubu gelmiştir.

1.8.1 Bölgesel Düzeyde Eğitimli ve Eğitimsiz İşsizler

2011 yılında 15+ yaştaki erkek nüfusun, TR1 (İstanbul) bölgesinde eğitim düzeyi okur-yazar olmayanların %22,5’i işsiz iken, lise altı eğitimlilerde işsizlik oranı %12,0’a, lise ve dengi okul mezunu erkeklerde işsizlik oranı %8,3’e ve yükseköğretim mezunu erkeklerde de %8,1’e gerilemekte ve bu bölgede, eğitim düzeyi yükseldikçe azalan bir işsizlik oranı eğiliminin olduğu görülmektedir. TR2 (Batı Marmara) bölgesinde okur-yazar olmayan erkek nüfusun %11,3’ü, lise altı eğitimli erkeklerin %5,7’si, lise ve dengi okul mezunu erkeklerin %5,6’sı ve yükseköğretim mezunu 15+ yaştaki erkeklerin %5,7’si işsizdir. TR3 (Ege) bölgesinde okur-yazar olmayan 15+ yaştaki işsiz erkek oranı %8,7 iken, yükseköğretim mezunu erkeklerde oran oldukça yakın bir değerde %8,1 oranındadır. TR4 (Doğu Marmara) bölgesinde okur-yazar olmayan erkek işsizlik oranı diğer bölgeler içinde de en yüksek değerini %14,8 oranı ile alırken, aynı bölgede yükseköğretim mezunu olan erkeklerdeki işsizlik oranı da %8,0’dır. TR5 (Batı Anadolu) bölgesinde okur-yazar olmayan erkeklerde işsizlik oranı %12,5, yükseköğretim mezunu erkeklerde ise oran %6,2’dir. Diğer bölgelerde de eğitim düzeyi okur-yazar olmayan ve yükseköğretim mezunu erkeklerde işsizlik oranları sırası ile TR6 (Akdeniz) bölgesinde %11,0, %8,5; TR7 (Orta Anadolu) bölgesinde %4,8, %9,6; TR8 (Batı Karadeniz) bölgesinde %1,3, %6,0; TR9 (Doğu Karadeniz) bölgesinde %2,2, %9,8; TRA (Kuzey Doğu Anadolu) bölgesinde %12,6, %7,5; TRB (Ortadoğu Anadolu) bölgesinde %9,5, %7,6 ve TRC (Güney Doğu Anadolu) bölgesinde de %14,4 ve %6,7’dir. Bu bölgeler içinde sadece 2 bölgede TR8 (Batı Karadeniz) ve TR9 (Doğu Karadeniz) bölgelerinde eğitim düzeyi yükseldikçe erkek işsizlik oranında da artması dikkati çekmektedir.

15+ yaştaki kadın nüfus işsizlik oranının tüm bölgelerde, eğitim düzeyi yükseldikçe çok ciddi oranda arttığı görülmektedir. TR1 (İstanbul) bölgesinde okur-yazar olmayan 15+ yaştaki kadın nüfusta işsizlik oranı %10,0 iken, yükseköğretim mezunu kadınlardaki işsizlik oranı ise %14,4’tür. TR1 (İstanbul) bölgesinde okur-yazar olmayan kadın işsizlik

oranı ile yükseköğretim mezunu kadın işsizlik oranı arasındaki fark diğer bölgelerde olduğu kadar büyük değildir. TR2 (Batı Marmara) bölgesinde okur-yazar olmayan kadın işsizlik oranı %2,7 iken, yükseköğretim mezunu kadın işsizlik oranı bu değerın 5,8 katı daha yüksek değerle %15,7'dir. Diğer tüm bölgelerde de yükseköğretim mezunu 15+ yaş-taki kadın işsizlik oranı, okur-yazar olmayan kadın işsizlik oranının sırasıyla TR3 (Ege) bölgesinde 3,1 katı yüksek değerle %15,9; TR4 (Doğu Marmara) bölgesinde 6,7 katı yüksek değerle %17,4; TR5 (Batı Anadolu) bölgesinde 6,0 katı yüksek değerle %11,9; TR6 (Akdeniz) bölgesinde 5,2 katı yüksek değerle %16,0; TR7 (Orta Anadolu) bölgesinde 16,9 katı yüksek değerle %18,5; TR8 (Batı Karadeniz) bölgesinde 58,3 katı yüksek değerle %17,5; TR9 (Doğu Karadeniz) bölgesinde 184 katı yüksek değerle %18,4; TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgesinde 112 katı yüksek değerle %11,2; TRB (Ortadoğu Anadolu) bölgesinde 39,6 katı yüksek değerle %19,8 ve TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesinde de 4,5 katı yüksek değerle %12,7'dir.

Sonuç olarak, 15+ yaş-taki okur-yazar olmayan erkek işsizlik oranı ile yükseköğretim mezunu olan erkek işsizlik oranları arasında fark olmasına (ancak, TR1 (İstanbul) bölgesinde eğitim düzeyi arttıkça azalan bir işsizlik oranı eğilimi görülmekle beraber) karşın, 15+ yaş-taki kadın nüfusun eğitim düzeylerine göre işsizlik oranları, tüm bölgelerde çok ilginç bir tablo göstermektedir. Özellikle TR8 (Batı Karadeniz), TRA (Kuzeydoğu Anadolu), TRB (Ortadoğu Anadolu) bölgelerinde eğitim düzeyi yükseköğretim olan kadınların işsizlik oranı, eğitim düzeyi okur-yazar olmayan kadınların işsizlik oranının çok çok üzerindedir.

Ayrıca, bölgesel olarak değerlendirildiğinde çok yüksek görülmeyen işsizlik oranlarının, Türkiye geneli için dikkat çekici biçimde yüksek olması, önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Türkiye genelinde "yükseköğretim mezunu" fertlerde üç yıllık süreç içerisinde gözle görülür bir artışın var oluşu, vurgulanması gereken bir durum olarak görülmektedir (Bkz, Tablo 40).

Tablo 40. 15+ Yaş Grubundaki Nüfusun Cinsiyete, İBBS Düzey-1'e ve Eğitim Durumuna göre İşsizlik Oranları

Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	Erkek													
		Okuma Yazma Bilmeyen				Lise Altı				Lise ve Dengi Meslek Okulu				Yükseköğretim	
		2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2009	2010	2011
TR1	İstanbul	30,4	15,7	22,5	17,0	14,6	12,0	15,5	12,0	8,3	11,0	9,0	8,1		
TR2	Batı Marmara	10,6	9,2	11,3	8,7	7,9	5,7	10,4	7,8	5,6	10,5	7,8	5,7		
TR3	Ege	26,2	16,9	8,7	14,1	11,3	8,0	13,3	10,8	9,9	8,9	7,8	8,1		
TR4	Doğu Marmara	19,6	15,5	14,8	14,4	10,7	8,7	12,4	11,4	7,8	10,8	8,4	8,0		
TR5	Batı Anadolu	11,1	24,9	12,5	13,2	10,3	8,1	11,6	10,4	7,9	7,9	6,7	6,2		
TR6	Akdeniz	26,0	16,4	11,0	17,2	13,3	9,9	17,4	14,4	11,1	12,4	10,8	8,5		
TR7	Orta Anadolu	13,1	19,2	4,8	15,8	12,3	9,1	14,0	11,6	10,4	8,5	6,8	9,6		
TR8	Batı Karadeniz	2,5	1,7	1,3	7,9	8,4	5,2	10,3	10,3	7,6	5,7	6,4	6,0		
TR9	Doğu Karadeniz	0,6	0,4	2,2	5,4	5,8	6,6	10,3	10,5	8,9	9,3	9,6	9,8		
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	16,0	13,1	12,6	10,9	11,1	11,1	12,1	9,3	8,9	6,8	6,3	7,5		
TRB	Ortaoğu Anadolu	16,5	13,2	9,5	18,4	16,5	12,8	18,9	14,9	11,8	12,4	7,5	7,6		
TRC	Güneydoğu Anadolu	17,8	16,2	14,4	20,2	14,5	13,2	16,4	12,4	10,5	6,9	5,7	6,7		
TR	Türkiye	2,6	2,4	2,3	53,5	51,3	49,0	22,4	22,0	21,2	21,5	24,3	27,6		
Kadın															
TR1	İstanbul	15,9	10,3	10,0	20,3	16,9	14,9	25,0	21,0	17,0	15,9	15,8	14,4		
TR2	Batı Marmara	3,8	5,2	2,7	10,3	8,5	7,6	22,9	16,1	15,4	18,2	16,0	15,7		
TR3	Ege	7,3	4,4	5,2	13,7	11,5	9,7	25,4	24,8	25,3	15,5	17,3	15,9		
TR4	Doğu Marmara	7,5	4,3	2,6	13,0	10,7	9,4	26,8	22,7	21,3	18,1	15,4	17,4		
TR5	Batı Anadolu	2,0	2,7	2,0	11,9	11,6	8,9	22,6	24,4	16,4	13,5	11,9	11,9		
TR6	Akdeniz	5,9	5,8	3,1	15,1	12,5	9,0	35,4	29,5	24,9	23,2	18,0	16,0		
TR7	Orta Anadolu	3,0	0,3	1,1	8,3	11,2	7,3	25,9	35,4	29,9	16,7	20,3	18,5		
TR8	Batı Karadeniz	0,4	0,2	0,3	4,4	5,1	3,7	25,6	25,7	19,8	14,2	19,3	17,5		
TR9	Doğu Karadeniz	0,5	0,0	0,1	2,2	2,0	2,1	17,5	15,3	15,3	18,5	17,7	18,4		
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	0,1	0,0	0,1	1,2	1,4	2,1	21,9	21,0	18,9	11,0	13,5	11,2		
TRB	Ortaoğu Anadolu	0,7	1,5	0,5	11,0	11,9	8,3	40,0	36,0	28,2	18,6	23,8	19,8		
TRC	Güneydoğu Anadolu	3,9	1,9	2,8	11,3	7,5	8,4	17,2	16,9	16,9	11,3	9,0	12,7		
TR	Türkiye	2,1	2,0	1,9	31,3	31,0	28,9	34,0	31,8	30,5	32,6	35,2	38,6		

Kaynak: TÜİK.

1.9 Hanehalklarında Bilişim Teknolojileri Kullanımı

Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre, 2011 yılında Türkiye genelinde internete erişim imkânı olan hanehalkı oranı %42,9 olup, erişim imkânı olmayan hanehalkı oranı %54,9 ve internete erişim konusunda fikri olmayan hanehalkı oranı da %2,2'dir. Türkiye genelinde internete erişim imkânı olan erkek nüfus oranı %54,9 iken, bu oran kadınlar için %35,3'e gerilemektedir ve toplam düzeyde de bireysel internete erişim oranı %45,0'dır. Ülkemiz genelinde bilgisayar kullanan erkek nüfus oranı %56,1 iken, kadın nüfus oranı %46,4'tür. Bu sonuçlara göre ülkemizde fertler daha yüksek oranda bilgisayar kullanmakta ancak, internete erişim oranı ise daha düşük düzeyde görülmektedir (Bkz, Tablo 41).

Tablo 41. 2011 Yılında İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e göre Bireylerin Bilgisayar ve İnternet Kullanım Oranı

Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	İnternete Erişim İmkânı Olan Hanehalkı Oranı	İnternete Erişim İmkânı Olmayan Hanehalkı Oranı	İnternete Erişim İmkânı Olup Olmadığı Bilmeyenlerin Oranı	İnternete Erişim İmkânı Olan Bireylerin ⁽¹⁾ Oranı			Bireylerin Bilgisayar Kullanım Oranı		
					Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
TR1	İstanbul	56,9	40,5	2,6	56,5	65,8	46,9	57,2	66,5	47,5
TR2	Batı Marmara	43,4	54,6	2,1	43,9	53,1	34,8	45,1	54,0	36,2
TR3	Ege	39,4	59,2	1,4	46,3	54,3	38,6	47,5	55,8	39,6
TR4	Doğu Marmara	56,7	42,0	1,3	51,7	60,6	42,8	53,3	61,9	44,8
TR5	Batı Anadolu	48,0	50,6	1,4	51,0	60,5	41,9	52,9	62,0	44,2
TR6	Akdeniz	36,4	61,3	2,3	42,2	51,8	33,2	43,7	53,3	34,7
TR7	Orta Anadolu	49,2	48,2	2,6	42,4	56,3	28,2	44,8	58,5	30,7
TR8	Batı Karadeniz	32,9	65,3	1,7	36,7	44,5	29,3	38,9	46,9	31,3
TR9	Doğu Karadeniz	39,6	58,7	1,7	43,3	53,5	33,2	44,8	54,8	35,0
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	21,9	77,3	0,8	34,7	49,4	20,3	36,7	50,7	22,9
TRB	Ortadoğu Anadolu	25,3	71,8	2,9	31,5	43,8	19,8	32,9	43,8	22,6
TRC	Güneydoğu Anadolu	21,2	73,5	5,4	27,1	38,7	16,5	28,2	39,4	17,7
TR	Türkiye	42,9	54,9	2,2	45,0	54,9	35,3	46,4	56,1	36,9

Kaynak: TÜİK.

(1): 16-74 yaş arası bireyleri kapsamaktadır.

Türkiye genelinde hanehalklarının masaüstü bilgisayar sahiplik oranı 2010 yılında %33,8 iken, %1,6 oranında artış göstererek 2011 yılında %34,3'e yükselirken, taşınabilir bilgisayar sahiplik oranı 2010 yılında %16,8'den 2011 yılına %34,8 gibi çok önemli oranda artış göstererek %22,6'ya yükselmiştir.

Cep telefonu sahiplik oranı ülkemizde çok yüksek düzeydedir. %90,5 olan 2010 yılındaki cep telefonu sahiplik oranı, 2011 yılına %1,5 oranında artış göstererek %91,9'a yükselmiştir.

Sabit telefon sahiplik oranında ise cep telefonundaki eğilimin tersi yönünde bir değişim gözlenmektedir. 2010 yılında %56,1 olan sabit telefon sahiplik oranı 2010 yılına %8,5 oranında azalış göstererek %51,4'e gerilmiştir.

Dijital fotoğraf makinesi sahiplik oranı da 2011 yılında %16,9 oranında artış göstererek 2010 yılındaki %23,8 olan sahiplik oranı, 2011 yılında %27,8 oranına yükselmiştir (Bkz, Tablo 42).

Tablo 42. Türkiye Genelinde Hanehalklarının Bilişim Teknolojilerine Sahiplik Oranı

Bilişim Teknolojileri	Sahiplik Oranı			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Masaüstü bilgisayar (PC)	30,7	33,8	34,3	9,2	10,0	1,6
Taşınabilir bilgisayar (Laptop, Tablet PC)	11,2	16,8	22,6	23,2	49,9	34,8
Cep telefonu	87,6	90,5	91,9	-0,6	3,3	1,5
Oyun konsolu (Playstation, vb.)	3,7	3,1	3,8	-5,1	-17,0	25,4
El bilgisayarı (Palm)	0,6	0,7	1,2	19,4	6,6	70,0
Sabit telefon	61,9	56,1	51,4	-9,5	-9,3	-8,5
Dijital fotoğraf makinesi, Kamera	20,4	23,8	27,8	1,8	16,8	16,9
DVD, VCD, DivX oynatıcı	42,7	40,6	40,5	0,2	-4,9	-0,3
Yazıcı	12,4	13,9	14,0	2,9	11,9	1,1
Tarayıcı	3,4	3,5	3,9	-25,2	3,4	11,4
Faks	1,1	1,1	0,8	-3,8	4,7	-30,6
Çok fonksiyonlu cihaz (Yazıcı, tarayıcı, faks vb. iki veya daha fazlasını içeren)	1,6	2,5	3,2	41,7	57,5	28,6
Diğer	-	2,4	3,3	-	-	34,1
Verilen bilişim cihazlarının hiç birisine sahip olmayan hanehalkı	3,6	2,9	0,2	26,2	-19,0	-92,8

Kaynak: TÜİK.

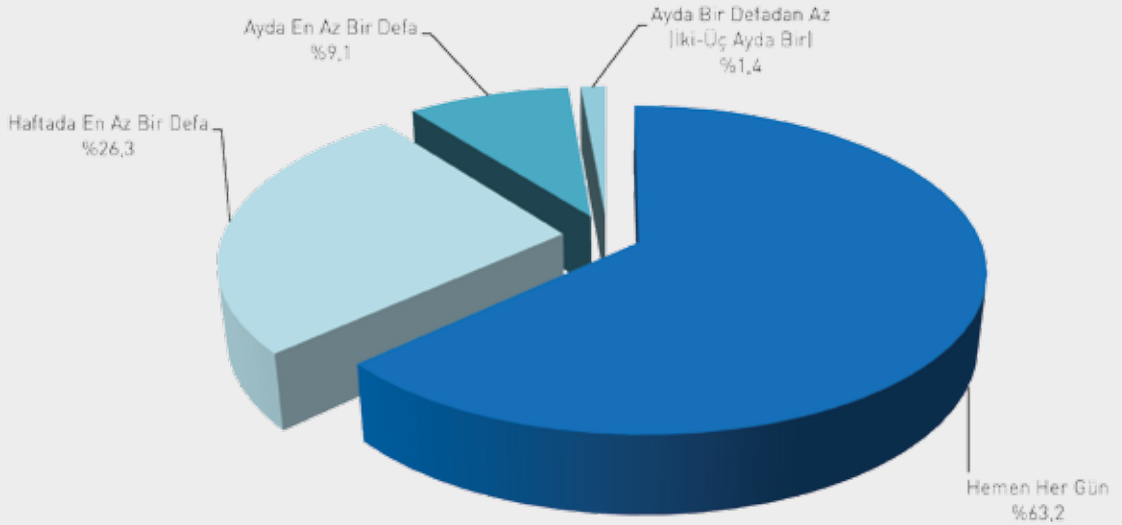
Türkiye genelinde erkeklerin %63,0'ı interneti evde kullanırken, bu oran kadınlarda çok daha yüksek bir değerle %74,6 olarak görülmektedir. İşyerinde interneti kullanan erkek oranı %38,8 olup, kadınlarda oran %24,1'e gerilemektedir. Eğitim alanlarında interneti kullanan kadın oranı %8,1 iken, erkeklerde bu oran %6,6'dır. Özellikle internet kafede interneti kullanan erkek ve kadın oranları arasındaki fark 16,9 puana kadar yükselmekte olup, internet kafede interneti kullanan erkek oranı %25,3 iken, kadın oranı %8,4'tür (Bkz; Tablo 43, Grafik 23).

Tablo 43. 2011 Yılında İnternetin Kullanım Yeri ve Kullanım Sıklığına göre Cinsiyet Düzeyinde İnternetin Kullanım Oranı

Düzy	Toplam	Erkek	Kadın
	Bireylerin ⁽¹⁾ İnterneti Kullanım Yeri		
Evde	67,6	63,0	74,6
İşyerinde (Evde çalışanlar hariç)	33,0	38,8	24,1
Eğitim alınan yerde (Okul, kurs vb.)	7,2	6,6	8,1
İnternet kafede	18,7	25,3	8,4
Arkadaş, akraba vb. başkalarının evinde	16,8	15,1	19,3
Kablosuz bağlantının yapılabildiği yerlerde	3,2	3,4	2,7
	Bireylerin İnterneti Kullanım Sıklığı		
Hemen her gün	63,2	65,8	59,3
Haftada en az bir defa	26,3	25,5	27,5
Ayda en az bir defa	9,1	7,6	11,3
Ayda bir defadan az (İki-üç ayda bir)	1,4	1,1	1,9

Kaynak: TÜİK.

(1): 16-74 yaş arası bireyleri kapsamaktadır.

Kaynak: TÜİK.**Grafik 23. Türkiye Genelinde İnterneti Kullanım Sıklığına göre Hanehalkı Oranları**

Ülke genelinde fertlerin internete erişim sıklığı cinsiyet bazında incelendiğinde; hemen her gün interneti kullanan kadın oranı %59,3 iken, erkek oranı %65,8'dir. Haftada en az bir kez interneti kullanan erkek oranı %25,5 iken, kadınlarda bu oran daha yüksek değerle %27,5'tir. Ayda en az bir kez interneti kullanan kadın oranı da %11,3 değeri ile erkek oranından daha yüksek bir değere sahiptir.

Türkiye genelinde interneti kullanan kullanıcıların profil değişkenlerine göre oranları incelendiğinde; erkek ve kadınlarda en yüksek internet kullanım oranı 16-24 yaş grubunda iken, bu yaş grubunu 25-34 yaş grubu izlemektedir. Erkek ve kadınların yaşları büyüdükçe internet kullanım oranının düştüğü dikkati çekmektedir. 16-24 yaş grubu erkeklerde internet kullanım oranı %77,9 iken, bu oran aynı yaş grubu kadınlarda ise %58,3'tür.

Eğitim durumuna göre de erkek ve kadın kullanıcılar arasında sıralamada değişim olmaksızın, yüksek okul ve üst düzey eğitime sahip erkeklerde internete erişim oranı %92,8 iken, bu oran aynı eğitim grubundaki kadınlarda %91,4'tür. En düşük internet kullanım oranı erkek ve kadınlarda bir okul bitirmeyenler grubunda olup, oran değerleri de sırasıyla %7,8 ve %1,9'dur. Özellikle kadın ve erkek arasında interneti kullanım oranı ilköğretim mezunu ve bir okul bitirmeyen eğitim grubunda önemli fark göstermektedir.

İktisaden faal olan fertlerin işteki durumuna göre işveren olan erkeklerin %79,1'i, kadın işverenlerinde de %73,7'si interneti kullanmaktadır. Ücretli, maaşlı, yevmiyeli olarak çalışan erkeklerin %64,7'si, kadınların da %73,6'sı internet kullanmaktadır. İşteki duruma göre erkek ve kadınlarda en düşük internet kullanım oranı ücretsiz aile işçisi olarak çalışan fertlere aittir.

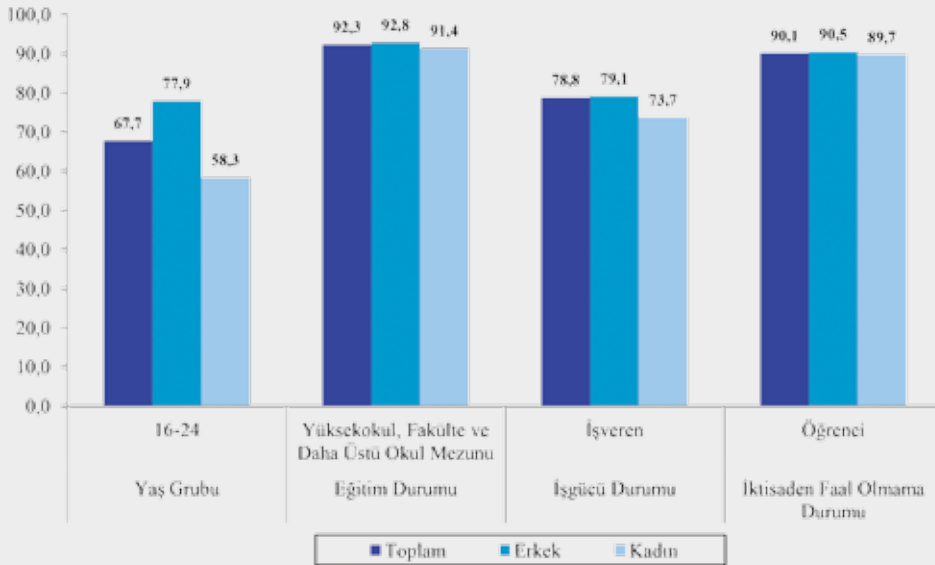
İktisaden faal olmayan erkek öğrencilerin %90,5'i, kadın öğrencilerin de %89,7'si internet kullanmaktadır. Emekli erkeklerde internet kullanım oranı %17,8 iken, kadın emeklilerde bu oran %23,5'tir (Bkz; Tablo 44, Grafik 24).

İnternet üzerinden değişen dönemler için mal ve hizmet siparişi verme ya da satın alma oranları incelendiğinde, internet üzerinden hiç sipariş vermeyen/satın almayanların oranının %81,4 olduğu görülürken, toplam olarak sipariş verme/mal veya hizmet satın alma oranı ise %18,6 olmuştur. Son 12 ay içerisinde internet üzerinden sipariş edilen ya da satın alınan ilk beşteki mal ve hizmetler incelendiğinde, giyim, spor malzemelerinin %28,8 oranı ile ilk sırada geldiği, bunu ikinci sırada %27,8 oranı ile elektronik araçlar, %19,8 oranı ile ev eşyası, %17,6 oranı ile kitap, dergi ve gazete, %17,3 oranı ile de gıda maddeleri ile günlük gereksinimler izlemiştir (Bkz, Grafik 25).

Tablo 44. Cinsiyet Düzeyinde Profil Bilgilerine göre Son Üç Ay İçinde İnternet Kullananların Oranı

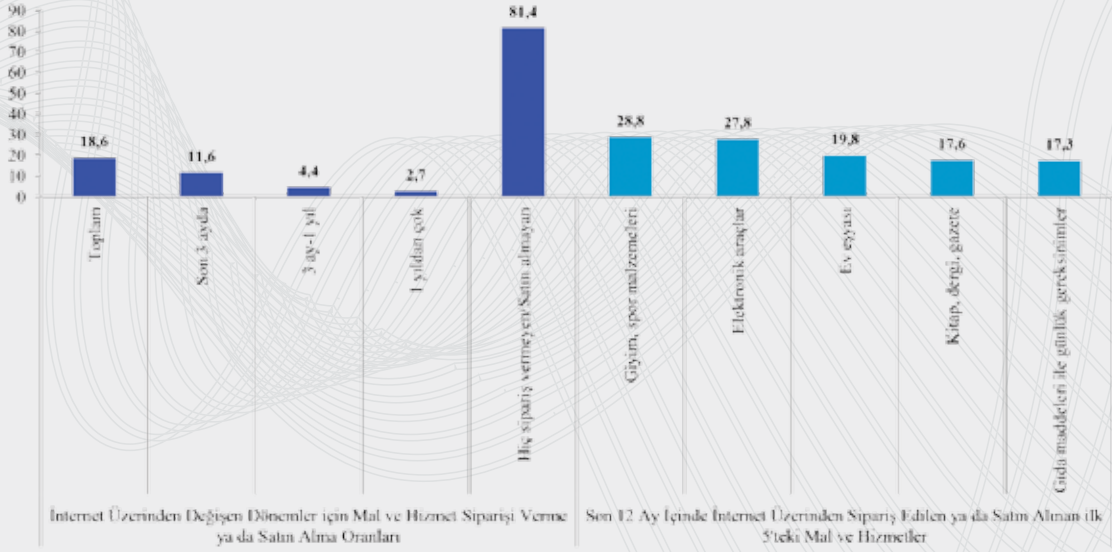
Kullanıcı Profili	İnternet Kullanımı		
	Toplam	Erkek	Kadın
	Yaş Gruplarına göre		
16-24	67,7	77,9	58,3
25-34	57,1	67,5	46,7
35-44	41,7	52,6	30,6
45-54	24,1	34,3	13,9
55-64	11,2	17,2	5,4
65-74	3,0	5,0	1,4
	Eğitim Durumuna göre		
Bir okul bitirmede	3,3	7,8	1,9
İlkokul mezunu	17,2	21,7	12,9
İlköğretim/ortaokul ve dengi okul mezunu	60,2	66,1	52,6
Lise ve dengi okul mezunu	75,6	77,8	72,6
Yüksekokul, fakülte ve daha üstü okul mezunu	92,3	92,8	91,4
	İşgücü Durumuna göre		
Ücretli, maaşlı, yevmiyeli	66,8	64,7	73,6
İşveren	78,8	79,1	73,7
Kendi hesabına çalışan	29,7	29,7	29,8
Ücretsiz aile işçisi	17,0	38,9	7,0
	İktisaden Faal Olmayanlara göre		
İşsiz	54,6	49,3	70,9
Ev işleriyle meşgul	19,7	17,5	19,8
Emekli	19,3	17,8	23,9
Öğrenci	90,1	90,5	89,7
Çalışmak istemiyor	33,5	23,3	46,4
Engelli	5,6	6,3	4,7
Diğer	25,9	26,1	25,8

Kaynak: TÜİK.

Kaynak: TÜİK.

Grafik 24. Cinsiyet Düzeyinde Profil Değişkenlerine göre En Yüksek İnternet Kullanım Oranları

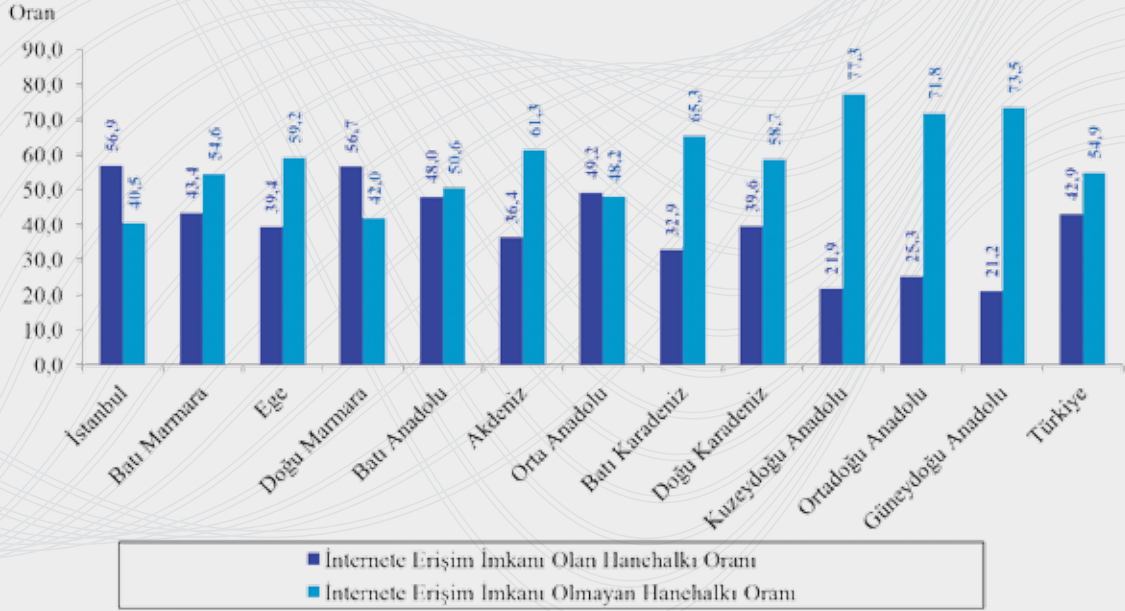

Kaynak: TÜİK.

Grafik 25. İnternet Üzerinden Mal ve Hizmet Siparişi Verme ya da Satın Almaya İlişkin Seçilmiş Oranlar

1.9.1 Bölgesel Düzeyde Hanehalklarında Bilişim Teknolojileri Kullanımı

İBBS Düzey-1'e göre hanehalklarının internete erişim imkânı incelendiğinde; 12 bölgeden sadece 5 bölgenin Türkiye genelindeki internet kullanan hanehalkı oranından, yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. İnternete erişim oranı en yüksek olan ilk üç bölge sırasıyla; %56,9 oranı ile TR1 (İstanbul) , %56,7 oranı ile TR4 (Doğu Marmara) ve %49,2 oranı ile de TR7 (Orta Anadolu) bölgeleridir. En düşük internete erişim oranına sahip bölgeler ise; %21,2 oranı ile TRC (Güneydoğu Anadolu), %21,9 oranı ile TRA (Kuzeydoğu Anadolu) ve %25,3 oranı ile TRB (Ortadoğu Anadolu) bölgeleridir (Bkz, Grafik 26).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 26. 2011 Yılında İBBS Düzey-1'e göre İnternete Erişim İmkânı Olan ve Olmayan Hanehalkı Oranları

Bireylerin internete erişim imkânları İBBS-Düzey-1'e göre analiz edildiğinde de; erkeklerde Türkiye genelinde internete erişim oranının üzerinde internete erişim imkânına sahip bölge sayısı 4'tür. Kadınlar için tabloya bakıldığında, Türkiye genelinde internete erişim imkânı olan kadın oranının üzerinde internete erişim oranına sahip bölge sayısı yine 4'tür. 16-74 yaş arası erkek ve kadınlarda en yüksek internet erişiminin olduğu ilk üç bölge oranları itibarı ile sırasıyla; %65,8 ve %46,9 oranları ile TR1 (İstanbul), %60,6 ve %42,8 oranları ile TR4 (Doğu Marmara) ve %60,5 ile %41,9 oranları ile de TR5 (Batı Anadolu) bölgeleridir.

Bireylerin bilgisayar kullanım oranları incelendiğinde de benzer sonuçlarla karşılaşılmaktadır. TR1 (İstanbul) bölgesinde bilgisayar kullanan 16-74 yaş arası erkek oranı %66,5, kadın oranı da %47,5'tir. Bilgisayar kullanan erkek oranında 2. sırayı %61,9 oranı ile TR4 (Doğu Marmara) ve 3. sırayı da %62,0 oranı ile TR5 (Batı Anadolu) bölgesi almaktadır. Kadın bilgisayar kullanım oranında ilk 3 sırayı alan bölge sıralaması aynı olup, bilgisayar kullanım oranları da sırası ile; %47,5, %44,8 ve %44,2'dir.

Gerek internete erişim imkânı olan, gerekse bilgisayar kullanan erkek ve kadın oranları sıralamasında ilk 3'teki bölge sıralamasında bir değişikliğin olmaması ancak, erkek ve kadın oranları arasındaki fark bölgesel düzeyde dikkat çekicidir.

2. MAKRO BOYUTTA

2. MAKRO BOYUTTA

2.1 Küçük Orta Büyüklükteki İşletmeler

2.1.1 Küçük Orta Büyüklükteki İşletmelerin Genel Yapısı

Küçük Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ)'ler sayıları ve Türkiye ekonomisine sağladıkları katkı ve işgücü nedeniyle çok önemli bir role sahiptir. Uzun süreden bu yana ülkemizde, bu işletmelerin devlet tarafından desteklenmesine yönelik yoğun programlar hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Ülkemizin 1 Ocak 1996 tarihinde AB ile Gümrük Birliği (GB)'ye girmesinin ardından bu programlara verilen ağırlık ve önem de artmış ve uluslararası işbirliği çerçevesinde projeler geliştirilmeye başlanmıştır. Haziran 2000 tarihinde Bolonya'da düzenlenen "I. OECD KOBİ'lerden Sorumlu Bakanlar Konferansına" ülkemizde katılım sağlaması ve KOBİ Politikalarına Yönelik Bolonya Deklarasyonu'nu kabul etmesi de OECD'nin bu alanda yürüttüğü çalışmalara duyulan ilginin açık bir göstergesidir. AB'ye üyelik yolunda aday ülke konumunda olan ülkemiz ayrıca, Nisan 2002'de Avrupa KOBİ şartını onaylamış ve 2001-2005 yıllarını kapsayan İşletme ve Girişimcilik Çok Yıllı Programı (MAP)'a katılmıştır.

Ülkemizde KOBİ'lere yönelik geçmişte uygulanan politikalar gözden geçirildiğinde özellikle KOBİ'lere yönelik devlet politika ve programlarını etkileyen ve hedeflenen sonuçların alınmasını zorlaştıran geçmişteki genel ekonomik istikrarsızlık dikkate alındığında ülkemizdeki sorunlar OECD ve Avrupa ülkelerinden daha fazladır. Bu sorunların başlıcaları;

- Ülkemizdeki girişimler (firmalar, işyerleri) yüksek enflasyon ve durgunluk dönemlerini takip eden ani sıçramalarla karakterize edilebilen büyük boyutta istikrarsız ve olumsuz koşulların, önemli ölçüde döviz kuru istikrarsızlığının hâkim olduğu makroekonomik bir ortamda faaliyetlerini yürütmek durumunda kalmıştır. Bu olumsuz koşullar KOBİ'lerin ekonomik yönden büyümeleri önünde ciddi engeller oluşturmuştur.
- Makro ekonomik uyum politikaları ve yapısal reform programları, kısa vadede KOBİ'lerin içinde bulunduğu istikrarsız ortamı iyileştirmeye önem vermiştir.
- Bu politikaların amacı KOBİ'lerin geliştirilmesi ve güçlenmesine uygun ve KOBİ'ler tarafından sürdürülebilecek Türkiye'de dengeli ve sürdürülebilir bir büyüme dönemi sağlamak iken, parasal ve mali uyum politikaları sadece KOBİ'lerin kendi kaynakları üzerinde bir yük oluşturmakla kalmamış, KOBİ'ler lehine geliştirilen destek programlarının da bir tarafa konulmasına neden olmuştur.
- KOBİ'lere yönelik destek programlarının maliyeti konusunda da kesin bilgiler mevcut değildir, bütçeden yapılan doğrudan harcamalara ilişkin rakamlar bilinmekle birlikte, dolaylı yollarla verilen vergi indirim miktarlarının hesaplanabilmesi de bir o kadar zordur.
- Kesin olarak bilinmeyen maliyetten daha zor olanı, desteklerin etkinliğinin değerlendirilememesidir. Sektörle ilgili olarak ülkemizde, KOBİ'ler için homojen tanım ve ölçütlere dayalı istatistiklerin mevcut olmamasıdır.
- KOBİ sektöründe kayıtlı olmayan faaliyet ve iş alanı sayısının oldukça fazla olması kapsam eksikliğine de neden olmaktadır.

Ülkemizde KOBİ'ler ortalama profilleri bakımından işgücü ve yıllık cirolarının düşük olması nedeniyle Avrupa ülkelerine ve OECD ülkelerine göre farklılık göstermektedir. Ayrıca, teknik bilgi beceri (know-how) seviyesi, sermaye miktarı ve özellikle iletişim ve bilgi alanındaki modern teknolojiye erişim ve sağladığı üstün yönlerden yararlanabilme kabiliyeti açısından da geri durumdadır.

Ülkemizdeki ekonomik gelişmelerin son birkaç on yılda gösterdiği gelişimler KOBİ'lerin durumunu daha da zora sokmuştur. Ülkemiz gelecekte gelişmiş ülkeler ve Avrupa ülkeleriyle arasındaki kişi başına gelir açığını kapatmak üzere yüksek ve istikrarlı bir büyümeye olanak veren yapısal reform programlarının sürekliliğini sağlamak durumunda kalacaktır. Çok sayıda genç nüfusun işgücü piyasasına girmesi, tarım sektöründeki istihdamın önemli bir bölümünün sanayi ve hizmet sektörüne kayması ve kadınların işgücüne katılım oranının daha da yükseltilmesi gerekmektedir. Bu gerekçelerle istikrarlı bir ortamda sürdürülebilir, güçlü bir büyümeyi sağlayan ekonomik politikanın devamlılığı çoğu zaman büyük işletmelerin tersine iç ve dış şoklara karşı kendilerini koruyabilecek donanımına sahip olmayan KOBİ'lerin gelişimi için son derece önemli bir öncelik olmalıdır. Ülkemizde kişi başına gelirin artırılması ve istikrarlı ekonomik ortamın yaratılabilmesi için gerekli yeni iş oluşumuna açık koşulların oluşması KOBİ'lerin gelişimiyle mümkün olabilecektir.

Bu çerçevede ülkemizde KOBİ'lere yönelik olarak aşağıda maddeler halinde belirtilen konulara yönelik düzenlemelerin yapılması hedeflerin gerçekleşmesinde önemli faktörler olarak değerlendirilebilir:

- KOBİ'lerin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma kapasitelerini güçlendirmeye yönelik politikalara ağırlık verilmelidir,
- E-devletin dayandığı altyapıyı iyileştirme çabaları üzerine odaklanılırken sanayi kesiminde faaliyet gösteren KOBİ'lerin bu alanda gerekli beceri ve donanımına sahip olabilmeleri için eğitimleri konusunda genel bir program hazırlanmalıdır. Bu alandaki eğitim büyük ölçüde insan gücü ve bütçe gerektirmektedir. Bu konuya Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'ların da destek olması gerekmektedir.
- Ülkemizde sanayi sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin üretkenlik ve rekabet edebilirliklerinin artırılabilmesi amacı ile önemli ölçüde destek verilmektedir. Ancak, ticaret ve hizmet sektörlerinin GSYİH içindeki paylarının artan bir eğilim içinde olması bu sektördeki KOBİ'lere de verilen destek oranlarının artırılması gerektirmektedir.
- KOBİ'lerin büyük ölçekli firmalarla ilişki kurması teşvik edilmelidir.
- Sanayi sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin daha dışa dönük üretim yapmaları ve ihracat seviyelerini arttırmalarını sağlamak üzere uluslararası rekabet edilebilirlikleri artırılmalıdır.

KOBİ'lerin en önemli sorunlarından biri olan finansmana erişim konusunda, kamu kurumlarının yanı sıra bankalar da gün geçtikçe farklı enstrümanlarla hizmet sunma gayreti içindedirler. Bankalar cirolarını; kamu, özel ve KOBİ olmak üzere üç grupta kategorize etmektedir. 2000 yıllarından sonra bankaların ciroları içinde KOBİ'lerin ağırlıklı bir paya sahip olduğu ve ilk sırayı aldığı da dikkati çekmektedir.

Dünya genelinde yaşanan ekonomik kriz, ülkemizde alınan tedbirlerle KOBİ'leri daha da önemli hale getirmiş, özellikle yerli malının kullanımına yönelik teşvikler sonucunda KOBİ'lere olan talebin daha da artacağı tahmin edilmektedir. Kredilerin, GSYİH içindeki

oranına bakıldığında, bankacılık sektöründe kat edilmesi gereken yolun hala daha çok olduğu, bankaların hem pazar paylarını korumaya, hem de konjoktüre uygun temkinli büyümeyi gerçekleştirmek üzerine hedefler gerçekleştirmesi gerektiği de ortaya çıkmaktadır. Önümüzdeki dönemlerde bankaların ürün geliştirme bölümlerince yeni ve güncel KOBİ ürünlerini hizmete sunmaları da beklenmektedir.

Türk bankacılık sisteminde toplam kredi hacminin %92,0'ını oluşturan 13 banka tarafından: fatura finansman kredisi; fatura katılım kredisi; acentelik kredisi; projeli yatırım kredisi; destek kredisi; işyeri alım kredisi; tarım, imalat, teknoloji, turizm, ihracat, taahhüt, taşımacılık, eczacılık sektörlerine özel destek kredileri, fuar ve sergilere katılım kredisi, ticari taşıt kredisi, lojistik destek kredisi, hammadde alım kredisi, belge/kalite belgesi kredisi, plaka kredisi, makine ekipman kredisi, bilişim destek kredisi, işyeri yenileme kredisi, kadın girişimci destek kredisi, eğitim destek kredisi, AR-GE kredisi isimleri altında çok geniş yelpazede KOBİ'lere destek verilmektedir.

Ülkemizde 1996 yılında kurulan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), 5.891 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklik çerçevesinde hizmet sektörünü de kapsama dâhil etmiştir.

2006 yılından bu yana Global Entrepreneurship Monitor (GEM) tarafından yapılmakta olan bilimsel çalışmalara ülkemiz de katılım sağlamaktadır. 2010 yılı verilerine göre ülkemizde girişimcilik fırsatları olduğunu düşünenlerin oranı %36,0 ve kendisinin girişimcilik bilgi ve becerisine sahip olduğunu düşünenlerin oranı da %54,0'dır. Aynı verilere göre ülkemizde girişimciliği kariyer fırsatı olarak görenlerin oranı %71,2'dir. Bunu "ülkemizde girişimciliği fırsat olarak gören önemli bir grup vardır ve bu grubu motive edebilmek girişimciliği geliştirme adına da önemli katkılar sağlayacaktır" biçiminde okumak gerekir.

KOSGEB desteğinden faydalanarak kendi işini kuran girişimcilere bakıldığında en ciddi artışın kadın girişimcilerde olduğu dikkati çekmektedir. 2000'li yılların başında KOSGEB desteğinden faydalanan kadın girişimci oranı %25,0-30,0 iken, 2010-2011 yılları arasında bu oran %45,0'a kadar yükselmiştir. Girişimcilik Destek Programı çerçevesinde KOSGEB tarafından gerçekleştirilen uygulamalı girişimcilik eğitimlerini bitirerek iş kurulanlar daha çok; perakende ticaret, gıda, ürünleri imalatı, giyim eşyaları imalatı ve tekstil ürünleri imalatı sektörlerinde faaliyet göstermekte olup, geleneksel sektörler arasında yer alan bu sektörlerde de yenilikçi iş modelleri uygulanarak büyüme potansiyeline sahip girişimlerin olması beklenmektedir.

Ülkemizdeki iş yapma kültürü irdelendiğinde çok çeşitli ortaklıkların kurulmakta olduğu, yatay ve dikey işbirliklerinin mevcut olduğu görülebilmektedir. Bu işbirlikleri içinde en etkin çalışanı ise ana sanayi ve yan sanayi işbirlikleri diğeri de sektörel kümelerdir. Sektörel kümelerde yatay ve dikey entegrasyon örnekleri bulunmaktadır.

Günümüzde KOSGEB'in hedef kitle büyüklüğü 3,2 milyona erişmiş durumdadır.

2.1.2 Bölgesel Düzeyde Küçük Orta Büyüklükteki İşletmelerin Faaliyet Kollarına göre Toplam Girişimler içinde İşyeri Büyüklük Oranları

Ülkemizde 2011 yılı sonu itibarı ile mükellef konumunda olan KOBİ'ler³ yıl içinde çalışan sayısına göre 3 ana grupta;

1≤Çalışan sayısı≤9=1 nolu grup

10≤Çalışan sayısı≤49= 2 nolu grup

50≤Çalışan sayısı≤249= 3 nolu grup

olmak üzere kategorize edilmiştir. Buna göre ülkemizdeki toplam KOBİ'lerin %70,2'sini 1 nolu grup oluştururken, %26,0'ını 2 nolu grup ve sadece %3,8'ini 3 nolu grup oluşturmaktadır. Bir başka ifade ile ülkemizdeki KOBİ'lerin $\frac{3}{4}$ 'üne yakın kısmında yıl içinde çalışan sayısı 1-9 arasında değişmektedir. 1 nolu grubun İBBS Düzey-3'e göre iller düzeyinde en yüksek oranını aldığı il %84,6 oranı ile Ardahan ili olup, minimum oranını aldığı il de %63,0 oranı ile Batman'dır. 2 nolu grup içinde en yüksek oranı %32,6 ile Şırnak ili, en düşük oranı da %12,6 ile Ardahan ili almaktadır. 3 nolu grup içinde iller arasında en yüksek orana %7,2 ile Bitlis, en düşük orana da %1,3 değeri ile Kars, Çanakkale ve Iğdır illeri sahiptir (Bkz, Tablo 45).

KOBİ'lerin iktisadi faaliyet kollarına göre İBBS Düzey-3'e göre iller bazında oranları analiz edildiğinde;

Tarım, ormancılık ve balıkçılık faaliyetinde bulunan girişimlerin tamamını Muş, Tunceli, Kırıkkale, Kilis, Bilecik ve Hakkâri illerinde yıl içinde çalışan sayısı 1-9 olan girişimler oluştururken, Iğdır ilinde %75,0'ını ve Gümüşhane ilinde de %62,5'ini yıl içinde çalışan sayısı 10-49 olan girişimler oluşturmaktadır. Ağrı ilinde de girişimlerin tamamını yıl içinde çalışan sayısı 50-249 arası olan girişimler oluşturmaktadır.

Madencilik ve taşocaklığı faaliyeti gösteren girişimlerin; Siirt, Van, Bayburt, Bartın, Ardahan, Karabük, Düzce ve Bolu illerinde %100,0'ını girişim büyüklük grubu 1 olanlar alırken, Kırşehir, Hakkâri, Iğdır, Muş ve Mardin illerinde ise toplam girişimlerin %100,0'ını girişim büyüklük grubu 2 olanlar almaktadır.

3 2.1.2-2.1.4 alt bölüm başlıkları altında verilen yorumlar ve sonuçlar, 2011 yılı Aralık ayı itibarı ile Gelir İdaresi Başkanlığı mükellef kayıtlarına dayanmaktadır.

Tablo 45. Küçük Orta Büyüklükteki İşletmelerin İller İçinde Çalışan Sayısına göre Sektörlerin Oranı

İller	A: 1≤ÇALIŞAN SAYISI≤9			B: 10≤ÇALIŞAN SAYISI≤49			C: 50≤ÇALIŞAN SAYISI≤249			TOPLAM					
	TARIM			SANAYİ			İNŞAAT			HİZMET					
	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C
Adana	2,3	2,3	0,0	16,7	18,4	22,4	9,7	20,0	18,6	71,3	59,3	59,0	100,0	100,0	100,0
Adıyaman	2,8	1,1	0,0	18,0	20,3	37,5	12,7	21,4	6,3	66,5	57,2	56,3	100,0	100,0	100,0
Afyonkarahisar	3,0	1,4	1,8	18,3	30,8	28,1	8,0	9,7	8,8	70,7	58,1	61,4	100,0	100,0	100,0
Ağrı	0,0	0,0	4,8	6,3	2,4	0,0	8,7	17,6	19,0	84,9	80,0	76,2	100,0	100,0	100,0
Amasya	2,8	2,1	0,0	13,8	25,1	39,1	9,0	14,4	8,7	74,4	58,3	52,2	100,0	100,0	100,0
Ankara	0,5	0,5	0,4	13,9	17,9	17,3	22,0	27,6	31,3	63,6	54,0	50,9	100,0	100,0	100,0
Antalya	2,1	2,9	2,3	11,0	10,9	12,4	18,6	18,2	12,1	68,2	68,0	73,3	100,0	100,0	100,0
Artvin	1,9	5,8	0,0	10,7	10,7	6,7	11,6	13,6	20,0	75,8	69,9	73,3	100,0	100,0	100,0
Aydın	3,2	2,5	0,0	12,5	15,8	33,3	15,6	22,5	5,8	68,7	59,2	60,9	100,0	100,0	100,0
Balıkesir	3,2	1,3	2,5	15,6	28,5	28,8	10,4	13,5	2,5	70,8	56,7	66,3	100,0	100,0	100,0
Bilecik	2,1	0,0	0,0	17,9	28,8	34,8	10,0	11,2	13,0	70,0	60,0	52,2	100,0	100,0	100,0
Bingöl	0,7	1,5	0,0	9,4	1,5	0,0	39,6	53,0	50,0	50,3	44,0	50,0	100,0	100,0	100,0
Bitlis	2,2	3,6	0,0	8,3	4,5	3,3	32,9	45,5	33,3	56,7	46,4	63,3	100,0	100,0	100,0
Bolu	3,8	5,6	0,0	14,5	22,4	28,6	8,5	11,7	3,6	73,1	60,3	67,9	100,0	100,0	100,0
Burdur	2,3	2,2	0,0	14,0	32,4	40,0	8,6	6,7	6,7	75,1	58,7	53,3	100,0	100,0	100,0
Bursa	1,0	0,8	0,6	27,1	40,0	52,4	10,8	11,0	6,8	61,1	48,2	40,2	100,0	100,0	100,0
Çanakkale	3,1	3,2	0,0	12,3	22,1	12,0	11,7	21,3	8,0	72,9	53,4	80,0	100,0	100,0	100,0
Çankırı	1,8	4,1	0,0	12,0	20,6	26,7	10,9	15,5	6,7	75,3	59,8	66,7	100,0	100,0	100,0
Çorum	2,7	1,1	2,6	19,0	32,8	33,3	12,6	12,5	0,0	65,7	53,6	64,1	100,0	100,0	100,0
Denizli	2,0	1,2	1,3	23,9	38,1	52,2	9,1	9,3	4,4	65,0	51,4	42,1	100,0	100,0	100,0
Diyarbakır	2,1	1,4	0,9	13,0	9,7	8,3	18,1	33,3	26,6	66,7	55,5	64,2	100,0	100,0	100,0
Edirne	2,3	1,0	0,0	11,3	19,0	25,0	8,4	9,0	4,2	78,0	71,0	70,8	100,0	100,0	100,0
Elazığ	1,4	0,2	2,2	14,7	16,6	17,4	20,9	27,4	19,6	63,0	55,8	60,9	100,0	100,0	100,0
Erzincan	1,7	3,5	10,0	10,7	14,0	10,0	9,0	14,7	10,0	78,5	67,8	70,0	100,0	100,0	100,0
Erzurum	0,8	0,6	0,0	10,9	10,0	8,5	14,0	21,1	23,4	74,3	68,4	68,1	100,0	100,0	100,0
Eskişehir	1,3	1,0	1,1	19,2	26,7	38,3	13,7	14,1	9,6	65,9	58,3	51,1	100,0	100,0	100,0
Gaziantep	1,4	0,8	0,0	24,4	28,8	38,5	9,1	15,0	8,2	65,1	55,4	53,4	100,0	100,0	100,0
Giresun	1,3	1,3	8,8	15,4	19,0	8,8	9,1	16,5	11,8	74,2	63,3	70,6	100,0	100,0	100,0
Gümüşhane	1,4	7,5	0,0	11,1	11,9	0,0	12,0	11,9	0,0	75,5	68,7	100,0	100,0	100,0	100,0
Hakkari	1,7	0,0	0,0	6,6	9,8	0,0	18,2	29,3	20,0	73,6	61,0	80,0	100,0	100,0	100,0
Hatay	2,7	1,7	0,0	11,5	11,8	25,3	13,6	14,2	14,9	72,2	72,2	59,8	100,0	100,0	100,0
Isparta	1,8	4,0	0,0	13,3	15,8	19,4	13,1	13,0	6,5	71,8	67,2	74,2	100,0	100,0	100,0
Mersin	1,9	1,7	0,7	12,6	13,4	22,9	11,5	18,9	9,8	74,0	66,0	66,7	100,0	100,0	100,0
İstanbul	0,3	0,2	0,2	24,0	29,7	29,8	11,4	12,0	11,5	64,3	58,0	58,4	100,0	100,0	100,0
İzmir	1,7	0,8	0,6	20,9	31,6	35,1	12,8	12,8	8,5	64,6	54,7	55,8	100,0	100,0	100,0
Kars	1,3	2,3	0,0	4,6	7,0	20,0	11,6	16,3	0,0	82,5	74,4	80,0	100,0	100,0	100,0
Kastamonu	3,1	4,5	0,0	14,8	22,4	20,7	12,7	12,6	13,8	69,4	60,5	65,5	100,0	100,0	100,0
Kayseri	1,0	0,7	0,0	21,1	34,4	40,4	17,5	19,2	11,4	60,4	45,7	48,2	100,0	100,0	100,0
Kırklareli	2,7	3,2	3,4	13,4	24,2	24,1	11,8	11,6	0,0	72,1	61,1	72,4	100,0	100,0	100,0
Kırşehir	2,1	2,3	5,9	15,4	16,4	29,4	16,8	21,1	0,0	65,7	60,2	64,7	100,0	100,0	100,0
Kocaeli	0,7	0,4	0,0	22,0	33,0	43,0	14,3	16,9	14,3	63,0	49,8	42,7	100,0	100,0	100,0
Konya	1,7	1,6	1,1	21,7	34,1	31,1	8,9	10,9	7,2	67,7	53,4	60,6	100,0	100,0	100,0
Kütahya	1,2	0,5	0,0	20,3	23,8	25,4	10,3	12,1	5,1	68,2	63,6	69,5	100,0	100,0	100,0
Malatya	1,3	1,1	0,0	17,9	15,8	27,4	16,9	24,1	11,3	63,9	59,0	61,3	100,0	100,0	100,0
Manisa	2,3	1,9	0,8	19,5	29,3	40,9	9,7	10,2	3,0	68,5	58,5	55,3	100,0	100,0	100,0
Kahramanmaraş	1,9	1,7	0,9	22,5	24,1	45,0	15,2	23,1	9,2	60,3	51,1	45,0	100,0	100,0	100,0
Mardin	1,6	1,5	4,3	8,2	13,0	21,7	12,7	14,2	13,0	77,6	71,4	60,9	100,0	100,0	100,0
Muğla	2,8	3,2	2,6	9,8	11,2	14,3	11,2	13,3	7,8	76,2	72,3	75,3	100,0	100,0	100,0
Muş	1,5	0,0	0,0	11,1	7,2	6,7	27,7	27,0	13,3	59,8	65,8	80,0	100,0	100,0	100,0
Neşehir	2,7	0,9	0,0	17,2	18,9	18,8	12,3	11,0	6,3	67,9	69,2	75,0	100,0	100,0	100,0
Niğde	1,6	1,6	0,0	15,7	23,8	50,0	15,2	14,5	5,0	67,6	60,1	45,0	100,0	100,0	100,0

Tablo 45. Küçük Orta Büyüklükteki İşletmelerin İller İçinde Çalışan Sayısına göre Sektörlerin Oranı (Devamı)

İller	A: 1≤ÇALIŞAN SAYISI≤9			B: 10≤ÇALIŞAN SAYISI≤49			C: 50≤ÇALIŞAN SAYISI≤249			TOPLAM					
	TARIM			SANAYİ			İNŞAAT			HİZMET					
	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C			
Ordu	2,1	2,3	5,8	13,2	13,5	19,2	12,9	14,5	19,2	71,8	69,8	55,8	100,0	100,0	100,0
Rize	3,5	3,2	0,0	18,8	12,1	13,6	13,7	19,4	13,6	64,0	65,2	72,7	100,0	100,0	100,0
Sakarya	2,2	1,9	2,8	21,6	27,5	32,4	9,0	16,0	7,0	67,1	54,7	57,7	100,0	100,0	100,0
Samsun	1,0	2,2	0,0	15,6	17,7	23,2	14,7	17,9	11,6	68,6	62,2	65,2	100,0	100,0	100,0
Siirt	0,8	0,8	0,0	8,9	4,9	6,3	16,7	24,6	12,5	73,6	69,7	81,3	100,0	100,0	100,0
Sinop	2,5	2,4	0,0	19,1	37,4	15,4	10,6	9,8	0,0	67,8	50,4	84,6	100,0	100,0	100,0
Sivas	0,7	1,3	0,0	13,5	16,0	31,4	18,5	20,8	8,6	67,3	61,9	60,0	100,0	100,0	100,0
Tekirdağ	1,2	0,3	0,0	17,4	28,7	52,1	15,6	15,2	5,3	65,8	55,7	42,6	100,0	100,0	100,0
Tokat	1,9	1,0	0,0	15,3	24,3	31,0	12,7	11,6	10,3	70,1	63,0	58,6	100,0	100,0	100,0
Trabzon	0,9	1,5	1,2	14,3	15,3	7,1	15,2	24,6	22,6	69,6	58,6	69,0	100,0	100,0	100,0
Tunceli	1,4	0,0	0,0	4,3	3,6	0,0	12,3	32,1	20,0	81,9	64,3	80,0	100,0	100,0	100,0
Şanlıurfa	6,5	4,8	3,7	11,0	16,4	17,6	20,4	18,5	16,7	62,0	60,2	62,0	100,0	100,0	100,0
Uşak	1,0	1,4	0,0	28,3	44,8	63,3	7,6	6,8	6,1	63,0	47,0	30,6	100,0	100,0	100,0
Van	1,0	0,3	0,0	8,6	10,6	2,1	18,0	25,4	27,7	72,3	63,7	70,2	100,0	100,0	100,0
Yozgat	1,3	0,5	2,9	15,3	18,9	22,9	10,5	14,3	14,3	72,8	66,4	60,0	100,0	100,0	100,0
Zonguldak	1,0	1,9	0,0	15,1	23,3	36,1	11,3	15,0	8,2	72,6	59,8	55,7	100,0	100,0	100,0
Aksaray	1,5	2,1	0,0	16,8	15,4	29,4	12,7	18,7	0,0	69,0	63,9	70,6	100,0	100,0	100,0
Bayburt	1,7	3,0	0,0	13,2	6,1	28,6	14,0	15,2	14,3	71,1	75,8	57,1	100,0	100,0	100,0
Karaman	4,4	0,6	0,0	18,2	25,0	35,0	13,1	15,2	10,0	64,3	59,1	55,0	100,0	100,0	100,0
Kırıkkale	0,8	0,0	0,0	9,3	10,1	4,2	14,3	17,1	4,2	75,6	72,9	91,7	100,0	100,0	100,0
Batman	1,3	0,3	0,0	10,8	9,8	8,9	16,5	29,8	42,2	71,4	60,0	48,9	100,0	100,0	100,0
Şırnak	1,0	0,6	0,0	6,3	7,8	7,1	3,3	12,3	14,3	89,5	79,2	78,6	100,0	100,0	100,0
Bartın	1,3	1,5	0,0	16,7	29,9	43,5	7,8	16,1	4,3	74,2	52,6	52,2	100,0	100,0	100,0
Ardahan	3,4	13,6	0,0	8,8	13,6	16,7	8,8	9,1	0,0	79,1	63,6	83,3	100,0	100,0	100,0
İğdır	0,5	3,4	0,0	4,7	8,0	25,0	2,8	8,0	0,0	92,0	80,7	75,0	100,0	100,0	100,0
Yalova	5,2	2,1	0,0	16,2	27,8	9,1	12,6	13,9	0,0	65,9	56,2	90,9	100,0	100,0	100,0
Karabük	1,0	0,7	0,0	17,2	20,9	19,0	11,8	10,8	4,8	70,0	67,6	76,2	100,0	100,0	100,0
Kilis	2,8	0,0	0,0	13,8	12,8	0,0	7,6	14,9	0,0	75,9	72,3	100,0	100,0	100,0	100,0
Osmaniye	1,6	1,8	0,0	15,8	21,5	32,4	6,9	14,9	5,9	75,7	61,8	61,8	100,0	100,0	100,0
Düzce	3,4	3,3	0,0	21,5	28,9	50,0	10,1	9,2	5,0	65,0	58,6	45,0	100,0	100,0	100,0
Toplam	1,4	1,0	0,6	18,5	25,5	29,2	13,2	15,8	13,2	66,9	57,7	56,9	100,0	100,0	100,0

Kaynak: GİB.

Not: İl içinde, ilgili çalışan sayısı grubu içinde sektörlerin oranıdır.

İmalat sanayi faaliyetinde bulunan girişimlerin, Ardahan ilinde %85,7'sini işyeri büyüklük grubu 1-9 olan girişimler, Karabük ilinde ise %39,2'sini işyeri büyüklük grubu 10-49 olan girişimler oluşturmaktadır.

Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım faaliyetinde bulunan girişimlerin Türkiye genelinde %52,2'sini 1 nolu grup oluştururken, Niğde, Tokat, Tunceli, Şanlıurfa, Karaman, Yalova, Düzce, Adıyaman, Çankırı, Hatay, Isparta, Mersin ve Kırşehir illerinde ise 1 nolu grubun toplam girişimler içindeki oranı %100'dür.

Su temini, kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetinde bulunan girişimlerin %63,9'unu 1 nolu grup alırken, 1 nolu grubun toplam girişimler içindeki oranı %100,0 olan iller ise; Muş, Nevşehir, Sinop, Sivas, Tekirdağ, Van, Yozgat, Zonguldak, Bayburt, Yalova, Düzce, Bilecik, Bingöl, Bitlis, Çanakkale, Diyarbakır, Edirne, Erzurum, Giresun, Hatay, Kastamonu ve Kırklareli'dir. Aynı faaliyet kolunda yıl içinde çalışan sayısı 10-49 olan girişimlerin toplam girişim içindeki oranının %100,0 olduğu illerde; Kırşehir, Ordu, Batman ve Ardahan'dır.

İnşaat faaliyeti gösteren toplam girişimlerin %66,8'ini işyeri büyüklük grubu 1 olan girişimler alırken, Ardahan ilinde yıl içinde çalışan sayısı 1-9 olan girişimlerin toplam girişimler içindeki oranı %86,7, çalışan sayısı grubu 2 olanların Şırnak ilindeki oranı ise %61,3'tür.

Toptan ve perakende ticaret, motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı faaliyetinde bulunan girişimler içinde işyeri büyüklük grubu 1 olanların oranı Ardahan ilinde %93,8, işyeri büyüklük grubu 2 olanların oranı Şırnak ilinde %32,0'dır.

Ulaştırma ve depolama faaliyetinde bulunan girişimlerin %71,9'unun işyeri çalışan büyüklüğü 1-9 iken, bu oran Giresun ilinde %93,2 olmaktadır. İşyeri büyüklük grubu 10-49 olan girişimlerin toplam girişimler içindeki oranı en yüksek değerine %50,0 oranı ile Bayburt ilinde sahiptir.

Konaklama ve yiyecek hizmetleri faaliyetinde bulunan girişimlerin %75,4'ünün yıl içinde çalışan sayısı 1-9 olup, %25,3'ünün de yıl içinde çalışan sayısı 10-49'dur. Hakkâri, Şırnak, Ardahan, Kilis illerinde ise yıl içinde çalışan sayısı 1-9 olan girişimlerin, toplam girişim içindeki oranı %100,0 olup, Batman ilinde de yıl içinde çalışan sayısı 10-49 olan girişimlerin toplam girişim içindeki payı %48,3'tür.

Kamu yönetimi faaliyetinde bulunan girişimlerin %56,0'ını işyeri grubu 1 alırken, %33,4'ünü de işyeri grubu 2 almaktadır. Kırşehir'de kamu yönetimi faaliyetinde bulunan toplam girişimlerin %75,0'ını işyeri büyüklük grubu 1 olan girişimler alırken, Elazığ ilinde ise toplam girişimlerin %56,7'sini işyeri büyüklük grubu 2 olan girişimler almaktadır (Bkz, Tablo 46).

Tablo 46. Küçük Orta Büyüklükteki İşletmelerin Çalışan Sayısına ve Sektörlere göre İllerin Oranı

İller	A: 1≤ÇALIŞAN SAYISI≤9			B: 10≤ÇALIŞAN SAYISI≤49			C: 50≤ÇALIŞAN SAYISI≤249			TOPLAM					
	TARIM			SANAYİ			İNŞAAT			HİZMET					
	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C			
Adana	7,0	4,8	0,0	3,8	1,5	1,3	3,1	2,6	2,5	4,5	2,1	1,8	4,2	2,1	1,8
Adıyaman	0,7	0,4	0,0	0,3	0,3	0,4	0,3	0,5	0,1	0,3	0,4	0,3	0,3	0,4	0,3
Afyonkarahisar	2,1	1,0	1,6	1,0	0,8	0,5	0,6	0,4	0,4	1,0	0,7	0,6	1,0	0,7	0,5
Ağrı	0,0	0,0	1,6	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,3	0,2	0,2	0,3	0,1	0,1	0,2
Amasya	0,8	0,6	0,0	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,1	0,4	0,3	0,2	0,4	0,3	0,2
Ankara	3,1	4,6	7,9	6,5	6,5	6,5	14,4	16,3	26,2	8,2	8,7	9,9	8,6	9,3	11,1
Antalya	5,2	8,7	11,1	2,0	1,3	1,3	4,8	3,4	2,7	3,5	3,5	3,8	3,4	2,9	3,0
Artvin	0,2	0,9	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
Aydın	3,1	2,2	0,0	0,9	0,5	0,8	1,6	1,2	0,3	1,4	0,9	0,7	1,4	0,9	0,7
Balıkesir	3,3	1,4	3,2	1,2	1,3	0,8	1,1	1,0	0,1	1,5	1,1	0,9	1,5	1,1	0,8
Bilecik	0,3	0,0	0,0	0,2	0,2	0,3	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Bingöl	0,1	0,3	0,0	0,1	0,0	0,0	0,5	0,6	0,5	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1
Bitlis	0,2	0,6	0,0	0,1	0,0	0,0	0,4	0,5	0,7	0,1	0,1	0,3	0,1	0,2	0,3
Bolu	0,7	1,7	0,0	0,2	0,3	0,3	0,2	0,2	0,1	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3
Burdur	0,7	0,6	0,0	0,3	0,3	0,4	0,3	0,1	0,1	0,5	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3
Bursa	2,6	3,5	4,8	5,3	6,8	8,9	2,9	3,0	2,5	3,3	3,6	3,5	3,6	4,3	5,0
Çanakkale	1,7	1,7	0,0	0,5	0,5	0,1	0,7	0,7	0,1	0,8	0,5	0,3	0,8	0,5	0,2
Çankırı	0,3	0,6	0,0	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1
Çorum	1,1	0,6	1,6	0,6	0,7	0,4	0,5	0,4	0,0	0,6	0,5	0,4	0,6	0,5	0,4
Denizli	2,5	1,7	3,2	2,4	2,1	2,7	1,3	0,8	0,5	1,8	1,3	1,1	1,8	1,4	1,5
Diyarbakır	1,3	1,7	1,6	0,6	0,5	0,3	1,2	2,5	2,1	0,9	1,1	1,2	0,9	1,2	1,0
Edirne	0,9	0,3	0,0	0,4	0,2	0,2	0,4	0,2	0,1	0,7	0,4	0,3	0,6	0,3	0,2
Elazığ	0,6	0,1	1,6	0,5	0,4	0,3	0,9	1,1	0,7	0,6	0,6	0,5	0,6	0,6	0,4
Erzincan	0,3	0,7	1,6	0,1	0,1	0,0	0,1	0,2	0,1	0,3	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1
Erzurum	0,3	0,3	0,0	0,3	0,2	0,1	0,6	0,7	0,8	0,6	0,6	0,5	0,6	0,5	0,5

Tablo 46. Küçük Orta Büyüklükteki İşletmelerin Çalışan Sayısına ve Sektörlere göre İllerin Oranı (Devamı)

İller	A: 1≤ÇALIŞAN SAYISI≤9			B: 10≤ÇALIŞAN SAYISI≤49						C: 50≤ÇALIŞAN SAYISI≤249			TOPLAM		
	TARIM			SANAYİ			İNŞAAT			HİZMET					
	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C
Eskişehir	0,7	0,9	1,6	0,8	0,9	1,2	0,8	0,8	0,7	0,8	0,9	0,8	0,8	0,9	0,9
Gaziantep	1,1	1,2	0,0	1,5	1,5	2,6	0,8	1,3	1,2	1,1	1,3	1,9	1,1	1,4	2,0
Giresun	0,6	0,4	4,8	0,5	0,3	0,1	0,4	0,4	0,3	0,7	0,4	0,4	0,6	0,3	0,3
Gümüşhane	0,1	0,7	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Hakkari	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Hatay	2,8	1,7	0,0	0,9	0,5	0,7	1,5	0,9	0,9	1,6	1,2	0,9	1,5	1,0	0,8
Isparta	0,6	1,4	0,0	0,4	0,2	0,2	0,5	0,3	0,1	0,5	0,4	0,4	0,5	0,4	0,3
Mersin	4,1	2,7	1,6	2,1	0,9	1,2	2,6	2,0	1,1	3,3	1,9	1,7	3,0	1,6	1,5
İstanbul	5,2	7,5	14,3	33,4	40,0	37,0	22,2	26,1	31,7	24,7	34,5	37,2	25,7	34,3	36,3
İzmir	7,1	5,5	6,3	6,7	8,1	7,3	5,7	5,3	3,9	5,7	6,2	6,0	5,9	6,5	6,1
Kars	0,2	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,2	0,2	0,1	0,2	0,1	0,0
Kastamonu	1,0	1,4	0,0	0,4	0,3	0,2	0,4	0,3	0,3	0,5	0,3	0,3	0,5	0,3	0,3
Kayseri	0,9	1,0	0,0	1,5	2,0	2,2	1,8	1,8	1,4	1,2	1,2	1,4	1,3	1,5	1,6
Kırklareli	0,8	0,9	1,6	0,3	0,3	0,2	0,4	0,2	0,0	0,5	0,3	0,4	0,4	0,3	0,3
Kırşehir	0,3	0,4	1,6	0,2	0,1	0,2	0,3	0,2	0,0	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Kocaeli	1,1	1,0	0,0	2,7	3,5	4,2	2,4	2,9	3,1	2,1	2,3	2,2	2,2	2,7	2,9
Konya	2,4	3,3	3,2	2,4	2,8	1,8	1,4	1,5	0,9	2,1	2,0	1,8	2,0	2,1	1,7
Kütahya	0,5	0,3	0,0	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	0,2	0,6	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6
Malatya	0,8	0,7	0,0	0,8	0,4	0,6	1,1	1,0	0,5	0,8	0,7	0,6	0,8	0,7	0,6
Manisa	2,3	2,0	1,6	1,5	1,2	1,8	1,0	0,7	0,3	1,4	1,1	1,2	1,4	1,0	1,3
Kahramanmaraş	1,3	1,4	1,6	1,1	0,8	1,6	1,0	1,2	0,7	0,8	0,7	0,8	0,9	0,8	1,0
Mardin	0,5	0,7	1,6	0,2	0,2	0,2	0,4	0,4	0,2	0,5	0,6	0,2	0,4	0,5	0,2
Muğla	3,9	3,3	3,2	1,0	0,5	0,4	1,6	0,9	0,4	2,2	1,3	1,0	1,9	1,0	0,7
Muş	0,2	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,3	0,3	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	0,1
Nevşehir	0,9	0,3	0,0	0,4	0,2	0,1	0,4	0,2	0,1	0,5	0,4	0,2	0,5	0,3	0,2
Niğde	0,3	0,4	0,0	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,1	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3	0,2
Ordu	1,3	1,3	4,8	0,6	0,3	0,3	0,9	0,5	0,7	0,9	0,7	0,5	0,9	0,6	0,5
Rize	1,1	1,2	0,0	0,5	0,2	0,1	0,5	0,4	0,2	0,4	0,4	0,3	0,5	0,4	0,2
Sakarya	1,4	1,7	3,2	1,0	1,0	0,8	0,6	0,9	0,4	0,9	0,9	0,7	0,9	0,9	0,7
Samsun	1,0	2,5	0,0	1,2	0,8	0,5	1,5	1,2	0,6	1,4	1,2	0,8	1,4	1,1	0,7
Siirt	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,2	0,3	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2
Sinop	0,4	0,4	0,0	0,2	0,3	0,1	0,2	0,1	0,0	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1
Sivas	0,5	0,6	0,0	0,7	0,3	0,4	1,3	0,6	0,2	0,9	0,5	0,4	0,9	0,4	0,3
Tekirdağ	0,9	0,3	0,0	1,0	1,0	1,6	1,2	0,9	0,4	1,0	0,9	0,7	1,0	0,9	0,9
Tokat	1,2	0,4	0,0	0,7	0,4	0,3	0,8	0,3	0,2	0,9	0,5	0,3	0,9	0,4	0,3
Trabzon	0,7	1,6	1,6	0,9	0,6	0,2	1,3	1,7	1,4	1,1	1,1	1,0	1,1	1,1	0,8
Tunceli	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
Şanlıurfa	5,3	4,0	6,3	0,7	0,5	0,6	1,8	1,0	1,3	1,1	0,9	1,1	1,1	0,8	1,0
Uşak	0,3	0,6	0,0	0,6	0,7	1,0	0,2	0,2	0,2	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5
Van	0,4	0,1	0,0	0,3	0,2	0,0	0,8	0,8	0,9	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5
Yozgat	0,4	0,1	1,6	0,4	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3
Zonguldak	0,5	1,0	0,0	0,6	0,5	0,7	0,6	0,5	0,4	0,8	0,6	0,6	0,7	0,5	0,6
Aksaray	0,5	0,7	0,0	0,4	0,2	0,2	0,4	0,4	0,0	0,4	0,4	0,2	0,4	0,3	0,2
Bayburt	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1
Karaman	0,7	0,1	0,0	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Kırkkale	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,4	0,2	0,2	0,2
Batman	0,3	0,1	0,0	0,2	0,2	0,1	0,4	0,9	1,4	0,3	0,5	0,4	0,3	0,5	0,4
Şırnak	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,2	0,1	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,1
Bartın	0,3	0,3	0,0	0,3	0,2	0,3	0,2	0,2	0,1	0,3	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2
Ardahan	0,2	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1
İğdir	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,0
Yalova	1,2	0,6	0,0	0,3	0,3	0,1	0,3	0,2	0,0	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2
Karabük	0,1	0,1	0,0	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2
Kilis	0,2	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Osmaniye	0,6	0,7	0,0	0,4	0,3	0,4	0,3	0,4	0,1	0,6	0,4	0,4	0,5	0,4	0,3
Düzce	1,1	1,4	0,0	0,5	0,5	0,7	0,4	0,3	0,1	0,5	0,4	0,3	0,5	0,4	0,4
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: GİB.

Not: Sektör ve çalışan sayısı içinde illerin oranıdır.

2.1.3 Bölgesel Düzeyde Küçük Orta Büyüklükteki İşletmelerin İşyeri Büyüklük ve Faaliyet Kollarına göre İllerin Oranları

Ülkemizdeki yıl içinde çalışan sayısı 1-9 olan toplam girişimlerin %25,7'sini, yıl içinde çalışan sayısı 10-49 olan toplam girişimlerin %34,3'ünü ve yıl içinde çalışan sayısı 50-249 olan toplam girişimlerin de %36,6'sını İstanbul ili almaktadır. Bu sonuçlara göre ülkemizdeki KOBİ'lerin yaklaşık olarak işyeri büyüklüğü ne olursa olsun 1/3'ünü İstanbul ili tek başına almaktadır.

Tarım, ormancılık ve balıkçılık faaliyeti gösteren girişimlerden yıl içinde çalışan sayısı 1-9 olan girişimlerin %7,0'ı Adana iline, çalışan sayısı 10-49 olan girişimlerin %8,7'si Antalya iline ve çalışan sayısı 50-249 olan girişimlerinde %14,3'ü İstanbul iline aittir.

Yıl içinde çalışan sayısı 1-9 olan girişimlerden madencilik ve taşocakçılığı faaliyeti gösterenlerin %16,3'ü, imalat sanayi faaliyetinde bulunan girişimlerin %34,2'si, elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım faaliyeti içinde bulunan girişimlerin %29,3'ü, inşaat faaliyetinde bulunan girişimlerin %22,2'si, toptan ve perakende ticaret, motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı faaliyeti içinde bulunan girişimlerin %24,3'ü, ulaştırma ve depolama faaliyeti içinde bulunan girişimlerin %24,6'sı, konaklama ve yiyecek faaliyeti içinde bulunan girişimlerin %21,5'i, finans ve sigorta faaliyeti içinde bulunan girişimlerin %27,1'i, gayrimenkul faaliyeti içinde bulunan girişimlerin %28,8'i, idari ve destek hizmet faaliyeti içinde bulunan girişimlerin %33,6'sı, eğitim faaliyeti içinde bulunan girişimlerin %20,9'u, kültür, sanat, eğlence ve dinlence faaliyeti içinde bulunan girişimlerin de %26,7'si İstanbul iline aittir.

İşyeri büyüklük grubu 2 ve 3 için de iktisadi faaliyet kollarına göre yine İstanbul ili genel olarak en yüksek orana sahip il olma özelliğini korumaktadır (Bkz, Tablo 47).

Tüm Türkiye içindeki toplam girişimlerin; oran olarak en yüksek değerini %5,4 oranı ile toptan ve perakende ticaret motorlu kara taşıtları ve motosikletlerin onarımı faaliyeti içinde bulunan ve yıl içinde çalışan sayısı 1-9 olan girişimlerde alırken, bunu ikinci sırada yine İstanbul ilinde %4,2 oranı ile imalat sanayi faaliyeti içinde bulunan yıl içinde çalışan sayısı 1-9 olan girişimler izlemektedir (Bkz, Tablo 48).

Tablo 47. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin İl İçinde Çalışan Sayısına göre İktisadi Faaliyet Kollarının Oranı

İller	A: 1 ≤ ÇALIŞAN SAYISI ≤ 9				B: 10 ≤ ÇALIŞAN SAYISI ≤ 49				C: 50 ≤ ÇALIŞAN SAYISI ≤ 249				D: A+B+C			
	NACE REV.2'YE GÖRE İKTİSADİ FAALİYET KOLLARI															
	A. TARIM, ORMANCILIK VE BALIKÇILIK				B. MADENÇİLİK VE TAŞ OCAKÇILIĞI				C. İMALAT				D. ELEKTRİK, GAZ, BUHAR VE İKLİMLENDİRME ÜRETİMİ VE DAĞITIMI			
	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
Adana	84,8	15,2	0,0	100,0	71,4	28,6	0,0	100,0	82,1	15,8	2,1	100,0	71,4	21,4	7,1	100,0
Adıyaman	85,7	14,3	0,0	100,0	72,7	18,2	9,1	100,0	61,7	32,1	6,2	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Afyonkarahisar	87,5	10,9	1,6	100,0	68,6	29,4	2,0	100,0	67,8	29,3	2,9	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Ağrı	0,0	0,0	100,0	100,0					88,9	11,1	0,0	100,0				
Amasya	83,3	16,7	0,0	100,0	50,0	40,0	10,0	100,0	66,9	28,8	4,3	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Ankara	68,9	26,9	4,2	100,0	59,1	30,6	10,2	100,0	63,3	32,1	4,6	100,0	55,8	32,6	11,6	100,0
Antalya	67,2	29,4	3,4	100,0	58,3	31,3	10,4	100,0	74,5	22,3	3,3	100,0	14,3	85,7	0,0	100,0
Artvin	50,0	50,0	0,0	100,0	33,3	33,3	33,3	100,0	80,5	19,5	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Aydın	84,5	15,5	0,0	100,0	25,0	50,0	25,0	100,0	75,7	20,4	3,9	100,0	33,3	66,7	0,0	100,0
Balıkesir	87,9	10,1	2,0	100,0	68,6	29,4	2,0	100,0	62,6	33,9	3,5	100,0	71,4	28,6	0,0	100,0
Bilecik	100,0	0,0	0,0	100,0	55,6	38,9	5,6	100,0	64,6	28,3	7,1	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Bingöl	50,0	50,0	0,0	100,0					92,6	7,4	0,0	100,0				
Bitlis	60,0	40,0	0,0	100,0					77,8	18,5	3,7	100,0				
Bolu	60,0	40,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	53,7	39,7	6,6	100,0				
Burdur	81,8	18,2	0,0	100,0	44,4	55,6	0,0	100,0	61,5	31,1	7,4	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Bursa	71,9	25,0	3,1	100,0	60,5	39,5	0,0	100,0	55,5	36,3	8,2	100,0	45,0	50,0	5,0	100,0
Çanakkale	79,3	20,7	0,0	100,0	62,5	31,3	6,3	100,0	68,8	30,4	0,8	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Çankırı	63,6	36,4	0,0	100,0	70,0	30,0	0,0	100,0	65,0	28,3	6,7	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Çorum	85,3	11,8	2,9	100,0	90,9	9,1	0,0	100,0	60,1	36,1	3,8	100,0	66,7	33,3	0,0	100,0
Denizli	82,7	14,8	2,5	100,0	49,0	46,9	4,1	100,0	64,5	28,9	6,5	100,0	53,8	38,5	7,7	100,0
Diyarbakır	72,9	25,0	2,1	100,0	55,0	35,0	10,0	100,0	71,8	25,7	2,5	100,0	50,0	50,0	0,0	100,0
Edirne	92,6	7,4	0,0	100,0	65,2	21,7	13,0	100,0	74,8	23,1	2,1	100,0				
Elazığ	88,9	5,6	5,6	100,0	71,1	21,1	7,9	100,0	67,8	30,7	1,5	100,0	25,0	50,0	25,0	100,0
Erzincan	53,8	38,5	7,7	100,0	71,4	28,6	0,0	100,0	67,9	32,1	0,0	100,0				
Erzurum	81,8	18,2	0,0	100,0	53,8	30,8	15,4	100,0	78,6	21,4	0,0	100,0	33,3	33,3	33,3	100,0
Eskişehir	73,1	23,1	3,8	100,0	65,4	34,6	0,0	100,0	58,5	33,8	7,6	100,0	33,3	66,7	0,0	100,0
Gaziantep	77,8	22,2	0,0	100,0	87,5	12,5	0,0	100,0	58,7	32,0	9,3	100,0	72,7	27,3	0,0	100,0
Giresun	72,7	13,6	13,6	100,0	78,6	21,4	0,0	100,0	79,4	19,3	1,4	100,0				
Gümüşhane	37,5	62,5	0,0	100,0	33,3	66,7	0,0	100,0	78,6	21,4	0,0	100,0				
Hakkari	100,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0	80,0	20,0	0,0	100,0				
Hatay	86,2	13,8	0,0	100,0	54,5	45,5	0,0	100,0	76,0	18,6	5,4	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Isparta	63,0	37,0	0,0	100,0	77,8	22,2	0,0	100,0	74,0	23,4	2,6	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Mersin	84,3	15,0	0,8	100,0	71,4	21,4	7,1	100,0	79,2	17,2	3,6	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
İstanbul	69,2	26,3	4,5	100,0	56,9	38,7	4,5	100,0	58,7	35,8	5,5	100,0	47,4	43,3	9,4	100,0
İzmir	81,6	16,7	1,8	100,0	62,4	32,3	5,4	100,0	58,7	36,0	5,3	100,0	57,9	42,1	0,0	100,0
Kars	66,7	33,3	0,0	100,0					66,7	28,6	4,8	100,0				
Kastamonu	73,0	27,0	0,0	100,0	33,3	66,7	0,0	100,0	70,9	25,6	3,5	100,0				
Kayseri	78,1	21,9	0,0	100,0	62,2	24,3	13,5	100,0	55,4	38,1	6,5	100,0	42,9	28,6	28,6	100,0
Kırklareli	75,9	20,7	3,4	100,0	50,0	50,0	0,0	100,0	67,9	28,2	3,8	100,0	0,0	0,0	100,0	100,0
Kırşehir	69,2	23,1	7,7	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0	77,4	19,0	3,6	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Kocaeli	80,6	19,4	0,0	100,0	61,1	38,9	0,0	100,0	55,3	37,4	7,3	100,0	45,5	27,3	27,3	100,0
Konya	71,9	25,8	2,2	100,0	60,4	35,4	4,2	100,0	59,8	36,5	3,7	100,0	62,5	25,0	12,5	100,0
Kütahya	86,7	13,3	0,0	100,0	68,3	29,3	2,4	100,0	65,9	29,7	4,5	100,0	75,0	25,0	0,0	100,0
Malatya	80,8	19,2	0,0	100,0	53,8	38,5	7,7	100,0	77,9	18,4	3,7	100,0	60,0	40,0	0,0	100,0
Manisa	80,3	18,4	1,3	100,0	43,8	50,0	6,3	100,0	66,3	26,8	6,9	100,0	25,0	75,0	0,0	100,0
Kahramanmaraş	75,0	22,7	2,3	100,0	87,5	12,5	0,0	100,0	66,5	24,7	8,8	100,0	80,0	20,0	0,0	100,0
Mardin	66,7	27,8	5,6	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0	60,4	37,6	2,0	100,0				
Muğla	80,5	18,0	1,6	100,0	56,8	36,4	6,8	100,0	83,7	15,5	0,8	100,0	0,0	0,0	100,0	100,0
Muş	100,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0	85,3	11,8	2,9	100,0				
Neveşehir	92,0	8,0	0,0	100,0	70,0	30,0	0,0	100,0	77,8	20,5	1,8	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Niğde	75,0	25,0	0,0	100,0	50,0	43,8	6,3	100,0	64,1	30,8	5,1	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Ordu	73,9	19,6	6,5	100,0	84,6	15,4	0,0	100,0	78,1	18,8	3,1	100,0	66,7	33,3	0,0	100,0
Rize	78,9	21,1	0,0	100,0	75,0	25,0	0,0	100,0	83,9	14,5	1,6	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Sakarya	72,0	24,0	4,0	100,0	70,0	26,7	3,3	100,0	63,6	32,3	4,1	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Samsun	61,4	38,6	0,0	100,0	72,7	18,2	9,1	100,0	73,3	24,1	2,6	100,0	66,7	33,3	0,0	100,0
Siirt	66,7	33,3	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	74,1	22,2	3,7	100,0				
Sinop	78,6	21,4	0,0	100,0	33,3	66,7	0,0	100,0	63,5	34,9	1,6	100,0				
Sivas	75,0	25,0	0,0	100,0	77,3	22,7	0,0	100,0	79,5	16,3	4,2	100,0	66,7	33,3	0,0	100,0
Tekirdağ	92,0	8,0	0,0	100,0	62,5	33,3	4,2	100,0	58,8	32,2	9,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Tokat	91,2	8,8	0,0	100,0	83,3	8,3	8,3	100,0	75,5	22,3	2,3	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Trabzon	61,3	35,5	3,2	100,0	45,5	54,5	0,0	100,0	72,5	26,2	1,3	100,0	40,0	60,0	0,0	100,0
Tunceli	100,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	66,7	33,3	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Şanlıurfa	81,4	16,3	2,3	100,0	69,2	30,8	0,0	100,0	71,4	26,2	2,3	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Uşak	66,7	33,3	0,0	100,0	75,0	25,0	0,0	100,0	59,0	33,4	7,6	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Van	91,7	8,3	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	69,4	29,8	0,8	100,0	75,0	25,0	0,0	100,0
Yozgat	84,6	7,7	7,7	100,0	60,0	40,0	0,0	100,0	72,0	23,0	5,0	100,0				
Zonguldak	65,0	35,0	0,0	100,0	50,0	36,0	14,0	100,0	67,3	26,8	5,9	100,0	50,0	50,0	0,0	100,0
Aksaray	70,6	29,4	0,0	100,0	50,0	50,0	0,0	100,0	78,1	19,5	2,4	100,0				
Bayburt	66,7	33,3	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	81,3	6,3	12,5	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Karaman	94,7	5,3	0,0	100,0	55,6	33,3	11,1	100,0	61,8	33,6	4,5	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Kırıkkale	100,0	0,0	0,0	100,0	50,0	50,0	0,0	100,0	73,8	26,2	0,0	100,0				
Batman	88,9	11,1	0,0	100,0	50,0	50,0	0,0	100,0	67,7	29,2	3,1	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Şırnak	75,0	25,0	0,0	100,0	46,2	46,2	7,7	100,0	68,4	31,6	0,0	100,0				
Bartın	77,8	22,2	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	63,0	29,7	7,2	100,0				
Ardahan	62,5	37,5	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	85,7	14,3	0,0	100,0				
İğdır	25,0	75,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0	71,4	28,6	0,0	100,0				
Yalova	88,6	11,4	0,0	100,0	66,7	33,3	0,0	100,0	62,6	36,1	1,4	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Karabük	75,0	25,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	55,7	39,2	5,1	100,0				
Kilis	100,0	0,0	0,0	100,0					76,9	23,1	0,0	100,0				
Osmaniye	76,2	23,8	0,0</													

Tablo 47. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin İl İçinde Çalışan Sayısına göre İktisadi Faaliyet Kollarının Oranı (Devamı)

İller	NACE REV.2'YE GÖRE İKTİSADİ FAALİYET KOLLARI															
	E. SU TEMİNİ, KANALİZASYON, ATIK YÖNETİMİ VE İYİLEŞTİRME FAALİYETLERİ				F. İNŞAAT				G. TOPTAN VE PERAKENDE TİCARET; MOTORLU KARA TAŞITLARININ VE MOTOSİKLETLERİN ONARIMI				H. ULAŞTIRMA VE DEPOLAMA			
	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
Adana	63,6	36,4	0,0	100,0	70,4	26,5	3,1	100,0	88,5	10,7	0,8	100,0	85,2	13,6	1,2	100,0
Adıyaman	75,0	25,0	0,0	100,0	57,1	41,4	1,4	100,0	74,1	24,7	1,2	100,0	74,0	24,0	2,0	100,0
Afyonkarahisar	75,0	25,0	0,0	100,0	74,1	23,4	2,5	100,0	82,2	16,8	1,1	100,0	85,3	14,0	0,7	100,0
Ağrı					53,7	36,6	9,8	100,0	75,2	23,2	1,6	100,0	73,3	26,7	0,0	100,0
Amasya	50,0	50,0	0,0	100,0	69,1	28,7	2,1	100,0	83,6	16,1	0,3	100,0	82,4	15,7	2,0	100,0
Ankara	51,4	43,2	5,4	100,0	62,4	31,3	6,3	100,0	74,3	23,3	2,4	100,0	72,3	24,5	3,3	100,0
Antalya	73,3	26,7	0,0	100,0	74,4	23,3	2,3	100,0	78,2	19,7	2,0	100,0	76,5	20,1	3,4	100,0
Artvin					68,5	25,9	5,6	100,0	75,2	24,0	0,8	100,0	69,4	27,8	2,8	100,0
Aydın	63,6	36,4	0,0	100,0	74,1	25,2	0,7	100,0	85,9	13,1	1,0	100,0	89,0	10,0	1,0	100,0
Balıkesir	85,7	14,3	0,0	100,0	72,4	27,1	0,5	100,0	83,0	16,1	0,8	100,0	77,2	20,5	2,3	100,0
Bilecik	100,0	0,0	0,0	100,0	71,2	23,7	5,1	100,0	77,1	21,0	1,9	100,0	79,4	17,6	2,9	100,0
Bingöl	100,0	0,0	0,0	100,0	59,4	37,0	3,6	100,0	77,0	23,0	0,0	100,0	70,0	30,0	0,0	100,0
Bitlis	100,0	0,0	0,0	100,0	59,9	33,6	6,6	100,0	79,7	16,9	3,4	100,0	80,0	20,0	0,0	100,0
Bolu					60,6	37,9	1,5	100,0	73,0	23,6	3,4	100,0	61,7	37,0	1,2	100,0
Burdur	90,0	10,0	0,0	100,0	82,5	15,0	2,5	100,0	83,7	15,4	0,9	100,0	78,4	21,6	0,0	100,0
Bursa	53,3	46,7	0,0	100,0	66,6	30,2	3,2	100,0	71,9	25,8	2,3	100,0	71,9	23,3	4,8	100,0
Çanakkale	100,0	0,0	0,0	100,0	67,9	31,3	0,8	100,0	89,3	10,0	0,7	100,0	91,1	6,7	2,2	100,0
Çankırı					72,9	25,4	1,7	100,0	82,8	15,6	1,6	100,0	88,0	12,0	0,0	100,0
Çorum	50,0	50,0	0,0	100,0	75,1	24,9	0,0	100,0	80,7	17,9	1,4	100,0	82,3	14,5	3,2	100,0
Denizli	87,5	12,5	0,0	100,0	75,7	22,6	1,7	100,0	80,9	16,7	2,4	100,0	81,4	17,6	1,1	100,0
Diyarbakır	100,0	0,0	0,0	100,0	49,6	45,6	4,8	100,0	74,9	23,4	1,7	100,0	68,8	28,6	2,7	100,0
Edirne	100,0	0,0	0,0	100,0	83,0	16,1	0,9	100,0	88,3	11,3	0,4	100,0	83,3	16,7	0,0	100,0
Elazığ	75,0	25,0	0,0	100,0	64,7	32,8	2,5	100,0	77,5	21,2	1,3	100,0	77,8	22,2	0,0	100,0
Erzincan	75,0	25,0	0,0	100,0	62,7	35,6	1,7	100,0	77,3	21,3	1,3	100,0	76,0	24,0	0,0	100,0
Erzurum	100,0	0,0	0,0	100,0	63,8	31,7	4,6	100,0	77,1	22,2	0,8	100,0	75,4	21,5	3,1	100,0
Eskişehir	83,3	16,7	0,0	100,0	68,1	28,9	3,0	100,0	76,4	21,3	2,2	100,0	65,2	29,2	5,6	100,0
Gaziantep	57,1	42,9	0,0	100,0	54,3	40,8	4,9	100,0	71,7	23,5	4,7	100,0	62,3	32,9	4,8	100,0
Giresun	100,0	0,0	0,0	100,0	71,7	25,7	2,6	100,0	86,1	12,9	1,1	100,0	93,2	6,8	0,0	100,0
Gümüşhane					75,8	24,2	0,0	100,0	82,5	17,5	0,0	100,0	75,0	25,0	0,0	100,0
Hakkari					61,1	33,3	5,6	100,0	87,8	12,2	0,0	100,0	60,0	40,0	0,0	100,0
Hatay	100,0	0,0	0,0	100,0	77,5	19,9	2,6	100,0	83,8	15,1	1,1	100,0	72,4	26,9	0,7	100,0
Isparta	75,0	25,0	0,0	100,0	78,3	20,5	1,2	100,0	80,5	18,9	0,6	100,0	81,0	19,0	0,0	100,0
Mersin	86,7	13,3	0,0	100,0	73,9	24,4	1,7	100,0	86,5	12,4	1,2	100,0	78,7	19,7	1,6	100,0
İstanbul	51,1	33,0	15,9	100,0	62,5	32,5	4,9	100,0	66,4	29,6	4,0	100,0	62,9	32,7	4,5	100,0
İzmir	37,5	54,2	8,3	100,0	69,1	28,3	2,6	100,0	72,1	25,3	2,6	100,0	67,5	27,5	5,0	100,0
Kars					71,4	28,6	0,0	100,0	83,7	16,3	0,0	100,0	84,2	15,8	0,0	100,0
Kastamonu	100,0	0,0	0,0	100,0	77,6	19,6	2,8	100,0	82,8	16,2	1,0	100,0	83,3	13,0	3,7	100,0
Kayseri	87,5	12,5	0,0	100,0	66,9	30,2	2,9	100,0	75,8	22,3	1,9	100,0	73,6	23,3	3,1	100,0
Kırklareli	100,0	0,0	0,0	100,0	81,5	18,5	0,0	100,0	86,4	13,6	0,0	100,0	80,9	17,0	2,1	100,0
Kırşehir	0,0	100,0	0,0	100,0	72,7	27,3	0,0	100,0	80,0	19,3	0,7	100,0	84,6	11,5	3,8	100,0
Kocaeli	61,5	34,6	3,8	100,0	62,6	33,0	4,4	100,0	74,3	23,5	2,2	100,0	64,7	31,9	3,4	100,0
Konya	60,0	40,0	0,0	100,0	66,0	31,5	2,5	100,0	77,4	21,1	1,6	100,0	72,7	26,2	1,2	100,0
Kütahya	66,7	33,3	0,0	100,0	67,9	30,4	1,8	100,0	74,7	22,7	2,6	100,0	73,8	25,0	1,2	100,0
Malatya	57,1	42,9	0,0	100,0	69,2	29,0	1,8	100,0	82,2	15,9	1,9	100,0	78,4	18,9	2,7	100,0
Manisa	76,9	15,4	7,7	100,0	76,6	22,2	1,2	100,0	84,0	13,8	2,2	100,0	74,1	23,8	2,0	100,0
Kahramanmaraş	75,0	25,0	0,0	100,0	64,5	33,0	2,5	100,0	83,5	15,1	1,4	100,0	76,7	19,4	3,9	100,0
Mardin	25,0	75,0	0,0	100,0	65,8	32,2	2,1	100,0	75,6	24,1	0,3	100,0	60,1	39,9	0,0	100,0
Muğla	71,4	28,6	0,0	100,0	80,2	18,7	1,2	100,0	86,0	12,9	1,1	100,0	85,0	13,9	1,1	100,0
Muş	100,0	0,0	0,0	100,0	70,1	28,0	1,9	100,0	72,6	27,4	0,0	100,0	75,0	25,0	0,0	100,0
Nevesehir	100,0	0,0	0,0	100,0	80,3	18,9	0,8	100,0	81,7	18,3	0,0	100,0	68,2	30,3	1,5	100,0
Niğde	57,1	42,9	0,0	100,0	74,6	24,6	0,9	100,0	80,2	19,8	0,0	100,0	90,0	10,0	0,0	100,0
Ordu	0,0	100,0	0,0	100,0	75,7	20,7	3,6	100,0	82,5	16,0	1,5	100,0	82,7	17,3	0,0	100,0
Rize					69,8	28,4	1,8	100,0	78,9	21,1	0,0	100,0	71,7	26,4	1,9	100,0
Sakarya	83,3	16,7	0,0	100,0	57,9	40,1	2,0	100,0	75,7	23,0	1,3	100,0	73,3	23,8	2,9	100,0
Samsun	60,0	20,0	20,0	100,0	72,9	25,6	1,5	100,0	81,9	17,5	0,6	100,0	78,0	20,2	1,8	100,0
Siirt					57,3	40,0	2,7	100,0	73,0	27,0	0,0	100,0	68,0	32,0	0,0	100,0
Sinop	100,0	0,0	0,0	100,0	79,3	20,7	0,0	100,0	77,9	22,1	0,0	100,0	85,7	14,3	0,0	100,0
Sivas	100,0	0,0	0,0	100,0	82,5	16,7	0,8	100,0	87,3	12,0	0,8	100,0	87,2	11,2	1,6	100,0
Tekirdağ	100,0	0,0	0,0	100,0	74,6	24,2	1,2	100,0	78,0	21,0	1,0	100,0	86,0	14,0	0,0	100,0
Tokat	87,5	12,5	0,0	100,0	85,0	13,8	1,2	100,0	88,4	11,3	0,3	100,0	90,9	9,1	0,0	100,0
Trabzon	66,7	33,3	0,0	100,0	60,8	35,5	3,7	100,0	77,1	21,3	1,7	100,0	74,7	23,4	1,9	100,0
Tunceli					47,2	50,0	2,8	100,0	81,1	18,9	0,0	100,0	80,0	20,0	0,0	100,0
Şanlıurfa	47,8	52,2	0,0	100,0	77,8	19,0	3,2	100,0	84,2	15,0	0,8	100,0	78,1	20,5	1,4	100,0
Uşak	42,9	57,1	0,0	100,0	72,8	23,5	3,7	100,0	75,0	24,0	1,0	100,0	89,5	10,5	0,0	100,0
Van	100,0	0,0	0,0	100,0	64,9	30,6	4,5	100,0	79,1	18,7	2,2	100,0	80,0	16,8	3,2	100,0
Yozgat	100,0	0,0	0,0	100,0	70,5	25,4	4,1	100,0	83,6	15,0	1,5	100,0	74,6	23,7	1,7	100,0
Zonguldak	100,0	0,0	0,0	100,0	71,0	26,7	2,4	100,0	82,1	17,0	0,9	100,0	80,2	17,4	2,3	100,0
Aksaray	66,7	33,3	0,0	100,0	69,6	30,4	0,0	100,0	78,4	20,7	0,9	100,0	83,3	15,0	1,7	100,0
Bayburt	100,0	0,0	0,0	100,0	73,9	21,7	4,3	100,0	86,2	13,8	0,0	100,0	50,0	50,0	0,0	100,0
Karaman	50,0	50,0	0,0	100,0	66,7	30,9	2,5	100,0	73,1	25,0	1,9	100,0	70,3	27,0	2,7	100,0
Kırıkkale	75,0	25,0	0,0	100,0	70,1	28,6	1,3	100,0	78,3	20,3	1,4	100,0	86,1	11,1	2,8	100,0
Batman	0,0	100,0	0,0	100,0	47,2	43,9	8,9	100,0	71,8	26,7	1,5	100,0	66,0	32,1	1,9	100,0
Şırnak					32,3	61,3	6,5	100,0	67,0	32,0	1,0	100,0	65,6	34,4	0,0	100,0
Bartın					64,1	34,4	1,6	100,0	87,4	12,6	0,0	100,0	68,4	23,7	7,9	100,0
Ardahan	0,0	100,0	0,0	100,0	86,7	13,3	0,0	100,0	93,8	6,3	0,0	100,0	90,9	9,1	0,0	100,0
İğdır	0,0	50,0	50,0	100,0	46,2	53,8	0,0	100,0	74,2	24,7	1,0	100,0	64,3	35,7	0,0	100,0
Yalova	100,0	0,0	0,0	100,0	73,5	26,5	0,0	100,0	77,3	21,3	1,4	100,0	80,0	16,7	3,3	100,0
Karabük					67,3	30,8	1,9	100,0	67,1	29,5	3,4	100,0	63,0	37,0	0,0	100

Tablo 47. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin İl İçinde Çalışan Sayısına göre İktisadi Faaliyet Kollarının Oranı (Devamı)

İller	NACE REV.2'YE GÖRE İKTİSADİ FAALİYET KOLLARI															
	I. KONAKLAMA VE YİYECEK HİZMETLERİ				J. BİLGİ VE İLETİŞİM				K. FİNANS VE SİGORTA FAALİYETLERİ				L. GAYRİMENKUL FAALİYETLERİ			
	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
Adana	86,3	12,3	1,4	100,0	80,6	17,9	1,5	100,0	88,4	11,3	0,3	100,0	87,5	12,5	0,0	100,0
Adıyaman	72,2	25,0	2,8	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	86,1	13,9	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Afyonkarahisar	81,9	14,7	3,4	100,0	86,4	9,1	4,5	100,0	92,5	7,5	0,0	100,0	87,5	12,5	0,0	100,0
Ağrı	60,0	40,0	0,0	100,0					96,2	3,8	0,0	100,0				
Amasya	85,2	14,8	0,0	100,0	83,3	16,7	0,0	100,0	92,7	7,3	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Ankara	74,5	22,5	3,0	100,0	66,7	28,8	4,5	100,0	83,4	15,8	0,8	100,0	77,0	23,0	0,0	100,0
Antalya	62,3	28,8	8,9	100,0	77,4	20,8	1,9	100,0	88,5	11,2	0,2	100,0	82,0	18,0	0,0	100,0
Artvin	88,9	11,1	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0				
Aydın	81,7	15,2	3,1	100,0	92,9	7,1	0,0	100,0	89,6	9,7	0,6	100,0	87,5	12,5	0,0	100,0
Balıkesir	84,6	13,1	2,3	100,0	81,8	18,2	0,0	100,0	90,1	9,9	0,0	100,0	84,6	15,4	0,0	100,0
Bilecik	83,3	16,7	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	97,0	3,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Bingöl	85,7	14,3	0,0	100,0	50,0	50,0	0,0	100,0	88,2	11,8	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Bitlis	81,8	18,2	0,0	100,0	66,7	0,0	33,3	100,0	85,7	14,3	0,0	100,0	50,0	50,0	0,0	100,0
Bolu	75,0	23,1	1,9	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	87,5	12,5	0,0	100,0				
Burdur	86,8	13,2	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	97,6	2,4	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Bursa	76,3	19,5	4,2	100,0	68,6	27,1	4,3	100,0	86,6	13,2	0,2	100,0	75,0	18,8	6,3	100,0
Çanakkale	85,6	14,4	0,0	100,0	70,0	30,0	0,0	100,0	92,4	7,6	0,0	100,0	62,5	37,5	0,0	100,0
Çankırı	85,2	11,1	3,7	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	97,0	3,0	0,0	100,0				
Çorum	82,3	16,5	1,3	100,0	75,0	25,0	0,0	100,0	84,1	15,9	0,0	100,0	64,3	35,7	0,0	100,0
Denizli	85,0	13,0	2,1	100,0	69,2	23,1	7,7	100,0	89,1	10,9	0,0	100,0	81,3	18,8	0,0	100,0
Diyarbakır	73,1	24,1	2,8	100,0	47,6	38,1	14,3	100,0	84,0	16,0	0,0	100,0	45,5	54,5	0,0	100,0
Edirne	91,8	8,2	0,0	100,0	72,7	27,3	0,0	100,0	91,7	8,3	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Elazığ	68,8	28,8	2,5	100,0	66,7	33,3	0,0	100,0	83,6	12,7	3,6	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Erzincan	81,8	18,2	0,0	100,0	50,0	50,0	0,0	100,0	83,3	16,7	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Erzurum	88,1	10,7	1,2	100,0	92,3	7,7	0,0	100,0	77,6	19,7	2,6	100,0	66,7	33,3	0,0	100,0
Eskişehir	71,5	24,8	3,6	100,0	52,6	42,1	5,3	100,0	80,4	19,6	0,0	100,0	75,0	25,0	0,0	100,0
Gaziantep	65,2	30,4	4,3	100,0	67,9	32,1	0,0	100,0	82,9	15,8	1,3	100,0	58,3	41,7	0,0	100,0
Giresun	83,5	12,9	3,5	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	89,6	10,4	0,0	100,0	66,7	33,3	0,0	100,0
Gümüşhane	68,4	26,3	5,3	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	93,3	6,7	0,0	100,0				
Hakkari	100,0	0,0	0,0	100,0	33,3	33,3	33,3	100,0	83,3	16,7	0,0	100,0				
Hatay	87,5	10,6	1,9	100,0	89,5	10,5	0,0	100,0	89,1	10,9	0,0	100,0	84,2	15,8	0,0	100,0
Isparta	79,7	17,7	2,5	100,0	92,3	7,7	0,0	100,0	94,1	4,7	1,2	100,0	50,0	50,0	0,0	100,0
Mersin	89,4	9,4	1,2	100,0	83,3	11,9	4,8	100,0	86,3	13,2	0,5	100,0	89,4	10,6	0,0	100,0
İstanbul	66,8	28,7	4,5	100,0	60,9	33,3	5,8	100,0	80,6	16,9	2,5	100,0	70,5	28,6	0,9	100,0
İzmir	74,8	21,9	3,3	100,0	58,3	36,7	5,0	100,0	87,5	11,9	0,7	100,0	84,4	14,1	1,6	100,0
Kars	87,5	8,3	4,2	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	92,0	8,0	0,0	100,0				
Kastamonu	85,7	13,1	1,2	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	91,0	9,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Kayseri	71,0	26,2	2,8	100,0	80,0	16,0	4,0	100,0	86,8	12,6	0,7	100,0	78,9	21,1	0,0	100,0
Kırklareli	87,0	13,0	0,0	100,0	55,6	44,4	0,0	100,0	93,1	6,9	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Kırşehir	79,2	16,7	4,2	100,0	66,7	33,3	0,0	100,0	89,7	6,9	3,4	100,0	60,0	40,0	0,0	100,0
Kocaeli	78,3	20,2	1,5	100,0	73,1	25,0	1,9	100,0	85,6	13,5	0,9	100,0	81,8	18,2	0,0	100,0
Konya	76,0	21,5	2,6	100,0	55,6	40,7	3,7	100,0	85,5	14,0	0,5	100,0	66,7	33,3	0,0	100,0
Kütahya	72,2	25,3	2,5	100,0	87,5	12,5	0,0	100,0	89,1	10,9	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Malatya	68,5	30,6	0,8	100,0	75,0	20,8	4,2	100,0	80,6	16,1	3,2	100,0	87,5	12,5	0,0	100,0
Manisa	80,6	17,7	1,6	100,0	66,7	33,3	0,0	100,0	90,4	9,6	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Kahramanmaraş	76,7	22,2	1,1	100,0	72,7	22,7	4,5	100,0	89,0	11,0	0,0	100,0	75,0	25,0	0,0	100,0
Mardin	71,9	28,1	0,0	100,0	87,5	12,5	0,0	100,0	95,6	4,4	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Muğla	83,2	15,1	1,7	100,0	80,0	20,0	0,0	100,0	95,2	4,2	0,6	100,0	86,1	13,9	0,0	100,0
Muş	66,7	33,3	0,0	100,0	50,0	50,0	0,0	100,0	92,3	7,7	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Nevşehir	79,8	18,1	2,1	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	93,5	6,5	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Niğde	70,0	30,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	96,7	3,3	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Ordu	82,3	16,2	1,5	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	87,5	12,5	0,0	100,0	87,5	12,5	0,0	100,0
Rize	82,8	13,8	3,4	100,0	75,0	25,0	0,0	100,0	88,2	11,8	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Sakarya	69,5	30,5	0,0	100,0	83,3	16,7	0,0	100,0	85,0	14,0	0,9	100,0	77,8	22,2	0,0	100,0
Samsun	76,2	23,8	0,0	100,0	76,2	23,8	0,0	100,0	86,5	13,5	0,0	100,0	77,8	22,2	0,0	100,0
Siirt	77,8	16,7	5,6	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	87,5	12,5	0,0	100,0				
Sinop	91,7	8,3	0,0	100,0	50,0	50,0	0,0	100,0	93,5	6,5	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Sivas	85,9	14,1	0,0	100,0	87,5	12,5	0,0	100,0	91,4	8,6	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Tekirdağ	83,8	14,1	2,1	100,0	66,7	33,3	0,0	100,0	88,6	11,4	0,0	100,0	81,8	18,2	0,0	100,0
Tokat	86,9	13,1	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	90,7	8,1	1,2	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Trabzon	78,1	20,7	1,3	100,0	77,8	16,7	5,6	100,0	86,4	12,8	0,8	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Tunceli	92,3	7,7	0,0	100,0					93,3	6,7	0,0	100,0	44,4	55,6	0,0	100,0
Şanlıurfa	77,3	22,7	0,0	100,0	69,2	30,8	0,0	100,0	87,2	11,5	1,3	100,0	92,0	8,0	0,0	100,0
Uşak	78,3	21,7	0,0	100,0	50,0	25,0	25,0	100,0	92,1	7,9	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Van	79,5	19,2	1,3	100,0	88,9	11,1	0,0	100,0	83,7	16,3	0,0	100,0	75,0	25,0	0,0	100,0
Yozgat	85,4	14,6	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	94,9	5,1	0,0	100,0	66,7	33,3	0,0	100,0
Zonguldak	87,7	12,3	0,0	100,0	78,6	14,3	7,1	100,0	81,2	18,8	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Aksaray	84,0	16,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	90,9	9,1	0,0	100,0	77,8	22,2	0,0	100,0
Bayburt	60,0	40,0	0,0	100,0					88,9	11,1	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Karaman	81,5	18,5	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	90,5	9,5	0,0	100,0	87,5	12,5	0,0	100,0
Kırıkkale	75,0	25,0	0,0	100,0	80,0	20,0	0,0	100,0	89,3	10,7	0,0	100,0	75,0	25,0	0,0	100,0
Batman	51,7	48,3	0,0	100,0	72,7	27,3	0,0	100,0	85,7	14,3	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Şırnak	100,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Bartın	85,7	11,1	3,2	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	93,1	6,9	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Ardahan	100,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	92,3	7,7	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
İğdır	90,5	9,5	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	90,0	10,0	0,0	100,0				
Yalova	81,2	15,9	2,9	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	80,8	19,2	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0
Karabük	60,6	36,4	3,0	100,0					85,2	14,8	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0
Kilis	100,0	0,0	0,0	100,0</												

Tablo 47. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin İl İçinde Çalışan Sayısına göre İktisadi Faaliyet Kollarının Oranı (Devamı)

İller	NACE REV.2'YE GÖRE İKTİSADİ FAALİYET KOLLARI															
	M. MESLEKİ, BİLİMSSEL VE TEKNİK FAALİYETLER				N. İDARI VE DESTEK FAALİYETLERİ				O. KAMU YÖNETİMİ VE SAVUNMA, ZORUNLU SOSYAL GÜVENLİK				P. EĞİTİM			
	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
Adana	92,3	7,3	0,4	100,0	51,8	36,1	12,0	100,0	65,4	26,9	7,7	100,0	76,9	20,4	2,8	100,0
Adıyaman	57,7	42,3	0,0	100,0	60,9	39,1	0,0	100,0	43,8	37,5	18,8	100,0	77,8	20,6	1,6	100,0
Afyonkarahisar	93,3	6,7	0,0	100,0	65,9	25,0	9,1	100,0	64,7	30,9	4,4	100,0	73,0	24,3	2,7	100,0
Ağrı	84,6	15,4	0,0	100,0	31,3	43,8	25,0	100,0	70,6	17,6	11,8	100,0	66,7	25,0	8,3	100,0
Amasya	82,1	14,3	3,6	100,0	75,0	18,8	6,3	100,0	70,4	24,1	5,6	100,0	77,8	20,0	2,2	100,0
Ankara	72,6	24,4	2,9	100,0	45,7	36,8	17,5	100,0	51,9	29,9	18,3	100,0	73,9	22,7	3,4	100,0
Antalya	77,8	20,1	2,0	100,0	56,5	35,8	7,7	100,0	47,5	39,4	13,1	100,0	66,4	32,2	1,4	100,0
Artvin	70,6	29,4	0,0	100,0	30,0	60,0	10,0	100,0	46,4	32,1	21,4	100,0	83,3	16,7	0,0	100,0
Aydın	88,1	10,9	1,0	100,0	54,8	35,7	9,5	100,0	56,9	36,7	6,4	100,0	64,7	35,3	0,0	100,0
Balıkesir	90,0	10,0	0,0	100,0	43,9	43,9	12,1	100,0	49,2	41,5	9,2	100,0	76,1	23,1	0,7	100,0
Bilecik	73,3	26,7	0,0	100,0	30,8	46,2	23,1	100,0	48,5	39,4	12,1	100,0	80,6	16,1	3,2	100,0
Bingöl	63,6	27,3	9,1	100,0	60,0	40,0	0,0	100,0	56,7	36,7	6,7	100,0	66,7	33,3	0,0	100,0
Bitlis	63,6	27,3	9,1	100,0	63,6	18,2	18,2	100,0	42,4	33,3	24,2	100,0	77,8	11,1	11,1	100,0
Bolu	86,7	13,3	0,0	100,0	40,0	60,0	0,0	100,0	60,5	23,7	15,8	100,0	57,6	36,4	6,1	100,0
Burdur	100,0	0,0	0,0	100,0	55,6	11,1	33,3	100,0	65,6	28,1	6,3	100,0	74,4	23,3	2,3	100,0
Bursa	74,5	23,6	1,8	100,0	46,3	36,3	17,4	100,0	53,6	34,5	11,8	100,0	66,7	29,8	3,6	100,0
Çanakkale	67,5	32,5	0,0	100,0	54,3	42,9	2,9	100,0	50,6	40,0	9,4	100,0	78,2	20,5	1,3	100,0
Çankırı	100,0	0,0	0,0	100,0	55,6	33,3	11,1	100,0	70,0	21,7	8,3	100,0	87,1	9,7	3,2	100,0
Çorum	77,4	22,6	0,0	100,0	47,2	41,7	11,1	100,0	63,9	31,9	4,2	100,0	74,2	22,7	3,0	100,0
Denizli	82,6	16,7	0,7	100,0	64,7	28,4	6,9	100,0	56,7	38,1	5,2	100,0	69,8	28,9	1,3	100,0
Diyarbakır	71,1	26,7	2,2	100,0	36,7	41,8	21,4	100,0	50,0	37,5	12,5	100,0	55,8	41,1	3,1	100,0
Edirne	91,4	8,6	0,0	100,0	52,6	31,6	15,8	100,0	55,4	33,9	10,7	100,0	63,6	31,8	4,5	100,0
Elazığ	83,3	14,8	1,9	100,0	50,0	43,8	6,3	100,0	38,3	56,7	5,0	100,0	62,1	36,2	1,7	100,0
Erzincan	100,0	0,0	0,0	100,0	66,7	11,1	22,2	100,0	66,3	30,6	3,1	100,0	80,6	19,4	0,0	100,0
Erzurum	87,3	12,7	0,0	100,0	51,1	40,0	8,9	100,0	53,2	37,1	9,7	100,0	60,7	31,1	8,2	100,0
Eskişehir	71,4	28,6	0,0	100,0	43,2	40,9	15,9	100,0	63,2	27,9	8,8	100,0	58,3	39,4	2,4	100,0
Gaziantep	72,3	25,3	2,4	100,0	40,2	42,5	17,2	100,0	32,7	50,9	16,4	100,0	64,9	27,7	7,4	100,0
Giresun	89,7	10,3	0,0	100,0	66,7	22,2	11,1	100,0	59,4	29,7	10,9	100,0	72,5	27,5	0,0	100,0
Gümüşhane	71,4	28,6	0,0	100,0	50,0	37,5	12,5	100,0	58,8	35,3	5,9	100,0	77,8	16,7	5,6	100,0
Hakkari	75,0	25,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0	41,7	33,3	25,0	100,0	83,3	16,7	0,0	100,0
Hatay	88,2	11,0	0,8	100,0	54,7	37,5	7,8	100,0	54,3	36,4	9,3	100,0	68,7	28,9	2,4	100,0
Isparta	84,6	7,7	7,7	100,0	50,0	50,0	0,0	100,0	57,9	35,5	6,6	100,0	67,8	28,8	3,4	100,0
Mersin	94,0	6,0	0,0	100,0	65,8	23,2	11,0	100,0	50,9	37,7	11,4	100,0	71,3	26,8	1,8	100,0
İstanbul	68,5	28,0	3,4	100,0	51,1	36,7	12,2	100,0	48,9	34,3	16,8	100,0	63,0	33,0	4,0	100,0
İzmir	77,5	20,7	1,8	100,0	52,5	34,5	13,1	100,0	54,5	30,3	15,2	100,0	68,8	27,8	3,5	100,0
Kars	69,2	30,8	0,0	100,0	56,3	43,8	0,0	100,0	60,9	34,8	4,3	100,0	72,0	24,0	4,0	100,0
Kastamonu	92,9	7,1	0,0	100,0	48,3	44,8	6,9	100,0	53,0	36,4	10,6	100,0	75,6	24,4	0,0	100,0
Kayseri	77,5	20,2	2,3	100,0	41,9	37,8	20,3	100,0	63,6	28,6	7,8	100,0	67,9	27,0	5,1	100,0
Kırklareli	88,5	11,5	0,0	100,0	44,0	32,0	24,0	100,0	57,1	26,5	16,3	100,0	78,7	19,7	1,6	100,0
Kırşehir	85,0	15,0	0,0	100,0	41,7	50,0	8,3	100,0	75,0	20,5	4,5	100,0	65,0	35,0	0,0	100,0
Kocaeli	68,7	29,4	1,9	100,0	45,8	40,9	13,3	100,0	42,6	36,1	21,3	100,0	71,8	24,3	3,9	100,0
Konya	82,2	16,7	1,1	100,0	36,1	38,6	25,3	100,0	66,9	27,2	5,9	100,0	65,0	31,0	4,1	100,0
Kütahya	76,3	21,1	2,6	100,0	43,1	46,6	10,3	100,0	64,9	24,4	10,7	100,0	54,8	43,5	1,6	100,0
Malatya	83,8	15,2	1,0	100,0	60,4	27,1	12,5	100,0	55,8	44,2	0,0	100,0	69,6	26,6	3,8	100,0
Manisa	87,5	11,4	1,1	100,0	40,0	45,6	14,4	100,0	62,2	30,4	7,4	100,0	62,0	36,1	1,9	100,0
Kahramanmaraş	88,6	11,4	0,0	100,0	47,5	35,6	16,9	100,0	43,2	48,4	8,4	100,0	63,7	32,4	3,9	100,0
Mardin	83,3	16,7	0,0	100,0	51,9	40,7	7,4	100,0	51,7	36,7	11,7	100,0	71,1	26,3	2,6	100,0
Muğla	90,1	9,9	0,0	100,0	73,9	24,2	2,0	100,0	45,6	42,1	12,3	100,0	74,8	24,5	0,6	100,0
Muş	69,2	30,8	0,0	100,0	50,0	44,4	5,6	100,0	45,7	39,1	15,2	100,0	83,3	8,3	8,3	100,0
Neveşehir	91,2	8,8	0,0	100,0	72,4	27,6	0,0	100,0	57,6	36,4	6,1	100,0	67,6	29,4	2,9	100,0
Niğde	72,4	27,6	0,0	100,0	33,3	58,3	8,3	100,0	58,8	36,8	4,4	100,0	76,3	23,7	0,0	100,0
Ordu	87,3	12,7	0,0	100,0	57,9	36,8	5,3	100,0	64,3	32,1	3,6	100,0	55,7	42,3	2,1	100,0
Rize	85,7	14,3	0,0	100,0	53,8	38,5	7,7	100,0	57,1	28,6	14,3	100,0	65,0	35,0	0,0	100,0
Sakarya	72,1	26,2	1,6	100,0	42,9	48,6	8,6	100,0	61,5	17,3	21,2	100,0	65,5	28,7	5,7	100,0
Samsun	82,1	17,9	0,0	100,0	47,9	43,8	8,2	100,0	57,8	33,9	8,3	100,0	71,4	25,2	3,4	100,0
Siirt	50,0	50,0	0,0	100,0	30,0	60,0	10,0	100,0	55,0	37,5	7,5	100,0	56,3	31,3	12,5	100,0
Sinop	100,0	0,0	0,0	100,0	53,8	30,8	15,4	100,0	48,5	30,3	21,2	100,0	84,1	13,6	2,3	100,0
Sivas	92,1	6,3	1,6	100,0	42,9	47,6	9,5	100,0	65,9	28,4	5,7	100,0	88,6	10,1	1,3	100,0
Tekirdağ	76,0	24,0	0,0	100,0	39,4	45,5	15,2	100,0	44,8	44,8	10,4	100,0	79,2	17,7	3,1	100,0
Tokat	87,9	10,6	1,5	100,0	61,5	34,6	3,8	100,0	70,1	23,7	6,2	100,0	70,6	29,4	0,0	100,0
Trabzon	71,4	26,8	1,8	100,0	44,3	41,8	13,9	100,0	61,3	29,2	9,4	100,0	73,6	24,5	1,8	100,0
Tunceli	87,5	12,5	0,0	100,0	25,0	75,0	0,0	100,0	51,4	37,1	11,4	100,0	71,4	28,6	0,0	100,0
Şanlıurfa	81,8	17,0	1,1	100,0	33,8	40,8	25,4	100,0	52,3	27,7	20,0	100,0	76,3	22,5	1,3	100,0
Uşak	90,5	7,1	2,4	100,0	42,9	21,4	35,7	100,0	70,7	22,0	7,3	100,0	64,4	35,6	0,0	100,0
Van	79,2	20,8	0,0	100,0	51,1	40,4	8,5	100,0	66,0	30,0	4,0	100,0	59,6	36,2	4,3	100,0
Yozgat	72,2	27,8	0,0	100,0	57,7	38,5	3,8	100,0	60,8	30,4	8,8	100,0	76,0	20,0	4,0	100,0
Zonguldak	90,0	10,0	0,0	100,0	50,0	46,2	3,8	100,0	38,5	40,4	21,2	100,0	72,5	24,8	2,8	100,0
Aksaray	86,8	13,2	0,0	100,0	47,8	39,1	13,0	100,0	61,8	35,3	2,9	100,0	81,5	18,5	0,0	100,0
Bayburt	100,0	0,0	0,0	100,0	66,7	33,3	0,0	100,0	71,4	21,4	7,1	100,0	66,7	22,2	11,1	100,0
Karaman	76,9	15,4	7,7	100,0	40,0	60,0	0,0	100,0	53,3	35,6	11,1	100,0	71,4	28,6	0,0	100,0
Kırıkkale	92,3	7,7	0,0	100,0	14,3	52,4	33,3	100,0	51,5	33,3	15,2	100,0	72,5	23,5	3,9	100,0
Batman	69,2	28,2	2,6	100,0	50,0	38,5	11,5	100,0	47,1	41,2	11,8	100,0	60,0	37,5	2,5	100,0
Şırnak	66,7	33,3	0,0	100,0	33,3	66,7	0,0	100,0	54,8	32,3	12,9	100,0	58,3	25,0	16,7	100,0
Bartın	96,8	3,2	0,0	100,0	61,5	38,5	0,0	100,0	44,0	40,0	16,0	100,0	72,7	22,7	4,5	100,0
Ardahan	100,0	0,0	0,0	100,0	33,3	33,3	33,3	100,0	57,9	26,3	15,8	100,0	83,3	16,7	0,0	100,0
İğdır	100,0	0,0	0,0	100,0	46,7	53,3	0,0	100,0	56,3	37,5	6,3	100,0	63,6	27,3	9,1	100,0

Tablo 47. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin İl İçinde Çalışan Sayısına göre İktisadi Faaliyet Kollarının Oranı (Devamı)

İller	NACE REV.2'YE GÖRE İKTİSADİ FAALİYET KOLLARI																				TOPLAM			
	Q. İNSAN SAĞLIĞI VE SOSYAL HİZMET FAALİYETLERİ				R. KÜLTÜR, SANAT, EĞLENCE VE DİNLENME FAALİYETLERİ				S. DİĞER FAALİYETLER				T. HANEHALKLARININ İŞVERENLERİ OLARAK FAALİYETLER; HANEHALKLARI TARAFINDAN KENJİ KULLANIMLARINA YÖNELİK OLARAK AYRIM YAPILMAMIŞ MAL VE HİZMET ÜRETİM FAALİYETLERİ				U. ULUSLARARASI ÖRGÜTLER VE TEMSİLCİLİKLERİNİN FAALİYETLERİ							
	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
Adana	76,2	19,5	4,3	100,0	87,7	10,8	1,5	100,0	89,0	10,0	1,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	50,0	50,0	100,0	83,0	15,1	1,8	100,0
Adıyaman	51,6	38,7	9,7	100,0	85,7	14,3	0,0	100,0	88,9	11,1	0,0	100,0									67,7	29,0	3,3	100,0
Afyonkarahisar	66,0	21,3	12,8	100,0	70,0	30,0	0,0	100,0	74,6	21,1	4,2	100,0									77,5	20,2	2,3	100,0
Ağrı	48,0	32,0	20,0	100,0					83,3	16,7	0,0	100,0									70,4	23,7	5,9	100,0
Amasya	52,2	30,4	17,4	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	88,5	11,5	0,0	100,0									77,7	20,1	2,3	100,0
Ankara	60,2	31,6	8,2	100,0	64,8	29,0	6,2	100,0	73,9	22,7	3,4	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	68,1	27,2	4,8	100,0
Antalya	63,4	26,8	9,8	100,0	74,7	25,3	0,0	100,0	75,5	24,1	0,4	100,0	80,0	20,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	73,1	23,4	3,5	100,0
Artvin	55,6	33,3	11,1	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	92,3	7,7	0,0	100,0									72,9	23,6	3,4	100,0
Aydın	62,7	31,3	6,0	100,0	57,1	42,9	0,0	100,0	89,4	9,6	1,1	100,0									79,3	18,7	2,0	100,0
Balıkesir	57,1	25,7	17,1	100,0	57,1	42,9	0,0	100,0	85,6	14,4	0,0	100,0									75,9	21,9	2,2	100,0
Bilecik	100,0	0,0	0,0	100,0	33,3	66,7	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0									73,9	22,0	4,0	100,0
Bingöl	50,0	27,8	22,2	100,0					71,4	28,6	0,0	100,0									66,1	30,7	3,2	100,0
Bitlis	45,8	41,7	12,5	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0	85,7	14,3	0,0	100,0									66,1	26,7	7,2	100,0
Bolu	54,5	36,4	9,1	100,0	33,3	66,7	0,0	100,0	88,2	5,9	5,9	100,0									65,9	30,1	3,9	100,0
Burdur	75,0	20,0	5,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0	92,6	3,7	3,7	100,0									78,8	18,3	3,0	100,0
Bursa	49,3	40,0	10,7	100,0	56,8	37,8	5,4	100,0	76,4	19,7	3,9	100,0									65,7	29,3	5,0	100,0
Çanakkale	65,7	22,9	11,4	100,0	25,0	75,0	0,0	100,0	84,6	15,4	0,0	100,0									78,7	19,9	1,3	100,0
Çankırı	50,0	50,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0	95,5	4,5	0,0	100,0									77,8	19,2	3,0	100,0
Çorum	52,5	30,0	17,5	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	79,2	20,8	0,0	100,0									73,1	24,4	2,6	100,0
Dentizli	71,6	23,5	4,9	100,0	68,8	25,0	6,3	100,0	88,9	10,3	0,8	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0					74,7	21,8	3,5	100,0
Diyarbakır	56,4	35,9	7,7	100,0	55,6	44,4	0,0	100,0	82,6	17,4	0,0	100,0									63,8	32,0	4,2	100,0
Edirne	66,7	23,8	9,5	100,0	75,0	25,0	0,0	100,0	94,7	3,5	1,8	100,0									83,1	15,0	1,8	100,0
Elazığ	57,4	19,1	23,4	100,0	50,0	50,0	0,0	100,0	87,5	12,5	0,0	100,0									70,2	27,0	2,8	100,0
Erzincan	42,9	57,1	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0									73,0	25,4	1,6	100,0
Erzurum	54,8	33,9	11,3	100,0	75,0	12,5	12,5	100,0	94,4	5,6	0,0	100,0									72,9	24,0	3,1	100,0
Eskişehir	48,7	38,5	12,8	100,0	62,5	12,5	25,0	100,0	76,5	23,5	0,0	100,0									67,8	28,0	4,2	100,0
Gaziantep	53,2	36,0	10,8	100,0	66,7	16,7	16,7	100,0	82,5	14,0	3,5	100,0									64,2	29,4	6,4	100,0
Giresun	60,0	22,9	17,1	100,0	72,7	27,3	0,0	100,0	96,4	3,6	0,0	100,0									81,6	16,1	2,3	100,0
Gümüşhane	64,3	21,4	14,3	100,0	50,0	50,0	0,0	100,0	91,7	8,3	0,0	100,0									73,8	23,8	2,5	100,0
Hakkari	81,8	9,1	9,1	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0									70,3	23,8	5,8	100,0
Hatay	64,2	25,5	10,4	100,0	75,0	25,0	0,0	100,0	86,7	13,3	0,0	100,0									78,4	19,2	2,4	100,0
İsparta	56,4	23,1	20,5	100,0	50,0	50,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0									77,3	20,4	2,3	100,0
Mersin	66,7	24,2	9,2	100,0	84,8	9,1	6,1	100,0	89,0	9,0	1,9	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0					81,4	16,4	2,2	100,0
İstanbul	54,1	35,0	10,9	100,0	70,6	24,5	4,9	100,0	72,7	24,6	2,8	100,0	90,0	10,0	0,0	100,0	71,4	28,6	0,0	100,0	63,6	31,4	4,9	100,0
İzmir	59,1	33,1	7,8	100,0	64,1	29,7	6,3	100,0	74,3	23,7	2,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	68,4	27,8	3,8	100,0
Kars	55,6	38,9	5,6	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0	87,0	13,0	0,0	100,0									76,9	21,8	1,3	100,0
Kastamonu	69,0	21,4	9,5	100,0	75,0	25,0	0,0	100,0	89,6	10,4	0,0	100,0									77,6	19,8	2,6	100,0
Kayseri	47,4	30,3	22,4	100,0	62,5	31,3	6,3	100,0	84,9	13,7	1,4	100,0									67,8	27,8	4,4	100,0
Kırklareli	44,4	33,3	22,2	100,0	60,0	40,0	0,0	100,0	86,8	10,5	2,6	100,0									79,0	18,3	2,8	100,0
Kırşehir	47,8	34,8	17,4	100,0	66,7	33,3	0,0	100,0	80,0	20,0	0,0	100,0									75,0	22,4	2,6	100,0
Kocaeli	59,8	30,7	9,4	100,0	50,0	43,8	6,3	100,0	82,9	15,4	1,7	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0					65,9	29,5	4,6	100,0
Konya	57,1	30,1	12,8	100,0	55,6	44,4	0,0	100,0	77,4	17,3	5,3	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0					69,7	27,1	3,2	100,0
Kütahya	52,8	36,1	11,1	100,0	25,0	75,0	0,0	100,0	90,6	9,4	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0					69,8	26,6	3,7	100,0
Malatya	61,8	23,5	14,7	100,0	55,6	44,4	0,0	100,0	83,8	16,2	0,0	100,0									75,2	22,1	2,8	100,0
Manisa	60,2	24,1	15,7	100,0	70,0	20,0	10,0	100,0	86,2	11,7	2,1	100,0									75,4	20,8	3,8	100,0
Kahramanmaraş	46,4	32,1	21,4	100,0	57,1	42,9	0,0	100,0	70,5	29,5	0,0	100,0									71,4	24,1	4,5	100,0
Mardin	58,3	35,4	6,3	100,0	40,0	60,0	0,0	100,0	96,2	3,8	0,0	100,0									68,3	29,9	1,8	100,0
Muğla	67,1	23,5	9,4	100,0	71,8	28,2	0,0	100,0	90,7	8,6	0,7	100,0									82,3	16,1	1,6	100,0
Muş	50,0	36,4	13,6	100,0					100,0	0,0	0,0	100,0									68,3	28,0	3,8	100,0
Nevesehir	50,0	33,3	16,7	100,0	50,0	50,0	0,0	100,0	94,3	5,7	0,0	100,0									78,1	20,5	1,4	100,0
Niğde	45,5	36,4	18,2	100,0	33,3	33,3	33,3	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0									72,8	25,0	2,2	100,0
Ordu	56,9	25,5	17,6	100,0	80,0	20,0	0,0	100,0	94,5	5,5	0,0	100,0									78,5	19,1	2,4	100,0
Rize	58,6	27,6	13,8	100,0	40,0	60,0	0,0	100,0	85,7	14,3	0,0	100,0									76,2	21,9	1,9	100,0
Sakarya	67,3	21,8	10,9	100,0	50,0	25,0	25,0	100,0	83,7	16,3	0,0	100,0									69,7	27,3	3,0	100,0
Samsun	61,1	26,5	12,4	100,0	84,6	7,7	7,7	100,0	86,5	13,5	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0					76,0	22,0	2,0	100,0
Siirt	46,7	33,3	20,0	100,0	0,0	100,0	0,0	100,0	81,8	18,2	0,0	100,0									65,2	30,8	4,0	100,0
Sinop	78,9	15,8	5,3	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0									76,2	21,5	2,3	100,0
Sivas	58,5	35,4	6,2	100,0	57,1	42,9	0,0	100,0	97,7	2,3	0,0	100,0	0,0	0,0	100,0	100,0					83,3	15,0	1,7	100,0
Tekirdağ	62,3	28,3	9,4	100,0	84,6	15,4	0,0	100,0	67,9	27,2	4,9	100,0	50,0	50,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	100,0	72,4	24,1	3,6	100,0
Tokat	60,0	28,0	12,0	100,0	87,5	12,5	0,0	100,0	94,3	5,7	0,0	100,0									83,8	14,8	1,4	100,0
Trabzon	63,6	22,7	13,6	100,0	52,9	41,2	5,9	100,0	76,9	21,5	1,5	100,0	100,0	0,0										

Tablo 48. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Çalışan Sayısına ve İktisadi Faaliyet Kollarına göre İllerin Oranı

İller	A: 1 ≤ÇALIŞAN SAYISI≤9				B: 10 ≤ÇALIŞAN SAYISI ≤49				C: 50≤ÇALIŞAN SAYISI≤249				D: A+B+C			
	NACE REV.2'YE GÖRE İKTİSADİ FAALİYET KOLLARI															
	A. TARIM, ORMANCILIK VE BALIKÇILIK				B. MADENÇİLİK VE TAŞ OCAKÇILIĞI				C. İMALAT				D. ELEKTRİK, GAZ, BUHAR VE İKLİMLENDİRME ÜRETİMİ VE DAĞITIMI			
	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
Adana	7,0	4,8	0,0	6,4	2,7	2,0	0,0	2,4	3,8	1,4	1,2	2,9	3,6	1,4	2,2	2,6
Adıyaman	0,7	0,4	0,0	0,6	0,7	0,3	1,1	0,6	0,3	0,3	0,4	0,3	1,1	0,0	0,0	0,6
Afyonkarahisar	2,1	1,0	1,6	1,9	3,2	2,5	1,1	2,9	0,9	0,8	0,5	0,8	0,0	1,4	0,0	0,6
Ağrı	0,0	0,0	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Amasya	0,8	0,6	0,0	0,7	0,5	0,7	1,1	0,6	0,3	0,2	0,2	0,3	0,0	0,5	0,0	0,2
Ankara	3,1	4,6	7,9	3,5	10,1	9,5	20,0	10,4	6,2	6,2	5,4	6,2	26,1	20,2	33,3	24,4
Antalya	5,2	8,7	11,1	6,0	2,6	2,5	5,3	2,7	2,0	1,2	1,1	1,7	0,4	2,9	0,0	1,3
Artvin	0,2	0,9	0,0	0,4	0,1	0,2	1,1	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	1,0	0,0	0,4
Aydın	3,1	2,2	0,0	2,9	0,3	1,0	3,2	0,7	0,9	0,5	0,6	0,8	0,4	1,0	0,0	0,6
Balıkesir	3,3	1,4	3,2	2,9	3,2	2,5	1,1	2,9	1,2	1,2	0,8	1,2	1,8	1,0	0,0	1,3
Bilecik	0,3	0,0	0,0	0,3	0,9	1,2	1,1	1,0	0,2	0,2	0,3	0,2	0,0	0,5	0,0	0,2
Bingöl	0,1	0,3	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Bitlis	0,2	0,6	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Bolu	0,7	1,7	0,0	0,9	0,3	0,0	0,0	0,2	0,2	0,3	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Burdur	0,7	0,6	0,0	0,6	0,7	1,7	0,0	1,0	0,3	0,3	0,4	0,3	0,0	0,5	0,0	0,2
Bursa	2,6	3,5	4,8	2,8	2,4	2,8	0,0	2,4	5,4	7,0	9,6	6,1	3,3	4,8	2,2	3,8
Çanakkale	1,7	1,7	0,0	1,7	0,9	0,8	1,1	0,9	0,5	0,4	0,1	0,5	0,0	1,0	0,0	0,4
Çankırı	0,3	0,6	0,0	0,3	0,6	0,5	0,0	0,6	0,1	0,1	0,1	0,1	0,4	0,0	0,0	0,2
Çorum	1,1	0,6	1,6	1,0	0,9	0,2	0,0	0,6	0,6	0,7	0,4	0,6	1,4	1,0	0,0	1,1
Denizli	2,5	1,7	3,2	2,4	2,2	3,8	2,1	2,7	2,4	2,1	2,9	2,3	2,5	2,4	2,2	2,5
Diyarbakır	1,3	1,7	1,6	1,4	1,0	1,2	2,1	1,1	0,6	0,4	0,3	0,5	0,7	1,0	0,0	0,8
Edirne	0,9	0,3	0,0	0,8	1,4	0,8	3,2	1,3	0,3	0,2	0,1	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Elazığ	0,6	0,1	1,6	0,5	2,5	1,3	3,2	2,1	0,4	0,4	0,1	0,4	0,4	1,0	2,2	0,8
Erzincan	0,3	0,7	1,6	0,4	0,5	0,3	0,0	0,4	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Erzurum	0,3	0,3	0,0	0,3	0,6	0,7	2,1	0,7	0,3	0,2	0,0	0,3	0,7	1,0	4,4	1,1
Eskişehir	0,7	0,9	1,6	0,8	1,6	1,5	0,0	1,5	0,8	0,9	1,3	0,9	0,4	1,0	0,0	0,6
Gaziantep	1,1	1,2	0,0	1,1	0,6	0,2	0,0	0,4	1,5	1,6	2,8	1,6	2,9	1,4	0,0	2,1
Giresun	0,6	0,4	4,8	0,6	1,0	0,5	0,0	0,8	0,5	0,2	0,1	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Gümüşhane	0,1	0,7	0,0	0,2	0,1	0,3	0,0	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Hakkari	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,3	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Hatay	2,8	1,7	0,0	2,6	0,5	0,8	0,0	0,6	0,9	0,5	0,8	0,8	0,4	0,0	0,0	0,2
Isparta	0,6	1,4	0,0	0,8	0,6	0,3	0,0	0,5	0,3	0,2	0,1	0,3	0,4	0,0	0,0	0,2
Mersin	4,1	2,7	1,6	3,7	1,8	1,0	2,1	1,6	2,0	0,9	1,1	1,6	2,9	0,0	0,0	1,5
İstanbul	5,2	7,5	14,3	5,8	16,3	20,2	14,7	17,5	34,2	40,9	39,0	36,6	29,3	35,6	35,6	32,3
İzmir	7,1	5,5	6,3	6,7	5,3	5,0	5,3	5,2	6,9	8,2	7,5	7,3	4,0	3,8	0,0	3,6
Kars	0,2	0,3	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kastamonu	1,0	1,4	0,0	1,1	0,3	1,0	0,0	0,5	0,4	0,3	0,2	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Kayseri	0,9	1,0	0,0	0,9	2,1	1,5	5,3	2,1	1,5	2,1	2,2	1,7	1,1	1,0	4,4	1,3
Kırklareli	0,8	0,9	1,6	0,9	0,2	0,3	0,0	0,2	0,3	0,3	0,2	0,3	0,0	0,0	2,2	0,2
Kırşehir	0,3	0,4	1,6	0,4	0,0	0,5	0,0	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2	0,4	0,0	0,0	0,2
Kocaeli	1,1	1,0	0,0	1,1	2,0	2,3	0,0	2,0	2,7	3,6	4,3	3,1	1,8	1,4	6,7	2,1
Konya	2,4	3,3	3,2	2,6	2,7	2,8	2,1	2,7	2,4	2,9	1,8	2,5	1,8	1,0	2,2	1,5
Kütahya	0,5	0,3	0,0	0,4	2,6	2,0	1,1	2,3	0,6	0,5	0,5	0,6	1,1	0,5	0,0	0,8
Malatya	0,8	0,7	0,0	0,8	0,6	0,8	1,1	0,7	0,8	0,4	0,5	0,7	1,1	1,0	0,0	0,9
Manisa	2,3	2,0	1,6	2,2	0,6	1,3	1,1	0,9	1,5	1,2	1,9	1,4	0,4	1,4	0,0	0,8
Kahramanmaraş	1,3	1,4	1,6	1,3	1,3	0,3	0,0	0,9	1,1	0,8	1,8	1,0	1,4	0,5	0,0	0,9
Mardin	0,5	0,7	1,6	0,5	0,0	0,3	0,0	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Muğla	3,9	3,3	3,2	3,8	2,3	2,7	3,2	2,5	1,0	0,4	0,1	0,7	0,0	0,0	2,2	0,2
Muş	0,2	0,0	0,0	0,1	0,0	0,7	0,0	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Nevşehir	0,9	0,3	0,0	0,7	1,3	1,0	0,0	1,1	0,4	0,2	0,1	0,3	0,0	1,0	0,0	0,4
Niğde	0,3	0,4	0,0	0,4	0,7	1,2	1,1	0,9	0,2	0,2	0,2	0,2	0,4	0,0	0,0	0,2
Ordu	1,3	1,3	4,8	1,4	1,0	0,3	0,0	0,7	0,6	0,3	0,3	0,5	0,7	0,5	0,0	0,6
Rize	1,1	1,2	0,0	1,1	0,5	0,3	0,0	0,4	0,5	0,2	0,1	0,4	0,0	0,5	0,0	0,2
Sakarya	1,4	1,7	3,2	1,5	1,9	1,3	1,1	1,7	1,0	1,0	0,8	1,0	0,0	0,5	0,0	0,2
Samsun	1,0	2,5	0,0	1,3	0,7	0,3	1,1	0,6	1,2	0,8	0,5	1,0	0,7	0,5	0,0	0,6
Siirt	0,1	0,1	0,0	0,1	0,3	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Sinop	0,4	0,4	0,0	0,4	0,1	0,3	0,0	0,2	0,2	0,3	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Sivas	0,5	0,6	0,0	0,5	1,6	0,8	0,0	1,2	0,6	0,3	0,4	0,5	0,7	0,5	0,0	0,6
Tekirdağ	0,9	0,3	0,0	0,7	1,4	1,3	1,1	1,3	1,0	1,0	1,8	1,0	0,0	1,4	0,0	0,6
Tokat	1,2	0,4	0,0	1,0	0,9	0,2	1,1	0,7	0,7	0,4	0,3	0,6	0,7	0,0	0,0	0,4
Trabzon	0,7	1,6	1,6	0,9	0,5	1,0	0,0	0,6	0,9	0,6	0,2	0,8	0,7	1,4	0,0	0,9
Tunceli	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,0	0,0	0,2
Şanlıurfa	5,3	4,0	6,3	5,1	0,8	0,7	0,0	0,7	0,7	0,5	0,3	0,6	0,7	0,0	0,0	0,4
Uşak	0,3	0,6	0,0	0,4	0,5	0,3	0,0	0,4	0,6	0,7	1,0	0,7	0,0	0,5	0,0	0,2
Van	0,4	0,1	0,0	0,4	0,2	0,0	0,0	0,1	0,3	0,2	0,0	0,2	1,1	0,5	0,0	0,8
Yozgat	0,4	0,1	1,6	0,4	0,5	0,7	0,0	0,6	0,4	0,2	0,3	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Zonguldak	0,5	1,0	0,0	0,6	2,3	3,0	7,4	2,8	0,5	0,4	0,5	0,5	0,4	0,5	0,0	0,4
Aksaray	0,5	0,7	0,0	0,5	0,3	0,5	0,0	0,3	0,4	0,2	0,1	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Bayburt	0,1	0,1	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,5	0,0	0,2
Karaman	0,7	0,1	0,0	0,6	0,5	0,5	1,1	0,5	0,2	0,2	0,2	0,2	0,4	0,0	0,0	0,2
Kırıkkale	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Batman	0,3	0,1	0,0	0,3	0,1	0,2	0,0	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	0,0	0,5	0,0	0,2
Şırnak	0,1	0,1	0,0	0,1	0,5	1,0	1,1	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bartın	0,3	0,3	0,0	0,3	0,1	0,0	0,0	0,1	0,3	0,2	0,4	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Ardahan	0,2	0,4	0,0	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
İğdır	0,0	0,4	0,0	0,1	0,0	0,3	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Yalova	1,2	0,6	0,0	1,0	0,2	0,2	0,0	0,2	0,3	0,3	0,1	0,3	0,4	0,0	0,0	0,2
Karabük	0,1	0,1	0,0	0,1	0,6	0,0	0,0	0,4	0,1	0,2	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Kilis	0,2	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Osmaniye	0,6	0,7	0,0	0,6	0,8	0,7	1,1	0,8	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5	0,0	0,4
Düzce	1,1	1,4	0,0	1,2	0,3	0,0	0,0	0,2	0,6	0,5	0,7	0,6	0,4	0,0	0,0	0,2
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablo 48. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Çalışan Sayısına ve İktisadi Faaliyet Kollarına göre İllerin Oranı (Devamı)

İller	NACE REV.2'YE GÖRE İKTİSADİ FAALİYET KOLLARI															
	E. SU TEMİNİ, KANALİZASYON, ATIK YÖNETİMİ VE İYİLEŞTİRME FAALİYETLERİ				F. İNŞAAT				G. TOPTAN VE PERAKENDE TİCARET; MOTORLU KARA TAŞITLARININ VE MOTOSİKLETLERİN ONARIMI				H. ULAŞTIRMA VE DEPOLAMA			
	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
Adana	4,3	4,9	0,0	4,3	3,1	2,6	2,5	2,9	5,0	2,1	1,6	4,3	4,3	2,0	1,5	3,7
Adıyaman	0,9	0,6	0,0	0,8	0,3	0,5	0,1	0,4	0,3	0,4	0,2	0,3	0,4	0,3	0,3	0,4
Afyonkarahisar	1,8	1,2	0,0	1,6	0,6	0,4	0,4	0,5	1,1	0,7	0,4	1,0	1,3	0,6	0,3	1,1
Ağrı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,3	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,0	0,2
Amasya	0,6	1,2	0,0	0,8	0,3	0,2	0,1	0,3	0,4	0,3	0,1	0,4	0,4	0,2	0,3	0,4
Ankara	5,8	9,8	9,1	7,2	14,4	16,3	26,2	15,4	6,9	7,4	7,3	7,0	6,3	6,1	7,2	6,3
Antalya	3,4	2,5	0,0	2,9	4,8	3,4	2,7	4,3	3,3	2,9	2,9	3,2	2,1	1,6	2,3	2,0
Artvin	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3
Aydın	2,1	2,5	0,0	2,1	1,6	1,2	0,3	1,5	1,4	0,8	0,6	1,3	0,9	0,3	0,3	0,7
Balıkesir	1,8	0,6	0,0	1,4	1,1	1,0	0,1	1,0	1,7	1,1	0,6	1,5	1,3	1,0	1,0	1,2
Bilecik	0,3	0,0	0,0	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3
Bingöl	0,6	0,0	0,0	0,4	0,5	0,6	0,5	0,5	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1
Bitlis	0,6	0,0	0,0	0,4	0,4	0,5	0,7	0,4	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1
Bolu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,5	0,9	0,3	0,6
Burdur	2,8	0,6	0,0	2,0	0,3	0,1	0,1	0,2	0,5	0,3	0,2	0,4	0,4	0,3	0,0	0,4
Bursa	2,4	4,3	0,0	2,9	2,9	3,0	2,5	2,9	3,7	4,5	3,9	3,9	2,9	2,7	4,9	2,9
Çanakkale	0,3	0,0	0,0	0,2	0,7	0,7	0,1	0,7	0,9	0,3	0,2	0,7	0,8	0,2	0,5	0,7
Çankırı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,0	0,2
Çorum	0,3	0,6	0,0	0,4	0,5	0,4	0,0	0,5	0,6	0,4	0,3	0,5	0,5	0,3	0,5	0,5
Denizli	2,1	0,6	0,0	1,6	1,3	0,8	0,5	1,1	2,0	1,4	2,0	1,8	1,6	1,0	0,5	1,4
Diyarbakır	0,6	0,0	0,0	0,4	1,2	2,5	2,1	1,6	0,9	0,9	0,7	0,9	0,8	0,9	0,8	0,8
Edirne	0,9	0,0	0,0	0,6	0,4	0,2	0,1	0,3	0,7	0,3	0,1	0,6	0,6	0,3	0,0	0,5
Elazığ	0,9	0,6	0,0	0,8	0,9	1,1	0,7	1,0	0,6	0,6	0,3	0,6	0,6	0,5	0,0	0,6
Erzincan	0,9	0,6	0,0	0,8	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,0	0,2
Erzurum	0,3	0,0	0,0	0,2	0,6	0,7	0,8	0,6	0,7	0,7	0,2	0,7	0,5	0,4	0,5	0,5
Eskişehir	1,5	0,6	0,0	1,2	0,8	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,6	0,8	1,3	0,7
Gaziantep	1,2	1,8	0,0	1,4	0,8	1,3	1,2	0,9	1,3	1,4	2,7	1,3	0,9	1,4	1,8	1,1
Giresun	0,3	0,0	0,0	0,2	0,4	0,4	0,3	0,4	0,8	0,4	0,3	0,7	0,7	0,1	0,0	0,5
Gümüşhane	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1
Hakkari	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0
Hatay	1,5	0,0	0,0	1,0	1,5	0,9	0,9	1,3	1,6	1,0	0,7	1,4	3,0	3,1	0,8	2,9
Isparta	1,8	1,2	0,0	1,6	0,5	0,3	0,1	0,4	0,5	0,4	0,1	0,5	0,7	0,4	0,0	0,6
Mersin	4,0	1,2	0,0	2,9	2,6	2,0	1,1	2,4	3,4	1,7	1,5	3,0	5,9	4,2	3,1	5,4
İstanbul	13,8	17,8	63,6	17,2	22,2	26,1	31,7	23,7	24,3	37,2	48,5	27,7	24,6	36,3	44,0	28,1
İzmir	2,8	8,0	9,1	4,7	5,7	5,3	3,9	5,5	6,1	7,3	7,2	6,4	5,1	5,9	9,5	5,4
Kars	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,2	0,1	0,0	0,2	0,2	0,1	0,0	0,1
Kastamonu	1,2	0,0	0,0	0,8	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4	0,3	0,2	0,4	0,5	0,2	0,5	0,4
Kayseri	2,1	0,6	0,0	1,6	1,8	1,8	1,4	1,8	1,3	1,3	1,1	1,3	1,2	1,1	1,3	1,2
Kırklareli	0,6	0,0	0,0	0,4	0,4	0,2	0,0	0,3	0,5	0,3	0,0	0,4	0,4	0,2	0,3	0,3
Kırşehir	0,0	1,2	0,0	0,4	0,3	0,2	0,0	0,3	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1	0,3	0,2
Kocaeli	4,9	5,5	4,5	5,1	2,4	2,9	3,1	2,6	2,2	2,4	2,2	2,2	2,7	3,8	3,6	3,0
Konya	1,8	2,5	0,0	2,0	1,4	1,5	0,9	1,4	2,2	2,1	1,5	2,2	1,9	2,0	0,8	1,9
Kütahya	0,6	0,6	0,0	0,6	0,5	0,5	0,2	0,5	0,6	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	0,3	0,6
Malatya	1,2	1,8	0,0	1,4	1,1	1,0	0,5	1,0	0,9	0,6	0,7	0,8	0,6	0,4	0,5	0,5
Manisa	3,1	1,2	4,5	2,5	1,0	0,7	0,3	0,9	1,5	0,9	1,3	1,4	1,1	1,0	0,8	1,1
Kahramanmaraş	0,9	0,6	0,0	0,8	1,0	1,2	0,7	1,1	0,9	0,6	0,5	0,8	0,8	0,6	1,0	0,8
Mardin	0,3	1,8	0,0	0,8	0,4	0,4	0,2	0,4	0,4	0,4	0,1	0,4	1,2	2,3	0,0	1,4
Muğla	3,1	2,5	0,0	2,7	1,6	0,9	0,4	1,4	1,6	0,8	0,7	1,4	2,3	1,1	0,8	2,0
Muş	0,3	0,0	0,0	0,2	0,3	0,3	0,1	0,3	0,1	0,1	0,0	0,1	0,2	0,2	0,0	0,2
Neveşehir	0,6	0,0	0,0	0,4	0,4	0,2	0,1	0,4	0,4	0,3	0,0	0,4	0,5	0,6	0,3	0,5
Niğde	1,2	1,8	0,0	1,4	0,3	0,3	0,1	0,3	0,3	0,2	0,0	0,3	0,3	0,1	0,0	0,2
Ordu	0,0	1,2	0,0	0,4	0,9	0,5	0,7	0,8	1,1	0,7	0,6	1,0	0,8	0,5	0,0	0,7
Rize	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,4	0,2	0,5	0,5	0,4	0,0	0,4	0,4	0,4	0,3	0,4
Sakarya	1,5	0,6	0,0	1,2	0,6	0,9	0,4	0,7	1,0	1,0	0,6	1,0	0,8	0,7	0,8	0,8
Samsun	0,9	0,6	4,5	1,0	1,5	1,2	0,6	1,4	1,6	1,2	0,4	1,4	1,3	1,0	0,8	1,2
Siirt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,3	0,1	0,2	0,1	0,2	0,0	0,1	0,2	0,2	0,0	0,2
Sinop	0,6	0,0	0,0	0,4	0,2	0,1	0,0	0,2	0,2	0,2	0,0	0,2	0,2	0,1	0,0	0,2
Sivas	0,6	0,0	0,0	0,4	1,3	0,6	0,2	1,0	1,0	0,5	0,3	0,8	1,1	0,4	0,5	0,9
Tekirdağ	1,2	0,0	0,0	0,8	1,2	0,9	0,4	1,1	0,9	0,9	0,4	0,9	0,9	0,4	0,0	0,8
Tokat	2,1	0,6	0,0	1,6	0,8	0,3	0,2	0,7	1,0	0,4	0,1	0,9	1,0	0,3	0,0	0,8
Trabzon	0,6	0,6	0,0	0,6	1,3	1,7	1,4	1,4	1,2	1,1	0,8	1,2	1,2	1,0	0,8	1,1
Tunceli	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1
Şanlıurfa	3,4	7,4	0,0	4,5	1,8	1,0	1,3	1,5	1,1	0,7	0,3	1,0	1,7	1,2	0,8	1,5
Uşak	0,9	2,5	0,0	1,4	0,2	0,2	0,2	0,2	0,4	0,4	0,2	0,4	0,3	0,1	0,0	0,3
Van	0,3	0,0	0,0	0,2	0,8	0,8	0,9	0,8	0,7	0,5	0,6	0,6	0,8	0,5	0,8	0,7
Yozgat	0,9	0,0	0,0	0,6	0,3	0,3	0,4	0,3	0,5	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,3	0,4
Zonguldak	0,3	0,0	0,0	0,2	0,6	0,5	0,4	0,6	0,8	0,5	0,3	0,7	0,7	0,4	0,5	0,6
Aksaray	0,6	0,6	0,0	0,6	0,4	0,4	0,0	0,4	0,4	0,4	0,2	0,4	0,5	0,3	0,3	0,4
Bayburt	0,3	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1
Karaman	0,3	0,6	0,0	0,4	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3
Kırıkkale	0,9	0,6	0,0	0,8	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,3	0,1	0,3	0,3
Batman	0,0	0,6	0,0	0,2	0,4	0,9	1,4	0,6	0,4	0,5	0,3	0,4	0,4	0,5	0,3	0,4
Şırnak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,1	0,2	0,4	0,1	0,3	0,6	0,9	0,0	0,7	0,7
Bartın	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,1	0,2	0,3	0,1	0,0	0,3	0,3	0,3	0,8	0,3
Ardahan	0,0	0,6	0,0	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1
İğdır	0,0	0,6	4,5	0,4	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,4	0,6	0,0	0,4
Yalova	0,3	0,0	0,0	0,2	0,3	0,2	0,0	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3	0,2	0,1	0,3	0,2
Karabük	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,3	0,0	0,2
Kilis	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,2	0,3	0,0	0,2
Osmaniye	0,9	1,2	0,0	1,0	0,3	0,4	0,1	0,3	0,7	0,4	0,3	0,6	0,3	0,4	0,5	0,3
Düzce	0,3	0,0	0,0	0,2	0,4	0,3	0,1	0,3	0,5	0,4	0,2	0,5	0,5	0,6	0,0	0,5
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablo 48. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Çalışan Sayısına ve İktisadi Faaliyet Kollarına göre İllerin Oranı (Devamı)

İller	NACE REV.2'YE GÖRE İKTİSADİ FAALİYET KOLLARI															
	I. KONAKLAMA VE YİYECEK HİZMETLERİ				J. BİLGİ VE İLETİŞİM				K. FİNANS VE SİGORTA FAALİYETLERİ				L. GAYRİMENKUL FAALİYETLERİ			
	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
Adana	3,7	1,8	1,5	3,2	2,7	1,4	0,8	2,3	3,0	2,5	0,8	2,9	4,3	2,2	0,0	3,9
Adıyaman	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0	0,1	0,3	0,3	0,0	0,3	0,0	0,3	0,0	0,1
Afyonkarahisar	0,8	0,5	0,9	0,8	1,0	0,2	0,8	0,7	1,0	0,5	0,0	0,9	0,6	0,3	0,6	
Ağrı	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	
Amasya	0,5	0,3	0,0	0,4	0,3	0,1	0,0	0,2	0,4	0,2	0,0	0,4	0,2	0,0	0,1	
Ankara	9,4	10,0	9,3	9,5	13,5	13,8	13,7	13,6	8,2	10,2	6,6	8,5	11,0	11,8	11,1	
Antalya	4,8	7,7	16,7	5,8	2,1	1,3	0,8	1,8	3,7	3,1	0,8	3,6	8,1	6,4	7,7	
Artvin	0,3	0,1	0,0	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1	0,3	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	
Aydın	2,1	1,4	1,9	1,9	0,7	0,1	0,0	0,5	1,4	1,0	0,8	1,3	3,7	1,9	3,3	
Bahçeşehir	1,9	1,0	1,3	1,7	0,9	0,5	0,0	0,7	1,7	1,2	0,0	1,6	1,0	0,6	0,9	
Bilecik	0,2	0,2	0,0	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1	0,3	0,1	0,0	0,3	0,1	0,0	0,1	
Bingöl	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,2	0,1	0,2	0,0	0,1	0,0	0,3	0,1	
Bitlis	0,2	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,8	0,1	0,2	0,2	0,0	0,2	0,1	0,3	0,1	
Bolu	0,3	0,4	0,2	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0	0,4	0,3	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	
Burdur	0,4	0,2	0,0	0,4	0,3	0,0	0,0	0,2	0,8	0,1	0,0	0,7	0,3	0,0	0,2	
Bursa	3,0	2,7	4,1	3,0	2,4	2,3	2,3	2,4	3,5	3,5	0,8	3,5	2,1	1,9	2,2	
Çanakkale	1,2	0,7	0,0	1,1	0,4	0,4	0,0	0,3	1,1	0,6	0,0	1,0	0,4	1,0	0,6	
Çankırı	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0	0,1	0,3	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	
Çorum	0,6	0,4	0,2	0,5	0,3	0,2	0,0	0,3	0,5	0,7	0,0	0,5	0,8	1,6	1,0	
Denizli	1,4	0,8	0,9	1,3	0,9	0,7	1,5	0,9	1,6	1,3	0,0	1,6	1,2	1,0	1,1	
Diyarbakır	0,7	0,8	0,6	0,7	0,5	1,0	2,3	0,7	0,8	1,0	0,0	0,8	0,4	1,9	0,8	
Edirne	0,8	0,2	0,0	0,6	0,4	0,4	0,0	0,4	1,1	0,7	0,0	1,0	0,2	0,0	0,1	
Elazığ	0,5	0,7	0,4	0,5	0,6	0,7	0,0	0,6	0,5	0,5	1,6	0,5	0,3	0,0	0,2	
Erzincan	0,2	0,2	0,0	0,2	0,1	0,1	0,0	0,1	0,3	0,3	0,0	0,3	0,0	0,3	0,1	
Erzurum	0,7	0,3	0,2	0,6	0,6	0,1	0,0	0,4	0,6	1,0	1,6	0,7	0,2	0,3	0,2	
Eskişehir	0,9	1,0	1,1	0,9	0,5	1,0	0,8	0,6	0,8	1,3	0,0	0,9	0,5	0,6	0,6	
Gaziantep	0,7	1,1	1,1	0,8	1,0	1,1	0,0	1,0	1,3	1,6	1,6	1,4	0,6	1,6	0,8	
Giresun	0,6	0,3	0,6	0,6	0,3	0,0	0,0	0,2	0,6	0,5	0,0	0,6	0,2	0,3	0,2	
Gümüşhane	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	
Hakkari	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,8	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	
Hatay	1,2	0,5	0,6	1,1	0,9	0,2	0,0	0,6	1,2	1,0	0,0	1,2	1,4	1,0	1,3	
Isparta	0,6	0,4	0,4	0,5	0,6	0,1	0,0	0,4	0,8	0,3	0,8	0,7	0,2	0,6	0,3	
Mersin	3,3	1,2	1,1	2,8	1,8	0,6	1,5	1,4	1,8	1,8	0,8	1,8	3,7	1,6	3,2	
İstanbul	21,5	32,3	35,7	24,3	44,5	57,3	63,4	49,0	27,1	36,9	69,7	28,9	28,8	42,2	31,9	
İzmir	5,9	6,0	6,5	6,0	3,6	5,3	4,6	4,1	6,7	5,9	4,1	6,5	4,8	2,9	4,4	
Kars	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	
Kastamonu	0,6	0,3	0,2	0,6	0,1	0,0	0,0	0,1	0,6	0,4	0,0	0,6	0,4	0,0	0,3	
Kayseri	0,7	0,9	0,6	0,7	1,0	0,5	0,8	0,9	1,3	1,2	0,8	1,3	1,3	1,3	1,3	
Kırklareli	0,4	0,2	0,0	0,4	0,3	0,5	0,0	0,3	0,7	0,3	0,0	0,6	0,3	0,0	0,2	
Kırşehir	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1	0,0	0,1	0,3	0,1	0,8	0,3	0,3	0,6	0,3	
Kocaeli	2,3	2,0	1,1	2,2	1,9	1,6	0,8	1,8	1,9	1,9	1,6	1,9	1,8	0,6	0,8	
Konya	1,6	1,5	1,3	1,5	0,8	1,3	0,8	0,9	1,9	2,0	0,8	1,9	0,9	1,6	1,0	
Kütahya	0,5	0,6	0,4	0,5	0,4	0,1	0,0	0,3	0,6	0,5	0,0	0,6	0,1	0,0	0,1	
Malatya	0,7	1,2	0,2	0,8	0,9	0,6	0,8	0,8	0,5	0,7	1,6	0,5	0,6	0,3	0,6	
Manisa	1,3	1,0	0,6	1,2	0,6	0,7	0,0	0,6	1,6	1,1	0,0	1,5	1,2	0,0	1,0	
Kahramanmaraş	0,6	0,6	0,2	0,6	0,8	0,6	0,8	0,7	0,7	0,5	0,0	0,6	1,1	1,3	1,1	
Mardin	0,2	0,3	0,0	0,2	0,4	0,1	0,0	0,3	0,4	0,1	0,0	0,4	0,2	0,0	0,1	
Muğla	6,5	4,1	3,2	5,9	0,6	0,4	0,0	0,5	1,6	0,5	0,8	1,5	5,5	3,2	5,0	
Muş	0,1	0,1	0,0	0,1	0,2	0,4	0,0	0,2	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	
Nevşehir	0,7	0,5	0,4	0,6	0,3	0,0	0,0	0,2	0,4	0,2	0,0	0,4	0,2	0,0	0,1	
Niğde	0,3	0,5	0,0	0,3	0,2	0,0	0,0	0,1	0,3	0,1	0,0	0,3	0,1	0,0	0,1	
Ordu	0,9	0,6	0,4	0,9	0,8	0,0	0,0	0,5	0,7	0,7	0,0	0,7	0,6	0,3	0,6	
Rize	0,4	0,2	0,4	0,4	0,3	0,2	0,0	0,3	0,5	0,4	0,0	0,4	0,2	0,0	0,1	
Sakarya	0,7	1,1	0,0	0,8	0,8	0,4	0,0	0,6	0,9	1,0	0,8	0,9	0,6	0,6	0,6	
Samsun	1,2	1,3	0,0	1,1	0,8	0,6	0,0	0,7	1,2	1,2	0,0	1,1	0,6	0,6	0,6	
Siirt	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	
Sinop	0,3	0,1	0,0	0,2	0,1	0,1	0,0	0,1	0,3	0,1	0,0	0,3	0,1	0,0	0,1	
Sivas	0,7	0,4	0,0	0,6	0,7	0,2	0,0	0,5	0,9	0,5	0,0	0,8	0,5	0,0	0,4	
Tekirdağ	1,0	0,6	0,6	0,9	0,4	0,5	0,0	0,4	1,5	1,2	0,0	1,4	0,8	0,6	0,8	
Tokat	0,8	0,4	0,0	0,7	0,4	0,0	0,0	0,3	0,8	0,5	0,8	0,7	0,5	0,0	0,4	
Trabzon	1,6	1,5	0,6	1,6	0,7	0,4	0,8	0,6	1,1	1,0	0,8	1,1	0,5	0,0	0,4	
Tunceli	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,4	1,6	0,6	
Şanlıurfa	0,7	0,7	0,0	0,6	0,5	0,5	0,0	0,4	0,7	0,6	0,8	0,7	2,0	0,6	1,7	
Uşak	0,4	0,4	0,0	0,4	0,1	0,1	0,8	0,1	0,4	0,2	0,0	0,3	0,4	0,0	0,3	
Van	0,5	0,5	0,2	0,5	0,4	0,1	0,0	0,3	0,4	0,5	0,0	0,4	0,3	0,3	0,3	
Yozgat	0,4	0,2	0,0	0,3	0,4	0,0	0,0	0,3	0,6	0,2	0,0	0,5	0,2	0,3	0,2	
Zonguldak	0,9	0,5	0,0	0,8	0,6	0,2	0,8	0,5	0,6	0,9	0,0	0,6	0,6	0,0	0,5	
Aksaray	0,4	0,2	0,0	0,3	0,3	0,0	0,0	0,2	0,3	0,2	0,0	0,3	0,6	0,6	0,6	
Bayburt	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	
Karaman	0,2	0,2	0,0	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1	0,0	0,2	0,6	0,3	0,6	
Kırıkkale	0,2	0,2	0,0	0,2	0,2	0,1	0,0	0,2	0,3	0,2	0,0	0,2	0,3	0,3	0,3	
Batman	0,1	0,4	0,0	0,2	0,4	0,4	0,0	0,4	0,2	0,3	0,0	0,2	0,2	0,0	0,1	
Şırnak	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0	0,1	0,0	0,3	0,1	
Bartın	0,5	0,2	0,4	0,4	0,6	0,0	0,0	0,4	0,3	0,1	0,0	0,3	0,2	0,0	0,1	
Ardahan	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	
İğdır	0,2	0,1	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	
Yalova	0,5	0,3	0,4	0,5	0,3	0,0	0,0	0,2	0,2	0,3	0,0	0,2	0,3	0,0	0,2	
Karabük	0,2	0,4	0,2	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,3	0,0	0,2	0,0	0,3	0,1	
Kilis	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	
Osmaniye	0,4	0,3	0,6	0,4	0,4	0,1	0,0	0,3	0,5	0,1	0,0	0,4	0,8	1,0	0,8	
Düzce	0,4	0,7	0,6	0,5	0,3	0,1	0,0	0,2	0,4	0,3	0,0	0,4	0,2	0,0	0,1	
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	

Tablo 48. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Çalışan Sayısına ve İktisadi Faaliyet Kollarına göre İllerin Oranı (Devamı)

İller	NACE REV.2'YE GÖRE İKTİSADİ FAALİYET KOLLARI															
	M. MESLEKİ, BİLİMSEL VE TEKNİK FAALİYETLER				N. İDARİ VE DESTEK FAALİYETLERİ				O. KAMU YÖNETİMİ VE SAVUNMA, ZORUNLU SOSYAL GÜVENLİK				P. EĞİTİM			
	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
Adana	5,6	1,5	0,8	4,6	3,4	3,2	3,1	3,3	2,4	1,7	1,5	2,1	3,8	2,4	3,0	3,4
Adıyaman	0,2	0,4	0,0	0,2	0,4	0,3	0,0	0,3	0,6	0,9	1,4	0,8	0,7	0,5	0,3	0,7
Afyonkarahisar	1,0	0,2	0,0	0,8	0,8	0,4	0,4	0,6	2,5	2,0	0,9	2,2	0,8	0,7	0,7	0,8
Ağrı	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,2	0,4	0,2	0,7	0,3	0,6	0,5	0,1	0,1	0,3	0,1
Amasya	0,3	0,2	0,4	0,2	0,3	0,1	0,1	0,2	1,1	0,6	0,5	0,9	0,5	0,3	0,3	0,5
Ankara	13,1	15,3	18,4	13,7	9,7	10,7	14,9	10,7	4,0	3,9	7,5	4,3	10,7	8,0	11,1	10,0
Antalya	3,0	2,7	2,7	3,0	6,5	5,6	3,5	5,8	2,2	3,0	3,2	2,6	2,9	3,4	1,3	3,0
Artvin	0,1	0,2	0,0	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,4	0,4	0,9	0,5	0,2	0,1	0,0	0,1
Aydın	1,0	0,4	0,4	0,9	1,2	1,1	0,8	1,1	1,8	1,9	1,1	1,8	1,0	1,3	0,0	1,1
Balıkesir	0,8	0,3	0,0	0,7	0,8	1,0	0,8	0,9	1,8	2,6	1,8	2,1	1,5	1,1	0,3	1,4
Bilecik	0,1	0,2	0,0	0,1	0,1	0,2	0,3	0,2	0,5	0,6	0,6	0,5	0,4	0,2	0,3	0,3
Bingöl	0,1	0,1	0,4	0,1	0,4	0,4	0,0	0,3	0,5	0,5	0,3	0,5	0,1	0,1	0,0	0,1
Bitlis	0,1	0,1	0,4	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1	0,4	0,5	1,2	0,5	0,2	0,1	0,7	0,2
Bolu	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,2	0,0	0,1	0,7	0,4	0,9	0,6	0,3	0,4	0,7	0,3
Burdur	0,1	0,0	0,0	0,1	0,3	0,1	0,6	0,2	1,2	0,9	0,6	1,0	0,5	0,4	0,3	0,4
Bursa	2,8	3,1	2,3	2,8	2,4	2,6	3,6	2,6	1,7	1,8	2,0	1,8	3,7	4,0	4,4	3,8
Çanakkale	0,3	0,5	0,0	0,3	0,5	0,5	0,1	0,5	1,2	1,6	1,2	1,4	0,9	0,6	0,3	0,8
Çankırı	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	1,2	0,6	0,8	1,0	0,4	0,1	0,3	0,3
Çorum	0,3	0,3	0,0	0,3	0,4	0,5	0,4	0,5	1,3	1,1	0,5	1,2	0,7	0,6	0,7	0,7
Denizli	1,3	0,9	0,4	1,2	2,0	1,2	0,8	1,5	2,2	2,5	1,1	2,2	1,6	1,6	0,7	1,6
Diyarbakır	0,7	0,9	0,8	0,8	0,9	1,5	2,2	1,3	1,5	1,9	2,0	1,7	1,1	2,0	1,3	1,3
Edirne	0,4	0,1	0,0	0,3	0,3	0,2	0,3	0,2	0,9	0,9	0,9	0,9	0,6	0,8	1,0	0,7
Elazığ	0,5	0,3	0,4	0,5	0,4	0,5	0,2	0,4	0,7	1,6	0,5	1,0	0,5	0,8	0,3	0,6
Erzincan	0,2	0,0	0,0	0,2	0,2	0,0	0,2	0,1	1,9	1,4	0,5	1,6	0,4	0,3	0,0	0,4
Erzurum	0,5	0,3	0,0	0,5	0,6	0,6	0,4	0,6	0,9	1,1	0,9	1,0	0,6	0,7	1,7	0,6
Eskişehir	0,7	1,0	0,0	0,8	0,5	0,6	0,7	0,6	1,2	0,9	0,9	1,1	1,1	1,8	1,0	1,3
Gaziantep	0,7	0,8	0,8	0,7	0,9	1,3	1,6	1,1	0,5	1,3	1,4	0,9	1,0	2,3	1,0	1,0
Giresun	0,3	0,1	0,0	0,2	0,3	0,1	0,2	0,2	1,1	0,9	1,1	1,0	0,6	0,5	0,0	0,5
Gümüşhane	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,6	0,6	0,3	0,5	0,2	0,1	0,3	0,2
Hakkari	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,3	0,4	0,9	0,4	0,2	0,1	0,0	0,1
Hatay	1,3	0,6	0,4	1,1	0,9	0,9	0,5	0,8	2,2	2,5	2,0	2,3	1,7	1,8	1,3	1,7
Isparta	0,4	0,1	1,2	0,3	0,2	0,3	0,0	0,2	1,3	1,3	0,8	1,2	0,6	0,6	0,7	0,6
Mersin	3,4	0,7	0,0	2,7	2,7	1,3	1,8	2,0	1,7	2,1	2,0	1,8	3,5	3,2	2,0	3,4
İstanbul	32,9	46,9	57,0	36,5	33,6	32,8	32,0	33,1	5,8	6,8	10,6	6,6	20,9	26,6	29,2	22,7
İzmir	5,5	5,1	4,3	5,4	6,1	5,4	6,0	5,8	2,8	2,6	4,1	2,9	5,1	5,0	5,7	5,1
Kars	0,1	0,2	0,0	0,1	0,2	0,2	0,0	0,2	0,4	0,4	0,2	0,4	0,3	0,2	0,3	0,3
Kastamonu	0,3	0,1	0,0	0,2	0,4	0,5	0,2	0,4	1,0	1,2	1,1	1,1	0,5	0,4	0,0	0,4
Kayseri	1,1	1,0	1,2	1,1	0,8	1,0	1,6	1,0	1,4	1,1	0,9	1,2	1,4	1,4	2,3	1,4
Kırklareli	0,3	0,1	0,0	0,2	0,3	0,3	0,6	0,3	0,8	0,6	1,2	0,8	0,7	0,4	0,3	0,6
Kırşehir	0,2	0,1	0,0	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2	0,9	0,4	0,3	0,7	0,2	0,3	0,0	0,2
Kocaeli	2,1	3,1	2,0	2,3	2,4	2,9	2,8	2,7	0,7	1,1	2,0	1,0	2,0	1,6	2,3	1,9
Konya	1,7	1,2	0,8	1,6	0,8	1,1	2,2	1,1	5,2	3,6	2,4	4,4	1,9	2,2	2,7	2,1
Kütahya	0,3	0,3	0,4	0,3	0,7	1,0	0,6	0,8	2,4	1,5	2,1	2,1	0,5	1,0	0,3	0,6
Malatya	0,9	0,6	0,4	0,9	0,8	0,5	0,6	0,6	1,2	1,6	0,0	1,2	0,8	0,8	1,0	0,8
Manisa	0,9	0,4	0,4	0,8	0,9	1,5	1,4	1,2	2,4	2,0	1,5	2,2	1,5	2,1	1,0	1,6
Kahramanmaraş	0,7	0,3	0,0	0,6	0,7	0,7	1,0	0,8	1,2	2,2	1,2	1,5	1,0	1,2	1,3	1,1
Mardin	0,3	0,2	0,0	0,3	0,4	0,4	0,2	0,4	0,9	1,1	1,1	1,0	0,4	0,4	0,3	0,4
Muğla	1,7	0,6	0,0	1,4	2,9	1,3	0,3	2,0	1,5	2,3	2,1	1,8	1,9	1,5	0,3	1,7
Muş	0,1	0,2	0,0	0,1	0,2	0,3	0,1	0,2	0,6	0,9	1,1	0,7	0,2	0,0	0,3	0,1
Nevşehir	0,4	0,1	0,0	0,3	1,1	0,6	0,0	0,8	1,1	1,2	0,6	1,1	0,3	0,4	0,3	0,4
Niğde	0,2	0,3	0,0	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2	1,1	1,2	0,5	1,1	0,4	0,3	0,0	0,4
Ordu	0,5	0,3	0,0	0,5	0,3	0,2	0,1	0,2	2,1	1,7	0,6	1,8	0,8	1,5	0,7	1,0
Rize	0,3	0,2	0,0	0,2	0,4	0,4	0,2	0,3	0,8	0,7	1,1	0,8	0,4	0,5	0,0	0,4
Sakarya	0,5	0,6	0,4	0,5	0,4	0,6	0,3	0,5	0,9	0,4	1,7	0,8	0,9	0,9	1,7	0,9
Samsun	1,1	0,9	0,0	1,1	0,9	1,1	0,6	1,0	1,8	1,8	1,4	1,8	1,6	1,4	1,7	1,5
Siirt	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1	0,1	0,6	0,7	0,5	0,6	0,1	0,2	0,7	0,2
Sinop	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,5	0,5	1,1	0,5	0,6	0,2	0,3	0,5
Sivas	0,7	0,2	0,4	0,5	0,2	0,4	0,2	0,3	1,7	1,2	0,8	1,4	1,1	0,3	0,3	0,8
Tekirdağ	0,9	1,0	0,0	0,9	0,7	1,1	1,0	0,9	0,9	1,4	1,1	1,1	1,6	0,8	1,3	1,4
Tokat	0,7	0,3	0,4	0,6	0,4	0,3	0,1	0,3	2,0	1,1	0,9	1,6	0,7	0,7	0,0	0,7
Trabzon	0,5	0,6	0,4	0,5	0,9	1,2	1,1	1,0	1,9	1,5	1,5	1,7	1,2	1,0	0,7	1,1
Tunceli	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,5	0,6	0,6	0,6	0,1	0,1	0,0	0,1
Şanlıurfa	0,8	0,6	0,4	0,8	1,3	2,1	3,7	1,9	1,0	0,9	2,0	1,0	0,9	0,7	0,3	0,8
Uşak	0,4	0,1	0,4	0,4	0,2	0,1	0,5	0,2	0,8	0,4	0,5	0,7	0,4	0,6	0,0	0,5
Van	0,5	0,4	0,0	0,5	0,6	0,7	0,4	0,6	0,9	0,7	0,3	0,8	0,4	0,6	0,7	0,5
Yozgat	0,1	0,2	0,0	0,2	0,4	0,4	0,1	0,3	1,8	1,5	1,4	1,6	0,3	0,2	0,3	0,3
Zonguldak	0,5	0,2	0,0	0,4	0,3	0,4	0,1	0,3	0,6	1,0	1,7	0,8	1,2	1,0	1,0	1,1
Aksaray	0,4	0,2	0,0	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	1,2	1,2	0,3	1,1	0,7	0,4	0,0	0,6
Bayburt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,6	0,3	0,3	0,5	0,1	0,1	0,3	0,1
Karaman	0,1	0,1	0,4	0,1	0,1	0,2	0,0	0,1	0,7	0,8	0,8	0,7	0,2	0,2	0,0	0,2
Kırıkkale	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,4	0,7	0,3	0,5	0,5	0,8	0,5	0,6	0,4	0,7	0,5
Batman	0,3	0,4	0,4	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3	0,5	0,7	0,6	0,5	0,4	0,6	0,3	0,4
Şırnak	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,5	0,5	0,6	0,5	0,1	0,1	0,7	0,1
Bartın	0,3	0,0	0,0	0,3	0,2	0,2	0,0	0,2	0,3	0,5	0,6	0,4	0,2	0,2	0,3	0,2
Ardahan	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,3	0,2	0,5	0,3	0,1	0,0	0,0	0,1
İğdir	0,1	0,0	0,0	0,0	0,2	0,3	0,0	0,2	0,3	0,3	0,2	0,3	0,1	0,1	0,3	0,1
Yalova	0,3	0,2	0,4	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,4	0,6	0,9	0,5	0,3	0,3	0,3	0,3
Karabük	0,1	0,0	0,4	0,1	0,1	0,2	0,0	0,1	0,2	0,4	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3	0,2
Kilis	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,5	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2
Osmaniye	0,6	0,5	0,0	0,6	0,4	0,6	0,4	0,5	0,5	0,6	0,5	0,5	0,8	0,7	0,3	0,8
Düzce	0,4	0,2	0,0	0,4	0,3	0,4	0,3	0,3	0,5	0,6	0,6	0,5	0,4	0,3	0,3	0,4
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablo 48. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Çalışan Sayısına ve İktisadi Faaliyet Kollarına göre İllerin Oranı (Devamı)

İller	NACE REV.2'YE GÖRE İKTİSADİ FAALİYET KOLLARI																								
	Q. İNSAN SAĞLIĞI VE SOSYAL HİZMET FAALİYETLERİ			R. KÜLTÜR, SANAT, EĞLENCE VE DİNLENME FAALİYETLERİ			S. DİĞER FAALİYETLER			T. HANEHALKLARININ İŞVERENLERİ OLARAK FAALİYETLER; HANEHALKLARI TARAFINDAN KENĐİ KULLANIMLARINA YÖNELİK OLARAK AYRIM YAPILMAMIŞ MAL VE HİZMET ÜRETİM FAALİYETLERİ			U. ULUSLARARASI ÖRGÜTLER VE TEMSİLCİLİKLERİNİN FAALİYETLERİ			TOPLAM									
	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	
Adana	4,8	2,4	1,5	3,7	7,1	2,1	2,2	5,5	3,6	1,8	1,6	3,2	0,0	12,5	0,0	2,3	0,0	33,3	100,0	11,8	4,2	2,1	1,7	3,5	
Adıyaman	0,4	0,6	0,4	0,5	0,7	0,3	0,0	0,6	0,3	0,2	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,4	0,3	0,3
Afyonkarahisar	0,8	0,5	0,9	0,8	0,9	0,9	0,0	0,8	1,0	1,3	2,3	1,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,7	0,5	0,9	
Ağrı	0,3	0,4	0,7	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,1	
Amasya	0,3	0,4	0,6	0,4	0,4	0,0	0,0	0,3	0,4	0,3	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,3	0,2	0,3	
Ankara	10,7	10,8	8,0	10,5	11,6	12,8	20,0	12,3	9,6	13,1	17,8	10,4	8,8	0,0	0,0	6,8	30,8	0,0	0,0	23,5	8,6	9,3	11,1	8,9	
Antalya	3,4	2,7	2,8	3,1	7,7	6,4	0,0	7,0	3,5	5,0	0,8	3,7	11,8	12,5	0,0	11,4	7,7	0,0	0,0	5,9	3,4	2,9	3,0	3,3	
Artvin	0,3	0,3	0,3	0,3	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,1	0,2	
Aydın	1,1	1,1	0,6	1,1	1,0	1,8	0,0	1,2	1,6	0,8	0,8	1,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,4	0,9	0,6	1,2		
Balıkesir	1,1	0,9	1,8	1,1	1,0	1,8	0,0	1,2	1,8	1,4	0,0	1,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,5	1,1	0,8	1,3		
Bilecik	0,2	0,0	0,0	0,1	0,1	0,6	0,0	0,3	0,4	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,2	0,2		
Bingöl	0,2	0,3	0,6	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,1	0,2		
Bitlis	0,3	0,5	0,4	0,4	0,0	0,6	0,0	0,2	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,3	0,2		
Bolu	0,3	0,4	0,3	0,4	0,1	0,6	0,0	0,3	0,3	0,1	0,8	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,3	0,3	0,3		
Burdur	0,4	0,2	0,1	0,3	0,0	0,3	0,0	0,1	0,5	0,1	0,8	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,3	0,3	0,4		
Bursa	2,0	3,1	2,4	2,4	2,6	4,3	4,4	3,1	3,4	3,9	7,0	3,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,6	4,3	5,0	3,8		
Çanakkale	0,6	0,4	0,6	0,6	0,1	0,9	0,0	0,3	0,9	0,7	0,0	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8	0,5	0,2	0,7		
Çankırı	0,2	0,5	0,0	0,3	0,0	0,6	0,0	0,2	0,4	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,1	0,2		
Çorum	0,6	0,6	1,0	0,6	0,2	0,0	0,0	0,2	0,4	0,4	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,5	0,4	0,6		
Denizli	1,6	1,0	0,6	1,3	1,4	1,2	2,2	1,4	2,2	1,1	0,8	2,0	2,9	0,0	0,0	2,3	0,0	0,0	0,0	1,8	1,4	1,5	1,7		
Diyarbakır	1,8	2,2	1,3	1,9	0,6	1,2	0,0	0,8	0,7	0,7	0,0	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,9	1,2	1,1	1,0		
Edirne	0,4	0,3	0,3	0,3	0,4	0,3	0,0	0,3	1,0	0,2	0,8	0,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,3	0,2	0,5		
Elazığ	0,7	0,5	1,6	0,8	0,1	0,3	0,0	0,2	0,5	0,3	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,6	0,4	0,6		
Erzincan	0,2	0,4	0,0	0,2	0,2	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,1	0,2		
Erzurum	0,9	1,1	1,0	1,0	0,7	0,3	2,2	0,7	0,7	0,2	0,0	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,5	0,5	0,6		
Eskişehir	0,5	0,8	0,7	0,6	0,6	0,3	4,4	0,7	0,8	1,0	0,0	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8	0,9	0,9	0,8		
Gaziantep	1,6	2,1	1,8	1,8	0,5	0,3	2,2	0,5	0,9	0,7	1,6	0,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,1	1,4	2,0	1,2		
Giresun	0,6	0,4	0,9	0,6	1,0	0,9	0,0	0,9	1,0	0,2	0,0	0,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,3	0,3	0,5		
Gümüşhane	0,2	0,2	0,3	0,2	0,1	0,3	0,0	0,2	0,2	0,1	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1		
Hakkari	0,2	0,1	0,1	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1		
Hatay	1,9	1,4	1,6	1,7	2,2	1,8	0,0	2,0	1,4	1,0	0,0	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,5	1,0	0,8	1,3			
Isparta	0,6	0,5	1,2	0,6	0,2	0,6	0,0	0,3	0,6	0,0	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,4	0,3	0,5		
Mersin	2,8	1,9	2,1	2,4	3,5	0,9	4,4	2,8	2,7	1,2	2,3	2,4	0,0	12,5	0,0	2,3	0,0	0,0	0,0	3,0	1,6	1,5	2,6		
İstanbul	20,5	25,4	22,6	22,2	26,7	22,9	33,3	25,9	23,7	35,7	36,4	26,1	52,9	25,0	0,0	45,5	38,5	66,7	0,0	41,2	25,7	34,3	36,6	28,4	
İzmir	4,8	5,1	3,4	4,7	5,1	5,8	8,9	5,4	5,8	8,2	6,2	6,2	8,8	0,0	6,8	7,7	0,0	0,0	5,9	5,9	6,5	6,1	6,1		
Kars	0,3	0,4	0,1	0,3	0,0	0,3	0,0	0,1	0,4	0,3	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	0,1		
Kastamonu	0,8	0,5	0,6	0,7	0,4	0,3	0,0	0,3	0,8	0,4	0,0	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,3	0,3	0,4		
Kayseri	1,0	1,2	2,5	1,2	1,2	1,5	2,2	1,4	1,2	0,9	0,8	1,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,3	1,5	1,6	1,4		
Kırklareli	0,2	0,3	0,6	0,3	0,4	0,6	0,0	0,4	0,6	0,3	0,8	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,3	0,3	0,4		
Kırşehir	0,3	0,4	0,6	0,4	0,2	0,3	0,0	0,3	0,2	0,3	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,1	0,2		
Kocaeli	2,1	2,0	1,8	2,0	1,0	2,1	2,2	1,4	1,9	1,6	1,6	1,8	0,0	12,5	0,0	2,3	0,0	0,0	0,0	2,2	2,7	2,8	2,4		
Konya	2,1	2,1	2,5	2,1	0,6	1,2	0,0	0,8	2,0	2,0	5,4	2,1	2,9	0,0	0,0	2,3	0,0	0,0	0,0	2,0	2,1	1,7	2,0		
Kütahya	0,5	0,7	0,6	0,6	0,1	0,9	0,0	0,3	0,6	0,3	0,0	0,5	2,9	0,0	0,0	2,3	0,0	0,0	0,0	0,6	0,6	0,6	0,6		
Malatya	1,1	0,8	1,5	1,1	0,6	1,2	0,0	0,8	0,6	0,5	0,0	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8	0,7	0,6	0,8		
Mansisa	1,4	1,0	1,9	1,3	0,9	0,6	2,2	0,8	1,6	1,0	1,6	1,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,4	1,0	1,3	1,3			
Kahramanmaraş	0,7	0,9	1,8	0,9	0,5	0,9	0,0	0,6	0,6	1,1	0,0	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,9	0,8	1,1	0,9			
Mardin	0,8	0,9	0,4	0,8	0,2	0,9	0,0	0,4	0,5	0,1	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,5	0,2	0,4			
Muğla	1,6	1,0	1,2	1,4	3,5	3,4	0,0	3,3	2,5	1,0	0,8	2,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,9	1,0	0,7	1,7			
Muş	0,3	0,4	0,4	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1	0,1		
Nevesehir	0,3	0,4	0,6	0,4	0,1	0,3	0,0	0,2	0,6	0,2	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,3	0,2	0,4			
Niğde	0,3	0,4	0,6	0,4	0,1	0,3	2,2	0,3	0,4	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,3	0,2	0,3		
Ordu	0,8	0,7	1,3	0,8	1,0	0,6	0,0	0,8	1,0	0,3	0,0	0,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,9	0,6	0,5	0,8			
Rize	0,5	0,4	0,6	0,5	0,2	0,9	0,0	0,4	0,5	0,3	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,4	0,2	0,4			
Sakarya	1,0	0,6	0,9	0,9	0,2	0,3	2,2	0,3	0,8	0,7	0,0	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,9	0,9	0,7	0,9			
Samsun	1,9	1,6	2,1	1,8	1,4	0,3	2,2	1,1	1,5	1,0	0,0	1,4	2,9	0,0	0,0	2,3	0,0	0,0	1,4	1,1	0,7	1,3			
Siirt	0,4	0,5	0,9	0,5	0,0	0,3	0,0	0,1	0,2	0,2	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2	0,1			
Sinop	0,4	0,2	0,1	0,3	0,1	0,0	0,0	0,1	0,4	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,1	0,2			
Sivas	1,0	1,2	0,6	1,0	0,5	0,9	0,0	0,6	0,8	0,1	0,0	0,7	0,0	0,0	50,0	2,3	0,0	0,0	0,9	0,4	0,3	0,8			
Tekirdağ	0,9	0,8	0,7	0,8	1,4	0,6	0,0	1,1	1,1	1,9	3,1	1,3	2,9	12,5	0,0	4,5	7,7	0,0	5,9	1,0	0,9	1,0			
Tokat	0,8	0,7	0,9	0,8	1,7	0,6	0,0	1,4	1,0	0,3	0,0	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,9	0,4	0,3	0,7			
Trabzon	1,																								

2.1.4 Bölgesel Düzeyde Küçük Orta Büyüklükteki İşletmelerin İşyeri Büyüklük ve Sektörlere göre İllerin Oranları

Ülkemizdeki toplam KOBİ'lerden çalışan sayısı 1-9 olanlar içinde %1,4'ü tarım sektöründe, %18,5'i sanayi sektöründe, %13,2'si inşaat sektöründe ve %66,9'u da hizmet sektöründe faaliyet göstermektedir. Yıl içinde çalışan sayısı 10-49 olan toplam girişimlerin %1,0'ı tarım, %25,5'i sanayi, %15,8'i inşaat ve %57,7'si de hizmet sektöründe faaliyet göstermektedir. Yıl içinde çalışan sayısı 50-249 olan girişimlerinde %6'sı tarım, %29,2'si sanayi, %13,2'si inşaat ve %56,9'u da hizmet sektöründe faaliyet göstermektedir.

Tarım sektöründe yıl içinde çalışan sayısı 1-9 olan girişimlerin %6,5'i Şanlıurfa iline ait iken, aynı sektördeki çalışan sayısı büyüklük grubu 2 olan girişimlerin de %13,6'sı Ardahan iline ve çalışan sayısı büyüklük grubu 3 olan girişimlerin de %10,0'ı Erzincan iline aittir.

İşyeri çalışan sayısı büyüklük grubu 1 olan Uşak ilindeki toplam girişimlerin %28,3'ünü, işyeri çalışan sayısı büyüklük grubu 2 olan girişimlerin %44,8'sini ve işyeri çalışan sayısı büyüklük grubu 3 olan girişimlerin de %63,3'ünü sanayi sektöründe faaliyet gösteren girişimler almaktadır. İstanbul ilindeki toplam KOBİ'lerin işyeri büyüklük grubu 1 için %24,0'ını, işyeri büyüklük grubu 2 için %29,7'sini ve işyeri büyüklük grubu 3 için de %29,8'ini sanayi sektöründe faaliyet gösteren girişimler almaktadır.

Bingöl ilindeki yıl içinde çalışan sayısı 1-9 olan KOBİ'lerin %39,6'sı, yıl içinde çalışan sayısı 10-49 olan toplam girişimlerin %53,0'ı yarısından fazlası ve yıl içinde çalışan sayısı 50-249 olan toplam girişimlerin de yarısı %50,0'ı inşaat sektöründe faaliyet göstermektedir.

Iğdır ilindeki yıl içinde çalışan sayısı 1-9 olan KOBİ'lerin %92,0'ı, yıl içinde çalışan sayısı 10-49 olan toplam girişimlerin %80,7'si ve yıl içinde çalışan sayısı 50-249 olan toplam girişimlerin de %75,0'ı hizmet sektöründe faaliyet göstermektedir. Genel olarak tüm illerde işyeri büyüklük sınıfı ne olursa olsun hizmet sektöründe faaliyet gösteren girişim oranı ağırlıklı bir paya sahip görülmektedir (Bkz, Tablo 49).

Tablo 49. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin, Toplam Sayısı içinde İktisadi Faaliyet Kolları, Çalışan Sayısı ve İllerin Oranı

İller	A: 1 ≤ÇALIŞAN SAYISI≤9				B: 10 ≤ÇALIŞAN SAYISI ≤49				C: 50≤ÇALIŞAN SAYISI≤249				D: A+B+C			
	NACE REV.2'YE GÖRE İKTİSADİ FAALİYET KOLLARI															
	A. TARIM, ORMANCILIK VE BALIKÇILIK				B. MADENÇİLİK VE TAŞ OCAKÇILIĞI				C. İMALAT				D. ELEKTRİK, GAZ, BUHAR VE İKLİMLENDİRME ÜRETİMİ VE DAĞITIMI			
	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
Adana	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,1	0,0	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0
Adıyaman	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Afyonkarahisar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Ağrı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Amasya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Ankara	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,8	0,4	0,1	1,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Antalya	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Artvin	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Aydın	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Balıkesir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Bilecik	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bingöl	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bitlis	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bolu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Burdur	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Bursa	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	0,4	0,1	1,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Çanakkale	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Çankırı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Çorum	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Denizli	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Diyarbakır	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Edirne	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Elazığ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Erzincan	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Erzurum	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Eskişehir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Gaziantep	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Giresun	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Gümüşhane	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Hakkari	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Hatay	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Isparta	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Mersin	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
İstanbul	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	4,2	2,6	0,4	7,2	0,0	0,0	0,0	0,1
İzmir	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8	0,5	0,1	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Kars	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kastamonu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Kayseri	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Kırklareli	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Kırşehir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kocaeli	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,2	0,0	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0
Konya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,2	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Kütahya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Malatya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Manisa	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Kahramanmaraş	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Mardin	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Muğla	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Muş	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nevşehir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Niğde	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ordu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Rize	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Sakarya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Samsun	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Siirt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sinop	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sivas	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Tekirdağ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Tokat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Trabzon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Tunceli	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Şanlıurfa	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Uşak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Van	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Yozgat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Zonguldak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Aksaray	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Bayburt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Karaman	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kırıkkale	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Batman	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Şırnak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bartın	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Ardahan	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
İğdır	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Yalova	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Karabük	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kilis	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Osmaniye	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Düzce	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Toplam	1,0	0,3	0,0	1,3	0,4	0,2	0,0	0,7	12,3	6,3	1,0	19,6	0,1	0,1	0,0	0,2

Tablo 49. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin, Toplam Sayısı içinde İktisadi Faaliyet Kolları, Çalışan Sayısı ve İllerin Oranı (Devamı)

İller	NACE REV.2'YE GÖRE İKTİSADİ FAALİYET KOLLARI															
	E. SU TEMİNİ, KANALİZASYON, ATIK YÖNETİMİ VE İYİLEŞTİRME FAALİYETLERİ				F. İNŞAAT				G. TOPTAN VE PERAKENDE TİCARET; MOTORLU KARA TAŞITLARININ VE MOTOSİKLETLERİN ONARIMI				H. ULAŞTIRMA VE DEPOLAMA			
	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
Adana	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1	0,0	0,4	1,1	0,1	0,0	1,3	0,2	0,0	0,0	0,2
Adıyaman	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Afyonkarahisar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,1
Ağrı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Amasya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Ankara	0,0	0,0	0,0	0,0	1,3	0,7	0,1	2,1	1,5	0,5	0,0	2,0	0,2	0,1	0,0	0,3
Antalya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,1	0,0	0,6	0,7	0,2	0,0	0,9	0,1	0,0	0,0	0,1
Artvin	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Aydın	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	0,2	0,3	0,0	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Balıkesir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,4	0,1	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,1
Bilecik	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Bingöl	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bitlis	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bolu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Burdur	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Bursa	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1	0,0	0,4	0,8	0,3	0,0	1,1	0,1	0,0	0,0	0,1
Çanakkale	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Çankırı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Çorum	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Denizli	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,2	0,4	0,1	0,0	0,5	0,1	0,0	0,0	0,1
Diyarbakır	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,2	0,2	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Edirne	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Elazığ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Erzincan	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Erzurum	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Eskişehir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Gaziantep	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,3	0,1	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,1
Giresun	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Gümüşhane	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Hakkari	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Hatay	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,2	0,4	0,1	0,0	0,4	0,1	0,0	0,0	0,2
Isparta	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Mersin	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	0,3	0,8	0,1	0,0	0,9	0,2	0,1	0,0	0,3
İstanbul	0,0	0,0	0,0	0,0	2,1	1,1	0,2	3,3	5,4	2,4	0,3	8,1	2,9	0,5	0,1	1,4
İzmir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,2	0,0	0,8	1,3	0,5	0,0	1,9	0,2	0,1	0,0	0,3
Kars	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kastamonu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Kayseri	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	0,2	0,3	0,1	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,1
Kırklareli	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Kırşehir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Kocaeli	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	0,4	0,5	0,2	0,0	0,7	0,1	0,0	0,0	0,2
Konya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,2	0,5	0,1	0,0	0,6	0,1	0,0	0,0	0,1
Kütahya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Malatya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Manisa	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,3	0,1	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,1
Kahramanmaraş	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,2	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Mardin	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1
Muğla	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2	0,4	0,1	0,0	0,4	0,1	0,0	0,0	0,1
Muş	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Neveşehir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Niğde	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Ordu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Rize	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Sakarya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Samsun	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,2	0,3	0,1	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,1
Siirt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sinop	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sivas	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Tekirdağ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Tokat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Trabzon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,2	0,3	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,1
Tunceli	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Şanlıurfa	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2	0,2	0,0	0,0	0,3	0,1	0,0	0,0	0,1
Uşak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Van	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Yozgat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Zonguldak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Aksaray	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Bayburt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Karaman	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Kırıkkale	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Batman	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Şırnak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Bartın	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Ardahan	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
İğdir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Yalova	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Karabük	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Kilis	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Osmaniye	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Düzce	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Toplam	0,1	0,1	0,0	0,2	9,3	4,1	0,5	13,9	22,1	6,4	0,7	29,2	3,7	1,3	0,1	5,1

Tablo 49. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin, Toplam Sayısı içinde İktisadi Faaliyet Kolları, Çalışan Sayısı ve İllerin Oranı (Devamı)

İller	NACE REV.2'YE GÖRE İKTİSADİ FAALİYET KOLLARI															
	I. KONAKLAMA VE YİYECEK HİZMETLERİ				J. BİLGİ VE İLETİŞİM				K. FİNANS VE SİGORTA FAALİYETLERİ				L. GAYRİMENKUL FAALİYETLERİ			
	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
Adana	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Adıyaman	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Afyonkarahisar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ağrı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Amasya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ankara	0,4	0,1	0,0	0,5	0,1	0,0	0,0	0,1	0,3	0,1	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,1
Antalya	0,2	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Artvin	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Aydın	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Bahçeşehir	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Bilecik	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bingöl	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bitlis	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bolu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Burdur	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bursa	0,1	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Çanakkale	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Çankırı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Çorum	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Denizli	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Diyarbakır	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Edirne	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Elazığ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Erzincan	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Erzurum	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Eskişehir	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gaziantep	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Giresun	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gümüşhane	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Hakkari	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Hatay	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Isparta	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Mersin	0,1	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
İstanbul	0,9	0,4	0,1	1,4	0,3	0,2	0,0	0,5	1,0	0,2	0,0	1,2	0,1	0,0	0,0	0,2
İzmir	0,3	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Kars	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kastamonu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kayseri	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Kırklareli	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kırşehir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kocaeli	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Konya	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Kütahya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Malatya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Manisa	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Kahramanmaraş	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Mardin	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Muğla	0,3	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Muş	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nevşehir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Niğde	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ordu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Rize	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sakarya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Samsun	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Siirt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sinop	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sivas	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Tekirdağ	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Tokat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Trabzon	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Tunceli	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Şanlıurfa	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Uşak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Van	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Yozgat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Zonguldak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Aksaray	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bayburt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Karaman	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kırıkkale	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Batman	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Şırnak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bartın	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ardahan	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
İğdir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Yalova	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Karabük	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kilis	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Osmaniye	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Düzce	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Toplam	4,2	1,2	0,2	5,6	0,7	0,3	0,0	1,1	3,7	0,6	0,0	4,3	0,4	0,1	0,0	0,5

Tablo 49. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin, Toplam Sayısı içinde İktisadi Faaliyet Kolları, Çalışan Sayısı ve İllerin Oranı (Devamı)

İller	NACE REV.2'YE GÖRE İKTİSADİ FAALİYET KOLLARI															
	M. MESLEKİ, BİLİMSEL VE TEKNİK FAALİYETLER				N. İDARİ VE DESTEK FAALİYETLERİ				O. KAMU YÖNETİMİ VE SAVUNMA, ZORUNLU SOSYAL GÜVENLİK				P. EĞİTİM			
	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
Adana	0,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1
Adıyaman	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Afyonkarahisar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Ağrı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Amasya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ankara	0,4	0,1	0,0	0,6	0,1	0,1	0,1	0,3	0,1	0,0	0,0	0,1	0,3	0,1	0,0	0,4
Antalya	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1
Artvin	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Aydın	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Balıkesir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Bilecik	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bingöl	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bitlis	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bolu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Burdur	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bursa	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1
Çanakkale	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Çankırı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Çorum	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Denizli	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Diyarbakır	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Edirne	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Elazığ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Erzincan	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Erzurum	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Eskişehir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gaziantep	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Giresun	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gümüşhane	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Hakkari	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Hatay	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Isparta	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Mersin	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1
İstanbul	1,1	0,4	0,1	1,6	0,5	0,3	0,1	0,9	0,1	0,1	0,0	0,2	0,5	0,3	0,0	0,8
İzmir	0,2	0,0	0,0	0,2	0,1	0,1	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,2
Kars	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kastamonu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kayseri	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Kırklareli	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kırşehir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kocaeli	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Konya	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1
Kütahya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Malatya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Manisa	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1
Kahramanmaraş	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Mardin	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Muğla	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Muş	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nevşehir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Niğde	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ordu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Rize	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sakarya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Samsun	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Siirt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sinop	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sivas	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Tekirdağ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Tokat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Trabzon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Tunceli	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Şanlıurfa	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Uşak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Van	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Yozgat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Zonguldak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Aksaray	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bayburt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Karaman	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kırıkkale	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Batman	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Şırnak	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bartın	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ardahan	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
İğdir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Yalova	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Karabük	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kilis	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Osmaniye	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Düzce	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Toplam	3,3	0,9	0,1	4,3	1,4	1,1	0,4	2,8	1,3	0,8	0,2	2,3	2,5	1,0	0,1	3,6

Tablo 49. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin, Toplam Sayısı içinde İktisadi Faaliyet Kolları, Çalışan Sayısı ve İllerin Oranı (Devamı)

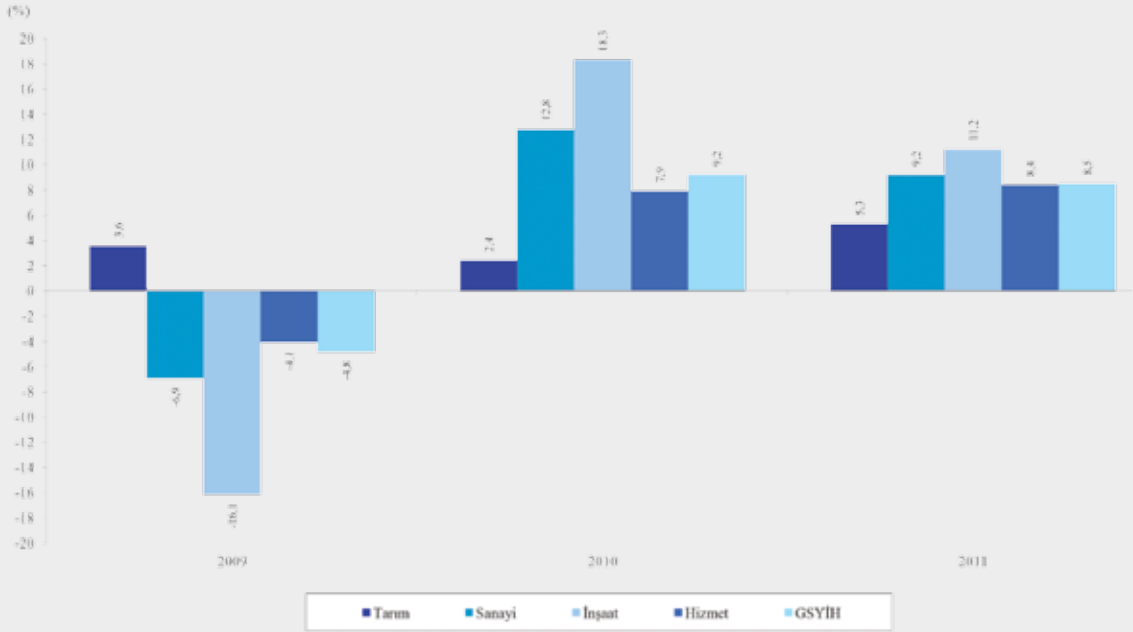
İller	NACE REV.2'YE GÖRE İKTİSADİ FAALİYET KOLLARI																							
	Q. İNSAN SAĞLIĞI VE SOSYAL HİZMET FAALİYETLERİ			R. KÜLTÜR, SANAT, EĞLENCE VE DİNLENME FAALİYETLERİ			S. DİĞER FAALİYETLER			T. HANEHALKLARININ İŞVERENLERİ OLARAK FAALİYETLER; HANEHALKLARI TARAFINDAN KENĐİ KULLANIMLARINA YÖNELİK OLARAK AYRIM YAPILMAMIŞ MAL VE HİZMET ÜRETİM FAALİYETLERİ				U. ULUSLARARASI ÖRGÜTLER VE TEMSİLCİLİKLERİNİN FAALİYETLERİ				TOPLAM						
	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
Adana	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,9	0,5	0,1	3,5	
Adıyaman	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	0,3	
Afyonkarahisar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	0,2	0,0	0,9	
Ağrı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	
Amasya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1	0,0	0,3	
Ankara	0,1	0,1	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6,1	2,4	0,4	8,9	
Antalya	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,4	0,8	0,1	3,3	
Artvin	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,2	
Aydın	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,2	0,0	1,2	
Balıkesir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,3	0,0	1,3	
Bilecik	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2	
Bingöl	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0	0,2	
Bitlis	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,2	
Bolu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	0,3	
Burdur	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1	0,0	0,4	
Bursa	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,5	1,1	0,2	3,8	
Çanakkale	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,1	0,0	0,7	
Çankırı	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,2	
Çorum	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,1	0,0	0,6	
Denizli	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,3	0,4	0,1	1,7	
Diyarbakır	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,3	0,0	1,0	
Edirne	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,1	0,0	0,5	
Elazığ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,2	0,0	0,6	
Erzincan	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	0,2	
Erzurum	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,1	0,0	0,6	
Eskişehir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,2	0,0	0,8	
Gaziantep	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8	0,4	0,1	1,2	
Giresun	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,1	0,0	0,5	
Gümüşhane	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	
Hakkari	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	
Hatay	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,3	0,0	1,3	
İsparta	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,1	0,0	0,5	
Mersin	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,1	0,4	0,1	2,6	
İstanbul	0,3	0,2	0,1	0,5	0,1	0,0	0,0	0,1	0,5	0,2	0,0	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	18,1	8,9	1,4	28,4	
İzmir	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,2	1,7	0,2	6,1	
Kars	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	
Kastamonu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1	0,0	0,4	
Kayseri	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,9	0,4	0,1	1,4	
Kırklareli	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1	0,0	0,4	
Kırşehir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2	
Kocaeli	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,6	0,7	0,1	2,4	
Konya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,4	0,6	0,1	2,0	
Kütahya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,2	0,0	0,6	
Malatya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,2	0,0	0,8	
Manisa	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,3	0,0	1,3	
Kahramanmaraş	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,2	0,0	0,9	
Mardin	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1	0,0	0,4	
Muğla	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,4	0,3	0,0	1,7	
Muş	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	
Nevesehir	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1	0,0	0,4	
Niğde	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	0,3	
Ordu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,1	0,0	0,8	
Rize	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1	0,0	0,4	
Sakarya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,2	0,0	0,9	
Samsun	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,3	0,0	1,3	
Siirt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	
Sinop	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2	
Sivas	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,1	0,0	0,8	
Tekirdağ	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	0,2	0,0	1,0	
Tokat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,1	0,0	0,7	
Trabzon																								

2.2 Milli Gelir

Türkiye ekonomisi, 2010 yılında yıllık %9,2 oranında göstermiş olduğu büyümeyle son 6 yılın en yüksek oranlı büyümesini kaydetmiştir. Küresel ekonomik krizin etkilerinin sınırlı da olsa sürdüğü 2011 yılının ilk döneminde ekonominin büyüme trendi devam etmiştir. Türkiye, 2011 yılı ilk çeyreği itibariyle GSYİH'deki %11,9 oranındaki artış ile dünyanın en hızlı büyüyen, aynı zamanda çift haneli büyüyen tek ekonomisi olmuştur. GSYİH'de ikinci çeyrekte %9,1 oranında, üçüncü çeyrekte %8,4 oranında, son çeyrekte biraz hız keserek %5,2 oranında büyüme olmuştur. Böylece Türkiye 2011 yılında yıllık olarak %8,5 oranında büyüme göstererek Avrupa ülkeleri arasında birinci, dünyanın ekonomik olarak en gelişmiş G20 ülkeleri arasında ise üçüncü sırada yer almıştır.

Sabit fiyatlarla GSYİH, 2011 yılında ilk çeyrekteki seviyesinden 3.264 milyon ₺ artış göstererek son çeyreği 29.515 milyon ₺ seviyesinde kapatmıştır. Kişi başına GSYİH değeri cari fiyatlarla, yıllık olarak 10.335 ABD \$'ıdır. Ayrıca 2011 yılı büyüme oranları, Orta Vadeli Program (OVP)'de öngörülen %7,5 oranının 1,0 puan üzerinde gerçekleşmiştir.

Ana sektörler itibariyle sabit fiyatlarla GSYİH incelendiğinde; tüm sektörlerde pozitif büyüme gerçekleştiği görülmektedir. En fazla büyümenin gerçekleştiği sektör, %11,2 oranı ile geçen yılda olduğu gibi inşaat sektörü olmuştur. Ana sektörler içerisinde, büyüme oranının en düşük olduğu sektör de yine iklim şartlarına bağlı olarak tarım sektörü olmuştur. 2010 yılında mevsim koşullarının oldukça kötü olması nedeniyle %2,4 oranında büyüyen tarım sektörü, 2011 yılında yaklaşık iki katı artışla %5,3 oranında büyümüştür. Büyüme oranları, sanayi sektöründe %9,2 oranında, hizmet sektöründe ise %8,4 oranında gerçekleşmiştir (Bkz, Grafik 27).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 27. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Büyüme Hızları (1998 Temel Fiyatlarına göre)

Sabit fiyatlarla GSYİH iktisadi faaliyet kollarına göre incelendiğinde; 2009 yılında görülen küresel birçok iktisadi faaliyet kolunda küçülme olurken, 2010 yılında ise krizin etkilerinin azalması ve iktisadi faaliyetlerdeki toparlanmanın beklenenden çabuk olmasıyla tüm faaliyet kollarında pozitif büyüme gerçekleşmiştir. Ekonomideki beklentilerin üzerindeki büyüme 2011 yılında da devam etmiştir. Faaliyet kollarına göre; toptan ve perakende ticarete gerçekleşen %11,4 oranındaki büyümeyi, %11,2 oranı ile inşaat, %10,8 ile ulaştırma, depolama ve haberleşme, %9,6 ile mali aracı kuruluşların faaliyetleri, %9,4 oranı ile de imalat sanayi izlemiştir (Bkz, Tablo 50).

Tablo 50. Sabit Fiyatlarla Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

(İktisadi Faaliyet Kollarına ve 1998 Temel Fiyatlarına göre)

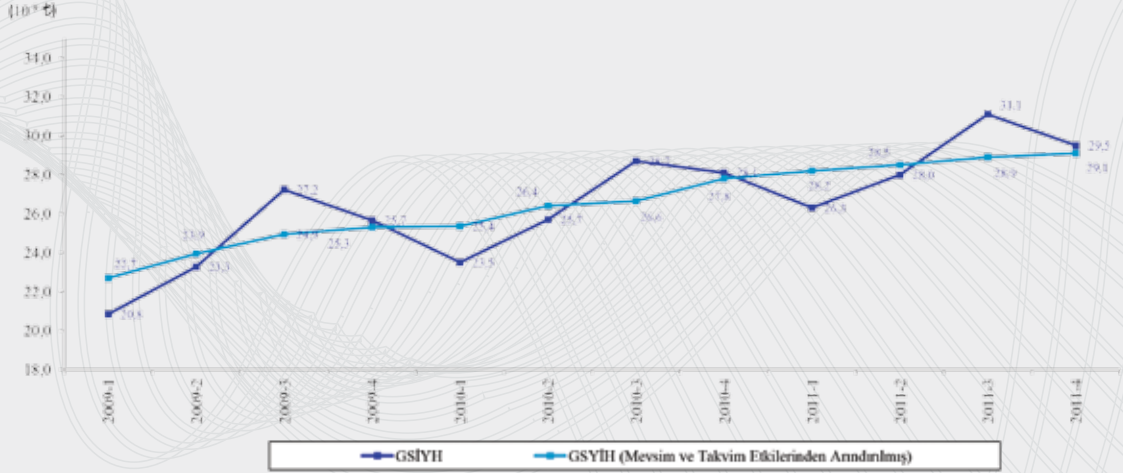
İktisadi Faaliyet Kolları	Değer (000 ₺)			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Tarım, avcılık ve ormancılık	9.477.479	9.703.312	10.210.558	9,8	9,2	8,9	3,7	2,4	5,2
Balıkçılık	291.158	296.117	314.275	0,3	0,3	0,3	-0,3	1,7	6,1
Madencilik ve taşocaklığı	759.220	795.179	826.026	0,8	0,8	0,7	-6,7	4,7	3,9
İmalat sanayi	22.538.467	25.606.668	28.024.300	23,2	24,2	24,4	-7,2	13,6	9,4
Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtımı	2.034.945	2.184.157	2.375.831	2,1	2,1	2,1	-3,4	7,3	8,8
İnşaat	5.067.196	5.996.258	6.665.283	5,2	5,7	5,8	-16,1	18,3	11,2
Toptan ve perakende ticaret	11.863.006	13.480.057	15.022.261	12,2	12,7	13,1	-10,4	13,6	11,4
Oteller ve lokantalar	1.952.631	1.958.749	2.109.427	2,0	1,8	1,8	3,7	0,3	7,7
Ulaştırma, depolama ve haberleşme	13.936.885	15.414.012	17.071.477	14,4	14,6	14,9	-7,2	10,6	10,8
Mali aracı kuruluşların faaliyetleri	11.722.407	12.521.036	13.722.619	12,1	11,8	11,9	8,5	6,8	9,6
Konut sahipliği	5.018.694	5.111.048	5.207.797	5,2	4,8	4,5	2,6	1,8	1,9
Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	3.625.686	3.902.456	4.264.758	3,7	3,7	3,7	4,4	7,6	9,3
Kamu yönetimi ve savunma, zorunlu sosyal güvenlik	3.197.580	3.213.346	3.339.862	3,3	3,0	2,9	2,9	0,5	3,9
Eğitim	2.047.582	2.059.719	2.163.913	2,1	1,9	1,9	2,0	0,6	5,1
Sağlık işleri ve sosyal hizmetler	1.268.643	1.283.421	1.350.712	1,3	1,2	1,2	3,1	1,2	5,2
Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri	1.592.251	1.607.462	1.634.042	1,6	1,5	1,4	-1,2	1,0	1,7
Eviçi personel çalıştıran hanehalkları	159.180	167.832	180.853	0,2	0,2	0,2	2,3	5,4	7,8
Sektörler toplamı	96.553.011	105.300.829	114.483.994	99,5	99,4	99,7	-3,6	9,1	8,7
Dolaylı ölçülen mali aracılar hizmetleri	7.429.415	8.323.627	9.441.173	7,7	7,9	8,2	9,7	12,0	13,4
Vergi-sübvansiyon	7.879.518	8.908.442	9.831.159	8,1	8,4	8,6	-8,2	13,1	10,4
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (Alıcı fiyatlarıyla)	97.003.114	105.885.644	114.873.979	100,0	100,0	100,0	-4,8	9,2	8,5

Kaynak: TÜİK.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki yayın verilerinden farklılık gösterebilir.

Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış sabit fiyatlarla GSYİH, 2011 yılının ilk çeyreğinde 28,2 milyar ₺, ikinci çeyrekte 28,5 milyar ₺'ye, üçüncü çeyrekte 28,9 milyar ₺'ye ve son çeyrekte de 29,1 milyar ₺'ye yükselmiştir. 2011 yılının ilk çeyreğinde bir önceki yılın aynı çeyreğine göre arındırılmamış GSYİH %11,9 oranında artarak rekor seviyeye çıkmış ancak, bu oran mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış GSYİH için sadece %1,6 oranında gerçekleşebilmiştir (Bkz, Grafik 28).

2011 yılında GSYİH, cari fiyatlarla %17,8 oranında büyüyerek 1.294.893 milyon ₺'ye ulaşmış ve bunun 105.099 milyon ₺'si tarım, 259.767 milyon ₺'si sanayi, 57.870 milyon ₺'si inşaat ve 725.048 milyon ₺'si de hizmetler sektörü tarafından sağlanmıştır (Bkz, Tablo 51).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 28. Sabit Fiyatlarla Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (10⁹ ₺)

Tablo 51. Cari Fiyatlarla Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

İktisadi Faaliyet Kolları	(İktisadi Faaliyet Kollarına ve Cari Fiyatlara göre)								
	Değer (000 ₺)			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Tarım, avcılık ve ormancılık	76.997.468	90.721.877	102.570.466	8,1	8,3	7,9	8,8	17,8	13,1
Balıkçılık	1.778.418	2.017.144	2.528.452	0,2	0,2	0,2	16,0	13,4	25,3
Madencilik ve taşocakçılığı	14.235.361	15.785.419	19.248.765	1,5	1,4	1,5	5,8	10,9	21,9
İmalat sanayi	144.992.162	172.112.147	211.669.773	15,2	15,7	16,3	-5,7	18,7	23,0
Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtım	22.818.051	25.454.991	28.848.083	2,4	2,3	2,2	10,6	11,6	13,3
İnşaat	36.577.637	45.669.500	57.869.552	3,8	4,2	4,5	-18,1	24,9	26,7
Toptan ve perakende ticaret	103.452.320	120.869.437	152.181.031	10,9	11,0	11,8	-11,0	16,8	25,9
Oteller ve lokantalar	23.714.131	25.589.583	29.684.572	2,5	2,3	2,3	12,7	7,9	16,0
Ulaştırma, depolama ve haberleşme	127.283.537	144.427.539	172.482.831	13,4	13,1	13,3	-5,7	13,5	19,4
Mali aracı kuruluşların faaliyetleri	42.687.806	40.501.622	40.792.457	4,5	3,7	3,2	29,2	-5,1	0,7
Konut sahipliği	117.287.009	123.028.927	129.910.948	12,3	11,2	10,0	10,5	4,9	5,6
Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	45.167.515	52.742.758	61.212.599	4,7	4,8	4,7	11,1	16,8	16,1
Kamu yönetimi ve savunma, zorunlu sosyal güvenlik	41.270.555	46.090.339	52.516.115	4,3	4,2	4,1	13,3	11,7	13,9
Eğitim	31.813.406	36.802.652	42.916.102	3,3	3,3	3,3	14,1	15,7	16,6
Sağlık işleri ve sosyal hizmetler	16.448.847	17.939.458	19.476.571	1,7	1,6	1,5	5,6	9,1	8,6
Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri	16.078.191	18.696.622	21.485.446	1,7	1,7	1,7	0,3	16,3	14,9
Eviçi personel çalıştıran hanehalkları	1.847.272	2.097.000	2.389.659	0,2	0,2	0,2	8,3	13,5	14,0
Sektörler toplamı	864.449.686	980.547.016	1.147.783.425	90,8	89,2	88,6	1,2	13,4	17,1
Dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri	21.708.092	19.419.336	17.474.243	2,3	1,8	1,3	45,4	-10,5	-10,0
Vergi-sübvansiyon	109.816.985	137.671.668	164.583.710	11,5	12,5	12,7	-1,0	25,4	19,5
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (Alıcı fiyatlarıyla)	952.558.579	1.098.799.348	1.294.892.893	100,0	100,0	100,0	0,2	15,4	17,8

Kaynak: TÜİK.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki yayımlardan farklılık gösterebilir.

2011 yılında GSYİH'deki %8,5 oranındaki büyümeye, imalat sanayi sektörü 2,5 puan, tarım sektörü 0,1 puan, inşaat sektörü ise 0,7 puan değerinde katkı yapmıştır. Diğer önemli katkılar ise; 1,7 puan ile ulaştırma, depolama ve haberleşme; 1,6 puan ile toptan ve perakende ticaret; 1,2 puan ile mali aracı kuruluşlar; 0,4 puan ile gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri; 0,2 puan ile elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtım faaliyetlerine aittir (Bkz, Tablo 52).

Tablo 52. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Sektör Katkıları

İktisadi Faaliyet Kolları	(İktisadi Faaliyet Kollarına ve 1998 Temel Fiyatlarına göre, Puan)					
	GSYİH			Sektör Katkıları (Puan)		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Tarım, avcılık ve ormancılık	9.477.479	9.703.312	10.210.558	0,33	0,23	0,52
Balıkçılık	291.158	296.117	314.275	0,00	0,01	0,02
Madencilik ve taşocakçılığı	759.220	795.179	826.026	-0,05	0,04	0,03
İmalat sanayi	22.538.467	25.606.668	28.024.300	-1,72	3,16	2,49
Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtım	2.034.945	2.184.157	2.375.831	-0,07	0,15	0,20
İnşaat	5.067.196	5.996.258	6.665.283	-0,96	0,96	0,69
Toptan ve perakende ticaret	11.863.006	13.480.057	15.022.261	-1,35	1,67	1,59
Oteller ve lokantalar	1.952.631	1.958.749	2.109.427	0,07	0,01	0,16
Ulaştırma, depolama ve haberleşme	13.936.885	15.414.012	17.071.477	-1,07	1,52	1,71
Mali aracı kuruluşların faaliyetleri	11.722.407	12.521.036	13.722.619	0,90	0,82	1,24
Konut sahipliği	5.018.694	5.111.048	5.207.797	0,13	0,10	0,10
Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	3.625.686	3.902.456	4.264.758	0,15	0,29	0,37
Kamu yönetimi ve savunma, zorunlu sosyal güvenlik	3.197.580	3.213.346	3.339.862	0,09	0,02	0,13
Eğitim	2.047.582	2.059.719	2.163.913	0,04	0,01	0,11
Sağlık işleri ve sosyal hizmetler	1.268.643	1.283.421	1.350.712	0,04	0,02	0,07
Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri	1.592.251	1.607.462	1.634.042	-0,02	0,02	0,03
Eviçi personel çalıştıran hanehalkları	159.180	167.832	180.853	0,00	0,01	0,01
Sektörler toplamı	96.553.011	105.300.829	114.483.994	-3,49	9,02	9,47
Dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri	7.429.415	8.323.627	9.441.173	0,64	0,92	1,15
Vergi-sübvansiyon	7.879.518	8.908.442	9.831.159	-0,69	1,06	0,95
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (Alıcı fiyatlarıyla)	97.003.114	105.885.644	114.873.979	-4,83	9,16	9,27

Kaynak: TÜİK.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki yayın verilerinden farklılık gösterebilir.

Bir önceki yıla göre 2011 yılında cari fiyatlarla GSYİH içinde sanayi sektörünün payı 0,7 puan artarak %20,1'e, inşaat sektörünün payı 0,3 puan artarak %4,5'e yükselirken, tarım sektörünün payı 0,3 puan düşerek %8,1'e, hizmetler sektörünün payı 1,2 puan düşerek %56,0'a gerilemiştir (Bkz; Tablo 53, Grafik 29).

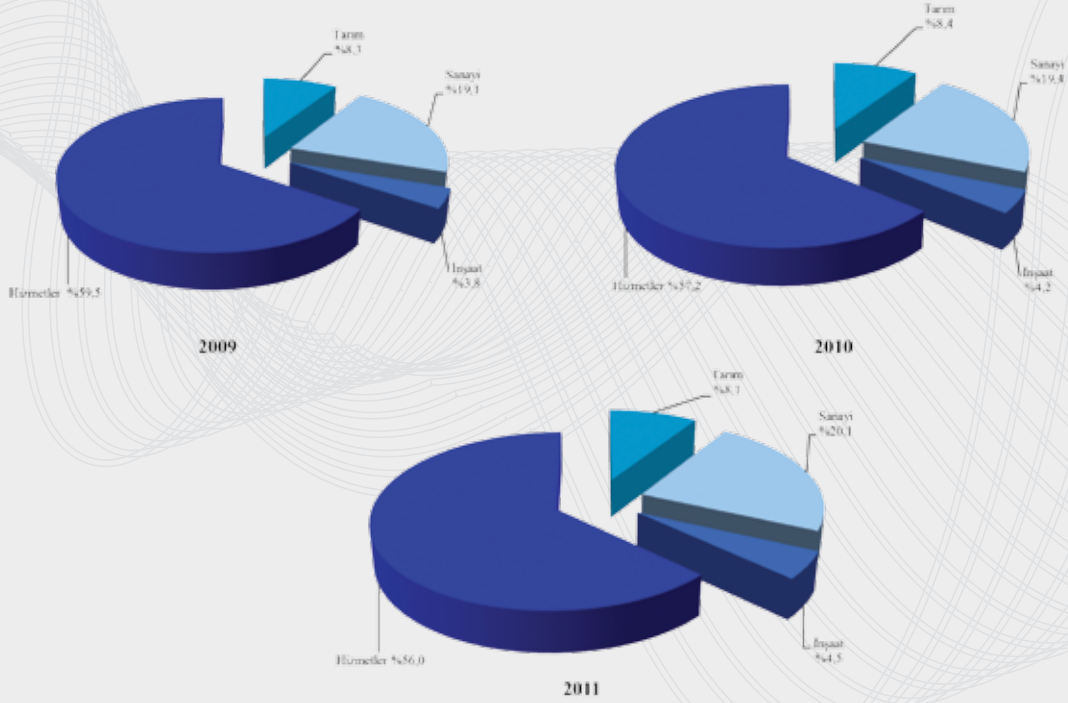
Tablo 53. Sektörlerin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla İçindeki Payları

Sektörler	(Cari Fiyatlarla, %)		
	2009	2010	2011
Tarım	8,3	8,4	8,1
Sanayi	19,1	19,4	20,1
İnşaat	3,8	4,2	4,5
Hizmet ⁽¹⁾	59,5	57,2	56,0
GSYİH	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK.

(1): Dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri ve vergi-sübvansiyonlar hizmetlere dahil edilmemiştir.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki yayın verilerinden farklılık gösterebilir.

Kaynak: TÜİK.

Grafik 29. Gayri Safi Yurt İçi Hasılanın Sektörel Dağılımı (Cari Fiyatlarla)

Sabit fiyatlarla harcama yöntemiyle GSYİH’de 2011 yılında bir önceki yıla göre, yerleşik hanehalklarının tüketim harcamaları %7,7 oranında, kamu tüketim harcamaları %4,5 oranında artmıştır. Ayrıca mal ve hizmet ihracatı %6,5 oranında, mal ve hizmet ithalatı ise %10,6 oranında artış göstermiştir. 2010 yılında %30,5 oranında artış gösteren kamu sektörü sabit sermaye yatırımları; 2011 yılında inşaat yatırımındaki %1,6 ve makine-teçhizat yatırımlarındaki %9,7 oranlarındaki düşüşün etkisiyle %18,3 oranında artmıştır. Özel sektör sabit sermaye yatırımları da, makine-teçhizat yatırımındaki %25,8 ve inşaat yatırımlarında %16,4 oranındaki artışlar sayesinde %22,8 oranında yükselmiştir (Bkz, Tablo 54).

Cari fiyatlarla harcamalar yöntemiyle GSYİH’de yerleşik hanehalklarının tüketimi, 2011 yılında bir önceki yıla göre %16,9 oranında artış göstermiştir. Bu tüketim kalemindeki büyümeye yerleşik ve yerleşik olmayan hanehalklarının yurt içi tüketimi %17,1 oranında, yerleşik olmayan hanehalklarının yurt içi tüketimi %20,3 oranında, yerleşik hanehalklarının yurt dışı tüketimi %15,1 oranında artış ile pozitif bir katkı sağlamıştır. Kamu tüketim harcamaları, 2011 yılında bir önceki yıla göre %14,7 oranında artarak 180.670 milyon ₺’ye yükselmiştir. Kamu sektörü sabit sermaye yatırımları %11,9 oranında artarken, bu artışa en önemli katkıyı %12,8 oranı ile inşaat sektörü yatırımlarındaki artış yapmıştır. Özel sektör sabit sermaye yatırımları %42,7 oranında artarken; bunun alt kalemlerinden makine-teçhizat yatırımları %45,4 oranında, inşaat sektörü yatırımları ise %37,4 oranında artmıştır. GSYİH’de 2011 yılında sağlanan yüksek oranlı büyümeye en büyük katkıyı özel sektör yatırımları sağlamıştır (Bkz, Tablo 55).

Tablo 54. Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

(1998 Fiyatlarıyla)

Harcama Bileşenleri	Değer (000 ₺)			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	97.003.114	105.885.644	114.873.979	100,0	100,0	100,0	-4,8	9,2	8,5
Yerleşik hanehalklarının tüketimi	68.597.603	73.174.350	78.799.793	70,7	69,1	68,6	-2,3	6,7	7,7
Yerleşik ve yerleşik olmayan hanehalklarının yurt içi tüketimi	72.348.575	76.651.527	82.191.685	74,6	72,4	71,5	-2,0	5,9	7,2
(Eksi) Yerleşik olmayan hanehalklarının yurt içi tüketimi	4.427.934	4.208.987	4.039.437	4,6	4,0	3,5	8,4	-4,9	-4,0
Yerleşik hanehalklarının yurt dışı tüketimi	676.962	731.810	647.544	0,7	0,7	0,6	40,2	8,1	-11,5
Devletin nihai tüketim harcamaları	11.105.788	11.325.193	11.834.486	11,4	10,7	10,3	7,8	2,0	4,5
Maaş, ücret	5.112.949	5.172.463	5.376.746	5,3	4,9	4,7	1,4	1,2	3,9
Mal ve hizmet alımları	5.992.839	6.152.730	6.457.740	6,2	5,8	5,6	13,9	2,7	5,0
Gayri safi sabit sermaye oluşumu	19.358.027	25.270.576	29.884.683	20,0	23,9	26,0	-19,0	30,5	18,3
Kamu sektörü	3.755.945	4.419.507	4.276.841	3,9	4,2	3,7	-0,6	17,7	-3,2
Makine-teçhizat	790.100	886.697	801.028	0,8	0,8	0,7	-13,3	12,2	-9,7
İnşaat	2.965.845	3.532.810	3.475.813	3,1	3,3	3,0	3,4	19,1	-1,6
Özel sektör	15.602.082	20.851.069	25.607.842	16,1	19,7	22,3	-22,5	33,6	22,8
Makine-teçhizat	9.921.673	14.165.993	17.825.108	10,2	13,4	15,5	-22,9	42,8	25,8
İnşaat	5.680.409	6.685.076	7.782.735	5,9	6,3	6,8	-21,9	17,7	16,4
Stok değişimleri ⁽¹⁾	-2.140.473	281.357	14.184	-2,2	0,3	0,0	-	-	-
Mal ve hizmet ihracatı	24.660.528	25.500.932	27.157.423	25,4	24,1	23,6	-5,0	3,4	6,5
(Eksi) Mal ve hizmet ithalatı	24.578.358	29.666.764	32.816.590	25,3	28,0	28,6	-14,3	20,7	10,6

Kaynak: TÜİK.

(1): Stok değişimleri kalıntı yöntemiyle hesaplanmış olup, istatistik hata payı da içermektedir.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki yayımlardan farklılık gösterebilir.

Tablo 55. Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

(Cari Fiyatlarla)

Harcama Bileşenleri	Değer (000 ₺)			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	952.558.579	1.098.799.348	1.294.892.893	100,0	100,0	100,0	0,2	15,4	17,8
Yerleşik hanehalklarının tüketimi	680.768.339	787.752.785	920.792.380	71,5	71,7	71,1	2,5	15,7	16,9
Yerleşik ve yerleşik olmayan hanehalklarının yurt içi tüketimi	714.245.241	819.223.624	959.018.511	75,0	74,6	74,1	2,7	14,7	17,1
(Eksi) Yerleşik olmayan hanehalklarının yurt içi tüketimi	39.888.549	38.723.122	46.572.553	4,2	3,5	3,6	10,1	-2,9	20,3
Yerleşik hanehalklarının yurt dışı tüketimi	6.411.648	7.252.283	8.346.422	0,7	0,7	0,6	40,4	13,1	15,1
Devletin nihai tüketim harcamaları	140.028.924	157.513.643	180.670.156	14,7	14,3	14,0	15,1	12,5	14,7
Maaş, ücret	75.829.979	87.344.368	100.906.381	8,0	7,9	7,8	13,2	15,2	15,5
Mal ve hizmet alımları	64.198.944	70.169.275	79.763.776	6,7	6,4	6,2	17,4	9,3	13,7
Gayri safi sabit sermaye oluşumu	160.718.033	207.815.565	283.163.025	16,9	18,9	21,9	-15,0	29,3	36,3
Kamu sektörü	35.335.252	43.406.876	48.580.935	3,7	4,0	3,8	-3,8	22,8	11,9
Makine-teçhizat	6.222.501	6.656.300	7.118.586	0,7	0,6	0,5	-6,5	7,0	6,9
İnşaat	29.112.751	36.750.576	41.462.349	3,1	3,3	3,2	-3,2	26,2	12,8
Özel sektör	125.382.781	164.408.689	234.582.091	13,2	15,0	18,1	-17,7	31,1	42,7
Makine-teçhizat	80.423.027	108.677.222	158.034.071	8,4	9,9	12,2	-12,7	35,1	45,4
İnşaat	44.959.753	55.731.467	76.548.019	4,7	5,1	5,9	-25,3	24,0	37,4
Stok değişimleri ⁽¹⁾	-18.427.286	6.707.721	25.056.697	-1,9	0,6	1,9	-	-	-
Mal ve hizmet ihracatı	222.102.643	233.045.907	308.293.720	23,3	21,2	23,8	-2,3	4,9	32,3
(Eksi) Mal ve hizmet ithalatı	232.632.073	294.036.273	423.083.086	24,4	26,8	32,7	-13,6	26,4	43,9

Kaynak: TÜİK.

(1): Stok değişimleri kalıntı yöntemiyle hesaplanmış olup, istatistik hata payı da içermektedir.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki yayımlardan farklılık gösterebilir.

Sabit fiyatlarla harcamalar yöntemiyle GSYİH'nin büyümesine; yerleşik hanehalklarının tüketimi 5,3 puan, devletin nihai tüketim harcamaları 0,5 puan, sabit sermaye yatırımları 4,4 puan, mal ve hizmet ihracatı 1,6 puan, mal ve hizmet ithalatı ise 3,0 puanlık pozitif katkı sağlamıştır (Bkz, Tablo 56).

Tablo 56. Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurt İçi Hasılaya Katkılar

Harcama Bileşenleri	(1998 Fiyatlarıyla, Puan)					
	GSYİH (000 \$)			GSYİH'ye Katkılar (Puan)		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	97.003.114	105.885.644	114.873.979	-4,83	9,16	8,49
Yerleşik hanehalklarının tüketimi	68.597.603	73.174.350	78.799.793	-1,57	4,72	5,31
Yerleşik ve yerleşik olmayan hanehalklarının yurt içi tüketimi	72.348.575	76.651.527	82.191.685	-1,42	4,44	5,23
(Eksi) Yerleşik olmayan hanehalklarının yurt içi tüketimi	4.427.934	4.208.987	4.039.437	0,34	-0,23	-0,16
Yerleşik hanehalklarının yurt dışı tüketimi	676.962	731.810	647.544	0,19	0,06	-0,08
Devletin nihai tüketim harcamaları	11.105.788	11.325.193	11.834.486	0,79	0,23	0,48
Maaş, ücret	5.112.949	5.172.463	5.376.746	0,07	0,06	0,19
Mal ve hizmet alımları	5.992.839	6.152.730	6.457.740	0,72	0,16	0,29
Gayri safi sabit sermaye oluşumu	19.358.027	25.270.576	29.884.683	-4,47	6,10	4,36
Kamu sektörü	3.755.945	4.419.507	4.276.841	-0,02	0,68	-0,13
Makine-teçhizat	790.100	886.697	801.028	-0,12	0,10	-0,08
İnşaat	2.965.845	3.532.810	3.475.813	0,09	0,58	-0,05
Özel sektör	15.602.082	20.851.069	25.607.842	-4,44	5,41	4,49
Makine-teçhizat	9.921.673	14.165.993	17.825.108	-2,89	4,38	3,46
İnşaat	5.680.409	6.685.076	7.782.735	-1,56	1,04	1,04
Stok değişimleri ⁽¹⁾	-2.140.473	281.357	14.184	-2,31	2,50	-0,25
Mal ve hizmet ihracatı	24.660.528	25.500.932	27.157.423	-1,28	0,87	1,56
(Eksi) Mal ve hizmet ithalatı	24.578.358	29.666.764	32.816.590	-4,02	5,25	2,97

Kaynak: TÜİK.

Not: 1. İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki yayın verilerinden farklılık gösterebilir.
2. Yuvarlamadan dolayı puan değerler farklılık gösterebilir.

Kişi başına GSYİH, cari fiyatlarla 2011 yılında %4,1 oranında artarak 10.335 \$'a, ₺ olarak da %16,3 oranında artarak 17.329 ₺'ye yükselmiştir. Sabit fiyatlarla kişi başına GSYİH ise 2011 yılında bir önceki yıla göre %7,3 oranında artmış ve 1.433 ₺'den 1.537 ₺'ye yükselmiştir (Bkz, Tablo 57).

Tablo 57. Kişi Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

Yıllar	Nüfus ⁽¹⁾ (000 Kişi)	Cari Fiyatlarla ⁽²⁾				Sabit (1998 Yılı) Fiyatlarla	
		Türk Lirası (₺)	Değişim Oranı	ABD Doları (\$)	Değişim Oranı	Türk Lirası (₺)	Değişim Oranı
2009	72.561	13.130	-1,2	8.590	-17,7	1.337	-6,2
2010	73.723	14.904	13,5	9.924	15,5	1.433	7,2
2011	74.724	17.329	16,3	10.335	4,1	1.537	7,3

Kaynak: TÜİK.

(1): Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarıdır.

(2): Kişi başına GSYİH rakamları, yıl ortası nüfusa oranlanarak hesaplanmıştır.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki yayın verilerinden farklılık gösterebilir.

2.3 Sektörel Analiz**2.3.1 Tarım**

Tarım sektörü katma değeri, 2011 yılının birinci üç aylık döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre %7,4 oranında, ikinci üç aylık döneminde %5,4 oranında, üçüncü üç aylık dönemde %4,2 oranında, dördüncü üç aylık dönemde ise %6,2'lik artış gerçekleşmiştir. Böylece 2011 yılı tarım sektörünün katma değerinde 2010 yılına oranla %5,2'lik büyüme meydana gelmiştir.

Türkiye, uygun coğrafik yapısı ve iklim koşulları, ürün çeşitliliği ve yüksek üretim potansiyeli ile dünya tarım üretiminde önemli bir paya sahiptir. Birçok tarımsal üründe kendi kendine yetebilen ülkelerden birisi olan Türkiye, birçok üründe de ihracatçı konumdadır. Ancak, tarım sektöründe arazilerin büyük oranda çok parçalı aile arazileri olması, işletme ölçeklerinin küçük olması, üretim ve pazarlamada örgütlenmenin yetersizliği gibi sorunlar yıllardır gündemdeki önemini korumaktadır.

Büyük ölçüde hava koşullarına bağlı olarak gelişen tarımsal üretimde, 2011 yılında da iklim koşullarının genel olarak iyi olması sebebiyle tahıl, meyve ve sebze ürünleri üretim miktarlarında artışlar olmuştur.

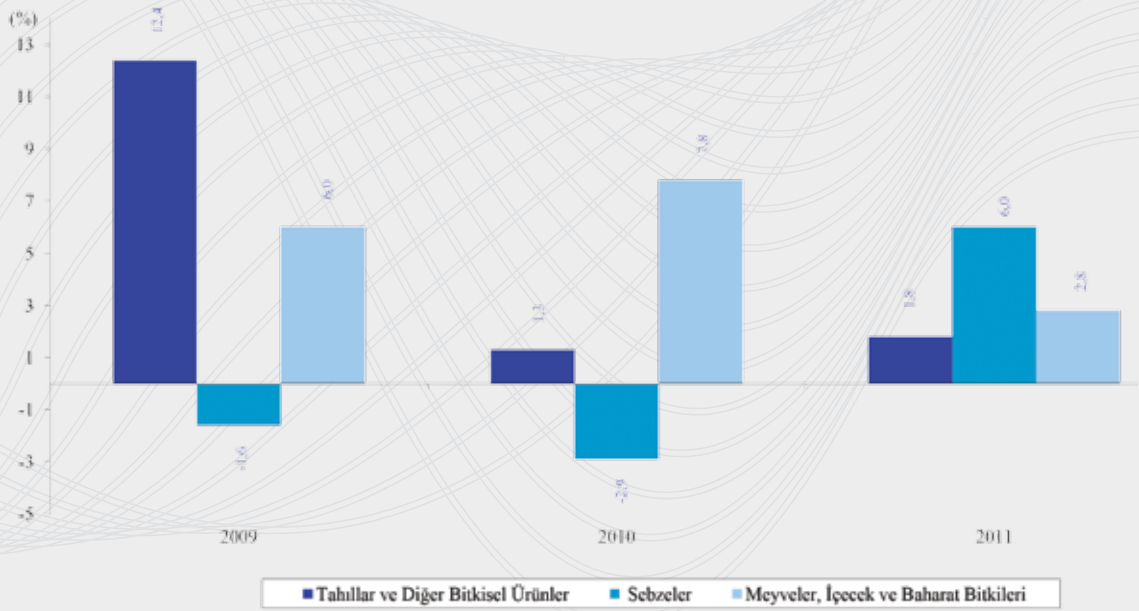
2009 yılında %12,4 oranında artış gösteren tahıl ve diğer bitkisel ürünlerin üretimi, 2010 yılında sadece %1,3 oranında artış gösterebilmiştir. 2011 yılında ise %1,8 oranı ile yine düşük bir artış oranı sergilemiştir. Tahıl ürünleri üretim miktarı 2010 yılında bir önceki yıla göre olumsuz hava koşullarına bağlı olarak %2,5 oranında azalırken, 2011 yılında 2010 yılına göre %7,5 oranında artmıştır. Tahıl ürünleri grubunda bir önceki yıla göre en fazla üretim artışı %10,8 oranı ile buğday üretiminde olurken, arpa üretimi %4,8 oranında, çeltik üretimi %4,7 oranında artış göstermiştir. Önemli tahıl ürünlerinden mısır üretiminde ise %2,6 oranında düşüş gerçekleşmiştir (Bkz; Tablo 58, Grafik 30).

Patates, kuru baklagiller, yenilebilir kök ve yumrular grubunun üretim miktarı 2011 yılında %1,4 azalmıştır. Patates, kuru baklagiller, yenilebilir kök ve yumrular grubunda en yüksek üretim artışı %2,2 oranı ile patates ve yeşil mercimek üretimlerinde gerçekleşirken, kırmızı mercimek üretiminde %28,9 gibi ciddi oranda, nohut üretiminde %8,1 oranında, kuru fasulye üretiminde de %5,7 oranında düşüş olmuştur.

Tablo 58. Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretim Miktarları

Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler	Üretim			Değişim Oranı (Ton)		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Tahıllar	33.577.151	32.748.550	35.202.073	14,6	-2,5	7,5
Buğday	20.600.000	19.674.000	21.800.000	15,8	-4,5	10,8
Arpa	7.300.000	7.250.000	7.600.000	23,2	-0,7	4,8
Mısır (Dane)	4.250.000	4.310.000	4.200.000	-0,6	1,4	-2,6
Çeltik	750.000	860.000	900.000	-0,4	14,7	4,7
Diğer	677.151	654.550	702.073	22,0	-3,3	7,3
Patates, kuru baklagiller, yenilebilir kök ve yumrular	5.527.685	5.784.264	5.700.950	8,8	4,6	-1,4
Patates	4.397.711	4.513.453	4.613.071	4,8	2,6	2,2
Nohut	562.564	530.634	487.477	8,6	-5,7	-8,1
Mercimek (Kırmızı)	275.050	422.000	300.000	158,6	53,4	-28,9
Fasulye (Kuru)	181.205	212.758	200.673	17,2	17,4	-5,7
Tatlı patates	27.728	34.930	35.010	-3,2	26,0	0,2
Mercimek (Yeşil)	27.131	25.400	25.952	9,3	-6,4	2,2
Diğer	56.296	45.089	38.767	9,0	-19,9	-14,0
Yağlı tohumlar	1.374.844	1.659.767	1.754.151	11,4	20,7	5,7
Ayçiçeği	1.057.125	1.320.000	1.335.000	6,6	24,9	1,1
Kolza (Kanola)	113.886	106.450	91.239	35,6	-6,5	-14,3
Yer fıstığı	90.081	97.310	90.416	5,6	8,0	-7,1
Soya	38.442	86.540	102.260	11,6	125,1	18,2
Haşhaş (Tohum)	34.194	36.910	44.000	215,6	7,9	19,2
Diğer	41.116	12.557	36.236	49,7	-69,5	188,6
Tütün	85.000	53.018	55.000	-9,0	-37,6	3,7
Şeker pancarı	17.274.674	17.942.112	16.126.489	11,5	3,9	-10,1
Diğer yem bitkileri (Tahıl samanı ve kabuklar hariç)	145.628	132.970	124.114	-7,6	-8,7	-6,7
Hayvan pancarı	145.628	132.970	124.114	-7,6	-8,7	-6,7
Tekstilde kullanılan ham bitkiler	1.725.005	2.150.013	2.580.010	-5,2	24,6	20,0
Pamuk (Kütlü)	1.725.000	2.150.000	2.580.000	-5,2	24,6	20,0
Diğer	5	13	20	-77,3	160,0	53,8
Parfümeri, eczacılık ve benzeri alanlarda kullanılan bitkiler, hayvan yemi bitkilerinin tohumları	168.997	157.454	150.999	44,9	-6,8	-4,1
Fiğ	135.892	121.676	107.844	29,5	-10,5	-11,4
Haşhaş (Kapsül)	31.086	33.555	40.979	215,6	7,9	22,1
Diğer	2.019	2.223	2.176	9,5	10,1	-2,1
Toplam	59.878.984	60.628.148	61.693.786	12,4	1,3	1,8

Kaynak: TÜİK.

Kaynak: TÜİK.

Grafik 30. Yıllara göre Bitkisel Üretim Değişim Oranları

Yağlı tohumlar grubunun 2010 yılındaki yüksek oranlı artışı 2011 yılında hız kesmiş ve 2011 yılında yağlı tohumlar grubu üretimi sadece %5,5 oranında artış gösterebilmiştir. Yağlı tohumlar grubu üretiminde en yüksek artış oranını %18,2 ile soya gösterirken, bunu %19,2 oranı ile haşhaş üretimi izlemiştir. Ayçiçeği üretimi 2010 yılında bir önceki yıla göre %24,9 oranında artış gösterirken, 2011 yılındaki artış oranı %1,1 düzeyinde olmuştur. Kolza üretimi %14,3 oranında, yer fıstığı üretimi de %7,1 oranında düşüş göstermiştir.

2009 ve 2010 yıllarında düşüş eğilimi sergileyen tütün üretiminde 2011 yılında %3,7 oranında artış olmuştur. Sigara fiyatlarındaki yüksek vergi oranları tüketim talebini, dolaylı olarak tütün üretimini olumsuz etkilemeye devam etmektedir. Hayvan pancarı üretimi 2011 yılında %4,4 oranında, kota uygulanan şeker pancarı üretimi ise %10,1 oranında azalmıştır. Tekstilde kullanılan ham bitkilerin en önemli bölümünü oluşturan kütlü pamuk üretimi 2010 yılında bir önceki yıla göre %24,6 oranında artış gösterirken, 2011 yılında %20,0 oranında artış gösterebilmiştir. Parfümeri, eczacılık ve benzeri alanlarda kullanılan bitkiler, hayvan yemi bitkilerinin tohumları üretimi bir önceki yıla göre %4,1 oranında azalmıştır (Bkz, Tablo 58).

Sebze ürünleri üretim miktarında önceki iki yılda azalış olurken, 2011 yılında %5,9 oranında artış gerçekleşmiştir. Yumru ve kök sebzeler grubu üretimi 2011 yılında, bir önceki yıla göre %9,7 oranında artış göstermiş, bu grupta yer alan ürünlerden taze soğan üretiminde %7,0 oranında düşüş olurken, diğer sebzelerin üretiminde artış olmuştur. En yüksek oranlı artışlar; %12,9 oranı ile havuç üretiminde, %12,7 oranı ile kuru soğan üretiminde gerçekleşmiştir (Bkz, Tablo 59).

Meyvesi için yetiştirilen sebzeler grubu üretim miktarı 2011 yılında %5,7 oranında artış göstermiştir. Meyvesi için yetiştirilen sebzeler grubunda en yüksek üretim artışları; %9,5

oranı ile domates, %7,7 oranı ile sivri biber, %4,9 oranı ile karpuz üretiminde görülürken, en yüksek üretim düşüşlerini de %6,6 oranı ile salçalık biber, %5,9 oranı ile de dolmalık biber üretimi göstermiştir.

Başka yerde sınıflandırılmamış diğer sebzeler grubu üretim miktarında 2011 yılında %2,3 oranında artış olmuştur. Diğer sebzeler grubunda en yüksek oranlı artışlar; mantar üretiminde %25,5 oranında, yaprak lahanası üretiminde %7,9 oranında, kırmızı lahanası üretiminde %3,1 oranında gerçekleşmiştir. Üretim düşüşünün olduğu sebzelerde; %3,9 oranı ile göbekli marul ve %2,4 oranı ile de maydanoz olmuştur.

Tablo 59. Sebze Ürünleri Üretim Miktarları

Sebzeler	Üretim			Değişim Oranı (Ton)		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Yumru ve kök sebzeler	3.153.718	3.121.698	3.425.622	-4,8	-1,0	9,7
Soğan (Kuru)	1.849.582	1.900.000	2.141.373	-7,8	2,7	12,7
Havuç	593.628	533.253	602.078	0,4	-10,2	12,9
Pırasa	251.120	244.812	246.144	-0,5	-2,5	0,5
Soğan (Taze)	169.271	165.478	153.823	0,6	-2,2	-7,0
Turp (Kırmızı)	141.505	139.543	142.024	-2,3	-1,4	1,8
Diğer	148.612	138.612	140.180	0,1	-6,7	1,1
Meyvesi için yetiştirilen sebzeler	21.933.876	21.219.750	22.424.786	-1,4	-3,3	5,7
Domates	10.745.572	10.052.000	11.003.433	-2,2	-6,5	9,5
Karpuz	3.810.205	3.683.103	3.864.489	-4,8	-3,3	4,9
Hıyar	1.735.010	1.739.191	1.749.174	3,1	0,2	0,6
Kavun	1.679.191	1.611.695	1.647.988	-4,0	-4,0	2,3
Patlıcan	816.134	846.998	821.770	0,3	3,8	-3,0
Biber (Sivri)	752.692	816.901	879.846	2,5	8,5	7,7
Biber (Salçalık)	700.038	782.173	730.493	1,4	11,7	-6,6
Fasulye	603.653	587.967	614.948	7,2	-2,6	4,6
Biber (Dolmalık)	384.273	387.626	364.930	3,6	0,9	-5,9
Diğer	707.108	712.096	747.715	7,8	0,7	5,0
Başka yerde sınıflandırılmamış diğer sebzeler	1.688.875	1.655.747	1.697.054	2,0	-2,0	2,5
Lahana (Baş)	507.655	491.228	498.073	4,1	-3,2	1,4
Marul (Göbekli)	233.552	226.144	217.378	0,1	-3,2	-3,9
Ispanak	225.343	218.291	221.632	-0,2	-3,1	1,5
Karnabahar	157.051	158.579	162.134	4,1	1,0	2,2
Marul (Kıvrıkcık)	141.569	131.952	138.466	-2,0	-6,8	4,9
Lahana (Kırmızı)	114.209	118.170	121.824	9,2	3,5	3,1
Lahana (Yaprak)	83.487	81.953	88.466	-0,2	-1,8	7,9
Maydanoz	58.145	56.332	54.956	11,1	-3,1	-2,4
Mantar (Kültür)	19.501	21.559	27.058	-26,5	10,6	25,5
Diğer	148.363	151.539	167.067	0,9	2,1	10,2
Toplam	26.776.469	25.997.195	27.547.462	-1,6	-2,9	6,0

Kaynak: TÜİK.

Meyve ürünleri üretim miktarı 2010 yılında bir önceki yıla göre %7,8 oranında artış gösterirken 2011 yılında %2,8 oranında artış gösterebilmiştir. Meyveler grubunda önemli paya sahip olan üzüm üretim miktarında %1,0 oranında, diğer meyveler ve sert kabukluların üretim miktarında %4,7 oranında artış gerçekleşmiştir. Muz, incir, avokado ve kivi'nin toplam üretimi 2011 yılında %1,0 oranında, turunçgillerin üretimi %1,2 oranında, diğer meyvelerin üretimi ise %6,2 oranında artmıştır. 2010 yılında, yaşanan don olayı

nedeniyle %31,9 oranında azalan kayısı üretimi, 2011 yılında %44,4 oranında artmıştır. En yüksek oranlı üretim artışına sahip olan kayısıyı, %11,6 oranında artış gösteren erik üretimi, %4,9 oranında artış gösteren kiraz üretimi, %4,4 oranında artış gösteren nar üretimi izlemiştir. Diğer meyveler grubunda üretimi düşen tek meyve %6,5 oranı ile vişne olmuştur (Bkz, Tablo 60).

Zeytin ve diğer sert kabuklular grubu üretim miktarı, 2011 yılında %7,0 oranında artış göstermiştir. 2010 yılında yüksek oranda artış gösteren fındık üretimi, ağaçlarda oluşan yorgunluktan dolayı, 2011 yılında %28,3 oranında düşüş göstermiştir. Yok yılı olması sebebiyle seçilmiş sert kabuklulardan Antep fıstığı üretim miktarı 2011 yılında %12,5 oranında azalırken, zeytin üretim miktarında %23,7 oranında artış gerçekleşmiştir.

Baharat bitkilerinin üretim miktarı, 2010 yılında bir önceki yıla göre %3,9 oranında azalış gösterirken, 2011 yılındaki azalış oranı %10,2 olmuştur. Seçilmiş baharat bitkilerinden kırmızı biber üretimi 2011 yılında %13,0 oranında azalırken, kimyon üretimi %4,8 oranında artmıştır. Çayın üretim miktarı 2010 yılında bir önceki yıla göre %18,3 oranında artış gösterirken, 2011 yılında yerini %5,7 oranında azalışa bırakmıştır.

2.3.1.1 Bitkisel Ürün Dengeleri

2010 yılı için bitkisel ürünlerden ana gruplar ve alt gruplar düzeyinde üretimde ilk üçte yer alan ürünler esaslı olmak üzere seçilen ürünler analiz edildiğinde; ekilen arazi büyüklüğünün en yüksek değerini 8.100.000 hektar ile buğdayda aldığını bunu, 3.010.000 hektar ile arpanın ve 592.000 hektar ile de mısırın takip ettiği görülmektedir (Bkz, Tablo 61).

Tablo 60. Meyve Ürünleri Üretim Miktarları

Meyveler, İçecek ve Baharat Bitkileri	Üretim			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Üzüm	4.264.720	4.255.000	4.296.351	8,8	-0,2	1,0
Diğer meyveler ve sert kabuklular	12.124.006	12.130.745	12.697.125	3,8	0,1	4,7
Muz, incir, avakado, kivi (Toplam)	473.726	492.777	497.556	11,0	4,0	1,0
İncir	244.351	254.838	260.508	19,2	4,3	2,2
Muz	204.517	210.178	206.501	1,7	2,8	-1,7
Diğer	24.858	27.761	30.547	21,3	11,7	10,0
Turunçgiller (Toplam)	3.513.772	3.572.376	3.613.766	16,1	1,7	1,2
Portakal	1.689.921	1.710.500	1.730.146	18,4	1,2	1,1
Mandalina	846.390	858.699	872.251	11,9	1,5	1,6
Limon	783.587	787.063	790.211	16,5	0,4	0,4
Diğer	193.874	216.114	221.158	13,5	11,5	2,3
Diğer meyveler (Toplam)	5.970.220	5.629.881	5.980.455	7,4	-5,7	6,2
Elma	2.782.365	2.600.000	2.680.075	11,1	-6,6	3,1
Kayısı	660.894	450.000	650.000	-7,7	-31,9	44,4
Şeftali	547.219	539.403	545.902	-0,8	-1,4	1,2
Kiraz	417.694	417.905	438.550	23,4	0,1	4,9
Armut	384.244	380.003	386.382	8,1	-1,1	1,7
Çilek	291.996	299.940	302.416	11,8	2,7	0,8
Erik	245.782	240.806	268.696	-1,2	-2,0	11,6
Vişne	192.705	194.989	182.234	3,9	1,2	-6,5
Nar	170.963	208.502	217.572	33,8	22,0	4,4
Diğer	276.358	298.333	308.628	3,1	8,0	3,5
Zeytin ve diğer sert kabuklular (Toplam)	2.166.288	2.435.711	2.605.348	-18,7	12,4	7,0
Zeytin	1.290.654	1.415.000	1.750.000	-11,9	9,6	23,7
Fındık	500.000	600.000	430.000	-37,6	20,0	-28,3
Ceviz	177.298	178.142	183.240	3,7	0,5	2,9
Antep fıstığı	81.795	128.000	112.000	-31,9	56,5	-12,5
Diğer	116.541	114.569	130.108	7,7	-1,7	13,6
Baharat bitkileri	233.234	224.041	201.150	166,4	-3,9	-10,2
Kırmızı biber	196.900	186.272	162.125	228,2	-5,4	-13,0
Kimyon	14.533	12.587	13.193	63,7	-13,4	4,8
Diğer	21.801	25.182	25.832	16,7	15,5	2,6
Çay ⁽¹⁾	1.103.340	1.305.566	1.231.141	0,3	18,3	-5,7
Toplam	16.621.960	17.915.352	18.425.767	6,0	7,8	2,8

Kaynak: TÜİK.

(1): Yeşil yaş çay yaprağı, meyve üretimi toplamına dahil değildir.

Tablo 61. Seçilmiş Ürünler için Bitkisel Ürün Dengeleri

Seçilmiş Ürünler	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Ha)	Üretim Kayıpları (Ton)	Arz=Kullanım (Ton)	Arz			
					Kullanılabilir Üretim (Ton)	İthalat (Ton)	AB 27 (Ton)	
Tahıllar ve diğer bitkisel ürünler								
Tahıl								
Buğday ¹	20.600.000	8.100.000	1.133.000	22.418.007	19.467	2.951.007	147.230	
Arpa ¹	7.300.000	3.010.000	438.000	6.934.834	6.862.000	72.834	72.468	
Mısır ²	4.250.000	592.000	127.500	4.692.525	4.122.500	570.025	236.374	
Toplam ³	32.827.151	11.970.954	1.706.558	34.697.980	31.120.593	3.577.387	443.085	
Patates ³	4.425.439	144.819	75.232	4.411.150	4.350.207	60.943	59.026	
Kuru baklagil								
Nohut ³	562.564	455.934	7.313	562.047	555.251	6.796	28	
Mercimek (Kırmızı) ³	275.050	189.378	7.151	468.611	267.899	200.712	475	
Toplam ³	1.101.348	800.959	17.903	1.385.362	1.083.445	301.917	716	
Yağlı tohum								
Ayçiçeği ²	1.057.125	584.000	8.457	2.311.799	1.048.668	1.263.131	433.847	
Kolza ²	113.886	32.777	1.481	377.070	112.405	264.665	71.478	
Şeker pancarı ²	-	-	-	17.274.674	17.274.674	-	-	
Pamuk ²	1.021.200	420.000	20.424	1.036.005	1.000.776	35.229	166	
Sebze (Toplam) ³	24.847.679	-	707.312	24.198.080	24.140.367	57.713	12.949	
Yumru ve kök sebzeler								
Soğan (Kuru) ³	1.849.582	60.558	77.682	1.772.521	1.771.900	621	-	
Havuç ³	593.628	-	12.466	582.937	581.162	1.775	983	
Pırasa ⁴	251.120	-	5.274	245.867	245.846	21	21	
Meyvesi için yetiştirilen sebzeler								
Domates ³	10.745.572	-	376.095	10.379.717	10.369.477	10.240	2.293	
Karpuz ³	3.810.205	-	102.876	3.710.687	3.707.329	3.358	-	
Hıyar ³	1.735.010	-	43.375	1.691.635	1.691.635	-	-	
Başka yerde sınıflandırılmamış diğer sebzeler								
Lahana ⁴	623.368	-	16.208	607.198	607.160	38	27	
Marul ⁵	438.038	-	12.265	426.607	425.773	834	40	
Ispanak ⁴	225.343	-	5.183	220.227	220.160	67	67	
Meyveler, sert kabuklular ve içecek bitkileri								
Üzüm ³	4.264.720	-	123.677	4.155.556	4.141.043	14.513	5.950	
Diğer meyveler								
İncir ⁶	244.351	-	5.376	242.089	238.975	3.114	2.433	
Muz ⁷	204.517	-	5.726	406.615	198.791	207.824	-	
Elma ³	2.782.365	-	144.683	2.708.069	2.637.682	70.387	1.324	
Kayısı ³	660.894	-	27.758	635.135	633.136	1.999	1.023	
Şeftali ¹	547.219	-	20.247	529.965	526.972	2.993	2.741	
Turunçgiller ³	3.513.772	-	87.734	3.566.365	3.426.038	140.327	13.959	
Portakal ⁸	1.689.921	-	60.837	1.732.155	1.629.084	103.071	15.614	
Mandalina ⁸	846.390	-	9.310	841.440	837.080	4.360	21	
Limon ⁸	783.587	-	13.321	776.341	770.266	6.075	32	
Sert kabuklular ³	875.634	-	15.612	932.026	860.022	72.004	6.938	
Fındık ⁶	500.000	-	4.500	498.533	495.500	3.033	2.617	
Ceviz ³	177.298	-	4.255	219.047	173.043	46.004	3.593	
Çay ¹	1.103.340	-	165.501	965.966	937.839	28.127	1.158	

Kaynak: TÜİK.

Tablo 61. Seçilmiş Ürünler için Bitkisel Ürün Dengeleri (Devamı)

Seçilmiş Ürünler	Kullanım								
	Yurt İçi Kullanım (Ton)	Tüketim (Ton)	Tohumluk Kullanım (Ton)	Yemlik Kullanım (Ton)	Endüstriyel Kullanım (Ton)	Kayıplar (Ton)	İhracat (Ton)	AB 27 (Ton)	Stok Değişimi (Ton)
Tahıllar ve diğer bitkisel ürünler									
Tahıl									
Buğday ¹	16.961.236	14.494.543	1.458.000	424.683	-	584.010	4.491.284	279.128	965.487
Arpa ¹	5.622.113	68.620	602.000	4.556.902	223.041	171.550	783.187	10	529.534
Mısır ²	5.153.535	1.203.427	14.800	3.693.760	117.873	123.675	390.766	9.099	-851.776
Toplam ³	28.361.627	15.871.417	2.117.645	9.132.343	340.914	899.308	5.829.538	326.650	695.161
Patates ³	4.341.226	3.848.941	362.048	-	-	130.237	69.924	3.998	-
Kuru baklagil									
Nohut ³	469.748	403.292	54.712	-	-	11.744	92.299	16.461	-
Mercimek (Kırmızı) ³	323.164	299.934	15.150	-	-	8.079	145.447	18.277	-
Toplam ³	1.127.020	1.013.299	85.545	-	-	28.176	258.342	37.015	-
Yağlı tohum									
Ayçiçeği ²	1.121.127	2.069.944	8.760	-	-	42.423	228.269	12.034	-37.597
Kolza ²	368.770	360.740	656	-	-	7.375	7.740	33	560
Şeker Pancarı ²	17.274.674	-	-	-	-	292.735	-	-	-
Pamuk ²	1.013.093	948.171	16.800	-	-	48.122	22.242	13.871	670
Sebze (Toplam) ³	22.363.298	20.126.303	-	-	-	2.236.995	1.834.782	812.814	-
Yumru ve kök sebzeler									
Soğan (Kuru) ³	1.711.429	1.601.634	24.223	-	-	85.571	61.092	12.141	-
Havuç ³	517.073	465.366	-	-	-	51.707	65.864	39.080	-
Pırasa ⁴	231.106	207.996	-	-	-	23.111	14.761	10.908	-
Meyvesi için yetiştirilen sebzeler									
Domates ³	9.111.259	8.200.133	-	-	-	911.126	1.268.458	487.905	-
Karpuz ³	3.630.501	2.267.451	-	-	-	363.050	80.186	12.484	-
Hıyar ³	1.531.248	1.378.123	-	-	-	153.125	160.387	81.022	-
Başka yerde sınıflandırılmamış diğer sebzeler									
Lahana ⁴	601.671	541.504	-	-	-	60.167	5.527	3.842	-
Marul ⁵	424.696	382.226	-	-	-	42.470	1.911	1.005	-
İspanak ⁴	215.117	193.605	-	-	-	21.512	5.110	4.811	-
Meyveler, sert kabuklular ve içecek bitkileri									
Üzüm ³	3.045.711	2.547.873	-	-	254.181	243.657	1.083.986	789.882	25.859
Diğer meyveler									
İncir ⁶	20.043	18.440	-	-	-	1.603	219.600	139.043	2.446
Muz ⁷	406.608	374.079	-	-	-	32.529	7	-	-
Elma ³	2.299.369	2.115.419	-	-	-	183.950	408.700	232.627	-
Kayısı ³	127.794	117.571	-	-	-	10.224	510.031	192.327	-2.690
Şeftali ¹	494.360	454.811	-	-	-	39.549	35.605	5.507	-
Turunçgiller ³	2.340.500	2.152.658	-	-	-	187.843	1.225.865	309.163	-
Portakal ⁸	1.468.067	1.350.621	-	-	-	117.445	264.088	28.306	-
Mandalina ⁸	512.029	471.066	-	-	-	40.962	329.411	59.766	-
Limon ⁸	293.195	269.739	-	-	-	23.456	483.146	141.219	-
Sert kabuklular ³	468.009	455.132	-	-	-	12.876	412.521	292.954	51.496
Fındık ⁶	54.759	53.116	-	-	-	1.643	392.274	286.082	51.500
Ceviz ³	212.664	207.560	-	-	-	5.104	6.383	2.258	-
Çay ¹	956.561	927.864	-	-	-	28.697	9.405	7.362	-

Tablo 61. Seçilmiş Ürünler için Bitkisel Ürün Dengeleri (Devamı)

Seçilmiş Ürünler	Kişi Başına Tüketim (Kg)	Yeterlilik Derecesi (%)	Yeterlilik Derecesi Açıklaması
Tahıllar ve diğer bitkisel ürünler			
Tahıl			
Buğday ¹	199,76	114,77	Yeterli
Arpa ¹	0,95	122,05	Yeterli
Mısır ²	16,58	79,99	Yetersiz
Toplam ³	218,73	109,73	Yeterli
Patates ³	53,04	100,21	Yeterli
Kuru Baklagil			
Nohut ³	5,56	118,20	Yeterli
Mercimek (Kırmızı) ³	4,13	82,90	Yetersiz
Toplam ³	13,96	96,13	Yetersiz
Yağlı Tohum			
Ayçiçeği ²	28,53	49,44	Yetersiz
Kolza ²	4,97	30,48	Yetersiz
Şeker Pancarı ²	-	100,00	Kritik
Pamuk ²	13,07	98,78	Yetersiz
Sebze (Toplam) ³	277,37	107,95	Yeterli
Yumru ve kök sebzeler			
Soğan (Kuru) ³	22,07	103,53	Yeterli
Havuç ³	6,41	112,39	Yeterli
Pırasa ⁴	2,87	106,38	Yeterli
Meyvesi için yetiştirilen sebzeler			
Domates ³	113,01	113,81	Yeterli
Karpuz ³	45,03	102,12	Yeterli
Hıyar ³	18,99	110,47	Yeterli
Başka yerde sınıflandırılmamış diğer sebzeler			
Lahana ⁴	7,46	100,91	Kritik
Marul ⁵	5,27	100,25	Kritik
Ispanak ⁴	2,67	102,34	Yeterli
Meyveler, sert kabuklular ve içecek bitkileri			
Üzüm ³	35,11	135,96	Yeterli
Diğer meyveler			
İncir ⁶	0,25	1.192,30	Yeterli
Muz ⁷	5,16	48,89	Yetersiz
Elma ³	29,15	114,71	Yeterli
Kayısı ³	1,62	495,43	Yeterli
Şeftali ¹	6,27	106,60	Yeterli
Turunçgiller³			
Portakal ⁸	18,61	110,97	Yeterli
Mandalina ⁸	6,49	163,48	Yeterli
Limon ⁸	3,72	262,71	Yeterli
Sert kabuklular³			
Fındık ⁶	0,73	904,87	Yeterli
Ceviz ³	2,86	81,37	Yetersiz
Çay ¹	12,79	98,04	Yetersiz

Piyasa yılları:

1: 1 Haziran – 31 Mayıs.

2: 1 Eylül – 31 Ağustos.

3: 1 Temmuz – 30 Hazirandır.

4: 1 Kasım – 31 Ekimdir.

5: 1 Mayıs – 30 Nisandır.

6: 1 Ağustos – 31 Temmuzdur.

7: 1 Kasım – 31 Ekimdir.

8: 1 Ekim – 30 Eylüldür.

Seçilmiş olan bitkisel ürünler analiz edildiğinde de en yüksek üretim miktarına ekilen arazi büyüklüğünde de ilk sırayı alan buğday ürünü sahiptir. 2010 yılı için toplam üretim miktarı 20 milyon tondur ve bu miktarın %82,3'ü yurt içi kullanıma ayrılırken, %70,3 oranında olan kısmı tüketilmiş, %7,1'i tohumluk olarak kullanılmış, %21,8'i ise ihraç edilmiştir. Ülkemizde 2010 yılı için kişi başına buğday tüketimi 199,8 Kg olup, uluslararası yeterlik ölçütüne⁴ göre de tüketim düzeyinin yeterli olduğu görülmektedir.

Seçilmiş ürünler içinde mısır incelendiğinde; 2010 yılında toplam üretimi 4,9 milyon ton olup, %28,3'ü tüketim amaçlı kullanılmış, %3'ü tohumluk olarak kullanılmış, %86,9'u ise yem olarak kullanılmış ve %9,2'si de ihraç edilmiştir. Ancak, ülkemizde kışa başına mısır tüketimi 16,6 Kg olup, yetersiz olduğu görülmektedir.

2010 yılında ayçiçeği üretimi 1,1 milyon ton iken, ithal edilen ayçiçeği 1,3 milyon tondur ve bunun %34,3'ü de AB27 ülkelerinden ithal edilmiştir. Ülkemizde üretilen ve ithal edilen ayçiçeğinin büyük kısmı tüketim için kullanılırken, ürettiğimiz ayçiçeğinde %21,5'i ihraç edilmiştir. Kişi başına düşen ayçiçek tüketimi 28,5 Kg olup yine uluslararası ölçüğe göre yetersiz düzeydedir.

Domatesin 2010 yılındaki toplam üretimi 10,7 milyon ton iken, domates için aynı yılda ihracatın ithalatı karşılama oranı %126,8'dir. Bunun anlamı ithal ettiğimiz domates miktarının çok üzerinde ihracat yaptığımızdır. İhraç edilen domatesinde %38,4'ü AB27 ülkelere yapılmıştır. Kişi başına 2010 yılında domatesin tüketimi 113,0 Kg olup uluslararası ölçekte yeterli seviyededir.

Meyve grubunda 2010 yılında seçilmiş ürünler arasında kişi başına tüketim değerleri dikkate alındığında muz, ceviz ve çay tüketiminin değer olarak sırasıyla 5,2 Kg, 2,9 Kg ve 12,8 Kg değerleri ile yetersiz seviyede olduğu dikkati çekmektedir.

2.3.1.2 Bölgesel Düzeyde Bitkisel Üretim Alanları

2010 yılı verilerine göre, Türkiye'nin toplam 244.359.848 dekarlık tarım alanının 164.595.049 dekarlık kısmı ekilebilen alan durumundadır. İBBS Düzey-1'e göre, ekilen alanların %65,6'sı beş bölgede yer almakta olup bunlar sırasıyla, %16,3 oranı ile TR7 (Orta Anadolu) bölgesi, %14,3 oranı ile TR5 (Batı Anadolu) bölgesi, %13,1 oranı ile TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesi, %11,8 oranı ile TR3 (Ege) bölgesi ve %10,1 oranı ile de TR6 (Akdeniz) bölgesidir.

Bölgelerin ekilen alanlarının toplam alanlarına olan oranları 2010 yılı için analiz edildiğinde sahip olduğu toplan alanın %90,7'sini ekili alan olarak kullanan TR1 (İstanbul) bölgesi ilk sırada yer alırken, İstanbul bölgesini %84,4 oranı ile TR2 (Batı Marmara) bölgesi, %78,8 oranı ile TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesi, %73,7 oranı ile de TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgesi izlemektedir.

Toplam alan itibari ile TR7 (Orta Anadolu) bölgesi Türkiye'deki toplam alanın %16,3'ünü olarak sıralamada ilk sırada iken, ekilen alan oranı açısından sıralamada %15,1 oranı ile ikinci sıradadır. Ancak, ekilen alanın toplam alana oranı itibari ile sıralamadaki yeri 10'a kadar düşmektedir. Bu sonuç TR7 (Orta Anadolu) bölgesinde ekilen alan büyüklüğünün, toplam alana göre diğer bölgelere kıyasla düşük oranda kaldığının bir göstergesidir.

4 Yeterlilik derecesi= (Kullanılabilir üretim / Yurt içi kullanım)* 100 eşitliğinden hesaplanmaktadır. Rakamın 100'den büyük olması durumunda yeterli, 100'den küçük olması durumunda da yetersiz olarak tanımlanmaktadır.

2010 yılı verilerinde dikkat çeken bir diğer konu da, toplam alanı itibari ile Türkiye içindeki oranı %2,7 değeri ile 11. sırada yer alan, ekilen alan büyüklüğü itibari ile %8 oranı ile yine 11. sırada yer alan TR9 (Doğu Karadeniz) bölgesinde ekilen alanın toplam alana oranı itibari ile sıralamadaki yeri en sona düşmektedir (Bkz, Tablo 62).

Tablo 62. İBBS Düzey-1'e göre Bitkisel Üretim Alanları

Kodu	Bölge Adı	Toplam Alan (Dekar)	Ekilen Alan (Dekar)	Toplam Alanın, Türkiye İçindeki Oranı	Oran Sıra No	Ekilen Alanın, Türkiye İçindeki Oranı	(2010 Yılı)		
							Oran Sıra No	Ekilen Alanın, Toplam Alana Oranı	Oran Sıra No
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	12.638.761	9.317.380	5,2	10	5,7	8	73,7	4
TRB	Ortadoğu Anadolu	12.885.669	8.589.134	5,3	9	5,2	9	66,7	7
TRC	Güneydoğu Anadolu	32.121.913	25.308.052	13,1	3	15,4	1	78,8	3
TR1	İstanbul	707.730	641.805	0,3	12	0,4	12	90,7	1
TR2	Batı Marmara	16.430.521	13.860.045	6,7	7	8,4	7	84,4	2
TR3	Ege	28.818.976	17.950.444	11,8	4	10,9	4	62,3	11
TR4	Doğu Marmara	13.291.944	8.378.754	5,4	8	5,1	10	63,0	9
TR5	Batı Anadolu	34.973.049	22.077.965	14,3	2	13,4	3	63,1	8
TR6	Akdeniz	24.648.042	17.472.610	10,1	5	10,6	5	70,9	5
TR7	Orta Anadolu	39.934.392	24.906.658	16,3	1	15,1	2	62,4	10
TR8	Batı Karadeniz	21.263.909	14.697.045	8,7	6	8,9	6	69,1	6
TR9	Doğu Karadeniz	6.644.942	1.395.157	2,7	11	0,8	11	21,0	12
Toplam		244.359.848	164.595.049	100,0		100,0		67,4	

Kaynak: TÜİK.

2.3.1.3 Bölgesel Düzeyde Bitkisel Üretim ve Verimlilik

2010 yılında 174.727.240 dekar tarla alanı ekilmiş, 173.779.708 dekar alan hasat edilmiş ve 94.928.898 ton üretim elde edilmiştir. İBBS Düzey-1'e göre Türkiye toplamı içinde üretim oranının en yüksek olduğu bölge %15,6 oranı ile TR7 (Orta Anadolu) bölgesi olurken, bunu %13,9 oranları ile TR3 (Ege) ve TR5 (Batı Anadolu) bölgeleri, %10,1 oranı ile de TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesi takip etmiştir (Bkz, Tablo 63).

Tablo 63. İBBS Düzey-1'e göre Tarla Ürünleri Üretimi ve Verim

(2010 Yılı)

Kodu	Bölge Adı	Tarla Ürünleri Grubu ⁽¹⁾	Ürün adı	Ekilen Tarla Alanı (Dekar)	Hasat Edilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/ Dekar)	Üretim, Bölge İçindeki Oranı	Üretim, Türkiye İçindeki Oranı
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	Baklagiller	Fiğ (Dane)	228.835	228.835	34.406	150	0,6	0,0
		Endüstriyel bitkiler	Şekerpancarı	170.530	170.530	657.836	3.858	11,0	0,7
		Tahıllar	Buğday (Diğer)	3.448.611	3.440.768	562.541	163	9,4	0,6
		Yağlı tohumlar	Ayçiçeği (Çerezlik)	31.379	31.379	8.616	275	0,1	0,0
			Ayçiçeği (Yağlık)	8.460	8.460	738	87	0,0	0,0
		Yem bitkileri	Yonca (Yeşil ot)	1.531.882	1.531.740	2.851.908		47,8	3,0
		Yumru bitkiler	Patates (Diğer)	53.006	53.005	114.013	2.151	1,9	0,1
		Bölge Toplamı		9.317.380	9.293.196	5.968.318	18.431	100,0	6,3
		Baklagiller	Nohut	71.287	71.277	7.575	106	0,1	0,0
		Endüstriyel bitkiler	Şekerpancarı	195.880	193.971	746.902	3.851	14,1	0,8
TRB	Ortadoğu Anadolu	Tahıllar	Buğday (Durum)	319.495	319.482	48.302	151	0,9	0,1
			Buğday (Diğer)	4.313.855	4.313.048	676.358	157	12,8	0,7
		Yağlı tohumlar	Ayçiçeği (Yağlık)	4.791	4.791	697	145	0,0	0,0
			Ayçiçeği (Çerezlik)	2.279	2.279	371	163	0,0	0,0
		Yem bitkileri	Yonca (Yeşil ot)	1.936.243	1.904.196	2.906.781		55,0	3,1
		Yumru bitkiler	Patates (Diğer)	33.321	33.076	92.190	2.787	1,7	0,1
		Bölge Toplamı		8.589.134	8.549.099	5.287.709	22.287	100,0	5,6
		Baklagiller	Mercimek (Kırmızı)	2.071.308	2.070.387	415.547	201	4,3	0,4
		Endüstriyel bitkiler	Pamuk (Kütlü)	2.878.947	2.877.340	1.220.804	424	12,7	1,3
			Pamuk (Lif)			464.194	161	4,8	0,5
TRC	Güneydoğu Anadolu	Tahıllar	Buğday (Diğer)	7.805.794	7.797.907	2.138.950	274	22,2	2,3
		Yağlı tohumlar	Pamuk Tohumu (Çiğit)			722.722	251	7,5	0,8
		Yem bitkileri	Fiğ (Yeşil ot)	209.889	209.192	158.412		1,6	0,2
		Yumru bitkiler	Soğan (Kuru)	25.320	25.301	47.734	1.887	0,5	0,1
		Bölge Toplamı		31.065.946	31.035.411	9.622.266	25.006	100,0	10,1
		Baklagiller	Fiğ (Dane)	1.540	1.540	606	394	0,2	0,0
TR1	İstanbul	Endüstriyel bitkiler	Şekerpancarı	307	307	723	2.355	0,3	0,0
		Tahıllar	Buğday (Diğer)	307.319	307.319	106.075	345	43,3	0,1
		Yağlı tohumlar	Ayçiçeği (Yağlık)	203.500	203.500	46.362	228	18,9	0,0
		Yem bitkileri	Mısır(Silajlık)	15.009	15.009	43.027	2.867	17,6	0,0
		Yumru bitkiler	Soğan (Kuru)	1.800	1.800	2.250	1.250	0,9	0,0
		Bölge Toplamı		641.805	641.805	244.815	16.521	100,0	0,3
		Baklagiller	Nohut	140.810	140.810	18.601	132	0,3	0,0
		Endüstriyel bitkiler	Tütün	47.611	47.611	2.658	56	0,0	0,0
		Tahıllar	Buğday (Diğer)	6.668.693	6.668.693	2.190.541	328	30,0	2,3
		Yağlı tohumlar	Ayçiçeği (Yağlık)	3.683.791	3.683.791	814.452	221	11,2	0,9
TR2	Batı Marmara	Yem bitkileri	Mısır(Silajlık)	505.868	505.368	2.240.896	4.434	30,7	2,4
		Yumru bitkiler	Soğan (Kuru)	43.617	43.617	77.225	1.771	1,1	0,1
		Bölge Toplamı		13.884.134	13.883.177	7.299.638	29.907	100,0	7,7
		Baklagiller	Nohut	936.238	929.273	99.209	107	0,8	0,1
		Endüstriyel bitkiler	Pamuk (Kütlü)	826.951	826.951	377.135	456	2,9	0,4
			Pamuk (Lif)			143.408	173	1,1	0,2
TR3	Ege	Tahıllar	Buğday (Diğer)	4.929.425	4.826.406	1.191.744	247	9,0	1,3
		Yağlı tohumlar	Pamuk Tohumu (Çiğit)			223.263	270	1,7	0,2
		Yem bitkileri	Fiğ (Yeşil ot)	656.885	647.215	779.361		5,9	0,8
		Yumru bitkiler	Patates (Diğer)	275.535	275.535	971.734	3.527	7,4	1,0
		Bölge Toplamı		19.908.367	19.674.153	13.183.455	36.120	100,0	13,9

Tablo 63. İBBS Düzey-1'e göre Tarla Ürünleri Üretimi ve Verim (Devamı)

Kodu	Bölge Adı	Tarla Ürünleri Grubu ⁽¹⁾	Ürün adı	Ekilen Tarla Alanı (Dekar)	Hasat Edilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/ Dekar)	(2010 Yılı)	
								Üretim, Bölge İçindeki Oranı	Üretim, Türkiye İçindeki Oranı
TR4	Doğu Marmara	Baklagiller	Nohut	110.669	110.669	12.297	111	0,2	0,0
		Endüstriyel bitkiler	Şekerpancarı	227.605	227.010	1.361.899	5.999	20,9	1,4
		Tahıllar	Buğday (Diğer)	3.669.325	3.507.684	778.410	222	11,9	0,8
		Yağlı tohumlar	Ayçiçeği (Yağlık)	303.595	303.595	44.307	146	0,7	0,0
		Yem bitkileri	Mısır(Silajlık)	415.483	415.483	1.832.811	4.411	28,1	1,9
		Yumur bitkiler	Patates (Diğer)	129.134	129.134	457.071	3.540	7,0	0,5
		Bölge Toplamı			8.396.415	8.202.966	6.527.288	36.756	100,0
TR5	Batı Anadolu	Baklagiller	Nohut	490.100	485.950	59.137	122	0,4	0,1
		Endüstriyel bitkiler	Şekerpancarı	948.120	948.120	6.004.779	6.333	45,5	6,3
		Tahıllar	Buğday (Durum)	2.781.733	2.780.814	633.733	228	4,8	0,7
		Buğday (Diğer)	8.846.606	8.825.863	1.950.198	221	14,8	2,1	
		Yağlı tohumlar	Ayçiçeği (Yağlık)	286.305	286.305	53.130	186	0,4	0,1
		Yem bitkileri	Yonca (Yeşil ot)	240.129	239.929	1.005.110		7,6	1,1
		Yumur bitkiler	Soğan (Kuru)	92.554	92.544	428.605	4.631	3,2	0,5
Bölge Toplamı			22.156.814	22.107.334	13.211.474	38.126	100,0	13,9	
TR6	Akdeniz	Baklagiller	Nohut	882.384	839.696	101.133	120	1,1	0,1
		Endüstriyel bitkiler	Pamuk (Kütlü)	1.094.940	1.094.440	550.647	503	5,9	0,6
		Pamuk (Lif)			208.566	191	2,2	0,2	
		Tahıllar	Buğday (Diğer)	7.557.611	7.537.520	2.142.617	284	22,8	2,3
		Yağlı tohumlar	Pamuk Tohumu (Çiğit)			325.980	298	3,5	0,3
		Yem bitkileri	Fiğ (Yeşil ot)	454.937	452.187	382.407		4,1	0,4
		Yumur bitkiler	Soğan (Kuru)	123.216	123.156	366.843	2.979	3,9	0,4
Bölge Toplamı			19.724.998	19.650.989	9.406.676	38.350	100,0	9,9	
TR7	Orta Anadolu	Baklagiller	Nohut	1.025.481	1.010.481	116.725	116	0,8	0,1
		Endüstriyel bitkiler	Şekerpancarı	904.117	903.048	4.902.533	5.429	33,2	5,2
		Tahıllar	Buğday (Durum)	598.109	598.109	146.340	245	1,0	0,2
		Buğday (Diğer)	12.673.236	12.645.836	2.675.625	212	18,1	2,8	
		Yağlı tohumlar	Ayçiçeği (Çerezlik)	275.176	274.731	40.032	146	0,3	0,0
		Yem bitkileri	Yonca (Yeşil ot)	765.007	765.007	1.769.744		12,0	1,9
		Yumur bitkiler	Patates (Diğer)	482.624	482.624	1.808.600	3.747	12,2	1,9
Bölge Toplamı			24.906.658	24.657.418	14.773.344	30.882	100,0	15,6	
TR8	Batı Karadeniz	Baklagiller	Nohut	346.067	322.290	32.095	100	0,4	0,0
		Endüstriyel bitkiler	Şekerpancarı	404.023	403.663	1.937.049	4.799	22,2	2,0
		Tahıllar	Buğday (Durum)	1.058.247	1.056.273	267.550	253	3,1	0,3
		Buğday (Diğer)	7.112.843	7.108.162	1.766.181	248	20,2	1,9	
		Yağlı tohumlar	Ayçiçeği (Yağlık)	248.601	248.601	58.467	235	0,7	0,1
		Yem bitkileri	Fiğ (Yeşil ot)	827.202	825.051	910.622		10,4	1,0
		Yumur bitkiler	Soğan (Kuru)	167.249	167.249	516.819	3.090	5,9	0,5
Bölge Toplamı			14.740.432	14.690.033	8.726.722	28.386	100,0	9,2	
TR9	Doğu Karadeniz	Baklagiller	Fasulye (Kuru)	41.549	40.744	6.423	158	0,9	0,0
		Endüstriyel bitkiler	Şekerpancarı	6.550	6.550	29.657	4.528	4,4	0,0
		Tahıllar	Mısır (Dane)	366.338	366.195	65.592	179	9,7	0,1
		Yem bitkileri	Yonca (Yeşil ot)	92.999	92.999	110.478		16,3	0,1
		Yumur bitkiler	Patates (Diğer)	130.152	130.102	225.793	1.736	33,3	0,2
		Bölge Toplamı			1.395.157	1.394.127	677.193	19.054	100,0
Genel Toplam				174.727.240	173.779.708	94.928.898	339.826		100,0

Kaynak: TÜİK.

(1): Tüm Ekonomik Faaliyetlerin Uluslararası Standart Sanayi Sınıflaması, ISIC Rev. 3.

İBBS Düzey-1'e göre bölgelerin toplam tarla ürünleri üretimi içinde en fazla paya sahip olan ürünler; TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgesinde %47,8 oranı ile yonca, TRB (Ortadoğu Anadolu) bölgesinde %55,0 oranı ile yine yonca, TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesinde %22,2 oranı ile buğday, TR1 (İstanbul) bölgesinde %43,3 oranı ile buğday, TR2 (Batı Marmara) bölgesinde %32,7 oranı ile mısır, TR3 (Ege) bölgesinde %9,0 oranı ile buğday, TR5 (Batı Anadolu) bölgesinde, %45,5 oranı ile şekerpancarı, TR6 (Akdeniz) bölgesinde %22,8 oranı ile buğday, TR7 (Orta Anadolu) bölgesinde %33,2 oranı ile şekerpancarı, TR8 (Batı Karadeniz) bölgesinde %22,2 oranı ile şekerpancarı ve TR9 (Doğu Karadeniz) bölgesinde de %33,3 oranı ile patatestir.

Bölgeler itibariyle dekaradan alınan toplam verime yönelik veriler incelendiğinde; 38.350 Kg ile en yüksek verimliliğe TR6 (Akdeniz) bölgesi sahip iken, bunu 38.126 Kg ile TR5 (Batı Anadolu), 36.756 Kg ile TR4 (Doğu Marmara), 36.120 Kg ile TR3 (Ege), 30.882 Kg ile TR7 (Orta Anadolu) bölgeleri takip etmiştir. Dekar başına verimliliğin en düşük olduğu bölge ise 16.521 Kg ile TR1 (İstanbul) bölgesi olurken, bunu 18.431 Kg ile de TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgesi izlemiştir.

Bölgesel Düzeyde Sebze Üretimi

Türkiye'nin 2010 yılı sebze üretimi 24.021.132 ton olarak gerçekleşmiştir. Sebze üretiminin en yüksek olduğu bölge %33,9 oranı ile TR6 (Akdeniz) bölgesi iken, %20,0'lık oran ile TR3 (Ege) bölgesi ikinci sırada, %11,0'lık oran ile de TR8 (Batı Karadeniz) bölgesi üçüncü sırada takip etmiştir. 2010 yılında İBBS Düzey-1'e göre sebze üretiminde, 4 bölge hariç diğer bütün bölgelerde domates üretimi bölge toplam üretimi içinde ilk sırada gelen ürün olmuştur. Domates üretiminin en yüksek olduğu bölge 3.445.315 ton ile TR6 (Akdeniz) bölgesi iken, bunu 1.203.205 ton ile TR3 (Ege) bölgesi, 945.302 ton ile TR8 (Batı Karadeniz) bölgesi, 623.273 ton ile de TR4 (Doğu Marmara) bölgesi izlemiştir. TRC (Güneydoğu Anadolu) ve TR1 (İstanbul) bölgelerinde karpuz, TR5 (Batı Anadolu) bölgesinde havuç, TR9 (Doğu Karadeniz) bölgesinde taze fasulye en çok üretilen sebzeler olmuştur (Bkz, Tablo 64).

Tablo 64. İBBS Düzey-1'e göre Sebze Üretimi

Kodu	Bölge Adı	Sebze Ürünleri Grubu ⁽¹⁾	Ürün Adı	Üretim (Ton)	(2010 Yılı)	
					Bölge İçindeki Oranı	Türkiye İçindeki Oranı
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	Yaprağı yenen sebzeler	Lahana (Beyaz)	18.909	8,0	0,1
		Baklagil sebzeler	Fasulye (Taze)	5.912	2,5	0,0
		Meyvesi yenen sebzeler	Domates (Sofralık)	113.425	48,2	0,5
		Soğans-yumru-kök sebzeler	Soğan (Taze)	2.506	1,1	0,0
	Bölge Toplamı			235.325	100,0	1,0
TRB	Ortadoğu Anadolu	Yaprağı yenen sebzeler	Lahana (Beyaz)	20.975	5,2	0,1
		Baklagil sebzeler	Fasulye (Taze)	11.196	2,8	0,0
		Meyvesi yenen sebzeler	Domates (Sofralık)	107.606	26,9	0,4
		Soğans-yumru-kök sebzeler	Soğan (Taze)	9.656	2,4	0,0
	Bölge Toplamı			400.641	100,0	1,7
TRC	Güneydoğu Anadolu	Yaprağı yenen sebzeler	Marul (Göbekli)	7.060	0,4	0,0
		Baklagil sebzeler	Fasulye (Taze)	4.899	0,3	0,0
		Meyvesi yenen sebzeler	Karpuz	498.450	29,1	2,1
		Soğans-yumru-kök sebzeler	Soğan (Taze)	24.146	1,4	0,1
	Bölge Toplamı			1.712.892	100,0	7,1
TR1	İstanbul	Yaprağı yenen sebzeler	Lahana (Karayaprak)	6.208	6,9	0,0
		Baklagil sebzeler	Fasulye (Taze)	5.080	5,6	0,0
		Meyvesi yenen sebzeler	Karpuz	23.318	25,9	0,1
		Soğans-yumru-kök sebzeler	Soğan (Taze)	1.559	1,7	0,0
	Diğer sebzeler	Mantar (Kültür)	1.050	1,2	0,0	
Bölge Toplamı			90.001	100,0	0,4	
TR2	Batı Marmara	Yaprağı yenen sebzeler	Lahana (Beyaz)	27.139	1,5	0,1
		Baklagil sebzeler	Fasulye (Taze)	27.817	1,5	0,1
		Meyvesi yenen sebzeler	Domates (Sofralık)	381.407	20,9	1,6
		Soğans-yumru-kök sebzeler	Soğan (Taze)	10.216	0,6	0,0
	Diğer sebzeler	Karnabahar	13.359	0,7	0,1	
Bölge Toplamı			1.827.581	100,0	7,6	
TR3	Ege	Yaprağı yenen sebzeler	Lahana (Beyaz)	79.579	1,7	0,3
		Baklagil sebzeler	Fasulye (Taze)	97.554	2,0	0,4
		Meyvesi yenen sebzeler	Domates (Salçalık)	1.203.205	25,1	5,0
		Soğans-yumru-kök sebzeler	Soğan (Taze)	27.035	0,6	0,1
	Diğer sebzeler	Karnabahar	44.279	0,9	0,2	
Bölge Toplamı			4.797.415	100,0	20,0	
TR4	Doğu Marmara	Yaprağı yenen sebzeler	Lahana (Beyaz)	69.043	3,4	0,3
		Baklagil sebzeler	Fasulye (Taze)	69.601	3,4	0,3
		Meyvesi yenen sebzeler	Domates (Salçalık)	623.273	30,7	2,6
		Soğans-yumru-kök sebzeler	Soğan (Taze)	17.677	0,9	0,1
	Diğer sebzeler	Karnabahar	35.637	1,8	0,1	
Bölge Toplamı			2.030.889	100,0	8,5	
TR5	Batı Anadolu	Yaprağı yenen sebzeler	Marul (Göbekli)	39.946	2,4	0,2
		Baklagil sebzeler	Fasulye (Taze)	26.770	1,6	0,1
		Meyvesi yenen sebzeler	Kavun	278.594	16,9	1,2
		Soğans-yumru-kök sebzeler	Havuç	464.801	28,3	1,9
	Diğer sebzeler	Mantar (Kültür)	1.937	0,1	0,0	
Bölge Toplamı			1.643.690	100,0	6,8	
TR6	Akdeniz	Yaprağı yenen sebzeler	Marul (Göbekli)	107.246	1,3	0,4
		Baklagil sebzeler	Fasulye (Taze)	125.596	1,5	0,5
		Meyvesi yenen sebzeler	Domates (Sofralık)	3.445.315	42,3	14,3
		Soğans-yumru-kök sebzeler	Turp (Kırmızı)	122.307	1,5	0,5
	Diğer sebzeler	Karnabahar	40.488	0,5	0,2	
Bölge Toplamı			8.137.245	100,0	33,9	
TR7	Orta Anadolu	Yaprağı yenen sebzeler	Lahana (Beyaz)	79.452	19,7	0,3
		Baklagil sebzeler	Fasulye (Taze)	12.133	3,0	0,1
		Meyvesi yenen sebzeler	Domates (Sofralık)	131.523	32,6	0,5
		Soğans-yumru-kök sebzeler	Soğan (Taze)	5.120	1,3	0,0
	Diğer sebzeler	Mantar (Kültür)	93	0,0	0,0	
Bölge Toplamı			403.786	100,0	1,7	
TR8	Batı Karadeniz	Yaprağı yenen sebzeler	Lahana (Beyaz)	120.370	4,6	0,5
		Baklagil sebzeler	Fasulye (Taze)	181.744	6,9	0,8
		Meyvesi yenen sebzeler	Domates (Sofralık)	945.302	35,9	3,9
		Soğans-yumru-kök sebzeler	Soğan (Taze)	9.728	0,4	0,0
	Diğer sebzeler	Karnabahar	24.493	0,9	0,1	
Bölge Toplamı			2.635.438	100,0	11,0	
TR9	Doğu Karadeniz	Yaprağı yenen sebzeler	Lahana (Karayaprak)	19.614	18,5	0,1
		Baklagil sebzeler	Fasulye (Taze)	19.665	18,5	0,1
		Meyvesi yenen sebzeler	Domates (Sofralık)	14.616	13,8	0,1
		Soğans-yumru-kök sebzeler	Sarımsak (Taze)	34	0,0	0,0
	Diğer sebzeler	Brokoli	9	0,0	0,0	
Bölge Toplamı			106.229	100,0	0,4	
Genel Toplam			24.021.132		100,0	

Kaynak: TÜİK.

(1): Tüm Ekonomik Faaliyetlerin Uluslararası Standart Sanayi Sınıflaması, ISIC Rev. 3.

Bölgesel Düzeyde Meyve Üretimi

2010 yılı rakamlarına göre ülkemizde 29.980.385 dekar meyvelik alan, 797.493.079 adet meyve ağacı bulunmaktadır. 2010 yılında 17.691.311 ton meyve üretilmiş, üretimin en çok olduğu bölge 6.219.527 ton ile TR6 (Akdeniz) bölgesi olmuştur. Toplam ağaç sayısının ve ağaç başına ortalama verimin de en yüksek olduğu bölge 16.571 Kg'lık verim ile yine TR6 (Akdeniz) bölgesidir. Türkiye genelinde en çok üretilen meyve elma ve üzüm olarak görülmektedir. Elma TRC (Güneydoğu Anadolu), TR4 (Doğu Marmara) ve TR8 (Batı Karadeniz) bölgeleri hariç olmak üzere kalan 9 bölgede üretilen meyve olurken, üzüm de TRA (Kuzeydoğu Anadolu) ve TR9 (Doğu Karadeniz) bölgeleri hariç olmak üzere kalan 10 bölgede üretilen üründür. Dünya üretiminde ilk sırada yer aldığımız fındık, 275.911 ton ile en çok TR9 (Doğu Karadeniz) bölgesinde üretilirken, ikinci sırada 201.537 ton ile TR4 (Doğu Marmara) bölgesinde, üçüncü sırada 120.427 ton ile TR8 (Batı Karadeniz) bölgesinde ve dördüncü sırada 1.088 ton ile TR1 (İstanbul) bölgesinde üretilmektedir. Zeytin üretiminde 582.784 ton ile TR3 (Ege) bölgesi ilk sırada yer almış, bunu 233.807 ton ile TR6 (Akdeniz) bölgesi ve 172.726 ton ile TR2 (Batı Marmara) bölgeleri takip etmiştir (Bkz, Tablo 65).

Tablo 65. İBBS Düzey-1'e göre Meyve Üretimi, Ağaç Sayısı ve Ağaç Başına Verim

(2010 Yılı)

Kodu	Bölge Adı	Meyve Ürün Grupları ⁽¹⁾	Ürün adı	Toplu Meyveliklerin Alanı (Dekar)	Üretim (Ton) ⁽²⁾	Ağaç Başına Ortalama Verim (Kg) ⁽⁶⁾	Toplam Ağaç Sayısı ⁽³⁾
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	Yumuşak çekirdekli	Elma (Golden)	10.194	15.346	74	298.849
		Taş çekirdekli	Kayısı	27.834	19.639	48	498.946
		Sert kabuklular	Ceviz	7.632	8.387	51	239.744
		Üzüm ve üzümstü	Dut	2.257	13.278	65	239.270
	Bölge Toplamı			96.956	115.910	2.304	3.068.205
TRB	Ortadoğu Anadolu	Yumuşak çekirdekli	Elma (Golden)	44.360	30.374	45	983.612
		Taş çekirdekli	Kayısı	795.762	253.785	32	8.686.819
		Sert kabuklular	Ceviz	58.671	31.634	40	1.031.857
		Üzüm ve üzümstü	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli) ⁽⁵⁾	124.329	72.259	581	124.329
	Bölge Toplamı			1.213.536	553.955	6.777	15.538.064
TRC	Güneydoğu Anadolu	Yumuşak çekirdekli	Armut	6.834	4.598	22	274.063
		Taş çekirdekli	Kayısı	7.967	6.065	24	344.498
		Sert kabuklular	Antep Fıstığı	2.110.284	117.012	4	35.658.244
		Üzüm ve üzümstü	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	695.069	402.985	580	695.069
	Bölge Toplamı			4.228.482	997.491	4.170	53.340.480
TR1	İstanbul	Yumuşak çekirdekli	Elma (Golden)	629	1.215	32	45.300
		Taş çekirdekli	Erik	22	458	21	27.275
		Sert kabuklular	Fındık ⁽⁴⁾	21.617	1.088	1	882.753
		Üzüm ve üzümstü	Üzüm (Şaraplık)	440	514	1.168	440
	Bölge Toplamı			28.075	8.055	5.214	1.271.724
TR2	Batı Marmara	Yumuşak çekirdekli	Elma (Golden)	25.881	86.727	145	744.323
		Taş çekirdekli	Şeftali (Diğer)	44.334	58.734	46	1.883.390
		Turunçgiller	Mandalina (Satsuma)	16.560	34.983	69	565.655
		Sert kabuklular	Ceviz	45.151	7.489	28	685.571
	Bölge Toplamı			71.943	60.341	839	71.943
TR3	Ege	Yumuşak çekirdekli	Elma (Starking)	100.320	257.001	113	2.700.145
		Taş çekirdekli	Kiraz	289.638	158.188	26	8.936.919
		Turunçgiller	Portakal (Washington)	74.961	192.034	90	2.258.717
		Sert kabuklular	Kestane	94.755	33.309	30	1.383.576
	Bölge Toplamı			648.833	1.110.258	1.711	648.833
TR4	Doğu Marmara	Yumuşak çekirdekli	Elma (Starking)	3.658.390	582.784	13	56.519.019
		Taş çekirdekli	Zeytin (Yağlık)	7.844.283	4.332.649	11.722	134.169.685
		Turunçgiller	Armut	71.784	133.505	57	2.729.203
		Sert kabuklular	Şeftali (Diğer)	135.076	162.047	37	4.906.911
	Bölge Toplamı			1.422.027	201.537	3	71.505.611
TR5	Batı Anadolu	Yumuşak çekirdekli	Elma (Starking)	187.754	139.043	29	5.163.215
		Taş çekirdekli	Erik	6.458	11.932	27	502.978
		Sert kabuklular	Ceviz	20.627	10.940	30	571.714
		Üzüm ve üzümstü	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	140.542	143.248	1.019	140.542
	Bölge Toplamı			438.710	42.560	4	11.254.208
TR5	Batı Anadolu	Yumuşak çekirdekli	Elma (Starking)	187.754	139.043	29	5.163.215
		Taş çekirdekli	Erik	6.458	11.932	27	502.978
		Sert kabuklular	Ceviz	20.627	10.940	30	571.714
		Üzüm ve üzümstü	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	129.285	74.325	575	129.285
	Bölge Toplamı			20.619	1.327	9	201.535
	Bölge Toplamı			778.753	590.126	5.190	19.407.866

Tablo 65. İBBS Düzey-1'e göre Meyve Üretimi, Ağaç Sayısı ve Ağaç Başına Verim (Devamı)

Kodu	Bölge Adı	Meyve Ürün Grupları ⁽¹⁾	Ürün adı	(2010 Yılı)			
				Toplu Meyveliklerin Alanı (Dekar)	Üretim (Ton) ⁽²⁾	Ağaç Başına Ortalama Verim (Kg) ⁽⁶⁾	Toplam Ağaç Sayısı ⁽³⁾
TR6	Akdeniz	Yumuşak çekirdekli	Elma (Starking)	265.983	522.326	105	6.042.021
		Taş çekirdekli	Kayısı	186.220	110.523	37	3.877.293
		Turunçgiller	Portakal (Washington)	293.899	1.138.901	152	8.275.594
		Sert kabuklular	Ceviz	36.626	26.767	37	1.068.212
		Üzüm ve üzümşüleri	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	590.117	578.347	980	590.117
		Zeytin	Zeytin (Yağlık)	892.209	233.807	17	25.265.005
Bölge Toplamı				4.279.845	6.219.527	16.571	105.279.592
TR7	Orta Anadolu	Yumuşak çekirdekli	Elma (Amasya)	124.008	162.216	66	2.876.346
		Taş çekirdekli	Kayısı	31.844	26.772	32	1.025.748
		Sert kabuklular	Ceviz	17.482	9.826	41	492.901
		Üzüm ve üzümşüleri	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	265.803	148.480	559	265.803
Bölge Toplamı				887.517	846.244	5.241	15.830.327
TR8	Batı Karadeniz	Yumuşak çekirdekli	Armut	14.921	38.044	30	1.629.459
		Taş çekirdekli	Şeftali (Diğer)	37.932	48.160	30	1.850.658
		Turunçgiller	Mandalina (Satsuma)	12	9	19	577
		Sert kabuklular	Findik	1.266.155	120.427	2	73.508.972
		Üzüm ve üzümşüleri	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	105.983	36.437	344	105.983
		Zeytin	Zeytin (Sofralık)	990	263	5	71.725
Bölge Toplamı				1.678.586	533.596	3.674	89.760.987
TR9	Doğu Karadeniz	Yumuşak çekirdekli	Elma (Diğer)	8.438	26.365	30	1.015.157
		Taş çekirdekli	Kiraz	2.673	9.107	24	497.807
		Turunçgiller	Mandalina (Satsuma)	1.687	3.803	19	225.837
		Sert kabuklular	Fındık ⁽⁴⁾	3.964.491	275.911	1	222.127.248
		Üzüm ve üzümşüleri	Kivi	9.758	15.551	42	530.643
		İçecek Bitkileri	Çay (Yaş)	758.641	1.305.566		0
Zeytin	Zeytin (Sofralık)	1.537	1.413	15	114.535		
Bölge Toplamı				4.784.811	1.709.700	4.250	228.243.927
Genel Toplam				29.980.385	17.691.311	78.573	797.493.079

Kaynak: TÜİK.

- (1): Tüm Ekonomik Faaliyetlerin Uluslararası Standart Sanayi Sınıflaması, ISIC Rev. 3.
- (2): Meyve alanları, plantasyon (toplu) alanlar olup, dağınık ağaçların alanları dahil edilmemiştir.
- (3): Çilek, muz, ahududu ve üzümde, meyve veren ve meyve vermeyen ağaç alanı (dekar) dır. Bu nedenle ağaç sayısı toplamına dahil edilmemiştir.
- (4): Fındıkta meyve veren ağaç ve meyve vermeyen ağaç sayısı Ocak ayı verisidir.
- (5): Üzümde, toplam bağ alanı; meyve veren ve vermeyen bağ alanlarının toplamıdır.
- (6): Ağaç sayılarına dağınık ağaçlar dahildir.

2.3.1.4 Bölgesel Düzeyde Hayvan Sayısı ve Hayvansal Üretim

Bölgesel Düzeyde Büyükbaş Hayvancılık

2010 yılında ülkemizdeki toplam büyükbaş hayvan sayısının 8.639.638'i yetişkin, 2.814.890'u genç-yavru olmak üzere toplam 11.454.526 baştır. Bunların 4.707.188 başı sığır (melez), 4.197.890 başı sığır (kültür), 2.464.722 başı sığır (yerli) ve 84.726 başı da manda cinsi hayvanlardır.

Toplam yerli sığır varlığının büyük bölümü TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgesinde, kültür sığırı varlığının büyük bölümü TR3 (Ege) bölgesinde, melez sığır varlığının büyük bölümü TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgesinde, manda varlığının büyük bölümü de TR8 (Batı Karadeniz) bölgesinde bulunmaktadır (Bkz, Tablo 66).

2010 yılında toplam sağılan hayvan sayısı 4.397.198 baş olup, yıllık toplam süt üretimi de 12.454.031 ton olarak gerçekleşmiştir. Sağılan hayvan sayısının 1.787.012 başı sığır (melez), 1.626.409 başı sığır (kültür), 948.416 başı sığır (yerli) ve 35.361 başı manda cinsi büyükbaş hayvanlardır. Yıllık süt üretimi büyükbaş hayvan türüne göre İBBS Düzey-1 bazında incelendiğinde sığır (yerli) yıllık süt üretiminde ilk sırayı 340.002 ton ile TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgesi alırken, sağılan hayvan başına yıllık ortalama süt verimliliğinde ise ilk sırayı 1.364 Kg ile TR1 (İstanbul) bölgesi almaktadır. Sığır (kültür) yıllık süt üretiminde ilk sırayı 1.655.801 ton süt üretimi ile TR3 (Ege) bölgesi alırken, sağılan hayvan başına yıllık ortalama süt verimliliğinde ise ilk sırayı 3.952 Kg ile TR2 (Batı Marmara) bölgesi almaktadır. Sığır (melez) yıllık süt üretiminde, 887.871 ton ve yıllık ortalama süt verimi yönünden de sağılan hayvan başına 2.826 Kg ile TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgesi ilk sıradadır. Manda yıllık süt üretiminde ise 10.718 ton ile TR8 (Batı Karadeniz) bölgesi ilk sırada, sağılan hayvan başına yıllık ortalama süt verimi yönünden 1.233 Kg ile TR6 (Akdeniz) bölgesi ilk sıradadır (Bkz, Tablo 66).

Tablo 66. İBBS Düzey-1'e göre Büyükbaş Hayvan Sayısı ve Hayvansal Üretim

Kodu	Bölge Adı	Hayvan Adı	Hayvan Sayısı (Baş)			Yıllık Süt Üretimi (Ton)	Sağılan Hayvan Başına Yıllık Ortalama Süt Verimi (Kg)	
			Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam			
							(2010 Yılı)	
TRA	Kuzeydoğu Anadolu		495.102	146.287	641.389	256.161	340.002	1.327,3
TRB	Ortadoğu Anadolu		219.630	62.336	281.966	123.005	162.376	1.320,1
TRC	Güneydoğu Anadolu		269.769	68.173	337.942	133.810	170.366	1.273,2
TR1	İstanbul		2.961	1.233	4.194	1.152	1.571	1.363,6
TR2	Batı Marmara		27.428	9.097	36.525	13.266	17.029	1.283,6
TR3	Ege	Sığır (Yerli)	116.980	38.053	155.033	57.259	74.245	1.296,7
TR4	Doğu Marmara		62.963	21.061	84.024	26.810	35.030	1.306,6
TR5	Batı Anadolu		80.666	26.579	107.245	30.495	40.004	1.311,8
TR6	Akdeniz		65.444	21.698	87.142	31.528	40.115	1.272,4
TR7	Orta Anadolu		178.476	47.744	226.220	85.278	115.201	1.350,9
TR8	Batı Karadeniz		298.656	92.022	390.678	146.154	193.435	1.323,5
TR9	Doğu Karadeniz		89.185	23.179	112.364	43.498	58.272	1.339,6
	Toplam		1.907.260	557.462	2.464.722	948.416	1.247.644	1.315,5
TRA	Kuzeydoğu Anadolu		99.752	35.514	135.266	49.683	183.830	3.700,1
TRB	Ortadoğu Anadolu		118.564	35.185	153.749	59.578	209.474	3.516,0
TRC	Güneydoğu Anadolu		123.159	30.794	153.953	53.976	201.049	3.724,8
TR1	İstanbul		10.699	3.590	14.289	6.192	24.284	3.921,8
TR2	Batı Marmara		593.441	251.136	844.577	326.054	1.288.400	3.951,5
TR3	Ege	Sığır (Kültür)	783.629	301.347	1.084.976	419.853	1.655.801	3.943,8
TR4	Doğu Marmara		227.321	79.077	306.398	110.877	429.868	3.877,0
TR5	Batı Anadolu		255.298	94.861	350.159	132.492	523.426	3.950,6
TR6	Akdeniz		275.071	93.609	368.680	164.135	628.268	3.827,7
TR7	Orta Anadolu		288.010	83.999	372.009	144.075	552.450	3.834,5
TR8	Batı Karadeniz		255.231	90.273	345.504	130.934	505.522	3.860,9
TR9	Doğu Karadeniz		52.929	15.401	68.330	28.560	106.695	3.735,8
	Toplam		3.083.104	1.114.786	4.197.890	1.626.409	6.309.065	3.879,1
TRA	Kuzeydoğu Anadolu		645.910	228.912	874.822	314.154	887.871	2.826,2
TRB	Ortadoğu Anadolu		260.937	76.447	337.384	138.174	364.309	2.636,6
TRC	Güneydoğu Anadolu		198.313	50.070	248.383	83.466	222.234	2.662,6
TR1	İstanbul		38.837	9.326	48.163	21.931	57.480	2.621,0
TR2	Batı Marmara		137.722	53.032	190.754	71.692	194.829	2.717,6
TR3	Ege	Sığır (Melez)	369.971	129.168	499.139	184.457	503.044	2.727,2
TR4	Doğu Marmara		226.334	74.871	301.205	106.354	287.010	2.698,6
TR5	Batı Anadolu		199.795	65.351	265.146	90.259	241.876	2.679,8
TR6	Akdeniz		375.419	112.780	488.199	202.993	545.001	2.684,8
TR7	Orta Anadolu		426.274	110.995	537.269	206.567	563.906	2.729,9
TR8	Batı Karadeniz		508.748	162.569	671.317	254.589	684.495	2.688,6
TR9	Doğu Karadeniz		194.210	51.197	245.407	112.376	309.779	2.756,6
	Toplam		3.582.470	1.124.718	4.707.188	1.787.012	4.861.835	2.720,7
TRA	Kuzeydoğu Anadolu		2.945	1.038	3.983	1.386	1.421	1.025,5
TRB	Ortadoğu Anadolu		8.167	1.868	10.035	4.091	3.903	954,0
TRC	Güneydoğu Anadolu		5.419	1.279	6.698	3.456	3.309	957,4
TR1	İstanbul		7.823	1.652	9.475	4.005	4.302	1.074,1
TR2	Batı Marmara		3.357	838	4.195	2.261	2.297	1.015,8
TR3	Ege	Manda	4.150	1.348	5.498	2.109	2.261	1.072,1
TR4	Doğu Marmara		4.856	1.629	6.485	2.533	2.541	1.003,0
TR5	Batı Anadolu		534	138	672	266	307	1.153,5
TR6	Akdeniz		728	382	1.110	408	503	1.233,4
TR7	Orta Anadolu		5.079	1.336	6.415	2.756	2.721	987,1
TR8	Batı Karadeniz		21.489	5.840	27.329	10.933	10.718	980,4
TR9	Doğu Karadeniz		2.255	576	2.831	1.157	1.205	1.041,6
	Toplam		66.802	17.924	84.726	35.361	35.487	1.003,6
Genel Toplam			8.639.636	2.814.890	11.454.526	4.397.198	12.454.031	2.832,3

Kaynak: TÜİK.

Bölgesel Düzeyde Küçükbaş Hayvancılık

Küçükbaş hayvan sayısı 2010 yılında 29.382.924 baş olup, bunun 22.003.299 başı koyun (yerli), 1.086.392 başı koyun (merinos), 6.140.627 başı keçi (kıl), 152.606 başı da keçi (tiftik) cinsidir. Toplam 29.382.924 baş küçükbaş hayvanın, 21.747.491 başı yetişkin, 7.635.433 başı genç yavru, 13.166.148 başı sağılan hayvan, 27.660.133 başı kırkılan hayvandır. 2010 yılında yıllık süt üretimi 1.089.643 ton, yün, kıl, tiftik üretimi ise 45.629 ton olmuştur.

2010 yılında, İBBS Düzey-1'e göre koyun (yerli) yıllık süt üretiminde ve yıllık yün, tiftik, kıl üretiminde sırasıyla 175.586 ton ve 8.459 ton ile TRB (Ortadoğu Anadolu) bölgesi, sağılan hayvan başına yıllık ortalama süt veriminde 80,9 Kg ile TR6 (Akdeniz) ve kırkılan hayvan başına yıllık ortalama yün, tiftik, kıl üretiminde de 2,0 Kg ile TR1 (İstanbul) bölgesi ilk sırayı almıştır. Koyun (merinos) yıllık süt üretiminde 12.014 ton ve yıllık yün, tiftik, kıl üretiminde 1.463 ton ile TR5 (Batı Anadolu) bölgesi ilk sırada iken, sağılan hayvan başına yıllık ortalama süt veriminde 63,7 Kg ile TRA (Kuzeydoğu Anadolu), kırkılan hayvan başına yıllık ortalama yün, tiftik, kıl üretiminde 3,4 Kg ile TRC (Güneydoğu Anadolu) ve TR8 (Batı Karadeniz) bölgeleri ilk sıradadır. Keçi (kıl) toplam yıllık süt üretiminde 80.812 ton ile yıllık yün, tiftik, kıl üretiminde 682 ton ile TR6 (Akdeniz) bölgesi ilk sırayı, sağılan hayvan başına yıllık ortalama süt veriminde de yine 113,0 Kg ile TR6 (Akdeniz) bölgesi ilk sırayı almaktadır. Keçi (tiftik) yıllık süt üretiminde 1.442 ton ile yıllık yün, tiftik, kıl üretiminde 116 ton ile ve sağılan hayvan başına yıllık süt veriminde de 39,2 Kg ile TR5 (Batı Anadolu) bölgesi ilk sıradaki bölgedir (Bkz, Tablo 67).

Tablo 67. İBBS Düzey-1'e göre Küçükbaş Hayvan Sayısı ve Hayvansal Üretim

Kodu	Bölge Adı	Hayvan Adı	Hayvan Sayısı (Baş)						(2010 Yılı)		
			Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan	Yıllık Süt Üretimi (Ton)	Sağılan Hayvan Başına Yıllık Ortalama Süt Verimi (Kg)	Kırkılan	Yıllık Yün, Kıl, Tiftik Üretimi (Ton)	Kırkılan Hayvan Başına Yıllık Ortalama Yün, Kıl, Tiftik Verimi (Kg)
TRA	Kuzeydoğu Anadolu		1.929.421	554.330	2.483.751	1.237.979	93.912	75,9	2.483.751	4.553	1,8
TRB	Ortadoğu Anadolu		3.563.383	1.432.348	4.995.731	2.212.907	175.586	79,3	4.995.731	8.459	1,7
TRC	Güneydoğu Anadolu		2.877.231	1.160.542	4.037.773	1.618.296	130.149	80,4	4.037.773	7.433	1,8
TR1	İstanbul		52.470	15.275	67.745	34.852	2.649	76,0	67.745	135	2,0
TR2	Batı Marmara		1.080.903	289.264	1.370.167	666.817	52.283	78,4	1.370.167	2.533	1,8
TR3	Ege	Koyun (Yerli)	1.769.262	733.802	2.503.064	998.187	78.608	78,8	2.503.064	4.444	1,8
TR4	Doğu Marmara		397.902	170.807	568.709	228.723	17.728	77,5	568.709	1.074	1,9
TR5	Batı Anadolu		1.471.816	349.190	1.821.006	1.050.816	81.607	77,7	1.821.006	3.121	1,7
TR6	Akdeniz		998.446	376.225	1.374.671	616.515	49.849	80,9	1.374.671	2.572	1,9
TR7	Orta Anadolu		1.381.858	281.550	1.663.408	919.431	71.808	78,1	1.663.408	2.963	1,8
TR8	Batı Karadeniz		561.820	192.380	754.200	340.125	27.007	79,4	754.200	1.424	1,9
TR9	Doğu Karadeniz		258.156	104.918	363.074	145.381	10.936	75,2	363.074	679	1,9
	Toplam		16.342.668	5.660.631	22.003.299	10.070.029	792.122	78,7	22.003.299	39.390	1,8
TRA	Kuzeydoğu Anadolu		81	0	81	68	4	63,7	81	0	3,0
TRC	Güneydoğu Anadolu		3.945	2.939	6.884	1.709	92	54,1	6.884	24	3,4
TR1	İstanbul		3.380	1.222	4.602	2.144	131	61,0	4.602	14	2,9
TR2	Batı Marmara		71.042	24.620	95.662	40.459	2.200	54,4	95.662	264	2,8
TR3	Ege	Koyun (Merinos)	52.164	24.507	76.671	26.177	1.320	50,4	76.671	248	3,2
TR4	Doğu Marmara		267.978	87.158	355.136	170.255	7.349	43,2	355.136	1.178	3,3
TR5	Batı Anadolu		381.244	86.907	468.151	241.987	12.014	49,6	468.151	1.463	3,1
TR6	Akdeniz		36.807	18.047	54.854	20.272	1.109	54,7	54.854	162	3,0
TR7	Orta Anadolu		7.965	2.664	10.629	4.907	229	46,7	10.629	32	3,1
TR8	Batı Karadeniz		9.775	3.947	13.722	5.601	262	46,7	13.722	47	3,4
	Toplam		834.381	252.011	1.086.392	513.579	24.710	48,1	1.086.392	3.432	3,2
TRA	Kuzeydoğu Anadolu		155.523	51.935	207.458	80.477	8.403	104,4	155.523	89	0,6
TRB	Ortadoğu Anadolu		548.465	293.505	841.970	317.609	33.693	106,1	548.465	386	0,7
TRC	Güneydoğu Anadolu		977.740	367.064	1.344.804	514.953	55.324	107,4	977.740	524	0,5
TR1	İstanbul		8.462	2.708	11.170	5.305	493	93,0	8.462	6	0,7
TR2	Batı Marmara		384.908	103.321	488.229	243.206	26.443	108,7	384.908	211	0,5
TR3	Ege	Keçi (Kıl)	597.453	258.889	856.342	299.284	31.616	105,6	597.453	331	0,6
TR4	Doğu Marmara		135.988	54.995	190.983	77.169	7.975	103,3	135.988	97	0,7
TR5	Batı Anadolu		138.396	41.606	180.002	79.831	8.071	101,1	138.396	90	0,7
TR6	Akdeniz		1.209.930	417.008	1.626.938	714.852	80.812	113,0	1.209.930	682	0,6
TR7	Orta Anadolu		175.654	45.293	220.947	116.471	11.305	97,1	175.654	118	0,7
TR8	Batı Karadeniz		100.343	38.841	139.184	54.917	5.230	95,2	100.343	59	0,6
TR9	Doğu Karadeniz		21.847	10.753	32.600	12.126	1.111	91,6	21.847	13	0,6
	Toplam		4.454.709	1.685.918	6.140.627	2.516.200	270.476	107,5	4.454.709	2.607	0,6
TRA	Kuzeydoğu Anadolu		160	50	210	75	2	20,0	160	0	1,2
TRC	Güneydoğu Anadolu		14.000	6.740	20.740	8.199	167	20,4	14.000	22	1,6
TR3	Ege		4.435	1.481	5.916	2.570	87	33,9	4.435	9	1,9
TR4	Doğu Marmara		19.210	6.915	26.125	13.008	457	35,1	19.210	34	1,8
TR5	Batı Anadolu	Keçi (Tiftik)	65.905	16.427	82.332	36.746	1.442	39,2	65.905	116	1,8
TR6	Akdeniz		170	380	550	57	2	29,8	170	0	1,8
TR7	Orta Anadolu		4.416	1.704	6.120	2.418	75	30,9	4.416	8	1,8
TR8	Batı Karadeniz		7.305	3.105	10.410	3.189	103	32,2	7.305	11	1,5
TR9	Doğu Karadeniz		132	71	203	78	1	16,0	132	0	1,2
	Toplam		115.733	36.873	152.606	66.340	2.335	35,2	115.733	200	1,7
Genel Toplam			21.747.491	7.635.433	29.382.924	13.166.148	1.089.643	82,8	27.660.133	45.629	1,6

Kaynak: TÜİK.

Bölgesel Düzeyde Kümes Hayvancılığı

2010 yılında toplam kümes hayvanı sayısı 238.972.961'dir. Kümes hayvanlarının; 163.984.725'i et tavuğu, 70.933.660'ı yumurta tavuğu, 2.942.170'i hindi, 715.555'i kaz, 396.851'i de ördektir.

İBBS Düzey-1'e göre 2010 yılında toplam kümes hayvanı sayısının en yüksek oranda bulunduğu bölge %33,9 oranı ile TR4 (Doğu Marmara) bölgesi olurken, bunu %24,4 oranı ile TR3 (Ege) bölgesi, %11,3 oranı ile TR2 (Batı Marmara) bölgesi, %7,5 oranı ile TR8 (Batı Karadeniz) bölgesi, %7,4 oranı ile TR5 (Batı Anadolu) bölgesi takip etmiştir. Kümes hayvanı varlığının en az olduğu bölge ise %2 oranı ile TR9 (Doğu Karadeniz) bölgesidir.

Kümes hayvanlarının türleri İBBS Düzey-1'e göre incelendiğinde; TRB (Ortadoğu Anadolu), TR2 (Batı Marmara), TR3 (Ege), TR4 (Doğu Marmara), TR6 (Akdeniz) ve TR8 (Batı Karadeniz) bölgelerinde toplam kümes hayvanları içinde et tavuğu en yüksek orana sahipken, kalan 6 bölgede de yumurta tavuğu toplam kümes hayvanları içinde oran olarak ağırlığa sahiptir (Bkz, Tablo 68).

Tablo 68. İBBS Düzey-1'e göre Kümes Hayvanı Sayısı

Kodu	Bölge Adı	Hayvan Türlerine göre Sayısı (Adet)					Bölge Toplamı	Türkiye İçindeki Oranı
		Et Tavuğu	Yumurta Tavuğu	Hindi	Kaz	Ördek		
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	25.682	1.105.158	111.102	264.847	35.285	1.542.074	0,6
TRB	Ortadoğu Anadolu	3.254.931	1.551.564	173.564	121.934	62.891	5.164.884	2,2
TRC	Güneydoğu Anadolu	504.506	2.470.015	332.221	57.866	40.343	3.404.951	1,4
TR1	İstanbul	677.000	983.526	78.304	1.560	1.770	1.742.160	0,7
TR2	Batı Marmara	20.342.548	6.554.405	31.968	27.192	71.766	27.027.879	11,3
TR3	Ege	35.013.494	22.248.313	825.927	52.226	51.203	58.191.163	24,4
TR4	Doğu Marmara	74.791.237	5.029.212	1.112.103	22.600	22.273	80.977.425	33,9
TR5	Batı Anadolu	4.739.370	12.877.302	83.161	24.622	14.414	17.738.869	7,4
TR6	Akdeniz	13.726.328	3.284.030	48.165	20.022	21.700	17.100.245	7,2
TR7	Orta Anadolu	860.350	6.773.855	85.601	59.565	31.328	7.810.699	3,3
TR8	Batı Karadeniz	10.037.064	7.681.933	58.679	62.288	42.244	17.882.208	7,5
TR9	Doğu Karadeniz	12.215	374.347	1.375	833	1.634	390.404	0,2
Toplam		163.984.725	70.933.660	2.942.170	715.555	396.851	238.972.961	100,0

Kaynak: TÜİK.

Bölgesel Düzeyde Arıcılık

Ülkemiz genelinde köylerin büyük çoğunluğunda arıcılık yapılmaktadır. 2010 yılında arıcılık yapan köy sayısı 20.845'tir. Bu köylerde toplam 5.602.669 adet kovan bulunmakta olup, yıllık bal üretimi 81.115 tondur. İBBS Düzey-1'e göre en fazla arıcılık yapan köy sayısının bulunduğu bölge 4.245 köy sayısı ile TR8 (Batı Karadeniz) bölgesi olup, bu bölgedeki kovan sayısı 837.668'dir ve yıllık bal üretimi de 15.718 tondur. Kovan sayısına göre TR8 (Batı Karadeniz) bölgesi, TR3 (Ege) bölgesinin ve TR6 (Akdeniz) bölgelerinin ardından 3. sırada gelirken, yıllık bal üretiminde ise bu bölgeleri geride bırakarak ilk sıraya yerleşmektedir. Yıllık balmumu üretiminde ise 917 ton ile TR3 (Ege) bölgesi ilk sıradaki bölgedir (Bkz, Tablo 69).

Tablo 69. İBBS Düzey-1'e göre Arıcılık Üretimi

Kodu	Bölge Adı	(2010 Yılı)								
		Arıcılık Yapan Köy Sayısı	Yeni Kovan Sayısı	Eski Kovan Sayısı	Toplam Kovan Sayısı	Türkiye İçindeki Oranı	Yıllık Bal Üretimi (Ton)	Türkiye İçindeki Oranı	Yıllık Balmumu Üretimi (Ton)	Türkiye İçindeki Oranı
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	1.571	392.267	1.154	393.421	7,0	5.987	7,4	300	7,2
TRB	Ortadoğu Anadolu	1.614	481.899	25.682	507.581	9,1	6.765	8,3	307	7,4
TRC	Güneydoğu Anadolu	1.133	288.877	45.338	334.215	6,0	3.765	4,6	283	6,8
TR1	İstanbul	192	50.644	1.250	51.894	0,9	781	1,0	32	0,8
TR2	Batı Marmara	1.581	301.474	17.483	318.957	5,7	4.590	5,7	161	3,9
TR3	Ege	2.093	1.153.430	8.240	1.161.670	20,7	14.177	17,5	917	22,1
TR4	Doğu Marmara	1.508	241.516	7.325	248.841	4,4	3.122	3,8	172	4,1
TR5	Batı Anadolu	955	171.990	6.761	178.751	3,2	2.286	2,8	141	3,4
TR6	Akdeniz	1.901	931.536	7.093	938.629	16,8	15.122	18,6	876	21,1
TR7	Orta Anadolu	1.740	285.860	3.699	289.559	5,2	4.672	5,8	265	6,4
TR8	Batı Karadeniz	4.245	335.869	5.614	341.483	6,1	4.128	5,1	240	5,8
TR9	Doğu Karadeniz	2.312	830.307	7.361	837.668	15,0	15.718	19,4	455	11,0
	Toplam	20.845	5.465.669	137.000	5.602.669	100,0	81.115	100,0	4.148	100,0

Kaynak: TÜİK.

Bölgesel Düzeyde İpekböcekçiliği Üretimi

Dünyada ekonomik anlamda 15 kadar ülkede ipekböcekçiliği yapılmasına karşılık üretilen ipek, çok sayıda ülke tarafından tüketilmektedir. Ülkemizde ipekböceği yetiştiriciliği; çok fazla yatırım gerektirmeyen ve küçük ölçekte yapılan, ipekböceğinin tek besin kaynağı olan dut yaprağının sağlanmasıyla başlayan ve kozadan ipek ipliğine işleninceye kadar süren yardımcı bir tarımsal faaliyet olarak sürdürülmektedir. Arazilerin diğer tarım dallarına elverişli olmadığı yörelerde gelir kaynakları çok kısıtlı ailelerde yaş koza üretimini genellikle yaşlılar ve kadınlar gerçekleştirmektedir. İpekböcekçiliği faaliyetleri tüm aile fertleri emeğinin değerlendirilmesinde, kırsal alanda gizli işsizliğin önlenmesi ve tarımsal gelirin daha dengeli dağılmasında önemli derecede etkiye sahiptir. İpekböceği yetiştiriciliğinde, 35-40 günlük çok kısa bir üretim döneminden sonra, kutu başına 26-30 Kg arasında yaş koza elde edilebilmektedir.

Ülkemizde ipekböceği yetiştiriciliği yapan birçok aile, yılda 4-5 kutu ipekböceği yetiştirerek geçimini sağlamaya çalışmaktadır. Ülkemizin büyük bir bölümünün dut yetiştiriciliği açısından uygun bir iklime sahip olması ipekböceği yetiştiriciliği açısından ülkemiz adına bir üstünlüktür. Üretimle ilgili aşamalar; dut ağacının yetiştirilmesi, ipekböceği tohumu ve yaş koza üretimi, kozadan iplik çekilmesi biçimindedir.

2010 yılında toplam 194 köyde, 2.134 hanehalkı tarafından ipekböcekçiliği üretim faaliyetinde bulunulmuştur. Yıllık açılan kutu sayısı 5.479, yıllık yaş koza üretimi de 126 olmuştur.

İBBS Düzey-1'e göre ipekböcekçiliği faaliyetinde bulunan köy sayısının en yoğun olduğu bölge 99 köy ile TR4 (Doğu Marmara) bölgesidir. Buna karşılık, TR1 (İstanbul), TR7 (Orta Anadolu) ve TR8 (Batı Karadeniz) bölgelerinde ise ipekböcekçiliği faaliyetinde bulunan köy yoktur. İpekböcekçiliği faaliyetinde bulunan hanehalkı sayısının en yoğun olduğu bölge ise 774 hanehalkı ile TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesi olup, bunu 592 hanehalkı ile TR4 (Doğu Marmara) bölgesi izlemektedir.

Yıllık yaş koza üretiminin en yüksek olduğu bölge 44 ton koza ile TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesi iken, 43 ton koza ile TR4 (Doğu Marmara) bölgesi ikinci, 24 koza ile TR6 (Akdeniz) bölgesi üçüncü, 10 koza ile de TR5 (Batı Anadolu) bölgesi son sırada yer almıştır (Bkz, Tablo 70).

Tablo 70. İBBS Düzey-1'e göre İpekböcekçiliği Üretimi

Kodu	Bölge Adı	(2010 Yılı)			
		İpekböcekçiliği Yapan Köy Sayısı	İpekböcekçiliği Yapan Hanehalkı Sayısı	Yıllık Açılan Kutu Sayısı	Yıllık Yaş Koza Üretimi (Ton)
TRC	Güneydoğu Anadolu	27	774	2.261	44
TR1	İstanbul	0	1	1	0
TR2	Batı Marmara	3	4	19	0
TR3	Ege	19	123	336	5
TR4	Doğu Marmara	99	592	1.566	43
TR5	Batı Anadolu	12	106	366	10
TR6	Akdeniz	33	531	917	24
TR7	Orta Anadolu	0	1	3	0
TR8	Batı Karadeniz	0	1	7	0
TR9	Doğu Karadeniz	1	1	3	0
Toplam		194	2.134	5.479	126

Kaynak: TÜİK.

Dünya ülkelerinin tümünde olduğu gibi Türkiye'de de tarım alanlarına kamusal müdahalede bulunulmakta ve sektör çeşitli biçimlerde desteklenmektedir. Bu kapsamda, 2009 yılında %19,0 oranında azalan tarımsal destekleme ödemeleri 2010 yılında bir önceki yıla göre %25,2 oranında artış göstererek 5.947 milyon ₺'ye, 2011 yılında da %20,9 oranında artış göstererek 7.188 milyon ₺'ye yükselmiştir. 2011 yılında tarımsal destekleme ödemelerinde en yüksek oranlı artış %233,3 oranı ile çevre amaçlı tarım alanlarının korunmasında gerçekleşirken, bunu %200,0 oranı ile tarım sigortası destekleme hizmet, %143,3 oranı ile de diğer tarımsal amaçlı destekler izlemiştir. Kırsal kalkınma amaçlı tarımsal desteklerde geçen yıla göre en yüksek oranlı düşüş %79,6 oranı ile afetten zarar gören çiftçilere yardım ödemelerinde olmuştur (Bkz, Tablo 71).

2011 yılında tarımsal destekleme ödemeleri içinde en yüksek paylar; 2.523 milyon ₺ (%35,1 oranı) ile fark ödemesi destekleme hizmetlerinde, 2.238 milyon ₺ (%31,1 oranı) ile alan bazlı tarımsal destekleme ödemelerinde, 1.670 milyon ₺ (%23,2 oranı) ile hayvancılık destek ödemelerinde ve 1.516 milyon ₺ (%21,1 oranı) ile arz açığı olan ürünlere yönelik ödemelerde olmuştur.

Tablo 71. Tarımsal Destekleme Ödemeleri

Ödemeler ⁽¹⁾	(Cari Fiyatlarla)								
	Değer (000 000 ₺)			Değişim Oranı			Toplam İçindeki Oranı		
	2009	2010	2011 ⁽²⁾	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Alan bazlı tarımsal destekleme ödemeleri	1.247	2.056	2.238	-41,3	64,9	8,9	26,3	34,6	31,1
DGD	0	0	0	-	-	-	0,0	0,0	0,0
Alan bazlı ek ödeme (Organik tarım, iyi tarım, toprak analizi)	13	81	150	-	523,1	85,2	0,3	1,4	2,1
Mazot	469	512	510	-4,7	9,2	-0,4	9,9	8,6	7,1
Gübre	596	622	625	69,3	4,4	0,5	12,6	10,5	8,7
Sertifikalı tohum ve fidan kullanımı	85	90	120	51,8	5,9	33,3	1,8	1,5	1,7
Çevre amaçlı tarım alanlarının korunması (ÇATAK)	6	9	30	-	50,0	233,3	0,1	0,2	0,4
Fındık	0	652	710	-	-	8,9	-	11,0	9,9
Alternatif ürün ödemeleri	4	9	17	-	125,0	88,9	0,1	0,2	0,2
Tütün	4	8	8	-	100,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Fındık	0	1	9	-	-	-	-	0,0	0,1
Telaflı edici ödemeler	74	81	76	-6,3	9,5	-6,2	1,6	1,4	1,1
Patates sigili desteği	11	8	0	-	-27,3	-	0,2	0,1	0,0
Çay budama tazminatı ve masrafları	63	73	76	-	15,9	4,1	1,3	1,2	1,1
Fark ödemesi destekleme hizmetleri ⁽³⁾	2.007	2.056	2.523	8,6	2,4	22,7	42,3	34,6	35,1
Arz açığı olan ürünlere ödemeler ⁽⁴⁾	826	923	1.516	-27,2	11,7	64,2	17,4	15,5	21,1
Hububat	1.008	996	820	65,2	-1,2	-17,7	21,2	16,7	11,4
Çay	113	115	135	9,7	1,8	17,4	2,4	1,9	1,9
Bakliyat (Kuru fasulye, nohut, mercimek)	60	22	58	-	-	-	1,3	0,4	0,8
Hayvancılık destek ödemeleri	908	1.158	1.670	-17,1	27,5	44,2	19,1	19,5	23,2
Kırsal kalkınma amaçlı tarımsal destekler ⁽⁵⁾	247	304	302	126,6	23,1	-0,7	5,2	5,1	4,2
Tarım sigortası destekleme hizmetleri	61	80	240	29,8	31,1	200,0	1,3	1,3	3,3
Afetten zarar gören çiftçilere yardım ödemeleri	29	137	28	-95,0	372,4	-79,6	0,6	2,3	0,4
Diğer tarımsal amaçlı destekler	175	30	73	348,7	-82,9	143,3	3,7	0,5	1,0
GAP Eylem Planı kırsal kalkınma ve hayvancılık destekleri ⁽⁶⁾	75	126	114	-	68,0	-9,5	1,6	2,1	1,6
Toplam	4.749	5.947	7.188	-19,0	25,2	20,9	100,0	100,0	100,0

Kaynak: KB.

(1): 2009-2010 yılları arası ilgili kurum bütçesi kesin hesap verileridir.

(2): Geçici veridir.

(3): Kütlü pamuk, zeytinyağı, ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola, aspir ve dane mısıra verilmektedir.

(4): 2009 yılı ürün destekleme alımı ödemesi KİT Görev Zararı Ödeneğinden yapılmıştır.

(5): 2011 yılı bütçe tutarının 52,3 milyon ₺'si TKDK hibe karşılığıdır.

(6): 2010 yılı tutarının 96,6 milyon ₺'si, 2011 yılı tutarının ise 92,7 milyon ₺'si GAP EP-Kırsal Kalkınma ve Hayvancılık Projeleri; 2010 yılı tutarının 29 milyon ₺'si, 2011 yılı tutarının da 21,2 milyon ₺'si DAP hayvancılık desteği içindir.

2.3.1.5 Tarım ve Hayvancılık Ürünleri Dış Ticareti

2011 yılında seçilmiş tarım ve hayvancılık ürün grupları ihracatı içinde ilk sırada 819.318 bin \$ ile turuncgillerin yetiştirilmesi yer alırken, ikinci sırada 571.443 bin \$ ile sebze, kavun-karpuz, kök ve yumru sebzelerin yetiştirilmesi, üçüncü sırada da 401.064 bin \$ ile tahılların (pirinç hariç), baklagillerin ve yağlı tohumların yetiştirilmesi yer almaktadır (Bkz, Tablo 72).

Tablo 72. Seçilmiş Tarım ve Hayvancılık Ürünleri Dış Ticareti

Kodu	Ürün Grupları ⁽¹⁾	İhracat	İthalat	Toplam İçindeki Oranı		İhracatın, İthalatı Karşılama Oranı	Dış Ticaret Dengesi
				İhracat	İthalat		
				(000 \$, 2011 Yılı)			
111	Tahılların (pirinç hariç), baklagillerin ve yağlı tohumların yetiştirilmesi	401.064	3.301.019	0,297	1,371	12,1	-2.899.955
112	Çeltik (kabuklu pirinç) yetiştirilmesi	538	105.867	0,000	0,044	0,5	-105.329
113	Sebze, kavun-karpuz, kök ve yumru sebzelerin yetiştirilmesi	571.443	138.663	0,423	0,058	412,1	432.780
115	Tütün yetiştirilmesi	337.858	184	0,250	0,000	184067,7	337.674
116	Lifli bitkilerin yetiştirilmesi	128.448	1.760.020	0,095	0,731	7,3	-1.631.572
119	Tek yıllık (uzun ömürlü olmayan) diğer bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi	30.740	17.519	0,023	0,007	175,5	13.221
121	Üzüm yetiştirilmesi	169.379	829	0,126	0,000	20431,9	168.550
122	Tropikal ve subtropikal meyvelerin yetiştirilmesi	169.384	125.873	0,126	0,052	134,6	43.510
123	Turunçgillerin yetiştirilmesi	819.318	17.775	0,607	0,007	4609,4	801.543
124	Yumuşak çekirdekli meyvelerin ve sert çekirdekli meyvelerin yetiştirilmesi	284.569	5.771	0,211	0,002	4930,6	278.798
125	Diğer ağaç ve çalı meyvelerinin ve sert kabuklu meyvelerin yetiştirilmesi	88.749	111.252	0,066	0,046	79,8	-22.503
126	Yağlı meyvelerin yetiştirilmesi	31	177	0,000	0,000	17,6	-146
127	İçecek üretiminde kullanılan bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi	537	324.839	0,000	0,135	0,2	-324.302
128	Baharatlık, aromatik (tırlı), uyuşturucu nitelikte ve eczacılıkla ilgili bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi	166.979	21.654	0,124	0,009	771,1	145.325
129	Diğer çok yıllık (uzun ömürlü) bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi	29.463	679.795	0,022	0,282	4,3	-650.332
130	Dikim için bitki yetiştirilmesi	39.756	58.957	0,029	0,024	67,4	-19.201
141	Sığır ve manda yetiştirilmesi	18	716.716	0,000	0,298	0,0	-716.697
142	At ve at benzeri diğer hayvan yetiştiriciliği	112	3.007	0,000	0,001	3,7	-2.895
143	Deve ve devegillerin yetiştiriciliği	0		0,000	0,000		
144	Keçi ve koyun yetiştirilmesi	9.334	155.063	0,007	0,064	6,0	-145.729
146	Kümes hayvanları yetiştiriciliği	253.887	33.876	0,188	0,014	749,5	220.011
149	Diğer hayvan yetiştiriciliği	7.495	4.810	0,006	0,002	155,8	2.685
170	Avcılık, tuzakla avlanma ve ilgili hizmet faaliyetleri	1.674	32	0,001	0,000	5175,3	1.642
220	Tomrukçuluk	562	166.866	0,000	0,069	0,3	-166.304
230	Ağaç dışı orman ürünlerinin toplanması	14.939	3.342	0,011	0,001	447,1	11.598
311	Deniz balıkçılığı	157.223	39.338	0,117	0,016	399,7	117.885
312	Tatlısu balıkçılığı	9.056	1.100	0,007	0,000	822,9	7.955
321	Deniz ürünleri yetiştiriciliği	5.253	2.880	0,004	0,001	182,4	2.372
322	Tatlısu ürünleri yetiştiriciliği	0	2.011	0,000	0,001		-2.011
Toplam		134.954.362	240.833.236	100,000	100,000	56,0	-105.878.875

Kaynak: TÜİK.

(1): Tüm Ekonomik Faaliyetlerin Uluslararası Standart Sanayi Sınıflaması, ISIC Rev.4.

Not: Şeker kamışı yetiştirilmesi ve domuz yetiştiriciliğine yönelik 2011 yılı dış ticaret verileri "0" olduğu için listede yer almamaktadır.

Seçilmiş tarım ve hayvancılık ürün grupları ithalatında ilk sırada 3.301.019 bin \$ ile tahılların (pirinç hariç), baklagillerin ve yağlı tohumların yetiştirilmesi yer almakta, bunu 1.760.020 bin \$ ile lifli bitkilerin yetiştirilmesi ve 679.795 bin \$ ile de diğer çok yıllık (uzun ömürlü) bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi izlemektedir.

Seçilen ürün gruplarının, ihracatın ithalatı karşılama oranları incelendiğinde bazı ürünler için yüksek oranda ihracat olduğu buna karşılık ithalatın çok düşük seviyede kaldığı dikkati çekmektedir. Örneğin tütünün yetiştirilmesi, üzüm yetiştirilmesi, turuncgillerin yetiştirilmesi ve yumuşak çekirdekli meyvelerin ve sert kabuklu meyvelerin yetiştirilmesi ürün gruplarında, ihracatın ithalatı karşılama oranı çok yüksek değerlere sahiptir.

Seçilmiş ürün grupları için dış ticaret dengesi incelendiğinde de; tahılların (pirinç hariç), baklagillerin ve yağlı tohumların yetiştirilmesi 2.899.955 bin \$ açık verirken, lifli bitkilerin yetiştirilmesi 1.631.572 bin \$, sığır ve manda yetiştirilmesi 716.697 bin \$ açık vermektedir. Belirtilen bu ürün grupları için ülkemizde 2010 yılında ithalattan daha fazla ihracat yapılmıştır. Dış ticaret fazlası en yüksek değerini 801.543 bin \$ ile turuncgillerin yetiştirilmesi ürün grubu almaktadır, bunu 432.780 bin \$ dış ticaret fazlası ile sebze, karnıyarık, kök ve yumru sebzelerin yetiştirilmesi ürün grubu takip etmektedir.

2.3.2 Sanayi

Sanayi sektörü katma değeri 2011 yılında, bir önceki yılın aynı dönemine göre birinci üç aylık dönemde %14,6 oranında, ikinci üç aylık dönemde %8,7 oranında artarken, üçüncü üç aylık dönemde aynı düzeyde gerçekleşmiş, dördüncü üç aylık dönemde ise %5,7 oranında artış göstermiştir. 2011 yılı genelinde; sanayi sektörü katma değer artışı %9,2 düzeyinde gerçekleşmiştir. Alt sektörler itibariyle; imalat sanayi alt sektörü katma değerinde %9,4 oranında, madencilik ve taşocakçılığı alt sektörü katma değerinde %3,9 ve enerji alt sektörü katma değerinde %8,8 oranında artış meydana gelmiştir (Bkz, Tablo 73).

Tablo 73. Sanayi Sektörü Katma Değeri Değişim Oranları

Sektörler	(1998 Temel Fiyatlara göre)		
	2009	2010	2011
Madencilik ve taşocakçılığı	-6,7	4,7	3,9
İmalat sanayi	-7,2	13,6	9,4
Elektrik, gaz ve su	-3,4	7,3	8,8
Toplam sanayi	-6,9	12,8	9,2

Kaynak: TÜİK.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki yayın verilerinden farklılık gösterebilir.

2011 yılında sanayi sektörünün GSYİH içindeki payı 2010 yılında %19,4 iken, 2011 yılında %20,1'e yükselmiştir. Alt sektörler itibariyle; imalat sanayi alt sektörünün payı %16,3, enerji alt sektörünün payı %2,2 ve madencilik ve taşocakçılığı alt sektörünün payı %1,5 olmuştur (Bkz, Tablo 74).

Tablo 74. Sanayi Sektörü Katma Değerinin GSYİH İçerisindeki Payı

Sektörler	(Cari fiyatlarla)		
	2009	2010	2011
Madencilik ve taşocakçılığı	1,5	1,4	1,5
İmalat sanayi	15,2	15,7	16,3
Elektrik, gaz ve su	2,4	2,3	2,2
Toplam sanayi	19,1	19,4	20,1

Kaynak: TÜİK.

(1): İnşaat sektörü toplam sanayi sektörünün içinde yer almamaktadır.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki yayın verilerinden farklılık gösterebilir.

Sanayi sektörü üretimi, 2008 yılı sonlarında belirginleşen küresel ekonomik krizin sonrasında, 2009 yılı Aralık ayından itibaren 2011 yılı sonuna kadar 25 ay kesintisiz büyüme göstermiştir. Dış talep, küresel ekonomide özellikle en önemli ihracat pazarımız olan AB ülke ekonomilerinde yaşanan sorunlar nedeniyle sınırlı düzeyde kalırken, sanayi üretimindeki artış büyük ölçüde iç talep kaynaklı olmuştur.

2011 yılına Ocak ayında %19,2 oranında artışla başlayan sanayi üretim endeksi, %3,8 oranı ile Ağustos ayında yılın en düşük seviyesine gerilemiştir. Eylül ayında ise sanayi üretiminde belirgin bir sıçrama yaşanmıştır. Bu sıçramanın büyük ölçüde takvim etkisinden kaynaklandığı söylenebilir. 2011 yılında Ramazan Bayramı tatilinin bir bölümünün Ağustos ayına kayması nedeniyle, Eylül ayındaki çalışma günü sayısının geçen yıldan fazla olması yüksek artışa neden olmuştur. Yılın son aylarında ise Ekim ayından itibaren uygulanan parasal sıkılaştırma ve sürmekte olan küresel sorunların etkisiyle iç talepte daralma başlamıştır. Bununla birlikte sanayi üretimi artış hızı yavaşlamakla birlikte, artışını sürdürmüştür.

Krizden çıkış sürecinin başladığı 2010 yılı sonunda sanayi üretiminde yıllık boyutta %13,1 oranında artış olurken, 2011 yılında artış oranı %8,9'a gerilemiştir (Bkz, Tablo 75).

Tablo 75. Sektörlere göre Sanayi Üretim Endeksi

Sektörler	(2005=100)					
	Sanayi Üretim Endeksi			Endeks Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Madencilik ve taşocakçılığı	124,9	127,5	131,3	-0,8	2,1	3,0
İmalat sanayi	99,9	114,3	124,8	-11,4	14,4	9,2
Elektrik, gaz ve su	119,8	129,8	141,0	-2,3	8,3	8,6
Toplam sanayi	102,9	116,4	126,8	-9,9	13,1	8,9

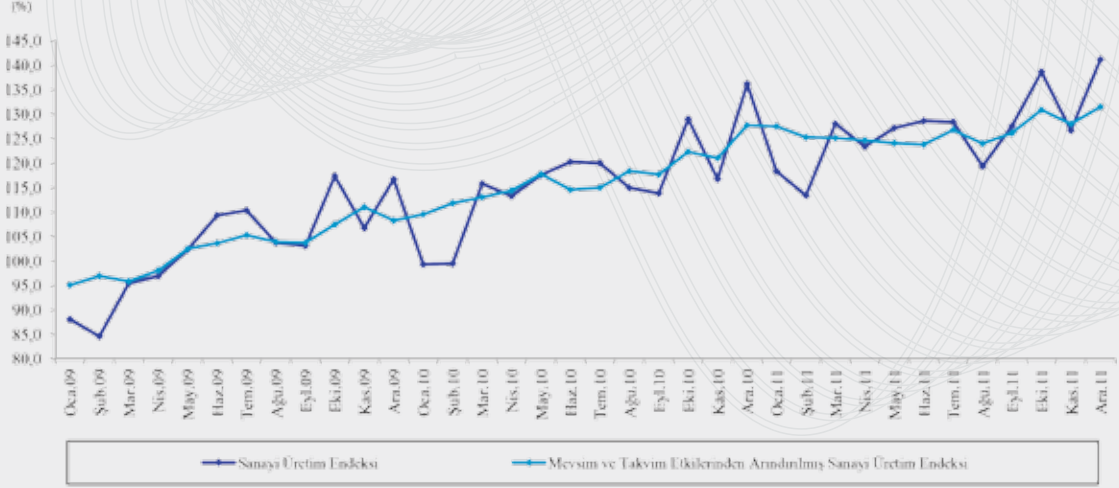
Kaynak: TÜİK.

Not: Yuvarlamadan dolayı, değişim oranları farklılık gösterebilir.

Sanayi sektörü üretimi 2011 yılının birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü üç aylık dönemlerinde sırasıyla %14,6; %8,0; %7,6; %6,6 oranlarında artış göstermiştir. Yıllık olarak sanayi üretimindeki artış beklentilerin üzerine çıkarak %8,9 oranında artış gösterirken, mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış artış ise bunun 0,8 puan daha gerisinde %8,1 olarak gerçekleşmiştir (Bkz, Grafik 31).

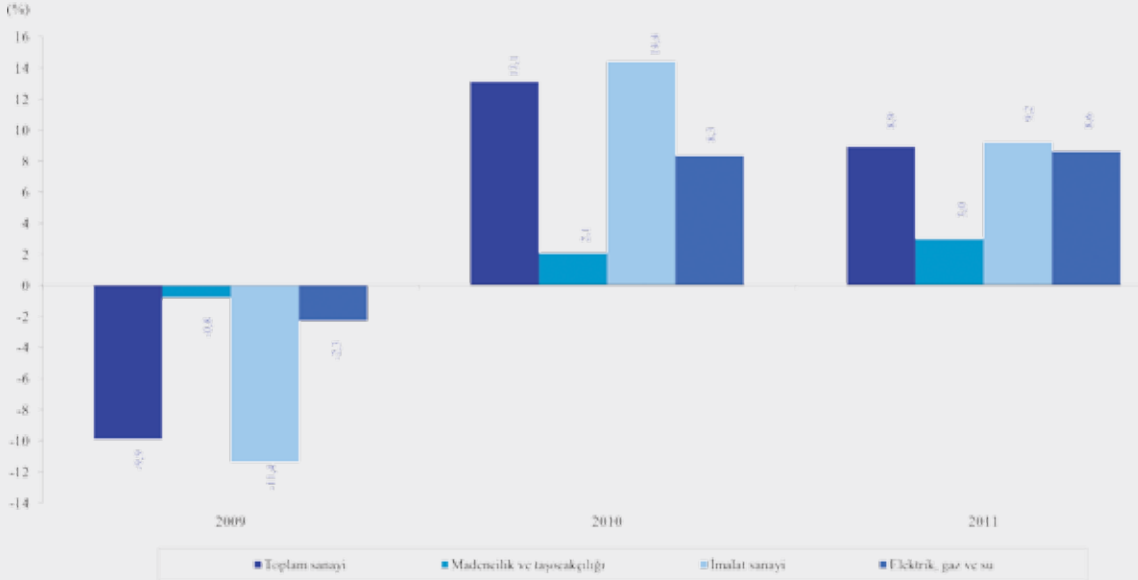
2011 yılında madencilik ve taşocakçılığı sektörü üretimi %3,0; imalat sanayi sektörü üretimi %9,2; elektrik, gaz ve su sektörü üretimi %8,6 oranlarında artış göstermiştir (Bkz, Grafik 32).

Ana sanayi grupları sınıflamasına göre 2011 yılında ara malı imalatı %8,2; dayanıklı tüketim malı imalatı %12,7; dayanıksız tüketim malı imalatı %4,3; enerji %7,4; sermaye malı imalatı %18,6 oranlarında artış göstermiştir. 2010 yılındaki toplam oranlar ile kıyaslandığında sadece enerji de 2011 yılındaki değişim oranı daha yüksek düzeyde gerçekleşmiş, diğer gruplarda ise daha düşük düzeyde kalmıştır (Bkz, Tablo 76).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 31. Aylara göre Toplam Sanayi Üretim Endeksi (2005 = 100)

Kaynak: TÜİK.

Grafik 32. Yıllara göre Sanayi Üretim Endeksi Değişim Oranları

Tablo 76. Ana Sanayi Gruplarına göre Sanayi Üretim Endeksi

Ana Sanayi Grupları	(2005=100)					
	Üretim Endeksi			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Aramalı imalatı	101,8	119,0	128,7	-9,4	16,9	8,2
Dayanıklı tüketim malı imalatı	111,8	127,2	143,3	-5,1	13,8	12,7
Dayanısız tüketim malı imalatı	103,5	109,4	114,1	-3,2	5,7	4,3
Enerji	115,4	122,4	131,5	-3,9	6,1	7,4
Sermaye malı imalatı	89,9	113,2	134,2	-27,9	25,9	18,6
Toplam sanayi	102,9	116,4	126,8	-9,9	13,1	8,9

Kaynak: TÜİK.

Not: Yuvarlamadan dolayı, değişim oranları farklılık gösterebilir.

2.3.2.1 Madencilik ve Taşocakçılığı

2011 yılında madencilik ve taşocakçılığı sektörü katma değeri bir önceki yılın aynı dönemlerine göre, birinci üç aylık dönemde %10,8 oranında, ikinci üç aylık dönemde %1,2 oranında, üçüncü üç aylık dönemde %0,3 oranında, son üç aylık dönemde ise %5,5 oranında artış göstermiştir. 2011 yılında toplam olarak sektörün katma değeri, 2010 yılına oranla %3,9'luk bir büyüme göstermiştir.

Madencilik sektörü üretimi 2011 yılının ilk üç aylık döneminde %7,7 oranında artarken; ikinci üç aylık döneminde %3 oranında, üçüncü üç aylık döneminde %2 oranında azalmıştır. Son üç aylık dönemde ise %6,0 oranında hızlı bir artış göstermiştir. 2010 yılında yıllık olarak %2,1 oranında artış gösteren madencilik ve taşocakçılığı sektörü üretimi, 2011 yılında bu eğilimini devam ettirmiş ve 2011 yılını da yıllık olarak %3,0 oranında artış ile kapatmıştır. Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış madencilik ve taşocakçılığı üretim endeksindeki artış ise %3,2 oranında olmuştur.

2011 yılında ham petrol ve doğal gaz çıkarımı alt sektörü üretimi %5,9 oranında azalırken, kömür ve linyit çıkarılması alt sektörü üretiminde %5,1; metal cevherleri madenciliği alt sektörü üretiminde %7,6 ve bunların dışında kalan diğer madencilik ve taşocakçılığı üretiminde ise %3,8 oranında artış kaydedilmiştir (Bkz, Tablo 77).

Tablo 77. Madencilik ve Taşocakçılığı Sektörü Üretim Endeksi

Alt Sektörler (NACE Rev.2)	(2005=100)					
	Üretim Endeksi			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2008	2010	2011
Kömür ve linyit çıkarılması	133,1	120,4	126,6	-2,9	-9,5	5,1
Ham petrol ve doğal gaz çıkarımı	103,7	107,4	101,1	7,3	3,6	-5,9
Metal cevherleri madenciliği	186,5	206,2	221,9	8,1	10,6	7,6
Diğer madencilik ve taşocakçılığı	110,0	122,1	126,8	-8,3	11,0	3,8
Toplam (Madencilik ve taşocakçılığı)	124,9	127,5	131,3	-0,8	2,1	3,0

Kaynak: TÜİK.

Not: Yuvarlamadan dolayı, değişim oranları farklılık gösterebilir.

2.3.2.2 İmalat Sanayi

İmalat sanayi katma değeri, 2011 yılında bir önceki yılın aynı dönemine göre birinci üç aylık dönemde %14,9 oranında, ikinci üç aylık dönemde %9,1 oranında, üçüncü üç aylık dönemde %9,2 oranında, dördüncü üç aylık dönemde de %5,2 oranında büyümüştür. Yıl sonu itibariyle bir önceki yıla göre imalat sanayi katma değerinde %9,4 oranında artış olmuştur.

İmalat sanayi üretim endeksinde 2011 yılının ilk üç aylık döneminde %15,3, ikinci üç aylık döneminde %8,7; üçüncü üç aylık döneminde %8,4 ve son üç aylık döneminde de %5,9 oranlarında artış olmuştur. 2010 yılında yıllık olarak %14,4 oranında artış gösteren toplam imalat sanayi üretim endeksi, 2011 yılında bir miktar hız kesmekle birlikte %9,2 oranında artış göstermiştir (Bkz, Tablo 78).

Tablo 78. İmalat Sanayi Alt Sektörler Üretim Endeksi

Alt Sektörler (NACE, Rev.2)	(2005=100)					
	Üretim Endeksi			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Gıda ürünlerinin imalatı	112,3	120,4	128,0	-0,4	7,2	6,3
İçeceklerin imalatı	110,9	119,9	121,7	-1,9	8,1	1,5
Tütün ürünlerinin imalatı	116,0	100,6	97,8	-1,5	-13,3	-2,7
Tekstil ürünlerinin imalatı	78,2	88,2	88,1	-12,0	12,7	0,0
Giyim eşyaları imalatı	85,4	92,4	91,7	-8,5	8,3	-0,8
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	93,0	109,6	117,9	-8,5	17,8	7,6
Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı	161,5	207,7	246,4	0,3	28,6	18,7
Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	112,5	122,8	133,5	-2,1	9,2	8,7
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	126,8	127,0	147,7	3,3	0,2	16,3
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	84,6	89,9	96,1	-20,7	6,3	6,8
Kimyasallar ve kimyasal ürünlerin imalatı	106,6	123,6	130,5	-0,5	15,9	5,6
Temel eczacılık ürünleri ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	147,4	146,0	158,6	2,7	-0,9	8,7
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	100,6	121,0	135,0	-9,2	20,3	11,6
Diğer metalik olmayan mineral ürünler imalatı	97,0	111,3	118,9	-12,0	14,7	6,9
Ana metal sanayi	104,5	115,4	123,3	-15,3	10,4	6,8
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	95,7	114,5	131,7	-15,1	19,6	15,0
Bilgisayarlar, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	51,7	69,8	79,6	-16,1	34,9	14,1
Elektrikli teçhizat imalatı	121,6	154,6	182,1	-1,0	27,1	17,8
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	85,4	113,2	138,3	-22,9	32,6	22,3
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	88,4	117,9	136,8	-30,0	33,3	16,0
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	126,4	117,3	152,9	-45,2	-7,2	30,3
Mobilya imalatı	129,9	136,2	166,3	-7,4	4,9	22,1
Diğer imalatlar	146,8	164,0	173,8	-5,6	11,7	6,0
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	97,5	100,0	108,1	-26,1	2,6	8,0
Toplam (İmalat)	99,9	114,3	124,8	-11,3	14,4	9,2

Kaynak: TÜİK.

Not: Yuvarlamadan dolayı, değişim oranları farklılık gösterebilir.

Yine aynı yıl mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış toplam imalat sanayi üretim endeksi artışı %8,4 düzeyinde gerçekleşmiştir.

İmalat sanayiinin alt sektörleri itibari ile 2010 yılında tütün ürünleri imalatı alt sektöründe %2,7; giyim eşyaları imalatı alt sektöründe %9 oranlarında düşüş olurken, diğer imalat sanayi alt sektörleri üretiminin tamamında artış olmuştur. İmalat sanayi alt sektörleri içinde en yüksek artış %30,3 oranı ile diğer ulaşım araçlarının imalatı alt sektöründe gerçekleşirken bunu, %22,3 oranı ile başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı, %22,1 oranı ile de mobilya imalatı alt sektörleri izlemiştir.

Küresel kriz sonrası 2009 yılında %65,3'e gerileyen kapasite kullanım oranı 2010 yılından itibaren artmaya başlamış ve ekonomideki toparlanmanın beklenenden hızlı olmasıyla 2010 yılında %72,6 oranına, 2011 yılında da %75,4 oranına yükselmiştir (Bkz, Tablo 79).

Tablo 79. Sektörlere göre Kapasite Kullanım Oranları

Alt Sektörler (NACE, Rev.2)	2009	2010	2011	(Ağırlıklı Ortalamaya göre)		
				Değişim Oranı		
				2009	2010	2011
Gıda ürünlerinin imalatı	68,4	70,2	70,3	-7,1	2,7	0,0
İçeceklerin imalatı	64,5	67,5	65,8	-0,2	4,5	-2,5
Tütün ürünlerinin imalatı	74,4	77,2	67,7	17,9	3,7	-12,2
Tekstil ürünlerinin imalatı	67,6	77,4	76,6	-4,5	14,4	-1,0
Giyim eşyalarının imalatı	68,1	75,4	76,4	-6,7	10,7	1,4
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	56,0	65,3	70,3	-7,5	16,5	7,7
Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı	67,3	76,5	77,6	-10,9	13,7	1,4
Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	70,8	75,4	76,9	-10,0	6,5	1,9
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	73,5	75,8	71,7	2,7	3,1	-5,3
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	58,0	65,8	75,3	-33,5	13,5	14,4
Kimyasallar ve kimyasal ürünlerin imalatı	69,0	80,4	82,6	-4,6	16,5	2,7
Temel eczacılık ürünleri ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	70,9	72,3	74,7	-5,7	2,0	3,3
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	64,4	73,1	76,2	-13,6	13,5	4,2
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	65,8	75,3	78,8	-14,0	14,3	4,6
Ana metal sanayi	70,0	76,8	77,9	-15,3	9,7	1,4
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	56,9	66,3	70,7	-17,6	16,4	6,6
Bilgisayarlar, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	70,3	75,3	76,7	8,9	7,1	2,0
Elektrikli teçhizat imalatı	67,9	72,9	78,0	-12,7	7,4	7,0
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	55,6	68,9	75,0	-23,9	23,9	8,8
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	57,5	69,8	76,4	-30,8	21,4	9,5
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	66,6	67,0	71,5	-21,4	0,6	6,8
Mobilya imalatı	67,0	70,5	72,6	-2,2	5,2	3,0
Diğer imalatlar	51,2	52,5	59,7	-16,5	2,4	13,8
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	58,3	69,2	76,2	-12,0	18,8	10,1
Toplam (İmalat)	65,3	72,6	75,4	-14,9	11,2	3,9

Kaynak: TCMB.

2011 yılında imalat sanayi alt sektörlerinde en yüksek kapasite kullanımı 2010 yılında da olduğu gibi %82,6 oranı ile kimyasal ve kimyasal ürünlerin imalatı alt sektöründe gerçekleşirken, bunu sırasıyla %78,8 oranı ile diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı, %78,0 oranı ile elektrikli teçhizat imalatı alt sektörleri takip etmiştir. 2011 yılında en düşük kapasite kullanımının görüldüğü alt sektör ise %59,7 oranı ile diğer imalat ve %65,8 oranı ile de içeceklerin imalatı alt sektörleri olmuştur.

Toplam imalat sanayi kapasite kullanım oranı 2011 yılında 2010 yılına göre %3,9 oranında artarken, alt sektörler itibariyle en yüksek oranlı artış %14,4 oranı ile kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı alt sektöründe olmuş ve sırasıyla %13,8 oranı ile diğer imalatlar ve %10,1 oranı ile de makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı imalatı izlemiştir.

2011 yılında 2010 yılına göre gıda ve içecekler mal grubunun kapasite kullanım oranı %70,3'ten %69,4'e düşerken, diğer mal gruplarının kapasite kullanım oranlarında artış gözlenmiştir. Kıyaslama yapılan yıllar esaslı kapasite kullanım oranları dayanıklı tüketim mallarında %70,7'den %74,5'e, dayanıksız tüketim mallarında %71,9'dan %72,1'e, tüketim mallarında %71,7'den %72,5'e, ara mallarında %75,9'dan %77,7'ye ve yatırım mallarında da %68,8'den %74,9'a yükselmiştir (Bkz, Tablo 80).

Tablo 80. Mal Gruplarına göre Kapasite Kullanım Oranları

Mal Grupları (NACE, Rev.2)	2009	2010	2011	(Ağırlıklı Ortalamaya göre)		
				Değişim Oranı		
				2009	2010	2011
Dayanıklı tüketim malları	66,2	70,7	74,5	-2,4	6,9	5,3
Dayanıksız tüketim malları	68,7	71,9	72,1	-5,5	4,7	0,4
Tüketim malları	68,2	71,7	72,5	-4,9	5,1	1,2
Gıda ve içecekler	68,7	70,3	69,4	-4,9	2,3	-1,2
Ara malları	67,7	75,9	77,7	-12,2	12,2	2,4
Yatırım malları	57,7	68,8	74,9	-27,4	19,3	8,8

Kaynak: TCMB.

Sanayi Kapasite Raporu İstatistikleri

Bir ülkenin sınaî üretim gücünü tespit etmek, ekonomik ve stratejik plan ve programlara ışık tutmak amacıyla, firmaların iletişim bilgilerinin yanı sıra, yıllık üretim kapasitelerini, makine parkını, kullandıkları hammaddeleri, kapasite hesaplamaları ile sermaye ve istihdam bilgilerini içeren kapasite raporları düzenlenmektedir.

2010 yılında yapılan V. İstatistik Konseyi Toplantısında alınan karar gereğince, Türkiye'de sadece sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmelere yönelik istatistiklerle ilgili "Sanayi Kapasite Raporu İstatistiklerinin" Resmi İstatistik Programı (RİP) kapsamında yayımlanma sorumluluğu Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)'a verilmiştir. TOBB bu kapsamda, 2011 yılından itibaren yıllık bazda Sanayi Kapasite Raporu İstatistiklerini açıklamaya başlamıştır.

2011 yılı Sanayi Kapasite Raporu istatistiklerine göre, son üç yılda düzenlenen ve 2011 yılı sonu itibariyle geçerliliği devam eden sanayi kapasite raporu sayısı 57.041 olmuştur. Bu kapasite raporlarını alan girişimlerde toplam 2.107.988 kişi çalışmaktadır. Çalışan sayısı büyüklüğüne göre oluşturulan sınıflar düzeyinde değerlendirildiğinde, girişimlerin

kapasite raporu alma oranları sırasıyla; 1-9 çalışanı olan girişimlerde %41,6, 10-49 çalışanı olan girişimlerde %45,6, 50-99 çalışanı olan girişimlerde %5,9, 100-249 çalışanı olan girişimlerde %4,8 ve 250 ve üzeri çalışanı olan girişimlerde %2,2 olarak gerçekleşmiştir.

2011 yılında girişimlerde çalışan sayısı sınıflarına göre toplam çalışan oranı; 1-9 çalışanı olan girişimlerde %6,1, 10-49 çalışanı olan girişimlerde %28,2, 50-99 çalışanı olan girişimlerde %11,3, 100-249 çalışanı olan girişimlerde %19,6, 250 ve üzeri çalışanı olan girişimlerde %34,8 olmuştur.

2011 yılında ana faaliyet gruplarına göre en çok sanayi kapasite raporu düzenlenen faaliyet grubu %15,3 oranı ile gıda ürünlerinin imalatı olurken, bunu %9,5 oranı ile fabrikasyon metal ürünleri imalatı, %8,7 oranı ile tekstil ürünlerinin imalatı, %7,3 oranı ile de başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı izlemiştir. Kapasite raporu en az düzenlenen faaliyet grubu ise %1 oranı ile ormancılık ile endüstriyel ve yakacak odun üretimi faaliyeti olmuştur (Bkz, Tablo 81).

Bölgesel Düzeyde Sanayi Kapasite Raporu İstatistikleri

İllere göre 2011 yılında en çok kapasite raporu verilen il 13.302 kapasite raporu ile İstanbul olurken, bunu 4.136 kapasite raporu ile Bursa ikinci, 4.006 kapasite raporu ile Ankara üçüncü, 3.815 kapasite raporu ile İzmir dördüncü ve 2.299 kapasite raporu ile Konya beşinci sırada takip etmektedir.

Çalışan sayısı açısından da bu sıralama değişmemiş ve ilk sıradaki İstanbul'un çalışan sayısı 346.347'dir. Çalışan sayısının en az olduğu il 381 ile Ardahan ili olmuştur. Bu sonuçlar il düzeyinde alınan kapasite raporu ile çalışan sayısı arasında doğrusal bir ilişki olduğunu göstermektedir. 2011 yılı için illere göre verilen sanayi kapasite raporunun içerdiği veriler paralelinde girişimlerin yabancı sermayeye sahiplik durumu incelendiğinde; en yüksek yabancı sermayeli sanayi kapasite raporu sayısının 146 ile Kocaeli ilinde olduğu, 127 sanayi kapasite raporu ile İzmir ilinin ikinci sırada geldiği, Bursa ilinin de 122 sanayi kapasite raporu ile 3. sırada yer aldığı dikkati çekmektedir. İstanbul ilinde alınan 13.302 sanayi kapasite raporunun sadece 25'i yabancı sermayeli girişimlerce alınmıştır (Bkz, Tablo 82).

Tablo 81. Ana Faaliyet Gruplarına göre Sanayi Kapasite Raporları

(2011 Yılı)

Faaliyetler (NACE Rev. 2)	Kapasite Raporu Sayısı	Oran
Gıda ürünlerinin imalatı	10.414	15,27
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	6.443	9,45
Tekstil ürünlerinin imalatı	5.906	8,66
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	4.990	7,32
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	4.572	6,70
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	4.113	6,03
Giyim eşyalarının imalatı	3.872	5,68
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	2.873	4,21
Diğer madencilik ve taş ocakçılığı	2.665	3,91
Mobilya imalatı	2.386	3,50
Ana metal sanayii	2.054	3,01
Elektrikli teçhizat imalatı	1.893	2,78
Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı	1.599	2,34
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	1.581	2,32
Büro yönetimi, büro destek ve iş destek faaliyetleri	1.563	2,29
Yiyecek ve içecek hizmeti faaliyetleri	1.427	2,09
Diğer imalatlar	1.158	1,70
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	1.071	1,57
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	1.054	1,55
Atığın toplanması, ıslahı ve bertarafı faaliyetleri; maddelerin geri kazanımı	965	1,42
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	961	1,41
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	721	1,06
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	503	0,74
Motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin toptan ve perakende ticareti ile onarımı	482	0,71
İçeceklerin imalatı	480	0,70
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	428	0,63
Diğer hizmet faaliyetleri	306	0,45
Bitkisel ve hayvansal üretim ile avcılık ve ilgili hizmet faaliyetleri	262	0,38
Metal cevherleri madenciliği	252	0,37
Kömür ve linyit çıkartılması	245	0,36
Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtımı	230	0,34
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	203	0,30
Toptan ticaret (Motorlu kara taşıtları ve motosikletler hariç)	172	0,25
Bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler	132	0,19
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	130	0,19
Ham petrol ve doğal gaz çıkarımı	36	0,05
Tütün ürünleri imalatı	25	0,04
Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği	21	0,03
Ormancılık ile endüstriyel ve yakacak odun üretimi	7	0,01
Toplam	68.195	100,00

Kaynak: TOBB.

Not: 1. Bir sanayi kapasite raporunun birden fazla faaliyet grubuna ait olması nedeniyle, toplam rakam diğer tablo verilerinden farklı olabilir.

2. 2009-2011 yılları arasında düzenlenmiş, 2011 yılı sonu itibarıyla geçerliliği devam eden sanayi kapasite raporu sayısıdır.

Tablo 82. İllere göre Sanayi Kapasite Raporu ve Toplam Çalışan Sayısı

İller	Kapasite Raporu Sayısı	Çalışan Sayısı	Yabancı Sermayeli Kapasite Raporu Sayısı	(2011 Yılı)			
				İller	Kapasite Raporu Sayısı	Çalışan Sayısı	Yabancı Sermayeli Kapasite Raporu Sayısı
Adana	1.383	39.735	13	Kütahya	387	22.188	3
Adıyaman	231	7.300	-	Malatya	579	17.778	1
Afyonkarahisar	753	14.758	3	Manisa	1.206	71.396	17
Ağrı	56	1.460	-	Kahramanmaraş	630	34.145	3
Amasya	182	7.327	1	Mardin	192	3.474	-
Ankara	4.006	119.924	32	Muğla	542	12.541	6
Antalya	1.019	26.363	32	Muş	75	2.530	-
Artvin	64	3.572	1	Nevşehir	181	6.760	4
Aydın	656	22.861	2	Niğde	170	6.221	-
Balıkesir	822	28.454	4	Ordu	229	9.154	3
Bilecik	254	15.261	15	Rize	251	15.070	2
Bingöl	70	1.492	-	Sakarya	589	35.099	15
Bitlis	44	718	-	Samsun	603	15.727	2
Bolu	267	14.479	9	Siirt	52	1.578	-
Burdur	373	8.109	3	Sinop	121	4.279	-
Bursa	4.136	192.497	122	Sivas	289	10.006	5
Çanakkale	325	18.200	4	Tekirdağ	1.178	108.646	70
Çankırı	121	5.474	2	Tokat	233	6.855	1
Çorum	437	15.065	-	Trabzon	430	11.585	4
Denizli	1.287	57.496	11	Tunceli	38	713	-
Diyarbakır	403	12.028	-	Şanlıurfa	506	8.736	3
Edirne	251	10.092	3	Uşak	485	15.452	7
Elazığ	298	7.656	-	Van	156	3.989	1
Erzincan	95	2.729	1	Yozgat	165	5.562	-
Erzurum	168	4.231	2	Zonguldak	307	27.254	1
Eskişehir	736	39.422	19	Aksaray	218	6.946	2
Gaziantep	1.879	59.234	1	Bayburt	20	601	-
Giresun	127	4.580	1	Karaman	200	9.807	-
Gümüşhane	85	1.571	-	Kırıkkale	149	6.338	1
Hakkari	63	1.283	-	Batman	158	4.372	-
Hatay	659	22.545	13	Şırnak	48	1.179	-
Isparta	293	7.477	1	Bartın	118	6.232	-
Mersin	1.134	27.476	2	Ardahan	34	381	-
İstanbul	13.302	346.347	25	Iğdır	36	506	1
İzmir	3.815	153.738	127	Yalova	163	5.385	3
Kars	110	1.620	-	Karabük	132	8.733	-
Kastamonu	193	7.752	-	Kilis	62	1.056	2
Kayseri	1.089	49.470	2	Osmaniye	223	8.792	-
Kırklareli	280	20.972	11	Düzce	347	23.721	11
Kırşehir	94	4.083	-	Toplam	57.041	2.107.988	782
Kocaeli	1.680	130.463	146				
Konya	2.299	51.887	6				

Kaynak: TOBB.

2011 yılında düzenlenen sanayi kapasite raporları teknoloji gruplarına göre EUROSTAT tarafından önerilen yaklaşımlar esas alınarak 4 sınıfta kategorize edilmiştir. Sanayi kapasite raporlarının daha çok düşük teknolojiye sahip girişimlerde yoğunlaştığı, yüksek teknoloji sınıflarına geçildikçe sanayi kapasite raporu alma oranının düştüğü görülmektedir. Düşük teknoloji gruplarında sanayi kapasite raporu oranı %47,4 olurken, orta-düşük teknoloji grubunda %29,8, orta-yüksek teknoloji grubunda %20,2, yüksek teknoloji grubunda oran sadece %2,6 olmuştur (Bkz, Tablo 83).

Tablo 83. Teknoloji Gruplarına göre Sanayi Kapasite Raporları

Teknoloji Grupları	Kapasite Raporu Sayısı	(2011 Yılı)
		Oran
Yüksek teknoloji	1.538	2,6
Orta-yüksek teknoloji	12.129	20,2
Orta-düşük teknoloji	17.913	29,8
Düşük teknoloji	28.488	47,4
Toplam	60.068	100,0

Kaynak: TOBB.

- Not: 1. 2009-2011 yılları arasında düzenlenmiş ve 2011 yılı sonu itibari ile geçerliliği devam eden kapasite raporlarındaki bilgilerdir.
2. Girişimlerin, birden fazla faaliyeti olabildiğinden, teknoloji grupları düzeyindeki toplam kapasite raporu sayısı diğer tablolardan farklı olabilir.

2.3.2.3 Enerji

Enerji sektörü katma değeri 2010 yılının aynı çeyrek dönemlerine göre 2011 yılının birinci üç aylık döneminde %12,3 oranında, ikinci üç aylık dönemde %5,9 oranında, üçüncü üç aylık dönemde %6,8 oranında, dördüncü üç aylık dönemde %10,5 oranında artış göstermiştir. 2011 yılında 2010 yılına göre enerji sektörü katma değerinde %8,8'lik büyüme gerçekleşmiştir.

Ortalama enerji sektörü üretim endeksi, 2011 yılının birinci üç aylık döneminde %12,0; ikinci üç aylık dönemde %5,9; üçüncü üç aylık dönemde %5,5 ve dördüncü üç aylık dönemde de %12,0 oranında büyümüştür. 2010 yılında %8,3 oranında artan ortalama enerji sektörü üretim endeksi, 2011 yılında da 0,4 puanlık bir artışla %8,7 oranında gerçekleşmiştir (Bkz, Tablo 84).

Tablo 84. Enerji Sektörü Üretim Endeksi

Yıllar	Üretim Endeksi	(2005=100)
		Değişim Oranı
2009	119,8	-2,3
2010	129,8	8,3
2011	141,0	8,7

Kaynak: TÜİK.

2010 yılında ekonomideki canlanmayla birlikte talebin artması, enerji üretim ve tüketimi 2011 yılında da artış eğilimine devam etmiştir. 2011 yılı tahminlerine göre elektrik enerjisi üretiminin kaynaklara göre dağılımı incelendiğinde; %44,7'si'nin doğal gaz termik santrallerinden, %23,2'sinin hidrolik santrallerden, %17,0'ının linyit termik santrallerinden, %11,1'inin taş kömürü termik santrallerinden, %2,2'sinin jeotermal-rüzgâr enerji

santrallerinden, %1,6'sının akaryakıt termik santrallerinden ve %2'sinin de biyogaz-atık ve diğer termik santrallerinden sağlanacağı beklenmektedir. Toplam elektrik enerjisi üretimi %8,1 oranında artarak 211.208 GWh'den 228.390 GWh'ye yükselmiştir (Bkz, Tablo 85).

Tablo 85. Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına göre Dağılımı

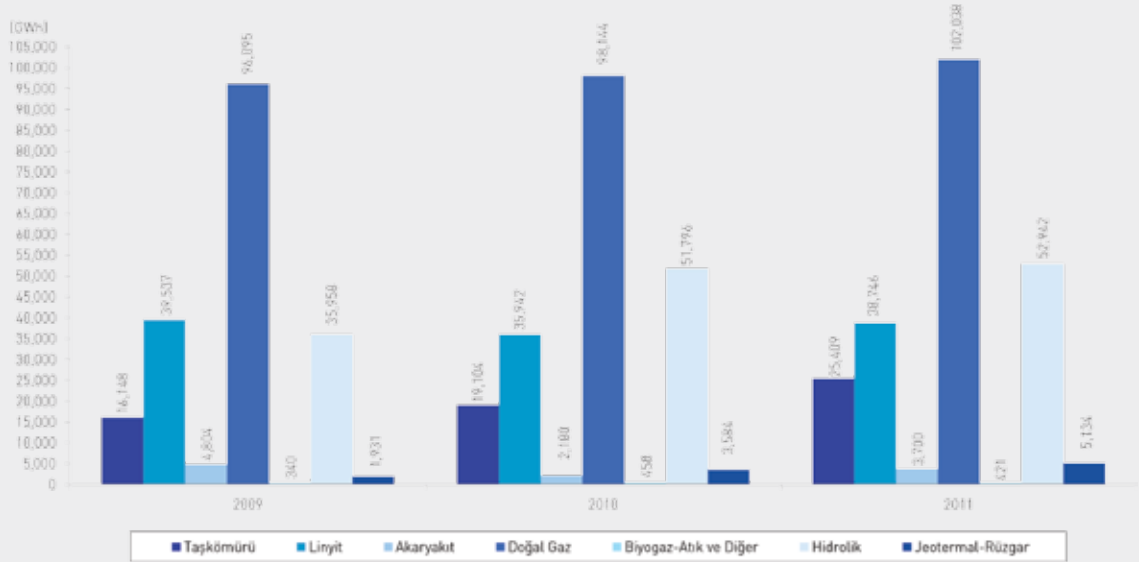
Yıllar	Termik										Hidrolik		Jeotermal-Rüzgar		Genel Toplam			
	Taş Kömürü		Linyit		Akaryakıt		Doğal Gaz		Biyogaz-Atık ve Diğer		Termik Toplam		Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı		
	Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı	Miktar	Toplam İçindeki Oranı						
2009	16.148	8,3	39.537	20,3	4.804	2,5	96.095	49,3	340	0,2	156.924	80,6	35.958	18,5	1.931	1,0	194.813	100,0
2010	19.104	9,0	35.942	17,0	2.180	1,0	98.144	46,5	458	0,2	155.828	73,8	51.796	24,5	3.584	1,7	211.208	100,0
2011 ⁽¹⁾	25.409	11,1	38.746	17,0	3.700	1,6	102.038	44,7	421	0,2	170.314	74,6	52.942	23,2	5.134	2,2	228.390	100,0

Kaynak: KB.

(1): Tahmini gerçekleşmedir.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki rapor verilerinden farklı olabilir.

Ülkemizin enerji üretiminin büyük oranda ithal edilen doğal gaz kaynağına önemli ölçüde bağımlı olması, arz güvenliği açısından bir risk oluşturmaya devam etmektedir (Bkz, Grafik 33).

Kaynak: KB.

Grafik 33. Yıllara göre Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynakları Düzeyinde Dağılımı

2.3.3 Hizmetler

2.3.3.1 Ticaret Borsaları ve Şirketler

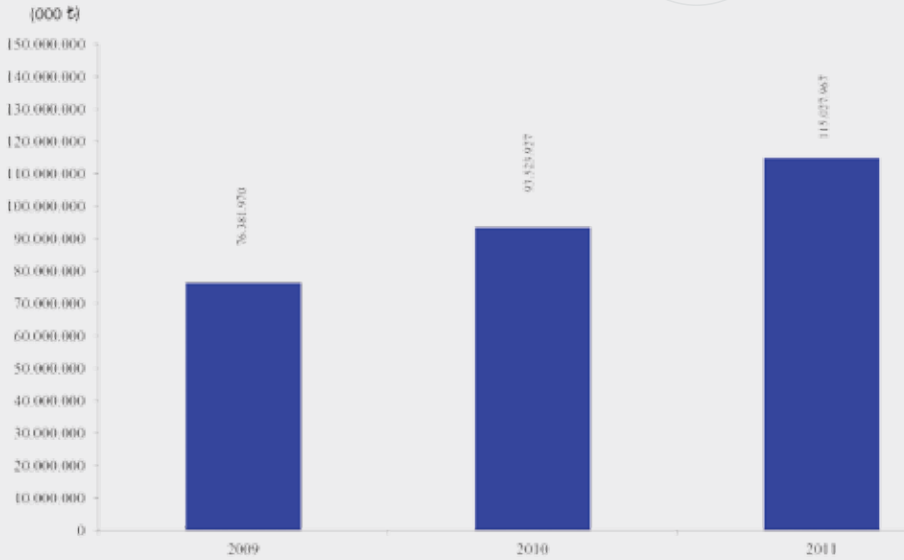
Ticaret Borsaları işlem hacmi 2009-2011 yılları arasında artış eğiliminde olup, değer olarak da 2009 yılında %11,5; 2010 yılında %22,4; 2011 yılında da %23,0 oranlarında artış göstermiştir. 2011 yılında işlem hacmi 93.524 milyon ₺'den 115.028 milyon ₺'ye yükselmiştir. Reel olarak ise ticaret borsaları işlem hacminde 2011 yılında %11,4 oranında bir artış meydana gelmiştir (Bkz; Tablo 86, Grafik 34).

Tablo 86. Ticaret Borsaları İşlem Hacmi

Yıllar	İşlem Hacmi		TÜFE (2003=100) Yıllık Değişim Oranı	İşlem Hacmi Reel Değişim Oranı
	(000 ₺)	Değişim Oranı		
2009	76.381.970	11,5	6,5	4,7
2010	93.523.927	22,4	6,4	15,1
2011	115.027.967	23,0	10,5	11,4

Kaynak: TOBB.

Seçilmiş ticaret borsaları itibariyle 2011 yılında işlem hacminin en yüksek olduğu borsa; 10.661 milyon ₺ ile İstanbul Ticaret Borsası olurken, sırasıyla bunu 6.462 milyon ₺ ile İzmir, 5.362 milyon ₺ ile Gaziantep ve 4.718 milyon ₺ ile Konya Ticaret Borsaları takip etmiştir. 2011 yılında ticaret borsaları toplam işlem hacmi içinde İstanbul Ticaret Borsası'nın payı %9,3; İzmir Ticaret Borsası'nın payı %5,6; Gaziantep Ticaret Borsası'nın payı %4,7 ve Konya Ticaret Borsası'nın payı %4,1 olmuştur. Ticaret borsası işlem hacmi 2011 yılında en fazla artış yönünde değişim gösteren ticaret borsaları; %313,2 oranı ile Nizip, %63,5 oranı ile Van; %53,9 oranı ile Bandırma ve %49,1 oranı ile Trabzon Ticaret Borsaları olmuştur. Seçilmiş il ve ilçelerin ticaret borsaları işlem hacimlerinde geçen yıla göre 2011 yılında sadece Diyarbakır Ticaret Borsası'nın işlem hacminde %2,6 oranında bir azalma olmuştur (Bkz, Tablo 87).

Kaynak: KB.

Grafik 34. Yıllara göre Ticaret Borsaları İşlem Hacmi

2011 yılında 2.932'si anonim, 50.451'i limited, 25'i kolektif, 1'i komandit şirket ve 60.428'i de gerçek kişi olmak üzere toplam 113.837 şirket kurulmuştur. 2011 yılında 2010 yılına göre kurulan şirket sayısında %12,4 oranında artış olmuştur. 2011 yılında, bir önceki yıla göre kurulan şirket sayısında artış yönünde değişim gösteren şirket türü %150,0 oranı ile kolektif şirket olurken, hiç değişim göstermeyen şirket türü de komandit şirket olmuştur. 2011 yılında, 1.396'sı anonim, 11.543'ü limited, 147'si kolektif, 10'u komandit şirket ve 41.129'u da gerçek kişi olmak üzere toplam 54.225 şirket faaliyetine

son vermiştir. 2011 yılında bir önceki yıla göre kapanma oranı en yüksek olan şirket türü %15,7 oranı ile limited şirket olup, kapanan kolektif şirket oranında ise değişim olmamıştır. 2011 yılında ayrıca 1.033 yeni kooperatif kurulurken, 1.897 kooperatif ise kapanmıştır. 2011 yılında şirket türlerine göre kurulan şirket sayısının, kapanan şirket sayısına oranı: anonim şirketlerde 2,1; limited şirketlerde 4,4; kolektif şirketlerde 0,2; komandit şirketlerde 0,1 iken, kooperatiflerde de 0,5 olarak gerçekleşmiştir (Bkz, Tablo 88).

Tablo 87. Seçilmiş İl ve İlçeler için Ticaret Borsaları İşlem Hacimleri

Seçilmiş İl ve İlçeler ⁽¹⁾	Sıra No	İşlem Hacmi (000 ₺)			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
		2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
İstanbul	1	8.566.782	9.937.955	10.661.294	11,2	10,6	9,3	-12,6	16,0	7,3
İzmir	2	3.889.588	5.108.855	6.461.610	5,1	5,5	5,6	-4,4	31,3	26,5
Gaziantep	3	2.474.579	3.616.480	5.361.464	3,2	3,9	4,7	31,6	46,1	48,3
Konya	4	3.074.025	3.630.674	4.718.379	4,0	3,9	4,1	24,1	18,1	30,0
Şanlıurfa	5	2.532.606	3.394.616	4.190.381	3,3	3,6	3,6	44,6	34,0	23,4
Adana	6	2.758.542	3.038.057	3.790.659	3,6	3,2	3,3	9,2	10,1	24,8
Sakarya	7	1.892.439	2.875.563	3.169.189	2,5	3,1	2,8	6,4	52,0	10,2
Ankara	8	1.968.617	2.692.349	3.124.291	2,6	2,9	2,7	11,3	36,8	16,0
Mersin	9	2.024.803	2.491.871	2.757.807	2,7	2,7	2,4	20,9	23,1	10,7
Bandırma	10	1.136.370	1.558.051	2.397.961	1,5	1,7	2,1	3,6	37,1	53,9
Tekirdağ	11	1.261.184	1.438.712	1.989.736	1,7	1,5	1,7	29,8	14,1	38,3
Afyonkarahisar	12	1.300.256	1.558.119	1.948.566	1,7	1,7	1,7	11,4	19,8	25,1
Ordu	13	1.133.460	1.364.939	1.898.532	1,5	1,5	1,7	-18,7	20,4	39,1
Samsun	14	1.004.300	1.347.102	1.894.873	1,3	1,4	1,6	33,3	34,1	40,7
Düzce	15	1.247.259	1.326.409	1.822.519	1,6	1,4	1,6	9,2	6,3	37,4
Diyarbakır	16	1.432.383	1.678.042	1.633.613	1,9	1,8	1,4	41,3	17,2	-2,6
Balıkesir	17	1.372.088	1.506.531	1.630.508	1,8	1,6	1,4	9,5	9,8	8,2
Van	18	420.271	997.062	1.629.887	0,6	1,1	1,4	121,2	137,2	63,5
Nizip	19	306.569	374.138	1.545.810	0,4	0,4	1,3	-62,2	22,0	313,2
Trabzon	20	955.832	1.020.599	1.522.033	1,3	1,1	1,3	45,3	6,8	49,1
Toplam ⁽²⁾		76.381.970	93.523.927	115.027.967	100,0	100,0	100,0	11,5	22,4	23,0

Kaynak: TOBB.

(1): 2011 Yılı Borsa İşlem Hacmine göre ilk 20'de yer alan il ve ilçelerdir.

(2): İlgili yıl için tüm borsalardaki, borsa işlem hacminin toplamıdır.

Tablo 88. Kurulan, Kapanan, Sermaye Arttıran ve Tasfiye Olan Şirket ve Kooperatif Sayıları

Şirket Türü	Durum	2009	2010	2011	Değişim Oranı		
					2009	2010	2011
Anonim şirket	Kurulan	2.280	2.808	2.932	-21,2	23,2	4,4
	Sermaye arttıran	6.468	8.556	5.500	5,7	32,3	-35,7
	Tasfiye olan	1.162	1.091	1.352	8,0	-6,1	23,9
	Kapanan	1.216	1.276	1.396	7,8	4,9	9,4
Limited şirket	Kurulan	40.951	47.606	50.451	-9,2	16,3	6,0
	Sermaye arttıran	24.027	40.171	20.931	0,6	67,2	-47,9
	Tasfiye olan	12.251	12.011	15.381	16,2	-2,0	28,1
	Kapanan	9.022	9.976	11.543	4,6	10,6	15,7
Kolektif şirket	Kurulan	11	10	25	-38,9	-9,1	150,0
	Tasfiye olan	42	43	42	2,4	2,4	-2,3
	Kapanan	159	147	147	9,7	-7,5	0,0
Komandit şirket	Kurulan	2	1	1	-	-50,0	0,0
	Tasfiye olan	4	0	1	-	-	-
	Kapanan	11	8	10	-8,3	-27,3	25,0
Gerçek kişiler ticari işletme	Kurulan	44.178	50.861	60.428	-7,1	15,1	18,8
	Kapanan	32.170	29.863	41.129	-16,3	-7,2	37,7
Toplam şirket	Kurulan	87.422	101.286	113.837	-8,5	15,9	12,4
	Kapanan	42.578	41.270	54.225	-11,9	-3,1	31,4
Kooperatifler	Kurulan	1.155	1.550	1.033	-11,7	34,2	-33,4
	Tasfiye olan	2.445	2.285	2.183	-4,5	-6,5	-4,5
	Kapanan	1.842	2.055	1.897	1,5	11,6	-7,7

Kaynak: TOBB.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki yıl raporundan farklı değerler olabilir.

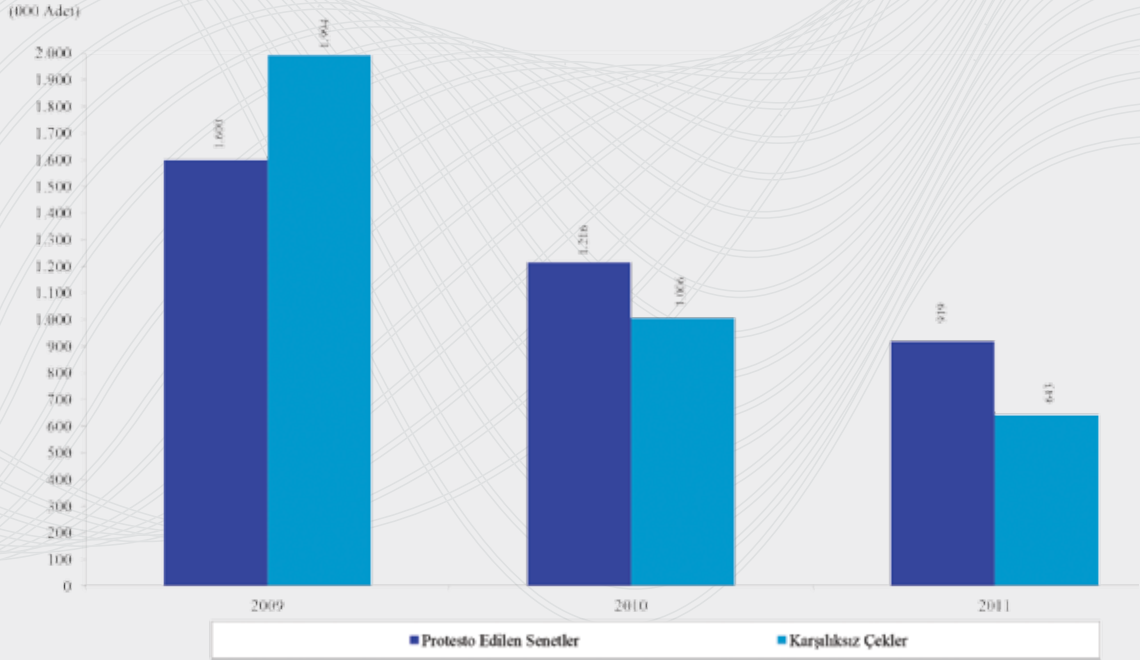
2011 yılında kurulan toplam şirket sayısı %12,4 oranında artarken, kapanan toplam şirket sayısı da %31,4 oranında artmıştır.

2009 yılında krizle birlikte yükselen protesto edilen senet ve karşılıksız çek sayısında 2010 yılında başlayan düşüş eğilimi 2011 yılında da devam etmiştir. Protesto edilen senet sayısı 2011 yılında geçen yıla göre %24,4 oranında azalarak 1.216 bin senetten 919 bin senete gerilemiştir. 2011 yılında protestolu senetlerin tutarı da %15,0 oranında azalarak 4.902 milyon ₺ olmuştur. Karşılıksız çıkan çeklerin sayısı ise 2010 yılında %49,5 oranında azalırken, 2011 yılında azalan eğilimde olmak üzere %36,1 oranında azalarak 643 bine gerilemiştir (Bkz; Tablo 89, Grafik 35).

Tablo 89. Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler

Yıllar	Protesto Edilen Senetler				Karşılıksız Çekler	
	Adet (000)	Değişim Oranı	Tutar (000 ₺)	Değişim Oranı	Adet (000)	Değişim Oranı
2009	1.600	1,7	7.771.279	15,0	1.994	23,5
2010	1.216	-24,0	5.768.823	-25,8	1.006	-49,5
2011	919	-24,4	4.902.275	-15,0	643	-36,1

Kaynak: TCMB.

Kaynak: TCMB.

Grafik 35. Yıllara göre Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler

2.3.3.2 Turizm

2011 yılında bir önceki yıla göre ülkemizden çıkış yapan ziyaretçi sayısı 33.028 binden %9,5 oranında artarak 36.151 bine yükselirken, giriş yapan vatandaş sayısı da %4,2 oranında azalarak 6.557 binden 6.282 bine gerilemiştir (Bkz, Tablo 90).

Tablo 90. Çıkış Yapan Ziyaretçi ve Giriş Yapan Vatandaş Sayısı

Yıllar	Çıkış Yapan Ziyaretçi Sayısı	Değişim Oranı	Giriş Yapan Vatandaş Sayısı	Değişim Oranı
2009	32.006	3,3	5.561	13,7
2010	33.028	3,2	6.557	17,9
2011	36.151	9,5	6.282	-4,2

Kaynak: TÜİK.

Ülkemizden 2010 yılında çıkış yapan 33.028 bin ziyaretçinin milliyetlerine göre sıralamasında: ilk beşte yer alan milliyetler; 6.629 bin ile Bağımsız Devletler Topluluğu ilk sırayı alırken, bunu sırasıyla 4.815 bin ile Almanya, 2.593 bin ile İngiltere, 1.864 bin ile İran, 1.488 bin ile de Bulgaristan izlemiştir. 2011 yılında milliyete göre çıkış yapan yabancı ziyaretçi sayısına göre ilk beşteki sıralama 2010 yılı ile aynı yapıda kalmıştır. 2011 yılında ülkemizden çıkış yapan ziyaretçilerin milliyete göre sıralamasında seçilen 20 milliyete göre son beşte yer alan milliyetlerde; 330 bin ile İsviçre, 356 bin ile Irak, 372 bin ile Danimarka, 376 bin ile Norveç ve 390 bin ile de Romanya olmuştur (Bkz, Tablo 91).

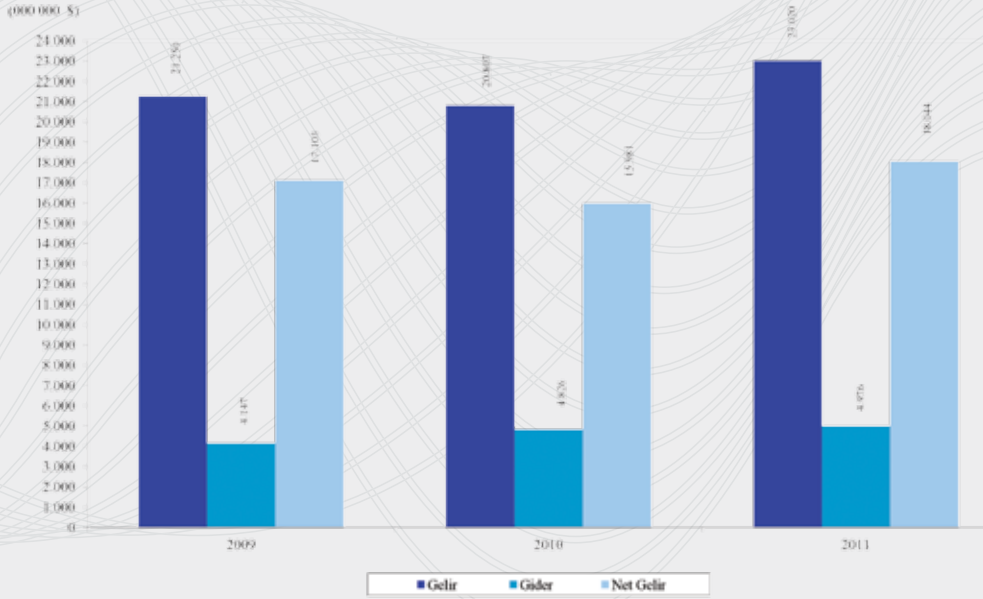
Tablo 91. Milliyetlere göre Türkiye'den Çıkış Yapan Yabancı Ziyaretçi Sayısı

Milliyetler ⁽¹⁾	Sıra No	2009	2010	2011
BDT	1	5.512	6.015	6.629
Almanya	2	4.482	4.370	4.815
İngiltere	3	2.445	2.681	2.593
İran	4	1.370	1.871	1.864
Bulgaristan	5	1.624	1.449	1.488
Hollanda	6	1.157	1.088	1.230
Fransa	7	935	923	1.133
Suriye	8	501	891	966
ABD	9	676	647	762
İtalya	10	630	665	749
Yunanistan	11	608	661	697
Belçika	12	593	545	595
İsveç	13	408	447	574
Avusturya	14	538	498	531
Polonya	15	419	428	488
Romanya	16	370	357	390
Norveç	17	264	299	376
Danimarka	18	296	314	372
Irak	19	284	268	356
İsviçre	20	289	273	330

Kaynak: TCMB.

(1): 2011 yılına göre ilk 20'de yer alan milliyetler verilmiştir.

2010 yılında %2,1 oranında azalan turizm gelirleri 2011 yılında %10,6 oranında artarak 23.020 milyon \$ olmuştur. Turizm giderleri ise 2009 yılından bu yana artış eğilimini sürdürmüş, 2010 yılında 4.826 milyon \$ olan turizm giderleri, bir önceki yıla göre %6,7 oranında düşüş göstermiş, 2011 yılında ise %3,1 oranında artarak 4.976 milyon \$'a yükselmiştir. Net turizm gelirleri de 2011 yılında %12,9 oranında artarak 15.981 milyon \$'dan, 18.044 milyon \$'a yükselmiştir (Bkz, Grafik 36).

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Grafik 36. Yıllara göre Turizm Gelir, Gider ve Net Gelirleri

2011 yılında çıkış yapan ziyaretçi başına ortalama harcama bir önceki yıla göre %1,1 oranında artış göstererek 630 \$'dan, 637 \$'a yükselmiştir. 2011 yılında vatandaş başına ortalama harcama bir önceki yıla göre %7,6 oranında artış göstererek 736 \$'dan, 792 \$'a yükselmiştir. 2010 yılında vatandaş başına ortalama harcama, çıkış yapan ziyaretçi başına ortalama harcamanın yaklaşık 1.17 katı iken, bu oran 2011 yılında 1.24 katına yükselmiştir.

2011 yılında çıkış yapan ziyaretçi sayısı bir önceki yıla göre artış, yapmış oldukları harcama değeri de artış göstermiş olmasına karşın ortalama harcama değerinde çok küçük oranda artış olmuş, buna karşılık giriş yapan vatandaş sayısı azalmış ancak, yaptıkları harcama artmış ve vatandaş başına ortalama harcama artmış ve bunların doğal bir sonucu olarak da vatandaş ortalama harcamasının, çıkış yapan ziyaretçi başına ortalama harcamalarına olan oranı büyümüştür (Bkz, Tablo 92).

Tablo 92. Turizm Gelir-Gider Dengesi ve Ortalama Harcamalar

Yıllar	Gelir (000 000 \$)	Gider (000 000 \$)	Net Gelir (000 000 \$)	Çıkış Yapan Ziyaretçi Başına Ortalama Harcama (\$)	Vatandaş Başına Ortalama Harcama (\$)
2009	21.250	4.147	17.103	664	745
2010	20.807	4.826	15.981	630	736
2011	23.020	4.976	18.044	637	792

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Türkiye Kalkınma Bankası tarafından turizm sektörüne 2010 yılında tahsis edilen krediler bir önceki yıla göre %82,2 oranında artışla 204.323 bin ₺'ye yükselirken, 2011 yılında %24,0 oranında bir azalışla 155.258 bin ₺'ye gerilemiştir. 2010 yılında turizm sektörüne kullanılan krediler ise %251,2 oranında rekor düzeyde artış gösterirken, 2011 yılında

ise sadece %8,0 oranında bir artış gerçekleşmiştir. 2010 yılında tahsis edilen kredinin, kullanılan krediye oranı %33,6 iken 2011 yılında tahsis edilen 155.258 bin ₺'lik kredinin %47,7'si olan 74.061 ₺'si kullanılmıştır (Bkz, Tablo 93).

Tablo 93. Türkiye Kalkınma Bankası'nca Turizm Sektörüne Tahsis Edilen ve Kullanılan Krediler

Yıllar	Toplam Tahsis Tutarı	Kullanılan Tutar	Değişim Oranı	
			Tahsis Tutarı	Kullanılan Tutar
2009	112.140	19.531	86,9	-67,9
2010	204.323	68.591	82,2	251,2
2011	155.258	74.061	-24,0	8,0

Kaynak: TKB.

2.3.3.3 Ulaştırma

2011 yılında geçen yıla göre yurt içi yolcu taşımada %5,8 oranında artış, yurt dışı yolcu taşımada %9,8 oranında artış olurken, yurt içi yük taşımada %5,5 oranında artış, yurt dışı yük taşımada (boru hattı ile BOTAS tarafından ithalatı yapılan doğal gaz taşımaları hariç) %9,4 oranında artış gerçekleşmiştir (Bkz, Tablo 94).

Ülkemizde yıllardır süregelen eğilim 2011 yılında da devam etmiş; yurt içi yolcu ve yük taşımalarında kara yolu, yurt dışı yolcu taşımalarında hava yolu, yurt dışı yük taşımalarında da deniz yolun ağırlıklı paya sahiptir. Ulaşım talebinin gittikçe artmasına karşın, uygun demir yolu ve deniz yolu fiziki altyapısının zamanında gerçekleştirilememesi ve kapıdan kapıya taşımacılık için en uygun ulaştırma yolunun kara yolu taşımacılığı olması, yük ve yolcu taşımalarının ağırlıklı olarak kara yoluna yüklenmesine yol açmıştır.

Tablo 94. Ulaştırma İstatistikleri

Ulaşım Yolları	Yolcu Taşıma								
	(000 000 Yolcu-Km)			Değişim Oranı			Toplam İçindeki Oranı		
	2009	2010	2011 ⁽¹⁾	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Yurt içi									
Kara yolu ⁽²⁾	212.464	226.913	239.393	3,1	6,8	5,5	95,4	95,2	94,9
Demir yolu	3.469	3.493	3.985	-2,3	0,7	14,1	1,6	1,5	1,6
Hava yolu ⁽³⁾	6.819	8.007	8.791	6,2	17,4	9,8	3,1	3,4	3,5
Toplam	222.752	238.413	252.169	3,1	7,0	5,8	100,0	100,0	100,0
Yurt dışı									
Hava yolu ⁽³⁾	33.311	39.943	43.857	19,6	19,9	9,8	100,0	100,0	100,0
Toplam	33.311	39.943	43.857	19,6	19,9	9,8	100,0	100,0	100,0
Ulaşım Yolları	Yük Taşıma								
	(000 000 Ton-Km)			Değişim Oranı			Toplam İçindeki Oranı		
	2009	2010	2011 ⁽¹⁾	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Yurt içi									
Kara yolu ⁽²⁾	176.455	190.365	201.787	-3,0	7,9	6,0	88,3	88,2	88,7
Demir yolu	9.308	10.282	10.560	1,3	10,5	2,7	4,7	4,8	4,6
Deniz yolu ⁽⁴⁾	11.410	12.583	13.464	90,2	10,3	7,0	5,7	5,8	5,9
Boru hattı									
Ham Petrol ⁽⁵⁾	2.743	2.520	1.766	29,8	-8,1	-29,9	1,4	1,2	0,8
Toplam	199.916	215.750	227.577	0,3	7,9	5,5	100,0	100,0	100,0
Yurt dışı									
Demir yolu	855	1.018	1.040	-37,5	19,1	2,2	0,1	0,1	0,1
Deniz yolu ⁽⁶⁾	828.500	936.200	1.027.000	-3,5	13,0	9,7	93,6	94,4	94,6
Boru hattı									
Ham Petrol (Transit) ⁽⁵⁾	56.038	54.242	57.028	22,3	-3,2	5,1	6,3	5,5	5,3
Toplam	885.393	991.460	1.085.068	-2,3	12,0	9,4	100,0	100,0	100,0
Doğal Gaz (Milyon Sm ³) ⁽⁷⁾	35.856	38.037	41.213	-4,0	6,1	8,3	-	-	-

Kaynak: KB.

(1): Geçici bilgidir.

(2): Karayolları Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğu altındaki yol ağındaki taşımalardır.

(3): Yalnız THY tarafından yapılan taşımalardır.

(4): Denizcilik Müsteşarlığı tarafından hesaplanan taşıma miktarlarıdır.

(5): Yalnız ham petrol taşımalardır.

(6): Deniz yoluyla yapılan taşımaların tümünü kapsayan tahmini taşıma miktarlarıdır.

(7): Rusya Federasyonu, Nijerya, Cezayir, Azerbaycan ve İran'dan ithalatı yapılan ve spot piyasadan temin edilen toplam doğal gaz taşımalardır.

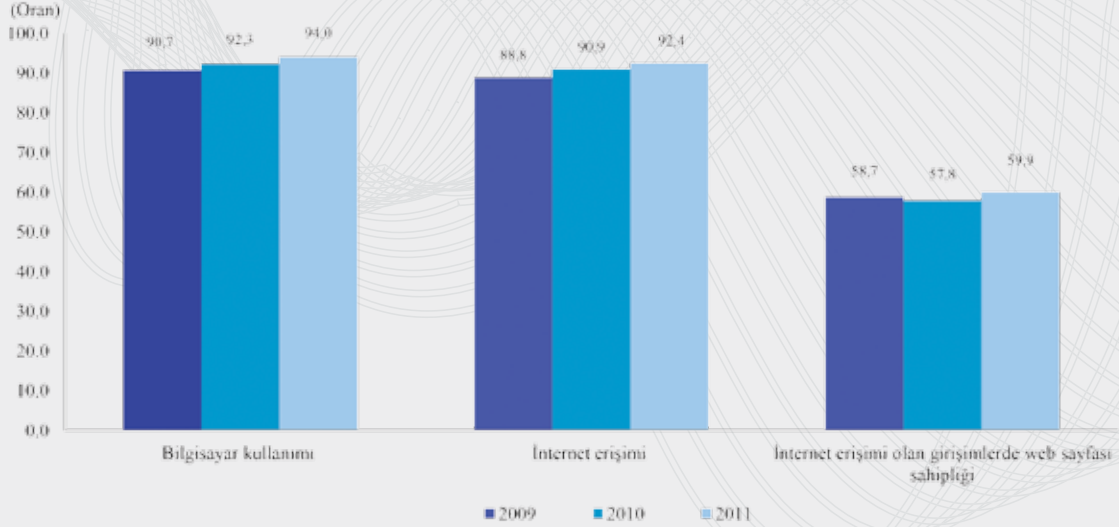
Not: İlgili kurum tarafından veriler üzerinde revize yapıldığından, bir önceki rapor verilerinden farklılık olabilir.

2011 yılında yurt içi yolcu taşımalarının %94,9'u kara yolu, %1,6'sı demir yolu, %3,5'i de hava yolu ile yapılırken yurt dışı yolcu taşımalarının tamamı hava yolu ile yapılmıştır.

2011 yılında yurt içi yük taşımalarında kara yolu %88,7; demir yolu %4,6; deniz yolu %5,9 ve boru hattı ile yük taşıma da %0,8 oranlarında pay almıştır. Yurt dışı yük taşımalarının %94,6'sı deniz yolu, %1'i demir yolu, %5,3'ü de boru hattı (BOTAŞ tarafından ithalatı yapılan doğal gaz taşımaları hariç) taşımacılığı ile yapılmıştır.

2.3.4 Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı

2011 yılında Türkiye genelinde tüm girişimlerin %94,0'ı bilgisayar kullanırken, %92,4'ü internet erişimine sahiptir. İnternet erişimine sahip olan girişimlerin %59,9'u da web sayfasına sahiptir (Bkz, Grafik 37).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 37. Yıllara göre Girişimlerin Bilgisayar Kullanımı, İnternet Erişimi ve Web Sayfası Sahiplik Oranı

Girişimlerin; 2009 yılında %90,7 olan bilgisayar kullanım oranı 2010 yılında %92,3'e, 2011 yılında da %94,0'a yükselmiştir. Yine 2009 yılında %88,8 düzeyinde olan internete erişim imkânı, 2010 yılında %90,9, 2011 yılında da %92,4 olmuştur. Girişimlerin %58,7'si 2009 yılında web sayfasına sahip iken, bu oran 2010 yılında %57,8'e gerilemiş, 2011 yılında ise %59,9'a yükselmiştir.

Girişimler çalışan sayısına göre; 10-49, 50-249 ve 250+ çalışanı olmak üzere 3 sınıfta kategorize edildiğinde internete erişim imkânı, 2010 yılında 10 ve daha fazla çalışanı olan tüm girişimler için %90,9 iken, 2011 yılında bu oran %92,4 düzeyine yükselmiştir. 2011 yılında internete erişim oranı, 10-49 çalışanı olan girişimlerde %91,4; 50-249 çalışanı olan girişimlerde %96,7 ve 250 ve üzeri çalışanı olan girişimlerde de %99,0 olmuştur (Bkz, Tablo 95).

Tablo 95. 2011 Yılında İnternet Erişimine Sahip Girişim Oranı

İktisadi Faaliyet Kolları (NACE Rev. 2)	Girişimlerin Çalışan Sayısı Sınıflarına göre İnternet Erişimine Sahiplik Oranı		
	10-49	50-249	250 +
İmalat sanayi (Kısım C)	91,3	98,0	99,2
Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtım ile su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri (Kısım D, E)	96,9	98,2	100,0
İnşaat (Kısım F)	88,8	94,4	99,3
Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı (Kısım G)	94,5	97,6	99,0
Ulaştırma ve depolama (Kısım H)	88,9	97,3	98,2
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri (Kısım I)	76,9	96,4	100,0
Bilgi ve iletişim (Kısım J)	98,2	97,5	100,0
Gayrimenkul faaliyetleri (Kısım L)	93,3	97,7	100,0
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler (Bölüm 69-74)	97,7	98,8	98,8
İdari ve destek hizmet faaliyetleri (Kısım N)	89,9	91,4	97,7
Bilgisayarların ve iletişim araç ve gereçlerinin onarımı (Grup 95.1)	97,7	100,0	100,0
Genel	91,4	96,7	99,0

Kaynak: TÜİK.

Not: 2011 yılı Ocak ayında internet erişimine sahip girişim oranıdır.

Girişimlerin iktisadi faaliyetlerine (NACE Rev. 2) göre 2011 yılında en yüksek internet kullanım oranı; 10-49 çalışanı olan girişimlerde %98,2 oranı ile “bilgi ve iletişim” faaliyetlerinde bulunan girişimlerde olmuştur. Çalışan sayısı 50-249 olan girişimlerde ise internete erişimde en yüksek oran %100 ile “bilgisayarların ve iletişim araç ve gereçlerinin onarımı” faaliyetlerinde olurken, 250 ve üzeri çalışanı olan girişimlerde yine %100 oranı ile “elektrik, gaz, buhar ve havalandırma üretim ve dağıtım ile su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri”, “konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri”, “bilgi ve iletişim”, “gayrimenkul faaliyetleri” ve “bilgisayarların ve iletişim araç ve gereçlerinin onarımı” faaliyetlerinde gerçekleşmiştir (Bkz, Tablo 96).

Tablo 96. 2011 Yılında Girişimlerde İnterneti Kullanan Çalışan Oranı

İktisadi Faaliyet Kolları (NACE Rev.2) 10-49	Girişimlerin Çalışan Sayısı Sınıflarına göre İnterneti Kullanan Çalışan Oranı		
	10-49	50-249	250 +
İmalat sanayi (Kısım C)	24,9	19,9	22,6
Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtım ile su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri (Kısım D, E)	50,6	41,3	27,5
İnşaat (Kısım F)	23,5	15,4	14,3
Toptan ve perakende ticaret; Motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı (Kısım G)	36,9	31,4	31,9
Ulaştırma ve depolama (Kısım H)	31,3	25,2	47,1
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri (Kısım I)	23,1	17,8	32,2
Bilgi ve iletişim (Kısım J)	74,1	78,9	75,3
Gayrimenkul faaliyetleri (Kısım L)	33,4	41,9	7,9
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler (Bölüm 69-74)	52,4	44,1	27,0
İdari ve destek hizmet faaliyetleri (Kısım N)	37,0	14,8	8,8
Bilgisayarların ve iletişim araç ve gereçlerinin onarımı (Grup 95.1)	69,1	70,3	99,9
Genel	31,5	22,9	26,5

Kaynak: TÜİK.

Not: 2011 yılı Ocak ayında girişimlerde interneti kullanan çalışan oranıdır.

2011 yılında internet erişimine sahip girişimlerden; çalışan sayısı 10-49 olan girişim çalışanlarının %31,5'i interneti kullanırken, 50-249 çalışanı olan girişim çalışanlarının %22,9'u interneti kullanmaktadır. 250 ve üzeri çalışanı olan girişim çalışanlarının interneti kullanım oranı da %26,5'tir. Bu oranlara göre girişimlerde çalışanların interneti en yüksek değerde kullanım oranı, çalışan sayısı küçük olan girişimlerde dir.

İktisadi faaliyet kollarına göre, 10-49 çalışanı olan girişimlerde çalışanların en yüksek internet kullanım oranı %74,1 oranı ile "bilgi ve iletişim" faaliyetinde bulunan girişimlerde olurken, bunu %69,1 oranı ile "bilgisayarların ve iletişim araç ve gereçlerinin onarımı" faaliyeti, %52,4 oranı ile "mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler" izlemektedir. İnternet kullanım oranının bu çalışan sayısı kategorisindeki girişimlerde en düşük olduğu faaliyet %23,1 oranı ile "konaklama ve yiyecek hizmeti" faaliyetleri olmuştur.

2011 yılında 50-249 çalışanı olan girişimlerde çalışanları en yüksek internet kullanım oranına %78,9 oranı ile "bilgi ve iletişim" faaliyetinde bulunan girişimler sahip iken, bunu %70,3 oranı ile "bilgisayarların ve iletişim araç ve gereçlerinin onarımı" faaliyeti, %44,1 oranı ile de "mesleki, bilimsel ve teknik" faaliyetler takip etmiştir. "İdari destek ve hizmet" faaliyetleri %14,8 oranı ile çalışanlarının interneti en düşük düzeyde kullandığı faaliyet kolu olmuştur.

Çalışanlarının interneti kullanım oranı, çalışan sayısı 250 ve üzeri olan girişimlerde en yüksek %99,9 oranı ile "bilgisayarların ve iletişim araç ve gereçlerinin onarımı" faaliyeti gerçeleşirken, bunu %75,3 oranı ile "bilgi ve iletişim" faaliyeti, %47,1 oranı ile "ulaştırma ve depolama" faaliyeti izlemiştir. Çalışanlarının interneti kullanım oranı

“gayrimenkul” faaliyetleri gösteren girişimlerde %7,9 oranı ile en düşük düzeyde gerçekleşmiştir.

2010 yılında İnternet erişimine sahip girişimlerin %78,1’i interneti bankacılık ve finansal hizmetler için, %28,3’ü’de eğitim ve öğretim hizmetleri için kullanmıştır. Girişimlerin çalışan sayısı büyüklüğüne göre; 10-49 çalışanı olan girişimlerde internet %76,1 oranında, 50-249 çalışanı olan girişimlerde %86,7 oranında, 250 ve üzeri çalışanı olan girişimlerde ise %93,2 oranında bankacılık ve finansal hizmetler için kullanılmıştır (Bkz, Tablo 97).

Tablo 97. 2010 Yılında İnternet Erişimi Olan Girişimlerin, İnterneti Kullanım Amaçları

Kullanım Amacı	Girişimlerin Çalışan Sayısı Sınıfları			
	Toplam	10-49	50-249	250+
Bankacılık ve finansal hizmetler	78,1	76,1	86,7	93,2
Eğitim ve öğretim	28,3	26,5	35,1	48,4

Kaynak: TÜİK.

Not: Çoklu seçenek işaretlendiğinden, satır toplamı 100’den farklı olabilir.

2010 yılında girişimlerin %14,2’si bilgisayar ağları üzerinden ürün/hizmet siparişi vermiş, %12,3’ü de ürün/hizmet siparişi almıştır. Çalışan sayısı büyüklüğüne göre; 10-49 çalışanı olan girişimlerde bilgisayar ağları üzerinden ürün/hizmet siparişi verme oranı %13,5, 50-249 çalışanı olan girişimlerde %16,6, 250 ve üzeri çalışanı olan girişimlerde %24,0 düzeyindedir. Bilgisayar ağları üzerinden ürün/hizmet siparişi alma oranı ise; 10-49 çalışanı olan girişimlerde %11,3, 50-249 çalışanı olan girişimlerde %16,3, 250 ve üzeri çalışanı olan girişimlerde de %21,0’dır (Bkz, Tablo 98).

Tablo 98. 2010 Yılında Web veya Elektronik Ortamda Ürün/Hizmet Siparişi Alan ve Veren Girişimlerin Oranı

Girişimlerin Çalışan Sayısı Sınıfları	Ürün/Hizmet Siparişi Alan Girişimlerin Oranı		Ürün/Hizmet Siparişi Veren Girişimlerin Oranı	
	Tüm Girişimlerde	Bilgisayar Kullanan Girişimlerde	Tüm Girişimlerde	Bilgisayar Kullanan Girişimlerde
10-49	11,3	12,2	13,5	14,5
50-249	16,3	16,6	16,6	16,9
250 +	21,0	21,2	24,0	24,2
Toplam	12,3	13,1	14,2	15,2

Kaynak: TÜİK.

2.4 Yatırımlar

Türkiye ekonomisinin uygulanan para ve maliye politikaları ile krizin olumsuz etkilerinden uzaklaşarak hızlı bir büyüme sürecine girmesi, geleceğe yönelik belirsizliklerin azalması, faiz oranlarının düşük seyri koruması ve sermaye girişlerinin etkisiyle yatırım kararlarındaki artış 2011 yılında da devam etmiştir. 2010 yılında %28,3 oranında artan toplam sabit sermaye yatırımlarında, 2011 yılında %34,4 oranında artış gerçekleştirmiştir. Kamu kesimi sabit sermaye yatırımları, %21,3 oranında artışla 47.064 milyon ₺’den 57.112 milyon ₺’ye, özel sektör sabit sermaye yatırımları ise %38,1 oranındaki bir artışla 163.330 milyon ₺’den 225.580 milyon ₺’ye ve toplam sabit sermaye yatırımları ise

%34,4 oranındaki artışla 210.394 milyon ₺'den 282.691 milyon ₺'ye yükselmiştir (Bkz; Tablo 99, Grafik 38).

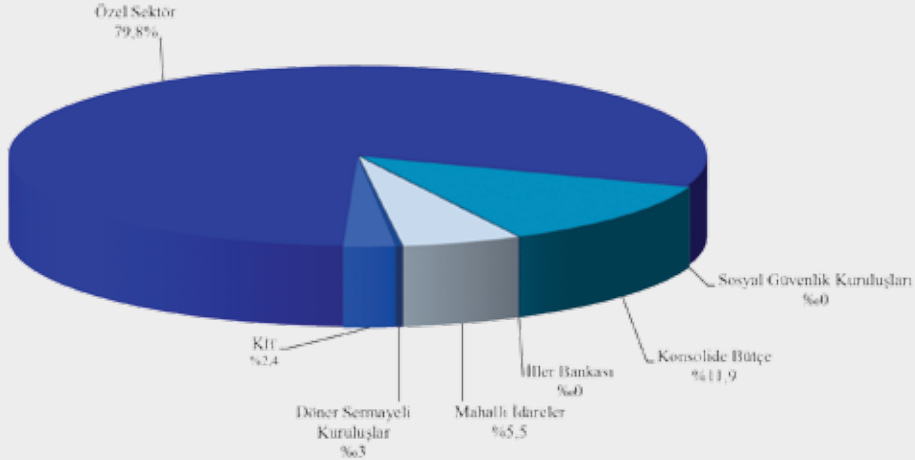
Tablo 99. Sabit Sermaye Yatırımları

Sabit Sermaye Bileşenleri	2009	2010	2011 ⁽¹⁾	(Cari Fiyatlarla, 000 000 ₺)					
				Değişim Oranı			Toplam İçindeki Oranı		
				2009	2010	2011	2009	2010	2011
Konsolide Bütçe	22.085	29.215	33.590	9,9	32,3	15,0	13,5	13,9	11,9
KİT	4.463	5.777	6.865	7,2	29,4	18,8	2,7	2,7	2,4
İşletmeci	3.699	5.165	6.421	23,2	39,6	24,3	2,3	2,5	2,3
Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	764	612	444	-34,3	-19,9	-27,5	0,5	0,3	0,2
İller Bankası	239	150	65	-42,0	-37,2	-56,7	0,1	0,1	0,0
Mahalli İdareler	11.759	11.225	15.671	-15,1	-4,5	39,6	7,2	5,3	5,5
Döner Sermayeli Kuruluşlar	704	621	782	23,5	-11,8	25,9	0,4	0,3	0,3
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	91	76	139	333,3	-16,5	82,9	0,1	0,0	0,0
Fonlar	0	0	0	-	-	-	0,0	0,0	0,0
İşsizlik Sigortası Fonu	0	0	0	-	-	-	0,0	0,0	0,0
Toplam Kamu Sektörü	39.341	47.064	57.112	0,6	19,6	21,3	24,0	22,4	20,2
Toplam Sabit Sermaye Yatırımları	163.985	210.394	282.691	-14,6	28,3	34,4	100,0	100,0	100,0
Kamu Sektörü	39.341	47.064	57.111	0,6	19,6	21,3	24,0	22,4	20,2
Özel Sektör	124.644	163.330	225.580	-18,5	31,0	38,1	76,0	77,6	79,8

Kaynak: KB.

(1): Tahmini gerçekleşmedir.

Not: Rakamlar ilgili kurum tarafından revize edildiğinden, bir önceki rapor verilerinden farklı olabilir.

Kaynak: KB.

Grafik 38. 2011 Yılı için Sabit Sermaye Yatırım Bileşenlerinin Oranı

Tüketici fiyatları endeksine göre reel olarak hesaplanan kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarında %9,8'lik, özel kesim sabit sermaye yatırımlarında %25,0 ve toplam sabit sermaye yatırımlarında da %21,7 oranlarında artış gerçekleşmiştir. 2011 yılında toplam sabit sermaye yatırımları içinde kamu sektörü sabit sermaye yatırımlarının payı %20,2 ve özel sektör sabit sermaye yatırımlarının payı da %79,8 olmuştur. 2010 yılına kıyasla

kamu sektörü sabit sermaye yatırımlarının payı azalırken, özel sektör sabit sermaye yatırımlarının payı artmıştır.

2011 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının; %58,8'i genel ve katma bütçeli kuruluşlar, %12,0'ı KİT'ler, %1'i İller Bankası, %27,4'ü mahalli idareler, %1,4'ü döner sermayeli kuruluşlar ve %2'si de sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirilmiştir.

2011 yılında özel sektör sabit sermaye yatırımları içinde; tarım, madencilik, enerji ve imalat sektörlerinin payı artarken, ulaştırma, turizm, konut, eğitim ve diğer hizmetlerin payı azalmıştır (Bkz, Tablo 100).

Tablo 100. Sabit Sermaye Yatırımları İçinde Sektörlerin Oranı

Sektörler	(Cari Fiyatlarla)		
	2009	2010	2011 ⁽¹⁾
Tarım	1,2	2,3	3,0
Madencilik	1,8	1,6	1,7
İmalat	42,9	38,1	40,0
Enerji	8,5	5,6	7,3
Ulaştırma	24,9	20,3	20,1
Turizm	5,1	6,3	5,4
Konut	6,0	17,1	15,2
Eğitim	0,8	1,1	1,0
Sağlık	3,3	3,1	2,7
Diğer Hizmetler	5,4	4,4	3,7
Özel Sektör	100,0	100,0	100,0
Tarım	12,2	9,8	9,4
Madencilik	2,1	1,9	2,8
İmalat	1,1	0,8	0,8
Enerji	9,5	6,5	5,1
Ulaştırma	29,6	43,7	43,2
Turizm	0,3	0,5	0,6
Konut	1,5	1,5	1,7
Eğitim	12,6	10,4	11,6
Sağlık	6,9	4,8	4,2
Diğer Hizmetler	24,1	20,2	20,7
Kamu Sektörü	100,0	100,0	100,0
Tarım	3,9	4,0	4,3
Madencilik	1,9	1,7	1,9
İmalat	32,9	29,7	32,0
Enerji	8,7	5,8	6,9
Ulaştırma	26,0	25,5	24,8
Turizm	4,0	5,0	4,5
Konut	4,9	13,6	12,4
Eğitim	3,6	3,2	3,1
Sağlık	4,2	3,4	3,0
Diğer Hizmetler	9,9	7,9	7,1
Toplam	100,0	100,0	100,0

Kaynak: KB.

(1): Tahmini gerçekleşmedir.

2011 yılında özel sektör sabit sermaye yatırımları içinde en ağırlıklı sektör %40,0'lık pay ile imalat sektörü olurken, bunu %20,1'lik pay ile ulaştırma sektörü, %7,3'lük pay ile enerji sektörü izlemiştir. Özel sektör içinde sabit sermaye yatırım oranları açısından sektörlerin %5,0 ve daha az pay aldığı sektörlerde; tarım, madencilik, sağlık ve eğitim olmuştur.

2011 yılında kamu sektörü sabit sermaye yatırımları içinde sadece tarım, enerji, ulaştırma ve sağlık sektörünün payı azalırken, madencilik, turizm, konut, eğitim ve diğer hizmetlerin paylarında artış görülmüş, imalat sanayi sektörünün payı ise değişmemiştir.

Kamu sektörü toplam sabit sermaye yatırımlarında; 2011 yılında ulaştırma sektörü %43,2 oranında, eğitim sektörü %11,6 oranında ve tarım sektörü %9,4 oranında pay ile en ağırlıklı sektörler olurken, turizm sektörü %6 oranında, imalat sektörü %8 oranında ve konut sektörü de %1,7 oranındaki pay ile en düşük sektörler olmuştur.

Küresel krizden olumsuz etkilenen inşaat sektörü 2009 yılında kötü bir performans sergilerken, 2010 yılında gecikmeli de olsa hızlı bir toparlanma göstermiştir. Özellikle özel sektör inşaat yatırımlarının katkısıyla yapı ruhsatlarında kriz öncesi dönemden daha yüksek oranda artış görülmüştür. Ancak, yapı ruhsatlarındaki artış 2011 yılında yerini azalışa bırakmış ve belediyelerin sağlamış olduğu ve yapılması planlanan inşaatların durumunu gösteren yapı ruhsatları 2011 yılında yüzölçümü cinsinden %30,8 oranında azalarak 178.777 bin m²'den 123.640 bin m²'ye gerilemiştir. Yapı ruhsatı verilen binaların kullanım amaçlarına göre 2011 yılında en yüksek oranlı düşüş, %34,1 oranı ile iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binaların inşaatında yaşanırken, bunu %26,3 oranındaki azalışla bir daireli ikamet amaçlı binalar, %24,0 oranındaki azalışla toptan ve perakende ticaret binaları, %20,5 oranındaki azalışla sanayi binaları ve depolar izlemiştir. 2011 yılında yapı ruhsatı verilen yapıların toplam inşaat alanı içerisindeki en yüksek payı %72,4 ile iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar alırken, %4,9 oranı ile sanayi binaları ve depolar, %4,8 oranı ile toptan ve perakende ticaret binaları, %4,0 oranı ile ofis (işyeri) binaları, %2,9 oranı ile bir daireli ikamet amaçlı binalar, %2,4 oranı ile de otel vb. binalar takip etmiştir (Bkz; Tablo 101, Grafik 39).

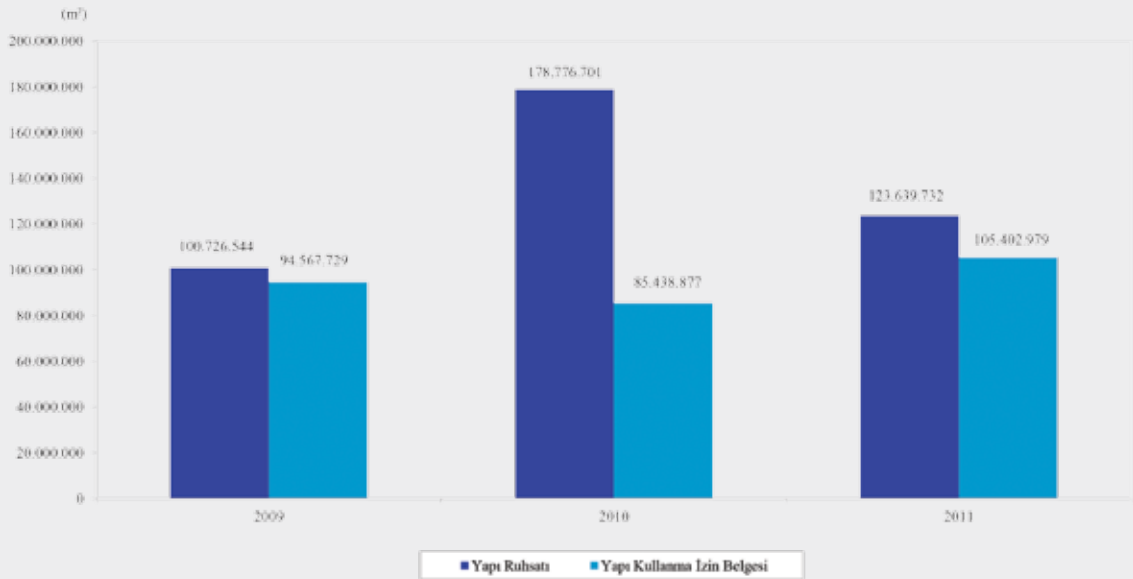
İnşaat istatistiklerinin önemli göstergelerinden bir diğeri de daha önceden ruhsata bağlanmış ve bitirilmiş inşaatlarla ilgili belediyelerce verilen yapı izin belgeleridir. Yapı kullanma izin belgelerindeki gerçekleştirmelerin yapı ruhsatları ile farklı eğilimler sergilediği görülmektedir. Belediyeler tarafından yapı kullanma izin belgesi verilen yapıların 2010 yılında toplam inşaat alanı %9,7 oranında azalışla 85.439 bin m²'ye gerilerken, 2011 yılında %23,4 oranında artışla 105.403 bin m²'ye yükselmiştir.

Tablo 101. Yapı Ruhsatına ve Binanın Kullanım Amaçlarına göre Bina İnşaatı Yüzölçümleri

Binanın Kullanım Amacı	2009	2010	2011	Değişim Oranı		(m ²)			
						Toplam İçindeki Oranı			
				2009	2010	2011	2009	2010	2011
Bir dairesel ikamet amaçlı binalar	3.753.485	4.894.137	3.606.076	-10,3	30,4	-26,3	3,7	2,7	2,9
İki ve daha fazla dairesel ikamet amaçlı binalar	74.158.683	135.844.388	89.466.460	5,7	83,2	-34,1	73,6	76,0	72,4
Otel vb. binalar	1.476.416	3.130.730	2.938.165	-36,9	112,0	-6,2	1,5	1,8	2,4
Ofis (işyeri) binaları	3.483.742	5.004.904	4.938.750	-15,3	43,7	-1,3	3,5	2,8	4,0
Toptan ve perakende ticaret binaları	5.180.246	7.792.288	5.921.821	-29,2	50,4	-24,0	5,1	4,4	4,8
Sanayi binaları ve depolar	4.418.828	7.548.638	6.001.527	-36,8	70,8	-20,5	4,4	4,2	4,9
Diğerleri	8.255.144	14.561.616	10.766.933	-5,5	76,4	-26,1	8,2	8,1	8,7
Toplam	100.726.544	178.776.701	123.639.732	-3,0	77,5	-30,8	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK.

Not: Rakamlar ilgili kurum tarafından revize edildiğinden, bir önceki rapor verilerinden farklı olabilir.

Kaynak: TÜİK.**Grafik 39. Yıllara göre Yapı Ruhsatı ve Yapı Kullanma İzin Belgesi Alan Binaların İnşaat Yüzölçümleri**

2011 yılında yapı kullanma izin belgesi verilen yapıların kullanım amaçlarına göre tüm türlerinde geçen yıla oranla artış olmuştur. En yüksek oranlı artış %58,8 oranındaki artışla otel vb. binaların inşaat alanlarında olurken, bunu %32,0 oranındaki artış ile ofis (işyeri) binaları; %27,6 oranındaki artışla iki ve daha fazla dairesel ikamet amaçlı binalar; %13,4 oranındaki artışla toptan ve perakende ticaret binaları takip etmiştir. Yapı kullanma izin belgesi verilen yapıların inşaat alanlarında en düşük oranlı artış %4,7 oranı ile sanayi binaları ve depoların inşaat alanlarında kaydedilmiştir (Bkz; Tablo 102, Grafik 39).

2011 yılında yapı kullanma izin belgesi verilen yapıların toplam inşaat alanı içerisinde en yüksek payı önceki yıllarda da olduğu gibi, iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar almaktadır. 2011 yılında verilen toplam izin belgeleri içerisinde %71,3 oranında bir paya sahip olan iki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binaları, %6,9 oranı ile toptan ve perakende ticaret binaları izlerken, %5,7 oranı ile de sanayi binaları ve depolar 3. sırada gelmekte, %4,2 oranı ile bir daireli ikamet amaçlı binalar, %3,2 oranı ile ofis (işyeri) binaları ve %2,5 oranı ile de otel vb. binalar gelmektedir.

Tablo 102. Yapı Kullanma İzin Belgesi ve Binanın Kullanım Amacına göre Bina İnşaatı Yüzölçümleri

Binanın Kullanım Amacı	2009	2010	2011	Değişim Oranı			Toplam İçindeki Oranı		
				2009	2010	2011	2009	2010	2011
Bir daireli ikamet amaçlı binalar	4.407.107	4.021.052	4.426.670	36,2	-8,8	10,1	4,7	4,7	4,2
İki ve daha fazla daireli ikamet amaçlı binalar	56.020.466	58.877.507	75.127.127	15,0	5,1	27,6	59,2	68,9	71,3
Otel vb. binalar	2.202.883	1.646.418	2.614.412	30,6	-25,3	58,8	2,3	1,9	2,5
Ofis (işyeri) binaları	2.653.647	2.526.603	3.336.121	27,1	-4,8	32,0	2,8	3,0	3,2
Toptan ve perakende ticaret binaları	8.696.361	6.452.715	7.318.417	51,2	-25,8	13,4	9,2	7,6	6,9
Sanayi binaları ve depolar	5.955.735	5.695.236	5.965.482	14,3	-4,4	4,7	6,3	6,7	5,7
Diğerleri	14.631.530	6.219.346	6.614.750	241,1	-57,5	6,4	15,5	7,3	6,3
Toplam	94.567.729	85.438.877	105.402.979	33,3	-9,7	23,4	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK.

Not: Rakamlar ilgili kurum tarafından revize edildiğinden, bir önceki rapor verilerinden farklı olabilir.

Hazine Müsteşarlığı 2009 yılından itibaren, küresel krizin reel sektöre olumsuz etkilerini telafi edebilmek amacıyla, Türkiye’yi dört bölgeye ayırarak sektörel ve bölgesel destekler veren, 12 sektörde büyük yatırımları destekleyen 14 Temmuz 2009 tarihli ve 2009/15199 Sayılı “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar” ile yeni bir teşvik sistemini uygulamaya başlamıştır.

Yeni teşvik sistemine göre teşvik belgesine bağlanan sabit yatırım tutarı, 2010 yılında %82,0 oranı ile çok yüksek bir artış gösterirken, 2011 yılında %13,4 oranında düşüş göstermiştir. Teşvik belgesine bağlanan sabit yatırımlar 66.826 milyon ₺’den 57.854 milyon ₺’ye gerilerken, tüketici fiyatları endeksine göre reel olarak da %21,6 oranında düşüş olmuştur (Bkz, Tablo 103).

Tablo 103. Sektörlere göre Yatırım Teşvik Belgeleri

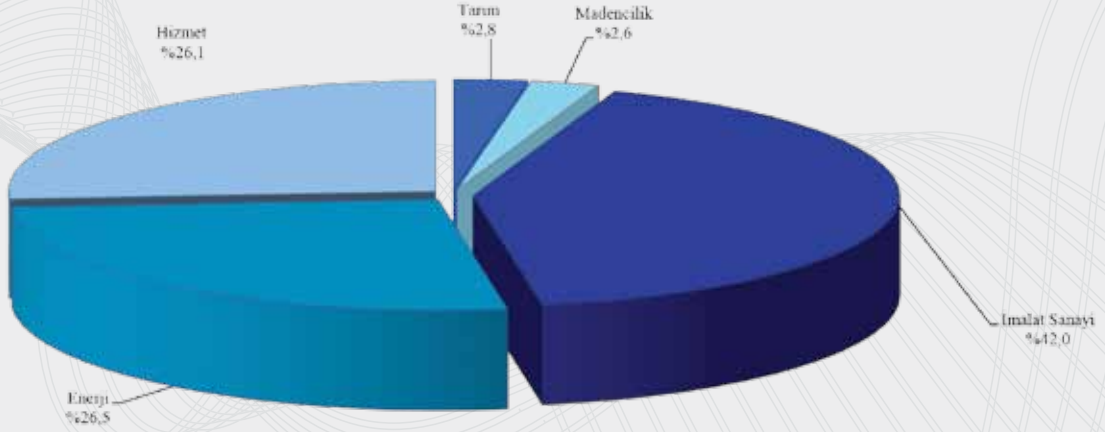
Sektörler	Belge Sayısı			Sabit Yatırım (000 ₺)			İstihdamdaki Kişi Sayısı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Tarım	105	524	259	461.949	3.278.360	1.639.440	2.674	15.905	7.203
Madencilik	165	267	302	1.070.527	2.034.825	1.502.769	4.269	6.077	6.146
İmalat sanayi	1.717	2.422	2.560	13.819.634	38.411.670	24.275.386	60.530	81.294	72.155
Enerji	127	165	214	11.329.373	9.555.278	15.342.055	2.305	3.017	4.647
Hizmet	608	1.126	1.284	10.041.683	13.546.113	15.094.837	31.802	52.462	41.974
Toplam	2.722	4.504	4.619	36.723.165	66.826.246	57.854.486	101.580	158.755	132.125
Değişim Oranı									
Tarım	-15,3	399,0	-50,6	17,5	609,7	-50,0	-17,7	494,8	-54,7
Madencilik	-1,8	61,8	13,1	46,5	90,1	-26,1	-22,0	42,4	1,1
İmalat sanayi	-38,3	41,1	5,7	0,0	177,9	-36,8	-32,3	34,3	-11,2
Enerji	-19,6	29,9	29,7	-2,2	-15,7	60,6	-57,8	30,9	54,0
Hizmet	-25,2	85,2	14,0	7,9	34,9	11,4	-33,3	65,0	-20,0
Toplam	-32,7	65,5	2,6	2,5	82,0	-13,4	-32,9	56,3	-16,8
Toplam İçindeki Oranı									
Tarım	3,9	11,6	5,6	1,3	4,9	2,8	2,6	10,0	5,5
Madencilik	6,1	5,9	6,5	2,9	3,0	2,6	4,2	3,8	4,7
İmalat sanayi	63,1	53,8	55,4	37,6	57,5	42,0	59,6	51,2	54,6
Enerji	4,7	3,7	4,6	30,9	14,3	26,5	2,3	1,9	3,5
Hizmet	22,3	25,0	27,8	27,3	20,3	26,1	31,3	33,0	31,8
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki rapor verilerinden farklı olabilir.

2011 yılında tarım sektörüne verilen teşvikler %50,0 oranında azalarak 1.639 milyon ₺, madencilik sektörüne verilen teşvikler %26,1 oranında azalarak 1.503 milyon ₺, imalat sanayi sektörüne verilen teşvikler %36,8 oranında azalarak 24.275 milyon ₺'ye gerilemiştir. Enerji sektörüne verilen teşvikler %60,6 oranında artarak 15.342 milyon ₺, hizmet sektörüne verilen teşvikler de %11,4 oranında artarak 15.095 milyon ₺'ye yükselmiştir.

2011 yılında teşvik belgesine bağlanan sabit yatırımlar içinde %42,0 oranı ile yine imalat sanayi sektörü ilk sırada yer alırken, enerji sektörü %26,5; hizmet sektörü %26,1; tarım sektörü %2,8; madencilik sektörü %2,6 oranına sahiptir. 2011 yılında, 2010 yılına göre enerji ve hizmetler sektörlerinin toplam yatırım teşviklerinden aldığı pay artarak, toplam sabit yatırımların yarısından fazlasını %53,0'ını almaktadır. Tarım, madencilik ve imalat sanayi sektörlerinin payları ise azalmıştır (Bkz, Grafik 40).

Kaynak: Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü
Grafik 40. 2011 Yılı için Yatırım Teşviklerinin Sektörel Dağılımı

2011 yılında toplam 4.619 adet yatırım teşvik belgesi ile 132.125 kişiye istihdam sağlanması amaçlanmıştır. Bunların 72.155'inin imalat sanayi, 41.974'ünün hizmet, 7.203'ünün tarım, 6.146'sının madencilik ve 4.647'sinin enerji sektöründe istihdam edilmesi hedeflenmiştir.

2011 yılında teşvik belgesine bağlanan yatırımların %70,7'si komple yeni yatırımlara, %21,2'si tevsi yatırımlarına, %8,1'i diğer yatırımlara ayrılmıştır. 2011 yılında yeni yatırımlar için verilen 3.101 adet teşvik belgesinin tutarı 40.908 milyon ₺ olurken, tevsi yatırımlarına verilen 1.066 adet teşvik belgesinin tutarı 12.281 milyon ₺, bunların dışında kalan yatırımlar için verilen 452 adet teşvik belgesinin tutarı da 4.666 milyon ₺ olmuştur (Bkz, Tablo 104).

Tablo 104. Mahiyetlerine göre Yatırım Teşvik Belgeleri

Yatırımın Mahiyeti	Belge Sayısı			Sabit Yatırım (000 ₺)			İstihdamdaki Kişi Sayısı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Komple yeni yatırım	1.526	3.053	3.101	23.081.859	50.539.974	40.908.266	65.385	113.740	103.667
Tevsi	747	960	1.066	7.865.490	10.304.904	12.280.679	22.083	26.369	23.372
Diğer	449	491	452	5.775.816	5.981.368	4.665.541	14.112	18.646	5.086
Toplam	2.722	4.504	4.619	36.723.165	66.826.246	57.854.486	101.580	158.755	132.125
Değişim Oranı									
Komple yeni yatırım	-23,9	100,1	1,6	-15,8	119,0	-19,1	-26,3	74,0	-8,9
Tevsi	-30,8	28,5	11,0	75,8	31,0	19,2	-43,2	19,4	-11,4
Diğer	-53,3	9,4	-7,9	46,4	3,6	-22,0	-40,3	32,1	-72,7
Toplam	-32,7	65,5	2,6	2,5	82,0	-13,4	-32,9	56,3	-16,8
Toplam İçindeki Oranı									
Komple yeni yatırım	56,1	67,8	67,1	62,9	75,6	70,7	64,4	71,6	78,5
Tevsi	27,4	21,3	23,1	21,4	15,4	21,2	21,7	16,6	17,7
Diğer	16,5	10,9	9,8	15,7	9,0	8,1	13,9	11,7	3,8
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki rapor verilerinden farklı olabilir.

2.4.1 Bölgesel Düzeyde Yatırımlar

Hazine Müsteşarlığı tarafından yatırım teşvik belgeleri konusunda oluşturulan bölgelerde, sosyo-ekonomik gelişme düzeyleri dikkate alınarak dört grup esas alınmıştır. 2011 yılında verilen toplam 57.854 milyon ₺ tutarındaki sabit yatırım teşvik belgeleri içinde ilk sırayı 27.692 milyon ₺ ile (%47,9 oranı) 1. Bölge alırken, 13.266 milyon ₺ ile (%22,9 oranı) 3. Bölge, 8.768 milyon ₺ ile (%15,2 oranı) 4. Bölge ve 8.129 ₺ ile (%14,1 oranı) 2. Bölge izlemiştir. 2011 yılında geçen yıla göre verilen teşviklerde en yüksek oranlı artış %44,7 oranı ile 4. Bölge’de gerçekleşirken, %11,5 oranı ile 1. Bölge bunu ikinci sırada izlemiştir. Geçen yıla göre verilen teşviklerde 2. Bölge’de %63,9, 3. Bölge’de de %1,0 oranında azalış kaydedilmiştir. Verilen teşvik belgeleri ile 1. Bölge’de 51.659; 2. Bölge’de 20.947; 3. Bölge’de 37.374 ve 4. Bölge’de 22.145 kişiye istihdam sağlanması amaçlanmıştır (Bkz; Tablo 105, Grafik 41).

Tablo 105. Bölgelere göre Yatırım Teşvik Belgeleri

Bölgeler ⁽¹⁾	Belge Sayısı		Sabit Yatırım (000 ₺)				Değişim Oranı	İstihdamdaki Kişi Sayısı				Değişim Oranı
	2010		2010		2011			2010		2011		
	Yatırım Değeri	Toplam İçindeki Oranı	Yatırım Değeri	Toplam İçindeki Oranı	Yatırım Değeri	Toplam İçindeki Oranı		Kişi Sayısı	Toplam İçindeki Oranı	Kişi Sayısı	Toplam İçindeki Oranı	
1. Bölge	1.262	1.599	24.830.579	37,2	27.692.040	47,9	11,5	55.506	35,0	51.659	39,1	-6,9
2. Bölge	662	691	22.534.416	33,7	8.128.737	14,1	-63,9	30.241	19,0	20.947	15,9	-30,7
3. Bölge	1.506	1.460	13.400.751	20,1	13.266.183	22,9	-1,0	43.586	27,5	37.374	28,3	-14,3
4. Bölge	1.074	869	6.060.500	9,1	8.767.526	15,2	44,7	29.422	18,5	22.145	16,8	-24,7
Toplam	4.504	4.619	66.826.246	100,0	57.854.486	100,0	-13,4	158.755	100,0	132.125	100,0	-16,8

Kaynak: Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü.

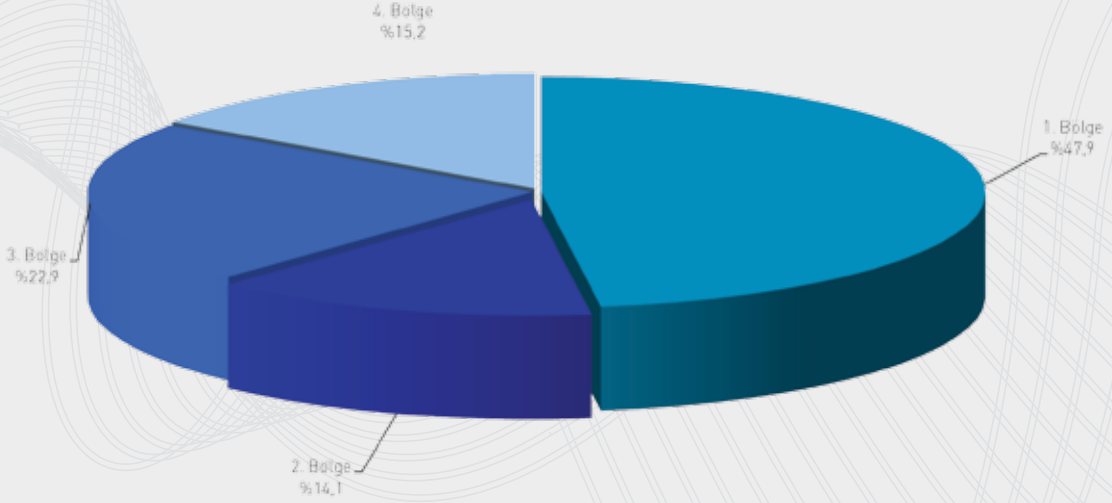
(1): **1. Bölge:** İstanbul, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, İzmir, Bursa, Eskişehir, Bilecik, Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova, Ankara illerini,

2. Bölge: Balıkesir, Çanakkale, Aydın, Denizli, Muğla, Antalya, Isparta, Burdur, Adana, Mersin illerini,

3. Bölge: Konya, Karaman, Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye, Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir, Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak, Kayseri, Sivas, Yozgat, Zonguldak, Karabük, Bartın, Samsun, Tokat, Çorum, Amasya, Gaziantep, Adıyaman, Kilis illerini,

4. Bölge: Kastamonu, Çankırı, Sinop, Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane, Erzurum, Erzincan, Bayburt, Ağrı, Kars, Ardahan, Iğdır, Van, Muş, Bitlis, Hakkari, Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli, Şanlıurfa, Diyarbakır, Mardin, Batman, Şırnak, Siirt illerini kapsamaktadır.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki rapor verilerinden farklı olabilir.

Kaynak: Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü.

Grafik 41. 2011 Yılı için Sabit Yatırımların Bölgesel Dağılımı

2011 yılında verilen toplam sabit yatırım teşvik belgelerinin İBBS Düzey-2'ye göre dağılımında ilk sırayı 8.923 milyon ₺ (%15,4 oranı) ile TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova) bölgesi alırken, 8.633 milyon ₺ (%14,9 oranı) ile TR10 (İstanbul) bölgesi ikinci sırada, 3.139 milyon ₺ (%5,4 oranı) ile TR63 (Hatay, K. Maraş, Osmaniye) bölgesi üçüncü, 2.890 milyon ₺ (%5,0 oranı) ile TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik) bölgesi dördüncü sırada takip etmiştir. Yatırım teşvik belgelerinin en az verildiği bölge 2 milyon ₺ ile TR22 (Çanakkale ili Bozcaada, Gökçeada) ilçeleri, 414 milyon ₺ ile TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkâri) bölgesi ve 421 milyon ₺ ile TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop) bölgesi olmuştur. Verilen yatırım teşvik belgeleri ile TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova) bölgesinde 9.668 kişiye, TR10 (İstanbul) bölgesinde 17.723 kişiye, TR63 (Hatay, K. Maraş, Osmaniye) bölgesinde 6.254 kişiye, TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik) bölgesinde de 7.197 kişiye istihdam sağlanması amaçlanmıştır (Bkz, Tablo 106).

2011 yılında 2010 yılına kıyasla verilen yatırım teşvik belgelerinde en yüksek oranlı artış %168,1 oranı ile TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli) bölgesinde, en yüksek oranlı düşüş %84,8 oranı ile TR62 (Adana, Mersin) bölgesinde gerçekleşmiştir.

Tablo 106. Yatırım Teşvik Belgelerinin İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Dağılımı

Kodu	İBBS-Düzey-2	Belge Sayısı			Sabit Yatırım (000 ₺)			İstihdamdaki Kişi Sayısı		
		2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
TR10	İstanbul	351	382	501	5.761.337	6.835.533	8.632.819	11.318	16.678	17.723
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	79	113	167	1.323.246	1.717.496	2.568.936	4.504	4.022	4.608
TR31	İzmir	132	181	198	794.695	6.350.893	2.405.154	3.990	5.119	5.828
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	167	222	271	4.940.111	2.939.162	2.890.367	9.293	9.810	7.197
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	172	217	279	4.268.857	5.016.014	8.923.427	9.687	12.159	9.668
TR51	Ankara	120	147	183	1.207.961	1.971.481	2.271.338	3.828	7.718	6.635
TR22	Balıkesir, Çanakkale	54	87	78	482.312	1.161.842	1.651.517	1.441	3.296	2.313
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	124	179	208	761.659	2.606.848	1.932.704	4.165	12.704	4.974
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	138	214	219	1.049.254	2.206.770	2.027.294	6.657	7.946	7.852
TR62	Adana, Mersin	163	182	186	3.644.259	16.558.956	2.517.221	4.762	6.295	5.808
TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	152	267	235	1.434.062	2.764.395	2.049.789	5.338	10.821	7.396
TR52	Konya, Karaman	132	315	285	582.126	1.716.272	1.501.637	3.683	8.197	7.385
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	103	157	180	2.018.014	3.163.969	3.139.030	3.892	4.521	6.254
TR71	Kırkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	57	121	110	274.814	1.478.879	545.132	1.349	4.091	1.864
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	107	190	187	572.774	1.033.762	1.407.574	2.653	5.208	4.419
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	29	33	60	185.302	313.757	718.026	750	1.142	1.342
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	83	166	174	2.943.796	1.393.785	1.550.102	3.713	4.000	3.327
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	110	257	229	945.394	1.535.931	2.354.892	4.122	5.606	5.387
TR82	Kastamon, Çankırı, Sinop	33	97	72	205.786	1.145.807	421.272	1.188	5.869	2.775
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	81	184	179	1.303.444	1.616.834	2.719.293	3.275	4.471	4.735
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	37	83	76	804.525	528.318	652.382	1.899	1.879	1.491
TRA2	Ağrı, Kars, Ardahan, Iğdır	28	48	51	93.349	379.050	423.589	722	1.030	834
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	71	201	158	297.033	778.843	2.087.862	3.097	4.675	4.499
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	58	100	97	289.367	397.320	414.431	1.994	2.550	1.698
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	66	212	136	291.181	739.053	1.061.122	1.313	5.082	3.757
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	73	146	98	241.811	468.351	985.375	2.880	3.834	2.313
TR22	Çanakkale İli Bozcaada, Gökçeada İlçeleri	2	3	2	6.699	6.924	2.200	67	32	43
	Türkiye	2.722	4.504	4.619	36.723.165	66.826.246	57.854.486	101.580	158.755	132.125
Bir Önceki Yıla göre Değişim Oranı										
TR10	İstanbul	-53,0	8,8	31,2	-34,3	18,6	26,3	-63,4	47,4	6,3
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	-41,0	43,0	47,8	24,8	29,8	49,6	8,0	-10,7	14,6
TR31	İzmir	-25,8	37,1	9,4	-40,8	699,2	-62,1	-13,2	28,3	13,9
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	-37,7	32,9	22,1	92,6	-40,5	-1,7	-48,4	5,6	-26,6
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	-48,3	26,2	28,6	34,3	17,5	77,9	-31,6	25,5	-20,5
TR51	Ankara	-41,7	22,5	24,5	-12,3	63,2	15,2	-54,0	101,6	-14,0
TR22	Balıkesir, Çanakkale	-41,3	61,1	-10,3	-84,7	140,9	42,1	-64,5	128,7	-29,8
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	-17,9	44,4	16,2	-35,7	242,3	-25,9	-55,1	205,0	-60,8
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	-27,4	55,1	2,3	-32,2	110,3	-8,1	-26,3	19,4	-1,2
TR62	Adana, Mersin	-11,9	11,7	2,2	179,8	354,4	-84,8	-24,6	32,2	-7,7
TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	-13,1	75,7	-12,0	23,5	92,8	-25,9	-12,6	102,7	-31,7
TR52	Konya, Karaman	-15,4	138,6	-9,5	66,7	194,8	-12,5	21,9	122,6	-9,9
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	-8,0	52,4	14,6	70,2	56,8	-0,8	-7,6	16,2	38,3
TR71	Kırkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	-35,2	112,3	-9,1	-5,1	438,1	-63,1	-38,6	203,3	-54,4
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	-16,4	77,6	-1,6	54,8	80,5	36,2	-25,7	96,3	-15,1
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	-38,3	13,8	81,8	-70,5	69,3	128,8	-32,2	52,3	17,5
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	-24,5	100,0	4,8	588,0	-52,7	11,2	-5,9	7,7	-16,8

Tablo 106. Yatırım Teşvik Belgelerinin İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Dağılımı (Devamı)

Kodu	İBBS-Düzey-2	Belge Sayısı			Sabit Yatırım (000 ₺)			İstihdamdaki Kişi Sayısı		
		2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	-42,4	133,6	-10,9	21,2	62,5	53,3	5,3	36,0	-3,9
TR82	Kastamon, Çankırı, Sinop	-42,1	193,9	-25,8	-84,9	456,8	-63,2	-29,0	394,0	-52,7
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	-42,6	127,2	-2,7	6,8	24,0	68,2	-15,9	36,5	5,9
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	-21,3	124,3	-8,4	50,6	-34,3	23,5	70,5	-1,1	-20,6
TRA2	Ağrı, Kars, Ardahan, Iğdır	40,0	71,4	6,3	-30,5	306,1	11,8	77,8	42,7	-19,0
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	-22,0	183,1	-21,4	-39,3	162,2	168,1	22,5	51,0	-3,8
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	-19,4	72,4	-3,0	-12,7	37,3	4,3	29,1	27,9	-33,4
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	-8,3	221,2	-35,8	-16,5	153,8	43,6	-15,0	287,1	-26,1
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	37,7	100,0	-32,9	-67,5	93,7	110,4	71,1	33,1	-39,7
TR22	Çanakkale İli Bozcaada, Gökçeada İlçeleri	-	50,0	-33,3	-	3,4	-68,2	-	-52,2	34,4
	Türkiye	-32,7	65,5	2,6	2,5	82,0	-13,4	-32,9	56,3	-16,8
Türkiye İçindeki Oran										
TR10	İstanbul	12,9	8,5	10,8	15,7	10,2	14,9	11,1	10,5	13,4
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	2,9	2,5	3,6	3,6	2,6	4,4	4,4	2,5	3,5
TR31	İzmir	4,8	4,0	4,3	2,2	9,5	4,2	3,9	3,2	4,4
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	6,1	4,9	5,9	13,5	4,4	5,0	9,1	6,2	5,4
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	6,3	4,8	6,0	11,6	7,5	15,4	9,5	7,7	7,3
TR51	Ankara	4,4	3,3	4,0	3,3	3,0	3,9	3,8	4,9	5,0
TR22	Balıkesir, Çanakkale	2,0	1,9	1,7	1,3	1,7	2,9	1,4	2,1	1,8
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	4,6	4,0	4,5	2,1	3,9	3,3	4,1	8,0	3,8
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	5,1	4,8	4,7	2,9	3,3	3,5	6,6	5,0	5,9
TR62	Adana, Mersin	6,0	4,0	4,0	9,9	24,8	4,4	4,7	4,0	4,4
TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	5,6	5,9	5,1	3,9	4,1	3,5	5,3	6,8	5,6
TR52	Konya, Karaman	4,8	7,0	6,2	1,6	2,6	2,6	3,6	5,2	5,6
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	3,8	3,5	3,9	5,5	4,7	5,4	3,8	2,8	4,7
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	2,1	2,7	2,4	0,7	2,2	0,9	1,3	2,6	1,4
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	3,9	4,2	4,0	1,6	1,5	2,4	2,6	3,3	3,3
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	1,1	0,7	1,3	0,5	0,5	1,2	0,7	0,7	1,0
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	3,0	3,7	3,8	8,0	2,1	2,7	3,7	2,5	2,5
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	4,0	5,7	5,0	2,6	2,3	4,1	4,1	3,5	4,1
TR82	Kastamon, Çankırı, Sinop	1,2	2,2	1,6	0,6	1,7	0,7	1,2	3,7	2,1
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	3,0	4,1	3,9	3,5	2,4	4,7	3,2	2,8	3,6
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	1,4	1,8	1,6	2,2	0,8	1,1	1,9	1,2	1,1
TRA2	Ağrı, Kars, Ardahan, Iğdır	1,0	1,1	1,1	0,3	0,6	0,7	0,7	0,6	0,6
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	2,6	4,5	3,4	0,8	1,2	3,6	3,0	2,9	3,4
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	2,1	2,2	2,1	0,8	0,6	0,7	2,0	1,6	1,3
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	2,4	4,7	2,9	0,8	1,1	1,8	1,3	3,2	2,8
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	2,7	3,2	2,1	0,7	0,7	1,7	2,8	2,4	1,8
TR22	Çanakkale İli Bozcaada, Gökçeada İlçeleri	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
	Türkiye	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü.

Not: TR22 bölge tanımı İBBS-Düzey 2 sınıflama tanımından, farklılık göstermektedir (TR22: Balıkesir, Çanakkale'dir).

2.5 Para ve Banka

2.5.1 Para, Banka ve Sermaye Piyasası

2008 yılında gelişmiş ülkelerin finansal piyasalarında başlayan ve küresel ekonominin tamamına yayılan ekonomik kriz sürecinde, merkez bankaları krizin etkilerini gidermeye yönelik para politikalarını uygulamaya başlamıştır. Gelişmekte olan ülkelerin merkez bankaları krizin ilk dönemlerinde temkinli bir duruş sergilemiştir. Ancak, küresel anlamda ekonominin yavaşlaması ve küresel enflasyonun hızla düşmesiyle, finansal piyasaları göreceli olsa da istikrarlı seyreden ve risk primlerindeki bozulması sınırlı olan gelişmekte olan ülkeler, yüksek miktarlarda faiz indirimlerine gitmiştir.

Ülkemizde geçmişte yaşanan ekonomik krizlerin sağladığı deneyimler bu dönemde hızlı ve etkili kararlar alınabilmesini kolaylaştırmıştır. TCMB küresel krizin derinleştiği 2008 yılı sonlarından itibaren fiyat istikrar amacı ve finansal istikrarı sağlama görevi doğrultusunda, para politikası uygulamalarında farklı araçları bir arada kullanmış, krizin iktisadi faaliyet kolları üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlandırmaya yönelik politikalar uygulamıştır. 2009 yılında parasal genişleme sürecini başlatmış ve enflasyonun hedefin altında gerçekleşmesi ihtimalini öngörerek politika faizlerinde indirime gitmiştir. Bunun yanı sıra Türk Lirası ve döviz likiditesi sıkışıklığını giderecek, kredi piyasalarının sağlıklı işlemlerini sağlayacak önlemler almıştır.

2010 ve 2011 yılları para politikası uygulamalarında küresel kriz sonrası toparlanma sürecinde yaşanan küresel dengesizlikler ve belirsizlikler etkili olmuştur. 2010 yılından itibaren küresel ekonomide yavaş da olsa toparlanma süreci başlamıştır. Gelişmiş ülke ekonomilerinde toparlanma daha yavaş olurken, gelişmekte olan ülkelere daha hızlı ve istikrarlı olmuştur. TCMB bu dönemde krizin finansal piyasalar üzerindeki etkisinin hafiflemesinden hareketle, kriz sırasında alınan likidite önlemlerinin geri alınmasını ve para politikasının normalleştirilmesini kapsayan bir çıkış stratejisi açıklamıştır. Çıkış stratejisi çerçevesinde kriz döneminde uygulanan geçici likidite destekleri geri çekilirken, piyasaya ihtiyacından fazla sağlanan likidite kademeli olarak azaltılmış, zorunlu karşılık oranları arttırılmıştır.

2011 yılında da TCMB fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek öncelikli amacı doğrultusunda, para politikası uygulamalarını enflasyon hedeflemesi rejimi çerçevesinde sürdürmüştür. Para politikasında hedef değişken olarak TÜFE'nin 12 aylık değişimiyle hesaplanan yıl sonu enflasyon oranları temel alınmakta, enflasyon hedefleri nokta hedef olarak Hükümet'le birlikte belirlenmektedir. Bu çerçevede orta vadeli enflasyon hedefi %5,5 olarak korunmuştur.

2010 yılının son çeyreğinde, gelişmiş ülke merkez bankalarının parasal genişleme sürecine girmesi ve buna bağlı olarak gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarının hız kazanması, para politikası stratejisinde değişiklik yapılmasını zorunlu kılmıştır. Ülkemizde bu gelişmelerden etkilenmiş ve kısa vadeli yurt dışı finansman imkânlarının düşük maliyetle bol miktarda sağlanabilmesi hızlı bir kredi genişlemesine ve Türk Lirasının değer kazanmasına yol açmıştır. Merkez Bankası, uygulamaya başladığı yeni strateji çerçevesinde makro finansal risklerin azaltılabilmesine yönelik politikalar geliştirmiştir. Bu çerçevede, geleneksel politika aracı olan bir hafta vadeli repo ihalelerine ek olarak zo-

runlu karşılıklar, faiz koridoru ve diğer likidite politikalarını aktif bir şekilde kullanmaya başlamıştır. Bu tarih ile Avrupa ekonomilerinde belirsizliklerin arttığı Ağustos 2011 arası dönemde, bir yandan kısa vadeli sermaye akımlarının sınırlanması ve döviz kurundaki aşırı değerlenmenin önlenmesi hedeflenirken, diğer yandan yurt içindeki krediler ve talebin daha kontrollü biçimde büyümesinin sağlanması ile de iç ve dış talepteki ayrışmanın dengelenmesine odaklanılmıştır. Risk iştahının güçlü olması ve sermaye akımlarının kısa vadede yoğunlaşması üzerine, fiyat istikrarından taviz vermeden finansal istikrarı gözetebilmek amacıyla politika faizine ek olarak zorunlu karşılıklar ve faiz koridorunu faal şekilde kullanmaya başlayarak para politikası araçlarını zenginleştirmiştir. Ayrıca, açtığı düzenli döviz alım ihaleleriyle kısa vadeli sermaye akımlarını mümkün olduğunca TCMB rezervlerinin güçlendirilmesi amacıyla kullanmayı hedeflemiştir.

2011 yılının Ağustos ayından itibaren bazı Avrupa ülkelerindeki kamu borç yükü sorunları ve küresel büyümeye ilişkin endişelerin derinleşmesinin küresel ölçekte riskten kaçınma eğilimini arttırması, gelişmekte olan ülkelere sermaye çıkışlarının hızlanmasına neden olmuştur. TCMB bu dönemde politika araçlarını genişletici yönde kullanarak faiz koridorunu daraltmış ve bankacılık sisteminin likidite ihtiyacını azaltmaya yönelik olarak Türk Lirası zorunlu karşılık oranlarında düzenlemeler yapmıştır.

Yılın son çeyreğinde TCMB, küresel risk iştahının bozulmasıyla Türk Lirasında gözlenen aşırı değer kaybı ile fiyatı yönetilen/yönlendirilen ürünlere yapılan fiyat ayarlamalarının, enflasyonda öngörülenin üzerinde bir artışa neden olması üzerine, Ekim ayından itibaren parasal sıkılaştırmaya gitmiştir. 2011 yılının son döneminde enflasyonun yıllar sonra %10'un üzerinde çift haneli olarak gerçekleşmesi beklentisinin oluşması üzerine, 29 Aralık 2011 tarihinden itibaren istisnai dönemlerde uygulanacak para politikasını açıklayarak ek parasal sıkılaştırmaya gitmiştir. TCMB ek parasal sıkılaştırmayı açık piyasa işlemleri yoluyla sağlarken, politika faizinden yapılan fonlama miktarını geçici bir süre için azaltmış ve geleneksel ihale yöntemiyle gün içi bir hafta vadeli repo fonlaması yapmaya başlamıştır. Bu ihalelerde faizlerin piyasa tarafından belirlenmesi fonlama maliyetinin artmasını sağlamıştır. Gerekli olan durumlarda destekleyici olarak etkili döviz satışları ve doğrudan müdahaleler kullanılmıştır.

2011 yılında da para ve kredi piyasalarında oluşan faizlerin temel belirleyicisi TCMB olmuştur. TCMB Para Politikası Kurulu; iç talepteki güçlü artışın desteğiyle iktisadi faaliyetlerde toparlanmanın ancak, dış talepteki zayıf seyrin devam ettiği, toplam talep koşullarının enflasyon üzerinde baskı oluşturmadığı görüşünden hareketle, politika faiz oranını 25 baz puan azaltarak %6,25 düzeyine düşürmüştür.

Kurul, fiyat istikrarına ve finansal istikrara ilişkin risklerin azaltılması açısından, düşük düzeyde politika faizi, geniş faiz koridoru ve yüksek zorunlu karşılık oranlarından oluşan politika bileşimini uygulamayı Ağustos ayına kadar sürdürmüş ve politika faiz oranını %6,25; gecelik borçlanma faiz oranını da %1,50 düzeyinde sabit tutmuştur. Ancak, 4 Ağustos 2011 tarihinde olağanüstü toplanan Para Politikası Kurulu, politika faizini 50 baz puan azaltarak %5,75; gecelik borçlanma faiz oranını da 350 baz puan arttırarak %5,0 düzeyinde belirlemiştir. Böylece borç verme ile borçlanma arasında 2010 yılı Aralık ayında 750 baz puana yükseltilecek fark, 400 baz puana çekilmiştir. Kurul, bazı Avrupa ülkelerindeki kamu borcu sorununa ve küresel büyümeye ilişkin endişelere dayanarak

faiz oranlarında düzenleme yapmıştır. Kurul, kısa vadeli faizlerde oluşabilecek aşağı yönlü oynaklığı azaltmak amacıyla, gecelik borçlanma faizini önemli ölçüde arttırarak faiz koridorunu daraltmaya karar vermiştir. Bunun yanı sıra, küresel ekonomiye dair giderek artan sorunların, yurt içi iktisadi faaliyet kolları üzerinde durgunluğa yol açma riskini azaltmak amacıyla, politika faizinde ölçülü bir indirime gitmiştir.

TCMB, Ekim ayında gecelik borç verme faiz oranını 350 baz puan arttırarak faiz koridorunu yukarı doğru genişletmiştir. Ayrıca haftalık repo faiz oranından yapılan bir hafta vadeli fonlama miktarı düşürülerek piyasaya sağlanan likiditenin ağırlıklı ortalama faizi yükseltilmiştir.

Para Politikası Kurulu, küresel ekonomiye dair belirsizliklerin devam etmesi nedeniyle para politikasındaki esnekliğin korunmasının uygun olacağı, bu çerçevede alınan tedbirlerin krediler, yurt içi talep ve enflasyon beklentileri üzerindeki etkilerinin takip edileceğini belirtmiş ve yıl sonuna kadar politika faizi ve gecelik borçlanma faiz oranlarında değişiklik yapmamıştır. Politika faizi %5,75; gecelik borçlanma faiz oranı da %5,0 düzeylerinde sabit tutulmuştur (Bkz, Tablo 107).

Tablo 107. 2010 Yılı için Para Politikası Kurulu Faiz Kararları

Para Politikası Kurulu Toplantı Tarihleri	Faiz Kararı	Gecelik Borçlanma Faiz Oranı	Politika Faizi ⁽¹⁾
20 Ocak 2011	-0,25	1,50	6,25
15 Şubat 2011	Değişiklik Yapılmadı	1,50	6,25
23 Mart 2011	Değişiklik Yapılmadı	1,50	6,25
21 Nisan 2011	Değişiklik Yapılmadı	1,50	6,25
25 Mayıs 2011	Değişiklik Yapılmadı	1,50	6,25
23 Haziran 2011	Değişiklik Yapılmadı	1,50	6,25
21 Temmuz 2011	Değişiklik Yapılmadı	1,50	6,25
4 Ağustos 2011	-0,50	5,00	5,75
23 Ağustos 2011	Değişiklik Yapılmadı	5,00	5,75
20 Eylül 2011	Değişiklik Yapılmadı	5,00	5,75
20 Ekim 2011	Değişiklik Yapılmadı	5,00	5,75
23 Kasım 2011	Değişiklik Yapılmadı	5,00	5,75
22 Aralık 2011	Değişiklik Yapılmadı	5,00	5,75

Kaynak: TCMB.

(1): Merkez Bankası 18 Mayıs 2010 tarihinden itibaren 1 haftalık repo ihalesi faiz oranını, politika faizi olarak kullanmaya başlamıştır.

Yıl içinde gerçekleştirilen para politikası uygulamaları çerçevesinde, 2010 yılına göre M1 para arzının alt kalemi olan dolaşımdaki para %11,2'lik artışla 49.347 milyon ₺'ye, vadesiz ₺ mevduatı %9,4'lük artışla 65.220 milyon ₺'ye, vadesiz yabancı para cinsinden mevduat (YP) %13,3'lük artışla 33.888 milyon ₺'ye yükselmiştir. TÜFE'nin 2011 yılında %10,45 oranında arttığı dikkate alındığında reel olarak dolaşımdaki para %2 oranında, vadesiz ₺ mevduatı %1,0 oranında düşerken, vadesiz yabancı para mevduatı %2,6 oranında artış göstermiştir. Böylece dar tanımlı para arzı M1 %10,9'luk artışla 148.455 milyon ₺'ye yükselirken, reel olarak %4 oranında büyümüştür (Bkz; Tablo 108, Grafik 42).

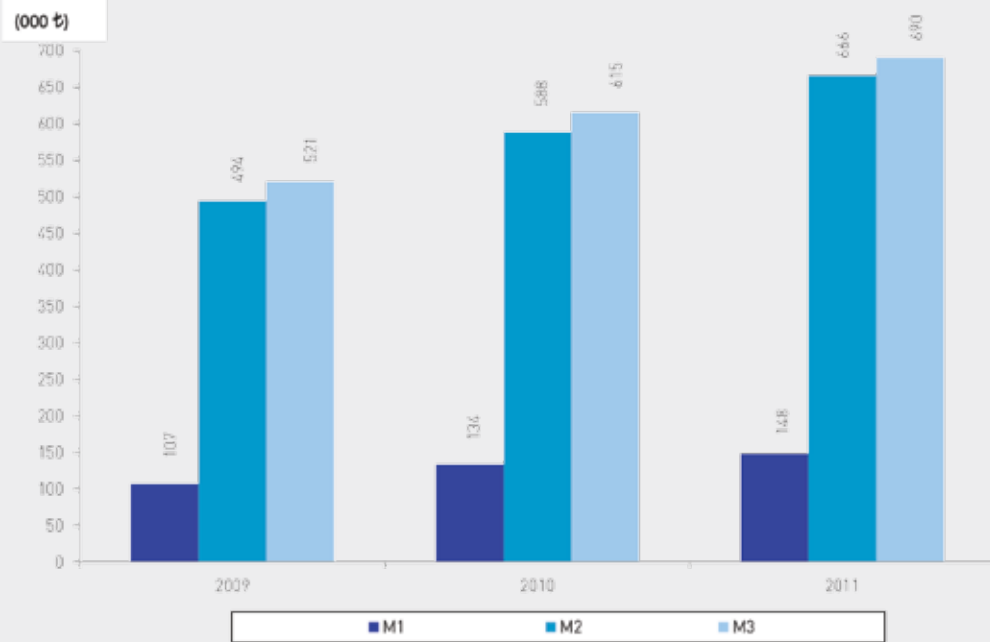
Tablo 108. Para Arzları

Bileşenler ⁽¹⁾	2009	2010	2011	(000 ₺)		
				Değişim Oranı		
				2009	2010	2011
M1	107.051.398	133.884.898	148.455.145	28,4	25,1	10,9
Dolaşımdaki para	34.289.353	44.368.280	49.347.189	12,5	29,4	11,2
Vadesiz mevduat (₺)	44.737.540	59.611.531	65.220.312	47,1	33,2	9,4
Vadesiz mevduat (YP)	28.024.504	29.905.087	33.887.644	24,5	6,7	13,3
M2	494.024.148	587.814.547	665.642.351	13,8	19,0	13,2
Vadeli mevduat (₺)	266.610.255	330.176.675	359.639.744	11,8	23,8	8,9
Vadeli mevduat (YP)	120.362.496	123.752.974	157.547.462	7,2	2,8	27,3
M3	520.674.414	615.088.260	690.089.286	13,6	18,1	12,2
Repo	3.599.806	3.946.153	3.890.683	4,6	9,6	-1,4
Para piyasası fonları	23.050.460	23.327.561	20.556.252	11,2	1,2	-11,9

Kaynak: TCMB.

(1): Veriler, yılın son Cuma günü itibariyledir.
YP: Yabancı para.

M2 para arzının alt kalemi olan ₺ cinsinden vadeli mevduat 2011 yılında %8,9'luk artışla 359.640 milyon ₺'ye, yabancı para cinsinden vadeli mevduat ise %27,3'lük artışla 157.547 milyon ₺'ye yükselmiştir. M2 para arzı, vadeli YP mevduattaki yüksek oranlı artışın etkisiyle %13,2 oranında artarak 665.642 milyon ₺ olmuştur. M2 para arzında reel olarak da %2,5'lik artış meydana gelmiştir. M3 para arzı %12,2'lik artışla 690.089 milyon ₺'ye yükselirken, reel olarak da %1,6 oranında artmıştır.

Kaynak: TCMB.

Grafik 42. Yıllara göre Para Arzları

Bankalardaki Türk Lirası cinsinden toplam mevduat artış oranı geçen yıla göre büyük ölçüde gerilemiş ve %9,7'lik artışla 417.299 milyon ₺ olarak gerçekleşmiştir. Yabancı para cinsinden mevduat (DTH) ise geçen yıla göre %24,8'lik yüksek oranlı artışla 180.689 milyon ₺'ye yükselmiştir. Böylece mevduat bankalarındaki toplam mevduat %13,8'lik artışla 597.988 milyon ₺ olmuştur. Reel olarak Türk Lirası cinsinden mevduatlarda %0,7 oranında düşüş olurken, döviz tevdiat hesaplarında %13,0 oranında artış olmuştur. Böylece toplam mevduattaki reel artış %3,0 olmuştur (Bkz; Tablo 109, Grafik 43).

Tablo 109. Mevduat Bankalarındaki Mevduat

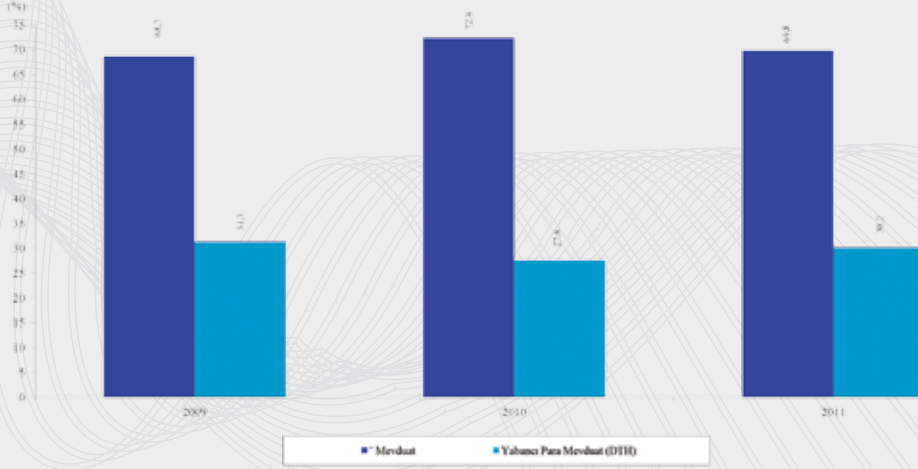
Mevduat ^{(1); (2)}	2009	2010	2011	Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
				2009	2010	2011	2009	2010	2011
				(000 ₺)					
₺ Mevduatı	305.200.507	380.516.588	417.299.158	68,7	72,4	69,8	13,5	24,7	9,7
Tasarruf mevduatı	196.692.553	237.404.486	264.557.567	44,2	45,2	44,2	9,4	20,7	11,4
Vadeli	179.902.350	214.228.444	239.403.040	40,5	40,8	40,0	7,5	19,1	11,8
Vadesiz	16.790.203	23.176.042	25.154.527	3,8	4,4	4,2	35,1	38,0	8,5
Ticari mevduat	66.245.214	92.031.769	94.105.625	14,9	17,5	15,7	29,4	38,9	2,3
Vadeli	49.483.951	69.598.846	68.789.440	11,1	13,2	11,5	24,7	40,6	-1,2
Vadesiz	16.761.263	22.432.923	25.316.185	3,8	4,3	4,2	45,6	33,8	12,9
Resmi mevduat	21.178.199	25.860.002	32.100.775	4,8	4,9	5,4	20,9	22,1	24,1
Vadeli	11.418.013	14.268.602	20.768.147	2,6	2,7	3,5	20,7	25,0	45,6
Vadesiz	9.760.186	11.591.400	11.332.628	2,2	2,2	1,9	21,2	18,8	-2,2
Diğer mevduat	21.084.541	25.220.331	26.535.191	4,7	4,8	4,4	3,6	19,6	5,2
Vadeli	18.074.346	21.868.963	21.959.558	4,1	4,2	3,7	5,2	21,0	0,4
Vadesiz	3.010.195	3.351.368	4.575.633	0,7	0,6	0,8	-5,0	11,3	36,5
Yabancı Para (DTH) Mevduatı	139.333.516	144.790.004	180.688.895	31,3	27,6	30,2	9,0	3,9	24,8
Vadeli	112.950.341	116.825.625	149.156.291	25,4	22,2	24,9	6,2	3,4	27,7
Vadesiz	26.383.175	27.964.379	31.532.604	5,9	5,3	5,3	23,0	6,0	12,8
Toplam Mevduat	444.534.023	525.306.592	597.988.053	100,0	100,0	100,0	12,1	18,2	13,8

Kaynak: TCMB.

(1): Yurt içi yerleşiklerdeki toplam ₺ ve yabancı para mevduatıdır.

(2): Veriler, yılın son Cuma günü itibariyledir.

Not: 2010 yılı yayınında yabancı para mevduatı rakamları, hesaplama aşamasındaki matematiksel hatadan dolayı farklılık göstermektedir.

Kaynak: TCMB.

Grafik 43. Mevduat Bankalarındaki Türk Lirası Mevduat ve Yabancı Para Mevduat Oranı

Toplam mevduat içinde en yüksek paya sahip olan tasarruf mevduatı %11,4'lük artışla 264.558 milyon ₺, ticari mevduat %2,3'lük artışla 94.106 milyon ₺, resmi mevduat %24,1'lik artışla 32.101 milyon ₺, bunların dışında kalan mevduatlar da %5,2'lik artışla 26.535 milyon ₺ olmuştur.

2011 yılında 2010 yılına göre mevduat bankalarındaki mevduat içinde ₺ cinsinden mevduatın payı %72,4'ten %69,8'e gerilerken, döviz tevdiat hesaplarının payı, %27,6'dan %30,2'ye yükselmiştir.

2011 yılı, özellikle tüketici kredilerindeki genişlemenin yüksek olduğu bir yıl olmuştur. İktisadi faaliyet kollarındaki büyümenin devam etmesi, faiz oranlarının düşük seyirini koruması ve vadelerdeki uzama kredi talebinin artmasında etkili olmuştur. TCMB kredi genişlemesini sınırlandırabilmek için para politikası uygulamalarında sıkılaştırmaya giderken, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) 16 Haziran 2011 tarihinde yaptığı düzenleme ile; taşıt ve konut kredisi dışındaki tüketici kredileri için genel karşılık oranlarının artırılmasının ve kredi kartı harcamalarından kaynaklı kredi alacaklarının kalan vadelerine göre risk ağırlığına tabi tutulması gibi benzer bir yaklaşımın konut ve taşıt dışındaki tüketici kredilerine de uyarlanması karar vermiştir.

2011 yılı sonunda mevduat bankaları kredileri %33,8'lik artışla 562.680 milyon ₺'ye yükselirken, reel olarak %21,1 oranında artış göstermiştir. Ticari ve bireysel krediler %34,1'lik artışla 526.494 milyon ₺'ye, ihtisas kredileri %28,7'lik artışla 36.186 milyon ₺'ye yükselmiştir. İhtisas kredileri içinde yer alan tarımsal krediler %27,0'lık artışla 21.181 milyon ₺, küçük esnaf ve sanatkâr kredileri %33,0'lık artışla 11.662 milyon ₺, konut kredileri %3,6'lık artışla 1.195 milyon ₺, bunların dışında kalan ihtisas kredileri de %41,3'lük artışla 2.149 milyon ₺ olmuştur (Bkz, Tablo 110).

Tablo 110. Banka Kredileri

Banka Kredileri ⁽¹⁾⁽²⁾	Banka Kredi Değerleri (000 ₺)			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Mevduat bankaları kredileri	292.644.243	420.642.948	562.680.360	9,3	43,7	33,8
Ticari ve bireysel krediler	272.613.618	392.519.342	526.494.317	8,8	44,0	34,1
İhtisas kredileri	20.030.625	28.123.606	36.186.043	16,4	40,4	28,7
Tarımsal krediler	9.440.971	16.680.463	21.180.906	22,9	76,7	27,0
Küçük esnaf ve sanatkar kredileri	8.005.188	8.768.269	11.661.540	15,9	9,5	33,0
Konut kredileri	1.184.299	1.153.709	1.194.951	-1,0	-2,6	3,6
Diğer	1.400.167	1.521.165	2.148.646	-1,3	8,6	41,3
Kalkınma ve yatırım bankaları kredileri	12.834.069	15.122.170	22.157.297	19,6	17,8	46,5
Türkiye ihracat kredi bankası	1.950.478	2.082.147	4.418.656	35,6	6,8	112,2
Diğer	10.883.591	13.040.023	17.738.641	17,1	19,8	36,0
Yurt içi net kredi hacmi	305.478.312	435.765.118	584.837.657	9,7	42,7	34,2

Kaynak: TCMB.

(1): Yurt içi kredileri içermektedir.

(2): Veriler, yılın son Cuma günü itibariyledir.

2011 yılında kalkınma ve yatırım bankaları kredileri, önemli ölçüde %46,5'lik artışla 22.157 milyon ₺'ye yükselmiştir. Bunun içinde yer alan Türkiye İhracat Kredi Bankası kredileri iki kattan daha fazla oranda %112,2'lik artışla 4.419 milyon ₺, diğer kalkınma ve yatırım bankaları kredileri %36,0'lık artışla 17.739 milyon ₺ olarak gerçekleşmiştir.

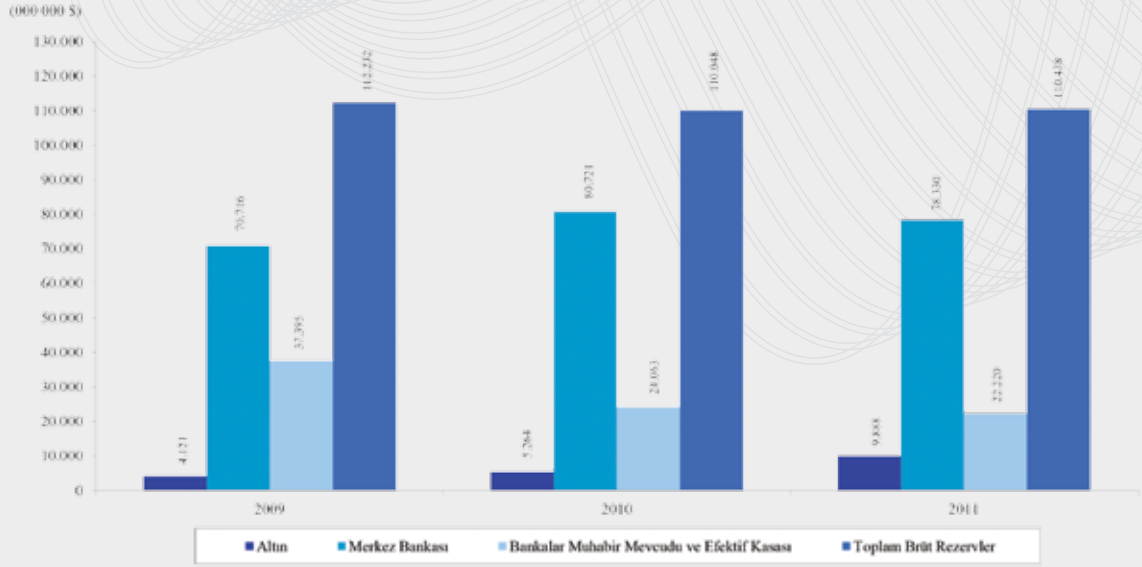
Bu gelişmelere bağlı olarak 2011 yılında yurt içi net kredi hacmi %34,2'lik artışla 584.838 milyon ₺'ye yükselirken, reel olarak da %21,5 oranında artış göstermiştir.

2011 yılında TCMB brüt döviz rezervleri %4,0 oranında azalarak 100.550 milyon \$'a düşerken, altın rezervi %87,8 oranında artarak 9.888 milyon \$'a yükselmiştir. Bu değişikliklere bağlı olarak brüt uluslararası rezervler %4 oranında artarak 110.438 milyon \$ olmuştur (Bkz; Tablo 111, Grafik 44).

Tablo 111. Uluslararası Rezervler

Yıllar	Altın	Brüt Döviz Rezervleri			Brüt Uluslararası Rezervler	Muhabir Açıkları	Net Uluslararası Rezervler
		Merkez Bankası	Bankalar Muhabir Mevcudu ve Efektif Kasası	Toplam			
2009	4.121	70.716	37.395	108.111	112.232	1	112.231
2010	5.264	80.721	24.063	104.784	110.048	1	110.047
2011	9.888	78.330	22.220	100.550	110.438	1	110.437

Kaynak: TCMB.

Kaynak: TCMB.

Grafik 44. Uluslararası Rezervler

2008 yılında 4,2 ay, 2009 yılında 6,0 ay olan TCMB döviz rezervlerinin ithalatı karşılama oranı, 2010 yılında 5,2 ay düzeyinde gerçekleşmiştir. İktisadi faaliyet kollarında ve tüketim talebindeki canlanmayla birlikte, 2011 yılında ithalatta yüksek oranda artış gerçekleşmiştir. İthalattaki bu artış, geçen yıla göre döviz mevcudunun aylık ortalama ithalatı karşılama oranınının 3,9 aya gerilemesine yol açmıştır (Bkz, Tablo 112).

Tablo 112. Merkez Bankası Rezervleri ve İthalatı Karşılama Oranı

Yıllar	T. C. Merkez Bankası Döviz Mevcudu	İthalat	Ortalama Aylık İthalat	Döviz Mevcudunun Aylık Ortalama İthalatı Karşılama Oranı
				(000 000 \$)
2009	70.716	140.928	11.744	6,0
2010	80.721	185.544	15.462	5,2
2011	78.330	240.834	20.070	3,9

Kaynak: TCMB, TÜİK.

2010 yılında Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 45 banka, 2011 yılında sayısal olarak %3,1 oranında azalarak 44'e gerilemiştir. Mevduat bankacılığı ağırlıklı olan bankacılık sektöründe; 31'i mevduat, 13'ü de kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere toplam 44 banka faaliyet göstermiştir. Mevduat bankaları, toplam bankaların %6,8'i olan 3'ü kamu, %25,0'ı olan 11'i özel, %36,4'ü olan 16'sı yabancı ve %2,3'ü olan 1'i de Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamında bulunan bankalardan oluşmaktadır. Kalkınma ve yatırım bankalarının, toplam bankaların %6,8'i olan 3'ü kamu, %13,6'sı olan 6'sı özel ve %9,1'i olan 4'ü yabancı sermayeli bankalardan oluşmuştur. Toplam bankaların %70,5'ini mevduat bankaları, %29,5'ini de kalkınma ve yatırım bankaları oluşturmuştur (Bkz, Tablo 113).

Bankacılık sektöründeki toplam şube sayısı 2011 yılında %3,9 oranında artarak 9.792'ye yükselmiştir. Kamu sermayeli mevduat bankalarının şube sayısı %6,0 oranında artarak 2.909, özel sermayeli mevduat bankalarının şube sayısı da %7,9 oranında artarak 4.944'e yükselirken, yabancı sermayeli mevduat bankalarının şube sayısı %7,5 oranında azalarak 1.938'e düşmüştür. Fon kapsamındaki bankaların şube sayısı değişmemiştir. Kamu sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları şube sayısında değişiklik olmazken, özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının şube sayısı %6,7 oranında artmış, yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının şube sayısı %20,0 oranında azalmıştır.

Bankaların çalışan sayısı 2011 yılında sınırlı düzeyde artış göstermiştir. 2010 yılında 178.504 olan bankacılık sisteminde çalışan sayısı, 2011 yılında sadece %1,6 oranında artarak 181.443'e yükselmiştir. Çalışan sayısı; kamu sermayeli mevduat bankalarında %6,4 oranında, özel sermayeli mevduat bankalarında %6,5 oranında artarken, yabancı sermayeli mevduat bankalarında %11,8 oranında, fon kapsamındaki bankalarda da %3,6 oranında azalmıştır. Kamu sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının çalışan sayısı %10,4 oranında, yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının çalışan sayısı da %43,3 oranında azalırken, özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının çalışan sayısı %5,2 oranında artmıştır.

Tablo 113. Türk Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Personel Bilgileri

Bankalar ⁽¹⁾	Banka Sayısı			Şube Sayısı			Personel Sayısı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Mevduat Bankaları	32	32	31	8.983	9.423	9.792	167.063	173.134	176.600
Kamu Sermayeli Bankalar	3	3	3	2.530	2.744	2.909	44.856	47.235	50.239
Özel Sermayeli Bankalar	11	11	11	4.390	4.582	4.944	82.270	83.633	89.049
TMSF'ye Devredilen Bankalar	1	1	1	1	1	1	261	252	243
Yabancı Sermayeli Bankalar	17	17	16	2.062	2.096	1.938	39.676	42.014	37.069
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	13	13	44	42	42	5.339	5.370	4.843
Kamu Sermayeli Bankalar	3	3	3	22	22	22	4.165	4.043	3.621
Özel Sermayeli Bankalar	6	6	6	15	15	16	842	969	1.019
Yabancı Sermayeli Bankalar	4	4	4	7	5	4	332	358	203
Toplam	45	45	44	9.027	9.465	9.834	172.402	178.504	181.443

Bankalar	Toplam İçindeki Oranları								
	Banka Sayısı			Şube Sayısı			Personel Sayısı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Mevduat Bankaları	71,1	71,1	70,5	99,5	99,6	99,6	96,9	97,0	97,3
Kamu Sermayeli Bankalar	6,7	6,7	6,8	28,0	29,0	29,6	26,0	26,5	27,7
Özel Sermayeli Bankalar	24,4	24,4	25,0	48,6	48,4	50,3	47,7	46,9	49,1
TMSF'ye Devredilen Bankalar	2,2	2,2	2,3	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,1
Yabancı Sermayeli Bankalar	37,8	37,8	36,4	22,8	22,1	19,7	23,0	23,5	20,4
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	28,9	28,9	29,5	0,5	0,4	0,4	3,1	3,0	2,7
Kamu Sermayeli Bankalar	6,7	6,7	6,8	0,2	0,2	0,2	2,4	2,3	2,0
Özel Sermayeli Bankalar	13,3	13,3	13,6	0,2	0,2	0,2	0,5	0,5	0,6
Yabancı Sermayeli Bankalar	8,9	8,9	9,1	0,1	0,1	0,0	0,2	0,2	0,1
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bankalar	Değişim Oranları								
	Banka Sayısı			Şube Sayısı			Personel Sayısı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Mevduat Bankaları	0,0	0,0	-3,1	2,8	4,9	3,9	0,4	3,6	2,0
Kamu Sermayeli Bankalar	0,0	0,0	0,0	4,7	8,5	6,0	3,5	5,3	6,4
Özel Sermayeli Bankalar	0,0	0,0	0,0	2,3	4,4	7,9	0,1	1,7	6,5
TMSF'ye Devredilen Bankalar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-2,2	-3,4	-3,6
Yabancı Sermayeli Bankalar	0,0	0,0	-5,9	1,4	1,6	-7,5	-2,2	5,9	-11,8
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	0,0	0,0	0,0	-10,2	-4,5	0,0	1,3	0,6	-9,8
Kamu Sermayeli Bankalar	0,0	0,0	0,0	-4,3	0,0	0,0	0,5	-2,9	-10,4
Özel Sermayeli Bankalar	0,0	0,0	0,0	25,0	0,0	6,7	6,0	15,1	5,2
Yabancı Sermayeli Bankalar	0,0	0,0	0,0	-50,0	-28,6	-20,0	-0,3	7,8	-43,3
Toplam	0,0	0,0	-2,2	2,7	4,9	3,9	0,5	3,5	1,6

Kaynak: TBB.

(1): İlgili Kurum tarafından veriler üzerinde revize yapıldığından, bir önceki yıl yayın rakamlarından farklı olabilir.

Sermaye Piyasası

2011 yılında ihraç edilen toplam menkul kıymet tutarı 2010 yılına göre %5,9 oranında azalarak 205.471 milyon ₺'den 193.451 milyon ₺'ye gerilemiştir. İhraç edilen menkul kıymetlerin 102.372 milyon ₺'lik kısmı (%52,9 oranında) kamu kesimi, 91.079 milyon ₺'lik kısmı (%47,1 oranında) özel kesim menkul kıymet ihraçlarından oluşmuştur (Bkz; Tablo 114, Grafik 45).

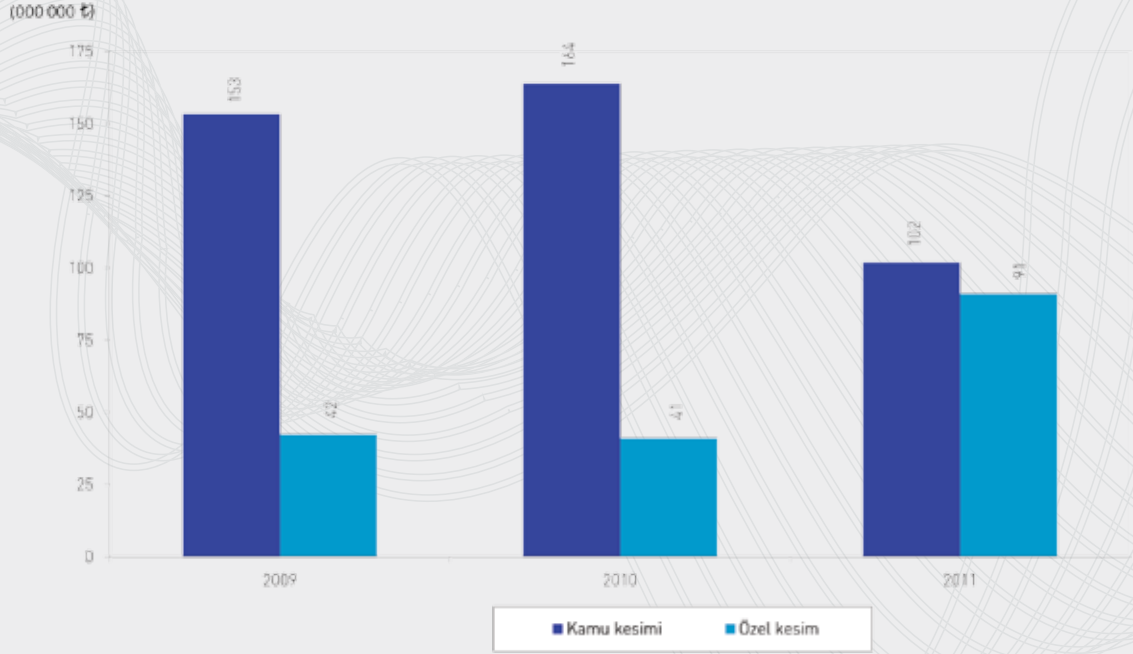
Tablo 114. Menkul Kıymet İhraç İzinleri

Bileşenler	(000 000 ₺)								
	Değer			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Kamu kesimi	153.343	164.420	102.372	78,4	80,0	52,9	35,0	7,2	-37,7
Devlet tahvili	134.010	146.877	101.647	68,5	71,5	52,5	41,2	9,6	-30,8
Hazine bonoları	19.332	17.543	725	9,9	8,5	0,4	3,9	-9,3	-95,9
Özelleştirme tahvili	0	0	0	0,0	0,0	0,0			
Özel kesim	42.349	41.051	91.079	21,6	20,0	47,1	54,8	-3,1	121,9
Hisse senedi	4.453	11.410	7.941	2,3	5,6	4,1	-61,9	156,2	-30,4
Tahvil	140	2.533	5.123	0,1	1,2	2,6	-29,8	1704,1	102,2
Finansman bonusu	50	105	0	0,0	0,1	0,0	0,0	110,0	-100,0
Varlığa dayalı menkul kıymetler	0	0	192	0,0	0,0	0,1			
Banka bonusu ve banka garantili bono	100	1.100	1.861	0,1	0,5	1,0	-	1000,0	69,2
MKYF katılma belgesi	23.205	10.753	34.766	11,9	5,2	18,0	879,1	-53,7	223,3
Emeklilik YF katılma belgesi	14.400	15.150	39.850	7,4	7,4	20,6	13,9	5,2	163,0
Yabancı yatırım fonu katılma belgeleri	0	0	283	0,0	0,0	0,1			
Varlık teminatlı menkul kıymetler	0	0	422	0,0	0,0	0,2			
Kira sertifikası	0	0	641	0,0	0,0	0,3			
Toplam	195.692	205.471	193.451	100,0	100,0	100,0	38,9	5,0	-5,9

Kaynak: SPK.

Not: Yuvarlamadan dolayı, rakamlar farklılık gösterebilir.

2010 yılında %9,6 oranında artan kamu kesimi devlet tahvili ihraçları, 2011 yılında %30,8 oranında azalmıştır. Hazine bonusu ihraçlarında ise rekor düzeydeki düşüş dikkat çekmektedir. 2010 yılında %9,3 oranında azalan hazine bonusu ihraçları, 2011 yılında %95,9 oranında azalarak 17 milyon ₺'den 0,7 milyon ₺'ye gerilemiştir. 2009 ve 2010 yıllarında olduğu gibi 2011 yılında da özelleştirme tahvili ihraç edilmemiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak kamu kesimi menkul kıymet ihraçları toplamı, %37,7 oranında düşüşle 102.372 milyon ₺'ye gerilemiştir. Bunun 101.647 milyon ₺'lik kısmı (%99,3 oranında) devlet tahvili, 725 milyon ₺'lik kısmı (%7 oranında) hazine bonusu ihraçlarından oluşmaktadır.

Kaynak: TÜİK.

Grafik 45. Yıllara göre Kamu ve Özel Kesimin Menkul Kıymet İhraç İzinleri

2010 yılında %3,1 oranında azalan özel kesim menkul kıymet ihraçlarında, 2011 yılında %121,9 oranı ile oldukça yüksek bir artış gerçekleşmiştir. 2010 yılında 41.051 milyon ₺ olan özel kesim menkul ihraçları, 2011 yılında 91.079 milyon ₺'ye yükselmiştir. Bu gelişmede, menkul kıymet yatırım fonu katılma belgesi ve emeklilik yatırım fonu katılma belgeleri ihraçlarındaki artışlar etkili olmuştur. 2011 yılında özel kesim menkul kıymet ihraçlarının 7.941 milyon ₺'lik kısmını (%8,2 oranında) hisse senedi, 5.123 milyon ₺'lik kısmını (%5,6 oranında) tahvil, 192 milyon ₺'lik kısmını %2 oranında) varlığa dayalı menkul kıymetler, 1.861 milyon ₺'lik kısmını (%2,0 oranında) banka bonusu ve banka garantili bono, 34.766 milyon ₺'lik kısmını (%38,2 oranında) menkul kıymet yatırım fonu katılma belgesi, 39.850 milyon ₺'lik kısmını (%43,8 oranında) emeklilik yatırım fonu katılma belgesi, 283 milyon ₺'lik kısmını yabancı yatırım fonu katılma belgeleri, 422 milyon ₺'lik kısmını varlık teminatlolu menkul kıymetler, 641 milyon ₺'lik kısmını da kira sertifikası oluşturmaktadır. 2011 yılında finansman bonusu ihracı yapılmamıştır.

2011 yılında aylar itibariyle özel kesim menkul kıymet ihracı en çok 33.280 milyon ₺ ile Haziran ayında yapılırken, bunu 23.477 milyon ₺ ile Ağustos ayında, 6.046 milyon ₺ ile de Ekim ayında yapılan ihraçlar izlemiştir. Hisse senedi ihraçlarının en yoğun olduğu aylar; Kasım, Mayıs, Ocak ve Nisan, menkul kıymet yatırım fonu katılma belgeleri ihraçlarının en yoğun olduğu aylar; Ağustos, Ekim, Şubat ve Haziran, emeklilik yatırım fonu katılma belgesi ihraçlarının en yoğun olduğu aylar, Haziran, Aralık, Ağustos ve Kasım'dır (Bkz, Tablo 115).

Tablo 115. Özel Kesim Menkul Kıymet İhraç İzinleri

Yıllar	Ayılar	Hisse Senedi	Tahvil	Finansman Bono	Vartilğa Davalı Menkul Kıymetler	Banka Bonosu ve Banka Garantili Bono	MKYF Katılma Belgeleri	Emeklilik Yatırım Fonu Katılma Belgeleri	Yabancı YF Katılma Belgeleri	Vartlık Teminatlı Menkul Kıymetler	Kıra Sertifikası	Genel Toplam	Bir Önceki Aya göre Değişim Oranı	Bir Önceki Yılına Aynı Ayına göre Değişim Oranı
2009	I	135.885	-	-	-	-	330.000	-	-	-	-	465.885	81,0	-71,4
	II	61.179	-	-	-	-	600.000	-	-	-	-	661.179	41,9	-92,0
	III	303.983	-	-	-	-	100	-	-	-	-	304.083	-54,0	-34,6
	IV	569.389	-	-	-	-	40.000	50.000	-	-	-	659.389	116,8	-80,7
	V	170.617	70.000	50.000	-	-	8.720.000	-	-	-	-	9.010.617	1.266,5	20,2
	VI	0	-	-	-	-	1.500.000	100.000	-	-	-	1.600.000	-82,2	146,1
	VII	439.393	-	-	-	-	4.000.000	-	-	-	-	4.439.393	177,5	79,9
	VIII	43.602	-	-	-	-	2.700.000	-	-	-	-	2.743.602	-38,2	377,4
	IX	688.479	50.400	-	-	-	890.000	-	-	-	-	1.663.879	-39,4	280,0
	X	93.223	20.000	-	-	-	450.000	-	-	-	-	563.223	-66,2	-55,9
	XI	441.929	-	-	-	-	3.930.000	14.150.000	-	-	-	18.521.929	3.188,6	3985,5
	XII	1.505.408	-	-	-	-	45.000	100.000	-	-	-	1.715.408	-90,7	566,5
Toplam	4.453.087	140.400	50.000	-	-	23.205.100	14.400.000	-	-	-	42.348.587	-	-	
2010	I	1.102.300	30.000	80.000	-	-	130.000	200.000	-	-	-	1.542.300	-10,1	231,0
	II	98.863	100.000	0	-	-	100.000	0	-	-	-	398.863	-74,1	-39,7
	III	503.824	0	0	-	-	280.000	0	-	-	-	783.824	96,5	157,8
	IV	1.249.776	80.000	0	-	-	200.000	0	-	-	-	1.929.776	146,2	192,7
	V	1.429.380	100.000	25.000	-	-	35.000	0	-	-	-	1.589.380	-17,6	-82,4
	VI	498.624	0	0	-	-	963.000	100.000	-	-	-	1.561.624	-1,7	-2,4
	VII	211.294	1.870.800	0	-	-	50.000	1.700.000	-	-	-	3.832.094	145,4	-13,7
	VIII	157.159	20.000	0	-	-	3.020.000	0	-	-	-	3.197.159	-16,6	16,5
	IX	99.678	0	0	-	-	300.000	0	-	-	-	2.899.678	-9,3	74,3
	X	1.350.310	0	0	-	-	100.000	10.400.000	-	-	-	13.000.310	348,3	2208,2
	XI	1.839.709	281.540	0	-	-	2.200.000	2.000.000	-	-	-	6.421.249	-50,6	-65,3
	XII	2.868.697	50.500	0	-	-	125.000	750.000	-	-	-	3.894.197	-39,4	127,0
Toplam	11.409.613	2.532.840	105.000	-	-	10.753.000	15.150.000	-	-	-	41.050.453	-	-	
2011	I	713.573	755.400	0	0	100.000	330.000	1.000.000	0	0	0	2.898.973	-25,6	88,0
	II	216.535	0	0	0	0	3.300.000	0	0	0	0	3.516.535	21,3	781,6
	III	6.024	769.700	0	0	0	280.000	0	0	0	0	1.055.724	-70,0	34,7
	IV	712.543	1.234.720	0	0	0	723.850	0	0	0	0	2.671.113	153,0	38,4
	V	1.817.580	794.698	0	0	250.000	130.000	0	0	0	0	2.992.278	12,0	88,3
	VI	180.072	0	0	0	100.000	3.000.000	30.000.000	0	0	0	33.280.072	1.012,2	2031,1
	VII	418.972	100.000	0	0	479.632	410.000	0	0	0	0	1.408.604	-95,8	-63,2
	VIII	601.077	500	0	0	270.368	19.605.000	3.000.000	0	237.118	0	23.476.945	1.566,7	634,3
	IX	192.592	0	0	191.807	200.000	747.000	0	0	0	0	1.139.592	-95,1	-60,7
	X	603.950	60.000	0	0	190.955	5.000.000	0	0	0	641.095	6.045.812	430,5	-53,5
	XI	2.476.257	1.081.543	0	0	35.000	0	2.050.000	283.213	184.485	0	5.926.013	-2,0	-7,7
	XII	2.300	326.190	0	0	235.718	1.240.000	3.800.000	0	0	0	5.604.208	-5,4	43,9
Toplam	7.941.475	5.122.751	0	191.807	1.860.773	34.765.850	39.850.000	283.213	421.603	641.095	91.078.566	-	-	

Kaynak: SPK.

Menkul kıymetler ikinci el piyasa işlem hacmi, 2010 yılında %21,1 oranında, 2011 yılında da %22,5 oranında artarak 1.549.118 milyon ₺ düzeyine yükselmiştir. Bu artış büyük ölçüde kamu kesimi devlet tahvili işlem hacmindeki artıştan kaynaklanmıştır (Bkz, Tablo 116).

Tablo 116. İkinci El Piyasalarda İşlem Hacmi

Kamu/Özel Kesim	(000 ₺)								
	Değer			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Kamu kesimi	562.784.715	629.293.129	853.788.631	53,9	49,7	55,1	19,2	11,8	35,7
Devlet tahvili	536.355.398	594.083.796	848.925.814	51,4	47,0	54,8	20,0	10,8	42,9
Hazine bonusu	26.429.317	35.209.333	4.862.817	2,5	2,8	0,3	5,3	33,2	-86,2
Özel kesim	481.632.979	635.663.045	695.329.510	46,1	50,3	44,9	44,8	32,0	9,4
Hisse senedi	481.632.979	635.663.045	695.329.510	46,1	50,3	44,9	44,8	32,0	9,4
Toplam	1.044.417.695	1.264.956.175	1.549.118.140	100,0	100,0	100,0	29,8	21,1	22,5

Kaynak: SPK.

Not: Yuvarlamadan dolayı toplam rakamlar farklılık gösterebilir.

Kamu kesimi menkul kıymetlerinin ikinci el satışı %35,7 oranında artışla 853.789 milyon ₺, özel sektör menkul kıymetlerinin ikinci el satışı da %9,4 oranında artışla 695.330 milyon ₺ olmuştur.

2011 yılında toplam ikinci el piyasa işlemleri içinde 2010 yılına göre kamu kesimi menkul kıymetlerinin payı %49,7'den %55,1'e yükselirken, özel kesim menkul kıymetlerinin payı ise %50,3'den %44,9'a gerilemiştir.

2.5.2 Kamu Maliyesi

2010 yılında küresel ekonomide toparlanma sağlanırken, 2011 yılında özellikle Euro bölgesindeki kamu borçlarının sürdürülebilirliğine ilişkin endişeler küresel iktisadi faaliyetleri olumsuz etkilemiştir. Alınan politika tedbirlerine rağmen, özellikle gelişmiş ülkelerde yüksek oranlı kamu borçları ve bütçe açıkları, zayıf bankacılık ve finans sistemi, düşük büyüme performansı önemli risk unsuru oluşturmaya devam etmiştir. Yükselen bütçe açıkları, kamu borç stokunun da artmasına neden olmuştur.

Bu süreçte, gelişmekte olan ülkelerin kamu finansman dengeleri daha sağlıklı bir görünüm sergilemiştir. Gelişmekte olan ülkeler, krizle birlikte bütçe açığı vermelerine rağmen, kriz sonrası uyguladıkları mali sıkılaştırma politikaları sayesinde bütçe açıklarını önemli oranda azaltmıştır. Türkiye'de Orta Vadeli Program (OVP) çerçevesinde, maliye politikası mali disipline uygun olarak yürütülmüş ve kamu maliyesi dengelerinde 2011 yılında olumlu bir performans sağlanmıştır.

Genel devlet gelirlerindeki artış eğilimi 2011 yılında da devam etmiştir. 2010 yılında %18,4 oranında artan genel devlet gelirleri, 2011 yılında %19,3'lük artışla 466.245 milyon ₺'ye yükselmiştir (Bkz, Tablo 117).

Tablo 117. Genel Devlet Gelirleri

Gelirler	2009	2010	2011 ⁽¹⁾	Değişim Oranı			Toplam Gelir İçindeki Oranı			GSYİH'ye Oranı		
				2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Vergiler	176.136	216.109	256.137	2,0	22,7	18,5	53,4	55,3	54,9	18,5	19,7	19,8
Vasıtasız	57.294	61.621	74.575	2,9	7,6	21,0	17,4	15,8	16,0	6,0	5,6	5,8
Vasıtalı	112.789	147.096	173.268	1,1	30,4	17,8	34,2	37,6	37,2	11,8	13,4	13,4
Servet	6.053	7.392	8.294	12,1	22,1	12,2	1,8	1,9	1,8	0,6	0,7	0,6
Vergi dışı normal gelirler	19.195	20.420	24.597	10,6	6,4	20,5	5,8	5,2	5,3	2,0	1,9	1,9
Faktör gelirleri	59.414	60.749	63.539	11,3	2,2	4,6	18,0	15,5	13,6	6,2	5,5	4,9
Sosyal fonlar	70.823	89.514	117.716	15,2	26,4	31,5	21,5	22,9	25,2	7,4	8,1	9,1
Toplam	325.568	386.792	461.989	6,8	18,8	19,4	98,7	99,0	99,1	34,2	35,2	35,7
Özelleştirme gelirleri	4.370	3.924	4.256	-46,6	-10,2	8,5	1,3	1,0	0,9	0,5	0,4	0,3
Toplam gelir	329.938	390.716	466.245	5,4	18,4	19,3	100,0	100,0	100,0	34,6	35,6	36,0

Kaynak: KB, TÜİK.

(1): Tahmini gerçekleşmedir.

Not: Gelir bileşen rakamları, ilgili kurumlar tarafından revize edildiğinden, bir önceki yıl rapor verilerinden farklılık gösterebilir.

Genel devlet gelirlerinin yarıdan fazlasını oluşturan vergi gelirleri, 2011 yılında %18,5'lik artışla 256.137 milyon ₺ olmuştur. Vergi dışı normal gelirler 2011 yılında %20,5'lik artışla 24.597 milyon ₺'ye, faktör gelirleri %4,6'lık artışla 63.539 milyon ₺'ye, sosyal fonlar %31,5'lik artışla 117.716 milyon ₺'ye yükselmiştir.

Genel devlet gelirleri içinde gelir bileşenlerinin payı 2010 yılından 2011 yılına sırasıyla; vergiler de %55,3'ten %54,9'a, faktör gelirlerin de %15,5'ten %13,6'ya, özelleştirme gelirlerinde %1,0'dan %0,9'a gerilerken, vergi dışı normal gelirler de %5,2'den %5,3'e, sosyal fonlarda %22,9'dan %25,2'ye yükselmiştir.

2011 yılında genel devlet gelirlerinin GSYİH'ye oranı bir önceki yıla göre 0,4 puanlık artışla %36,0'a yükselmiştir. Vergi gelirlerinin oranı 0,1 puanlık artışla %19,8'e, sosyal fonların oranı 1,0 puanlık artışla %9,1'e yükselirken, vergi dışı normal gelirlerin %1,9 olan oranı değişmemiş, faktör gelirlerinin oranı 0,6 puanlık düşüşle %4,9'a, özelleştirme gelirlerinin oranı 0,1 puanlık düşüşle %0,3'e gerilemiştir.

2010 yılında %10,7 oranında artan genel devlet harcamaları, 2011 yılında %13,2'lik artışla 478.643 milyon ₺'ye yükselmiştir. Cari harcamalar %15,6'lık artışla 217.092 milyon ₺ olmuştur. 2010 yılında %19,5 oranında artan genel devlet sabit sermaye yatırımları, 2011 yılında %23,0'lık artışla 46.457 milyon ₺'ye yükselmiştir. Kamu stokları 2011 yılında 177 milyon ₺'ye gerilemiştir. Böylece 2010 yılında %19,1 oranında artan genel devlet yatırım harcamaları, 2011 yılında %24,0'lık artışla 46.634 milyon ₺ olmuştur. 2010 yılında %8,7 oranında artan genel devlet transfer harcamaları, 2011 yılında çok yakın bir oranla %8,8'lik artışla 214.917 milyon ₺'ye yükselmiştir. Transfer harcamalarının büyük

bir kısmını oluşturan cari transferler 2011 yılında %12,6'lık artışla 208.273 milyon ₺ olmuştur. 2010 yılında %31,8 oranında artış gösteren sermaye transferleri, 2011 yılında %47,4'lük azalışla 6.644 milyon ₺'ye gerilemiştir (Bkz, Tablo 118).

Tablo 118. Genel Devlet Harcamaları

Harcamalar	2009	2010	2011 ⁽¹⁾	Değişim Oranı			Toplam Harcama İçindeki Oranı			(Cari Fiyatlarla, 000 000 ₺) GSYİH'ye Oranı		
				2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
				Cari harcamalar	168.771	187.776	217.092	13,2	11,3	15,6	44,2	44,4
Yatırım harcamaları	31.574	37.606	46.634	-2,4	19,1	24,0	8,3	8,9	9,7	3,3	3,4	3,6
Sabit sermaye	31.611	37.773	46.457	-1,1	19,5	23,0	8,3	8,9	9,7	3,3	3,4	3,6
Stok değişmesi	-37	-167	177	-109,2	351,4	-206,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Transfer harcamaları	181.794	197.608	214.917	23,5	8,7	8,8	47,6	46,7	44,9	19,1	18,0	16,6
Cari transferler	172.212	184.974	208.273	22,5	7,4	12,6	45,1	43,7	43,5	18,1	16,8	16,1
Sermaye transferleri	9.582	12.633	6.644	45,0	31,8	-47,4	2,5	3,0	1,4	1,0	1,1	0,5
Faiz dışı harcamalar	327.551	373.269	434.392	18,2	14,0	16,4	85,7	88,2	90,8	34,4	34,0	33,5
Toplam harcama	382.139	422.990	478.643	-36,9	10,7	13,2	100,0	100,0	100,0	40,1	38,5	37,0

Kaynak: KB, TÜİK.

(1): Tahmini gerçekleşmedir.

Not: Yuvarlamadan dolayı oranlar farklılık gösterebilir.

2010 yılında genel devlet harcamaları içinde %44,4'lük bir paya sahip olan cari harcamalar, 2011 yılında %45,4'e, yatırım harcamalarının payı %8,9'dan %9,7'ye yükselirken, transfer harcamalarının payı da %46,7'den %44,9'a gerilemiştir.

2011 yılında genel devlet harcamalarının GSYİH'ye oranı bir önceki yıla göre 1,5 puanlık düşüşle %37,0 olmuştur. Cari harcamaların oranı 0,3 puanlık düşüşle %16,8'e, transfer harcamalarının oranı 1,4 puanlık düşüşle %16,6'ya gerilerken, yatırım harcamalarının oranı 0,2 puanlık artışla %3,6'ya yükselmiştir.

2.5.2.1 Merkezi Yönetim Bütçesi

2011 yılında merkezi yönetim bütçesi küresel ekonomide yaşanan olumsuz gelişmelere rağmen, uygulanan mali sıkılaştırmanın etkisiyle iyi bir performans göstermiştir. Bunun yanında bazı kamu alacaklarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin düzenleme ile ilave gelir elde edilmiş ve kamu kesimi borçlanma gereği azalmıştır. Ekonomideki güçlü toparlanmanın etkisiyle özellikle ithalat üzerinden alınan vergilerde önemli orandaki artış da bütçe dengesine olumlu katkı yapmıştır.

2011 yılında merkezi yönetim bütçe harcamalarının 312.573 milyon ₺, bütçe gelirlerinin 279.027 milyon ₺ olması hedeflenmiştir. Böylece bütçe dengesinin 33.546 milyon ₺ açık vermesi, faiz dışı fazlanın ise 13.954 milyon ₺ olması öngörülmüştür.

Ancak, merkezi yönetim bütçesi, 2011 yılında ekonomideki hızlı büyüme performansının devam etmesiyle beklentilerin üzerinde iyileşme kaydetmiştir. Büyük ölçüde yurt içi talepteki canlılığa bağlı olarak ithalat üzerinden alınan vergiler başta olmak üzere, dolaylı vergilerde gözlenen artışlar ile bazı kamu alacaklarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin düzenleme ile elde edilen ilave vergi gelirleri, bütçedeki iyileşmenin kaynağını oluştur-

muştur. Bunun yanında iç borçlanma faiz oranlarındaki gerilemeye bağlı olarak faiz giderlerindeki düşüşün devam etmesi de bütçe dengesini olumlu etkilemiştir.

Harcama kalemlerinde de ağırlıklı olarak hizmet ve mal alımlarındaki kısıntılardan kaynaklanan disiplin sürdürülmüştür. Bu gelişmeler sonucu, 2011 yılı sonunda merkezi yönetim bütçe gelirleri %16,4'lük artışla 295.862 milyon ₺'ye, bütçe harcamaları %6,4'lük artışla 313.302 milyon ₺'ye yükselmiştir. Merkezi yönetim bütçesi faiz dışı fazlası 8.217 milyon ₺'den 24.773 milyon ₺'ye yükselmiş, toplam bütçe açığı %56,5'lik azalışla 40.081 milyon ₺'den 17.439 milyon ₺'ye gerilemiştir. 2010 yılında %86,4 olan bütçe gelirlerinin giderleri karşılama oranı, 2011 yılında %94,4'e yükselmiştir (Bkz, Tablo 119).

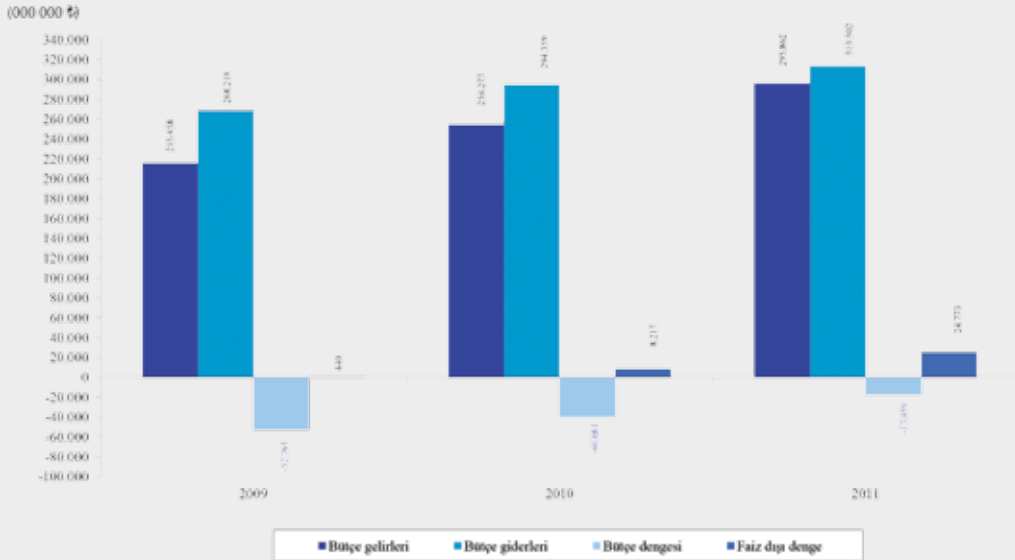
Tablo 119. Gerçekleşen Merkezi Yönetim Bütçeleri

Bileşenler	2009	2010	2011	(Cari Fiyatlarla, 000 000 ₺)					
				Değişim Oranı			GSYİH'ye Oranı		
				2009	2010	2011	2009	2010	2011
Bütçe giderleri	268.219	294.359	313.302	18,1	9,7	6,4	28,2	26,8	24,2
Faiz hariç giderler	215.018	246.060	271.090	21,9	14,4	10,2	22,6	22,4	20,9
Faiz harcamaları	53.201	48.299	42.212	5,0	-9,2	-12,6	5,6	4,4	3,3
Bütçe gelirleri	215.458	254.277	295.862	2,8	18,0	16,4	22,6	23,1	22,8
Bütçe dengesi	-52.761	-40.081	-17.439	202,7	-24,0	-56,5	-5,5	-3,6	-1,3
Faiz dışı denge	440	8.217	24.773	-98,7	1767,4	201,5	0,0	0,7	1,9

Kaynak: MB, TÜİK.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki rapor verilerinden farklı olabilir.

Harcamalar hedefin 729 milyon ₺, gelirler ise 16.835 milyon ₺ üzerinde gerçekleşmiştir. Merkezi yönetim bütçe açığı hedeflenen değerin 16.107 milyon ₺ altında, faiz dışı denge de hedefin 10.819 milyon ₺ üzerinde gerçekleşmiştir (Bkz, Grafik 46).

Kaynak: MB.

Grafik 46. Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri

2011 yılı merkezi yönetim bütçe gelirlerinin GSYİH'ye oranı %23,1'den %22,8'e, merkezi yönetim bütçe giderlerinin GSYİH'ye oranı %26,8'den %24,2'ye gerilemiştir. Merkezi yönetim bütçe açığının GSYİH'ye oranı %3,6'dan %1,3'e gerilerken, faiz dışı merkezi yönetim bütçe fazlasının GSYİH'ye oranı %1,9 olmuştur.

Gelirler

2011 yılında merkezi yönetim bütçe gelirlerindeki artışta, ekonomideki beklentilerin üzerindeki büyüme performansına paralel olarak artan vergi gelirleri ve “Kamu Alacaklarının Yeniden Yapılandırılmasına” ilişkin düzenleme kapsamında elde edilen ilave gelirler büyük ölçüde etkili olmuştur.

13.02.2011 tarihli ve 6111 sayılı “Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun” ile birikmiş kamu alacaklarının yeniden yapılandırılması suretiyle taksitler halinde ödenmesi imkânı getirilmiş ve çeşitli kolaylıklar sağlanmıştır. Bu kapsamda 2011 yılı sonu itibariyle toplam 13.301 milyon ₺ ilave gelir elde edilmiştir.

Yıl sonunda merkezi yönetim bütçe gelirleri, %16,4'lük artışla 295.862 milyon ₺'ye yükselirken, öngörülen hedefin 16.835 milyon ₺ üzerinde gerçekleşmiştir (Bkz, Tablo 120).

2011 yılında merkezi yönetim bütçe gelirleri içinde en büyük paya sahip olan vergi gelirleri %20,5'lik artışla 253.765 milyon ₺'ye yükselmiştir. Böylece vergi gelirleri hedeflenen düzeyin 21.545 milyon ₺ üzerinde gerçekleşmiştir. Merkezi yönetim bütçe gelirleri içinde 2010 yılında %82,8 olan vergi gelirlerinin payı 2011 yılında %85,8'e yükselmiştir.

Vergi gelirleri içinde gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler ile mülkiyet üzerinden alınan vergilerin toplamından oluşan dolaysız vergiler %23,3'lük artışla 82.056 milyon ₺'ye yükselirken, dahilde alınan mal ve hizmet vergileri ile uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergilerden oluşan dolaylı vergiler, %19,5'lik artışla 156.830 milyon ₺'ye yükselmiştir.

Vergi dışı gelirler 2011 yılında %8,1'lik azalışla 32.612 milyon ₺'ye gerilemiştir. Vergi dışı gelirlerin içinde yer alan teşebbüs ve mülkiyet gelirleri %7,6'lık düşüşle 9.054 milyon ₺'ye, faizler, paylar ve cezalar %7,7'lik düşüşle 19.492 milyon ₺'ye, sermaye gelirleri %27,3'lük düşüşle 2.454 milyon ₺'ye gerilerken, alınan bağış ve yardımlar ile özel gelirler %32,2'lik artışla 1.276 milyon ₺'ye, alacaklardan tahsilât %44,6'lık artışla 335 milyon ₺'ye ulaşmıştır.

2011 yılında özel bütçeli idarelerin gelirleri %16,7 oranında artarak 7.390 milyon ₺'ye, düzenleyici ve denetleyici kurumların gelirleri de %10,7 oranında artarak 2.095 milyon ₺'ye yükselmiştir.

Toplam vergi gelirlerinin GSYİH'ye oranı olarak tanımlanan toplam vergi yükü 2010 yılında %19,2 iken, 2011 yılında %19,6 olarak gerçekleşmiştir (Bkz; Tablo 121, Grafik 47).

Tablo 120. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri

Merkezi Yönetim Bütçe Geliri Bileşenleri	2009	2010	2011	Değişim Oranı			Toplam İçindeki Oranı		
				2009	2010	2011	2009	2010	2011
A- Genel bütçe gelirleri	208.610	246.051	286.377	2,8	17,9	16,4	96,8	96,8	96,8
1- Vergi gelirleri	172.440	210.560	253.765	2,6	22,1	20,5	80,0	82,8	85,8
Gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler	56.469	61.317	75.799	2,8	8,6	23,6	26,2	24,1	25,6
Gelir vergisi	38.446	40.392	48.807	1,1	5,1	20,8	17,8	15,9	16,5
Kurumlar vergisi	18.023	20.925	26.993	6,6	16,1	29,0	8,4	8,2	9,1
Mülkiyet üzerinden alınan vergiler	4.664	5.249	6.257	14,1	12,5	19,2	2,2	2,1	2,1
Veraset ve intikal vergisi	168	215	253	16,8	28,1	17,4	0,1	0,1	0,1
Motorlu taşıtlar vergisi	4.496	5.033	6.004	14,0	12,0	19,3	2,1	2,0	2,0
Dahilde alınan mal ve hizmet vergileri	73.136	91.736	103.380	8,7	25,4	12,7	33,9	36,1	34,9
Dahilde alınan katma değer vergisi	20.853	26.325	29.956	24,1	26,2	13,8	9,7	10,4	10,1
Özel tüketim vergisi	43.620	57.285	64.189	4,3	31,3	12,1	20,2	22,5	21,7
Banka ve sigorta muameleleri vergisi	4.003	3.571	4.288	8,3	-10,8	20,1	1,9	1,4	1,4
Şans oyunları vergisi	396	434	528	5,2	9,7	21,6	0,2	0,2	0,2
Özel iletişim vergisi	4.265	4.121	4.419	-6,3	-3,4	7,2	2,0	1,6	1,5
Uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergiler	28.651	39.528	53.450	-12,6	38,0	35,2	13,3	15,5	18,1
Gümrük vergileri	2.466	3.240	4.652	-11,0	31,4	43,6	1,1	1,3	1,6
İthalde alınan katma değer vergisi	26.134	36.208	48.685	-12,8	38,5	34,5	12,1	14,2	16,5
Diğer dış ticaret gelirleri	51	80	113	31,6	54,6	42,5	0,0	0,0	0,0
Damga vergisi	4.169	5.083	6.464	5,7	21,9	27,2	1,9	2,0	2,2
Harçlar	4.755	7.034	8.303	-5,8	47,9	18,0	2,2	2,8	2,8
Başka yerde sınıflandırılmayan diğer vergiler	596	615	112	1074,8	3,2	-81,9	0,3	0,2	0,0
2- Teşebbüs ve mülkiyet gelirleri	9.948	9.804	9.054	34,0	-1,4	-7,6	4,6	3,9	3,1
3- Alınan bağışlar ve yardımlar ile özel gelirler	807	966	1.276	-5,0	19,6	32,2	0,4	0,4	0,4
4- Faizler, paylar ve cezalar	23.058	21.114	19.492	34,6	-8,4	-7,7	10,7	8,3	6,6
5- Sermaye gelirleri	2.044	3.376	2.454	-77,6	65,1	-27,3	0,9	1,3	0,8
6- Alacaklardan tahsilat	312	232	335	-23,2	-25,8	44,6	0,1	0,1	0,1
B- Özel bütçeli idarelerin gelirleri	5.037	6.333	7.390	4,4	25,7	16,7	2,3	2,5	2,5
C- Düzenleyici ve denetleyici kurumların gelirleri	1.811	1.893	2.095	3,7	4,5	10,7	0,8	0,7	0,7
Toplam	215.458	254.277	295.862	2,8	18,0	16,4	100,0	100,0	100,0

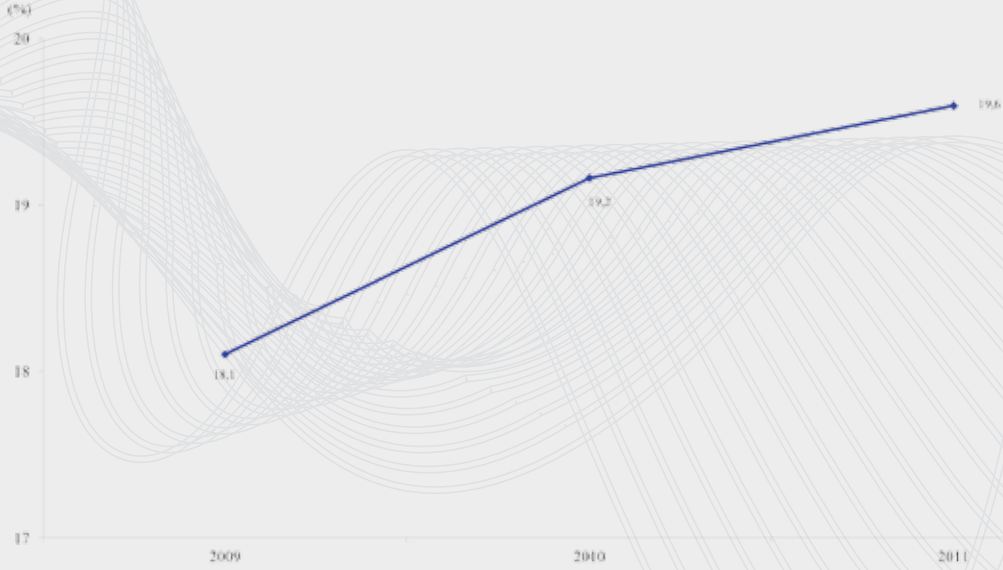
Kaynak: MB.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki rapor verilerinden farklı olabilir.

Tablo 121 Vergi Yükü ve Vergi Esnekliği Katsayıları

Gösterge	2009	2010	2011
Toplam vergi yükü	18,1	19,2	19,6
Toplam vergi esnekliği	12,1	1,4	1,1
Gelir+kurumlar vergisi esnekliği	13,1	0,6	1,3

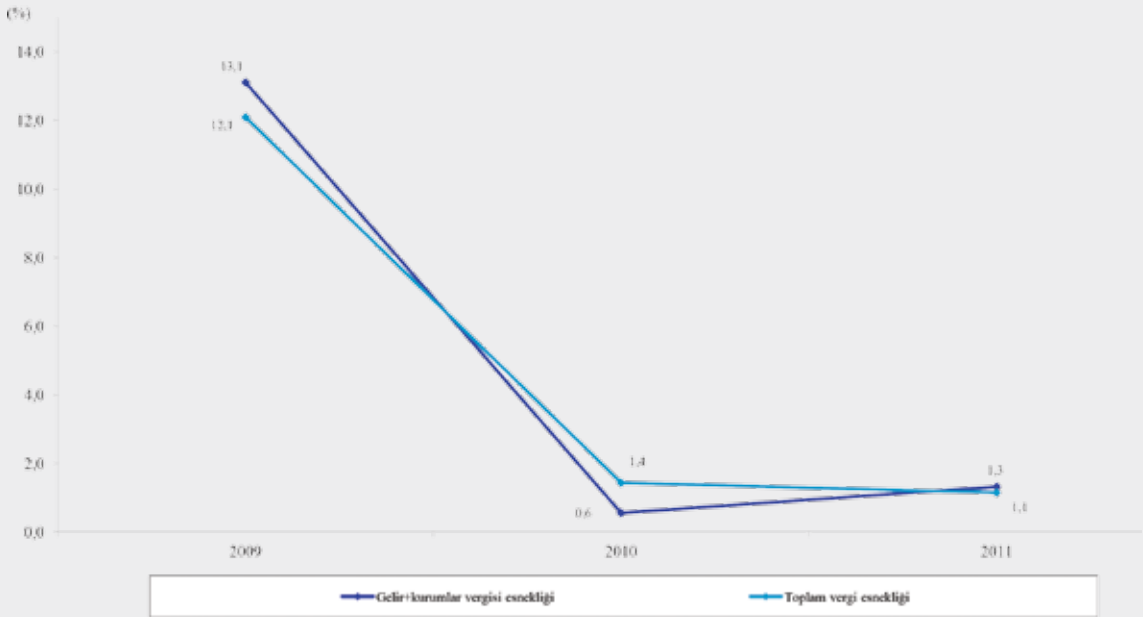
Kaynak: MB, TÜİK.

Kaynak: TÜİK.

Grafik 47. Vergi Yüğü

Vergi gelirlerinin GSYİH'deki değişmelere karşı duyarlılığını gösteren vergi esnekliği katsayısı ise 2010 yılında %0,6 iken, 2011 yılında %1,3 olmuştur (Bkz, Grafik 48).

Kaynak: MB, TÜİK.

Grafik 48. Vergi Esnekliği Katsayıları

Giderler

2011 yılında küresel ekonomiye ilişkin risklerin devam etmesi, özellikle yılın ortalarından itibaren Euro bölgesinde ortaya çıkan finansal sorunlar para politikasında ve buna paralel olarak maliye politikasında sıkılaşmaya gidilmesini zorunlu kılmıştır. 2010 yılında harcamalarda sağlanan disiplinin 2011 yılında da sürdürülmesi, faiz dışı harcamaların artış hızının yavaşlaması ve faiz giderlerindeki düşüşün devam etmesi, merkezi yönetim bütçe giderlerindeki artışın sınırlı düzeyde kalmasını sağlamıştır.

2011 yılında merkezi yönetim bütçe giderleri 2010 yılına göre %6,4'lük artışla 313.302 milyon ₺ düzeyine yükselirken, bütçe hedefinin 729 milyon ₺ üzerinde gerçekleşmiştir. Faiz dışı giderler %10,2'lik artışla 271.090 milyon ₺ olurken, bütçe ödeneğinin 6.017 milyon ₺ üzerine çıkmıştır. Faiz dışı giderlerin alt harcama kalemlerini oluşturan personel giderleri %17,0'lık artışla 72.904 milyon ₺'ye, sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri %16,1'lik artışla 12.847 milyon ₺'ye, mal ve hizmet alımları %11,2'lik artışla 32.448 milyon ₺, cari transferler %8,1'lik artışla 110.075 milyon ₺'ye, sermaye giderleri %18,0'lık artışla 30.697 milyon ₺'ye yükselirken, sermaye transferleri %5'lik düşüşle 6.737 milyon ₺ olmuştur. Faiz giderleri %12,6'lık düşüşle 42.212 milyon ₺'ye gerilerken, bütçe ödeneğinin 5.288 milyon ₺ altında gerçekleşmiştir (Bkz, Tablo 122).

Merkezi yönetim bütçe giderleri içinde bir önceki yıla göre faiz dışı giderlerin payı %83,6'dan %92,1'e yükselirken, faiz giderlerinin payı %16,4'ten %14,3'e gerilemiştir.

2.5.2.2 Fonlar

2011 yılında da fon dengesi kapsamında, bütçe içi Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu ile bütçe dışı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Savunma Sanayi Destekleme Fonu ve Özelleştirme Fonu olmak üzere 4 fonun takip edilmesine devam edilmiştir. Kamu kesimi genel dengesinde yer alan fonların gelirleri, vergi gelirleri ve vergi dışı normal gelirlerdeki artışın etkisiyle 2010 yılına göre %22,5 oranında artarak 5.755 milyon ₺'ye, giderleri de net cari transferler ve cari giderlerdeki artışa bağlı olarak %25,5 oranında artarak 5.323 milyon ₺'ye yükselmiştir (Bkz, Tablo 123).

Tablo 122. Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri

Merkezi Yönetim Bütçe Gideri Bileşenleri	2009	2010	2011	Değişim Oranı			Toplam İçindeki Oranı		
				2009	2010	2011	2009	2010	2011
Faiz hariç giderler	215.018	246.060	271.090	21,9	14,4	10,2	80,2	83,6	92,1
Personel giderleri	55.947	62.315	72.904	14,5	11,4	17,0	20,9	21,2	24,8
SGK'ya devlet primi giderleri	7.208	11.063	12.847	12,5	53,5	16,1	2,7	3,8	4,4
Mal ve hizmet alım giderleri	29.799	29.185	32.448	22,1	-2,1	11,2	11,1	9,9	11,0
Savunma ve güvenlik	9.671	9.544	10.000	16,1	-1,3	4,8	3,6	3,2	3,4
Sağlık giderleri	8.798	5.752	5.442	30,0	-34,6	-5,4	3,3	2,0	1,8
Borçlanma genel giderleri	42	26	201	-52,5	-37,0	665,8	0,0	0,0	0,1
Diğer mal ve hizmet alım giderleri	11.288	13.863	16.805	22,3	22,8	21,2	4,2	4,7	5,7
Cari transferler	91.976	101.857	110.075	30,7	10,7	8,1	34,3	34,6	37,4
Görev zararları	4.138	3.297	4.739	102,8	-20,3	43,7	1,5	1,1	1,6
Hazine yardımları	56.951	60.323	59.352	46,9	5,9	-1,6	21,2	20,5	20,2
SGK'ya hazine yardımları	1.019	1.342	1.658	-0,4	31,7	23,6	0,4	0,5	0,6
İşsizlik sigortası fonu	1.019	1.176	1.429	-0,4	15,5	21,5	0,4	0,4	0,5
Sandıklara 5 puan prim desteği	-	165	230	-	-	-	-	0,1	0,1
Sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderleri	52.685	55.039	52.833	50,0	4,5	-4,0	19,6	18,7	17,9
Mahalli idarelere hazine yardımları	1.591	1.738	2.505	-17,0	9,3	44,1	0,6	0,6	0,9
Diğer hazine yardımları	1.657	2.204	2.356	138,2	33,0	6,9	0,6	0,7	0,8
Kar amacı gütmeyen kuruluşlara yapılan transferler	844	1.084	1.390	90,1	28,4	28,3	0,3	0,4	0,5
Hanehalkına yapılan transferler	1.276	1.599	2.126	15,9	25,3	33,0	0,5	0,5	0,7
Tarımsal destekleme ödemeleri	4.495	5.817	6.961	-22,6	29,4	19,7	1,7	2,0	2,4
Hanehalkına yapılan diğer transferler	1.031	850	1.448	16,7	-17,6	70,3	0,4	0,3	0,5
Sosyal amaçlı transferler	1.027	1.610	2.255	132,6	56,7	40,1	0,4	0,5	0,8
Yurt dışına yapılan transferler	722	969	1.139	17,2	34,3	17,6	0,3	0,3	0,4
Gelirden ayrılan paylar	21.492	26.308	30.664	6,1	22,4	16,6	8,0	8,9	10,4
Sermaye giderleri	20.072	26.010	30.697	8,4	29,6	18,0	7,5	8,8	10,4
Sermaye transferleri	4.319	6.773	6.737	36,1	56,8	-0,5	1,6	2,3	2,3
Borç verme	5.698	8.857	5.381	22,7	55,5	-39,2	2,1	3,0	1,8
Yedek ödenekler	0	0	0	-	-	-	-	-	-
Faiz giderleri	53.201	48.299	42.212	5,0	-9,2	-12,6	19,8	16,4	14,3
İç borç faiz ödemeleri	46.762	42.148	35.064	5,0	-9,9	-16,8	17,4	14,3	11,9
Dış borç faiz ödemeleri	6.318	5.982	6.668	10,1	-5,3	11,5	2,4	2,0	2,3
İskonto ve kısa vadeli nakit işlemlerine ait faiz giderleri	121	168	479	-70,3	39,5	184,5	0,0	0,1	0,2
Türev ürün giderleri	0	0	0	-	-	-	-	-	-
Toplam	268.219	294.359	313.302	18,1	9,7	6,4	100,0	100,0	100,0

Kaynak: MB.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki rapor verilerinden farklı olabilir.

Tablo 123. Fon Dengesi

Fon Bileşenleri ⁽¹⁾	2009	2010	2011 ⁽²⁾	(Cari Fiyatlarla, 000 000 ₺)		
				GSYİH'ye Oranı		
				2009	2010	2011
Toplam gelir	4.052	4.697	5.755	0,4	0,4	0,4
Vergi gelirleri	3.567	4.074	5.096	0,4	0,4	0,4
Vergi dışı normal gelirler	356	334	567	0,0	0,0	0,0
Faktör gelirleri (Net)	52	0	92	0,0	0,0	0,0
Cari transferler (Net)	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Sermaye transferleri (Net)	77	289	0	0,0	0,0	0,0
Toplam gider	4.398	4.241	5.323	0,5	0,4	0,4
Cari giderler	2.125	2.634	2.833	0,2	0,2	0,2
Faktör Giderleri (Net)	0	3	0	0,0	0,0	0,0
Sabit sermaye yatırımları	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Cari transferler (Net)	2.273	1.604	2.307	0,2	0,2	0,2
Sermaye transferleri (Net)	0	0	184	0,0	0,0	0,0
Gelir-gider farkı	-346	456	431	0,0	0,0	0,0
Finansman	346	-456	-431	0,0	0,0	0,0
Dış borç kullanımı	218	0	0	0,0	0,0	0,0
Dış borç ödemesi	-65	-69	-80	0,0	0,0	0,0
İç borç-alacak ilişkisi (Net)	-68	-77	-220	0,0	0,0	0,0
Kasa-banka değişimi	261	-310	-132	0,0	0,0	0,0

Kaynak: KB.

(1): İşsizlik Sigortası Fonu hariçtir.

(2): Tahmini gerçekleşmedir.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki yayın verilerinden farklılık gösterebilir.

2.5.2.3 Kamu İktisadi Teşebbüsleri

2011 yılında işletmeci Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT)'in gelirleri %9,9'luk artışla 90.885 milyon ₺'ye, giderleri de %20,9'luk artışla 90.241 milyon ₺'ye yükselmiştir. Gelirlerin önemli kısmını işletme gelirleri altında yer alan mal ve hizmet satış hâsılatı, giderlerin önemli kısmını da işletme giderleri altında toplanan mal ve hizmet satış maliyetleri oluşturmuştur (Bkz, Tablo 124).

2011 yılında, bir önceki yıla göre artış yönünde değişim gösteren finansman dengesi bileşenleri irdelendiğinde, en yüksek artışı %155,1 oranı ile net dış borçlanma ilk sırada gösterirken, %122,2 oranı ile temettü ödemeleri bunu ikinci sırada izlemiştir. 2011 yılında azalış yönünde değişim gösteren finansman dengesi bileşeni ise %225,2 oranı ile kasa banka değişimi ilk sırada olup, bunu %92,0 oranındaki azalış ile finansman ve borçlanma gereği takip etmektedir.

Tablo 124. İşletmeci KİT Finansman Dengesi

Bileşenler	2009	2010	2011 ⁽¹⁾	(Cari Fiyatlarla, 000 000 ₺)		
				Değişim Oranı		
				2009	2010	2011
A. Toplam gelirler	76.877	82.708	90.885	2,2	7,6	9,9
I. İşletme gelirleri	68.244	73.646	79.922	2,9	7,9	8,5
1. Mal ve hizmet satış hasılatı	61.078	66.554	73.660	2,5	9,0	10,7
2. Diğer gelirler	7.166	7.091	6.262	6,4	-1,0	-11,7
II. Kurum bünyesinde kalan fonlar	3.786	3.507	4.083	-28,7	-7,4	16,4
1. Amortismanlar	2.848	2.766	3.202	-1,3	-2,9	15,8
2. Karşılıklar	938	741	881	-61,3	-21,0	18,9
III. Bütçe ve fonlar	4.847	5.555	6.879	34,8	14,6	23,8
IV. Diğer gelirler	0	0	0	-	-	-
B. Toplam giderler	72.664	74.659	90.241	-2,6	2,7	20,9
I. İşletme giderleri	62.401	67.476	79.586	-6,7	8,1	17,9
1. Mal ve hizmet satış maliyeti	49.554	55.589	69.574	-9,2	12,2	25,2
2. Diğer giderler	12.847	11.887	10.012	4,3	-7,5	-15,8
II. Yatırım harcamaları	3.699	5.165	6.421	23,2	39,6	24,3
III. Stok artışı	2.600	-1.432	814	-1,3	-155,1	-156,8
IV. Sabit kıymet artışı	879	537	477	337,3	-38,9	-11,2
V. Dolaysız vergiler	1.798	2.229	1.479	85,6	24,0	-33,6
VI. Temettü ödemeleri	1.265	631	1.402	41,8	-50,1	122,2
VII. Diğer giderler	22	53	62	57,1	140,9	17,0
C. Borçlanma gereği	4.213	8.049	645	588,4	91,1	-92,0
D. Finansman	-4.213	-8.049	-645	588,4	91,1	-92,0
I. Kasa banka değişimi	180	-1.785	2.234	-182,2	-1.091,7	-225,2
II. İç borçlanma (Net)	-1.054	-5.346	-535	-214,4	407,2	-90,0
III. Dış borçlanma (Net)	-3.339	-919	-2.344	154,3	-72,5	155,1

Kaynak: KB.

(1): Tahmini gerçekleşmedir.

2.5.2.4 Kamu Finansman Açığı

2010 yılında 25.232 milyon ₺ olan kamu finansman açığı, 2011 yılında 12.743 milyon ₺'ye gerilerken, 2010 yılında 23.067 milyon ₺ olan fazla veren bütçe faiz ödemeleri hariç kamu kesimi finansman dengesi, 2011 yılında %27,8 oranında artışla 29.469 milyon ₺ fazla vermiştir. Merkezi yönetim bütçe açığındaki daralma ile mahalli idareler ve sosyal güvenlik kuruluşları finansman dengelerinde kaydedilen olumlu gelişmeler, kamu kesimi borçlanma gereğindeki düzelmeye belirleyici olmuştur (Bkz, Tablo 125).

2011 yılında kamu kesimi açığı içinde en yüksek paya sahip olan merkezi yönetim bütçe açığı 22.230, özelleştirme kapsamındaki KİT'ler 990 milyon ₺ açık verirken, işletmeciler KİT'ler 645 milyon ₺, mahalli idareler 577 milyon ₺, döner sermayeler 1.344 milyon ₺, İşsizlik Sigortası Fonu 7.480 milyon ₺, fonlar 431 milyon ₺ fazla vermiştir.

Tablo 125. Kamu Kesimi Borçlanma Gereği

Bileşenler	2009	2010	2011 ⁽¹⁾	(Cari Fiyatlarla, 000 000 ₺)		
				GSYİH'ye Oranı		
				2009	2010	2011
Merkezi yönetim bütçesi	52.761	40.181	22.230	5,5	3,7	1,7
KİT	-3.426	-7.041	345	-0,4	-0,6	0,0
İşletmeciler	-4.213	-8.049	-645	-0,4	-0,7	0,0
Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar	787	1.008	990	0,1	0,1	0,1
Mahalli idareler ⁽²⁾	4.211	-1.738	-577	0,4	-0,2	0,0
Döner sermaye	-828	-1.425	-1.344	-0,1	-0,1	-0,1
Sosyal güvenlik kuruluşları ⁽²⁾	-546	-346	0	-0,1	0,0	0,0
İşsizlik sigortası fonu	-3.743	-3.844	-7.480	-0,4	-0,3	-0,6
Fonlar ⁽²⁾	346	-456	-431	0,0	0,0	0,0
Borçlanma gereği ⁽²⁾	48.775	25.232	12.743	5,1	2,3	1,0
Bütçe faiz ödemeleri ⁽²⁾	53.145	48.299	42.212	5,6	4,4	3,3
Faiz dışı borçlanma gereği	-4.370	-23.067	-29.469	-0,5	-2,1	-2,3

Kaynak: KB, MB.

(1): Tahmini gerçekleşmedir.

(2): İlgili kurumlar tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki yıl raporundan farklılık gösterebilir.

2011 yılında kamu finansman borçlanma gereğinin GSYİH'ye oranı %1,0 olarak gerçekleşmiştir. Merkezi yönetim bütçesi finansman dengesi GSYİH'nin %1,7'si oranında açık verirken, İşsizlik Sigortası Fonunun finansman dengesi GSYİH'nin %0,6'sı oranında, döner sermaye %0,1'i oranında fazla vermiştir.

2.5.2.5 Özelleştirme

1984 yılında kamuya ait yarım kalmış tesislerin tamamlanması veya yerine yeni bir tesis kurulması amacıyla özel sektöre devri uygulaması ile başlatılan özelleştirme çalışmaları, 2006 yılından itibaren hız kazanmıştır. Son yıllarda özelleştirme kapsamındaki kuruluşların büyük bölümünde özelleştirme çalışmalarının tamamlanmasıyla birlikte çalışmalar yavaşlamıştır.

1985 yılından itibaren 270 kuruluşa ait kamu hisseleri, 22 yarım kalmış tesis, 858 taşınmaz, 8 otoyol, 2 boğaz köprüsü, 114 tesis, 6 liman ve şans oyunları lisans hakkı ile araç muayene istasyonları özelleştirme kapsamına alınmıştır. 25 kuruluştaki kamu payı ile 4 taşınmaz daha sonra özelleştirme işlemine tabi tutulmaksızın özelleştirme kapsamından çıkarılmıştır.

Özelleştirme uygulamaları kapsamında bugüne kadar, kamuya ait veya kamu iştiraki olan kuruluşlardaki kamu paylarının özelleştirme kapsamına alınması yoluyla yürütülen program çerçevesinde, 200 kuruluşta hisse senedi veya varlık satış/devir işlemi yapılmış ve bu kuruluşlardan 189'unda hiç kamu payı kalmamıştır. Halen özelleştirme kapsam ve programında 24 kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşların 11 tanesinde %50,0'ın üzerinde kamu payı vardır. Ayrıca, özelleştirme kapsamında 416 taşınmaz, 48 tesis, 2 liman, 8 otoyol, 2 boğaz köprüsü ve şans oyunları lisans hakkı yer almaktadır.

2006 yılında 8.096 milyon \$'lık, 2008 yılında da 6.297 milyon \$'lık özelleştirme gerçekleştirilirken, 2009 yılında 2.274 milyon \$'lık, 2010 yılında da 3.086 milyon \$'lık, 2011 yılında da 1.358 milyon \$'lık özelleştirme gerçekleştirilmiştir. Bunun 1.352 milyon \$'ı tesis/varlık satışı, 6,5 milyon \$'ı bedelli devir yöntemiyle yapılmıştır. 1985-2011 yıllarında gerçekleştirilen özelleştirme uygulamaları tutarı 43.078 milyon \$ olmuştur (Bkz, Tablo 126).

Tablo 126. Özelleştirme İşlemleri

İşlemler	(000 \$)		
	Birikimli Toplam (1985-2010)	2011	Birikimli Toplam (1985-2011)
Blok Satış	20.257.067	0	20.257.067
Tesis/Varlık Satışı	12.429.744	1.351.961	13.781.705
Halka Arz	7.053.284	0	7.053.284
İMKB'de Satış	1.261.054	0	1.261.054
Yarım Kalmış Tesis Satışı	4.369	0	4.369
Bedelli Devirler	713.798	6.457	720.255
Toplam	41.719.315	1.358.418	43.077.733

Kaynak: ÖİB.

2.5.2.6 Merkezi Yönetim Borç Stoku

Küresel kriz döneminde ekonomide meydana gelen daralmayla birlikte kamu gelirleri büyük ölçüde düşmüş, bütçe ve borç göstergelerinde bozulma yaşanmıştır. Bu dönemde uygulamaya konulan genişletici maliye politikalarının da etkisiyle 2009 yılında bütçe açığı ve borçlanma ihtiyacı artmıştır. Birçok ülkede yüksek bütçe açıkları nedeniyle artan finansman ihtiyacı, kamu borç stoklarını yükseltirken, kamu borçlanmasının sürdürülebilirliğine dair endişeleri de arttırmıştır. Türkiye'de ise kriz öncesi uygulanan sıkı maliye politikaları sayesinde merkezi yönetim borç stokunun Gayri Safi Yurt İçi Hâsılaya oranında sağlanan düşüş, küresel dalgalanmaların borç stoku üzerindeki etkilerinin sınırlı düzeyde kalmasını sağlamıştır. 2010 yılında ise ekonomideki toparlanmanın beklenenden hızlı gerçekleşmesi ve canlanan iç talep sayesinde kamu maliyesindeki bozulma yavaşlamıştır. Kamu sektörünün borçlanma ihtiyacının önemli oranda azalması ve faiz oranla-

rındaki düşük seyir, merkezi yönetim borç stoku göstergelerini olumlu yönde etkilemiştir.

Kamu borç stokundaki iyileşme, merkezi yönetim bütçesinin olumlu performansı ve uygulanan borç yönetimi politikalarının etkisiyle 2011 yılında da devam etmiştir. 2011 yılı genelinde, kamu borç oranları azalmış, borçlanmanın reel maliyeti düşük seviyelere inmiş, borç stoku içinde faiz ve döviz kuruna duyarlı borç senetlerinin payı azalmış ve iç borç çevirme oranı gerilemiştir.

Hazinenin 2011 yılı finansman programı da daha önceki yıllarda olduğu gibi, borç stokunun likidite, faiz ve döviz kuruna olan hassasiyetini azaltmaya yönelik olarak planlanmıştır.

2011 yılında merkezi yönetim toplam borç stoku 2010 yılına göre %9,4 oranında büyüyecek 518.288 milyon ₺ düzeyinde gerçekleşmiştir. Merkezi yönetim iç borç stoku %4,5'lik artışla 368.778 milyon ₺'ye yükselirken, dış borç stoku %23,8'lik artışla 149.510 milyon ₺'ye yükselmiştir. 2011 yılında \$ cinsinden; merkezi yönetim toplam borç stoku 274.386 milyon \$, iç borç stoku 195.234 milyon \$ ve dış borç stoku da 79.152 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. \$ cinsinden iç borç stoku azalış, dış borç stoku artış göstermiştir.

2011 yılında merkezi yönetim borç stoku içinde iç borç stokunun payı 2010 yılına göre %74,5'ten %71,2'ye gerilerken, dış borç stokunun payı %25,5'ten %28,8'e yükselmiştir.

2011 yılında, merkezi yönetim toplam borç stokunun GSYİH'ye oranı %40,0 düzeyinde gerçekleşirken, iç borç stokunun GSYİH'ye oranı %28,5 ve dış borç stokunun GSYİH'ye oranı %11,5 olmuştur (Bkz; Tablo 127, Grafik 49).

Tablo 127. Merkezi Yönetim Toplam Borç Stoku

Borç Stoku Bileşenleri	2009	2010	2011	Değişim Oranı		
				2009	2010	2011
(000 000 ₺)						
İç borç stoku	330.005	352.841	368.778	20,1	6,9	4,5
Dış borç stoku	111.504	120.720	149.510	5,7	8,3	23,8
Toplam borç stoku	441.509	473.561	518.288	16,1	7,3	9,4
(000 000 \$)						
İç borç stoku	219.170	228.228	195.234	20,6	4,1	-14,5
Dış borç stoku	74.054	78.085	79.152	6,2	5,4	1,4
Toplam borç stoku	293.224	306.313	274.386	16,6	4,5	-10,4
Toplam İçindeki Oranı						
İç borç stoku	74,7	74,5	71,2	3,4	-0,3	-4,5
Dış borç stoku	25,3	25,5	28,8	-9,0	0,9	13,2
Toplam borç stoku	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0
GSYİH'ye Oranı						
İç borç stoku	34,6	32,1	28,5	19,8	-7,3	-11,3
Dış borç stoku	11,7	11,0	11,5	5,5	-6,1	5,1
Toplam borç stoku	46,3	43,1	40,0	15,8	-7,0	-7,1

Kaynak: HM.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki yıl raporundan farklı değerler olabilir.

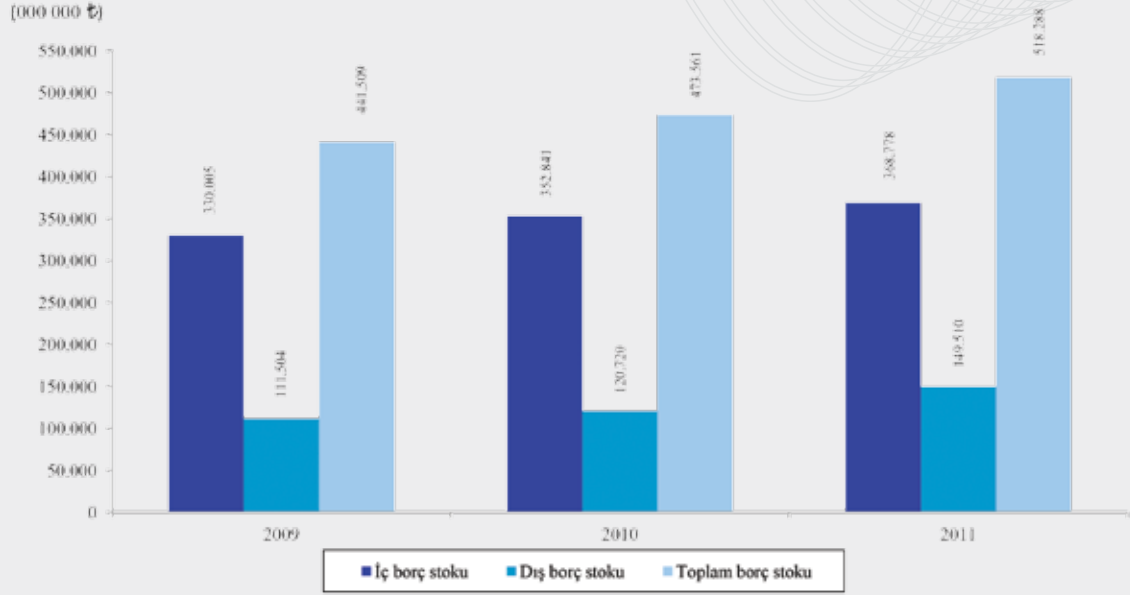
2010 yılında %6,9 oranında olan iç borç stoku değişim oranı, 2011 yılında %4,5'e gerilemiştir. Toplam iç borç stoku 15.937 milyon ₺'lik artışla 368.778 milyon ₺'ye yükselmiştir. 2011 yılında toplam 132.138 milyon ₺ tutarında iç borç ödemesi yapılmıştır. Bunun 97.074 milyon ₺'lik kısmını ana para, 35.064 milyon ₺'lik kısmını ise faiz oluşturmuştur (Bkz, Tablo 128).

Tablo 128. İç Borç Stoku

Yıllar	Ödemeler			Borçlanma	Borç Stoku	(000 000 ₺) Borç Stoku Değişim Oranı
	Anapara	Faiz	Toplam			
2009	98.165	46.762	144.928	153.343	330.005	20,1
2010	141.583	42.148	183.732	164.420	352.841	6,9
2011 ⁽¹⁾	97.074	35.064	132.138	113.011	368.778	4,5

Kaynak: HM.

(1): Geçici veridir.

Kaynak: HM.

Grafik 49. Merkezi Yönetim Toplam Borç Stoku

2009 yılında %11,6 olan iç borç stokunun yıllık bileşik reel faiz oranı, 2010 yılında %8,5 oranına gerilerken, 2011 yılında %8,7 oranında gerçekleşmiştir. Yıllık bileşik reel faiz oranı 2011 yılında geçen yıla göre %2,4 oranında artış göstermiştir. İç borç stokunun vade yapısındaki iyileşme 2011 yılında da devam etmiştir. 2009 yılında 35,3 ay olan iç borç stokunun vadesi, 2010 yılında 44,1 aya, 2011 yılında da 44,7 aya yükselmiştir (Bkz, Tablo 129).

Tablo 129. İç Borçlanmanın Ortalama Vadeleri ve Yıllık Bileşik Faizi

Bileşenler	2009	2010	2011 ⁽¹⁾	Değişim Oranı	
				2010	2011
Vade (Ay) ⁽²⁾	35,3	44,1	44,7	24,9	1,4
Faiz (%) ⁽³⁾	11,6	8,5	8,7	-26,7	2,4

Kaynak: HM.

(1): Geçici veridir.

(2): Nakit iç borçlanmayı içermektedir.

(3): Sabit getirili borçlanmaları içermektedir.

2011 yılında 368.778 milyon ₺ olan toplam iç borç stokunun 60.933 milyon ₺'lik (%16,5 oranı) kısmının kamuya, 307.845 milyon ₺'lik (%83,5 oranı) kısmının piyasaya ait olduğu görülmektedir (Bkz, Tablo 84). Kamu iç borç stoku içinde ₺ cinsinden borçlanmanın payı %16,5 oranında gerçekleşirken, döviz cinsinden borçlanmaya gidilmemiştir. Piyasa iç borç stoku içinde ise ₺ cinsinden borçlanmanın payı %82,5 oranında, döviz cinsinden borçlanmanın payı %1,0 oranında olmuştur (Bkz, Tablo 130).

Tablo 130. İç Borç Stoku Döviz/Faiz Yapısı

Bileşenler	(000 000 ₺)								
	2009			2010			2011 ⁽¹⁾		
	Stok Değeri	Toplam Stok İçindeki Oranı	İlgili Kesim Toplamı İçindeki Oranı	Stok Değeri	Toplam Stok İçindeki Oranı	İlgili Kesim Toplamı İçindeki Oranı	Stok Değeri	Toplam Stok İçindeki Oranı	İlgili Kesim Toplamı İçindeki Oranı
Kamu	60.922	18,5	100,0	51.394	14,6	100,0	60.933	16,5	100,0
₺ Cinsinden	57.181	17,3	93,9	49.540	14,0	96,4	60.933	16,5	100,0
Döviz Cinsinden	3.741	1,1	6,1	1.854	0,5	3,6	0	0,0	0,0
Piyasa	269.082	81,5	100,0	301.448	85,4	100,0	307.845	83,5	100,0
₺ Cinsinden	255.655	77,5	95,0	297.807	84,4	98,8	304.100	82,5	98,8
Döviz Cinsinden	13.427	4,1	5,0	3.641	1,0	1,2	3.745	1,0	1,2
Toplam Stok	330.004	100,0	100,0	352.842	100,0	100,0	368.778	100,0	100,0
₺ Cinsinden	312.836	94,8	94,8	347.347	98,4	98,4	365.033	99,0	99,0
Döviz Cinsinden	17.168	5,2	5,2	5.495	1,6	1,6	3.745	1,0	1,0

Kaynak: HM.

Not: Yuvarlamadan dolayı değerler farklılık gösterebilir.

İç borç stokunun elinde bulunduranlara göre dağılımında bankacılık kesiminin payı 2011 yılında, %62,9'dan %56,7'ye gerilerken, banka dışı kesimin payı %35,1'den %41,4'e yükselmiş, TCMB'nin %2,0'lık payı ise değişmemiştir. Bankacılık kesimine ait iç borç stoku içinde kamu bankalarının payı %24,0, özel bankaların payı %25,9, yabancı bankaların payı %5,7 ve kalkınma ve yatırım bankalarının payı %1,1 oranlarında gerçekleşmiştir. Banka dışı kesimin borç stokunun %18,7'sinin tüzel kişilere, %17,3'ünün yurt dışı yerleşiklere, %3,8'inin menkul kıymet yatırım fonlarına ve %1,6'sının gerçek kişiler ait olduğu görülmektedir (Bkz, Tablo 131).

Tablo 131. İç Borç Stokunu Elinde Bulunduranlara göre Dağılımı

Bileşenler ⁽¹⁾	2009		2010		2011 ⁽⁴⁾	
	Stok Değeri	Toplam İçindeki Oranı	Stok Değeri	Toplam İçindeki Oranı	Stok Değeri	Toplam İçindeki Oranı
Bankacılık kesimi	232.143	63,4	247.550	62,9	223.770	56,7
Kamu bankaları	98.498	26,9	101.164	25,7	94.886	24,0
Özel bankalar	112.882	30,8	120.869	30,7	102.263	25,9
Yabancı bankalar	17.819	4,9	21.632	5,5	22.356	5,7
Kalkınma ve yatırım bankaları	2.944	0,8	3.885	1,0	4.265	1,1
Banka dışı kesim ⁽²⁾	125.252	34,2	138.240	35,1	163.399	41,4
Gerçek kişiler	10.644	2,9	6.080	1,5	6.296	1,6
Tüzel kişiler	67.687	18,5	66.978	17,0	74.052	18,7
Menkul kıymet yatırım fonları	15.547	4,2	16.003	4,1	14.890	3,8
Yurt dışı yerleşikler	31.374	8,6	49.179	12,5	68.161	17,3
TCMB ⁽³⁾	8.528	2,3	8.028	2,0	7.807	2,0
Toplam	365.923	100,0	393.818	100,0	394.976	100,0

Kaynak: HM.

- (1): Devlet İç Borçlanma Senetlerinin TCMB tarafından Resmi Gazetede ilan edilen değerleridir.
 (2): Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu dışındaki tüm gerçek ve tüzel kişileri kapsamaktadır.
 (3): Nakit dışı Devlet İç Borçlanma Senetleri ile açık piyasa işlemlerinden kaynaklanan tutarları kapsamaktadır.
 (4): Geçici veridir.

2.5.3 Finansal Yatırım Araçları

2011 yılında finansal yatırım araçlarında ortaya çıkan gelişmelerde küresel ekonomik gelişmeler, özellikle Euro Bölgesi ülkeleri başta olmak üzere gelişmiş ülkelerde artan kamu borçlarının sürdürülebilirliği ile ilgili riskler, ABD ekonomisindeki düşük büyüme ve borç sorunları, Mart ayında Japonya'da yaşanan depremin yansımaları ve Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde yaşanan siyasi çalkantılar etkili olmuştur.

Yurt dışındaki bu gelişmelerden bütün ülkeler gibi Türkiye'de etkilenmiştir. Bunun yanında TCMB'nin para politikası uygulamaları kapsamında politika faizleri ve zorunlu karşılık oranlarında yaptığı ayarlamalar, döviz müdahaleleri, yurt içi piyasaları etkileyen en önemli unsurlar olmuştur.

Başlıca finansal yatırım araçları olan faiz, döviz, külçe altın ve İMKB borsası yıllık ortalama nominal getiri oranlarına 2011 yılı için bakıldığında; yatırımcıya külçe altın %43,58

oranında getiri sağlarken bunu, %16,91 oranı ile Euro, %11,62 oranı ile Amerikan \$'ı, %7,09 oranı ile brüt mevduat faizi ve %2,20 oranı ile de İMKB=100 Endeksi izlemiştir (Bkz, Tablo 132).

Tablo 132. Finansal Yatırım Araçlarının Yıllık Ortalama Reel Getiri Oranları

Yıl	Deflate Edilen Endeks	Mevduat Faizi (Brüt)	İMKB 100 Endeksi	Amerikan (\$)	Euro (€)	Külçe Altın
2009	ÜFE	8,78	-1,44	17,57	11,75	31,26
	TÜFE	3,65	-6,09	12,02	6,48	25,06
2010	ÜFE	-0,76	46,05	-10,71	-14,76	12,87
	TÜFE	-0,81	45,98	-10,75	-14,80	12,82
2011	ÜFE	-3,60	-8,00	0,48	5,24	29,25
	TÜFE	0,58	-4,01	4,84	9,81	34,85

Kaynak: TÜİK.

Finansal yatırım araçlarının reel getirileri yıllık ortalama düzeyinde incelendiğinde ise; ÜFE ile indirgenmiş reel değerlere göre külçe altın %29,25; Euro %5,24 ve Amerikan \$'ı %4,8 oranlarında yatırımcıya getiri sağlarken; İMKB=100 Endeksi %8,00; brüt mevduat faizi %3,60 oranlarında yatırımcıya değer kaybettirmiştir. Finansal yatırım araçlarının yıllık ortalama düzeyinde getirisi TÜFE ile indirgenmiş değerlerine göre incelendiğinde külçe altın %34,85; Euro %9,81, Amerikan \$'ı %4,84; brüt mevduat faizi %5,8 oranlarında getiri sağlarken, İMKB=100 Endeksi %4,01 oranında yatırımcısına kaybettirmiştir.

2.5.3.1 Altın Fiyatlarındaki Gelişmeler

2008 yılında yaşanan kriz sonrasında dünya piyasalarında başlayan dalgalanma halen devam etmektedir. Dalgalanmaya neden olan sorunlardan en etkili olanlar; Avrupa ülkelerindeki borç sorunu, ard arda gelen kredi notu indirimleri, Yunanistan ekonomisindeki kriz, bu faktörlerin Amerikan \$'ını yükseltmesi ve enflasyonist ortam yaratma tehlikesi taşıyan genişletici para politikaları önemini hala korumaktadır.

Bu çalkantılı dönemde varlıklarını korumak isteyen yatırımcılar güvenli liman olarak gördükleri altına yönelmiştir. Altın her zaman korunma aracı olarak görülmüş ve diğer yatırım araçlarının aksine değer kayıplarından etkilenmemiştir. Özellikle kriz sonrası son üç yılda rekor düzeylerde artışlarla yatırımcısına kazandırmaya devam etmiştir. Düşük faiz oranları, Çin, Hindistan ve Rusya gibi ülke merkez bankalarının altın alımları, 2010 yılı başında altın fiyatlarının önemli oranlarda yükselişe geçmesine, yılın ikinci yarısında dünya ekonomisinin yavaşlaması ile küresel ekonomideki toparlanma sürecinin de zayıflamasıyla rekor seviyelere yükselmesine neden olmuştur.

Altın fiyatlarındaki artış eğilimi 2011 yılında da devam etmiştir. ABD'deki parasal genişlemenin istenen etkiyi sağlayamaması, AB'nin Euro'nun geleceğine yönelik kaygıların Çin'in büyümesi üzerine olumsuz yansımaları yatırımcıların gıda ve sanayi emtialarından uzaklaşmasına, merkez bankalarının da rezervlerini güçlendirmek için altına yönelmesi-

ne neden olmuştur. Bütün bu gelişmeler sonrası, 2009 yılı ortalaması 1.048.256 Amerikan \$'ı olan altının ons fiyatı, 2010 yılında 1.310.554 ABD \$'ına, 2011 yılında da 1.674.849 ABD \$'ına yükselmiştir (Bkz, Tablo 133).

Tablo 133. Altın Fiyatları

Yıllar	Aylar	Cumhuriyet Altını ⁽¹⁾ (₺/Adet)	Külçe Altın ⁽¹⁾ (₺/Gr)	1 Ons Altın ⁽¹⁾		TÜFE (2003=100)		Cumhuriyet Altını		Külçe Altın	
				(ABD \$/ Ons) ⁽²⁾	Endeks Değeri	Değişim Oranı	Nominal Değişim Oranı	Reel Değişim Oranı	Nominal Değişim Oranı	Reel Değişim Oranı	
2009	Ocak	295.600	44.000	870.150	160,9	-0,1	12,7	12,8	9,6	9,8	
	Şubat	336.500	50.180	947.380	160,4	-0,3	13,8	14,2	14,0	14,4	
	Mart	341.750	51.490	935.500	162,1	1,1	1,6	0,5	2,6	1,5	
	Nisan	311.500	46.060	894.330	162,2	0,0	-8,9	-8,9	-10,5	-10,6	
	Mayıs	315.000	46.540	942.940	163,2	0,6	1,1	0,5	1,0	0,4	
	Haziran	319.250	47.390	944.190	163,4	0,1	1,3	1,2	1,8	1,7	
	Temmuz	312.000	45.760	934.750	163,8	0,3	-2,3	-2,5	-3,4	-3,7	
	Ağustos	311.250	45.800	954.380	163,3	-0,3	-0,2	0,1	0,1	0,4	
	Eylül	323.000	48.080	1.000.190	163,9	0,4	3,8	3,4	5,0	4,6	
	Ekim	336.200	49.450	1.040.550	167,9	2,4	4,1	1,6	2,8	0,4	
	Kasım	360.000	53.230	1.113.670	170,0	1,3	7,1	5,7	7,6	6,3	
	Aralık	367.750	54.940	1.130.190	170,9	0,5	2,2	1,6	3,2	2,7	
Yıllık	347.914	51.604	1.048.256	164,3	6,2	41,9	33,6	42,0	33,8		
2010	Ocak	354.500	52.780	1.104.310	174,1	2,4	-3,6	-5,9	-3,9	-6,2	
	Şubat	363.000	53.550	1.090.250	176,6	1,4	2,4	0,9	1,5	0,0	
	Mart	371.000	55.200	1.110.810	177,6	0,6	2,2	1,6	3,1	2,5	
	Nisan	373.200	55.220	1.151.680	178,7	0,6	0,6	0,0	0,0	-0,6	
	Mayıs	403.750	60.500	1.206.500	178,0	-0,4	8,2	8,6	9,6	10,0	
	Haziran	417.000	62.430	1.233.380	177,0	-0,6	3,3	3,9	3,2	3,8	
	Temmuz	401.800	59.540	1.191.800	176,2	-0,5	-3,6	-3,2	-4,6	-4,2	
	Ağustos	405.500	59.500	1.220.130	176,9	0,4	0,9	0,5	-0,1	-0,5	
	Eylül	416.330	61.630	1.270.500	179,1	1,2	2,7	1,4	3,6	2,3	
	Ekim	417.750	61.560	1.336.940	182,4	1,8	0,3	-1,5	-0,1	-1,9	
	Kasım	424.000	63.870	1.379.670	182,4	0,0	1,5	1,5	3,8	3,7	
	Aralık	461.000	68.040	1.382.420	181,9	-0,3	8,7	9,1	6,5	6,9	
Yıllık	429.729	63.785	1.310.554	178,4	4,4	23,5	18,3	23,6	18,4		
2011	Ocak	465.750	68.330	1.349.130	182,6	0,1	1,0	0,9	0,4	0,3	
	Şubat	473.750	70.510	1.376.250	183,9	0,7	1,7	1,0	3,2	2,4	
	Mart	487.000	72.560	1.423.630	184,7	0,4	2,8	2,4	2,9	2,5	
	Nisan	482.000	72.500	1.455.080	186,3	0,9	-1,0	-1,9	-0,1	-0,9	
	Mayıs	511.500	76.520	1.504.000	190,8	2,4	6,1	3,6	5,5	3,1	
	Haziran	529.750	78.870	1.530.370	188,1	-1,4	3,6	5,1	3,1	4,6	
	Temmuz	564.800	83.700	1.568.400	187,3	-0,4	6,6	7,1	6,1	6,6	
	Ağustos	683.000	100.100	1.757.700	188,7	0,7	20,9	20,1	19,6	18,7	
	Eylül	693.400	102.700	1.765.900	190,1	0,8	1,5	0,8	2,6	1,8	
	Ekim	659.300	98.200	1.678.400	196,3	3,3	-4,9	-7,9	-4,4	-7,4	
	Kasım	674.250	100.780	1.732.380	199,7	1,7	2,3	0,5	2,6	0,9	
	Aralık	664.800	98.940	1.646.400	200,9	0,6	-1,4	-2,0	-1,8	-2,4	
Yıllık	609.919	90.625	1.674.849	189,9	4,5	41,9	35,9	42,1	36,0		

Kaynak: TCMB.

(1): Satış fiyatlarıdır.

(2): 1 ons=31,1035 Gr'dır.

Cumhuriyet altını 2011 yılında nominal olarak %41,9 oranında, reel olarak ise %35,9 oranında getiri sağlamıştır. Külçe altın ise nominal olarak %42,1 oranında, reel olarak ise %36,0 oranında artış göstermiştir. 2011 yılında döviz kurlarındaki artışa rağmen, yatırımcıya en çok kazandıran yatırım aracı altın olmuştur.

2.5.3.2. Döviz Kurlarındaki Gelişmeler

2002 yılından itibaren uygulanan, döviz kurlarının bir politika aracı ya da hedef olarak değil, piyasadaki arz ve talep koşulları tarafından belirlendiği dalgalı döviz kuru rejimi uygulamasına, 2011 yılında da devam edilmiştir. Dalgalı döviz kuru uygulamasında korunması gereken bir kur seviyesi bulunmamaktadır. Ancak, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde güçlü döviz rezerv pozisyonuna sahip olmak, karşılaşılabilecek iç ve dış şokların olumsuz etkilerinin giderilmesinde ve ülke ekonomisine duyulan güvenin artırılmasında büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle döviz likidite gelişmeleri TCMB tarafından takip edilerek, döviz arzının döviz talebine göre arttığı dönemlerde rezerv biriktirme amaçlı döviz alım ihaleleri gerçekleştirilmektedir. Bunun yanında döviz piyasasında derinliğin kaybolmasına bağlı olarak sağlıksız fiyat oluşumları görülmesi halinde döviz satım ihaleleri düzenlenebilmektedir.

TCMB döviz alımlarını, döviz piyasasındaki arz ve talep koşullarını mümkün olduğunca az etkilemeye özen göstererek, kuralları önceden açıklanmış şeffaf ihaleler yoluyla gerçekleştirmektedir. Döviz arzına ilişkin öngörülenin dışında gelişmeler olması durumunda, önceden duyurarak ihale programında değişiklik yapabilmektedir.

TCMB 2011 yılı para ve kur politikasında 1 Ekim 2011 tarihinden itibaren döviz alım ihalelerine esnek döviz alım ihale yöntemiyle devam edeceğini açıklamış ve 3 Ocak 2011 tarihinden itibaren opsiyon uygulamasına son vererek, ihale alım miktarını 50 milyon ABD \$'na yükseltmiştir.

Gelişmiş ülkelerin likidite koşullarında önemli bir değişiklik olmamasına rağmen, bazı Avrupa ülkelerine ilişkin artan kamu borcunun sürdürülebilirliği endişelerinin risk iştahını olumsuz etkileyerek, ülkemizin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarını görece olarak yavaşlatması üzerine, 31 Mayıs 2011 tarihinden itibaren günlük döviz ihalelerinde alımı yapılacak tutarı 40 milyon ABD \$'na düşürmüştür.

TCMB, Avrupa ülkelerindeki sorunların ve global büyümeye ilişkin endişelerin artmasının etkisiyle sermaye akımlarındaki zayıflamanın devam etmesi üzerine döviz ihalelerinde alımı yapılacak tutarı 29 Haziran 2011 tarihi itibarıyla 30 milyon ABD \$'na indirmiştir. 2011 yılı Temmuz ayında da, Avrupa Birliği liderler zirvesinde Avrupa ülkelerinin kamu borçlarına ilişkin sorunlarına çözüm getirmek amacıyla alınan kararları izlemek üzere 25 Temmuz 2011 tarihinde döviz alım ihalelerini durdurmuştur.

Küresel piyasalarda yaşanan belirsizlik ortamının etkisiyle 2011 yılı üçüncü çeyreğinde diğer gelişmekte olan ülke para birimleri gibi Türk Lirası da, ABD \$'ı karşısında değer kaybına uğramıştır. Döviz kurlarında görülen aşırı oynaklığın ve düzensiz hareketlerin ekonomik ve finansal istikrar açısından olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla TCMB 5 Ağustos 2011 tarihinden itibaren döviz satım ihalelerine yeniden başlamış ve yabancı para zorunlu karşılık oranlarında kademeli indirimlere gitmiştir. Ayrıca, döviz ve efektif piyasasında taraflı işlemlerde borç verme faiz oranını hem ABD \$'ı, hem de Euro için düşürmüştür. Alınan bu önlemler Türk Lirasındaki değer kaybının diğer gelişmekte olan ülkelere oranla sınırlı kalmasını sağlamıştır.

TCMB'nin 2011 yılı Ekim ayında gecelik borç verme faiz oranını arttırmasının ardından

Türk Lirası diğer gelişmekte olan ülke para birimlerine göre güçlü bir performans göstermiştir. Bu dönemde TCMB, küresel piyasalarda yaşanan belirsizlik ortamının etkisiyle Türk Lirasında iktisadi temellerden kopuk hareketler gözlenmesi nedeniyle döviz satım ihaleleri ile piyasaya yüksek miktarda döviz likiditesi sağlamıştır. Bu kapsamda, yurt içi döviz piyasalarında istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmak amacıyla her iş gününü takip eden iki iş günü içerisinde ihaleler yoluyla satılabilecek toplam azami döviz miktarı duyurulmaya başlanmıştır. Ayrıca istisnai günlerde piyasa derinliğinin kaybolmasına bağlı olarak oluşan spekülasyon davranışları sonucunda kurlarda sağlıksız fiyat oluşumları gözlemlendiğinde, piyasaya satım yönünde doğrudan müdahalede bulunulmuş ve döviz satım miktarı arttırılmıştır. Yılın son çeyreğinde döviz satım ihaleleri ve doğrudan müdahale yoluyla piyasaya yaklaşık 10,5 milyar ABD \$'ı döviz likiditesi sağlanmıştır. Yine bu dönemde, yabancı para zorunlu karşılıkların %40'lık kısmının yabancı para ve %10'a kadar kısmının altın cinsinden tutulabilmesine olanak sağlanması ve reeskont kredilerinin kullanımının kolaylaştırılması döviz rezervlerini arttırıcı yönde etki yapmıştır.

2010 yılında TCMB tarafından döviz alım ihaleleri yoluyla 14.864 milyon \$'lık döviz alımı yapılmışken, 2011 yılında 57.161 milyon \$'lık döviz alımı yapılmıştır. 2010 yılında döviz satım ihalesi düzenlenmemiş, döviz piyasasında alım ve satım yönünde işlem gerçekleştirilmemiştir. 2011 yılında ise döviz satım ihaleleri ile 11.210 milyon \$'lık döviz satımı yapılmış ve piyasaya 525 milyon \$'lık satım yönünde müdahalede bulunulmuştur (Bkz, Tablo 134).

Tablo 134. Merkez Bankasınca Yapılan Döviz Alım-Satım Tutarları

Yıllar	Döviz Alım İhaleleri	Döviz Satım İhaleleri	Döviz Alım ve Satım		Toplam	
			Müdahaleleri ⁽¹⁾	Müdahaleleri ⁽²⁾	Net Döviz Alımları	Toplam Net Döviz Alımları Değişim Oranı
2009	4.315	900	-	-	3.415	-54,4
2010	14.864		-	-	14.864	335,3
2011	4.650	11.210		525	-7.085	-147,7
Toplam	57.161	13.210	21.289	2.639	62.601	

Kaynak: TCMB.

(1): 2003-2006 yılları arası değer toplamı olup, 2007 yılından sonra "0" olarak gözlenmektedir.

(2): 2004 ve 2011 yılı değer toplamıdır.

2010 yılında Amerikan \$'ı ve Euro karşısında değer kazanan Türk Lirası, 2011 yılında ters yönde bir eğilimle değer kaybına uğramıştır. 2011 yılının ilk çeyreğinden itibaren Amerikan \$'ı ve Euro, ₺ karşısında artış eğilimi göstermeye başlamıştır. Bu gelişme büyük ölçüde, Avrupa ülkelerindeki borç krizine çözüm bulunamaması, küresel risk iştahının Avrupa kaynaklı borç sorunları nedeniyle gerilemesi, ABD'nin yeni miktarsal gevşetmeyi başlatmaması, piyasadaki döviz ihtiyacı ve TCMB'nin para politikası uygulamalarından kaynaklanmıştır.

Amerikan \$'ı Mart ve Nisan aylarında, Euro ise Nisan ayında Türk Lirası karşısında değer kaybetmiştir. Ancak, Mayıs ayından itibaren tekrar yükseliş eğilimine girmiştir. Amerikan \$'ı ve Euro'daki artış Ağustos ayında hızlanarak 2011 yılının en yüksek seviyesine çıkmıştır. Avrupa ülkelerinde yaşanan kamu borcuna ilişkin sorunların derinleşmesi ve

küresel büyümeye ilişkin endişelerin artmasıyla, dünya genelinde bir belirsizlik ortamı oluşmuştur. Risk iştahının azalmasıyla diğer gelişmekte olan ülkeler gibi Türkiye'den de sermaye çıkışları olmuştur. Bu gelişme Türk Lirası'ndaki değer kaybını hızlandırmıştır.

2011 yılı sonunda yıllık ortalama değerlere göre nominal olarak Türk Lirası karşısında ABD \$'ı %11,5 oranında değer kazanarak 1,67102 ₺'ye, Euro %16,8 oranında değer kazanarak 2,32329 ₺'ye İngiliz Sterlini %15,6 oranında değer kazanarak 2,67593 ₺'ye, Japon Yeni %23,0 oranında değer kazanarak 2,09757 ₺'ye yükselmiştir (Bkz, Tablo 135).

Tablo 135. Yıllık Ortalama Döviz Alış Kurları

Yıllar	ABD \$		Euro		İngiliz Sterlini		Japon Yeni	
	Kur	Değişim Oranı	Kur	Değişim Oranı	Kur	Değişim Oranı	Kur	Değişim Oranı
2009	1,54679	19,2	2,15003	13,2	2,41212	1,2	1,65107	30,6
2010	1,49843	-3,1	1,98896	-7,5	2,31478	-4,0	1,70542	3,3
2011	1,67102	11,5	2,32329	16,8	2,67593	15,6	2,09757	23,0

Kaynak: TCMB.

Reel olarak tüketici fiyatları endeksine göre Türk Lirası karşısında ABD \$'ı 2011 yılında %4,7; Euro %9,7 oranında değer kazanmıştır. 2011 yılında aylara göre reel değer artışına bakıldığında, ABD \$'ının en büyük değer kaybını %4,6 oranıyla Nisan ayında ve en yüksek değer artışını da %5,2 oranı ile Ağustos ayında yaşadığı görülmektedir. Aynı tabloya Euro bazında bakıldığında, en yüksek değer kaybını %3,7 oranı ile Kasım ayında, en yüksek değer artışını da %5,5 oranı ile Ağustos ayında yaşadığı görülmektedir (Bkz, Tablo 136).

Tablo 136. Yıllara ve Aylara göre Aylık Ortalama Döviz Alış Kurları

Yıllar	Aylar	ABD Doları (\$)	Euro (€)	TÜFE (2003=100)		\$ ve € Değişim Oranları			
				Endeks Değeri	Bir Önceki Aya göre Değişim Oranı	Nominal		Reel	
						\$	€	\$	€
2009	Ocak	1,58905	2,11490	160,9	0,3	3,3	1,4	3,0	1,1
	Şubat	1,65236	2,11562	160,4	-0,3	4,0	0,0	4,3	0,4
	Mart	1,70454	2,21872	162,1	1,1	3,2	4,9	2,0	3,7
	Nisan	1,60415	2,11698	162,2	0,0	-5,9	-4,6	-5,9	-4,6
	Mayıs	1,55176	2,11158	163,2	0,6	-3,3	-0,3	-3,9	-0,9
	Haziran	1,53978	2,15838	163,4	0,1	-0,8	2,2	-0,9	2,1
	Temmuz	1,51369	2,13172	163,8	0,3	-1,7	-1,2	-1,9	-1,5
	Ağustos	1,47922	2,10843	163,3	-0,3	-2,3	-1,1	-2,0	-0,8
	Eylül	1,48523	2,15758	163,9	0,4	0,4	2,3	0,0	1,9
	Ekim	1,46214	2,16670	167,9	2,4	-1,6	0,4	-3,9	-1,9
	Kasım	1,48002	2,20551	170,0	1,3	1,2	1,8	0,0	0,5
	Aralık	1,49951	2,19429	170,9	0,5	1,3	-0,5	0,8	-1,0
Yıllık	1,54679	2,15003	164,3	6,2	19,2	13,2	12,2	6,6	
2010	Ocak	1,46632	2,09727	174,1	1,9	-2,2	-4,4	-4,0	-6,2
	Şubat	1,50556	2,06394	176,6	1,5	2,7	-1,6	1,2	-3,0
	Mart	1,52831	2,07551	177,6	0,6	1,5	0,6	0,9	0,0
	Nisan	1,48787	1,99937	178,7	0,6	-2,6	-3,7	-3,2	-4,2
	Mayıs	1,53481	1,93951	178,0	-0,4	3,2	-3,0	3,5	-2,6
	Haziran	1,57029	1,91805	177,0	-0,6	2,3	-1,1	2,9	-0,5
	Temmuz	1,53631	1,95610	176,2	-0,5	-2,2	2,0	-1,7	2,5
	Ağustos	1,50163	1,94183	176,9	0,4	-2,3	-0,7	-2,6	-1,1
	Eylül	1,48892	1,94380	179,1	1,2	-0,8	0,1	-2,0	-1,1
	Ekim	1,41846	1,97017	182,4	1,8	-4,7	1,4	-6,4	-0,5
	Kasım	1,42953	1,96264	182,4	0,0	0,8	-0,4	0,8	-0,4
	Aralık	1,51315	1,99929	181,9	-0,3	5,8	1,9	6,2	2,2
Yıllık	1,49843	1,98896	178,4	8,6	-3,1	-7,5	-10,8	-14,8	
2011	Ocak	1,55382	2,07381	182,6	0,4	2,7	3,7	2,3	3,3
	Şubat	1,58283	2,15965	183,9	0,7	1,9	4,1	1,1	3,4
	Mart	1,57467	2,20259	184,7	0,4	-0,5	2,0	-0,9	1,6
	Nisan	1,51562	2,18690	186,3	0,9	-3,7	-0,7	-4,6	-1,6
	Mayıs	1,56416	2,24888	190,8	2,4	3,2	2,8	0,8	0,4
	Haziran	1,59401	2,29340	188,1	-1,4	1,9	2,0	3,4	3,5
	Temmuz	1,64671	2,35284	187,3	-0,4	3,3	2,6	3,7	3,0
	Ağustos	1,74424	2,49980	188,7	0,7	5,9	6,2	5,2	5,5
	Eylül	1,78652	2,46360	190,1	0,8	2,4	-1,4	1,7	-2,2
	Ekim	1,82708	2,49900	196,3	3,3	2,3	1,4	-1,0	-1,8
	Kasım	1,80378	2,44687	199,7	1,7	-1,3	-2,1	-3,0	-3,7
	Aralık	1,85885	2,45219	200,9	0,6	3,1	0,2	2,5	-0,4
Yıllık	1,67102	2,32329	189,9	6,5	11,5	16,8	4,7	9,7	

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Not: Yuvarlamadan dolayı, değişim oranları farklılık gösterebilir.

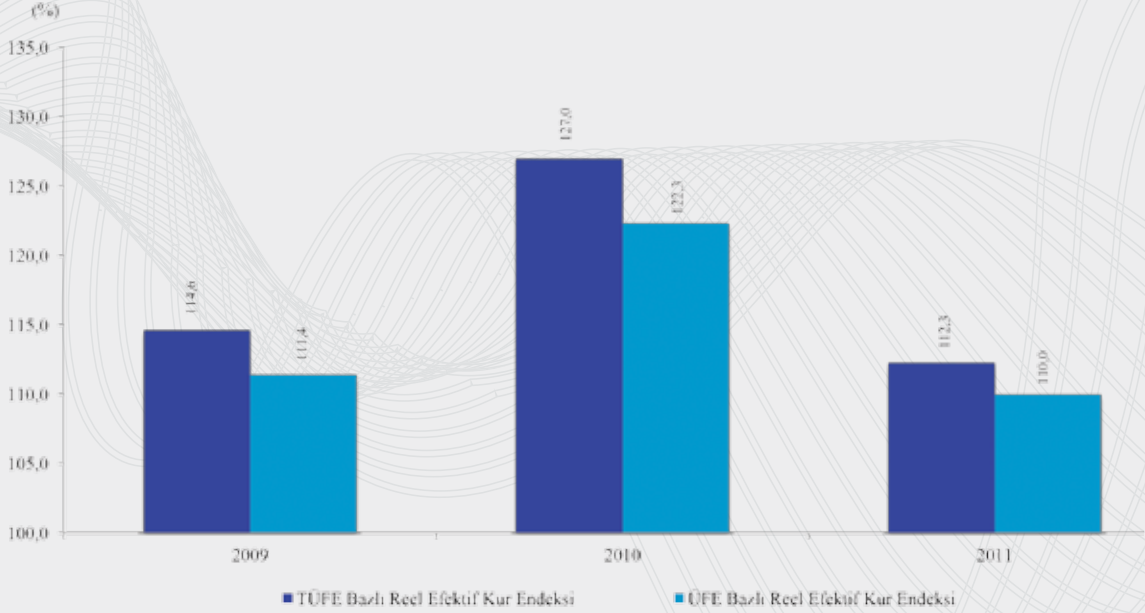
Döviz kurlarında meydana gelen değişimler sonucunda, 2011 yılı sonu itibariyle TÜFE bazlı reel efektif kur endeksi 109,2; ÜFE bazlı reel efektif kur endeksi de 107,0 olmuştur. Böylece 2011 yılında döviz kurları TÜFE bazında %11,6 oranında, ÜFE bazında da %10,1 oranında değer kaybetmiştir (Bkz; Tablo 137, Grafik 50).

Tablo 137. Yıllara ve Aylara göre Reel Efektif Döviz Kuru Endeksleri

Yıllar	Aylar	TÜFE (2003=100) Bazlı Reel Efektif Kur Endeksi ⁽¹⁾	ÜFE (2003=100) Bazlı Reel Efektif Kur Endeksi ⁽¹⁾
2009		114,6	111,4
2010		127,0	122,3
2011		112,3	110,0
2009	Ocak	113,8	109,2
	Şubat	112,7	110,5
	Mart	109,5	107,2
	Nisan	114,0	112,7
	Mayıs	115,2	112,8
	Haziran	113,4	111,3
	Temmuz	115,3	112,4
	Ağustos	116,1	113,4
	Eylül	114,8	112,2
	Ekim	117,4	112,3
	Kasım	116,5	111,2
	Aralık	116,8	111,9
2010	Ocak	122,9	115,7
	Şubat	124,3	118,1
	Mart	123,2	118,5
	Nisan	127,6	124,2
	Mayıs	128,4	124,5
	Haziran	127,6	124,1
	Temmuz	125,9	122,2
	Ağustos	127,2	124,3
	Eylül	128,7	124,5
	Ekim	131,3	125,5
	Kasım	131,2	124,7
	Aralık	125,7	121,8
2011	Ocak	121,3	118,7
	Şubat	117,3	115,5
	Mart	115,9	114,3
	Nisan	118,3	115,5
	Mayıs	117,2	112,3
	Haziran	113,3	110,1
	Temmuz	109,4	106,7
	Ağustos	103,5	102,2
	Eylül	104,9	104,7
	Ekim	106,5	105,2
	Kasım	110,4	107,7
	Aralık	109,2	107,0

Kaynak: TCMB.

(1): TCMB tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki yayından farklılık gösterebilir.

Kaynak: TÜİK.

Grafik 50. Reel Efektif Döviz Kuru Endeksleri (1995=100)

2.5.3.3 İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Endeksi'ndeki gelişmelerde de büyük ölçüde küresel ekonomideki gelişmeler etkili olmuştur. Endeks 2011 yılına düşüş eğilimiyle 63.278,1 seviyesinde başlamıştır. TCMB'nin faiz oranlarında indirime gitmesi ve zorunlu karşılık oranlarını arttırmasının etkisiyle Şubat ayında 61.283,9 seviyesine gerilemiştir.

11 Mart 2011 tarihinde Japonya'da meydana gelen tarihin en büyük beşinci depremi küresel finansal piyasalarını da olumsuz etkilemiştir. Asya Borsalarında deprem sonrası hisse senedi fiyatlarındaki düşüş alım fırsatı olarak görülmüş ve yurt içinde de beklentilerin altında gerçekleşen enflasyonun, TCMB'nin faiz arttırımına gitmeyeceği yönündeki beklentileri kuvvetlendirmesiyle İMKB=100 Endeksi Mart ve Nisan aylarında yükseliş göstermiştir.

ABD ekonomisine ilişkin verilerin ekonomik toparlanmaya yönelik endişeleri yoğunlaştırmasının yanı sıra, Euro Bölgesi ekonomilerine ilişkin olumsuz haberler, yurt içinde cari açığın yüksek seyri koruması ve cari açığa ilişkin risklerin kredi derecelendirme kuruluşu S&P tarafından dile getirilmesi ve not arttırım beklentisini kısa vade için zayıflatması, İMKB=100 Endeksi'nin Mayıs ayında tekrar düşüş eğilimine girmesine neden olmuştur. Endeks Mayıs ayında 63.046 düzeyine gerilerken bu zayıf seyir Eylül ayına kadar devam etmiştir. Euro alanında borç krizinin İtalya ve İspanya gibi bölgenin büyük ekonomilerine sıçrayacağı endişeleri doğrultusunda küresel risk iştahının azalması, Avrupa ülkelerinin üretim verilerinin durgunluğa işaret etmesiyle artan satış baskısı, yurt içi piyasaları da olumsuz etkilemiştir.

Eylül ayında küresel piyasalarda yükselen risk iştahının İMKB'ye gecikmeli yansıması ve yabancı bir finans kurumunun Türk hisse senetlerine ilişkin tavsiyesini yükseltmesiyle

İMKB=100 Endeksinde de yukarı yönlü hareket görülmüştür. Ancak, endeksteki yukarı yönlü hareket kalıcı olmamış, Ekim ayında 56.061,5 düzeyine, Kasım ayında 54.517,8 düzeyine, Aralık ayında da yılın en düşük düzeyi olan 51.266,6 düzeyine gerilemiştir.

Böylece İMKB=100 Endeksi 2011 yılını, 2010 yılı sonuna göre %22,3'lük kayıpla 51.266,6 puan seviyesinde kapatmıştır (Bkz, Tablo 138).

Tablo 138. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

Yıl	Ay	İşlem Hacmi ⁽¹⁾ (000 ₺)	İMKB Endeksi (1986 Ocak=100)	Tüketici Fiyatları Endeksi (2003=100)		İşlem Hacmi Değişim Oranları	
				Endeks Değeri	Endeks Değeri	Değişim Oranı	Nominal
2009	Ocak	24.881.261	25.934,4	160,9	0,8	43,3	60,0
	Şubat	19.758.150	24.026,6	160,4	-0,3	-20,6	-20,3
	Mart	25.276.431	25.764,8	162,1	1,1	27,9	26,5
	Nisan	38.907.193	31.651,8	162,2	0,0	53,9	53,9
	Mayıs	48.442.296	35.003,0	163,2	0,6	24,5	23,7
	Haziran	47.099.261	36.949,2	163,4	0,1	-2,8	-2,9
	Temmuz	44.538.971	42.641,3	163,8	0,3	-5,4	-5,7
	Ağustos	51.831.675	46.551,2	163,3	-0,3	16,4	16,7
	Eylül	39.921.783	47.910,3	163,9	0,4	-23,0	-23,3
	Ekim	50.753.078	47.184,7	167,9	2,4	27,1	24,1
	Kasım	41.539.930	45.350,2	170,0	1,3	-18,2	-19,2
	Aralık	49.584.258	52.825,0	170,9	0,5	19,4	18,7
2010	Ocak	60.478.001	54.650,6	174,1	1,8	22,0	19,8
	Şubat	57.936.927	49.705,5	176,6	1,4	-4,2	-5,6
	Mart	57.174.511	56.538,4	177,6	0,6	-1,3	-1,9
	Nisan	57.764.710	58.959,1	178,7	0,6	1,0	0,4
	Mayıs	53.885.419	54.384,9	178,0	-0,4	-6,7	-6,4
	Haziran	41.140.854	54.839,5	177,0	-0,6	-23,7	-23,2
	Temmuz	40.782.685	59.866,8	176,2	-0,5	-0,9	-0,4
	Ağustos	35.336.611	59.972,6	176,9	0,4	-13,4	-13,7
	Eylül	48.288.745	65.774,4	179,1	1,2	36,7	35,0
	Ekim	59.017.025	60.404,3	182,4	1,8	22,2	20,0
	Kasım	51.425.090	65.350,9	182,4	0,0	-12,9	-12,9
	Aralık	73.090.897	66.004,5	181,9	-0,3	42,1	42,6
2011	Ocak	76.933.328	63.278,1	182,6	0,4	5,3	4,8
	Şubat	69.144.733	61.283,9	183,9	0,7	-10,1	-10,8
	Mart	83.332.098	64.434,5	184,7	0,4	20,5	20,0
	Nisan	72.175.418	69.250,1	186,3	0,9	-13,4	-14,1
	Mayıs	64.869.842	63.046,0	190,8	2,4	-10,1	-12,2
	Haziran	50.513.691	63.269,4	188,1	-1,4	-22,1	-21,0
	Temmuz	41.907.669	62.295,7	187,3	-0,4	-17,0	-16,7
	Ağustos	53.617.737	53.946,1	188,7	0,7	27,9	27,0
	Eylül	55.987.134	59.693,4	190,1	0,8	4,4	3,6
	Ekim	50.338.561	56.061,5	196,3	3,3	-10,1	-12,9
	Kasım	39.669.090	54.517,8	199,7	1,7	-21,2	-22,5
	Aralık	36.848.251	51.266,6	200,9	0,6	-7,1	-7,6

Kaynak: İMKB, SPK, TÜİK.

(1): Ulusal Pazardaki işlem hacmidir.

İşlem hacmi, 2011 yılı Aralık ayında 2010 yılı Aralık ayına göre %49,6 oranında azalarak 73.091 milyon ₺'den 36.848 milyon ₺'ye gerilemiştir. En yüksek işlem hacmi 83.333 milyon ₺ ile Mart ayında, en düşük işlem hacmi ise 36.848 milyon ₺ ile Aralık ayında gerçekleşmiştir.

2011 yılı aylar itibari ile İMKB toplam işlem hacmindeki reel değişimin en yüksek oranda gerçekleştiği ay %27,0 oranı ile Ağustos ayı olmuş, bunu sırası ile %20,0 oranı ile Mart ayı ve %4,8 oranı ile de Ocak ayı takip etmiştir. Toplam işlem hacminin reel olarak en yüksek oranda düşüş gösterdiği ay ise %22,5 oranı ile Kasım ayı olmuştur.

2.5.3.4 Faiz Oranlarındaki Gelişmeler

Küresel ekonomiye ilişkin aşağı yönlü risklerin devam etmesi, özellikle bazı Avrupa ülkelerindeki kamu borçlarına ilişkin endişelerin artması ve para politikası uygulamaları sonucu faiz oranları 2011 yılında dalgalı bir seyir izlemiştir.

Piyasa faizleri Mayıs ayına kadar tüm vadelerde düşük düzeyini korumuştur. 2011 yılı ikinci çeyreğinde, küresel risk algılamalarındaki bozulma ve TCMB'nin sıkılaştırıcı para politikası uygulamalarının sonucu olarak piyasa faizleri ve mevduat faizleri artış eğilimine girmiştir. Piyasa faizleri gelişmekte olan ülkelerin faizlerine göre bir miktar yükselmiştir. Faizlerdeki yükseliş temelde TCMB'nin parasal sıkılaştırma uygulamasından kaynaklanmıştır.

Küresel piyasalarda büyüme beklentilerine ve para politikası uygulamalarına paralel olarak faizlerde görülen azalma eğilimi yılın üçüncü çeyreğinde Türkiye'de de görülmüştür. TCMB'nin Ağustos ve Eylül aylarında aldığı faiz ve likiditeye yönelik politika kararları ve para politikası uygulamaları bu düşüşte etkili olmuştur. Bu dönemde politika faizinin düşürülmesi ve alınan likidite önlenmelerinin etkisiyle mevduat faizleri de bir miktar gerileme göstermiştir.

Küresel risk algılamalarındaki bozulma ve Ekim ayında TCMB'nin gecelik borç verme faiz oranını arttırmasının etkisiyle yılın son çeyreğinde de faiz oranları belirgin bir şekilde yükselmiştir. TCMB'nin bu tarihten itibaren uygulamaya başladığı sıkı para politikasının etkisiyle, ülkemizdeki piyasa faizleri diğer ülkelere oranla daha fazla artış göstermiştir. Bunun yanında Kasım ayından itibaren risk priminde gözlenen artış eğilimi de piyasa faizlerinin artmasında etkili olmuştur.

2011 yılı itibariyle vadesine göre ağırlandırılmış mevduat faiz oranları incelendiğinde; Ocak ayında %25 düzeyinde olan vadesiz mevduat faiz oranı, yıl sonuna kadar aynı düzeyde kalmıştır. Mevduat faiz oranları diğer vadelerde yıl boyunca dalgalanma göstermekle birlikte yılın son aylarında hızlı bir artış göstermiştir. Yıl sonu itibariyle 1 ay vadeli mevduat faiz oranı %16,20, 3 ay vadeli mevduat faiz oranı %16,34, 6 ay vadeli mevduat faiz oranı %15,97, 12 ay vadeli mevduat faiz oranı da %15,90 düzeylerinde gerçekleşmiştir (Bkz, Tablo 139).

Tablo 139. Vadesine göre ̄ Mevduat Faiz Oranları

Yıl	Ay	Vadesine göre Faiz Oranları ⁽¹⁾				
		Vadesiz Ağırlıklandırılmış Mevduat	1 Ay Vadeli Ağırlıklandırılmış Mevduat	3 Ay Vadeli Ağırlıklandırılmış Mevduat	6 Ay Vadeli Ağırlıklandırılmış Mevduat	12 Ay Vadeli Ağırlıklandırılmış Mevduat
2009	Ocak	18,15	22,40	21,17	20,13	20,32
	Şubat	15,12	18,17	18,49	18,42	18,29
	Mart	15,17	18,15	18,34	18,25	18,17
	Nisan	14,54	17,70	18,02	17,87	17,49
	Mayıs	14,68	17,66	17,96	17,94	17,36
	Haziran	14,87	17,67	17,98	17,97	17,42
	Temmuz	14,76	17,34	17,35	17,21	17,01
	Ağustos	14,68	16,86	17,10	16,89	16,84
	Eylül	14,59	16,60	16,89	16,70	16,55
	Ekim	14,14	15,87	16,16	16,16	15,67
	Kasım	14,16	15,88	16,11	16,23	15,62
	Aralık	14,17	15,87	16,22	16,41	15,67
2010	Ocak	14,11	15,42	15,87	16,11	15,47
	Şubat	14,10	15,47	15,92	16,28	15,55
	Mart	14,18	15,29	15,93	16,25	15,53
	Nisan	14,14	15,36	15,82	16,14	15,54
	Mayıs	14,22	15,44	15,91	16,10	15,64
	Haziran	14,27	15,54	15,95	16,08	15,67
	Temmuz	14,09	15,24	15,72	15,73	15,06
	Ağustos	14,14	15,21	15,78	15,88	15,22
	Eylül	14,10	15,25	15,78	15,75	15,08
	Ekim	11,66	13,00	13,82	13,58	14,05
	Kasım	11,63	13,00	13,83	13,72	14,14
	Aralık	0,25	12,31	12,91	12,90	12,98
2011	Ocak	0,25	11,54	12,08	11,91	12,07
	Şubat	0,25	11,47	12,15	11,86	12,01
	Mart	0,25	11,49	12,16	11,80	12,16
	Nisan	0,25	12,97	12,90	12,69	13,27
	Mayıs	0,25	14,14	14,75	15,00	14,74
	Haziran	0,25	14,27	14,89	15,01	14,81
	Temmuz	0,25	14,47	15,01	15,09	14,99
	Ağustos	0,25	14,41	14,99	15,22	14,90
	Eylül	0,25	14,35	14,92	15,14	14,92
	Ekim	0,25	14,52	15,13	15,32	15,13
	Kasım	0,25	14,91	15,28	15,49	15,33
	Aralık	0,25	16,20	16,34	15,97	15,90

Kaynak: TCMB.

(1): Bankaların vadeler itibarıyla ilgili ay içinde uygulayacağı bildirdiği azami faiz oranlarının, mevduat tutarları ile gün sayısına göre ağırlıklandırılarak hesaplanmış ortalamaları alınmıştır.

2.6 DIŞ TİCARET

2.6.1 Dış Ticaret

2.6.1.1 Dış Ticaret Göstergeleri

2008 yılının son döneminde ortaya çıkan ve 2009 yılında derinleşen kriz döneminde, dünya ticaret hacminin küçülmesiyle dış ticaretimizde de daralma yaşanmıştır. Yurt içi tüketim ve yatırım talebinin güçlü seyretmesi ile birlikte üretimin ara malına bağımlı olması nedeniyle ithalatımız hızla artarken, ihracat artışımız en önemli ihracat pazarımız olan AB bölgesindeki durgunluk sonucu sınırlı düzeyde kalmıştır.

Küresel büyümenin hızlanması ve dış talepteki toparlanma sonucu 2010 yılında %11,5 oranında, 2011 yılında %18,5 oranında artan ihracatımız, değer olarak 114 milyar \$'dan 135 milyar \$'a yükselmiş ve yaklaşık küresel kriz öncesi seviyelere eşdeğer bir düzeye ulaşmıştır.

Üretime bağılı olarak büyüme oranlarının artmasıyla 2010 yılında, bir önceki yıla göre %31,7 oranında artan ithalatımız, 2011 yılında %29,8 oranında artmış, değer olarak 186 milyar \$'dan 241 milyar \$'a yükselmiştir. Bir önceki yıla göre ithalatın küresel kriz öncesi seviyeyi aşması cari açığın hızla artmasında önemli rol oynamıştır.

Dış ticaret hacmimiz krize bağılı olarak 2009 yılında %27,2 oranında daralırken, 2010 yılında %23,2 oranında ve 2011 yılında ise %25,5 oranında artarak gittikçe güçlenen bir toparlanma sürecine girmiş, yıl sonunda 376 milyar \$'a ulaşmıştır.

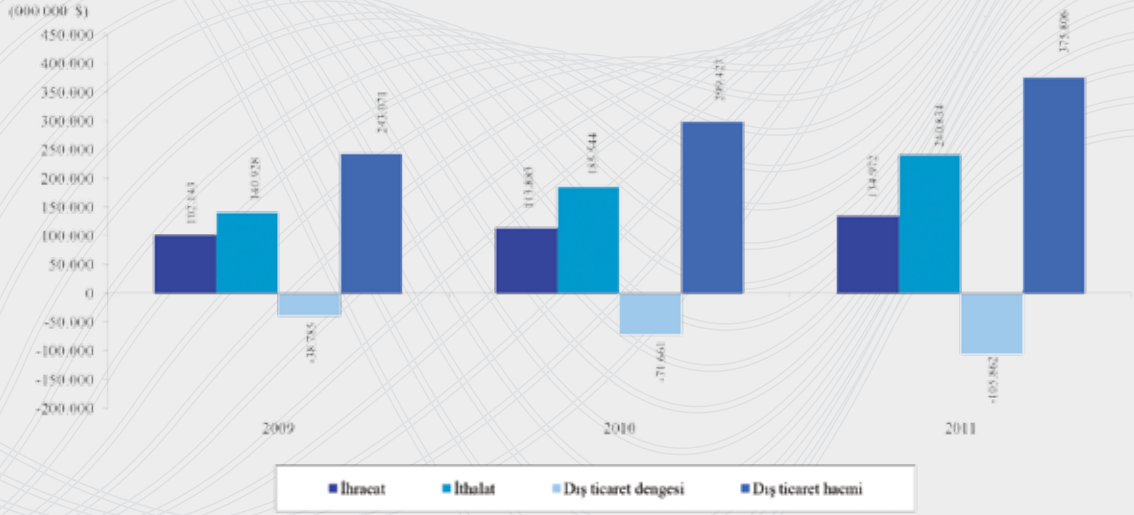
Dış ticaret açığımız ise, 2010 yılında bir önceki yıla göre %84,8 oranı ile rekor düzeyde artarken, 2011 yılında hız keserek %47,7 oranında artmış ancak, ithalatın ihracattan daha hızlı artması sonucu dış ticaret açığımız tarihin en yüksek seviyesine çıkararak 72 milyon \$'a, 106 milyar \$'a yükselmiştir (Bkz; Tablo 140, Grafik 51).

Tablo 140. Dış Ticaret Göstergeleri

Göstergeler	2009	2010	2011	(000 000 \$)		
				Değişim Oranı		
				2009	2010	2011
İhracat	102.143	113.883	134.972	-22,6	11,5	18,5
İthalat	140.928	185.544	240.834	-30,2	31,7	29,8
Dış ticaret hacmi	243.071	299.427	375.806	-27,2	23,2	25,5
Dış ticaret dengesi	-38.785	-71.661	-105.862	-44,5	84,8	47,7
İhracatın ithalatı karşılama oranı	72,5	61,4	56,0	10,9	-15,3	-8,7
Dış ticaret dengesinin, ihracata oranı	-38,0	-62,9	-78,4	-28,3	65,7	24,6

Kaynak: TÜİK.

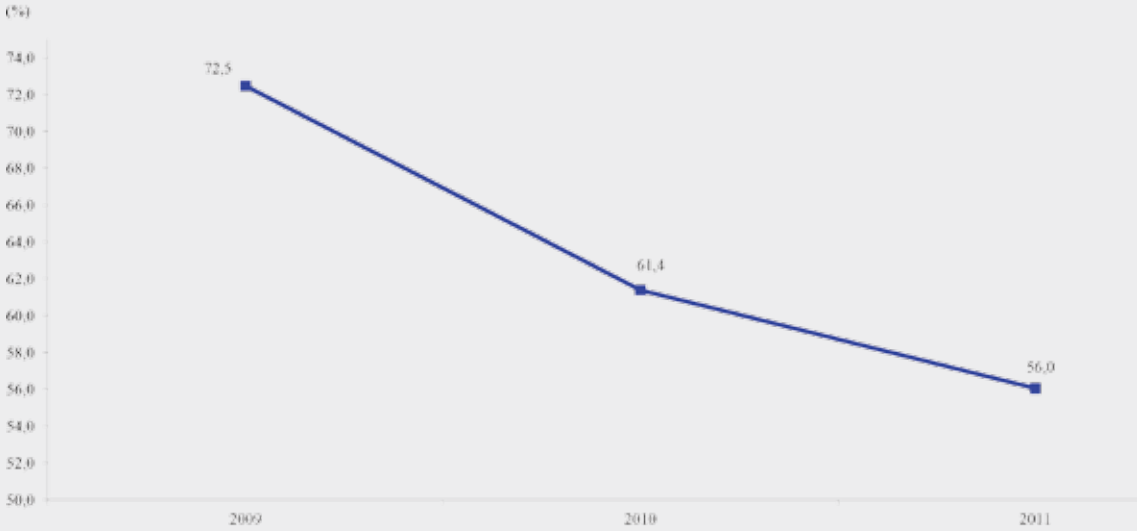
Not: Yuvarlamadan dolayı, rakamlar farklılık gösterebilir.

Kaynak: TÜİK.

Grafik 51. Yıllara göre Dış Ticaret Göstergeleri

Bu gelişmelere bağlı olarak ihracatın ithalatı karşılama oranı, 2011 yılında 2010 yılına göre 5,4 puan düşerek %61,4 oranından, %56,0 oranına gerilemiştir (Bkz, Grafik 52).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 52. Yıllara göre İhracatın İthalatı Karşılama Oranı

2.6.1.2 İhracat

Küresel krizin etkilerinin azalmaya başlamasıyla dış talepte başlayan toparlanma eğilimi sonucu, 2011 yılında bir önceki yıla göre %18,5 oranında artan ihracat, 114 milyar \$'dan, 135 milyar \$'a yükselmiştir. Sektörler düzeyinde ihracatın değişim oranları incelendiğinde; en fazla artış imalat sektörü ihracatında gerçekleşmiştir. Geçen yıla göre %19,5

oranında artış gösteren imalat sektörü ihracatı, 126 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Balıkçılık sektörü ihracatı %19,2 oranında artış göstererek 186 milyon \$'a, tarım ve ormancılık sektörü ihracatı %4,7 oranındaki artışla 5 milyar \$'a, madencilik ve taşocakçılığı sektörü ihracatı %4,4 oranındaki artışla 3 milyar \$'a yükselmiştir. Sektörlerin toplam ihracat içindeki oranları bir önceki yıl oranları ile kıyaslandığında, balıkçılık sektörü ihracat oranının aynı kaldığı, tarım ve ormancılık ile madencilik ve taşocakçılığı sektörlerinin ihracat payının düştüğü, imalat sektörü ihracat oranının ise arttığı gözlenmektedir (Bkz, Tablo 141).

Tablo 141. Sektörlere göre İhracat

Sektörler	İhracat Değeri (000 000 \$)			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Tarım ve ormancılık	4.347	4.935	5.169	4,3	4,3	3,8	10,4	13,5	4,7
Balıkçılık	189	156	186	0,2	0,1	0,1	-21,3	-17,5	19,2
Madencilik ve taşocakçılığı	1.683	2.687	2.806	1,6	2,4	2,1	-21,9	59,7	4,4
İmalat	95.449	105.467	126.025	93,4	92,6	93,4	-23,8	10,5	19,5
Diğer	475	638	786	0,5	0,6	0,6	-6,3	34,3	23,2
Toplam	102.143	113.883	134.972	100,0	100,0	100,0	-22,6	11,5	18,5

Kaynak: TÜİK.

İhracat değerlerinde geniş ekonomik grup sınıflamasına göre, ihracatta bir önceki yıla göre 2011 yılında en yüksek artışı %20,6 oranı ile 14 milyar \$ olan sermaye (yatırım) malı ve aynı oranda artan 68 milyar \$ ile ara (hammadde) malı ihracatı göstermiştir. Bunu %15,3 oranında artış gösteren tüketim malları 52 milyar \$ değeriyle takip etmiştir. Ana mal gruplarının toplam ihracat içindeki oranları, bir önceki yıl ile kıyaslandığında tüketim mallarının oranı %39,8'den %38,7'ye düşerken, sermaye (yatırım) mallarının oranı %10,3'ten %10,5'e, ara (hammadde) mallarının oranı da %49,5'ten %50,4'e yükselmiştir (Bkz, Tablo 142).

Tablo 142. Geniş Ekonomik Grup Sınıflamasına göre İhracat

Geniş Ekonomik Grup Sınıflaması	İhracat Değeri (000 000 \$)			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Sermaye (Yatırım) malları	11.117	11.771	14.200	10,9	10,3	10,5	-33,5	5,9	20,6
Ara (Hammadde) malları	49.734	56.381	67.970	48,7	49,5	50,4	-26,6	13,4	20,6
Tüketim malları	40.733	45.321	52.248	39,9	39,8	38,7	-13,5	11,3	15,3
Diğerleri	559	410	554	0,5	0,4	0,4	13,8	-26,7	35,1
Toplam	102.143	113.883	134.972	100,0	100,0	100,0	-22,6	11,5	18,5

Kaynak: TÜİK.

2011 yılında ihracatımıza en fazla katkı yapan mal grupları incelendiğinde; motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer ürünlerin 16 milyar \$ ile ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Ancak, bu grubun toplam ihracat içindeki oranı 0,4 puan düşüş göstererek %12,1'den %11,7'ye gerilemiştir. İhracata en fazla katkı yapan diğer mal grupları ise sırasıyla; kazan, makine ve cihazlar, aletler, parçaları 12 milyar \$ ile ikinci sırada, demir

ve çelik 11 milyar \$ ile üçüncü sırada ve elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları da 9 milyar \$ ile dördüncü sırada yer almaktadır. Tüm fasıllarda 2011 yılında bir önceki yıla göre artış gözlenirken, en yüksek artış %46,3 oranı ile mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, muumlarda gerçekleşmiş, ihracat değeri 4 milyar \$'dan, 7 milyar \$'a yükselmiştir.

Genel olarak fasıllar incelendiğinde, küresel kriz sebebiyle 2009 yılında ihracat miktarlarında düşüş gözlenen fasıllar, 2010 yılında toparlanmış ve 2011 yılında artış eğilimleri devam etmiştir (Bkz, Tablo 143).

Tablo 143. İhracatımızda İlk On Fasıllar

Fasıllar ⁽¹⁾	Sıra No			İhracat Değeri (000 000 \$)			Toplam İhracat İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer	1	1	1	12.252	13.813	15.805	12,0	12,1	11,7	-33,1	12,7	14,4
Kazan: makine ve cihazlar, aletler, parçaları	2	2	2	8.133	9.413	11.563	8,0	8,3	8,6	-20,7	15,7	22,8
Demir ve çelik	3	3	3	7.641	8.740	11.226	7,5	7,7	8,3	-48,9	14,4	28,4
Elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları	5	5	4	6.631	7.530	8.882	6,5	6,6	6,6	-16,8	13,6	18,0
Örme giyim eşyası ve aksesuarları	4	4	5	6.926	7.731	8.396	6,8	6,8	6,2	-11,5	11,6	8,6
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, muumlar	6	7	6	3.921	4.469	6.539	3,8	3,9	4,8	-47,9	14,0	46,3
Demir veya çelikten eşya	7	8	7	4.545	4.850	5.759	4,4	4,3	4,3	-20,8	6,7	18,7
Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları	8	6	8	4.295	4.636	5.129	4,2	4,1	3,8	-19,4	7,9	10,6
Plastik ve plastikten mamul eşya	9	9	9	3.094	3.717	4.581	3,0	3,3	3,4	-13,2	20,2	23,2
Yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turunçgil ve kavun kabuğu	10	10	10	3.002	3.491	3.910	2,9	3,1	2,9	5,1	16,3	12,0
Toplam ihracat				102.143	113.883	134.972	100,0	100,0	100,0	-22,6	11,5	18,5

Kaynak: TÜİK.

(1): 2011 yılı ihracat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan fasıllardır.

2011 yılı esaslı ihracatımızda ilk onda yer alan fasılların 2009 ve 2011 yılları arası toplam ihracat değerleri içindeki sıra numaraları irdelendiğinde, motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer ürünlerin ihracat değeri her üç yılda da ilk sıradaki yerini kararlı bir biçimde korurken, kazan, makine ve cihazlar, aletler ve parçaları 2. sıradaki, demir ve çelik 3. sıradaki, plastik ve plastikten mamul eşya 9. sıradaki ve yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turuncgiller ve kavun kabuğu da 10. sıradaki yerlerini 2009-2011 yılları arasında muhafaza etmiştir.

2.6.1.3 İthalat

Türkiye ekonomisinin güçlü büyümesi, iç talep ve ekonomik faaliyetlerdeki artış, kredi imkânlarının genişlemesiyle ithalat talebini, dolayısıyla ithalat eğilimlerini arttırmıştır. 2011 yılında bir önceki yıla göre %29,8 oranında artan ithalat 241 milyar \$ ile rekor düzeye yükselmiştir. Sektörler düzeyinde; bir önceki yıla göre balıkçılık sektörü ithalatı %48,5 oranında artarak 49 milyon \$'a, madencilik ve taşocakçılığı sektörü ithalatı %44,0 oranında artarak 37 milyar \$'a, tarım ve ormancılık sektörü ithalatı %37,8 oranında artarak 9 milyar \$'a, imalat sektörü ithalatı da %26,5 oranında artarak 184 milyar \$'a yükselmiştir. 2011 yılında toplam ithalat içerisinde sektörlerin oranları bir önceki yıl oranları ile kıyaslandığında, balıkçılık sektörü ithalatı oranı değişmezken, imalat sanayi sektörlerinin oranı azalmış, tarım ve ormancılık sektörü, madencilik ve taşocakçılığı sektörlerinin oranı ise artmıştır (Bkz, Tablo 144).

Tablo 144. Sektörlere göre İthalat

Sektörler	İthalat Değeri (000 000 \$)			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Tarım ve ormancılık	4.594	6.457	8.895	3,3	3,5	3,7	-28,1	40,6	37,8
Balıkçılık	31	33	49	0,0	0,0	0,0	-24,4	6,5	48,5
Madencilik ve taşocakçılığı	20.625	25.933	37.331	14,6	14,0	15,5	-42,1	25,7	44,0
İmalat	111.031	145.367	183.923	78,8	78,3	76,4	-26,1	30,9	26,5
Diğer	4.647	7.754	10.636	3,3	4,2	4,4	-51,7	66,9	37,2
Toplam	140.928	185.544	240.834	100,0	100,0	100,0	-30,2	31,7	29,8

Kaynak: TÜİK.

Ekonomik krizin etkilerinin azalmasından dolayı, 2010 yılında geniş ekonomik grup sınıflamasına göre ithalat değerlerinde gerçekleşen artış, 2011 yılında da artarak devam etmiştir. 2011 yılında bir önceki yıla göre en yüksek artış gösteren grup ara (hammadde) malları ithalatı olup, %31,7 oranında artarak 174 milyar \$ değerine ulaşmıştır. Sermaye (yatırım) malları ithalatı, 2011 yılında bir önceki yıla göre %29,3 oranında artarak 37 milyar \$ olmuş, tüketim malları ithalatı ise %20,0 oranında artarak 27 milyar \$'a yükselmiştir. Ayrıca, 2011 yılında ara (hammadde) malları ithalatının toplam ithalat içerisindeki oranı bir önceki yıl ile kıyaslandığında artış gösterirken, tüketim mallarının oranı azalmış ve sermaye (yatırım) malları ithalatının oranı aynı kalmıştır (Bkz, Tablo 145).

Tablo 145. Geniş Ekonomik Grup Sınıflamasına göre İthalat

Geniş Ekonomik Grup Sınıflaması	İthalat Değeri (000 000 \$)			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Sermaye (Yatırım) malları	21.463	28.818	37.267	15,2	15,5	15,5	-23,4	34,3	29,3
Ara (Hammadde) malları	99.510	131.445	173.137	70,6	70,8	71,9	-34,4	32,1	31,7
Tüketim malları	19.290	24.735	29.692	13,7	13,3	12,3	-10,2	28,2	20,0
Diğer	665	546	738	0,5	0,3	0,3	-5,9	-17,9	35,2
Toplam	140.928	185.544	240.834	100,0	100,0	100,0	-30,2	31,7	29,8

Kaynak: TÜİK.

Fasıllar içerisinde 2011 yılında toplam ithalat içinde en yüksek orana mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, mumlar ithalatı sahiptir. Bu fasılın ithalat değeri 54 milyar \$ olurken, toplam ithalat içinde en yüksek orana sahip ikinci fasıl kazan, makine ve cihazlar, aletler, parçaları ithalatı olup, değeri de 27 milyar \$ olmuştur. İthalat içinde en yüksek oranlara sahip diğer fasıllar sırasıyla; demir ve çelik ithalatı 20 milyar \$, motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer ürünlerin ithalatı 17 milyar \$ ve elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları ürünleri ithalatı ise 17 milyar \$'dır. 2011 yılı için toplam ithalat içinde bu fasılların oranı sırasıyla; %22,5; %11,3; %8,5; %7,1 ve %7,0 olmuştur (Bkz, Tablo 146).

Tablo 146. İthalatımızda İlk On Fasıl

Fasıllar ⁽¹⁾	Sıra No			İthalat Değeri (000 000 \$)			Toplam İthalat İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, mumlar	1	1	1	29.905	38.497	54.115	21,2	20,7	22,5	-38,1	28,7	40,6
Kazan, makine ve cihazlar, aletler, parçaları	2	2	2	17.132	21.267	27.107	12,2	11,5	11,3	-24,0	24,1	27,5
Demir ve çelik	5	3	3	11.352	16.121	20.424	8,1	8,7	8,5	-51,0	42,0	26,7
Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer	3	5	4	8.976	13.419	17.184	6,4	7,2	7,1	-29,8	49,5	28,1
Elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları	4	4	5	12.243	14.642	16.836	8,7	7,9	7,0	-11,9	19,6	15,0
Plastik ve plastikten mamul eşya	6	6	6	6.944	9.730	12.578	4,9	5,2	5,2	-26,0	40,1	29,3
İnciler, kıymetli taş ve metal mamulleri, madeni paralar	7	9	7	2.004	3.037	7.022	1,4	1,6	2,9	-64,6	51,5	131,2
Organik kimyasal müstahsallar	8	8	8	3.342	4.400	5.504	2,4	2,4	2,3	-24,4	31,7	25,1
Eczacılık ürünleri	9	7	9	4.080	4.410	4.697	2,9	2,4	2,0	-6,4	8,1	6,5
Bakır ve bakırdan eşya	10	10	10	1.985	3.299	4.119	1,4	1,8	1,7	-39,4	66,2	24,9
Toplam ithalat				140.928	185.544	240.834	100,0	100,0	100,0	-30,2	31,7	29,8

Kaynak: TÜİK.

(1): 2011 yılı ithalat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan fasıllardır.

İthalatımızda ilk onda yer alan fasıllar 2009-2011 yılları arası için sıra numaralarının değişimi analiz edildiğinde; mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsallar ve mumların ithalatı toplam ithalat içinde 1. sıradaki, kazan, makine ve cihazlar, aletler, parçaları ithalatı 2. sıradaki, organik kimyasal ürünler 8. sıradaki ve bakır ve bakırdan eşya ithalatı da 10. sıradaki yerini korumuştur.

2.6.1.4 Bölgesel Düzeyde Dış Ticaret

2011 yılında İBBS Düzey-1'e göre en yüksek ihracat değerine 61 milyar \$ ile TR1 (İstanbul) bölgesi sahiptir. Bu değer, Türkiye'de bölgeler itibariyle en yüksek değer olup, Türkiye toplam ihracatının %45,5'ini oluşturmaktadır. Bunu, 27 milyar \$ ile TR4 (Doğu Marmara) bölgesi ve 16 milyar \$ ile TR3 (Ege) bölgesi izlemektedir. Toplam ihracat içinde en düşük değere sahip olan bölge 207 milyon \$ ile TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgesidir (Bkz, Tablo 147).

Tablo 147. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e göre Dış Ticaret Göstergeleri

Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	İhracat	İthalat	Dış Ticaret		İhracatın İthalatı Karşılama Oranı	Dış Ticaret Dengesinin İhracata Oranı
				Hacmi	Dengesi		
TR1	İstanbul	61.465	123.909	185.373	-62.444	49,6	-101,6
TR2	Batı Marmara	1.375	1.733	3.108	-359	79,3	-26,1
TR3	Ege	16.417	17.363	33.780	-946	94,5	-5,8
TR4	Doğu Marmara	27.082	27.074	54.156	8	100,0	0,0
TR5	Batı Anadolu	8.000	13.202	21.202	-5.202	60,6	-65,0
TR6	Akdeniz	7.259	11.660	18.919	-4.401	62,3	-60,6
TR7	Orta Anadolu	1.978	2.241	4.219	-262	88,3	-13,3
TR8	Batı Karadeniz	1.460	3.226	4.686	-1.765	45,3	-120,9
TR9	Doğu Karadeniz	2.061	282	2.343	1.778	729,6	86,3
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	207	160	367	47	129,1	22,6
TRB	Ortadoğu Anadolu	697	247	945	450	281,8	64,5
TRC	Güneydoğu Anadolu	6.945	5.420	12.365	1.524	128,1	21,9
TR	Türkiye ⁽¹⁾	134.972	240.834	375.806	-105.862	56,0	-78,4

Kaynak: TÜİK.

(1): Türkiye verileri gizli ve belirsiz verileri de içermektedir.

Not: Yuvarlamadan dolayı, rakamlar farklılık gösterebilir.

İthalat değerlerinde de aynı sıralama geçerli olup, Türkiye'nin toplam ithalatının %51,5'ini alan TR1 (İstanbul) bölgesi 124 milyar \$ ile birinci sıradadır. Bunu, 27 milyar \$ ile TR4 (Doğu Marmara) bölgesi ve 17 milyar \$ ile TR3 (Ege) bölgesi takip etmiştir. Toplam ithalat içinde en düşük paya sahip bölge ise 160 milyon \$ ile yine TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgesi olmuştur.

Dış ticaret hacminde de ithalat ve ihracat değerlerine ve Türkiye içindeki paylarına bağlı olarak sıralamada herhangi bir değişiklik olmamıştır. TR1 (İstanbul) bölgesi 185 milyar \$, TR4 (Doğu Marmara) bölgesi 54 milyar \$ ve TR3 (Ege) bölgesi 34 milyar \$ ile ilk üçte yer alan bölgeler olmuştur. Dış ticaret hacminin en düşük olduğu bölge 367 milyon \$ ile TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgesidir.

Dış ticaret açığı en yüksek bölge 62 milyar \$ ile TR1 (İstanbul) bölgesi olurken bunu, 5 milyar \$ ile TR5 (Batı Anadolu) bölgesi ve 4 milyar \$ ile TR6 (Akdeniz) bölgesi izlemiştir. En yüksek dış ticaret fazlası veren bölge ise 2 milyar \$ ile TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesi olmuştur.

İhracatın ithalatı karşılama oranının en yüksek olduğu bölge %729,6 oranıyla TR9 (Doğu Karadeniz) bölgesidir. Bunu, %281,8 oranıyla TRB (Ortadoğu Anadolu) bölgesi ve %129,1 oranıyla TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgesi takip etmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranının en düşük olduğu bölge ise %49,6 oranı ile TR1 (İstanbul) bölgesidir.

2.6.1.5 Ülke Gruplarına göre Dış Ticaret

İhracatımızın yarıya yakınına oluşturan AB ülkelerinin yaşamış olduğu finansal sıkıntılara rağmen, 2011 yılında ihracatımız bir önceki yıla göre yüksek oranlı artış göstermiştir. Kriz sonrasında 2009 yılında AB ülkelerine toplam 47 milyar \$ değerinde ihracat gerçekleştirilirken, bu miktar 2010 yılında %12,1 oranında bir artışla 53 milyar \$'a yükselmiş, 2011 yılında ise %18,4 oranında artarak 62 milyar \$ seviyesine yükselmiştir. Diğer taraftan Türkiye Serbest Bölgeleri'ne yapılan ihracat 2011 yılında %22,1 oranında, diğer ülkeler grubu içerisindeki ülkelere yapılan ihracat ise %18,5 oranında artış göstermiştir. 2011 yılında Türkiye Serbest Bölgeleri'ne 3 milyar \$, diğer ülkelere ise 70 milyar \$ ihracat yapılmıştır. 2011 yılında ülke gruplarına göre yapılan ihracatın, toplam ihracat içindeki oranları 2010 yılına göre çok fazla değişim göstermezken, AB ülkelerine yapılan ihracatın oranı %46,2; Türkiye Serbest Bölgeleri'ne yapılan ihracatın oranı %1,9 ve diğer ülkeler grubunda yer alan ülkelere yapılan ihracatın oranı ise %51,9 olmuştur.

2011 yılında diğer ülkelere yapılan 70 milyar \$'lık ihracat değerinin, 13 milyar \$'ını AB ülkeleri dışında kalan Avrupa ülkelerine yapılan ihracat, 10 milyar \$'ını Afrika ülkelerine yapılan ihracat, 8 milyar \$'ını Amerika ülkelerine yapılan ihracat, 38 milyar \$'ını Asya ülkelerine yapılan ihracat, 481 milyon \$'ını Avustralya ve Yeni Zelanda'ya yapılan ihracat ve 164 milyon \$'ını da diğer ülke ve bölgelere yapılan ihracat oluşturmuştur. 2011 yılında toplam ihracat içinde AB dışındaki Avrupa ülkelerine yapılan ihracatın oranı %9,6; Afrika ülkelerine yapılan ihracatın oranı %7,7; Amerika ülkelerine yapılan ihracatın oranı %5,9; Asya ülkelerine yapılan ihracatın oranı %28,3; Avustralya ve Yeni Zelanda'ya yapılan ihracatın oranı %4, diğer ülke ve bölgelere yapılan ihracatın oranı da %1 düzeyinde gerçekleşmiştir (Bkz, Tablo 148).

Tablo148. Ülke Gruplarına göre Dış Ticaret Göstergeleri

(000 000 \$)

Ülke Grupları	İhracat								
	2009			2010			2011		
	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı
A- Avrupa Birliği Ülkeleri (AB 27)	47.013	46,0	-25,8	52.685	46,3	12,1	62.374	46,2	18,4
B- Türkiye Serbest Bölgeleri	1.957	1,9	-34,9	2.084	1,8	6,5	2.545	1,9	22,1
C- Diğer Ülkeler	53.172	52,1	-19,0	59.114	51,9	11,2	70.053	51,9	18,5
1- Diğer Avrupa (AB Hariç)	11.318	11,1	-27,8	11.373	10,0	0,5	12.986	9,6	14,2
2- Afrika Ülkeleri	10.155	9,9	12,1	9.283	8,2	-8,6	10.337	7,7	11,4
Kuzey Afrika	7.416	7,3	26,8	7.025	6,2	-5,3	6.702	5,0	-4,6
Diğer Afrika	2.739	2,7	-14,7	2.258	2,0	-17,6	3.635	2,7	61,0
3- Amerika Ülkeleri	4.879	4,8	-25,3	6.077	5,3	24,6	7.941	5,9	30,7
Kuzey Amerika	3.579	3,5	-25,5	4.242	3,7	18,5	5.471	4,1	29,0
Orta Amerika ve Karayipler	622	0,6	-25,0	598	0,5	-3,8	629	0,5	5,2
Güney Amerika	678	0,7	-24,8	1.237	1,1	82,5	1.841	1,4	48,8
4- Asya Ülkeleri	25.899	25,4	-20,3	31.876	28,0	23,1	38.146	28,3	19,7
Yakın ve Orta Doğu	19.193	18,8	-24,5	23.295	20,5	21,4	27.945	20,7	20,0
Diğer Asya	6.706	6,6	-5,2	8.581	7,5	28,0	10.201	7,6	18,9
5- Avustralya ve Yeni Zelanda	362	0,4	-16,8	403	0,4	11,2	481	0,4	19,4
6- Diğer Ülke ve Bölgeler ⁽¹⁾	561	0,5	-60,4	102	0,1	-81,9	164	0,1	61,2
Genel Toplam	102.143	100,0	-22,6	113.883	100,0	11,5	134.972	100,0	18,5

Kaynak: TÜİK.

(1): Veri gizliliği nedeniyle, ülke bilgisi gizlenen veriler "Diğer Ülke ve Bölgeler" grubu içinde yer almaktadır.

Not: Yuvarlamadan dolayı, toplam rakam farklılık gösterebilir.

Tablo 148. Ülke Gruplarına göre Dış Ticaret Göstergeleri (Devamı)

Ülke Grupları	İthalat								
	2009			2010			2011		
	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı
A- Avrupa Birliği Ülkeleri (AB 27)	56 509	40,1	-24,1	72.180	38,9	27,7	91.125	37,8	26,2
B- Türkiye Serbest Bölgeleri	965	0,7	-27,7	878	0,5	-9,0	1.038	0,4	18,2
C- Diğer Ülkeler	83 454	59,2	-33,9	112.486	60,6	34,8	148.671	61,7	32,2
1- Diğer Avrupa (AB Hariç)	25 886	18,4	-41,4	30.312	16,3	17,1	35.977	14,9	18,7
2- Afrika Ülkeleri	3.938	2,8	-29,6	4.824	2,6	22,5	6.767	2,8	40,3
Kuzey Afrika	2 238	1,6	-36,7	3.098	1,7	38,4	3.342	1,4	7,9
Diğer Afrika	1 700	1,2	-17,5	1.726	0,9	1,5	3.425	1,4	98,4
3- Amerika Ülkeleri	12.275	8,7	-28,7	16.799	9,1	36,9	22.748	9,4	35,4
Kuzey Amerika	9 513	6,8	-29,0	13.234	7,1	39,1	17.345	7,2	31,1
Orta Amerika ve Karayipler	476	0,3	-15,0	623	0,3	30,9	903	0,4	44,9
Güney Amerika	2 286	1,6	-29,9	2.942	1,6	28,7	4.500	1,9	53,0
4- Asya Ülkeleri	35.883	25,5	-29,3	53.354	28,8	48,7	73.582	30,6	37,9
Yakın ve Orta Doğu	7 134	5,1	-45,7	13.011	7,0	82,4	20.438	8,5	57,1
Diğer Asya	28 749	20,4	-23,6	40.343	21,7	40,3	53.144	22,1	31,7
5- Avustralya ve Yeni Zelanda	648	0,5	-26,0	493	0,3	-23,9	807	0,3	63,7
6- Diğer Ülke ve Bölgeler ⁽¹⁾	4 824	3,4	-36,2	6.703	3,6	39,0	8.789	3,6	31,1
Genel Toplam	140 928	100,0	-30,2	185.544	100,0	31,7	240.834	100,0	29,8

Tablo 148. Ülke Gruplarına göre Dış Ticaret Göstergeleri (Devamı)

Ülke Grupları	Dış Ticaret Hacmi								
	2009			2010			2011		
	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı
A- Avrupa Birliği Ülkeleri (AB 27)	103.522	42,6	-24,9	124.865	41,7	20,6	153.499	40,8	22,9
B- Türkiye Serbest Bölgeleri	2.922	1,2	-32,7	2.962	1,0	1,4	3.583	1,0	21,0
C- Diğer Ülkeler	136.626	56,2	-28,8	171.600	57,3	25,6	218.724	58,2	27,5
1- Diğer Avrupa (AB Hariç)	37.204	15,3	-37,9	41.685	13,9	12,0	48.963	13,0	17,5
2- Afrika Ülkeleri	14.093	5,8	-3,9	14.107	4,7	0,1	17.104	4,6	21,2
Kuzey Afrika	9.654	4,0	2,9	10.123	3,4	4,9	10.044	2,7	-0,8
Diğer Afrika	4.439	1,8	-15,8	3.984	1,3	-10,3	7.060	1,9	77,2
3- Amerika Ülkeleri	17.154	7,1	-27,8	22.876	7,6	33,4	30.689	8,2	34,2
Kuzey Amerika	13.092	5,4	-28,1	17.476	5,8	33,5	22.816	6,1	30,6
Orta Amerika ve Karayipler	1.098	0,5	-21,0	1.221	0,4	11,2	1.532	0,4	25,5
Güney Amerika	2.964	1,2	-28,8	4.179	1,4	41,0	6.341	1,7	51,7
4- Asya Ülkeleri	61.782	25,4	-25,8	85.230	28,5	38,0	111.728	29,7	31,1
Yakın ve Orta Doğu	26.327	10,8	-31,8	36.306	12,1	37,9	48.383	12,9	33,3
Diğer Asya	35.455	14,6	-20,7	48.924	16,3	38,0	63.345	16,9	29,5
5- Avustralya ve Yeni Zelanda	1.010	0,4	-23,0	896	0,3	-11,3	1.288	0,3	43,8
6- Diğer Ülke ve Bölgeler ⁽¹⁾	5.385	2,2	-40,1	6.805	2,3	26,4	8.953	2,4	31,6
Genel Toplam	243.071	100,0	-27,2	299.427	100,0	23,2	375.806	100,0	25,5

Seçilmiş ulusal ve uluslararası teşkilatlara göre ihracat göstergeleri incelendiğinde; Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkelerine 2011 yılında 72 milyar \$ değerinde, İslam Konferansı Teşkilatı (İKT) ülkelerine 37 milyar \$ değerinde, Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) ülkelerine 18 milyar \$ değerinde, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerine 13 milyar \$ değerinde, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) ülkelerine 9 milyar \$ değerinde, Türk Cumhuriyetleri'ne 5 milyar \$ değerinde, Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) ülkelerine 2 milyar \$ değerinde ihracat gerçekleştirilmiştir. Toplam ihracat içerisinde OECD ülkelerine yapılan ihracat %53,1 oranına, İKT ülkelerine yapılan ihracat %27,7 oranına, KEİ ülkelerine yapılan ihracat %13,2 oranına, BDT ülkelerine yapılan ihracat %9,9 oranına, EİT ülkelerine yapılan ihracat %6,9 oranına, Türk Cumhuriyetleri'ne yapılan ihracat %3,7 oranına ve EFTA ülkelerine yapılan ihracat %1,4 oranına sahiptir (Bkz, Tablo 149).

Tablo 149. Seçilmiş Ulusal ve Uluslararası Teşkilatlara göre Dış Ticaret Göstergeleri

(000 000 \$)

Seçilmiş Ulusal ve Uluslararası Teşkilatlar	İhracat								
	2009			2010			2011		
	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)	55.832	54,7	-20,8	61.492	54,0	10,1	71.658	53,1	16,5
Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)	4.336	4,2	32,9	2.416	2,1	-44,3	1.892	1,4	-21,7
Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	12.273	12,0	-41,2	14.456	12,7	17,8	17.775	13,2	23,0
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	5.948	5,8	-4,8	7.617	6,7	28,1	9.296	6,9	22,0
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	7.957	7,8	-42,9	10.288	9,0	29,3	13.383	9,9	30,1
Türk Cumhuriyetleri	3.399	3,3	-9,3	3.921	3,4	15,4	5.043	3,7	28,6
İslam Konferansı Teşkilatı (İKT)	28.627	28,0	-12,2	32.470	28,5	13,4	37.338	27,7	15,0
Genel Toplam	102.143	100,0	-22,6	113.883	100,0	11,5	134.972	100,0	18,5

Seçilmiş Ulusal ve Uluslararası Teşkilatlar	İthalat								
	2009			2010			2011		
	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)	76.340	54,2	-26,8	99.315	53,5	30,1	127.599	53,0	28,5
Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)	2.781	2,0	-55,3	4.002	2,2	43,9	5.845	2,4	46,1
Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	27.687	19,6	-38,6	32.980	17,8	19,1	38.768	16,1	17,6
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	6.009	4,3	-50,7	11.607	6,3	93,2	17.306	7,2	49,1
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	24.757	17,6	-39,7	28.909	15,6	16,8	33.158	13,8	14,7
Türk Cumhuriyetleri	1.872	1,3	-42,3	2.924	1,6	56,2	3.642	1,5	24,6
İslam Konferansı Teşkilatı (İKT)	13.357	9,5	-39,4	22.201	12,0	66,2	31.417	13,0	41,5
Genel Toplam	140.928	100,0	-30,2	185.544	100,0	31,7	240.834	100,0	29,8

Kaynak: TÜİK.

Tablo 149. Seçilmiş Ulusal ve Uluslararası Teşkilatlara göre Dış Ticaret Göstergeleri (Devamı)

Seçilmiş Ulusal ve Uluslararası Teşkilatlar	Dış Ticaret Hacmi								
	2009			2010			2011		
	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)	132.172	54,4	-24,4	160.807	53,7	21,7	199.257	53,0	23,9
Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)	7.117	2,9	-24,9	6.418	2,1	-9,8	7.737	2,1	20,6
Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	39.960	16,4	-39,4	47.436	15,8	18,7	56.543	15,0	19,2
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	11.957	4,9	-35,1	19.224	6,4	60,8	26.602	7,1	38,4
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	32.714	13,5	-40,5	39.197	13,1	19,8	46.541	12,4	18,7
Türk Cumhuriyetleri	5.271	2,2	-24,6	6.845	2,3	29,9	8.685	2,3	26,9
İslam Konferansı Teşkilatı (İKT)	41.984	17,3	-23,2	54.671	18,3	30,2	68.755	18,3	25,8
Genel Toplam	243.071	100,0	-27,2	299.427	100,0	23,2	375.806	100,0	25,5

Ülke grupları için ithalat rakamları irdelendiğinde; 2011 yılında bir önceki yıla göre AB ülkelerinden yapılan ithalat %26,2, Türkiye Serbest Bölgeleri'nden yapılan ithalat %18,2 ve diğer ülke grubunda yer alan ülkelerle yapılan ithalat %32,2 oranlarında artış göstermiştir. 2011 yılında AB ülkelerinden 91 milyar \$, Türkiye Serbest Bölgeleri'nden 1 milyar \$, diğer ülkeler grubu altında yer alan ülkelere ise 149 milyar \$ değerinde ithalat gerçekleştirilmiştir. Toplam ithalat içerisinde ülke gruplarının oranları incelendiğinde; AB ülkelerinden yapılan ithalatın %37,8 oranına, Türkiye Serbest Bölgeleri'nden yapılan ithalatın %4 oranına ve diğer ülkeler grubu altında yer alan ülkelere yapılan ithalatın %61,7 oranına sahip olduğu görülmektedir (Bkz, Tablo 148).

Diğer ülkeler başlığı altında yer alan ülkelere yapılan 149 milyar \$'lık ithalatın, 36 milyar \$'ı AB haricindeki diğer Avrupa ülkelerinden, 5 milyar \$'ı Afrika ülkelerinden, 23 milyar \$'ı Amerika ülkelerinden, 74 milyar \$'ı Asya ülkelerinden, 807 milyon \$'ı Avustralya ve Yeni Zelanda'dan ve 9 milyar \$'ı da diğer ülke ve bölgelerden yapılmaktadır. Toplam ithalat içinde AB dışındaki Avrupa ülkelerinden yapılan ithalat %14,9 oranına, Afrika ülkelerinden yapılan ithalat %2,8 oranına, Amerika ülkelerinden yapılan ithalat %9,4 oranına, Asya ülkelerinden yapılan ithalat %30,6 oranına, Avustralya ve Yeni Zelanda'dan yapılan ithalat %3 oranına, diğer ülke ve bölgelerden yapılan ithalat ise %3,6 oranına sahiptir.

Ulusal ve uluslararası teşkilat ve ülkelere göre 2011 yılı ithalat değerlerine göre de, en fazla ithalat yapılan grup 128 milyar \$ ile OECD ülkelerinden yapılmış, bunu 39 milyar \$ ile KEİ ülkeleri izlemiştir. İthalat yapılan diğer gruplar ise sırasıyla; 33 milyar \$ ile BDT ülkeleri, 31 milyar \$ ile İKT ülkeleri, 17 milyar \$ ile EİT ülkeleri, 6 milyar \$ ile EFTA ve 4 milyar \$ ile Türk Cumhuriyetleri ülkeleridir. 2011 yılında bu ülke grupları ile gerçekleş-

tirilen ithalatın toplam ithalat, içerisindeki oranları; OECD ülkeleri %53,0, KEİ ülkeleri %16,1, BDT ülkeleri %13,8, İKT ülkeleri %13,0, EİT ülkeleri %7,2, EFTA ülkeleri %2,4 ve Türk Cumhuriyetleri de %1,5 oranlarına sahiptir.

Dış ticaret hacmi 2011 yılında bir önceki yıla göre %25,5 oranında artış göstermiş ve 376 milyar \$ olmuştur. AB ülkeleri ile olan dış ticaret hacmi 153 milyar \$, Türkiye Serbest Bölgeleri ile 4 milyar \$, diğer ülkeler grubu altında mevcut olan ülkelerle de 219 milyar \$ olmuştur (Bkz, Tablo 148).

Seçilmiş ulusal ve uluslararası teşkilatlara göre dış ticaret hacminde, 2011 yılında OECD ülkeleri ile olan dış ticaret hacmi 199 milyar \$, İKT ülkeleri ile olan dış ticaret hacmi 69 milyar \$, KEİ ülkeleri ile olan dış ticaret hacmi 57 milyar \$, BDT ülkeleri ile olan dış ticaret hacmi de 47 milyar \$'dır (Bkz, Tablo 149).

Ülkemizin 2011 yılında en çok ihracat yaptığı ülkeler incelendiğinde, toplam ihracatımızın %10,3'ünü oluşturan Almanya 14 milyar \$'la geçen yıl olduğu gibi ilk sırada yer alırken, toplam ihracatımızın %6,2'sini oluşturan Irak 8 milyar \$'la beşinci sıradan ikinci sıraya yükselirken, toplam ihracatımızın %6,0'ını oluşturan İngiltere 8 milyar \$ ile ikinci sıradan üçüncü sıraya düşmüştür. 2011 yılında ihracat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk on ülkenin bir önceki yıla göre ihracat değerlerinde artış olmuştur. 2010 yılına göre en fazla artışı, %37,7 oranı ile beşinci sıradan ikinci sıraya yükselen Irak'a yapılan ihracatta olurken, 2010 yılında 6 milyar \$ olan ihracat değeri, 2011 yılında 8 milyar \$'a yükselmiştir. En düşük oranlı artış ise 2010 ve 2011 yılı sıralaması 8 olan ve %10,9 oranı ile İspanya'ya yapılan ihracatta olmuştur (Bkz, Tablo 150).

Tablo 150. En Çok İhracat Yaptığımız İlk On Ülke

(000 000 \$)

Ülkeler ⁽¹⁾	Sıra No			2009			2010			2011		
	2009	2010	2011	İhracat Değeri	Toplam İhracat İçindeki Oranı	Değişim Oranı	İhracat Değeri	Toplam İhracat İçindeki Oranı	Değişim Oranı	İhracat Değeri	Toplam İhracat İçindeki Oranı	Değişim Oranı
Almanya	1	1	1	9.793	9,6	-24,4	11.479	10,1	17,2	13.958	10,3	21,6
Irak	5	5	2	5.123	5,0	30,8	6.036	5,3	17,8	8.314	6,2	37,7
İngiltere	3	2	3	5.938	5,8	-27,2	7.236	6,4	21,9	8.158	6,0	12,7
İtalya	4	3	4	5.889	5,8	-24,7	6.505	5,7	10,5	7.854	5,8	20,7
Fransa	2	4	5	6.211	6,1	-6,1	6.054	5,3	-2,5	6.809	5,0	12,5
Rusya Federasyonu	8	6	6	3.190	3,1	-50,8	4.628	4,1	45,1	5.995	4,4	29,5
ABD	7	7	7	3.241	3,2	-24,6	3.763	3,3	16,1	4.595	3,4	22,1
İspanya	10	8	8	2.818	2,8	-30,4	3.536	3,1	25,5	3.920	2,9	10,9
Birleşik Arap Emirlikleri	9	9	9	2.897	2,8	-63,7	3.333	2,9	15,1	3.708	2,7	11,3
İran	14	10	10	2.025	2,0	-0,2	3.044	2,7	50,3	3.591	2,7	18,0
İlk 10 ülke toplamı				47.125	46,1	-26,7	55.614	48,8	18,0	66.902	49,6	20,3
Toplam ihracat				102.143	100,0	-22,6	113.883	100,0	11,5	134.972	100,0	18,5

Kaynak: TÜİK.

(1): 2011 yılı ihracat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan ülkelerdir.

2009-2011 yılları arası en çok ihracat yaptığımız ülkeler sıralamasındaki değişim incelendiğinde, Almanya'nın 3 yıl boyunca 1. sıradaki, ABD'nin 7. sıradaki yerini, BAE'nin 9. sıradaki yerini koruduğu dikkati çekmektedir.

2011 yılında en fazla ithalat yaptığımız ilk on ülke içerisinde ilk sırayı geçen yıl olduğu gibi yine Rusya almıştır. Rusya'ya yapılan ithalat miktarı, 2011 yılındaki toplam ithalatın %9,9'u olup, 24 milyar \$ değerindedir. İthalat sıralamasında geçen yıl olduğu gibi ikinci sırayı 23 milyar \$ (toplam ithalatın %9,5'i) ile Almanya alırken, üçüncü sırayı 22 milyar \$'la (toplam ithalatın %9,0'u) Çin almıştır. 2011 yılında bir önceki yıla göre ülkemiz ithalatının en fazla artış gösterdiği ülke %90,6 oranındaki artışla onüçüncü sıradan, sekizinci sıraya yükselen (7 milyar \$) Hindistan olmuştur. En düşük oranlı artış ise %10,9 oranı ile Rusya'dan yapılan ithalatta gerçekleşirken, 2011 yılında ilk on ülke içinde hiçbir ülke ile yapılan ithalat değeri azalış yönünde değişim göstermemiştir (Bkz, Tablo 151).

Tablo 151. En Çok İthalat Yaptığımız İlk On Ülke

(000 000 \$)

Ülkeler ⁽¹⁾	Sıra No			2009			2010			2011		
	2009	2010	2011	İhracat Değeri	Toplam İhracat İçindeki Oranı	Değişim Oranı	İhracat Değeri	Toplam İhracat İçindeki Oranı	Değişim Oranı	İhracat Değeri	Toplam İhracat İçindeki Oranı	Değişim Oranı
Rusya Federasyonu	1	1	1	19.450	13,8	-38,0	21.601	11,6	11,1	23.951	9,9	10,9
Almanya	2	2	2	14.097	10,0	-24,6	17.549	9,5	24,5	22.985	9,5	31,0
Çin	3	3	3	12.677	9,0	-19,0	17.181	9,3	35,5	21.693	9,0	26,3
ABD	4	4	4	8.576	6,1	-28,4	12.319	6,6	43,6	16.034	6,7	30,2
İtalya	5	5	5	7.595	5,4	-28,9	10.140	5,5	33,5	13.449	5,6	32,6
İran	9	7	6	3.406	2,4	-58,5	7.645	4,1	124,5	12.461	5,2	63,0
Fransa	6	6	7	7.092	5,0	-21,4	8.177	4,4	15,3	9.230	3,8	12,9
Hindistan	17	13	8	1.903	1,4	-22,6	3.410	1,8	79,2	6.499	2,7	90,6
Güney Kore	11	9	9	3.118	2,2	-23,8	4.764	2,6	52,8	6.298	2,6	32,2
İspanya	7	8	10	3.777	2,7	-17,0	4.840	2,6	28,1	6.196	2,6	28,0
İlk 10 ülke toplamı				81.690	58,0	-30,0	107.626	58,0	31,7	138.796	57,6	29,0
Toplam ithalat				140.928	100,0	-30,2	185.544	100,0	31,7	240.834	100,0	29,8

Kaynak: TÜİK.

(1): 2011 yılı ithalat değerlerine göre yapılan sıralamada, ilk 10'da yer alan ülkelerdir.

2009-2011 yılları arasında ülkemizin en fazla ithalat yaptığı ülke sıralamasında yer alan ülkelerin sıra numaralarının değişimi incelendiğinde; Rusya Federasyonununun 1. sıradaki, Almanya'nın, 2. sıradaki, Çin'in 3. sıradaki, ABD'nin 4. sıradaki ve İtalya'nın 5. sıradaki yerlerini korumuş olduğu dikkati çekmektedir.

2.6.1.6 Komşu Ülkelerle Dış Ticaret

2011 yılında ülkemizin komşu ülkelerle yaptığı dış ticaret değerleri incelendiğinde, 2010 yılına göre ihracat ve ithalat değerlerinde artışın söz konusu olduğu görülmektedir. Komşu ülkelerle yapılan ihracat, bir önceki yıla göre 2010 yılında %17,8 oranında artış gösterirken, bu oran 2011 yılında %22,6 olmuştur. Komşu ülkelere yapılan ihracatın %42,1 oranında, Irak'a yapılan ihracat %37,7 oranında, Azerbaycan'a yapılan ihracat %33,2 oranında, İran'a yapılan ihracat %18,0 oranında, Bulgaristan'a yapılan ihracat %8,4 oranında, Yunanistan'a yapılan ihracat ise %6,7 oranında artarken; Suriye'ye yapılan ihracat ise %12,7 oranında azalmıştır. Suriye ile Türkiye arasındaki ilişkilerin gerginleşmesi bu azalışta etkili olmuştur. 2011 yılında yapılan toplam ihracatın %14,7'si komşu ülkelerle gerçekleştirilmiştir (Bkz, Tablo 152).

Ülkemizin 2011 yılı içerisinde komşu ülkelere yaptığı ithalat bir önceki yıla göre %53,7 oranında artış göstererek 12 milyar \$'dan, 19 milyar \$'a yükselmiştir. 2011 yılında Irak ile yapılan ithalatta %43,1 ve Suriye ile yapılan ithalata %25,4 oranlarında azalma gerçekleşirken, diğer komşu ülkelere yapılan ithalat değerlerinde artış olmuştur. Komşu ülkelerle yapılan ithalatta en yüksek oranlı artış %66,6 oranı ile bir önceki yıl borç krizi yaşayan Yunanistan'la, en düşük artış ise %3,6 oranındaki artış ile Azerbaycan'la gerçek-

leşmiştir. 2011 yılında, toplam ithalatın %7,7'si komşu ülkelerle yapılmıştır.

Ülkemizin komşu ülkelerle yapılan dış ticaret hacmi 2011 yılında, %35,8 oranında artarak 28 milyar \$'dan, 38 milyar \$'a yükselmiştir. Komşu ülkelerle yapılan dış ticaret hacminin, toplam dış ticaret hacmi içindeki oranı ise 2010 yılına göre 0,8 puan artarak %9,4'ten %10,2'ye yükselmiştir. 2011 yılında, komşu ülkelerle dış ticaret hacminde en fazla artış ithalatta gözlenen yüksek oranlı artışın doğal bir sonucu olarak %37,5 oranı ile Yunanistan'la olurken, yine Suriye'den yapılan ithalattaki önemli azalışın bir sonucu olarak da Suriye ile dış ticaret hacmimiz %15,2 oranında azalış göstermiştir.

2.6.2 Ödemeler Dengesi

Cari işlemler dengesinde 2010 yılındaki yüksek oranlı artış hızı, 2011 yılında gerilemekle birlikte yüksek seyrini sürdürmüştür. Küresel kriz sonrası 2009 yılında 13.370 milyon \$'a gerileyen cari açık, 2010 yılından itibaren ekonomideki toparlanma ile birlikte yatırım ve tüketim talebinin artması ancak, yurt içi tasarrufların aynı düzeyde artmamasıyla 46.643 milyon \$'a yükselmiş ve yüksek cari açık sorunu ile karşı karşıya kalınmıştır.

Küresel kriz sürecinde Türkiye gibi risk düzeyi göreceli de olsa düşük olan ülkelere, gelişmiş ülkelere sermaye akımları oldukça artmıştır. Bu sermaye akımları krediler yoluyla iç talebi canlandırırken, Türk Lirasının değerini ve ithalatı da arttırmış, ayrıca cari açık finansman kalitesinin bozulmasına yol açmıştır. Dış talebin düşük seyrine karşın, iç talepteki artış dış ticaret açığının genişlemesine yol açmıştır. Gelişmekte olan birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de sermaye çeken faktörleri kontrol altına alabilmek ve kısa vadeli sermaye girişlerini sınırlandırmak için çeşitli para politikası tedbirleri uygulamaya konulmuştur. TCMB bu çerçevede, politika faizlerini düşürürken, gecelik borç alma ve borç verme faizleri arasındaki farkı oluşturan faiz koridorunu genişleterek kısa vadeli faizlerin oynaklığını arttırmıştır. TCMB'nin politika tedbirleri 2011 yılı başından itibaren etkili olmaya başlamış ve bunun etkisiyle kısa vadeli sermaye girişleri azalma eğilimine girmiştir.

2011 yılının ilk yarısında, ekonomideki büyümenin beklenen hızda gerçekleşmesi, bunun yanında dış ticaret dengelerindeki bozulma dış ticaret açığını ve paralel olarak cari açığı önemli oranda yükseltmiştir. Bu dönemde iç talepte yaşanan canlılığa karşın, en önemli ihracat pazarımız olan AB ülkeleri ve gelişmiş ülkelerdeki durgunluk, nispeten yüksek emtia fiyatları ithalatın ihracattan daha yüksek oranda artmasına neden olmuştur. Dış ticaret dengesindeki bozulma cari açığın artmasını desteklemeye devam etmiştir.

Tablo 152. Komşu Ülkelerle Dış Ticaret

(000 000 \$)

Komşu Ülkeler	İhracat								
	2009			2010			2011		
	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı
Azerbaycan	1.400	1,4	-16,0	1.550	1,4	10,7	2.065	1,5	33,2
Bulgaristan	1.386	1,4	-35,6	1.497	1,3	8,0	1.623	1,2	8,4
Gürcistan	763	0,7	-23,5	769	0,7	0,8	1.093	0,8	42,1
Irak	5.123	5,0	30,8	6.036	5,3	17,8	8.314	6,2	37,7
İran	2.025	2,0	-0,2	3.044	2,7	50,3	3.591	2,7	18,0
Suriye	1.422	1,4	27,5	1.845	1,6	29,7	1.611	1,2	-12,7
Yunanistan	1.630	1,6	-32,9	1.456	1,3	-10,7	1.554	1,2	6,7
Komşu ülkeler toplamı	13.749	13,5	-3,9	16.197	14,2	17,8	19.851	14,7	22,6
Genel Toplam	102.143	100,0	-22,6	113.883	100,0	11,5	134.972	100,0	18,5

Komşu Ülkeler	İthalat								
	2009			2010			2011		
	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı
Azerbaycan	141	0,1	-61,2	253	0,1	79,4	262	0,1	3,6
Bulgaristan	1.117	0,8	-39,3	1.703	0,9	52,5	2.475	1,0	45,3
Gürcistan	285	0,2	-45,6	291	0,2	1,9	314	0,1	7,9
Irak	121	0,1	-9,0	153	0,1	26,4	87	0,0	-43,1
İran	3.406	2,4	-58,5	7.645	4,1	124,5	12.461	5,2	63,0
Suriye	221	0,2	-31,8	452	0,2	104,5	337	0,1	-25,4
Yunanistan	1.131	0,8	-1,7	1.542	0,8	36,3	2.569	1,1	66,6
Komşu ülkeler toplamı	6.423	4,6	-48,8	12.039	6,5	87,4	18.505	7,7	53,7
Genel Toplam	140.928	100,0	-30,2	185.544	100,0	31,7	240.834	100,0	29,8

Komşu Ülkeler	Dış Ticaret Hacmi								
	2009			2010			2011		
	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı	Değer	Genel Toplam İçindeki Oranı	Değişim Oranı
Azerbaycan	1.541	0,6	-24,1	1.803	0,6	17,0	2.327	0,6	29,1
Bulgaristan	2.503	1,0	-37,3	3.200	1,1	27,8	4.098	1,1	28,1
Gürcistan	1.048	0,4	-31,2	1.060	0,4	1,1	1.407	0,4	32,7
Irak	5.244	2,2	29,5	6.189	2,1	18,0	8.401	2,2	35,7
İran	5.431	2,2	-46,9	10.689	3,6	96,8	16.052	4,3	50,2
Suriye	1.643	0,7	14,2	2.297	0,8	39,8	1.948	0,5	-15,2
Yunanistan	2.761	1,1	-22,9	2.998	1,0	8,6	4.123	1,1	37,5
Komşu ülkeler toplamı	20.172	8,3	-24,9	28.236	9,4	40,0	38.356	10,2	35,8
Genel Toplam	243.071	100,0	-27,2	299.427	100,0	23,2	375.806	100,0	25,5

Kaynak: TÜİK.

Yılın ikinci yarısından itibaren, uygulanan ekonomik tedbirler sonucu iç talep yavaşlamaya, küresel ekonomideki belirsizliklerin artışı ve risk iştahındaki bozulmaya paralel olarak sermaye çıkışları yaşanmış, Türk Lirası değer kaybetmiştir. Bu durum ithalat artışını sınırlandırırken, ihracattaki ılımlı artışın devam etmesi cari açığın artış hızını yavaşlatmıştır.

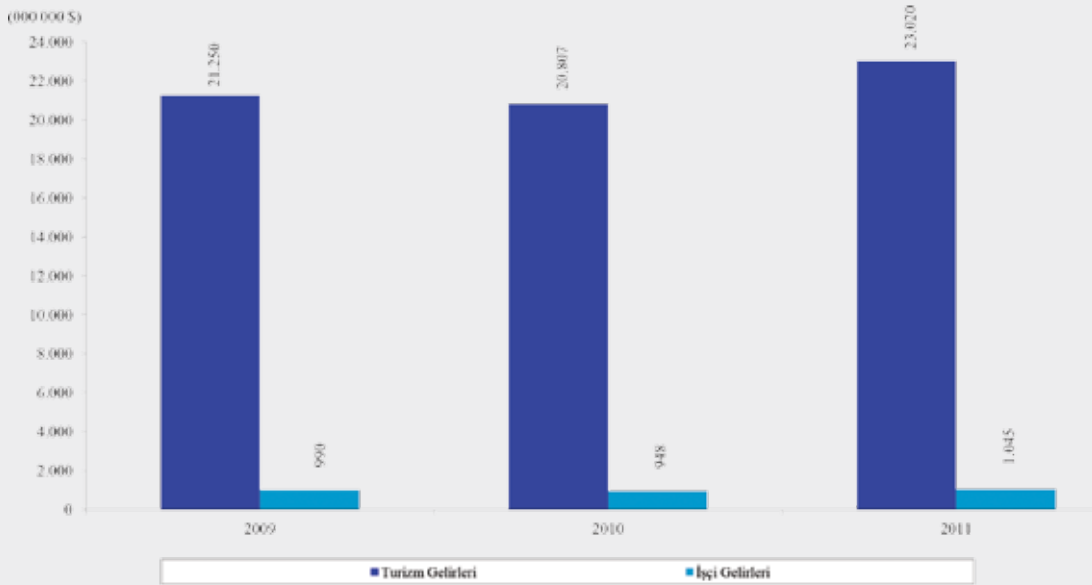
Bu gelişmelere paralel olarak, 2011 yılında cari işlemler açığı, 2010 yılına göre %65,4 oranında artarak 46.643 milyon \$'dan 77.157 milyon \$'a yükselmiştir (Bkz, Tablo 153).

Ödemeler dengesi tablosunda yer aldığı şekliyle 2010 yılında 56.445 milyon \$ olan dış ticaret açığı, 2011 yılında %58,4 oranında artarak 89.406 milyon \$'a yükselmiştir.

Hizmetler hesabı fazlası, 2010 yılına göre %17,7 oranında artarak 18.241 milyon \$'a yükselmiştir. Turizm ve taşımacılık gelirlerindeki artış hizmetler hesabındaki artışı destekleyen en önemli unsurlar olmuştur (Bkz, Grafik 53).

Gelir hesabı açığı %8,2 oranında artarak 7.726 milyon \$, işçi gelirleri ve resmi transferlerden oluşan cari transferler %19,8 oranında artarak 1.448 milyon \$'dan 1.734 milyon \$'a yükselmiştir.

Büyük ölçüde küresel ekonomik kriz nedeniyle 2010 yılında azalan turizm gelirleri, 2011 yılında %10,6 oranındaki artışla 23.020 milyon \$'a, faiz gelirleri de %10,3 oranında artışla 1.207 milyon \$'a yükselmiştir. Turizm giderleri %3,1 oranındaki artışla 4.976 milyon \$'a yükselirken, faiz giderleri %5,7 oranında düşüşle 5.120 milyon \$'a gerilemiştir. İşçi gelirleri %10,2 oranında artarak 1.045 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir.

Kaynak: TCMB.

Grafik 53. Yıllara göre Turizm ve İşçi Gelirleri

2010 yılında 58.929 milyon \$ olan net sermaye girişi, 2011 yılında %12,1 oranında artış göstererek 66.033 milyon \$'a yükselmiştir. Doğrudan yatırımlarda (net) 13.440 milyon \$ giriş olurken, portföy yatırımlarında (net) 22.215 milyon \$, diğer yatırımlarda da (net) 30.378 milyon \$ giriş olmuştur.

Tablo153. Ödemeler Dengesi

Bileşenler	2009	2010	2011	(000 000 \$)		
				Değişim Oranı		
				2009	2010	2011
Cari İşlemler Hesabı	-13.370	-46.643	-77.157	-67,8	248,9	65,4
İhracat FoB	109.647	120.902	143.491	-22,1	10,3	18,7
İthalat FoB	-134.497	-177.347	-232.897	-30,6	31,9	31,3
Mal Dengesi	-24.850	-56.445	-89.406	-53,1	127,1	58,4
Hizmet Gelirleri	33.922	34.743	38.982	-4,6	2,4	12,2
Turizm Gelirleri	21.250	20.807	23.020	-3,2	-2,1	10,6
Diğer Gelirler	12.672	13.936	15.962	-6,9	10,0	14,5
Hizmet Giderleri	-16.606	-19.250	-20.741	-6,8	15,9	7,7
Turizm Giderleri	-4.147	-4.826	-4.976	18,3	16,4	3,1
Diğer Giderler	-12.459	-14.424	-15.765	-12,9	15,8	9,3
Mal ve Hizmet Dengesi	-7.534	-40.952	-71.165	-78,6	443,6	73,8
Gelir Dengesi: Gelir	5.164	4.477	3.952	-25,0	-13,3	-11,7
Faiz Geliri	1.685	1.094	1.207	-16,7	-35,1	10,3
Diğer Gelirler	3.479	3.383	2.745	-28,5	-2,8	-18,9
Gelir Dengesi: Gider	-13.355	-11.616	-11.678	-12,4	-13,0	0,5
Faiz Gideri	-7.306	-5.427	-5.120	-15,8	-25,7	-5,7
Diğer Giderler	-6.049	-6.189	-6.558	-8,0	2,3	6,0
Mal, Hizmet ve Gelir Dengesi	-15.725	-48.091	-78.891	-64,0	205,8	64,0
Cari Transferler	2.355	1.448	1.734	11,5	-38,5	19,8
İşçi Gelirleri	990	948	1.045	-30,8	-4,2	10,2
Diğer Transferler	1.365	500	689	100,1	-63,4	37,8
Sermaye Hesabı	-51	-51	-20	-16,4	0,0	-60,8
Finans Hesabı	10.065	58.929	66.033	-71,0	485,5	12,1
Yurt Dışında Doğrudan Yatırım	-1.553	-1.464	-2.464	-39,1	-5,7	68,3
Yurt İçinde Doğrudan Yatırım	8.411	9.038	15.904	-56,9	7,5	76,0
Portföy Hesabı-Varlıklar	-2.711	-3.524	2.688	117,9	30,0	-176,3
Portföy Hesabı-Yükümlülükler	2.938	19.617	19.527	-177,9	567,7	-0,5
Hisse Senetleri	2.827	3.468	-986	294,8	-	-128,4
Borç Senetleri	111	16.149	20.513	-102,5	14448,6	27,0
Diğer Yatırımlar-Varlıklar	10.987	7.012	10.866	-191,1	-36,2	55,0
Merkez Bankası	2	4	2	0,0	100,0	-50,0
Genel Hükümet	-31	-29	-108	-3,1	-6,5	272,4
Bankalar	6.396	13.158	-516	-162,4	105,7	-103,9
Diğer Sektörler	4.620	-6.121	11.488	-360,6	-232,5	-287,7
Diğer Yatırımlar-Yükümlülükler	-8.007	28.250	19.512	-123,0	-452,8	-30,9
Merkez Bankası	-901	-553	-1.965	-49,7	-38,6	255,3
Genel Hükümet	1.602	3.580	1.986	-8,0	123,5	-44,5
Bankalar	514	27.254	9.747	-94,6	5202,3	-64,2
Diğer Sektörler	-9.222	-2.031	9.744	-136,3	-78,0	-579,8
Cari, Sermaye ve Finansal Hesaplar	-3.356	12.235	-11.144	-51,2	-464,6	-191,1
Net Hata ve Noksan	4.147	2.733	12.158	0,7	-34,1	344,9
Genel Denge	791	14.968	1.014	-128,7	1792,3	-93,2
Rezerv Varlıklar	-791	-14.968	-1.014	-128,7	1792,3	-93,2
Resmi Rezervler	-111	-12.809	1.813	-110,5	11439,6	-114,2
Uluslararası Para Fonu Kredileri	-680	-2.159	-2.827	-140,0	217,5	30,9
Ödemeler Dengesi Finansmanı						

Kaynak: TCMB.

2010 yılında 12.809 milyon \$ azalan resmi rezervler, 2011 yılında 1.813 milyon \$ artmıştır.

Cari işlemler ile net hata ve noksan kalemleri toplamı olarak tanımlanan dış finansman ihtiyacı, 2011 yılında 2009 yılına göre 43.910 milyon \$ artarak 64.999 milyon \$'a yükselmiştir.

2.6.3 Uluslararası Doğrudan Yatırım

Euro Bölgesinde devam eden krizler nedeniyle küresel ekonomideki kırılganlığın devam ettiği 2011 yılında Türkiye'ye yönelik uluslararası doğrudan yatırımlarda hızlı bir artış yaşanmıştır. Küresel kriz öncesi 2007 yılında 19.121 milyon \$ düzeyinde olan uluslararası doğrudan yatırımlar, küresel krizin başladığı 2008 yılında 16.567 düzeyine gerilemiştir. Küresel krizin etkilerinin iyice belirginleştiği 2009 yılında 6.629 milyon \$'a kadar gerileyen net doğrudan yatırımlar, 2010 yılında dünya ekonomisinde yavaş da olsa canlanma eğiliminin başlamasıyla birlikte sermaye akımları da olumlu yönde etkilemiş ancak, ülkeye yönelik sermaye girişi 6.544 milyon \$ ile sınırlı düzeyde kalmıştır.

2011 yılında küresel ekonomide devam eden istikrarsızlığa ve kırılganlığa rağmen Türkiye'ye yönelik doğrudan sermaye girişi %109,6 oranında artışla ve toplam net yatırım içinde de %87,2 payı ile 13.719 milyon \$ olurken, net gayrimenkul satışları ile birlikte toplam net yatırım tutarı 15.732 milyon \$ seviyesinde gerçekleşmiştir. Doğrudan sermaye girişi %151,7 oranında artarak 15.703 milyon \$ olurken, 1.991 milyon \$'lık sermaye çıkışı olmuştur. Böylece 13.712 milyon \$'lık net sermaye girişi, uluslararası sermayeli firmaların yabancı ortaklarından aldığı 7 milyon \$'lık net kredi ve 2.013 milyon \$'lık net gayrimenkul satışı ile birlikte 2011 yılında toplam 15.732 milyon \$'lık uluslararası doğrudan net sermaye girişi gerçekleşmiştir. 2011 yılında net toplam yatırım girişleri içinde uluslararası doğrudan sermaye %87,2'lik bir paya, net gayrimenkul satışlar %12,8'lik bir paya sahiptir. Geçen yıla göre net toplam yatırım girişleri içinde uluslararası doğrudan sermayenin payı artarken, net gayrimenkul satışlarının payı azalmıştır (Bkz, Tablo 154).

Tablo 154. Uluslararası Doğrudan Fiili Yatırım Girişleri

Yıllar	Uluslararası Doğrudan Sermaye					Net Gayrimenkul	Net Toplam Yatırım
	Sermaye			Net Diğer Sermaye ⁽¹⁾	Net Toplam		
	Giriş	Çıkış	Net				
2009	6.252	-82	6.170	459	6.629	1.782	8.411
2010	6.238	-35	6.203	341	6.544	2.494	9.038
2011 ⁽²⁾	15.703	-1.991	13.712	7	13.719	2.013	15.732
Net Toplam Yatırım Girişi İçindeki Oranı							
2009	74,3	-1,0	73,4	5,5	78,8	21,2	100,0
2010	69,0	-0,4	68,6	3,8	72,4	27,6	100,0
2011	99,8	-12,7	87,2	0,0	87,2	12,8	100,0

Kaynak: HM.

(1): Uluslararası sermayeli firmaların yabancı ortaklarından aldıkları kredi değeridir.

(2): Geçici veridir.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki yıl raporundan farklı değerler olabilir.

2011 yılında sektörlere göre uluslararası doğrudan yatırım girişleri içinde daha önceki yıllarda da olduğu gibi en büyük payı hizmetler sektörünün aldığı görülmektedir. Hizmetler sektöründeki yatırım girişinin büyük bölümünün de bankacılık faaliyetlerini içeren mali aracı kuruluşların faaliyeti kaleminden kaynaklandığı göze çarpmaktadır. Sanayi sektöründeki yatırım girişlerinin büyük bölümü de imalat sanayiine yönelik yatırımlardan oluşurken, tarım sektörü ise yabancı yatırımcıların en az ilgi gösterdiği sektör olma özelliğini devam ettirmektedir.

2011 yılında uluslararası sermayeli firmaların yabancı ortaklarından aldığı kredi miktarları (diğer sermaye) ve gayrimenkul satışları hariç 15.703 milyon \$'lık doğrudan yabancı sermaye girişinin 31 milyon \$'ı (%0,2'si) tarım sektöründe, 7.749 milyon \$'ı (%49,3'ü) sanayi sektöründe, 7.923 milyon \$'ı (%50,5'i) hizmet sektöründe olmuştur (Bkz; Tablo 155, Grafik 54).

Alt sektörler itibariyle mali aracılık kuruluşlarının faaliyetleri 5.900 milyon \$, elektrik, gaz ve su faaliyetlerinin 4.246 milyon \$, imalat sanayi 3.355 milyon \$, gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri 556 milyon \$ ve toptan ve perakende ticaret 523 milyon \$ ile yabancı sermaye girişlerinin en yoğun olduğu faaliyetler olmuştur.

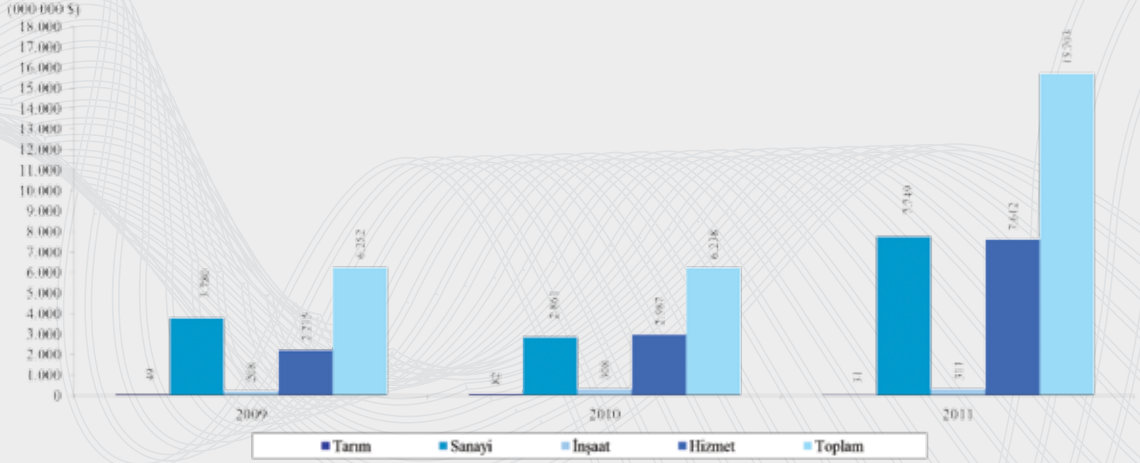
Tablo 155. Faaliyetlere göre Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri

Faaliyetler	(000 000 \$)					
	Yatırım Girişleri			Toplam İçindeki Oranı		
	2009	2010	2011 ⁽¹⁾	2009	2010	2011 ⁽¹⁾
Tarım, avcılık ve ormancılık	48	77	31	0,8	1,2	0,2
Balıkçılık	1	5	0	0,0	0,1	0,0
Madencilik ve taşocakçılığı	89	139	148	1,4	2,2	0,9
İmalat sanayii	1.615	905	3.355	25,8	14,5	21,4
Gıda ürünleri ve içecek imalatı	196	123	648	3,1	2,0	4,1
Tekstil ürünleri imalatı	77	92	154	1,2	1,5	1,0
Kimyasal madde ve ürünleri imalatı	336	117	316	5,4	1,9	2,0
Makine ve teçhizat imalatı	220	64	77	3,5	1,0	0,5
Elektrikli optik aletler imalatı	59	178	428	0,9	2,9	2,7
Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı	225	38	69	3,6	0,6	0,4
Diğer imalat	502	293	1.663	8,0	4,7	10,6
Elektrik, gaz ve su	2.076	1.817	4.246	33,2	29,1	27,0
İnşaat	208	308	311	3,3	4,9	2,0
Toptan ve perakende ticaret	389	425	523	6,2	6,8	3,3
Oteller ve lokantalar	54	113	47	0,9	1,8	0,3
Ulaştırma, haberleşme ve depolama hizmetleri	391	212	238	6,3	3,4	1,5
Mali aracı kuruluşların faaliyetleri	666	1.584	5.900	10,7	25,4	37,6
Gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri	560	412	556	9,0	6,6	3,5
Sağlık işleri ve sosyal hizmetler	106	111	232	1,7	1,8	1,5
Diğer toplumsal, sosyal ve kişisel hizmet faaliyetleri	49	130	116	0,8	2,1	0,7
Toplam	6.252	6.238	15.703	100,0	100,0	100,0

Kaynak: HM.

(1): Geçici veridir.

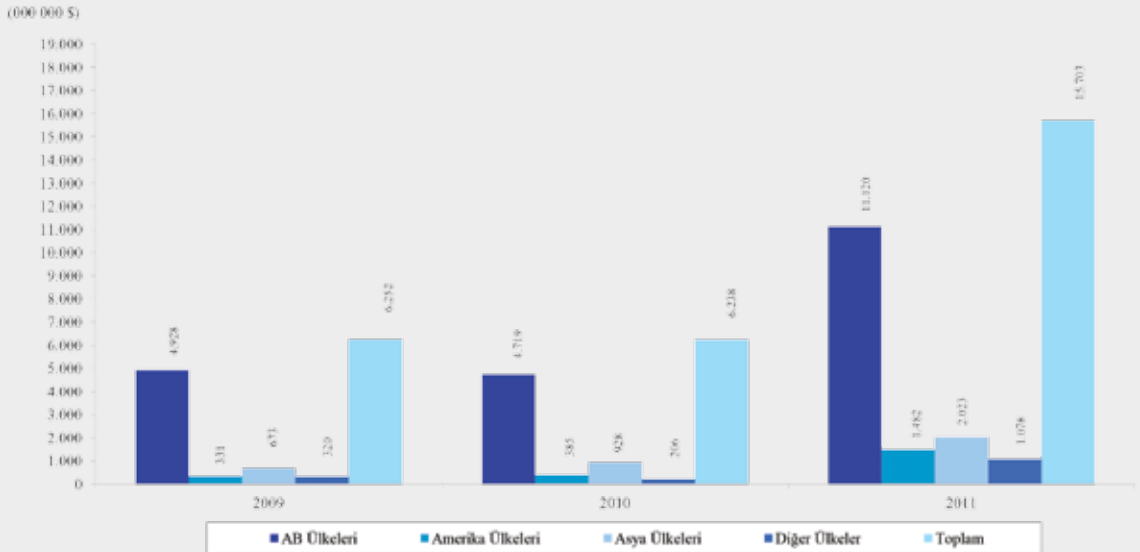
Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki yıl raporundan farklı değerler olabilir.

Kaynak: HM.

Grafik 54. Yıllara göre Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin Sektörel Dağılımı

Doğrudan uluslararası sermaye girişlerinin 11.120 milyon \$'lık kısmı (%70,8'i) AB ülkeleri, 2.023 milyon \$'lık kısmı (%12,9'u) Asya ülkeleri, 1.482 milyon \$'lık kısmı (%9,4'ü) Amerika ülkeleri, 1.078 milyon \$'lık kısmı da (%6,9'u) bunların dışında kalan diğer ülkeler kaynaklı sermayeden oluşmuştur. 2010 yılına göre toplam doğrudan uluslararası sermaye girişleri içinde AB ülkelerinin ve Asya ülkelerinin payı azalırken, ABD ve AB ülkeleri hariç diğer Avrupa ülkelerinin payı artmıştır (Bkz; Tablo 156, Grafik 55).

Kaynak: HM.

Grafik 55. Yıllara göre Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin Ülke Grupları Düzeyinde Dağılımı

Tablo 156. Ülke Gruplarına göre Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri

Ülke Grupları	2009	2010	2011 ⁽¹⁾	(000 000 \$)		
				Toplam İçindeki Oranı		
				2009	2010	2011 ⁽¹⁾
AB Ülkeleri	4.928	4.719	11.120	78,8	75,6	70,8
Almanya	498	597	520	8,0	9,6	3,3
Fransa	617	623	985	9,9	10,0	6,3
Hollanda	718	486	1.573	11,5	7,8	10,0
İngiltere	350	245	895	5,6	3,9	5,7
İtalya	314	25	98	5,0	0,4	0,6
Diğer AB Ülkeleri	2.431	2.743	7.049	38,9	44,0	44,9
Diğer Avrupa Ülkeleri (AB hariç)	306	201	1.071	4,9	3,2	6,8
Afrika Ülkeleri	2	0	0	0,0	0,0	0,0
ABD	260	323	1.403	4,2	5,2	8,9
Kanada	52	55	20	0,8	0,9	0,1
Orta-Güney Amerika ve Karayipler	19	7	59	0,3	0,1	0,4
Asya Ülkeleri	673	928	2.023	10,8	14,9	12,9
Yakın ve Orta Doğu Ülkeleri	361	473	1.518	5,8	7,6	9,7
Körfez Ülkeleri	209	388	205	3,3	6,2	1,3
Diğer Yakın ve Ortadoğu Ülkeleri	78	45	1.313	1,2	0,7	8,4
Diğer Asya Ülkeleri	312	455	505	5,0	7,3	3,2
Diğer Ülkeler	12	5	7	0,2	0,1	0,0
Toplam	6.252	6.238	15.703	100,0	100,0	100,0

Kaynak: HM.

(1): Geçici veridir.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki yıl raporundan farklı değerler olabilir.

2.6.4 Dış Borçlar

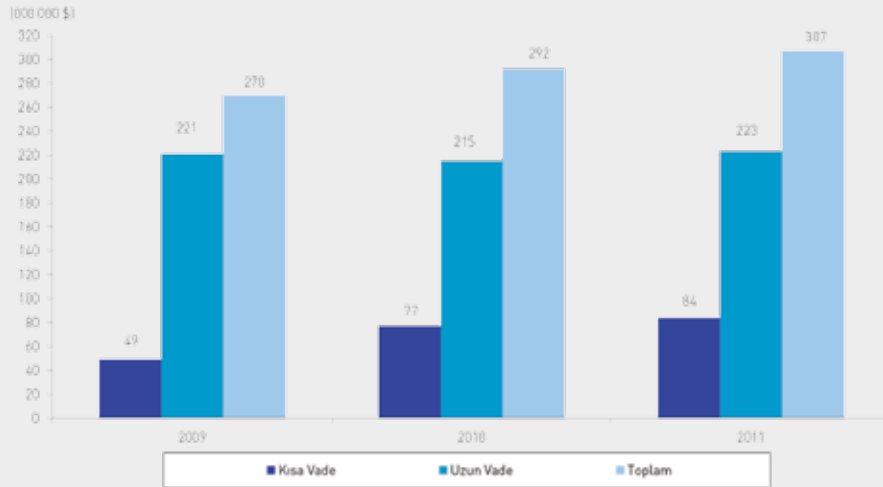
Küresel kriz sebebiyle 2009 yılında ekonomi daralmış, buna bağlı olarak da dış borç stoku %4,2 oranında gerileme göstermiştir. 2010 yılında başlayan ekonomik toparlanmayla %8,4 oranında artan borç stoku 2011 yılında %4,9 oranındaki artışla 306.551 milyon \$'a yükselmiştir. Dış borç stokundaki artışın geçen yıla göre düşük olmasında istikrarlı büyüme performansımız ve kamu kesiminin sıkı maliye politikaları etkili olmuştur.

Kısa vadeli dış borçlar %8,2 oranındaki artışla 83.823 milyon \$'a, uzun vadeli dış borçlar %3,7 oranında artarak 222.729 milyon \$'a yükselmiştir. 2011 yılında kısa vadeli borçların toplam borç stoku içindeki payı artarken, uzun vadeli borçların payı azalmıştır. Toplam dış borç stoku içinde kısa vadeli borçların payı 2010 yılında %26,5 iken, 2011 yılında %27,3'e yükselmiş, uzun vadeli borçların payı %73,5'ten %72,7'ye gerilemiştir (Bkz; Tablo 157, Grafik 56).

Tablo 157. Dış Borç Stoku

		(000 000 \$)		
Göstergeler	2009	2010	2011	
Dış borç stoku	269.618	292.281	306.551	
Değişim oranı	-4,2	8,4	4,9	
Kısa vade	49.045	77.469	83.823	
Değişim oranı	-6,6	58,0	8,2	
Borç stoku içindeki oranı	18,2	26,5	27,3	
Uzun vade	220.573	214.812	222.729	
Değişim oranı	-3,6	-2,6	3,7	
Borç stoku içindeki oranı	81,8	73,5	72,7	
Borçlulara göre				
Kısa vade	49.045	77.469	83.823	
Kamu	3.598	4.290	7.013	
TCMB	1.776	1.576	1.269	
Özel	43.671	71.603	75.541	
Uzun vade	220.573	214.812	222.729	
Kamu	79.865	84.686	87.086	
TCMB	11.529	10.251	8.430	
Özel	129.179	119.875	127.213	
Kamu toplam	83.463	88.976	94.099	
Borç stoku içindeki oranı	31,0	30,4	30,7	
TCMB toplam	13.305	11.827	9.699	
Borç stoku içindeki oranı	4,9	4,0	3,2	
Özel toplam	172.850	191.478	202.754	
Borç stoku içindeki oranı	64,1	65,5	66,1	

Kaynak: HM.

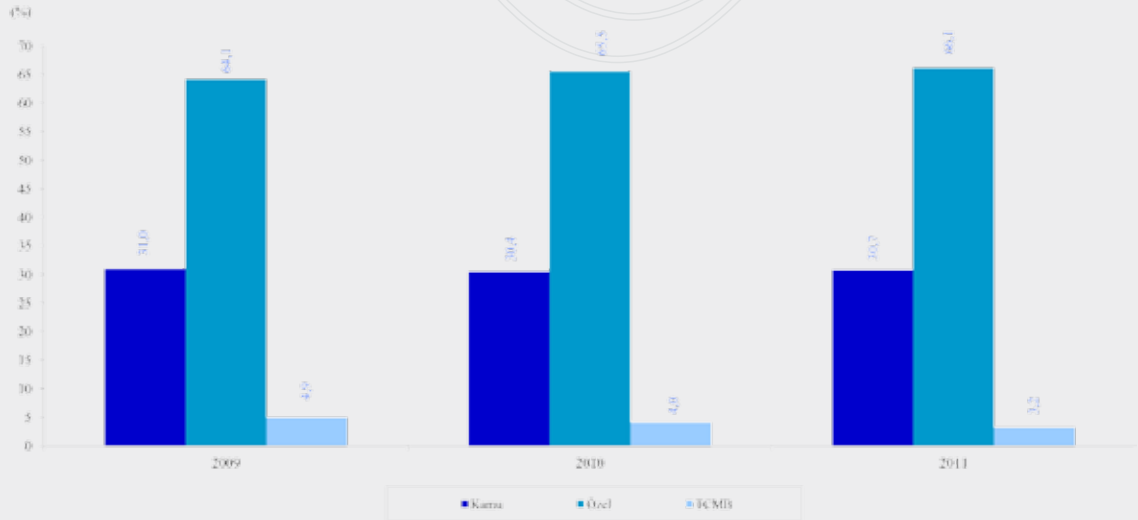
Kaynak: HM.

Grafik 56. Dış Borç Stoku

2005 yılından itibaren toplam dış borç stoku içinde ağırlığını devam ettiren özel sektörün kısa ve uzun vadeli dış borçları, dış borç stokundaki artışta belirleyici olmuştur. 2010 yılında özel sektörün borcu %10,8 oranında artarken, özel sektörün dış kaynak bulma imkânının düzelmeye başlamasıyla 2011 yılında %5,9 oranındaki artışla 202.754 milyon \$'a yükselmiştir. 2010 yılında kamu sektörünün borcu %6,6 oranında artış gösterirken, 2011 yılında %5,8 oranında artarak 94.099 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. TCMB'nin borcu ise %18,0 oranındaki azalışla 9.699 milyon \$'a gerilemiştir.

2011 yılında kamu kesimi dış borçlarının 87.086 milyon \$'lık kısmı uzun vadeli, 7.013 milyon \$'lık kısmı kısa vadeli borçlardan, özel sektör dış borçlarının 127.213 milyon \$'lık kısmı uzun vadeli, 75.541 milyon \$'lık kısmı kısa vadeli borçlardan oluşmuştur (Bkz, Grafik 57).

Toplam dış borç stoku içinde 2011 yılında 2010 yılına göre TCMB'nin payı %4,0'dan %3,2'ye gerilerken, kamu kesiminin payı; %30,4'ten %30,7'ye, özel kesimin payı %65,5'ten %66,1'e yükselmiştir.

Kaynak: HM.

Grafik 57. Dış Borç Stokunun Borçlulara göre Dağılımı

Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Uzun Vadeli Kredi Borcu

2009 yılında 129.303 milyon \$ olan özel sektörün uzun vadeli kredi borcu, 2010 yılında 119.914 milyon \$'a gerilerken, 2011 yılında 127.475 milyon \$'a yükselmiştir. Küresel kriz nedeniyle boçlanma imkânlarının azalmasıyla birlikte özel sektörün borcu bir önceki yıla göre 2009 yılında %8,7 oranında, 2010 yılında da %7,3 oranında azalmıştır. Finansal kriz sonrası gelişmiş ülkelerin merkez bankaları krizin etkilerini azaltabilmek amacıyla genişletici para politikaları uygulamış, bununla birlikte gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarında önemli ölçüde artış olmuştur. Ülkemizde bu gelişmeden etkilenmiş, yurt dışından düşük maliyetle ve bol miktarda borçlanma imkânının sağlanabilmesiyle özel sektörün kredi borcu 2011 yılında %6,3 oranında artış göstermiştir.

2011 yılında 127.475 milyon \$ olan özel sektörün yurt dışından sağladığı uzun vadeli

kredi borcunun; %32,6'sı 41.573 milyon \$'ı finans kesimine, %67,4'ü 85.902 milyon \$'ı da finansal olmayan özel sektöre aittir (Bkz, Tablo 158).

Özel sektör finans kesiminin uzun vadeli borcunun 37.787 milyon \$ kredilerden, 263 milyon \$'ı da yabancı sermaye sayılan kredilerden, 3.523 milyon \$'ı da tahvillerden oluşmuştur. Finansal olmayan özel sektör borcunun ise 80.092 milyon \$'ı kredilerden, 5.269 milyon \$'lık kısmı yabancı sermaye sayılan kredilerden, 335 milyon \$'lık kısmı ticari kredilerden ve 206 milyon \$'ı tahvillerden oluşmuştur.

2010 yılında %71,3 olan finansal olmayan özel sektörün toplam borç içindeki payı, 2011 yılında 3,9 puanlık azalışla %67,4'e gerilemiştir. Sektörel bazda reel sektörün yurt dışından sağladığı uzun vadeli kredi borcunda ilk sırayı 2010 yılında olduğu gibi %39,8'lik oranı hizmet sektörü almış, %27,0 oranı ile sanayi sektörü ve %5 oranı ile de tarım sektörü izlemiştir.

2011 yılında alt sektörler bazında en fazla borç ağırlığına sahip olan sektör %18,0 oranı ile imalat sanayi sektörü olurken, %14,2 oranı ile ulaştırma, depolama ve haberleşme sektörü, %5,5 oranı ile de inşaat sektörü izlemiştir.

Özel sektörün yurt dışından sağladığı kredi borcunda 2011 yılında bir önceki yıla göre tarım sektörünün borcu %7 oranında, hizmetler sektörünün borcu %3,0 oranında artarken, sanayi sektörünün borcu %3,0 oranında azalmıştır. Özel sektörün kredi borcunda imalat sanayi sektörünün alt sektörleri itibariyle en yüksek artış, %21,9 oranı ile deri ve deri ürünleri imalatı faaliyetinde olurken, bunu %18,9 oranı ile elektrikli ve optik donanım imalatı faaliyeti, %11,6 oranı ile de tekstil ve tekstil ürünleri imalatı faaliyeti izlemiştir. En yüksek düşüş ise %19,2 oranı ile makine ve teçhizat imalatı faaliyetinde gerçekleşmiştir. Hizmet sektöründe de %17,4 oranındaki artış ile ulaştırma, depolama ve haberleşme faaliyetleri en yüksek artışı göstermiştir. Hizmet sektöründe en yüksek oranlı artışı ise %44,9 oranında düşüş yönünde değişim gösteren kamu yönetimi ve savunma, zorunlu güvenlik faaliyeti olmuştur.

Tablo 158. Sektörlere göre Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Uzun Vadeli Kredi Borçları

Sektörler	Kredi Borçları			Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Finansal	35.418	34.448	41.573	27,4	28,7	32,6	-14,0	-2,7	20,7
Bankalar	27.946	28.564	34.654	21,6	23,8	27,2	-6,9	2,2	21,3
Bankacılık dışı finansal kuruluşlar	7.472	5.883	6.918	5,8	4,9	5,4	-33,2	-21,3	17,6
Finansal olmayan	93.885	85.467	85.902	72,6	71,3	67,4	-6,6	-9,0	0,5
Tarım sektörü	449	628	632	0,3	0,5	0,5	16,4	39,9	0,7
Tarım, avcılık ve ormancılık	440	624	624	0,3	0,5	0,5	16,8	41,8	0,1
Balıkçılık	9	4	8	0,0	0,0	0,0	-1,3	-56,4	104,0
Sanayi sektörü	39.401	35.539	34.474	30,5	29,6	27,0	-6,0	-9,8	-3,0
Madencilik ve taşocaklığı	3.666	3.225	2.632	2,8	2,7	2,1	-5,1	-12,0	-18,4
İmalat	26.998	23.214	22.886	20,9	19,4	18,0	-10,8	-14,0	-1,4
Gıda ürünleri, içecek ve tütün imalatı	5.682	4.732	4.479	4,4	3,9	3,5	-10,0	-16,7	-5,3
Tekstil ve tekstil ürünleri imalatı	2.832	2.943	3.284	2,2	2,5	2,6	-15,0	3,9	11,6
Deri ve deri ürünleri imalatı	60	85	103	0,0	0,1	0,1	-20,0	42,1	21,9
Ağaç ürünleri imalatı	279	243	211	0,2	0,2	0,2	-52,4	-13,1	-12,8
Kağıt hamuru, kağıt ve kağıt ürünleri imalatı; basım ve yayımı	825	746	634	0,6	0,6	0,5	-24,4	-9,5	-15,0
Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt imalatı	468	551	479	0,4	0,5	0,4	49,6	17,8	-13,0
Kimyasal madde ve ürünler ile suni elyaf imalatı	1.905	1.636	1.613	1,5	1,4	1,3	-11,5	-14,1	-1,4
Plastik ve kauçuk ürünleri imalatı	957	956	914	0,7	0,8	0,7	-12,9	-0,1	-4,4
Metalik olmayan diğer mineral ürünler imalatı	1.855	1.480	1.259	1,4	1,2	1,0	-5,8	-20,2	-14,9
Ana metal ve fabrikasyon metal ürünleri imalatı	5.974	4.087	4.132	4,6	3,4	3,2	-5,7	-31,6	1,1
Makina ve teçhizat imalatı	1.031	784	633	0,8	0,7	0,5	-33,4	-24,0	-19,2
Elektrikli ve optik donanım imalatı	2.011	2.161	2.569	1,6	1,8	2,0	-3,7	7,5	18,9
Ulaşım araçları imalatı	2.846	2.589	2.351	2,2	2,2	1,8	-5,0	-9,0	-9,2
Başka yerde sınıflandırılmamış imalatlar	275	222	223	0,2	0,2	0,2	-25,3	-19,5	0,8
Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtımı	8.737	9.100	8.956	6,8	7,6	7,0	11,9	4,2	-1,6
Hizmet sektörü	54.035	49.299	50.796	41,8	41,1	39,8	-7,1	-8,8	3,0
İnşaat	7.994	7.146	6.994	6,2	6,0	5,5	-3,1	-10,6	-2,1
Toptan ve perakende ticaret; motorlu taşıt, motosiklet, kişisel ve ev eşyalarının onarımı	6.415	5.109	4.487	5,0	4,3	3,5	-30,3	-20,4	-12,2
Oteller ve lokantalar	2.912	2.395	2.088	2,3	2,0	1,6	-6,0	-17,8	-12,8
Ulaştırma, depolama ve haberleşme	14.967	15.452	18.146	11,6	12,9	14,2	-6,1	3,2	17,4
Mali aracı kuruluşların faaliyetleri	4	15	11	0,0	0,0	0,0	-41,3	259,2	-22,9
Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	18.687	16.167	16.177	14,5	13,5	12,7	2,1	-13,5	0,1
Kamu yönetimi ve savunma, zorunlu sosyal güvenlik	48	43	23	0,0	0,0	0,0	-4,6	-12,0	-44,9
Eğitim	107	86	85	0,1	0,1	0,1	-17,4	-19,9	-1,1
Sağlık işleri ve sosyal hizmetler	941	891	951	0,7	0,7	0,7	-12,4	-5,2	6,6
Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri	1.958	1.995	1.833	1,5	1,7	1,4	-7,4	1,9	-8,1
Ev içi personel çalıştıran hanehalkları ve hanehalkları tarafından kendi kullarımlarına yönelik olarak ayırım yapılmamış üretim faaliyetleri	0	1	1	0,0	0,0	0,0	1,3	126,8	-2,7
Uluslararası örgütler ve temsilcilikleri	0	0	0	0,0	0,0	0,0	-	-	-
Toplam	129.303	119.914	127.475	100,0	100,0	100,0	-8,7	-7,3	6,3

Kaynak: TCMB.

Not: Yuvarlamadan dolayı toplam rakam farklılık gösterebilir.

2.7 Endeksler

2.7.1 Tüketici Fiyatları Endeksi

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) 2006 yılından bu yana açık enflasyon hedeflemesi rejimini uygulamaktadır. Bu kapsamda, 2006 yılından bu yana Merkez Bankası tarafından, Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) 12 aylık değişimi ile ölçülen açık enflasyon hedeflemesi rejimi çerçevesinde, nokta hedef olarak üç yıllık enflasyon hedefleri ilan edilmektedir.

2006-2008 yılları için %4,0 olarak öngörülen enflasyon hedeflerinin, dışsal nedenler sonucu aşılması ve hedeflerin beklentiler için çapa olma işlevini zayıflatması nedeniyle TCMB, enflasyon beklentilerini kontrol altına almak ve uygulanan rejimin itibarını sağlamak amacıyla, Haziran 2008’de hükümete hitaben yazılan bir açık mektupla, orta vade için yeni hedefler belirlenmesini önermiştir. TCMB’nin bu önerisi, hükümet tarafından da benimsenmiş ve buna göre enflasyon hedefleri 2009-2010-2011 yılları için sırasıyla %7,5; %6,5 ve %5,5 olarak konulmuştur. 2009 yılı sonunda enflasyon %6,5 düzeyinde gerçekleşerek %7,5 olan yıl sonu hedefinin 1 puan altında gerçekleşmiştir.

2010 yılında da açık enflasyon hedeflemesi rejiminin uygulanma biçiminde değişiklik olmamış %6,5’lik yıl sonu hedefi esas alınarak uygulamalar yürütülmüştür. Bilindiği üzere ülkemizde 2006 yılından bu yana gerçekleşen enflasyon ile hedeflenen enflasyon arasındaki farkın mutlak değerinin %2,0’ı aşması durumunda hesap verme yükümlülüğü devreye girmekte, TCMB yıl sonunda gerçekleşen enflasyonun hedeflenen enflasyondan belirgin olarak sapsması nedeniyle hükümete ayrıntılı bir açık mektup yazarak, sapmanın nedenlerini belirtmek durumundadır.

Küresel finans krizinin reel ekonomi üzerindeki etkilerinin derinleşmesi ve işlenmemiş gıda fiyatlarındaki aşırı oynaklığın güçlenerek sürmesi, petrol ve diğer emtia fiyatlarındaki yükseliş ile geçici vergi indirimlerinin geri alınmasına bağlı olarak 2009 yılının son çeyreğinden itibaren enflasyon yükseliş eğilimine girmiştir. 2010 yılında mevsim normallerinin üzerine çıkarak enflasyonda belirgin bir sıçramaya neden olan gıda fiyatları, Kasım ve Aralık aylarında mevsim normallerinin de altına inmiş ve 2010 yılının son çeyreğinde kaydedilen düşüş ile yıl sonu enflasyon hedefi tutturulabilmiştir. 2010 yılının ilgili dönemlerinde enerji fiyatlarındaki artışa rağmen, gıda fiyatlarındaki bu düşüş enflasyonu da önemli oranda aşağıya çekmekte etkili rol oynamıştır.

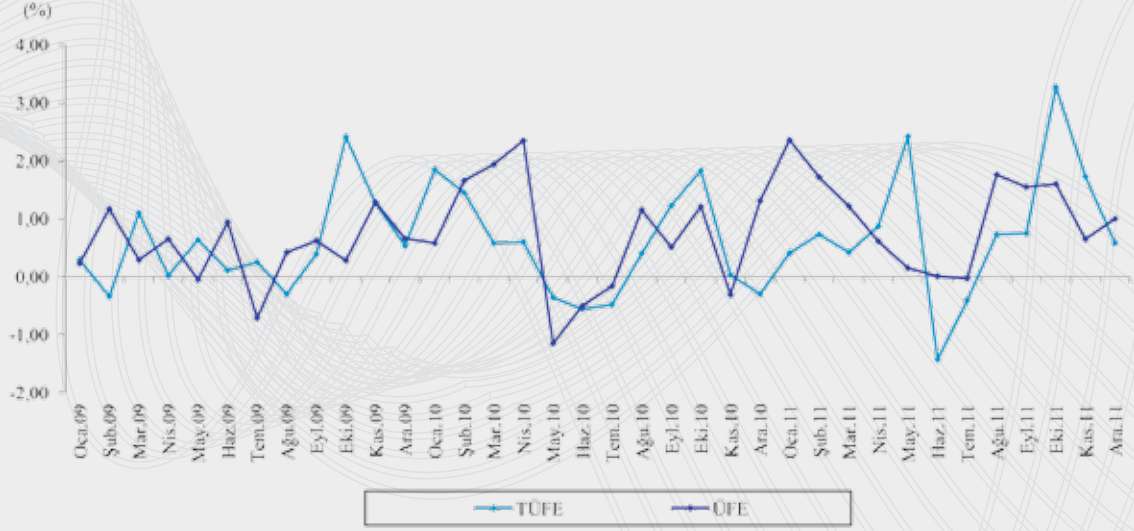
Böylece 2010 yılında TÜFE’de yıl sonu hedefi olan %6,5 değerine çok yakın bir değerde %6,4 olarak gerçekleşmiştir (Bkz; Tablo 159, Grafik 58).

Tablo 159. Ana Harcama Gruplarına göre Tüketici Fiyatları Endeksi

Ana Harcama Grupları	2009		2010		2011	
	Endeks Değeri	Değişim Oranı	Endeks Değeri	Değişim Oranı	Endeks Değeri	Değişim Oranı
Oniki Aylık Ortalama Tüketici Fiyat Endeks Değeri						
Gıda ve alkolsüz içecekler	168,39	8,02	186,20	10,58	197,82	6.24
Alkollü içecekler ve tütün	216,94	12,71	292,38	34,77	302,81	3.57
Giyim ve ayakkabı	119,16	0,82	124,58	4,55	132,76	6.57
Konut, su, elektrik	195,73	8,82	208,02	6,28	220,06	5.79
Mobilya, ev aletleri	139,23	0,87	142,28	2,20	153,36	7.79
Sağlık	126,66	2,94	127,57	0,72	128,40	0.65
Ulaştırma	155,94	0,24	170,95	9,63	188,00	9.98
Haberleşme	112,38	3,44	112,10	-0,24	112,61	0.46
Eğlence ve kültür	142,66	9,85	145,95	2,31	148,20	1.54
Eğitim	176,37	5,80	185,87	5,39	195,96	5.43
Lokanta ve oteller	209,26	9,15	229,07	9,47	247,51	8.05
Çeşitli mal ve hizmetler	179,16	12,97	191,69	6,99	216,16	12.76
Genel	164,32	6,25	178,40	8,57	189,95	6.47
Yıl Sonu Tüketici Fiyat Endeks Değeri ⁽¹⁾						
Gıda ve alkolsüz içecekler	176,76	9,26	189,17	7,02	212,26	12.21
Alkollü içecekler ve tütün	232,88	20,91	290,30	24,66	344,00	18.50
Giyim ve ayakkabı	125,81	3,39	131,77	4,74	142,28	7.98
Konut, su, elektrik	201,47	2,31	213,37	5,91	230,86	8.20
Mobilya, ev aletleri	140,02	-2,68	144,60	3,27	160,56	11.04
Sağlık	127,11	2,44	127,84	0,57	128,27	0.34
Ulaştırma	163,08	7,89	174,14	6,78	195,42	12.22
Haberleşme	115,17	3,35	111,46	-3,22	114,22	2.48
Eğlence ve kültür	147,74	8,92	144,31	-2,32	153,68	6.49
Eğitim	181,79	5,47	189,52	4,25	201,79	6.47
Lokanta ve oteller	216,50	7,31	237,63	9,76	257,12	8.20
Çeşitli mal ve hizmetler	188,01	13,75	198,37	5,51	232,38	17.14
Genel	170,91	6,53	181,85	6,40	200,85	10.45

Kaynak: TÜİK.

(1): İlgili yılın Aralık ayı Tüketici Fiyat Endeks Değerini ve bir önceki yılın Aralık ayına göre değişimi ifade etmektedir.

Kaynak: TÜİK.

Grafik 58. TÜFE ve ÜFE'nin Aylık Değişim Oranları

TÜFE yıllık enflasyonunda 2010 yılının son çeyreğinde başlayan düşüş eğilimi, işlenmemiş gıda fiyatlarında yaşanan olumlu gelişmeler ve Ocak ayında yürürlüğe giren akaryakıt, alkollü içecek ve tütün ürünlerini kapsayan vergi düzenlemelerinin oluşturduğu baz etkisinin ortadan kalkmasına bağlı olarak 2011 yılının ilk aylarında da sürmüştür. Yılın ilk çeyreğinde, bir önceki döneme göre TÜFE yıllık enflasyonu %1,57 oranıyla oldukça düşük bir düzeyde gerçekleşmiştir. Ancak, Türk Lirasındaki değer kaybı ve uluslararası emtia fiyatlarındaki artışlar temel mal fiyatları üzerinde yukarı yönlü bir baskı oluşturmaya başlamıştır.

2011 yılının ikinci çeyreğinde gıda enflasyonunun tekrar yükselmesi, Türk Lirası cinsinden ithalat fiyatlarındaki birikimli artışın gecikmeli yansımaları ve baz etkisine bağlı olarak enflasyon %1,83 düzeyine kadar yükselmiştir. Üretici fiyatları kaynaklı baskılar bu dönemde de güçlü seyrini korurken, birikimli maliyet artışlarının tüketici fiyatlarına yansımaları geçmiş dönemlere oranla düşük seviyede gerçekleşmiştir.

Tüketici fiyatları yıllık enflasyonu yılın üçüncü çeyreğinde %1,07 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemdeki enflasyon gelişmelerinde en önemli etken Türk Lirasındaki değer kaybı olmuştur. İşlenmemiş gıda fiyatlarındaki baz etkisine bağlı olarak gıda grubu yıllık enflasyonu önemli oranda gerilerken, döviz kurlarındaki artışa paralel olarak temel enflasyon göstergeleri yükselmiştir. Uluslararası emtia fiyatlarındaki gerilemeye rağmen, döviz kuru artışlarının etkisiyle üretici fiyatları kaynaklı baskılar enflasyon üzerinde etkili olmuştur.

Yılın son çeyreğindeki enflasyon gelişmelerinde işlenmemiş gıda fiyatlarındaki gelişmeler ile yönetilen/yönlendirilen fiyatlardaki artışlar büyük ölçüde belirleyici olmuş ve TÜFE enflasyonu %5,66'ya yükselmiştir. 13 Ekim 2011 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Bakanlar Kurulu kararı ile bazı motorlu taşıt, cep telefonu, alkollü içecek ve tütün mamullerinde Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) oranları arttırılmıştır. Söz konusu yönetilen/yönlendirilen fiyatlardaki artışlar enflasyona önemli oranda katkı yapmıştır. Bunun yanın-

da, işlenmemiş gıda fiyatları üzerindeki baz etkisinin tersine dönmesi ile gıda fiyatlarındaki yükseliş ve döviz kuru hareketlerinin temel mal fiyatları üzerindeki gecikmeli yansımalarının etkisiyle, 2011 yılı tüketici fiyatları enflasyonu %10,45 olarak gerçekleşmiştir. Böylece, 2010 yılında yıllık bazda son 41 yılın en düşük değeri olan %6,40 düzeyinde gerçekleşen TÜFE değişim oranı, 2011 yılında 2008 yılından bu yana ilk kez çift haneli rakamlara yükselmiştir.

Yıl sonu itibariyle Türkiye genelinde; gıda ve alkolsüz içecekler; alkollü içecekler ve tütün; ulaştırma; mobilya, ev aletleri, ev bakım hizmetleri ile çeşitli mal ve hizmetler ana harcama gruplarındaki fiyat artışları, TÜFE genel endeks değişim oranının üzerinde fiyat artışı göstermiştir. Bunların dışında kalan giyim ve ayakkabı; konut, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar; sağlık; eğitim; haberleşme; eğlence ve kültür ile lokanta ve oteller ana harcama gruplarında ki fiyat artışları ise TÜFE genel endeks değişim oranının altında fiyat artışı göstermiştir.

2011 yılı Aralık ayında en yüksek fiyat artışını %18,50 oranı ile alkollü içecekler ve tütün harcama grubu gösterirken, en düşük fiyat artışını gösteren harcama grubu da %0,34 oranı ile sağlık olmuştur (Bkz, Grafik 59).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 59. Ana Harcama Grupları İtibariyle Tüketici Fiyatları Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna göre)

Yıllık enflasyon verilerinin daha net izlenmesini sağlayan temel (çekirdek) enflasyon göstergeleri 2010 yılında dalgalı bir seyir izlemekle birlikte, dayanıklı tüketim mal fiyatlarındaki düşüş, mevsimsellikten arındırılmış temel mal fiyatları ve hizmet fiyatlarının yatay bir seyir izlenmesinin etkisiyle düşük düzeylerini korumuştur. Ancak, temel enflasyon göstergelerinden H çekirdek fiyat göstergesi (işlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içkiler, tütün ürünleri ve altın hariç) ve I fiyat göstergesi (enerji, gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içkiler ile tütün ürünleri ve altın hariç) 2011 yılının ilk çeyreğinden itibaren yükselmeye başlamıştır. Bu yükseliş temel mal fiyatlarındaki gelişmelerin etkisiyle

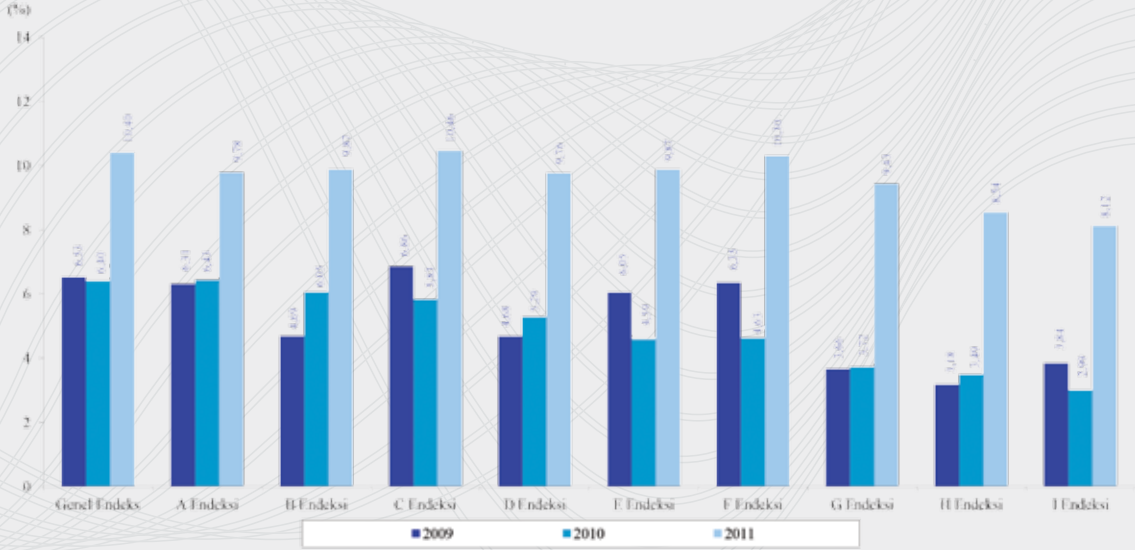
yıl sonuna kadar devam etmiştir. Böylece 2011 yılı Aralık ayı özel kapsamlı TÜFE içinde yer alan H çekirdek fiyat göstergesinde bir önceki yılın Aralık ayına göre %8,54; I fiyat göstergesinde %8,12 oranında artış olmuştur. Endekste gözlenen en yüksek yıllık artış %10,46 oranı ile enerjinin hariç tutulduğu C çekirdek fiyat göstergesinde görülmüştür (Bkz; Tablo 160, Grafik 60).

Tablo 160. Özel Kapsam ve Gruplara göre Tüketici Fiyatları Endeksi

Grup/Kapsam	(2003=100)					
	2009		2010		2011	
	Endeks Değeri	Değişim Oranı	Endeks Değeri	Değişim Oranı	Endeks Değeri	Değişim Oranı
Oniki Aylık Ortalama Tüketici Fiyat Endeks Değeri						
A Mevsimlik ürünler hariç	169,30	6,47	183,35	8,30	195,53	6,65
B İşlenmemiş gıda ürünleri hariç	163,09	5,15	174,73	7,14	186,54	6,76
C Enerji hariç	161,95	6,33	175,30	8,24	185,84	6,01
D (B) ve (C)	160,02	5,00	170,34	6,45	180,99	6,25
E (C) ve alkollü içkiler ile tütün ürünleri hariç	158,98	5,94	169,39	6,55	179,92	6,21
F yönlendirilen diğer ürünler, dolaylı vergiler hariç	165,20	6,59	175,59	6,29	186,81	6,39
G (F) ve (B)	163,52	5,09	169,63	3,74	181,14	6,79
H (D) ve alkollü içkiler, tütün ürünleri ile altın hariç	154,95	4,11	161,22	4,05	171,06	6,10
I alkollü içkiler ile tütün ürünleri ve altın hariç	152,34	4,40	158,64	4,13	167,62	5,66
Yıl Sonu Tüketici Fiyat Endeks Değeri ⁽¹⁾						
A Mevsimlik ürünler hariç	175,49	6,31	186,77	6,43	205,04	9,78
B İşlenmemiş gıda ürünleri hariç	168,37	4,69	178,56	6,05	196,18	9,87
C Enerji hariç	168,27	6,86	178,08	5,83	196,71	10,46
D (B) ve (C)	164,72	4,68	173,43	5,29	190,36	9,76
E (C) ve alkollü içkiler ile tütün ürünleri hariç	164,83	6,05	172,40	4,59	189,42	9,87
F yönlendirilen diğer ürünler, dolaylı vergiler hariç	170,86	6,35	178,77	4,63	197,18	10,30
G (F) ve (B)	167,07	3,66	173,29	3,72	189,63	9,43
H (D) ve alkollü içkiler, tütün ürünleri ile altın hariç	158,75	3,18	164,29	3,49	178,32	8,54
I alkollü içkiler ile tütün ürünleri ve altın hariç	156,58	3,84	161,26	2,99	174,35	8,12

Kaynak: TÜİK.

(1): İlgili yılın Aralık ayı Tüketici Fiyat Endeks Değerini ve bir önceki yılın Aralık ayına göre değişimi ifade etmektedir.

Kaynak: TÜİK.

Grafik 60. Özel Kapsamlı Tüketici Fiyatları Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna göre)

2.7.1.1 Bölgesel Düzeyde TÜFE

2011 yılı TÜFE rakamlarının İBBS Düzey-2'ye göre yıllık artış oranları incelendiğinde; en yüksek yıllık artış oranının %12,07 oranı ile TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt) bölgesinde olduğu, bunu ikinci sırada %12,05 oranı ile TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir) bölgesinin izlediği, %11,79 oranı ile TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır ve Ardahan) bölgesinin üçüncü sırada takip ettiği, %11,75 oranı ile de TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır) bölgesinin dördüncü sırada geldiği görülmektedir.

İBBS Düzey-2 bazında ana harcama gruplarındaki fiyat artış oranları, yıl sonu itibariyle analiz edildiğinde; TR10 (İstanbul) bölgesinde en yüksek fiyat artışını %18,01 oranı ile alkollü içecekler ve tütün ana harcama grubu gösterirken, en düşük fiyat artışını %39 oranı ile sağlık ana harcama grubu göstermiştir. Bu bölgede genel endeks değişim oranının üzerinde fiyat artışı gösteren ana harcama grubu sayısı 6, genel endeks değişim oranının altında değişim gösteren ana harcama grubu sayısı da 6 olmuştur.

TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli) bölgesinde en yüksek fiyat artışını %17,99 oranı ile alkollü içecekler ve tütün ana harcama grubu, en düşük fiyat artışını da %24 oranı ile sağlık harcama grubu göstermiştir.

TR22 (Balıkesir, Çanakkale) bölgesinde de en yüksek fiyat artışı %19,18 oranı ile alkollü içecekler ve tütün ana harcama grubunda, en düşük fiyat artışı da %7 oranında fiyat düşüşü şeklinde sağlık ana harcama grubunda olmuştur.

TR31 (İzmir) bölgesinde en yüksek fiyat artışı %18,54 oranı ile alkollü içecekler ve tütün ana harcama grubunda, en düşük fiyat artışı da %49 oranı ile sağlık ana harcama grubundadır.

Diğer bölgelerde de genel olarak, alkollü içecekler ve tütün ana harcama grubu fiyat artışının en yüksek olduğu ana harcama grubu iken, sağlık ana harcama grubu da fiyat artışının en düşük olduğu ana harcama grubudur. Bölgeler arasında bu yapıyı bozan bölge

TR52 (Konya, Karaman) bölgesi olup, en yüksek fiyat artışı bu bölgede yine %18,89 oranı ile alkollü içecekler ve tütün grubunda iken, en düşük fiyat artışı ise %5,44 oranında düşüş yönünde değişim gösteren eğlence ve kültür harcama grubunda olmuştur.

Ana harcama grupları içinde en büyük değişim %28,05 oranında artış yönünde değişim gösteren TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane) bölgesinde çeşitli mal ve hizmetler ana harcama grubunda iken, en küçük değişimde %5,44 oranında azalma yönünde değişim gösteren eğlence ve kültür harcama grubunda TR52 (Konya, Karaman) bölgesinde gözlenmiştir. Bölge düzeyinde en yüksek fiyat artışı ve en düşük fiyat artışı gösteren ana harcama grupları için Bkz, Tablo 161.

2.7.2 Üretici Fiyatları Endeksi

2011 yılı Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE) değişim oranlarında ise yoğun maliyet baskıları belirleyici olmuştur. Yılın ilk çeyreğinde büyük ölçüde tarım fiyatlarındaki artışlar etkili olurken, uluslararası emtia fiyatlarındaki gelişmeler ile Türk Lirasının değer kaybı girdi maliyetlerini ve imalat sanayi fiyatlarını arttırmıştır. 2011 yılının ilk çeyreğinde ÜFE'deki değişim oranı %5,40 olarak gerçekleşmiştir.

ÜFE artış oranı 2011 yılının ikinci çeyreğinde bir önceki döneme göre hız keserek %77 oranına gerilemiştir. Artışın sınırlı düzeyde kalmasında, sebze-meyve fiyatlarındaki gelişmelerin etkisiyle tarım fiyatlarının gerilemesi etkili olmuştur. Üçüncü çeyrekte uluslararası emtia fiyatlarındaki gerileme sürerken, Türk Lirasındaki değer kaybının yerli para cinsinden ithalat fiyatlarını arttırması imalat sanayi enflasyonunu yükseltmiş ve ÜFE değişim oranı %3,31 olarak gerçekleşmiştir. Son çeyrekteki %3,29 oranındaki artışta ise ÜFE'yi de olumsuz etkileyen taze meyve ve sebze fiyatlarındaki hızlı yükseliş büyük oranda belirleyici olmuştur.

Tablo 161. İBBS Düzey-2'ye göre Yıl Sonu İtibari ile En Yüksek ve En Düşük Fiyat Artışını Gösteren Ana Harcama Grupları

Bölge Kodu	İBBS Düzey-2	Genel Endeks Rakamı Değişim Oranı	En Yüksek Artışı Gösteren		En Düşük Artışı Gösteren	
			Ana Harcama Grubu	Değişim Oranı	Ana Harcama Grubu	Değişim Oranı
TR10	İstanbul	9,81	Alkollü İçecekler ve Tütün	18,01	Sağlık	0,39
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	10,16	Alkollü İçecekler ve Tütün	17,99	Sağlık	0,24
TR22	Balıkesir, Çanakkale	10,62	Alkollü İçecekler ve Tütün	19,18	Sağlık	-0,70
TR31	İzmir	10,15	Alkollü İçecekler ve Tütün	18,54	Sağlık	0,49
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	10,87	Alkollü İçecekler ve Tütün	18,87	Sağlık	0,52
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	10,20	Çeşitli Mal ve Hizmetler	19,37	Sağlık	1,08
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	9,88	Alkollü İçecekler ve Tütün	18,60	Sağlık	0,25
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	10,86	Alkollü İçecekler ve Tütün	19,02	Sağlık	1,12
TR51	Ankara	10,65	Alkollü İçecekler ve Tütün	17,94	Sağlık	0,41
TR52	Konya, Karaman	9,89	Alkollü İçecekler ve Tütün	18,89	Eğlence ve Kültür	-5,44
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	9,95	Alkollü İçecekler ve Tütün	18,11	Sağlık	-0,38
TR62	Adana, Mersin	11,02	Alkollü İçecekler ve Tütün	18,70	Sağlık	-0,11
TR63	Hatay, K.Maraş, Osmaniye	11,35	Çeşitli Mal ve Hizmetler	22,07	Sağlık	-0,27
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	12,05	Çeşitli Mal ve Hizmetler	21,05	Sağlık	-0,51
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	11,74	Çeşitli Mal ve Hizmetler	19,90	Sağlık	-0,41
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	11,14	Alkollü İçecekler ve Tütün	19,02	Sağlık	1,65
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	11,55	Çeşitli Mal ve Hizmetler	22,36	Sağlık	0,29
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	11,09	Alkollü İçecekler ve Tütün	18,78	Sağlık	0,17
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	11,05	Çeşitli Mal ve Hizmetler	28,05	Sağlık	0,29
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	12,07	Çeşitli Mal ve Hizmetler	22,88	Sağlık	-0,33
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	11,79	Çeşitli Mal ve Hizmetler	22,92	Sağlık	-1,06
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	11,49	Çeşitli Mal ve Hizmetler	20,12	Sağlık	-0,53
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	10,77	Çeşitli Mal ve Hizmetler	19,69	Sağlık	0,06
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	11,68	Alkollü İçecekler ve Tütün	19,72	Sağlık	-1,20
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	11,75	Çeşitli Mal ve Hizmetler	20,50	Sağlık	-1,25
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	11,20	Çeşitli Mal ve Hizmetler	20,46	Sağlık	-1,05

Kaynak: TÜİK.

Bu gelişmelere bağlı olarak, 2011 yılı Aralık ayında ÜFE bir önceki yılın aynı ayına göre 4,46 puanlık artışla %8,87'den %13,33'e yükselmiştir. Oniki aylık ortalamalara göre de 2010 yılında %8,52 olan ÜFE değişim oranı, 2011 yılında 2,57 puanlık artışla %11,09'a yükselmiştir (Bkz, Tablo 162).

Tablo 162. Sektörlere göre Üretici Fiyatları Endeksi

(2003=100)

Sektörler	Yıllık Ortalama Üretici Fiyatları Endeksi					
	2009		2010		2011	
	Endeks	Değişim Oranı	Endeks	Değişim Oranı	Endeks	Değişim Oranı
	Oniki Aylık Ortalama Üretici Fiyatları Endeksi					
Tarım sektörü	166,02	2,34	199,09	19,92	209,77	5,37
Sanayi sektörü	159,49	1,02	169,31	6,15	190,19	12,33
Madencilik	206,55	8,17	225,69	9,27	263,03	16,54
İmalat sanayi	156,10	-0,58	165,50	6,02	187,55	13,32
Elektrik, gaz, su	182,85	16,08	189,41	3,59	194,75	2,82
Genel endeks	160,91	1,26	174,61	8,52	193,96	11,09
	Yıl Sonu Üretici Fiyatları Endeksi ⁽¹⁾					
Tarım sektörü	176,34	14,22	201,95	14,52	223,23	10,54
Sanayi sektörü	162,90	4,14	175,45	7,70	199,87	13,92
Madencilik	217,55	10,58	233,02	7,11	279,08	19,77
İmalat sanayi	160,53	5,20	171,16	6,62	196,13	14,59
Elektrik, gaz, su	168,68	-10,50	200,19	18,68	212,97	6,38
Genel endeks	165,56	5,93	180,25	8,87	204,27	13,33

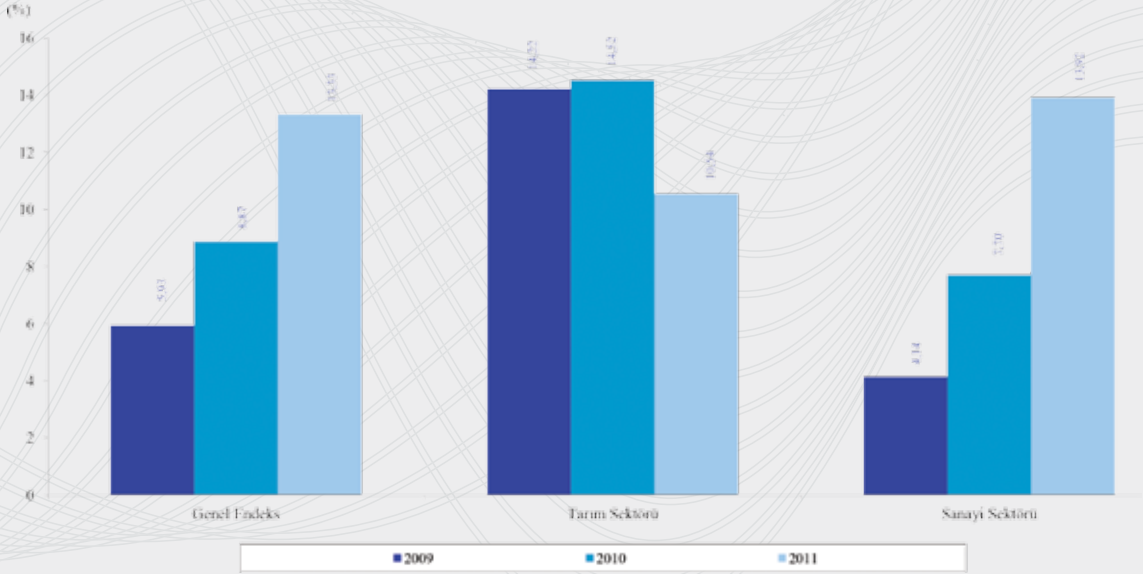
Kaynak: TÜİK.

Not: Yuvarlamadan dolayı, değişim oranları farklılık gösterebilir.

(1): İlgili yılın, Aralık ayı Üretici Fiyat Endeksi değerini ve bir önceki yılın Aralık ayına göre değişimi ifade etmektedir.

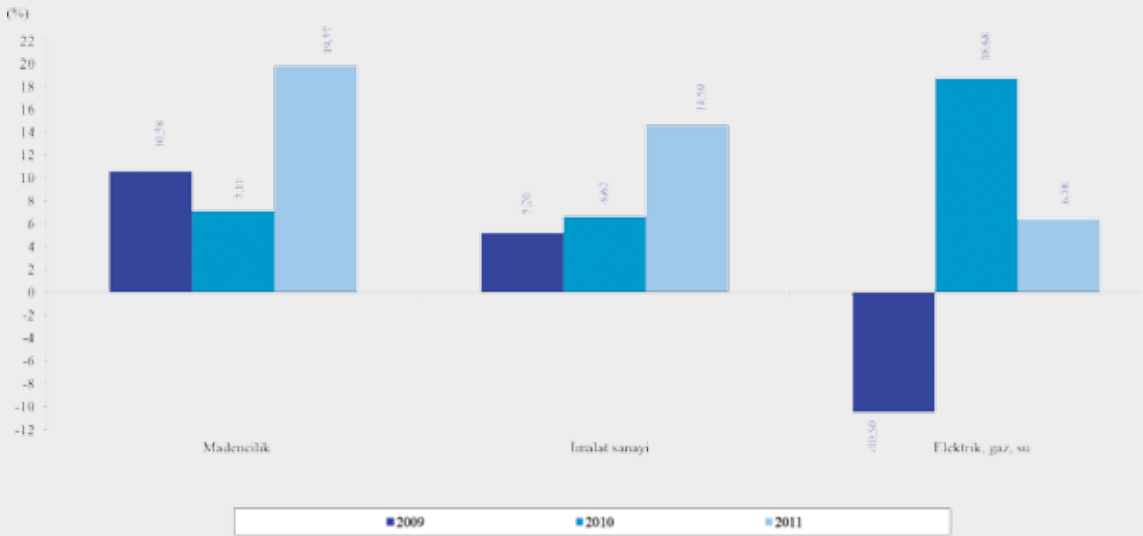
Üretici fiyatları ağırlıklı olarak; gıda, ana metal, elektrikli makine ve cihazlar, motorlu taşıtlar imalatı fiyatlarındaki artışlardan olumsuz etkilenmiştir. Üretici fiyatlarındaki artış, maliyetlerdeki yükselişle birlikte tüketici fiyatları üzerinde de baskı oluşturmuştur.

2011 yılında yıl sonu itibariyle ÜFE'nin sektörlere göre durumu analiz edildiğinde; tarım sektörü fiyatları %10,54 oranında, sanayi sektörü fiyatları %13,92 oranında, sanayi alt sektörlerinden; madencilik %19,77 oranında, imalat sanayi %14,59 oranında ve enerji %6,38 oranında artış göstermiştir (Bkz; Grafik 61, Grafik 62).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 61. Üretici Fiyatları Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna göre)

Kaynak: TÜİK.

Grafik 62. Sanayi Sektörü Üretici Fiyatları Endeksi Değişim Oranları (Yıl Sonuna göre)

Oniki aylık ortalamalara göre ÜFE'nin sektörlere göre değişim oranları; tarım sektörü fiyatlarında %5,37 oranında, sanayi sektörü fiyatlarında %12,33 oranında, sanayi alt sektörlerinden; madencilikte %16,54 oranında, imalat sanayiinde %13,32 oranında, enerjide %2,82 oranında artış biçiminde gerçekleşmiştir.

2.7.3 Sanayi Ciro Endeksleri

Sanayi üretiminde faaliyet gösteren işyerleri için pazarın gelişimini göstermek amacıyla hesaplanan kısa dönemli değer endeksi olan sanayi ciro endeksi, küresel krizin etkisiyle

2009 yılında %8,9 oranında azalmıştır. Ülkemiz ekonomisindeki toparlanma sürecinin beklenenden hızlı olmasıyla birlikte, iktisadi faaliyetlerde görülen canlanma sonucunda sektörün ciro endeksi 2010 yılında %17,7 oranında bir artış göstermiştir. İktisadi faaliyetlerin güçlü seyrini sürdürmesi ve hızlı büyümeyle birlikte, sanayi ciro endeksinde 2011 yılında da %28,1 oranında bir artış gerçekleşmiştir. Sanayi ciro endeksi, madencilik ve taşocakçılığı sektöründe %34,2, imalat sanayi sektöründe %27,9 oranlarında artış göstermiştir.

2011 yılında sanayi ciro endeksinde ana sanayi grupları itibariyle en yüksek oranlı artış, %46,0 oranı ile enerji grubunda görülürken, bunu %32,5 oranı ile sermaye malı imalatı, %31,5 oranı ile ara malı imalatı, %24,4 oranı ile dayanıklı tüketim malı imalatı ve %18,3 oranı ile de dayanıksız tüketim malı imalatı izlemiştir (Bkz; Tablo 163, Grafik 63).

Tablo 163. Ana Sanayi Grupları İtibariyle Yıllık Ortalama Sanayi Ciro ve Sanayi Sipariş Endeksleri

(2005=100)

Ana Sanayi Grupları	Sanayi Ciro Endeksi			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Ara malı imalatı	144,4	178,8	235,2	-12,4	23,8	31,5
Dayanıklı tüketim malı imalatı	116,6	126,9	157,8	-14,0	8,8	24,4
Dayanıksız tüketim malı imalatı	137,0	154,1	182,3	2,0	12,5	18,3
Enerji	125,3	148,2	216,5	-22,1	18,3	46,0
Sermaye malı imalatı	138,8	159,0	210,7	-11,2	14,6	32,5
Toplam sanayi	138,2	162,7	208,4	-8,9	17,7	28,1
	Sanayi Sipariş Endeksi			Değişim Oranı		
Ara malı imalatı	140,0	173,0	224,3	-16,9	23,6	29,6
Dayanıklı tüketim malı	104,9	115,0	143,8	-20,9	9,6	25,1
Dayanıksız tüketim malı	124,9	137,9	166,5	-1,0	10,4	20,7
Sermaye malı imalatı	127,0	154,6	209,4	-11,6	21,8	35,4
Toplam sanayi	130,4	155,4	200,2	-12,6	19,1	28,8

Kaynak: TÜİK.

2011 yılı için imalat sanayi alt sektörleri itibari ile sanayi ciro endeksindeki artış oranları incelendiğinde; en yüksek artışın %41,9 oranı ile ana metal sanayi sektöründe gerçekleştiği, bunu sırası ile %41,1 oranı ile başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı alt sektörünün, %33,1 oranı ile motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı alt sektörünün, %29,2 oranı ile de fabrikasyon metal ürünleri ve eczacılığa ilişkin malzemeler imalatı alt sektörünün izlediği görülmektedir (Bkz,Tablo 164).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 63. Sanayi Ciro ve Sipariş Endeksi Değişim Oranları

2.7.4 Sanayi Sipariş Endeksleri

Avrupa Birliği düzenlemelerine göre, imalat sanayiinde sipariş ile çalışarak faaliyette bulunan ve sanayi üretim anketi kapsamına giren işyerlerinden derlenen verilerden, gelecekteki üretimin yönünü göstermek üzere hesaplanan imalat sanayi sipariş endeksi, 2009 yılında krizle birlikte iç ve dış talepteki düşüşün ve geleceğe yönelik belirsizliklerin artmasıyla %12,6 oranında azalmıştır. 2010 yılında ise, ekonomide geleceğe yönelik iyimser beklentilerin artması, talepte canlanmanın başlamasıyla sanayi sipariş endeksinde de %19,1 oranında bir artış olmuştur. 2011 yılında ise ekonomide oluşan güven ortamı ve sanayi sektöründeki özellikle iç talebe dayalı büyümeyle birlikte sanayi sipariş endeksinde de %28,8 oranında yüksek bir artış gerçekleşmiştir.

2011 yılında sanayi ciro endeksinde ana sanayi grupları itibariyle en yüksek oranlı artış, %35,4 oranı ile sermaye malı imalatı grubunda görülürken, bunu sırasıyla %29,6 oranı ile ara malı imalatı, %25,1 oranı ile dayanıklı tüketim malı imalatı ve %20,7 oranı ile dayanıksız tüketim malı imalatı takip etmiştir (Bkz; Tablo 163, Grafik 63).

2011 yılı için imalat sanayi alt sektörleri itibari ile sanayi sipariş endeksindeki artış oranları incelendiğinde; en yüksek artışın %42,3 oranı ile başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı sektöründe gerçekleştiği, bunu sırası ile %36,4 oranı ile ana metal sanayi alt sektörünün, %32,9 oranı ile motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork imalatı alt sektörünün, %29,7 oranı ile de fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç) alt sektörünün izlediği görülmektedir (Bkz, Tablo 164).

Tablo 164. İmalat Sanayi Alt Sektörlerine göre Yıllık Ortalama Sanayi Ciro ve Sanayi Sipariş Endeksleri

(2005=100, Yıllık Ortalama)

Alt Sektörler	Sanayi Ciro Endeksi			Sanayi Sipariş Endeksi		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Tekstil ürünlerinin imalatı	110,1	133,0	167,8	110,0	132,2	166,8
Giyim eşyalarının imalatı	122,7	135,7	169,3	117,0	127,0	160,1
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	150,7	170,5	213,3	150,3	171,0	212,1
Kimyasallar ve kimyasal ürünlerin imalatı	139,1	167,7	214,0	139,7	170,8	216,2
Temel eczacılık ürünleri ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	152,3	152,8	150,2	153,6	152,8	154,6
Ana metal sanayi	156,9	200,9	285,1	161,4	204,1	278,4
Fabrikasyon metal ürünlerin imalatı (makine ve teçhizat hariç)	151,0	171,2	221,3	139,3	156,6	203,2
Bilgisayarlar, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	101,6	165,4	195,1	109,2	140,5	165,7
Elektrikli teçhizat imalatı	147,5	158,9	204,2	135,7	150,5	189,2
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	128,8	157,2	221,8	126,6	164,0	233,3
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	120,1	149,9	199,5	121,2	152,4	202,6
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	566,8	442,5	534,5	146,5	149,9	173,2
İmalat Sanayi	137,3	161,2	206,3	130,4	155,4	200,2
	Değişim Oranı					
Tekstil ürünlerinin imalatı	-3,7	20,8	26,2	-3,7	20,2	26,2
Giyim eşyalarının imalatı	-3,3	10,6	24,8	-3,3	8,6	26,0
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	2,2	13,2	25,1	3,5	13,7	24,1
Kimyasallar ve kimyasal ürünlerin imalatı	-6,7	20,5	27,6	-8,8	22,2	26,6
Temel eczacılık ürünleri ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	10,2	0,3	1,7	10,9	-0,5	1,1
Ana metal sanayi	-30,6	28,1	41,9	-29,3	26,5	36,4
Fabrikasyon metal ürünlerin imalatı (makine ve teçhizat hariç)	-4,8	13,4	29,2	-12,0	12,4	29,7
Bilgisayarlar, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	0,0	62,8	18,0	3,5	28,6	18,0
Elektrikli teçhizat imalatı	-18,0	7,7	28,5	-21,6	10,9	25,8
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	-13,0	22,1	41,1	-15,7	29,5	42,3
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	-12,6	24,8	33,1	-11,5	25,7	32,9
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	3,4	-21,9	20,8	20,2	2,4	15,5
İmalat Sanayi	-9,1	17,4	27,9	-12,6	19,1	28,8

Kaynak: TÜİK.

2.7.5 Sanayi İşgücü ve Girdi Endeksleri

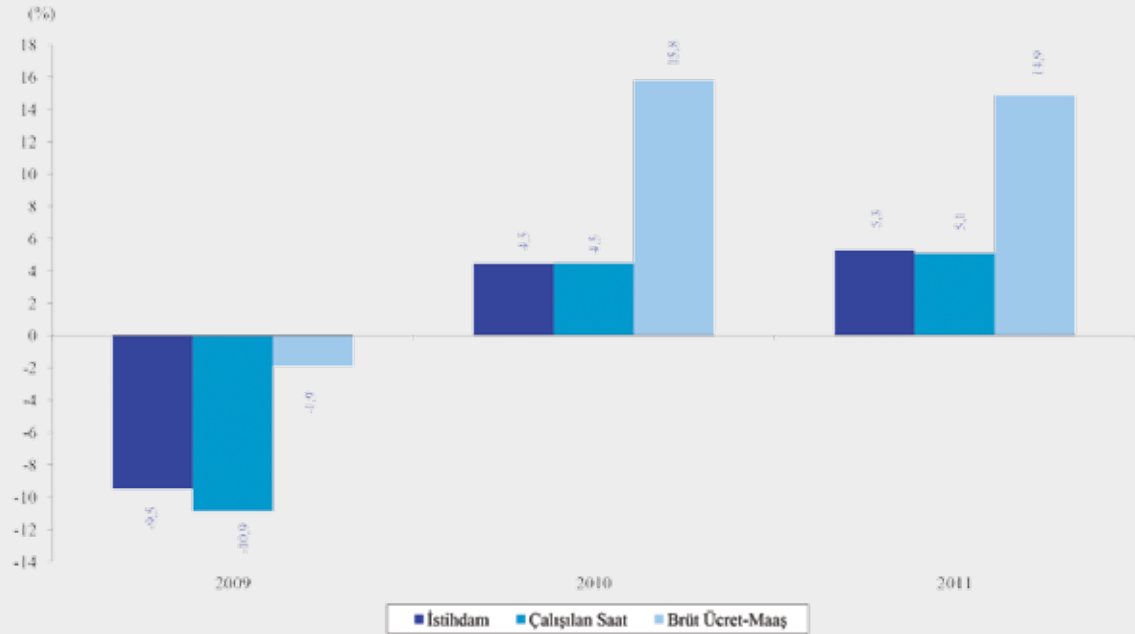
2.7.5.1 İstihdam

2010 yılında %4,5 oranında bir artış gösteren sanayi istihdam endeksi, sanayi üretimindeki toparlanmanın devam etmesiyle artış eğilimini sürdürmüştür ve 2011 yılında da %5,3 düzeyinde endeks artışı gerçekleşmiştir. Sanayi sektörü istihdam endeksi sektörlere göre analiz edildiğinde; madencilik ve taşocakçılığı sektöründe %2,7; imalat sanayi sektöründe %5,8 oranında artış gösterirken, elektrik, gaz ve su sektöründe ise %5,7; su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetlerinde %0,6 oranında azalmıştır (Bkz; Tablo 165, Grafik 64).

Tablo 165. İktisadi Faaliyet Kollarına göre Sanayi İstihdam Endeksi

Sektörler	(2005=100)					
	Sanayi İstihdam Endeksi			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Madencilik ve taşocakçılığı	118,0	124,4	127,8	-5,2	5,4	2,7
İmalat sanayi	95,5	100,1	105,9	-9,8	4,8	5,8
Elektrik, gaz ve su	85,5	80,4	75,8	-7,2	-6,0	-5,7
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	116,5	112,4	111,8	-1,6	-3,5	-0,6
Toplam sanayi	96,2	100,5	105,9	-9,5	4,5	5,3

Kaynak: TÜİK.

Kaynak: TÜİK.

Grafik 64. Sanayide İşgücü Girdi Göstergelerinin Değişim Oranları

2.7.5.2 Çalışılan Saat

Sanayiide çalışılan saat endeksi 2009 yılında %10,9 oranında düşerken, 2010 yılında %4,5, 2011 yılında da %5,1 oranlarında artış göstermiştir. Alt sektörler itibariyle çalışılan saat endeksi 2011 yılında; madencilik ve taşocakçılığı sektöründe %3,0; imalat sanayi sektöründe %5,5; su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetlerinde %3 oranlarında artmış, elektrik, gaz ve su sektöründe ise %5,4 oranında azalmıştır (Bkz; Tablo 166, Grafik 64).

Tablo 166. İktisadi Faaliyet Kollarına göre Sanayiide Çalışılan Saat Endeksi

Sektörler	Sanayiide Çalışılan Saat Endeksi			Değişim Oranı (2005=100)		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Madencilik ve taşocakçılığı	118,4	124,1	127,8	-5,4	4,8	3,0
İmalat sanayi	93,5	98,1	103,5	-11,3	4,9	5,5
Elektrik, gaz ve su	85,5	80,4	76,1	-6,5	-6,0	-5,4
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	108,9	106,9	107,3	-4,7	-1,8	0,3
Toplam sanayi	94,3	98,6	103,6	-10,9	4,5	5,1

Kaynak: TÜİK.

2010 yılının son çeyreği itibariyle bir önceki yılın aynı dönemine göre %6,4 oranında artış gösteren sanayi sektöründe çalışılan saat başına verimlilik, 2011 yılında 2010 yılının aynı çeyrek dönemleri ile kıyaslandığında ilk çeyreğinde %7,2 oranında, ikinci çeyreğinde %2,5 oranında, üçüncü çeyreğinde ise %3,4 oranında artmıştır. 2011 yılında sanayi sektörünün alt sektörleri düzeyinde çalışılan saat başına verimlilik endeksleri incelendiğinde; madencilik ve taşocakçılığı sektörü verimliliğinde ilk çeyrekte %4,7 oranında artış söz konusu iken, ikinci ve üçüncü çeyreklerde ise azalma görülmüştür. 2011 yılı üçüncü çeyreğinde, imalat sanayi alt sektörü için tabloya bakıldığında çalışılan saat başına verimlilik endeksi %4,0 oranında artış gösterirken, elektrik, gaz ve su alt sektöründe ise %15,5 oranında azalış kaydedilmiştir. Sanayi sektörünün alt sektörleri düzeyinde 2011 yılının ilk çeyrek döneminde sanayi alt sektörlerinden artış yönünde değişim gösteren tek alt sektör imalat sanayi iken, bütün çeyrek dönemler itibariyle azalış gösteren sektörde elektrik, gaz ve su alt sektörü olmuştur. 2011 yılında en ciddi büyüme imalat sanayi alt sektöründe 1. çeyrek dönemde gerçekleşirken, en ciddi küçülme de elektrik, gaz ve su alt sektöründe 3. çeyrek dönemde gerçekleşmiştir (Bkz, Tablo 167).

Tablo 167. İktisadi Faaliyet Kollarına göre Çalışılan Saat Başına Verimlilik Endeksleri

Verimlilik Endeksi ve Değişim Oranı	Yıl	Çeyrek Dönemler	Sektörler			
			Toplam Sanayi	Madencilik ve Taşocakçılığı	İmalat Sanayi	Elektrik, Gaz ve Su
Verimlilik Endeksi (2005=100)	2009	1.	96,3	90,9	92,6	133,9
		2.	109,9	102,5	108,6	130,7
		3.	111,7	120,7	108,2	144,8
		4.	118,7	106,6	117,9	137,4
	2010	1.	110,1	89,5	108,3	141,7
		2.	118,5	101,5	117,9	137,4
		3.	117,4	116,3	113,5	163,7
		4.	126,3	103,5	126,1	151,5
	2011 ⁽¹⁾	1.	118,0	93,7	115,9	131,1
		2.	121,5	97,1	121,1	120,5
		3.	121,4	112,0	118,0	138,3
	Bir Önceki Yılı Aynı Dönemine göre Değişim Oranı	2009	1.	-9,6	2,4	-12,6
2.			-1,9	2,1	-3,2	-3,2
3.			2,3	5,2	1,3	1,5
4.			14,2	8,0	15,0	-1,2
2010		1.	14,3	-1,5	17,0	5,8
		2.	7,8	-1,0	8,6	5,1
		3.	5,1	-3,6	4,9	13,1
		4.	6,4	-2,9	7,0	10,3
2011 ⁽¹⁾		1.	7,2	4,7	7,0	-7,5
		2.	2,5	-4,3	2,7	-12,3
		3.	3,4	-3,7	4,0	-15,5

Kaynak: MPM.

(1): 2011 Yılı 4. çeyrek dönemine ilişkin "Verimlilik Endeksi", raporun hazırlanma aşamasında henüz açıklanmadığından, ilgili verilere yer verilememiştir.

Not: İlgili kurum tarafından rakamlar revize edildiğinden, bir önceki yıl raporundan farklı değerler olabilir.

2.7.5.3 Brüt Ücret-Maaş

2009 yılında sanayiide brüt ücret-maaş endeksi %1,9 oranında azalırken, 2010 yılında değişim oranı önemli ölçüde artış kaydederek %15,8 değerine ulaşırken, 2011 yılında bir miktar düşüş göstererek %14,9 olarak gerçekleşmiştir. Alt sektörler itibariyle brüt ücret-maaş endeksi 2011 yılında; madencilik ve taşocakçılığı sektöründe %12,7; imalat sanayi sektöründe %16,1; su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri sektöründe %11,0 oranlarında bir artış, elektrik, gaz ve su sektöründe ise %0,8 oranında bir azalış göstermiştir (Bkz; Tablo 168, Grafik 64).

Tablo 168. İktisadi Faaliyet Kollarına göre Sanayiide Brüt Ücret-Maaş Endeksi

Sektörler	(2005=100)					
	Sanayiide Brüt Ücret-Maaş Endeksi			Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Madencilik ve taşocakçılığı	164,4	183,9	207,3	-1,5	11,9	12,7
İmalat sanayi	139,3	163,4	189,8	-2,4	17,4	16,1
Elektrik, gaz ve su	128,9	129,5	128,5	1,4	0,5	-0,8
Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	187,5	203,6	225,9	7,6	8,6	11,0
Toplam sanayi	140,9	163,2	187,6	-1,9	15,8	14,9

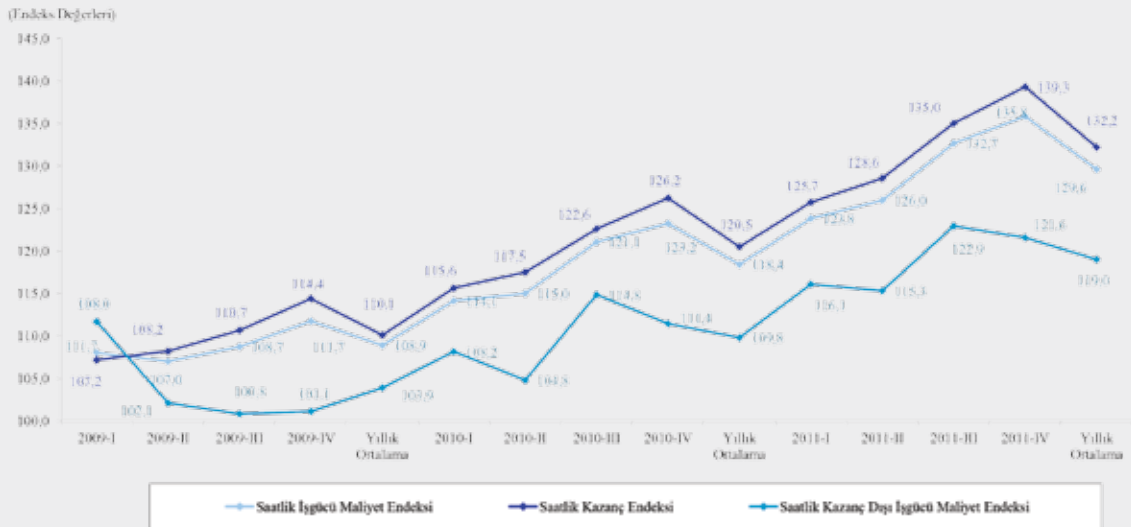
Kaynak: TÜİK.

2.7.6 İşgücü Maliyet Endeksleri

2.7.6.1 Saatlik İşgücü Maliyeti Endeksi

İşgücü Maliyeti Endeksi, üçer aylık dönemler itibariyle ücretli çalışan istihdam etmenin işverene saat başına maliyetindeki değişimi nominal olarak ölçen bir endeks olup, işgücü maliyetinin temel bileşenlerini, kazanç ve kazanç dışı (işverenin yaptığı sosyal güvenlik, ihbar ve kıdem tazminatı ödemeleri) işgücü maliyeti oluşturmaktadır.

Kazanç ve kazanç dışı işgücü maliyeti kalemlerinin tümündeki saatlik değişimi gösteren 2008 temel yıllık saatlik işgücü maliyeti endeksi, 2009 yılında %8,9 oranında; 2010 yılında %8,7 oranında; 2011 yılında da %9,5 oranında artış göstermiştir. Kapsama alınan sektörler itibarı ile işverenlerin ücretli istihdam etmesinin saatlik maliyeti 2011 yılında 2010 yılına göre 0,8 puanlık bir artış göstermiştir. Sektörel ayırmda incelendiğinde, 2011 yılında endeks değerlerindeki en yüksek artış oranının %13,0 oranındaki artışla inşaat sektöründe gerçekleştiği, bunu %9,6 oranındaki artış ile hizmet sektörünün ikinci sırada izlediği ve %8,9 oranındaki artış ile de sanayi sektörünün üçüncü sırada izlediği görülmektedir (Bkz; Tablo 169, Grafik 65).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 65. Yıllara ve Çeyrek Dönemlere göre İşgücü Maliyet Endeksleri

Tablo 169. İşgücü Maliyet Endeksi

Sektörler (NACE Rev.2)	2009	2010	2011	(2008=100)		
				Değişim Oranı		
				2009	2010	2011
Saatlik İşgücü Maliyet Endeksi						
Sanayi	108,9	117,4	127,8	9,1	7,8	8,9
İnşaat	113,2	124,3	140,5	13,2	9,8	13,0
Hizmet	107,4	118,3	129,7	7,4	10,1	9,6
Toplam	108,9	118,4	129,6	8,9	8,7	9,5
Saatlik Kazanç Endeksi						
Sanayi	109,9	119,6	130,6	9,9	8,8	9,2
İnşaat	115,4	127,0	143,6	15,6	10,1	13,1
Hizmet	108,9	120,1	131,8	8,9	10,3	9,7
Toplam	110,1	120,5	132,2	10,1	9,4	9,7
Saatlik Kazanç Dışı İşgücü Maliyet Endeksi						
Sanayi	104,9	108,8	116,5	5,5	4,3	7,1
İnşaat	104,7	113,8	128,5	4,7	8,7	12,9
Hizmet	101,4	110,5	120,8	1,4	9,0	9,3
Toplam	103,9	109,8	119,0	4,3	5,9	8,4

Kaynak: TÜİK.

Not: Yuvarlamadan dolayı, değişim oranları farklılık gösterebilir.

İktisadi faaliyet kolları düzeyinde saatlik işgücü maliyet endeksinin 2011 yılı yıllık ortalama değerlerine göre bir önceki yıla kıyasla değişim oranları incelendiğinde de; sanayi sektörü altında en yüksek artışı %13,2 oranı ile su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri gösterirken, en düşük artışı %3,0 oranı ile elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım faaliyetleri göstermiştir. Hizmet sektöründe ise 2011 yılı yıllık ortalama saatlik işgücü maliyet endeksi bir önceki yıla kıyasla en yüksek artışını %12,2 oranı ile idari ve destek hizmet faaliyetlerinde, en düşük artışını da %8,3 oranı ile finans ve sigorta faaliyetlerinde göstermiştir.

2.7.6.2 Saatlik Kazanç Endeksi

Ücretli çalışana yapılan düzenli ve düzensiz ödemelerdeki saatlik değişimin göstergesi olan saatlik kazanç endeksinde, 2009 yılında %10,1 oranında, 2010 yılında %9,4 oranında. 2011 yılında da %9,7 oranlarında artış gerçekleşmiştir. Sektörler itibarıyla incelendiğinde %13,1 oranındaki artış ile inşaat sektörü ilk sırada yer alırken, bunu %9,7 oranındaki artış ile hizmet sektörü, %9,2 oranındaki artış ile de sanayi sektörü takip etmiştir (Bkz; Tablo 169, Grafik 65)

İktisadi faaliyet kollarına göre 2011 yılı yıllık ortalama saatlik kazanç endeksi, sanayi sektöründe; bir önceki yıla göre en yüksek artışını %10,8 oranı ile madencilik ve taşocakçılığı faaliyetinde, en düşük değişimini de %4,5 oranı ile elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım faaliyetinde göstermiştir. Hizmet sektöründe ise 2011 yılı yıllık ortalama saatlik kazanç endeksi bir önceki yıla kıyasla en yüksek artışını %13,1 oranı ile idari ve destek hizmet faaliyetlerinde, en düşük artışını da %8,0 oranı ile finans ve sigor-

ta faaliyetlerinde göstermiştir. 2011 yılı IV. döneminde bir önceki döneme göre iktisadi faaliyet kollarında gözlemlenen değişim oranları incelendiğinde, sanayi sektöründe en yüksek artışı %15,7 oranı ile madencilik ve taşocakçılığı faaliyeti, hizmet sektöründe de %16,3 oranı ile idari ve destek hizmet faaliyetleri göstermiştir.

2.7.6.3 Saatlik Kazanç Dışı İşgücü Maliyet Endeksi

İşverenin yaptığı sosyal güvenlik, ihbar ve kıdem tazminatı ödemelerindeki saatlik değişimin göstergesi olan saatlik kazanç dışı işgücü maliyeti endeksi 2009 yılından bu yana artış eğilimi göstermiştir. 2009 yılında %4,3 olan saatlik kazanç dışı işgücü maliyeti endeksindeki artış, 2010 yılında %5,9 oranına, 2011 yılında %8,4 oranına yükselmiştir. Sektörler itibariyle artış sıralaması diğer işgücü maliyet endeksleriyle aynı eğilimi sergilemiş ve en yüksek artış gösteren sektör %12,9 oranındaki artış ile inşaat sektörü olmuş, bunu %9,3 oranındaki artış ile hizmet sektörü, %7,1 oranındaki artış ile de sanayi sektörü izlemiştir (Bkz; Tablo 169, Grafik 65).

İktisadi faaliyet kollarına göre 2011 yılı yıllık ortalama kazanç dışı işgücü maliyet endeksi sanayi sektöründe; bir önceki yıla göre en yüksek artışını %25,0 oranında artış ile su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetlerinde, en düşük değişimini de %8 oranında azalış ile elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım faaliyetinde göstermiştir. Hizmet sektöründe ise 2011 yılı yıllık ortalama saatlik kazanç dışı işgücü maliyet endeksi bir önceki yıla kıyasla en yüksek artışını %13,9 oranı ile toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerinin onarımı faaliyetlerinde, en düşük artışını da %4,2 oranı ile mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetlerde göstermiştir. 2011 yılı IV. döneminde, bir önceki döneme göre iktisadi faaliyet kollarında gözlemlenen değişim oranları incelendiğinde de, sanayi sektöründe en yüksek artışı %27,9 oranı ile su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri, hizmet sektöründe de %17,4 oranı ile idari ve destek hizmet faaliyetleri göstermiştir.

2.7.7 Dış Ticaret Endeksleri

2.7.7.1 İhracat ve İthalat Birim Değer Endeksleri

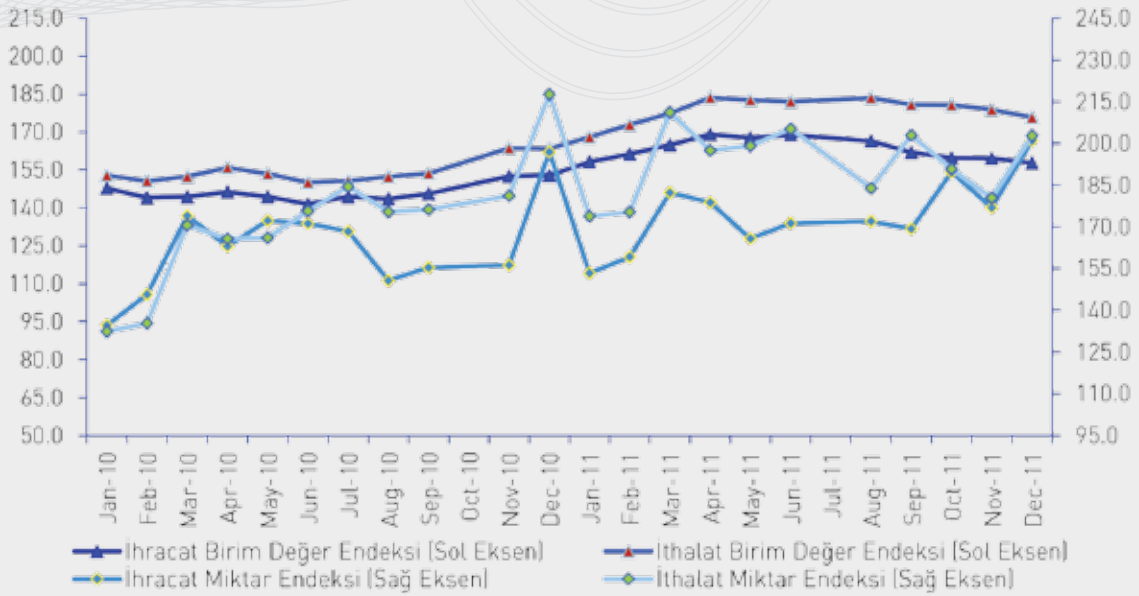
2011 yılında 2010 yılına göre, ihracat birim değer endeksi %11,5 oranında artış gösterirken, ithalat birim değer endeksi ise ihracat birim değer endeksinden 4,2 puan daha yüksek bir değerle %15,7 oranında artmıştır.

Sektörler itibariyle, tarım ve ormancılık sektöründe ihracat birim değer endeksi bir önceki yıla göre %8,5 oranında artış yönünde değişim gösterirken, ithalat birim değer endeksindeki artış oranı ihracat birim değer endeksinin 3,7 katı daha yüksek bir değerle %31,3 olarak gerçekleşmiştir. Madencilik ve taşocakçılığı sektöründe ihracat birim değer endeksi 2011 yılında %11,0 oranında bir önceki yıla göre artış gösterirken, ithalat birim değer endeksi ise ihracat birim değer endeksinin ise 2,7 katı kadar daha yüksek bir artış göstermiştir. İmalat sanayiinde ihracat ve ithalat birim değer endekslerinin bir önceki yıla göre değişim oranları sırasıyla %11,6 ve %12,1'dir. Dış ticaret sektörünün bileşenlerinden olan hurdalara yönelik ihracat birim değer endeksi 2011 yılında bir önceki yıla göre %23,6, ithalat birim değer endeksi de %23,1 olarak gerçekleşmiştir (Bkz; Tablo 170, Grafik 66).

Tablo 170. Dış Ticaret Endeksi 2011 Yılı Değişim Oranları

Sektörler (USS REV.3)	(2003=100)			
	İhracat		İthalat	
	Miktar Endeksleri	Birim Değer Endeksleri	Miktar Endeksleri	Birim Değer Endeksleri
Tarım ve ormancılık	-3,4	4,9	8,5	31,3
Balıkçılık	4,6		19,5	
Madencilik ve taşocakçılığı	-5,5	9,5	11,0	30,2
İmalat	7,2	12,8	11,6	12,1
Hurdalar	11,2	10,7	23,6	23,1
Genel Toplam	6,4	12,0	11,5	15,7

Kaynak: TÜİK.

Kaynak: TÜİK.

Grafik 66. Dış Ticaret Endeksleri

2.7.7.2 İhracat ve İthalat Miktar Endeksleri

2011 yılında bir önceki yıla göre, yıllık düzeyde ihracat miktar endeksi %6,4, ithalat miktar endeksi ise ihracat miktar endeksinin 1,9 katı daha yüksek bir oranda %12,0 oranında artış göstermiştir. Sektörler itibariyle, tarım ve ormancılık sektöründe ihracat miktar endeksi %3,4 oranında azalış yönünde değişim gösterirken, ithalat miktar endeksi %4,9 oranında artış yönünde değişim göstermiştir. Madencilik ve taşocakçılığı sektörü ihracat miktar endeksi %5,5 oranında azalırken, ithalat miktar endeksi %9,5 oranında artmıştır. 2011 yılında, 2010 yılına göre yıllık boyutta imalat sanayi sektöründe ihracat miktar endeksi %7,2 oranında artarken, ithalat miktar endeksi %12,8 oranında artış göstermiştir.

Dış ticaret endeksi sektör bileşenlerinden birisi olan hurdalarda 2011 yılında bir önceki yıla göre ihracat miktar endeksi %11,2 oranında artarken; ithalat miktar endeksi ise

%10,7 oranında artmıştır (Bkz, Tablo 170).

2.7.8 Sektörel Güven Endeksleri

İlk kez 2011 yılı Ocak ayında uygulamaya başlanan inşaat, perakende ticaret ve hizmet sektörlerine yönelik Aylık İşyeri Eğilim Anketi ile sektörlerde faaliyet gösteren girişimlerin mevcut iş durumları ve gelecek 3 aya ilişkin beklentilerinin ölçümü amaçlanan endeks, 0-200 aralığında değişen değerler alabilmekte, endeksin 100'den büyük olması ilgili sektöre yönelik mevcut ve gelecek döneme ilişkin iyimserliği, 100'den küçük olması ise kötümserliği ifade etmektedir.

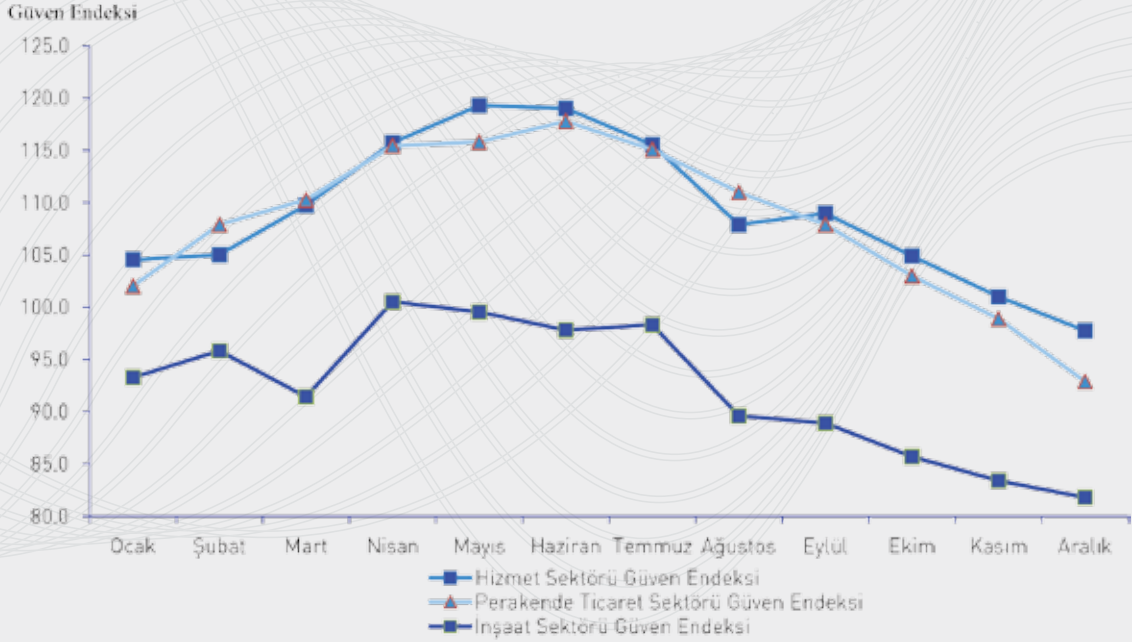
2011 yılı Ekim, Kasım ve Aralık aylarını kapsayan üç aylık dönemde sektörel güven endeksi rakamlarına göre; Ekim ve Kasım aylarında iyimser bir görünüm sergileyen hizmet sektörü, Aralık ayında kötümser görünüm sergilemiştir. Perakende ticaret sektörü Ekim ayında iyimser durumda iken, Kasım ve Aralık aylarında kötümser durum sergilemiştir. İnşaat sektörü ise üç aylık dönem boyunca kötümser bir görünüm sergileme kararlılığını göstermiştir (Bkz; Tablo 171, Grafik 67).

Tablo 171. Sektörel Güven Endeksleri, Alt Kalemleri ve Değişim Oranları

Sektörlere ve Bileşenlere göre Güven Endeksleri	Endeks		(2011 Yılı, Son Çeyrek)		
				Bir Önceki Aya göre Değişim Oranı	
	Ekim	Kasım	Aralık	Kasım	Aralık
Hizmet Sektörü	104,9	101,0	97,7	-3,7	-3,2
Son üç ayda iş durumu	104,3	102,2	94,7	-2,0	-7,3
Son üç ayda hizmetlere olan talep	103,5	100,4	93,8	-3,0	-6,6
Gelecek üç ayda hizmetlere olan talep	106,8	100,4	104,8	-6,0	4,3
Perakende Ticaret Sektörü	103,0	98,9	92,9	-4,0	-6,1
Son üç ayda iş hacmi (satışlar)	103,7	105,0	87,2	1,3	-17,0
Mevcut mal stok seviyesi	96,8	96,1	101,4	-0,7	5,6
Gelecek üç ayda iş hacmi (satışlar)	108,5	95,6	90,1	-11,9	-5,8
İnşaat Sektörü	85,7	83,4	81,8	-2,7	-1,9
Alınan kayıtlı siparişlerin mevcut düzeyi	72,0	68,9	69,4	-4,3	0,8
Gelecek üç ayda toplam çalışan sayısı	99,4	97,9	94,2	-1,5	-3,8
Endeks Değerine göre Güvendedeki Özet Durum					
Hizmet Sektörü	İyimser	İyimser	Kötümser		
Perakende Ticaret Sektörü	İyimser	Kötümser	Kötümser		
İnşaat Sektörü	Kötümser	Kötümser	Kötümser		

Kaynak: TÜİK.

Not: Sektörel güven endeksleri, TÜİK tarafından 2011 yılından itibaren hesaplanmaya başladığı için, 2009-2010 yılları tabloda verilememiştir.

Kaynak: TÜİK.

Grafik 67. 2011 Yılı Aylara göre Sektörel Güven Endeksleri

2011 yılı Aralık ayında bir önceki aya göre hizmet sektörü güven endeksi, %3,2, perakende ticaret sektörü güven endeksi %6,1 ve inşaat sektörü güven endeksi %1,9 oranlarında azalmıştır.

Hizmet sektörü endeksi bileşenlerinden “gelecek üç ayda hizmetlere olan talep”e yönelik güven endeksi Aralık ayında, bir önceki aya göre %4,3 oranı ile artış gösteren tek bileşen olurken, “son üç ayda iş durumu” bileşeni %7,3 oranında, “son üç ayda hizmetlere olan talep” bileşeni %6,6 oranında düşüş göstermiştir. 2011 yılı Aralık ayı için ilgili güven endeksi bileşenlerinin mutlak değerleri de sırasıyla; 104,8; 94,7; 93,8’dir.

Perakende ticaret sektörü güven endeksi bileşenlerinin 2011 yılı Aralık ayında, bir önceki aya göre değişim oranları incelendiğinde; en ciddi düşüşü %17,0 oranı ile “son üç ayda iş hacmi (satışlar)” bileşeni göstermiştir. Bunu %5,8 oranında düşüş ile “gelecek üç ayda iş hacmi (satışlar)” bileşeni takip etmiştir. “Mevcut mal stok seviyesi” bileşeni ise ilgili ay stoklarında %5,6 oranında düşüş olduğunu göstermektedir. Endeks bileşenleri için güven endeksi değerleri de sırasıyla; 87,2; 90,1 ve 101,4’tür.

2011 yılı Aralık ayında, bir önceki aya göre inşaat sektörü güven endeksi bileşenlerinden “alınan kayıtlı siparişlerin mevcut düzeyi” bileşeni %8 oranında artış gösterirken, “gelecek üç ayda toplam çalışan sayısı” bileşeni %3,8 oranında düşüş göstermiştir. İlgili bileşenlerin 2011 yılı Aralık ayı endeks değerleri de sırasıyla; 69,4 ve 94,2’dir.

Sektörlerin eğilimine ilişkin soru bazında endeks rakamlarının bir önceki aya göre değişim oranları incelendiğinde; hizmet sektörü altında yer alan sorulardan; “gelecek 3 ayda hizmetlere olan talep beklentisi” için endeks rakamı bir önceki aya göre %4,3 oranında artış göstermiştir (Bkz, Tablo 172).

Perakende ticaret sektörü altında yer alan sorular bazındaki endeks değerlerinin bir önceki aya göre değişim oranları analiz edildiğinde de; sadece “gelecek üç ayda satış fiyatları beklentisi” %4,4 oranında artış göstermiştir. “Mevcut mal stok seviyesi” endeksi de mevcut mal stoklarında %5,6 oranında azalış olduğunu işaret etmektedir (Bkz, Tablo 172).

İnşaat sektöründe Aralık ayı endeks rakamları rakamlarının bir önceki aya göre değişim oranları incelendiğinde; sadece “gelecek 3 ayda toplam çalışan sayısı beklentisi endeksinde” %3,8 oranında düşüş olduğu, diğer bileşenlerde ise artış yönünde değişim olduğu görülmektedir (Bkz, Tablo 172).

2011 yılı Aralık ayında sektörlerin mevcut kaynaklarında bir değişiklik yapmadan, talep artışı karşısında faaliyetlerini arttırılabilme durumları incelendiğinde; hizmet sektöründe faaliyetlerini arttırabilme durumuna sahip girişim oranı %39,6; perakende ticaret sektöründe %49,3; inşaat sektöründe %47,3 olarak görülmektedir. Girişimlerin faaliyetlerini arttırabilme oranı Aralık ayında, bir önceki aya göre hizmet sektöründe %4,6 oranında, perakende ticaret sektöründe %6,5 oranında azalırken, inşaat sektöründe de %4,0 oranında artmıştır. Mevcut kaynaklarda herhangi bir değişiklik yapmadan, artan talebi karşılama konusunda hizmet sektöründeki girişimler faaliyetlerini ortalama olarak %12,8 oranında, perakende ticaret ve inşaat sektörlerindeki girişimler de %17,0 oranında arttırabilmektedir (Bkz, Tablo 173).

Tablo 172. Sektörler Bazında Eğilim Sorularına Yönelik Güven Endeksi Rakamları ve Değişim Oranları

Sektörler	Sorular	Endeks Rakamları			(2011 Yılı, Son Çeyrek)	
					Bir Önceki Aya göre Değişim Oranı	
		Ekim	Kasım	Aralık	Kasım	Aralık
Hizmet Sektörü	Son 3 ayda iş durumu	104,3	102,2	94,7	-2,0	-7,3
	Son 3 ayda hizmetlere olan talep	103,5	100,4	93,8	-3,0	-6,6
	Gelecek 3 ayda hizmetlere olan talep beklentisi	106,8	100,4	104,8	-6,0	4,3
	Son 3 ayda toplam çalışan sayısı	96,9	95,7	93,0	-1,2	-2,8
	Gelecek 3 ayda toplam çalışan sayısı beklentisi	100,4	98,8	103,0	-1,6	4,2
	Gelecek 3 ayda satış fiyatları beklentisi	105,4	107,0	106,7	1,5	-0,3
	Hizmet sektörü güven endeksi	104,9	101,0	97,7	-3,7	-3,2
Perakende Ticaret Sektörü	Son 3 ayda iş hacmi (satışlar)	103,7	105,0	87,2	1,3	-17,0
	Mevcut mal stok seviyesi ⁽²⁾	96,8	96,1	101,4	-0,7	5,6
	Gelecek 3 ayda tedarikçilere verilecek sipariş miktarı beklentisi	101,6	92,1	83,1	-9,4	-9,8
	Gelecek 3 ayda iş hacmi (satışlar) beklentisi	108,5	95,6	90,1	-11,9	-5,8
	Gelecek 3 ayda toplam çalışan sayısı beklentisi	101,2	100,9	93,1	-0,3	-7,7
	Gelecek 3 ayda satış fiyatları beklentisi	131,5	121,3	126,7	-7,7	4,4
	Perakende ticaret sektörü güven endeksi	103,0	98,9	92,9	-4,0	-6,1
İnşaat Sektörü	Son 3 ayda inşaat faaliyetleri	108,8	97,7	99,2	-10,2	1,5
	Alınan siparişlerin mevcut düzeyi	72,0	68,9	69,4	-4,3	0,8
	Gelecek 3 ayda toplam çalışan sayısı beklentisi	99,4	97,9	94,2	-1,5	-3,8
	Gelecek 3 ayda satış fiyatları beklentisi	102,8	99,5	100,7	-3,2	1,3
	İnşaat sektörü güven endeksi	85,7	83,4	81,8	-2,7	-1,9

Sektörler ve Soru Bazında Güvendedeki Özet Durum

Hizmet Sektörü	Son 3 ayda iş durumu	İyimser	İyimser	Kötümser
	Son 3 ayda hizmetlere olan talep	İyimser	İyimser	Kötümser
	Gelecek 3 ayda hizmetlere olan talep beklentisi	İyimser	İyimser	İyimser
	Son 3 ayda toplam çalışan sayısı	Kötümser	Kötümser	Kötümser
	Gelecek 3 ayda toplam çalışan sayısı beklentisi	İyimser	Kötümser	İyimser
	Gelecek 3 ayda satış fiyatları beklentisi	İyimser	İyimser	İyimser
	Hizmet sektörü güven endeksi	İyimser	İyimser	Kötümser
Perakende Ticaret Sektörü	Son 3 ayda iş hacmi (satışlar)	İyimser	İyimser	Kötümser
	Mevcut mal stok seviyesi ⁽²⁾	Kötümser	Kötümser	İyimser
	Gelecek 3 ayda tedarikçilere verilecek sipariş miktarı beklentisi	İyimser	Kötümser	Kötümser
	Gelecek 3 ayda iş hacmi (satışlar) beklentisi	İyimser	Kötümser	Kötümser
	Gelecek 3 ayda toplam çalışan sayısı beklentisi	İyimser	İyimser	Kötümser
	Gelecek 3 ayda satış fiyatları beklentisi	İyimser	İyimser	İyimser
İnşaat Sektörü	Perakende ticaret sektörü güven endeksi	İyimser	Kötümser	Kötümser
	Son 3 ayda inşaat faaliyetleri	İyimser	Kötümser	Kötümser
	Alınan siparişlerin mevcut düzeyi	Kötümser	Kötümser	Kötümser
	Gelecek 3 ayda toplam çalışan sayısı beklentisi	Kötümser	Kötümser	Kötümser
	Gelecek 3 ayda satış fiyatları beklentisi	İyimser	Kötümser	İyimser
İnşaat sektörü güven endeksi	Kötümser	Kötümser	Kötümser	

Kaynak: TÜİK.

- (1): Son 12 ay ile karşılaştırıldığında gelecek 12 ayda sabit sermaye yatırımı beklentisi, Ocak ve Temmuz aylarında hesaplandığından tabloda yer verilmemiştir.
- (2): Mevcut mal stok seviyesi yayılma endeksindeki değişim oranının azalma yönünde olması stok artışı, değişim oranının artış yönünde olması ise stok azalışını ifade etmektedir.

Tablo 173. Girişimlerin Mevcut Kaynaklarında Herhangi Bir Değişiklik Yapmadan, Talep Artışı Karşısında Faaliyetlerini Arttırabilme Durumu

Sektörler	Faaliyetini Arttırabilme Durumu	Ekim	Kasım	Aralık	(2011 Yılı, Son Çeyrek)	
					Bir Önceki Aya göre Değişim Oranı	
					Kasım	Aralık
Hizmet Sektörü	Arttırabilecek Girişim Oranı	41,9	41,5	39,6	-1,0	-4,6
	Ortalama Arttırılabilecek Oran	13,4	13,3	12,8	-0,7	-3,8
Perakende Ticaret Sektörü	Arttırabilecek Girişim Oranı	55,1	52,7	49,3	-4,4	-6,5
	Ortalama Arttırılabilecek Oran	17,8	15,2	17,0	-14,6	11,8
İnşaat Sektörü	Arttırabilecek Girişim Oranı	47,8	45,5	47,3	-4,8	4,0
	Ortalama Arttırılabilecek Oran	15,9	15,5	17,0	-2,5	9,7

Kaynak: TÜİK.

2011 yılı Ekim ayında girişimlerin faaliyetlerini kısıtlayan temel faktörler, sektörler düzeyinde incelendiğinde; sektörlerin tümünde faaliyetleri kısıtlayan temel faktör olarak talep yetersizliği ilk sırayı almakta finansman sorunları ikinci sırada izlerken, perakende ve hizmet sektöründe çalışanlarla ilgili sorunlar da üçüncü sırada gelmektedir. İnşaat sektöründe ise temel faktörlere ek olarak hava şartları ve işgücü eksikliği, sektörün faaliyetlerini olumsuz etkileyen faktör olarak dikkati çekmektedir (Bkz, Tablo 174).

Tablo 174. Sektörlere göre Faaliyetleri Kısıtlayan Temel Faktör Oranları

Faaliyetleri Kısıtlayan Faktörler	Hizmet Sektörü		Perakende Ticaret Sektörü		İnşaat Sektörü		Bir Önceki Döneme göre Değişim Oranları		
	Temmuz	Ekim	Temmuz	Ekim	Temmuz	Ekim	Hizmet	Perakende Ticaret	İnşaat
Kısıtlayan faktör yoktur	48,2	41,7	44,5	44,8	34,9	34,4	-13,5	0,7	-1,4
Talep yetersizliği	27,0	33,1	32,7	33,8	30,1	25,9	22,4	3,5	-14,0
Hava şartları					6,5	7,3			12,1
İşgücü eksikliği					7,0	6,3			-9,5
Malzeme ve ekipman eksikliği	3,2	4,6	2,8	2,9	4,2	5,6	43,3	3,9	33,0
Finansman sorunları	23,9	26,8	23,6	23,6	27,9	29,9	12,3	0,0	7,1
Çalışanlarla ilgili sorunlar	7,7	6,2	6,6	7,1			-19,2	7,7	
Diğer faktörler	8,3	9,0	7,2	8,8	10,7	10,0	9,0	22,7	-6,5

Kaynak: TÜİK.

Not: 1. Hizmet ve Perakende Ticaret sektörleri için veriler; Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim ayları için mevcut olduğundan, sektörler arası kıyaslamaya olanak vermek üzere Temmuz ve Ekim ayları verilmiştir.
2. Yuvarlamadan dolayı değişim oranı rakamları farklılık gösterebilir.

2.8 Satın Alma Gücü Paritesi

2.8.1 Hacim Endeksleri

Uluslararası Karşılaştırma Programı (UKP) esas alınarak, Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla (GSYİH) ve bileşenleri temelinde uluslararası hacim karşılaştırmalarını ölçmeyi amaçlayan hacim endeksleri, Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (EUROSTAT) ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) tarafından organize edilen Satın Alma Gücü Paritesi (SGP) çalışmalarının temel işlevi hacim oranının elde edilmesi için kullanılan bir araç, deflâtör olmasıdır. SGP'nin hesaplanabilmesi için, UKP'ye katılan tüm ülkelerin katkısı ile belirlenen kapsamlı bir mal ve hizmet sepetinin ulusal yıllık ortalama fiyatları ile harcamalar yöntemine göre hesaplanmış GSYİH'nin ayrıntılı ağırlıklarına gerek duyulmaktadır. Ortak mal ve hizmet sepeti programın paydaşı olan ülkeler tarafından belirlenmektedir. Programda 4 gruba ayrılmış olan 37 ülkenin 27'si AB üyesi ülkeleri ilk grubu, AB'ye aday 4 ülke ikinci grubu, Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) üyesi 3 ülke üçüncü grubu ve Batı Balkan ülkesi olan 3 ülke de son grubu oluşturmaktadır.

AB'ye üye 27 ülkenin endeks ortalaması 100'ü verecek biçimde 37 ülke için endeks rakamı kişi başına reel GSYİH değerini ifade etmektedir.

2010 yılı geçici sonuçlarına göre, Lüksemburg 271 hacim endeks değeri ile GSYİH'ye ilişkin kişi başına hacim endeksinin en yüksek olduğu ülkedir. Çok sayıda yabancı çalışanın ülke ekonomisine olan katkısının yanında, bu çalışanların ülke nüfusuna dâhil edilmemiş olması bu sonuç üzerinde etken olan faktördür. Lüksemburg'u 181 endeks değeri ile Norveç ve 147 endeks değeri ile İsviçre izlemektedir. Arnavutluk ise 28 endeks değeri ile en alt sırada yer alan ülke olarak dikkati çekmektedir. 2009 yılına göre de bir değişiklik göstermemiş olmaması diğer ilginç bir sonuç olarak değerlendirilebilir. 27 AB üyesi ülkeler içinde son sırayı 44 endeks değeri ile Bulgaristan alırken, Bulgaristan'ın bir üstünde 47 endeks değeri ile Romanya ve 25. sırada da 51 endeks değeri ile Letonya yer almaktadır.

Euro Bölgesi için 2010 yılında hacim endeks değeri 108'dir ve bu değer Fransa'nın hacim endeks değerine eşittir. Euro bölgesi hacim endeks rakamının üzerinde olan AB üyesi ülke sayısı 10 iken, Euro bölgesi hacim endeks rakamının altında olan 16 ülke bulunmaktadır.

EFTA üyesi ülkelerden Norveç ve İsviçre'nin hacim endeks rakamları, AB üyesi 26 ülkenin Lüksemburg hariç olmak üzere hacim endeks değerinden daha yüksektir (Bkz; Tablo 175, Grafik 68).

AB aday ülkelerinden olan ülkemiz için kişi başına hacim endeks değeri 2009 yılında 46 iken, 2010 yılında endeks değeri 49 olmuştur. 2009 yılında 37 ülke arasında sıra numarası 31 olan Türkiye, 2010 yılında 30. sıraya yükselmiştir.

AB'ye aday 4 ülke içinde yer alan Türkiye, 2010 yılında bu 4 aday ülke arasında endeks değeri itibarı ile sıralamadaki yeri 2'dir. 4 aday ülke arasında Hırvatistan 61 endeks değeri ile ilk sırada yer alırken, Makedonya'da 36 endeks değeri ile son sıradadır.

Batı Balkan ülkelerinden Bosna-Hersek ve Arnavutluk en düşük hacim endeksine sahip iki ülke olup, bu gruptaki Sırbistan 43 endeks değeri ile AB üye ülkelerinden Bulgaristan'dan ve AB'ye aday ülke grubundaki Makedonya'dan daha yüksek endeks değerine sahiptir.

Uluslararası karşılaştırmalarda, GSYİH'ye ilişkin açıklanan kişi başına hacim endeksleri ile birlikte tüketicilerin görelî refah düzeylerinin karşılaştırılmasında ölçüt olarak kulla-

Ekonomik Rapor 2011

nılmakta olan Gerçek Kişisel Tüketim⁵ hacim endeksleri incelendiğinde; 2010 yılında AB üyesi 27 ülke içinde gerçek kişisel tüketim kişi başına hacim endeksinin en yüksek olduğu ülke 150 endeks değeri ile yine Lüksemburg ilk sırada yer alırken bunu, 116 endeks değeri ile Hollanda 2. sırada, 102 endeks değeri ile de İrlanda üçüncü sırada takip etmektedir. AB üyesi 27 ülke içinde 42 endeks değeri ile Bulgaristan son sırada yer alırken, 45 endeks değeri ile Romanya 26. ve 50 endeks değeri ile de Letonya 25. sırada yer almıştır.

EFTA üyesi 3 ülkeden yine Norveç ve İsviçre 2010 yılında Gerçek Kişisel Tüketime göre hacim endeksi değeri itibari ile Lüksemburg hariç olmak üzere 26 AB üyesi ülke endeks değerinden daha yüksek hacim endeksine sahiptir.

Tablo 175. Kişi Başına Hacim Endeksleri

Ülkeler	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla ⁽¹⁾			Gerçek Kişisel Tüketim ⁽¹⁾			Fark Sıra No (A-B)
	2009	2010	Sıra No (A) ⁽²⁾	2009	2010	Sıra No (B) ⁽³⁾	
Lüksemburg	266	271	1	153	150	1	-
Hollanda	132	133	2	118	116	6	-4
İrlanda	128	128	3	103	102	13	-10
Danimarka	123	127	4	113	114	7	-3
Avusturya	125	126	5	115	116	6	-1
İsveç	119	123	6	115	114	7	-1
Belçika	118	119	7	109	110	10	-3
Almanya	116	118	8	116	117	5	3
Finlandiya	115	115	9	110	111	9	0
İngiltere	111	112	10	121	121	4	6
Euro Bölgesi 17 ⁽⁴⁾	109	108		107	107	4	-4
Fransa	108	108	11	113	113	8	3
İtalya	104	101	12	103	102	13	-1
İspanya	103	100	13	95	95	15	-2
Güney Kıbrıs Rum Yönetimi	100	99	14	101	103	12	2
Yunanistan	94	90	15	104	101	14	1
Slovenya	87	85	16	82	80	18	-2
Malta	82	83	17	85	83	17	-
Portekiz	80	80	18	84	84	16	2
Çek Cumhuriyeti	82	80	18	72	71	19	-1
Slovakya	73	74	19	72	71	19	-
Macaristan	65	65	20	62	60	22	-2
Estonya	64	64	21	58	57	23	-2
Polonya	61	63	22	64	66	20	2
Litvanya	55	57	23	63	61	21	2
Letonya	51	51	24	50	50	27	-3
Romanya	47	46	25	46	45	28	-3
Bulgaristan	44	44	26	43	42	30	-4
Norveç	176	181	27	135	136	2	25
İsviçre	144	147	28	123	125	3	25
İzlanda	118	111	29	109	105	11	18
Hırvatistan	64	61	30	58	56	24	6
Türkiye	46	49	31	50	53	25	6
Karadağ	41	41	32	49	51	26	6
Makedonya	36	36	33	41	41	31	2
Sırbistan	36	35	34	44	43	29	5
Bosna-Hersek	31	31	35	37	37	32	3
Arnavutluk	28	28	36	31	31	33	3

Kaynak: TÜİK.

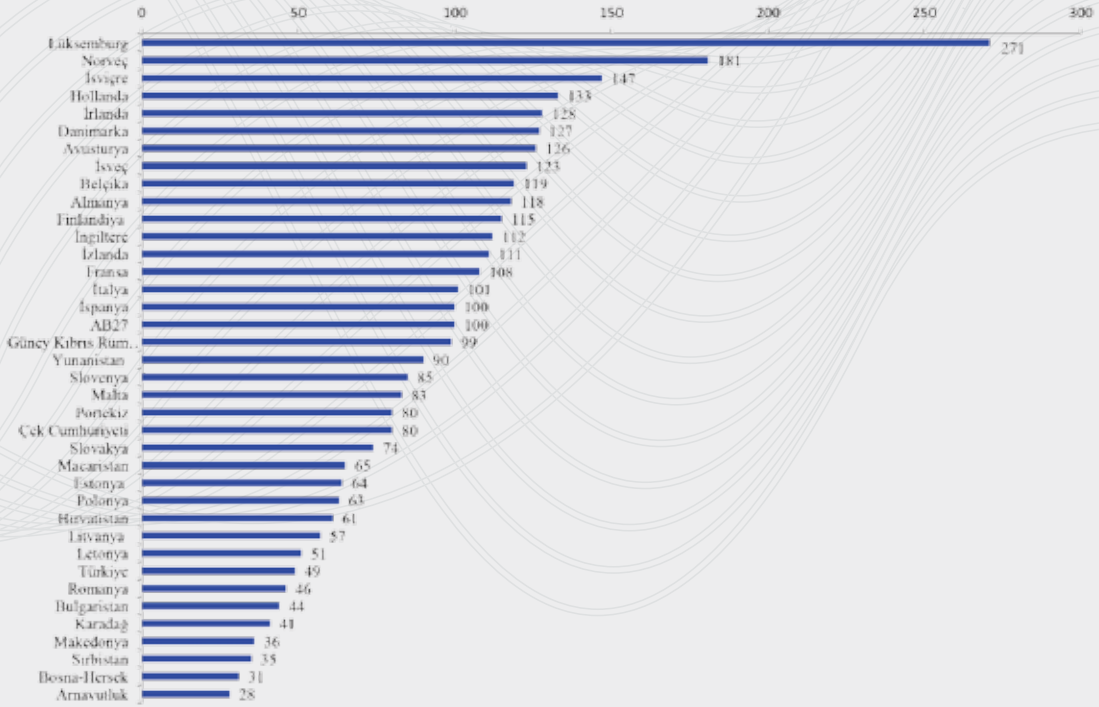
(1): Geçici sonuçlardır.

(2): Programa dahil olan 37 ülke için GSYİH'ye göre sıra numarasıdır.

(3): Programa dahil olan 37 ülke için gerçek kişisel tüketime göre sıra numarasıdır.

(4): Para birimi olarak Euro'yu kullanan ülkelerdir.

5 Gerçek kişisel tüketim; tüketicilerin satın aldığı mal ve hizmetlere ek olarak devlet tarafından veya kar amacı gütmeyen kuruluşlarca sağlanan (eğitim, sağlık vb.) hizmetleri de kapsamaktadır.

Kaynak: Statistics in Focus, 64/2011, EUROSTAT.

Grafik. 68 2010 Yılı Kişi Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Hacim Endeksleri

Batı Balkan ülkesi 3 ülkeden, yine Bosna-Hersek ve Arnavutluk son iki sırada yer alan ülke olup, 43 endeks değeri ile Sırbistan AB'ye üye ülkelerinden, Bulgaristan'ın ve AB aday ülkelerinden de Makedonya'nın üzerinde yer almaktadır.

Türkiye ise 53 endeks değeri ile AB'ye aday 4 ülke içinde 2. sırada yer alırken, Hırvatistan 56 endeks değeri ile 4 aday ülke içinde 1. sırada, Makedonya'da 41 endeks değeri ile 4. sırada yer almıştır.

2.8.2 Harcama Grupları Fiyat Düzeyi

SGP çalışmaları çerçevesinde EUROSTAT ve OECD işbirliğiyle yürütülen 2010 yılı "Tüketim Mal ve Hizmetleri"⁶ grubunda AB'ye üye 27 ülkenin ortalama fiyat düzeyi 100

6 Tüketim Mal ve Hizmetleri ve alt gruplarına ait fiyat düzeyi endeksleri, programa katılan ülkelerin her yıl 2 farklı tüketim grubu olmak üzere 3 yıllık bir dönemde tamamladığı fiyat derleme çalışmalarını yansıtmakta olup, 2008, 2009 ve 2010 yılında gerçekleştirilen anket çalışmalarına dayanmaktadır. Hesaplamalarda, ayrıntılı TÜFE verileri ile 2010 yılı ortalama fiyatlarına dönüştürülen anket sonuçları temel alınmaktadır. Çalışmada kapsanan mal ve hizmet grupları:

Gıda ve alkolsüz içecekler: Ekmek ve tahıllar, et, süt, yumurta, sebze meyve, diğer gıdalar, alkolsüz içecekler vb.,

Alkollü içecekler ve tütün: Şarap, bira, vb. alkollü içecekler, sigara ve tütün ürünlerini,

Giyim: Kumaşlar, erkek, kadın ve çocuk giyim eşyalarını,

Ayakkabı: Erkek, kadın ve çocuk ayakkabısını,

Elektrik, gaz ve diğer yakıtlar: Konuta ilişkin elektrik, gaz, sıvı ve katı yakıtları,

Mobilya ve yer döşemeleri: Mutfak, yatak odası, yemek odası vb. mobilyaları, halı ve yer döşemelerini,

Ev aletleri: Buzdolabı, bulaşık makinesi, çamaşır makinesi, fırın, ocak, küçük ev aletleri vb.,

Tüketici elektroniği: Televizyon, ses ve görüntü kaydeden ve oynatan cihazlar, bilgisayarlar ve benzeri ekipmanlar, kaset, CD, DVD vb.,

Kişisel ulaşım araçları: Motorlu araçlar, motosiklet ve bisikletleri,

Ulaştırma hizmetleri: Demiryolu, karayolu ve havayolu ulaşımı, emanet ve taşıma hizmetlerini,

Haberleşme: Posta hizmetleri, telefon ve internet hizmetlerini,

Lokanta ve oteller: Yiyecek ve içecek hizmetleri, konaklama hizmetlerini kapsamaktadır.

olmak üzere, SGP'nin döviz kuruna bölünmesi ile elde edilen değer, ülkelerin fiyat düzeylerinin göstergesi olarak kabul edilmekte, fiyat düzeyi 100'den büyük ise bu ülke karşılaştırılan ülke veya ülke grubuna göre "pahalı", 100'den küçük ise "ucuz" olarak kategorize edilmektedir.

2010 yılında, Türkiye'nin genel tüketim mal ve hizmet fiyat düzeyi endeksi 73 olarak gerçekleşmiştir. Harcama grupları altında yer alan ana harcama gruplarından; kişisel ulaşım araçları 115 fiyat düzeyi endeksi ile en yüksek değere sahip alt harcama grubu olup, tüketici elektroniği 110, alkollü içecekler ve tütün 106, haberleşme 104 fiyat düzeyi endeksleri ile AB ülkelerinin ortalama değerinin üstünde, ev aletleri 100 fiyat düzeyi endeksi ile AB üye ülkeler ortalama fiyat düzeyine eşit görülmektedir. Seçilmiş harcama gruplarından ayakkabı 72, giyim 73, mobilya ve yer döşemeleri 75, lokanta ve oteller 79, ulaşım hizmetleri 81, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar 89, gıda ve alkolsüz içecekler 90 fiyat düzeyi endeks değerleri ile AB'ye üye ülke ortalaması değerinin altında olup, bu alt harcama grupları için Türkiye'nin "ucuz" bir ülke olduğu söylenebilir.

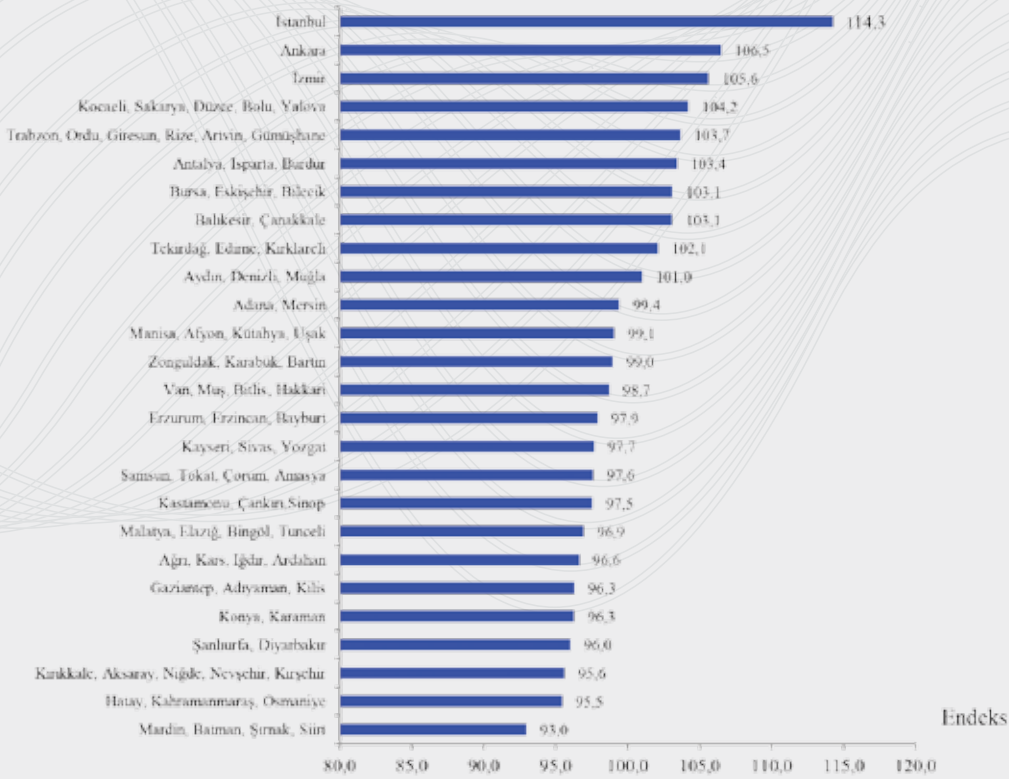
Türkiye'nin 2010 yılına ait genel mal ve hizmet fiyat düzeyi endeks değerine göre, rakamın 100'ün altında olması nedeniyle kıyaslamaya tabi olan ülkelere göre "ucuz" olduğu ancak, harcama grupları altında yer alan harcama grupları içinde fiyat düzeyi endeks rakamlarına göre bazı harcama grupları için "pahalı" kategorisinde yer aldığı dikkati çekmektedir (Bkz; Tablo 176, Grafik 69).

Tablo 176. Satın Alma Gücü Paritesine göre Türkiye'de Tüketim Mal ve Hizmetlerinin Seçilmiş Alt Gruplarına İlişkin Fiyat Düzeyi Endeksleri,

Harcama Grupları ⁽¹⁾	(2010 Yılı)	
	Fiyat Düzeyi Endeksi (AB27=100)	Endekse göre Sıra No
Gıda ve alkolsüz içecekler	90	6
Alkollü içecekler ve tütün	106	3
Giyim	73	11
Ayakkabı	72	12
Elektrik, gaz ve diğer yakıtlar	89	7
Mobilya ve yer döşemeleri	75	10
Ev aletleri	100	5
Tüketici elektroniği	110	2
Kişisel ulaşım araçları	115	1
Ulaştırma hizmetleri	81	8
Haberleşme	104	4
Lokanta ve oteller	79	9
Tüketim mal ve hizmetleri - Genel ⁽¹⁾	73	

Kaynak: TÜİK.

(1): Tüketim mal ve hizmetleri geneli için yapılan hesaplama, tabloda verilmeyen alt grupları da kapsamaktadır.

Kaynak: TÜİK.

Grafik 69. Satın Alma Gücü Paritesine göre İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2 Bazında Tüketim Harcamaları Fiyat Düzeyi Endeksleri

2.8.3 Bölgesel Fiyat Düzeyi

Bölgesel bazda, Türk Lirası'nın satın alma gücündeki farklılıklarının belirlenmesine yönelik İBBS Düzey-2'ye göre 26 bölgenin ortalama fiyat düzeyi 100 kabul edilerek, bölgesel bazda hesaplanan SGP'ye göre 2010 yılında, tüketim harcamaları ve fiyat düzeyi endekslerinin en yüksek olduğu bölge 114,3 ile TR10 (İstanbul) bölgesidir. 26 bölge içinde en pahalı bölgenin TR10 (İstanbul) bölgesi olduğu bunu, 106,5 endeks değeri ile TR51 (Ankara) bölgesinin 2. sırada, 105,6 fiyat düzeyi endeksi ile TR31 (İzmir) bölgesinin 3. sırada, 103,7 fiyat düzeyi endeksi ile TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane) bölgesinin 4. sırada izlediği görülmektedir.

Fiyat düzeyi endeksi 100'ün üzerinde olan toplam 10 bölge yer almaktadır, bir başka ifade ile "pahalı" olan bölge sayısı 10'dur ve bu bölgeler arasında Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin yer almaması da ilginç bir sonuçtur.

Fiyat düzeyi endeksi 100'ün altında olan, "ucuz" olan bölge sayısı 16'dır. En düşük fiyat düzeyi endeksi 93,0 değeri ile TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) bölgesi iken, bunu 95,5 endeks değeri ile TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye) bölgesi takip etmektedir (Bkz, Tablo 177).

Tablo 177. Satın Alma Gücü Paritesine göre İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2 Bazında Tüketim Harcamaları Fiyat Düzeyi Endeksleri

Bölge Kodu	İBBS Düzey-2	Endeks	(2010 Yılı)
			Endekse göre Sıra No
TR10	İstanbul	114,3	1
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	102,1	9
TR22	Balıkesir, Çanakkale	103,1	8
TR31	İzmir	105,6	3
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	101,0	10
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	99,1	12
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	103,1	7
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	104,2	4
TR51	Ankara	106,5	2
TR52	Konya, Karaman	96,3	22
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	103,4	6
TR62	Adana, Mersin	99,4	11
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	95,5	25
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	95,6	24
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	97,7	16
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	99,0	13
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	97,5	18
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	97,6	17
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	103,7	5
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	97,9	15
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	96,6	20
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	96,9	19
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	98,7	14
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	96,3	21
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	96,0	23
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	93,0	26

Kaynak: TÜİK.

Bu sonuçlara göre, TR10 (İstanbul) bölgesinin fiyat düzeyi, TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) bölgesinin fiyat düzeyinin 1,2 katı kadardır. Türkiye'nin gelişmiş ve az gelişmiş bölgeleri arasında fiyat düzeyi endeksi açısından bu fark dikkat çekicidir.

2.8.4 Bölgesel Harcama Grupları Fiyat Düzeyi

Harcama grupları fiyat düzeyi endekslerinin, İBBS Düzey-2'ye göre 2008 yılı değerleri irdelendiğinde; eğitim harcama grubunda 155,5 endeks değeri ile, konut harcama grubunda 151,1 endeks değeri ile, sağlık harcama grubu 112,0 endeks değeri ile, ulaştırma harcama grubunda 111,3 endeks değeri ile, eğlence ve kültür harcama grubunda 110,3 endeks değeri ile, çeşitli mal ve hizmet harcama grubunda 109,8 endeks değeri ile, gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubunda 107,5 endeks değeri ile TR10 (İstanbul) bölgesi diğer 25 bölgeye göre en "pahalı" bölge olarak ilk sırayı almaktadır. Kısacası 12 harcama grubundan 9'unda diğer bölgelere göre en pahalı bölge olarak TR10 (İstanbul) bölgesi görülmektedir.

Alkollü içecekler ve tütün harcama grubunda 100,2 endeks değeri ile TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) bölgesi, TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkâri) bölgesi ile TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) bölgesi en pahalı bölgeler iken, giyim ve ayakkabı harcama grubunda 113,6 endeks değeri ile

TR61 (Antalya, Isparta, Burdur) bölgesi, en pahalı bölge olmuştur. Ev eşyası harcama grubunda 106,0 endeks değeri ile TR61 (Antalya, Isparta, Burdur) bölgesi, haberleşme harcama grubunda 100,4 endeks değeri ile TR31 (İzmir) bölgesi, lokanta ve oteller harcama grubunda da 123,7 endeks değeri ile TR51 (Ankara) bölgesi en pahalı bölgelerdir (Bkz, Tablo 178).

Tablo 178. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Ana Harcama Grupları Düzeyinde Satın Alma Gücü Paritesi

Bölge Kodu	IBBS Düzey-2	Genel	Gıda ve Alkolsüz İçecekler	Alkollü İçecekler ve Tütün	Giyim ve Ayakkabı	Konut Eşyası	Ev Sağlık Ulaştırma Haberleşme Eğlence ve Kültür	Eğitim	Lokanta ve Oteller	Çeşitli Mal ve Hizmetler	(2008 Yılı)			
TR10	İstanbul	114,2	107,5	100,1	107,3	151,1	102,7	112,0	111,3	100,2	110,3	155,5	119,7	109,8
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	102,7	107,0	99,8	101,1	98,5	102,7	101,0	101,2	100,2	103,7	139,8	93,4	105,9
TR22	Balıkesir, Çanakkale	102,4	104,9	99,9	101,5	100,8	97,0	103,8	103,5	100,2	102,7	108,1	98,9	103,6
TR31	İzmir	105,2	103,7	99,6	106,8	113,5	102,9	106,4	103,9	100,4	102,9	124,9	119,0	102,3
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	101,7	101,1	99,9	103,9	104,5	99,8	101,6	101,5	100,1	98,4	99,5	94,7	103,8
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	99,3	99,6	100,0	99,2	97,5	100,6	99,8	99,6	99,9	98,3	99,4	94,3	99,5
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	103,5	102,0	99,9	96,0	108,2	103,8	107,9	109,2	100,1	104,6	120,3	105,5	105,4
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	104,8	106,6	100,0	105,5	106,2	101,2	106,0	104,0	100,3	105,4	113,8	101,2	106,2
TR51	Ankara	105,0	97,4	100,0	107,8	121,5	102,5	112,2	107,5	100,3	99,8	110,4	123,7	101,4
TR52	Konya, Karaman	96,9	94,9	100,1	96,7	98,1	96,7	97,9	97,6	99,7	98,4	88,1	91,0	96,2
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	104,0	101,8	100,0	113,6	107,0	106,0	99,7	103,1	100,1	101,3	108,8	94,6	103,2
TR62	Adana, Mersin	99,1	94,8	99,8	91,1	110,9	98,1	109,6	100,9	99,9	98,5	100,9	90,7	96,0
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	94,9	93,5	99,9	92,7	92,7	97,1	96,5	97,6	99,2	97,6	75,2	98,8	95,8
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	95,3	96,8	100,1	97,8	86,7	94,8	94,8	98,3	100,0	95,0	77,8	99,2	95,4
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	97,2	95,6	100,0	98,7	97,2	97,4	95,8	98,4	100,1	97,2	104,9	101,4	100,5
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	101,5	106,3	99,9	91,1	98,8	99,7	101,8	101,9	100,0	103,0	105,6	101,3	99,0
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	97,6	99,0	100,0	105,7	88,9	96,4	92,1	101,5	99,6	97,9	105,6	95,7	94,2
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	98,0	97,0	100,0	103,8	92,5	99,9	100,5	100,4	100,1	99,6	93,0	98,1	99,1
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	103,0	106,0	100,1	103,7	101,3	102,1	102,2	100,3	100,2	100,7	89,8	104,9	98,6
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	98,1	101,7	100,1	92,9	91,1	101,6	97,9	99,0	100,3	99,1	88,4	103,2	100,8
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	96,8	98,7	100,2	96,3	87,1	103,6	93,3	96,0	99,7	97,4	82,5	94,3	97,3
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	96,5	98,6	100,1	92,1	91,4	100,0	93,5	95,1	100,2	102,0	69,7	92,8	99,4
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	97,0	100,3	100,2	102,8	85,2	100,9	92,4	91,0	99,8	100,5	85,7	95,8	95,9
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	96,5	94,7	100,0	98,5	96,7	95,6	96,0	99,4	99,2	95,5	83,1	91,9	97,7
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	95,6	96,1	100,0	92,7	90,8	99,0	92,5	95,3	100,2	97,7	81,1	103,4	99,7
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	93,3	94,3	100,2	100,9	82,0	98,1	92,7	82,6	99,6	92,5	88,0	92,8	93,4
TR	Türkiye	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK.

Not: En son verilerin ait olduğu yıl 2008 olduğundan, 2008 yılı verilmiştir.

2.9 Bölgesel Düzeyde Seçilmiş Özet Göstergeler

Bu bölümde gerek İBBS Düzey-2, gerekse İBBS Düzey-3'e göre seçilmiş olan özet göstergeleri çok daha yalın bir şekilde yorumlayabilmek üzere, sınıf sayısı standart olacak biçimde 7 sınıf oluşturulmuş ve Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) yaklaşımı ile hazırlanmış olan Türkiye haritaları üzerinde de sonuçlar verilmiştir. CBS kısaca; bilgilerin bir yer ile ilişkilendirilmesidir. İlişkilendirmede de, haritalar kullanılmaktadır. Bu haritalar, alanın belirli bir ölçeğe göre küçültülmesiyle oluşturulmaktadır. Ölçek, harita ile arazi arasındaki matematiksel ilişki olup, harita üzerinde iki nokta arasındaki mesafenin, yeryüzündeki gerçek mesafelere olan oranıdır. Bu ifade matematiksel eşitlik olarak;

$$\text{Ölçek} = \text{Haritadaki Uzunluk} / \text{Arazideki Uzunluk}$$

biçiminde ifade edilmektedir. CBS, en geniş tanımıyla, verilerin belirli bir sisteme göre toplanıp işlenmesi, kullanılır hale dönüştürülmesi, transferi ve görüntülenmesi işlemlerinin yerine getirilmesi için mevcut tüm araç ve teknolojilerin kullanılarak, analizlerin yapılması işidir. Burada da, CBS'nin en önemli fonksiyonlarından biri olan görüntüleme özelliği analizlerin ve çalışmaların sonucunu göstermek için kullanılmıştır. Bilgilerin ilişkilendirildiği haritalar 1/1.000.000 ölçekli 3 grup haritadan oluşmaktadır. Bu haritalar; il, ilçe ve göl haritalarıdır. Haritaların koordinat sistemi Lambert Konformal Konik'tir. Bir yerin koordinat sistemi, o yerin dünya üzerindeki konumunu belirleyen paralel ve meridyenlere göre olan konumudur.

Her bir değişken için oluşturulan sınıf aralıklarını, ilgili yıldaki değişkenlerin sahip olduğu değerler belirlemiştir. Ancak, belirlenmiş olan değişkenler için verilerin en son mevcut olduğu yılda bir standart yoktur, bazı değişkenler için 2011 yılı verileri, bazıları için de 2010 yılı veya daha önceki yıl verileri mevcuttur.

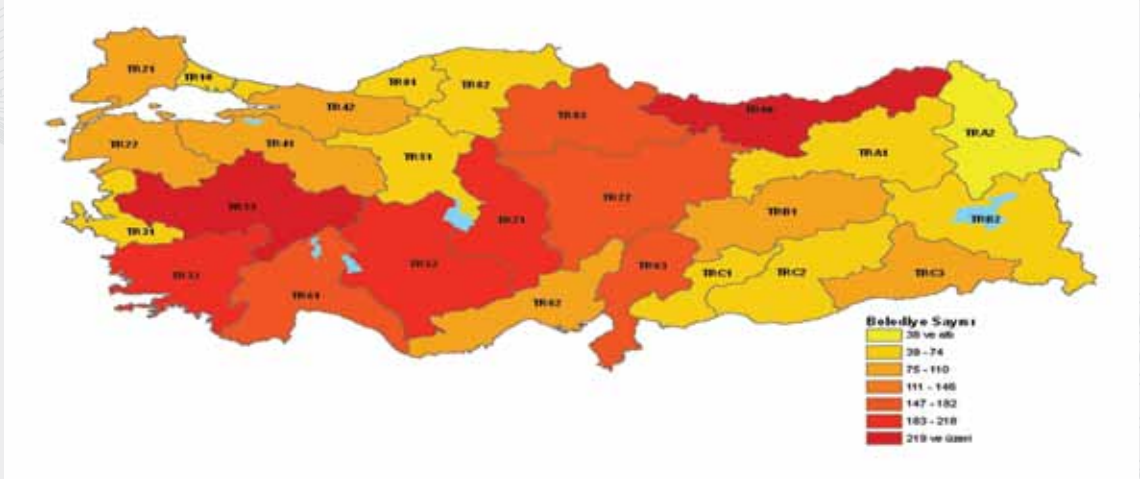
2.9.1 İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2 Bazında

2.9.1.1 Belediye Sayıları

2011 yılında ülkemizde toplam 2.934 belediye bulunmaktadır. İBBS Düzey-2 bazında oluşturulan belediye sayısı sınıflarına göre; belediye sayısı 38 ve altında olan sadece bir bölge bulunmaktadır ve bu bölge de TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)'dır. İBBS Düzey-2'ye göre 26 bölgeden 9'unun belediye sayısı 39-74 arasında değişirken, 26 bölgeden 7'sinin belediye sayısı da 75-110 arasında değişmektedir.

Belediye sayılarına yönelik olarak oluşturulan sınıfların üst sınıf değeri 219 ve üzeri belediye olup, belediye sayısı 219 ve üzerinde olan iki bölge bulunmaktadır. Bu bölgeler de TR33 (Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak) ile TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)'dir.

Genel olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin belediye sayısı 39-110 bandında değişim gösterirken, Marmara bölgesi 75-110 bandında ve Orta Anadolu bölgesi de 111-218 bandında değişim göstermektedir (Bkz, Grafik 70).

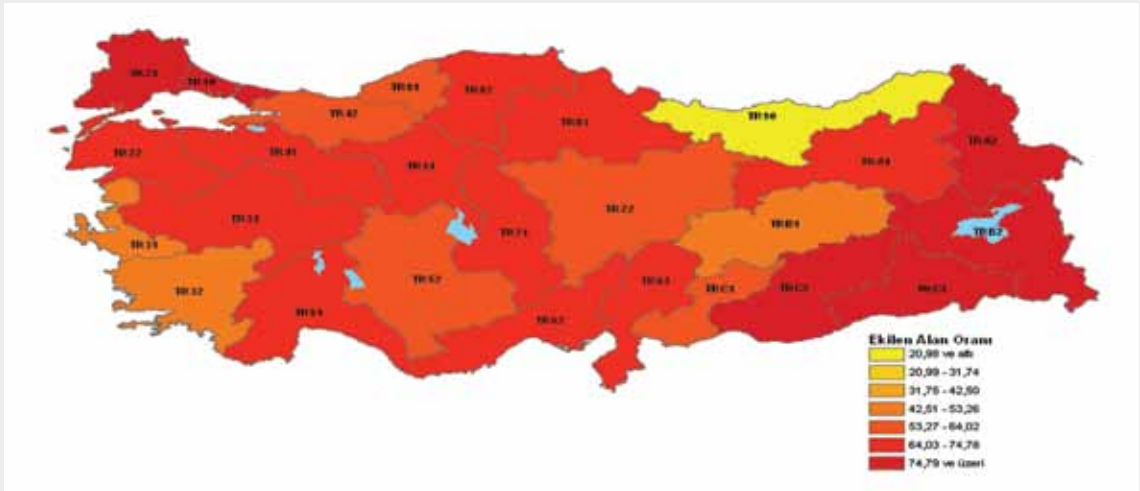
Kaynak: TÜİK.

Grafik 70. 2011 Yılı için İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Belediye Sayıları

2.9.1.2 Ekilen Alanın Toplam İşlenen Alana Oranı

2010 yılında İBBS Düzey-2'ye göre ekilen alan büyüklüğünün, toplam işlenen alan büyüklüğüne oranı olarak tanımlanan gösterge incelendiğinde; bu oranın en alt sınıf değeri olan %20,98 ve altındaki bölge TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)'dir.

26 bölgeden 3'ünde ekilen alanın, toplam işlenen alana oranı %42,51-53,26 bandında değişim göstermektedir. 26 bölgeden 11'inde bu oran %64,03-74,78 aralığında değişim göstermektedir. Ekilen tarla alanının, toplam işlenen alana oranı %74,79 ve üzeri olan bölge sayısı 6'dır. Bu bölgeler de; TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli), TR10 (İstanbul), TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır), TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis), TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkâri) ve TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)'dir (Bkz, Grafik 71).

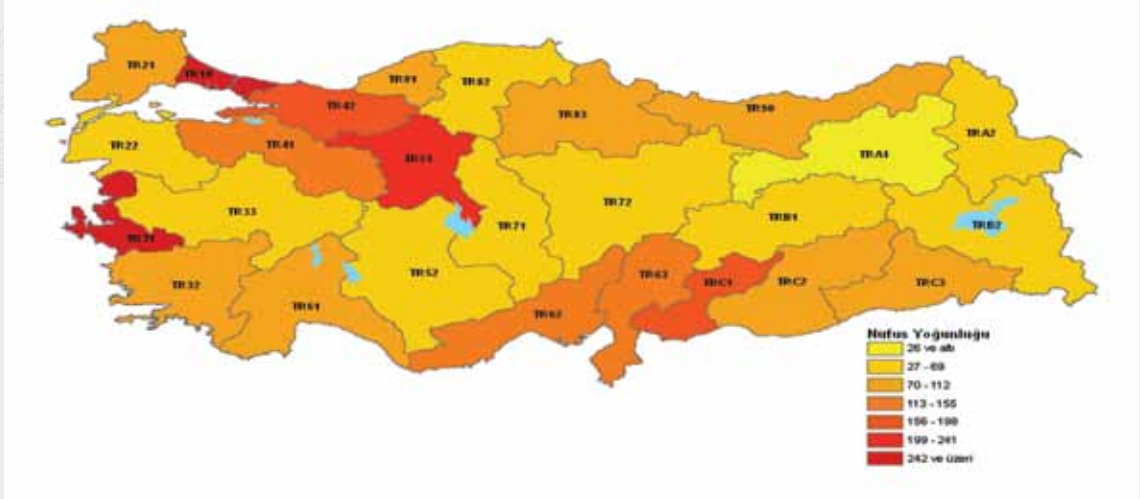
Kaynak: TÜİK.

Grafik 71. 2010 Yılı için İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Ekilen Alanın, Toplam İşlenen Alana Oranı

2.9.1.3 Nüfus Yoğunluğu

2011 yılında bölgelerin sahip olduğu nüfus büyüklüğü ve bölgenin toplam arazi büyüklüğü esas alınarak hesaplanan Km²'ye düşen nüfus yoğunluğu için oluşturulan 7 sınıf bazında; TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt) bölgesinde Km²'ye düşen nüfus 26 ve altında olup, en alt sınıf değeri olarak dikkati çekmektedir.

26 bölgeden 9'unun nüfus yoğunluk değeri 27-69 kişi arasında değişirken, 8 bölgenin ise nüfus yoğunluğu 70-112 kişi arasındadır. Km²'ye düşen nüfus yoğunluğu 242 kişi ve üzerinde olan bölge sayısı da TR10 (İstanbul) ve TR31 (İzmir) bölgeleri olmak üzere ikidir (Bkz, Grafik 72).

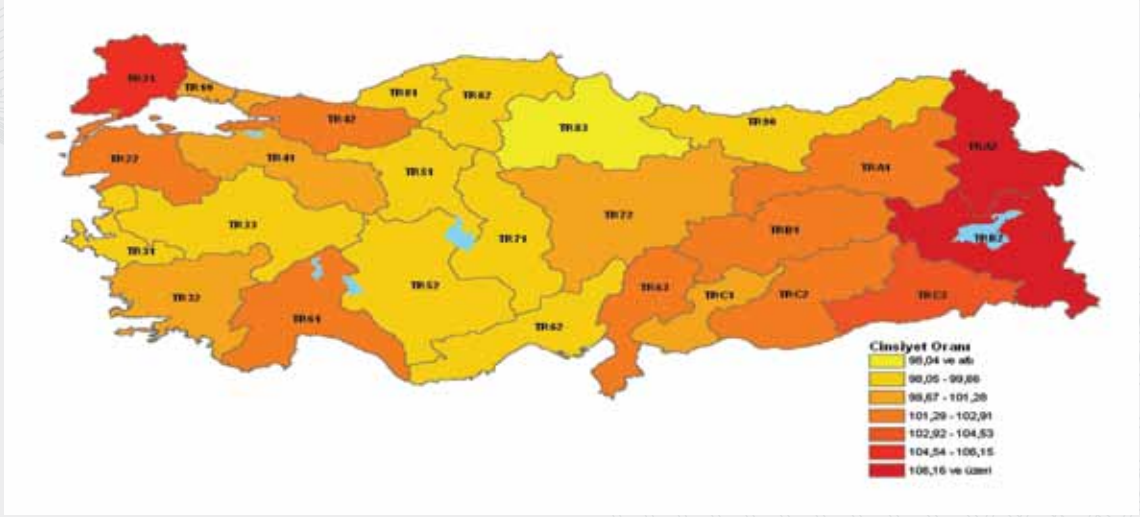
Kaynak: TÜİK.

Grafik 72. 2011 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Nüfus Yoğunluğu

2.9.1.4 Cinsiyet Oranları

2011 yılında bölgelerdeki cinsiyet oranları analiz edildiğinde; cinsiyet oranının en alt sınıf değeri olan %98,04 ve altı orana sahip tek bölge bulunmaktadır ve bu bölge de TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)'dır.

26 bölgeden 9'unda ise cinsiyet oranı %98,05-99,66 bandında değişim göstermektedir. Cinsiyet oranı %99,67-101,28 aralığında değişim gösteren bölge sayısı 5'tir. Cinsiyet oranı için en üst sınıf değeri olan %106,16 ve üzeri sınıfında iki bölge yer almaktadır. Bu bölgeler de; TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) ve TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)'dir (Bkz, Grafik 73).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 73. 2011 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Cinsiyet Oranları

2.9.1.5 Erkeklerin İşgücüne Katılım Oranı

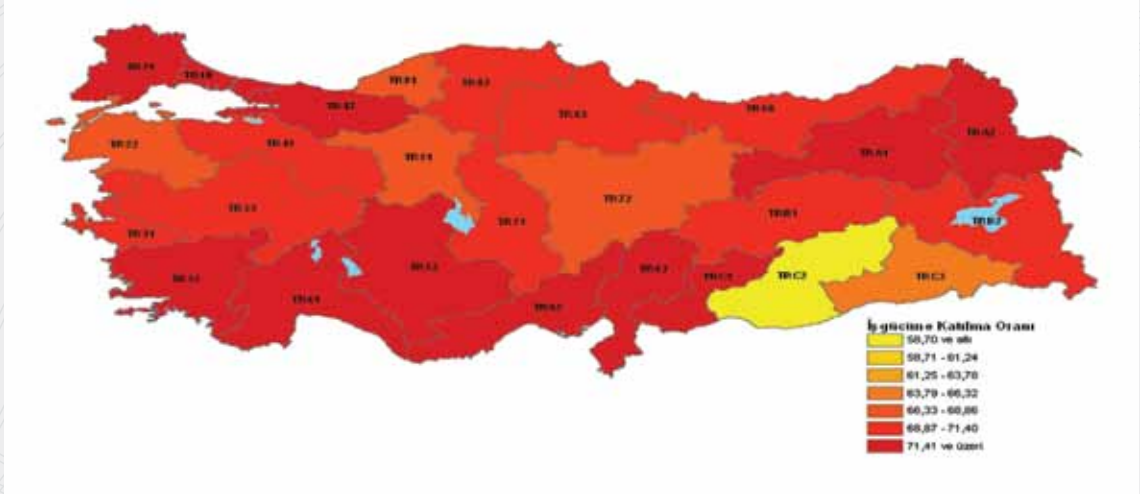
2010 yılında 15 yaş ve üzeri kurumsal olmayan erkek nüfustan işgücüne katılım oranları için oluşturulan 7 sınıftan, en alt sınıf değeri olan %58,70 oranı ve altına sadece TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır) bölgesi sahiptir.

Erkeklerin işgücüne katılım oranlarının İBBS Düzey-2'ye göre pek çok bölge için %70,0 oranının üzerinde olduğu dikkati çekmektedir. 26 bölgeden 11'inde 15 yaş ve üzeri erkeklerde işgücüne katılım oranı %71,41 ve üzerinde bir orandadır (Bkz, Grafik 74).

2.9.1.6 Erkeklerin İşsizlik Oranı

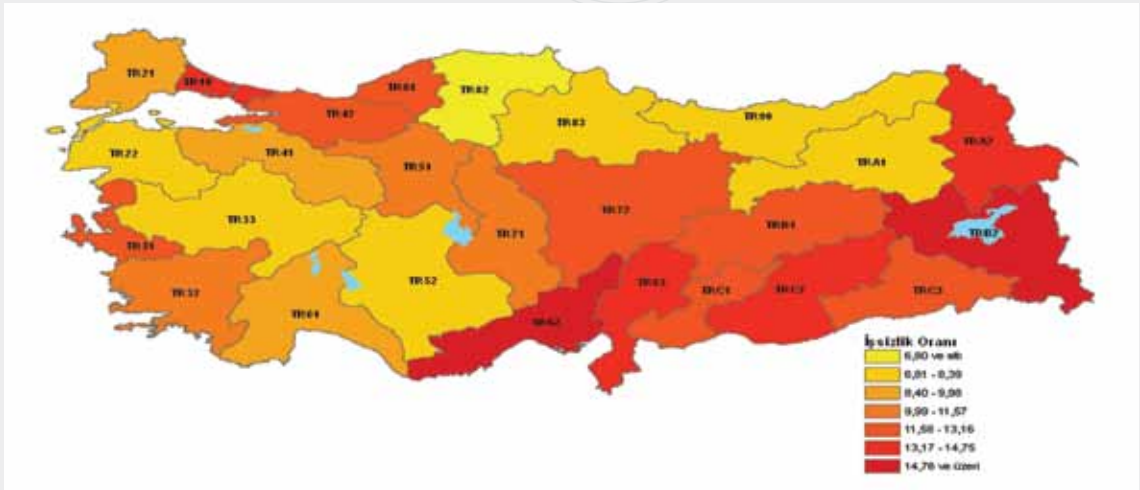
2010 yılında 15 yaş ve üzeri kurumsal olmayan erkek nüfus için oluşturulan 7 sınıfın en alt sınıf değeri olan %6,80 ve altı işsizlik oranına sahip olan bölge TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)'tur. 26 bölgeden 6'sında erkek işsizlik oranı %6,81-8,39 aralığında değişmektedir.

İşsizlik oranı %13,17-14,75 aralığında değişen bölge sayısı 3'tür. İşsizlik oranı için oluşturulan sınıfların en üst sınıf değeri olan %14,76 ve üzeri orana sahip olan bölgeler de; TR62 (Adana, Mersin) ile TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) bölgeleridir (Bkz, Grafik 75).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 74. 2010 Yılı için İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Erkeklerin İşgücüne Katılım Oranı

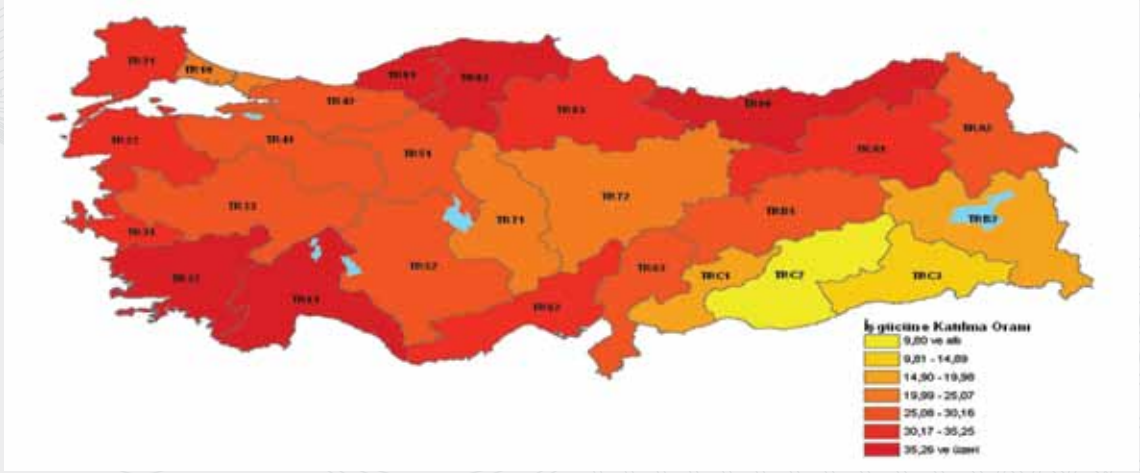
Kaynak: TÜİK.

Grafik 75. 2010 Yılı için İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Erkeklerin İşsizlik Oranı

2.9.1.7 Kadınların İşgücüne Katılım Oranı

2010 yılında 15 yaş ve üzeri kurumsal olmayan kadın nüfustan işgücüne katılım oranları için oluşturulan 7 sınıftan en alt sınıf değeri olan %9,80 oranı ve altına sadece erkeklerde olduğu gibi TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır) bölgesi sahiptir.

Kadınların işgücüne katılım oranlarının erkeklerde olduğu gibi çok homojen bir yapı sergilemediği görülmektedir. Kadın işgücüne katılım oranı %9,81-14,89 aralığında değişen bölge sayısı 1 olup, kadınların işgücüne katılım oranı için oluşturulan sınıfların en üst sınıf aralığı olan %35,26 ve üzeri oranına sahip olan bölge sayısı 5'tir. Oysa erkeklerin işgücüne katılım oranları için oluşturulmuş olan 7 sınıfın en alt sınıf değeri dahi, kadınların en üst sınıf değerinden daha büyüktür (Bkz, Grafik 76).

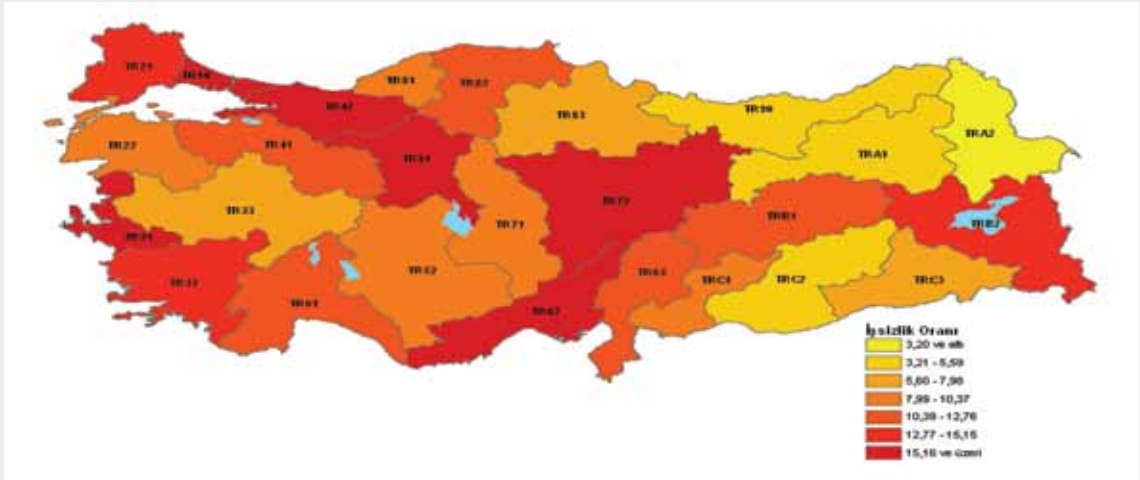
Kaynak: TÜİK.

Grafik 76. 2010 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Kadınların İşgücüne Katılım Oranı

2.9.1.8 Kadınların İşsizlik Oranı

2010 yılında 15 yaş ve üzeri kurumsal olmayan kadın nüfus için oluşturulan 7 sınıfın en alt sınıf değeri olan %3,20 ve altı işsizlik oranına sahip olan bölge TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)'dır. Yine kadınların işsizlik oranları bölge düzeyinde erkekler gibi homojen bir yapı göstermemektedir. Kadın işsizlik oranı %5,60-7,98 bandında değişen bölge sayısı 3'tür.

Kadın işsizlik oranı %12,77-15,15 aralığında değişen bölge sayısı 3 olup, en yüksek sınıf değeri olan %15,16 ve üzerinde kadın işsizlik oranına da; TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova), TR51 (Ankara), TR31 (İzmir), TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat), TR62 (Adana, Mersin) ve TR10 (İstanbul) olmak üzere 6 bölge sahiptir (Bkz, Grafik 77).

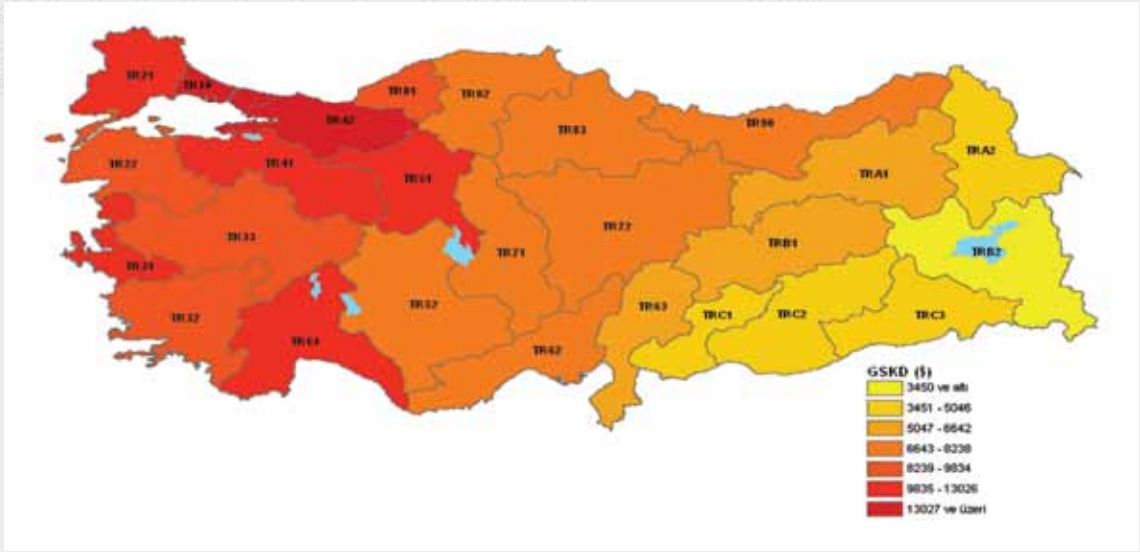
Kaynak: TÜİK.

Grafik 77. 2010 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Kadınların İşsizlik Oranı

2.9.1.9 Kişi Başına Gayri Safi Katma Değer

2008 yılı için var olan verilere göre kişi başına gayri safi katma değer için oluşturulan 7 sınıftan en alt sınıf değeri olan 3.450 \$ ve altında gelire sahip bölge TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)'dir. Kişi başına gayri safi katma değeri 3.451-5.046 \$ aralığında değişen bölge sayısı 4'tür. Yine üç bölgede kişi başına düşen gayri safi katma değer 5.047-6.642 \$ aralığında değişim göstermektedir.

26 bölgeden 7'sinde kişi başına düşen gayri safi katma değer 8.239-9.834 \$ arasında değişmektedir. Kişi başına gayri safi katma değer için oluşturulan 7 sınıfın en üst sınıf değeri olan 13.027 \$ ve üzerinde gelire; TR10 (İstanbul) ve TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova) olmak üzere sadece iki bölge sahiptir (Bkz, Grafik 78).

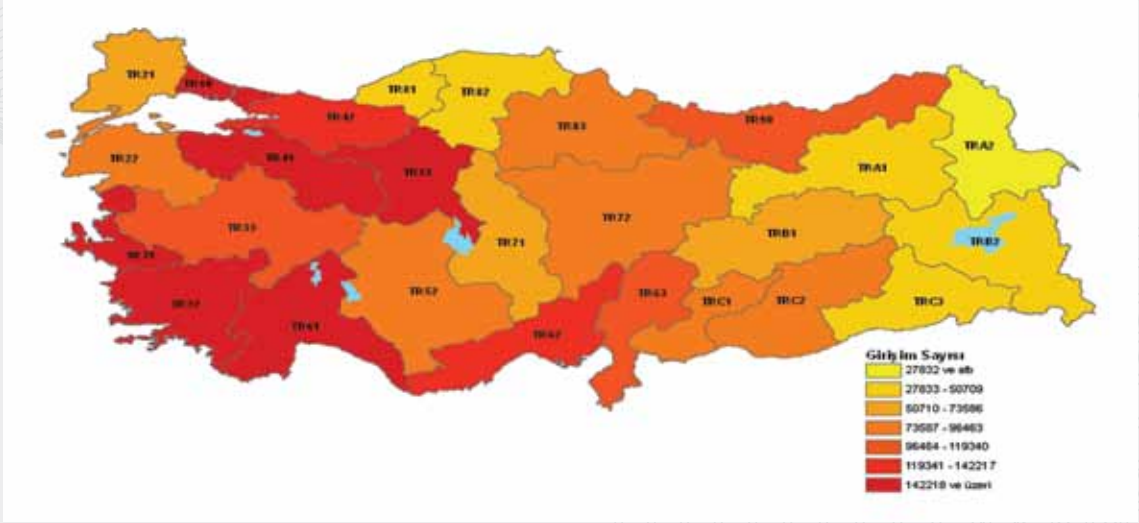
Kaynak: TÜİK.

Grafik 78. 2008 Yılı için İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Kişi Başına Gayri Safi Katma Değer

2.9.1.10 Girişim Sayısı

2010 yılı için girişim sayılarına yönelik olarak oluşturulan 7 sınıftan en alt sınıf değeri olan 27.832 girişim ve daha altında olan bölge sayısı 1 olup, bu bölge de TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)'dır. Girişim sayısı 27.833-50.709 arasında değişen bölge sayısı 5'tir.

Bölgeler arasında girişim sayısına göre homojen olmayan bir yapı dikkati çekmektedir. Girişim sayısı için oluşturulan sınıfların en üst sınıf değeri olan 142.218 girişim ve üzerinde girişime sahip olan bölgeler; TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik), TR51 (Ankara), TR31 (İzmir), TR32 (Aydın, Denizli, Muğla) ve TR61 (Antalya, Isparta, Burdur) olmak üzere 5'tir (Bkz, Grafik 79).

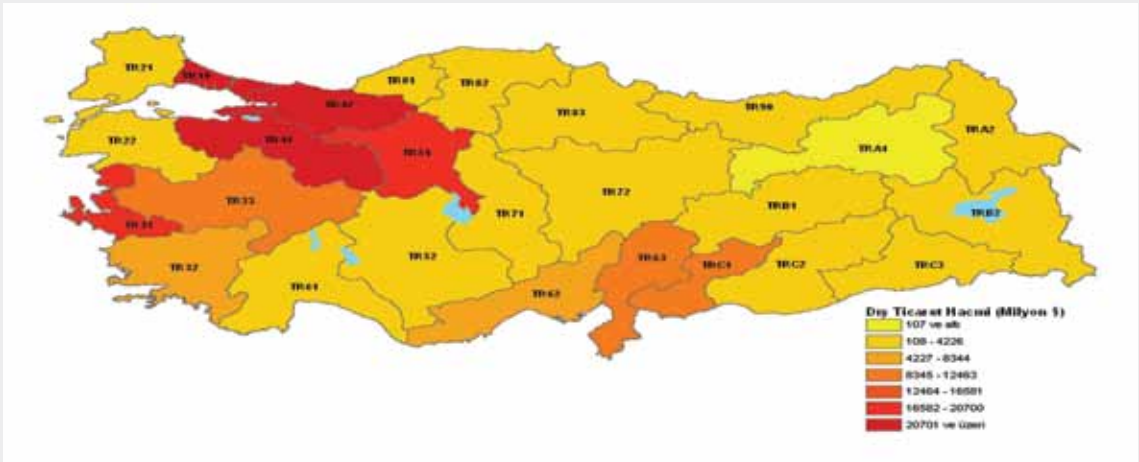
Kaynak: TÜİK.

Grafik 79. 2010 Yılı için İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Toplam Girişim Sayısı

2.9.1.11 Dış Ticaret Hacmi

2011 yılı için dış ticaret hacmine yönelik olarak oluşturulan 7 sınıftan en alt sınıf değeri olan 107 milyon \$ altında dış ticaret hacmine sahip tek bölge TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)'tur. Dış ticaret hacmi 108-4.226 milyon \$ arasında değişen bölge sayısı 15'tir.

Dış ticaret hacmi 4.227-8.344 milyon \$ arasında olan bölge sayısı 2'dir. 26 bölgeden sadece 3'ünün dış ticaret hacmi 20.701 milyon \$ ve üzerinde olup, bu bölgelerde; TR10 (İstanbul), TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova) ile TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)'tir (Bkz, Grafik 80).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 80. 2011 Yılı için İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Dış Ticaret Hacmi

2.9.1.12 Temel Gereksinim Harcamalarının, Toplam Harcamaya Oranı

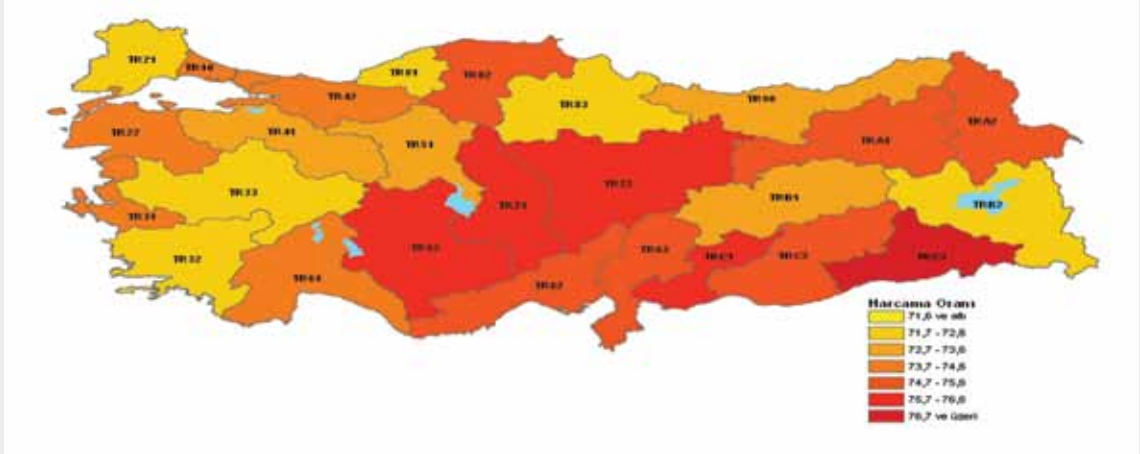
2010 yılı için temel gereksinim harcamalarının, toplam harcamaya olan oranı %71,7-72,6 arasında değişen bölge sayısı 6'dır. Temel gereksinim harcamalarının, toplam harcamaya oranı %72,7-73,6 arasında olan bölge sayısı ise 4'tür.

Temel gereksinim harcamasının, toplam harcamaya oranı %76,7 ve üzerinde olan bölge de sadece TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)'tir. Bunu TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) bölgesinde yapılan toplam harcamaların, temel gereksinimler dışında çok da değişik harcama türlerini içermediği biçiminde okumak da mümkündür (Bkz, Grafik 81).

2.9.1.13 Yıllık Ortalama TÜFE Değişim Oranları

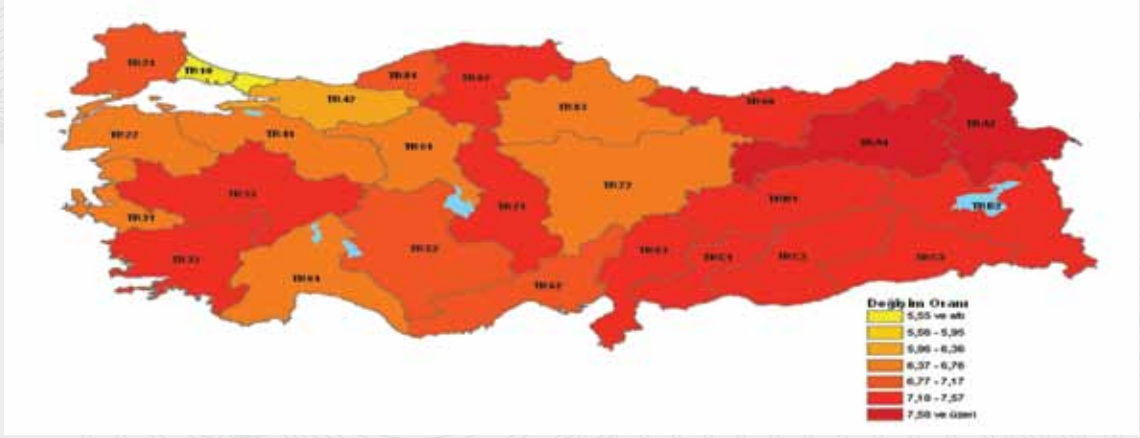
2011 yılı için yıllık düzeyde TÜFE değişim oranları için en alt sınıf değeri olan %5,55 ve altında değişim gösteren bölge TR10 (İstanbul)'dur. Yıllık TÜFE değişim oranı %6,37-6,76 arasında değişen bölge sayısı 7'dir.

Yıllık TÜFE değişim oranı %,5,56-5,95 arasında olan tek bölge TR42 (Kocaeli Sakarya Düzce, Bolu, Yalova)'dır. 2011 yılında yıllık TÜFE değişim oranı en yüksek olan iki bölge de; TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt) ve TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)'dır (Bkz, Grafik 82).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 81. 2010 Yılı için İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Temel Gereksinim Harcamalarının, Toplam Harcamaya Oranı

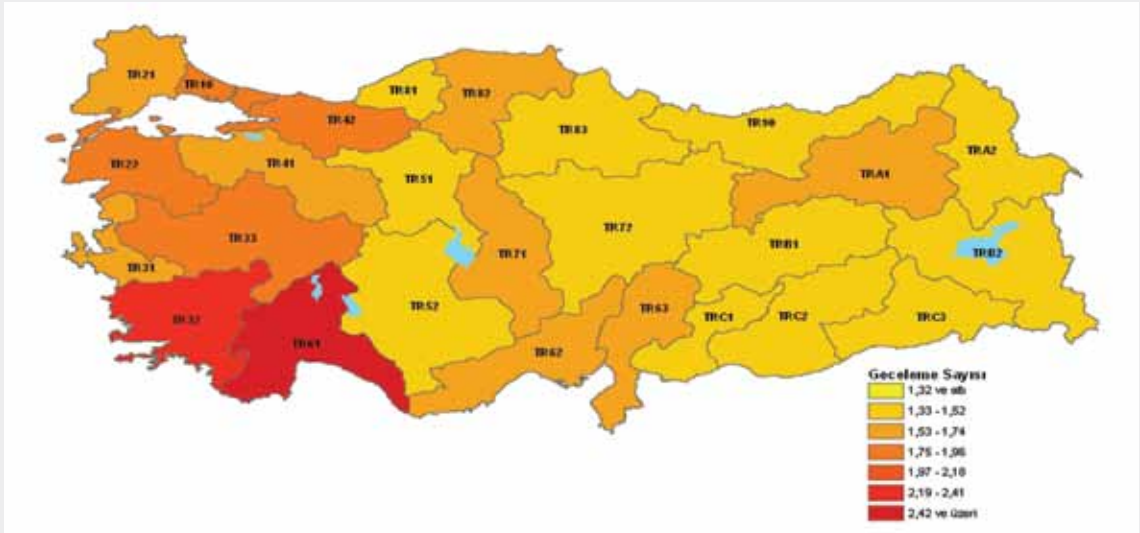
Kaynak: TÜİK.

Grafik 82. 2011 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Yıllık Ortalama TÜFE Değişim Oranları

2.9.1.14 Belediye Belgeli Tesislerde Vatandaşların Ortalama Geceleme Sayısı

2010 yılı için belediyelerden belge almış konaklama tesisinde geceleme yapan vatandaşlarımızın ortalama geceleme sayısı bölgelere göre irdelendiğinde; 26 bölgeden 16 bölgede vatandaşlarımız 1,33-1,52 aralığında değişen geceleme yapmışlardır. TR22 (Balıkesir, Çanakkale) ile TR33 (Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak), TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova) ile TR10 (İstanbul) bölgelerinde vatandaşlarımızın geçirdiği geceleme sayısı 1,75-1,96 arasında değişmektedir.

TR61 (Antalya, Isparta, Burdur) bölgesinde ise vatandaşlarımız en uzun geceleme yapmaktadır. Bu bölgede vatandaşlarımız 2,42 ve üzerinde geceleme yapmıştır. Vatandaşlarımızın genel olarak belediye belgeli konaklama tesislerinden Ege ve Akdeniz sahillerini tercih ettikleri de bu sonuçlardan görülmektedir (Bkz, Grafik 83).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 83. 2010 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinde Vatandaşların Ortalama Geceleme Sayısı

2.9.1.15 Belediye Belgeli Tesislerde Yabancı Ziyaretçilerin Ortalama Geceleme Sayısı

2010 yılı için belediyelerden belge almış konaklama tesisinde geceleme yapan yabancı ziyaretçilerin ortalama geceleme sayısı bölgelere göre irdelendiğinde; yabancıların üç bölge dışındaki bölgelerde ortalama geceleme sayısı 1,24-3,73 gece arasında değişmektedir. 26 bölgeden 12'sinde yabancı ziyaretçiler 1,24-1,83 arasında değişen geceleme yapmaktadırlar ve bu bölgelerin tamamına yakını Orta Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri olarak dikkati çekmektedir.

TR31 (İzmir) ve TR32 (Aydın, Denizli, Muğla) bölgesinde ise yabancı ziyaretçiler belediye belgeli konaklama tesislerinde 3,74-4,36 arasında değişen ortalama geceleme yapmaktadır. TR61 (Antalya, Isparta, Burdur) bölgesinde ise yabancı ziyaretçiler, vatandaşlarımızda olduğu gibi en yüksek geceleme yapmaktadır ve yabancı ziyaretçilerin bu bölgedeki ortalama geceleme sayısı 4,37 ve üzeridir (Bkz, Grafik 84).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 84. 2010 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-2'ye göre Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinde Yabancı Ziyaretçilerin Ortalama Geceleme Sayısı

2.9.2 İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3 Bazında

2.9.2.1 İşgücüne Katılım Oranı

2010 yılında 15 yaş ve üzeri kurumsal olmayan nüfusun işgücüne katılım oranları için oluşturulan 7 sınıftan en alt sınıf değeri olan %31,8 oranı sadece TRC22 (Diyarbakır) ilinde görülmektedir. İl düzeyinde işgücüne katılım oranının en düşük olduğu ilimiz Diyarbakır'dır.

İşgücüne katılım oranı %31,81-36,09 aralığında değişen il sayısı da ikidir ve bu illerimiz; TRC21 (Şanlıurfa) ile TRC34 (Siirt)'tir. İşgücüne katılım oranı %36,10-40,37 arasında değişen il sayısı 4'tür. İşgücüne katılım oranı için oluşturulan 7 sınıfın en üst sınıf değeri olan %53,24 ve üzeri orana sahip olan il sayısı da 21'dir (Bkz, Grafik 85).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 85. 2010 Yılı için İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e göre İşgücüne Katılım Oranı

2.9.2.2 İşsizlik Oranı

2010 yılında 15 yaş ve üzeri kurumsal olmayan nüfus için oluşturulan işsizlik oranına yönelik 7 sınıfın en alt sınıf değeri olan %4,70 ve altı işsizlik oranına sahip olan tek il TRA13 (Bayburt)'tur.

İşsizlik oranı %4,71-6,76 arasında değişen il sayısı 14'tür. İşsizlik oranlarının; TR621 (Adana), TRB22 (Muş), TRB23 (Bitlis), TRB21 (Van) ve TRB24 (Hakkari) illerinde %15,00 ve üzeri bir orana sahip olduğu görülmektedir (Bkz, Grafik 86).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 86. 2010 Yılı için İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e göre İşsizlik Oranı

2.9.2.3 Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme Sayısı

2011 yılı Aralık ayı itibarı ile KOBİ sayısının en az olduğu il 187 ile TRA13 (Bayburt)'tur. İllerimizin büyük bir çoğunluğunda toplam KOBİ sayısı 188-1.987 aralığında değişmektedir.

KOBİ sayısı 9.188 ve üzerinde olan il sayısı 6'dır ve bu illerde; TR100 (İstanbul), TR411 (Bursa), TR310 (İzmir), TR510 (Ankara), TR611 (Antalya) ve TR621 (Adana) illeridir (Bkz, Grafik 87).

2.9.2.4 İhracatın İthalatı Karşılama Oranı

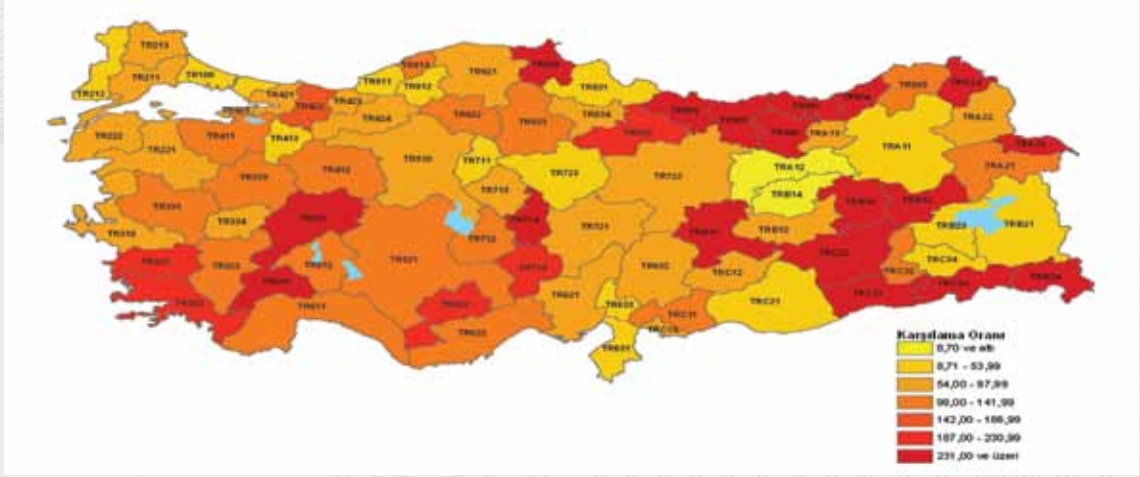
2011 yılı için ihracatın ithalatı karşılama oranı TRA12 (Erzincan) ve TRB14 (Tunceli) illerinde %8,70 ve altı değeri ile en düşük olan illerimizdir.

İhracatın ithalatı karşılama oranının en yüksek olduğu %231,0 ve üzerinde orana sahip olan il sayısı 18'dir. Özellikle bu illerin Doğu, Güneydoğu ve Doğu Karadeniz bölge-
rindeki iller olması da dikkati çekmektedir (Bkz, Grafik 88).

Kaynak: TÜİK ve GİB.

Grafik 87. 2011 Yılı için İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e göre Toplam Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme Sayısı

Kaynak: TÜİK.

Grafik 88. 2011 Yılı için İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e göre İhracatın İthalatı Karşılama Oranı

3. SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELER

3. SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELER

3.1 Nüfus

2011 yılı ADNKS sonuçlarına göre; ülkemizin toplam nüfusu 74.724.269 olup, bunun %52,2'si olan 37.532.954'ü erkek, %49,8'i olan 37.191.315'i ise kadın nüfustur. Ülkemizin toplam yüzölçümü göl dâhil olmak üzere 783.562,38 Km² olup, Km²'ye düşen nüfus da 97'dir.

İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e göre nüfus büyüklükleri 2011 yılı için analiz edildiğinde; toplam nüfusun %18,23'ünü, erkek nüfusun %18,24'ünü ve kadın nüfusun da %18,23'ünü TR1 (İstanbul) bölgesi almaktadır. Nüfustan aldığı pay açısından TR1 (İstanbul) bölgesini, ikinci sırada toplam nüfusun %12,96'sını, erkek nüfusun %12,90'ını ve kadın nüfusun da %13,02'sini TR3 (Ege) bölgesi izlemekte, toplam, erkek ve kadın nüfusun %12,71'ini alan TR6 (Akdeniz) bölgesi üçüncü sırada gelmekte ve toplam nüfusun %10,46'sını, erkek nüfusun %10,52'sini ve kadın nüfusun %10,40'ını alan TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesi de dördüncü sırayı almaktadır. Toplam nüfustan en düşük oranda pay alan bölge %3,36, erkek nüfusun %3,33'ünü ve kadın nüfusun %3,40'ını alan TR9 (Doğu Karadeniz) bölgesidir (Bkz, Tablo 179).

İstatistiki bölgelerin göl alanları dâhil olmak üzere yüzölçüm oranlarında da; ilk sırayı %11,69 oranına sahip olan TR7 (Orta Anadolu) bölgesi alırken, bunu %11,49 oranı ile TR3 (Ege) bölgesi, %11,47 oranı ile TR6 (Akdeniz) bölgeleri takip etmektedir. Yüzölçüm açısından en düşük orana sahip bölge, toplam nüfusta olduğu gibi %4,57 oranı ile TR9 (Doğu Karadeniz) bölgesidir.

Bölgelerin nüfus yoğunluğu rakamları irdelendiğinde; TR1 (İstanbul) bölgesinin 2010 yılında nüfus yoğunluğu 2.551 iken, 2011 yılına 71 kişi daha artarak 2.622'ye ulaşmıştır. TR1 (İstanbul) bölgesini 2011 yılında Km²'ye düşen 143 kişi ile TR4 (Doğu Marmara) bölgesi 2010 yılına göre 3 kişi artarak ikinci sırada izlemektedir. Km²'ye 2011 yılında, bir önceki yıla göre hiç değişim göstermeyen 109 kişi ile TR3 (Ege) bölgesi 3. sırada, 2011 yılında bir önceki yıla göre Km²'ye düşen nüfusu sadece 1 kişi artan 107 kişi ile TR6 (Akdeniz) bölgesi 4. sırada ve 5. sırada da bir önceki yıla göre Km²'ye düşen nüfusu 3 kişi artarak 104'e ulaşan TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesi izlemektedir. Nüfus yoğunluğu 2011 yılında en düşük seviyede olan bölge bir önceki yıla göre 1 kişi artmasına karşın 32 kişi ile TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgesidir. Bölgeler arasında nüfus yoğunluğu açısından 2010 yılındaki heterojen durum devam etmekte olup, TR1 (İstanbul) bölgesinde Km²'ye düşen nüfus, TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgesinde Km²'ye düşen nüfusun 81,9 katı kadar daha fazladır.

Ülkemizin şehir ve köy nüfuslarına yönelik yıllık nüfus artış hızları⁷ irdelendiğinde 2009 yılında şehir nüfusu yıllık %22,04 oranında artış göstererek 54.807 bine, 2010 yılında nüfus artış hızı %25,49 oranına yükselerek nüfusta 56.222 bine ulaşmıştır. 2011 yılında şehirlerin yıllık nüfus artış hızı %20,49'a gerilemiş ve nüfus da 57.326 bine ulaşmıştır. Köylerinde 2009 yılında, yıllık nüfus artış hızı %8,47 azalarak 17.754 bine, 2010 yılında nüfus artış hızı daha da düşerek %14,35 azalarak 17.501 bine ve 2011 yılında da yıllık nüfus artış hızı %9,30 ile 17.339 bine ulaşmıştır. 2009-2011 yılları arasında şehir nüfusu oranı sırasıyla; %75,5, %76,3 ve %76,8 oranları ile artış trendini sürdürmüştür (Bkz, Tablo 180, Grafik 89).

7 Bileşik faiz formülü ile hesaplanmış olan, nüfus artış hızıdır.

Tablo 179. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e göre Nüfusa Yönelik Seçilmiş Göstergeler

Yıllar	Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	Nüfus (000 Kişi)		Cinsiyet Oranı	Göç (000 Kişi)		Net Göç Hızı (%)	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)	Nüfus Yoğunluğu	Toplam Yaş Bağımlılık Oranı	Genç Bağımlılık Oranı (0-14 Yaş)	Yaşlı Bağımlılık Oranı (65+ Yaş)		
			Toplam	Erkek		Kadın	Aldığı Göç							Verdiği Göç	
2010	TR1	İstanbul	13.256	6.655	6.601	101	440	337	103	7,77	26,02	2.551	41,7	33,8	7,9
	TR2	Batı Marmara	3.164	1.605	1.559	103	104	90	15	4,62	10,89	74	41,8	26,7	15,1
	TR3	Ege	9.694	4.893	4.800	102	186	185	1	0,10	18,37	109	42,6	29,6	13,0
	TR4	Doğu Marmara	6.842	3.436	3.406	101	200	163	38	5,51	20,71	140	43,5	32,5	11,1
	TR5	Batı Anadolu	7.018	3.491	3.527	99	222	183	39	5,59	20,56	97	44,4	34,2	10,2
	TR6	Akdeniz	9.423	4.760	4.663	102	205	200	5	0,58	18,24	106	49,2	39,5	9,7
	TR7	Orta Anadolu	3.849	1.929	1.920	100	104	139	-35	-8,95	4,69	42	51,6	39,2	12,4
	TR8	Batı Karadeniz	4.519	2.252	2.266	98	132	183	-51	-11,16	1,41	62	48,6	32,6	16,0
	TR9	Doğu Karadeniz	2.516	1.247	1.269	99	90	113	-23	-8,98	-4,15	72	50,3	33,4	16,9
	TRA	Kuzeydoğu Anadolu	2.202	1.125	1.077	104	69	99	-30	-13,58	1,84	31	63,5	52,8	10,7
TRB	Orta Anadolu	3.648	1.841	1.806	102	91	124	-33	-9,08	2,51	47	64,9	56,1	8,8	
TRC	Güneydoğu Anadolu	7.593	3.809	3.784	101	143	172	-29	-3,80	17,25	101	73,7	66,4	7,3	
TR	Türkiye	73.723	37.043	36.680	101	1.986	1.986	0	0,00	15,88	96	48,9	38,1	10,8	
2011	TR1	İstanbul	13.624	6.846	6.778	101	450	329	122	8,98	27,42	2.622	41,1	33,2	7,9
	TR2	Batı Marmara	3.210	1.634	1.576	104	106	90	16	4,95	14,46	75	41,4	26,2	15,2
	TR3	Ege	9.688	4.844	4.844	100	192	191	1	0,13	-0,61	109	43,0	29,6	13,4
	TR4	Doğu Marmara	6.953	3.490	3.463	101	207	165	43	6,18	16,11	143	43,2	32,1	11,2
	TR5	Batı Anadolu	7.163	3.565	3.598	99	235	184	50	7,05	20,49	99	44,0	33,7	10,3
	TR6	Akdeniz	9.496	4.769	4.727	101	208	219	-12	-1,24	7,67	107	49,4	39,4	10,0
	TR7	Orta Anadolu	3.844	1.922	1.922	100	101	135	-34	-8,78	-1,44	42	51,4	38,7	12,7
	TR8	Batı Karadeniz	4.477	2.217	2.260	98	135	174	-40	-8,80	-9,27	61	48,6	32,1	16,5
	TR9	Doğu Karadeniz	2.513	1.249	1.264	99	85	110	-25	-9,88	-1,25	71	49,4	32,2	17,2
	TRA	Kuzeydoğu Anadolu	2.230	1.148	1.083	106	72	100	-28	-12,46	12,76	32	61,6	51,0	10,6
TRB	Orta Anadolu	3.710	1.901	1.809	105	103	164	-62	-16,49	16,94	48	61,8	53,1	8,7	
TRC	Güneydoğu Anadolu	7.816	3.948	3.868	102	152	184	-32	-4,11	29,00	104	71,6	64,4	7,2	
TR	Türkiye	74.724	37.533	37.191	101	2.046	2.046	0	0,00	13,49	97	48,4	37,5	10,9	

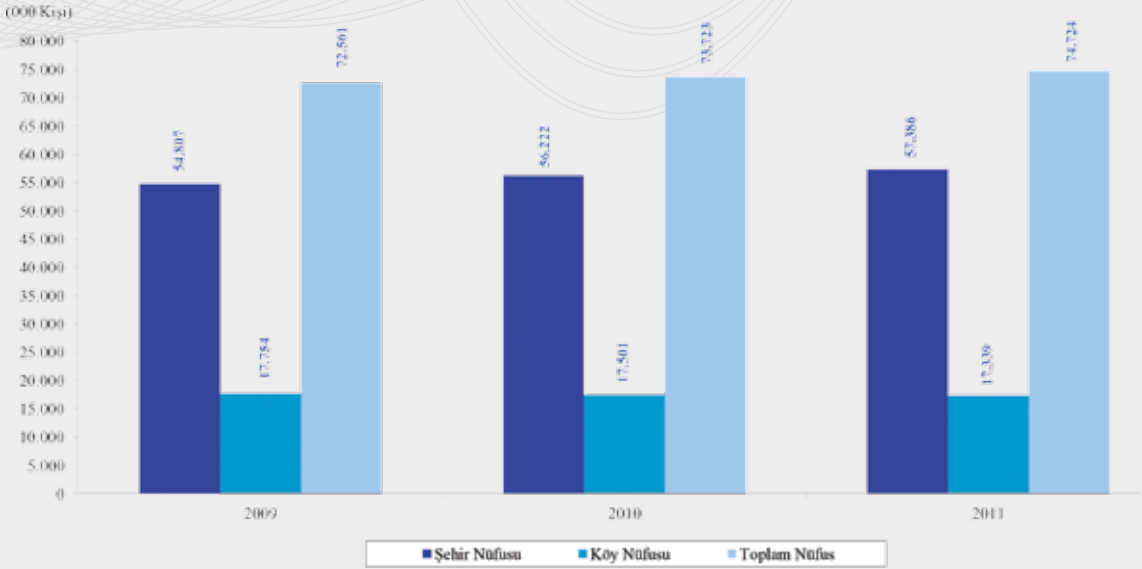
Kaynak: TÜİK.

Tablo 180. Şehir-Köy Nüfusları ve Yıllık Nüfus Artış Hızları

Yıllar	Toplam Nüfus	Şehir			Köy		
		Nüfusu	Şehir Nüfusu Oranı	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%) ⁽¹⁾	Nüfusu	Köy Nüfusu Oranı	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%) ⁽¹⁾
2009	72.561	54.807	75,5	22,04	17.754	24,5	-8,47
2010	73.723	56.222	76,3	25,49	17.501	23,7	-14,35
2011	74.724	57.386	76,8	20,49	17.339	23,2	-9,30

Kaynak: TÜİK.

(1): Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine dayalı olarak, basit bileşik faiz formülü ile hesaplanmıştır.

Kaynak: TÜİK.

Grafik 89. Yıllara göre Şehir ve Köy Nüfusları

Ülkemizin seçilmiş nüfus göstergeleri 2010 ve 2011 yılları için irdelendiğinde; net göç değerlerine göre İBBS Düzey-1 bazında 2011 yılında en fazla göç alan bölge 2010 yılında da olduğu gibi 122 bin net göç alan TR1 (İstanbul) bölgesi olmuştur. TR1 (İstanbul) bölgesini 2010 yılında %7,8 olan net göç hızı, 2011 yılında %8,9'a yükselmiştir. Net göç değerine göre 2. sırayı alan bölge 50.000 net göç alan TR5 (Batı Anadolu) bölgesi olmuştur. Yine bu bölgenin 2010 yılında da net göç değerine göre 12 bölge içindeki sıra numarası 2'dir ve bölgenin net göç hızı %5,6'dan %7,1'e yükselmiştir. 2011 yılında net göç değeri itibari ile üçüncü sırayı alan bölge aynen 2010 yılında da 3. sırayı alan 43 bin net göç ile TR4 (Doğu Marmara) bölgesi olup, 2011 yılındaki net göç hızı değeri de %6,2'dir. Net göç alıp pozitif değerde olan, TR3 (Ege) bölgesi 2011 yılında sadece net bin, TR2 (Batı Marmara) bölgesinde 16 bin net göç almıştır. Bu bölgenin dışında kalan 7 bölge ise dışa göç vermiştir. Bu bölgeler aldıklarından daha fazla dışarıya göç verdikleri için net göç değerleride negatif değerlidir. En fazla dışarıya göç vermiş olan bölge 62

bin net göç veren TRB (Ortadoğu Anadolu) bölgesi olup, bunu 40 bin net göç veren TR8 (Batı Karadeniz) bölgesi, 34 bin net göç veren TR7 (Orta Anadolu) bölgesi izlemiştir. Bu bölgenin 2011 yılındaki net göç hızları da sırası ile; -%16,5; -%8,8; -%8,8'dir.

Net göç rakamları 2011 yılında İBBS Düzey-3'e göre incelendiğinde 2011 yılında net göçü pozitif yönde olan ve yüksek değere sahip olan ilk on il sırası ile; 122 bin net göç alan TR100 (İstanbul), 54 bin net göç alan TR510 (Ankara), 27 bin net göç alan TR611 (Antalya), 16 bin net göç alan TR411 (Bursa), 14 bin net göç alan TR211 (Tekirdağ), 13 bin net göç alan TR421 (Kocaeli), 9 bin net göç alan TR310 (İzmir), 7 bin net göç alan TRC11 (Gaziantep), 7 bin göç alan TR412 (Eskişehir) ve 6 bin göç alan TR323 (Muğla) illeri olmuştur. Bu illerin 2011 yılı net göç hızlarında sırası ile; %8,9; %11,2; %13,2; %6,1; %16,7; %8,3; %2,3; %4,2; %9,2 ve %7,0 olmuştur (Bkz, Tablo 181).

2011 yılında en fazla net göç veren iller sıralamasında da son 3'te yer alan iller; 49 bin net göç veren TRB21 (Van) ilk sırayı alırken net göç hızı -%46,7 olmuştur. TRB21 (Van) ilini, 14 bin net göç veren TR901 (Trabzon), -%17,8 net göç hızı ile 2. sırada ve 12 bin net göç veren TR621 (Adana) ili de -%5,6 net göç hızı ile 3. sırada izlemiştir.

2010 yılında, ülke genelinde yıllık nüfus artış hızı %15,88 iken, 2011 yılında %13,49'a gerilemiştir. İBBS Düzey-1'e göre 2011 yılında yıllık nüfus artış hızının en yüksek olduğu bölge %29,00 oranı ile TRC (Güneydoğu) bölgesi olup, bunu %27,42 oranı ile TR1 (İstanbul) bölgesi ve %20,49 oranı ile TR8 (Batı Anadolu) bölgesi takip etmiştir. Nüfus artış hızının en düşük olduğu bölge ise %1,44 oranında azalış gösteren TR7 (Orta Anadolu) bölgesi olmuştur.

2011 yılı ve 2010 yılları yıllık nüfus artış hızları kıyaslandığında; bazı bölgelerin yıllık nüfus artış hızlarındaki çok önemli sapmalar dikkati çekmektedir. 2010 yılında TR3 (Ege) bölgesinin yıllık nüfus artış hızı %18,37 iken 2011 yılında düşüş yönüne geçerek %61'e gerilemiştir. 2010 yılında TR6 (Akdeniz) bölgesinin yıllık nüfus artış hızı %18,24 iken 2011 yılında -%7,67'ye gerilemiştir. TR7 (Orta Anadolu) bölgesi 2010 yılında %4,69 yıllık nüfus artış hızına sahipken, 2011 yılında -%1,44 nüfus artış hızı ile azalış yönünde bir değişime sahiptir. TRA (Kuzeydoğu Anadolu), TRB (Ortadoğu Anadolu) bölgelerinin 2011 yılında yıllık nüfus artış hızları bir önceki yıla göre önemli ölçüde artış göstererek sırası ile %12,76 ve %16,94 değerlerine ulaşmıştır.

2011 yılında İBBS Düzey-3'e göre yıllık nüfus artışları incelendiğinde; %103,49 ile TRB11 (Tunceli), %79,75 ile TRB24 (Hakkari) ve %62,82 ile TRC33 (Şırnak) illeri ilk üç sırayı alan illerdir.

2011 yılında, İBBS Düzey-3'e göre illerin nüfus yoğunlukları irdelendiğinde de, nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu ilk 10'daki iller; Km²'ye 2.622 kişi ile TR100 (İstanbul), 443 kişi ile TR421 (Kocaeli), 330 kişi ile TR310 (İzmir), 257 kişi ile TRC11 (Gaziantep), 254 kişi ile TR411 (Bursa), 253 kişi ile TR631 (Hatay), 199 kişi ile TR510 (Ankara), 184 kişi ile TR422 (Sakarya), 155 kişi ile TR633 (Osmaniye) ve 152 kişi ile de TR621 (Adana) illeridir. Km²'ye en düşük nüfusun düştüğü iller ise; 11 kişi ile TRB11 (Tunceli), 19 kişi ile TRA12 (Erzincan) ve 21 kişi ile TRA13 (Bayburt) illeridir. İstanbul'da Km²'ye düşen nüfus, Tunceli'de Km²'ye düşen nüfusun 238,4 katıdır. İller arasında nüfus yoğunluğu itibari ile homojen olmayan yapı dikkati çekmektedir (Bkz, Tablo 182).

Tablo 181. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e göre Göç Bilgileri

İl Kodu	İBBS Düzey-3	2011 Yılı Nüfusu	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (%)	(2011 Yılı)	
							Aldığı Göçe göre Sıra No	Verdiği Göçe göre Sıra No
TR621	Adana	2,108,805	50,523	62,402	-11,879	-5.62	9	6
TRC12	Adıyaman	593,931	13,873	23,939	-10,066	-16.81	48	35
TR332	Afyonkarahisar	698,626	17,219	24,063	-6,844	-9.75	36	34
TRA21	Ağrı	555,479	15,508	25,182	-9,674	-17.27	41	32
TR712	Aksaray	378,823	10,778	13,142	-2,364	-6.22	59	59
TR834	Amasya	323,079	11,424	14,142	-2,718	-8.38	56	57
TR510	Ankara	4,890,893	191,864	137,385	54,479	11.20	2	2
TR611	Antalya	2,043,482	89,731	62,875	26,856	13.23	4	5
TRA24	Ardahan	107,455	4,908	6,673	-1,765	-16.29	79	78
TR905	Artvin	166,394	7,948	7,948	0	0.00	74	76
TR321	Aydın	999,163	32,077	31,056	1,021	1.02	21	24
TR221	Balıkesir	1,154,314	37,143	36,638	505	0.44	12	17
TR813	Bartın	187,291	6,560	7,619	-1,059	-5.64	77	77
TRC32	Batman	524,499	18,429	19,902	-1,473	-2.80	33	41
TRA13	Bayburt	76,724	3,997	4,570	-573	-7.44	81	81
TR413	Bilecik	203,849	9,250	8,914	336	1.65	68	74
TRB13	Bingöl	262,263	9,292	10,782	-1,490	-5.67	67	64
TRB23	Bitlis	336,624	11,419	16,610	-5,191	-15.30	57	48
TR424	Bolu	276,506	12,545	11,386	1,159	4.20	51	62
TR613	Burdur	250,527	8,873	9,712	-839	-3.34	70	69
TR411	Bursa	2,652,126	74,243	58,258	15,985	6.05	5	7
TR222	Çanakkale	486,445	17,278	15,623	1,655	3.41	35	50
TR822	Çankırı	177,211	10,582	14,322	-3,740	-20.88	61	54
TR833	Çorum	534,578	15,174	22,441	-7,267	-13.50	44	38
TR322	Denizli	942,278	23,454	23,853	-399	-0.42	29	36
TRC22	Diyarbakır	1,570,943	36,622	46,834	-10,212	-6.48	13	11
TR423	Düzce	342,146	11,253	10,679	574	1.68	58	65
TR212	Edirne	399,316	14,494	14,588	-94	-0.24	47	52
TRB12	Elazığ	558,556	16,862	20,054	-3,192	-5.70	38	40
TRA12	Erzincan	215,277	11,523	14,218	-2,695	-12.44	55	56
TRA11	Erzurum	780,847	27,719	33,599	-5,880	-7.50	25	21
TR412	Eskişehir	781,247	35,045	27,908	7,137	9.18	14	30
TRC11	Gaziantep	1,753,596	45,991	38,634	7,357	4.20	10	14
TR903	Giresun	419,498	17,058	19,346	-2,288	-5.44	37	42
TR906	Gümüşhane	132,374	10,426	8,988	1,438	10.92	62	73
TRB24	Hakkari	272,165	8,775	9,133	-358	-1.31	71	71
TR631	Hatay	1,474,223	29,509	37,164	-7,655	-5.18	23	16
TRA23	İğdır	188,857	6,915	8,579	-1,664	-8.77	76	75
TR612	İsparta	411,245	15,325	18,269	-2,944	-7.13	42	45
TR100	İstanbul	13,624,240	450,445	328,663	121,782	8.98	1	1
TR310	İzmir	3,965,232	110,364	101,420	8,944	2.26	3	3
TR632	Kahramanmaraş	1,054,210	21,716	31,005	-9,289	-8.77	32	25
TR812	Karabük	219,728	8,239	9,066	-827	-3.76	73	72
TR522	Karaman	234,005	7,593	9,365	-1,772	-7.54	75	70
TRA22	Kars	305,755	10,654	16,376	-5,722	-18.54	60	49
TR821	Kastamonu	359,759	15,023	15,482	-459	-1.28	45	51
TR721	Kayseri	1,255,349	34,387	31,787	2,600	2.07	18	22
TR711	Kırıkkale	274,992	12,190	17,482	-5,292	-19.06	52	46
TR213	Kırklareli	340,199	11,979	11,829	150	0.44	53	61
TR715	Kırşehir	221,015	9,598	11,870	-2,272	-10.23	66	60
TRC13	Kilis	124,452	4,692	6,420	-1,728	-13.79	80	79
TR421	Kocaeli	1,601,720	63,314	50,070	13,244	8.30	6	10
TR521	Konya	2,038,555	52,134	54,533	-2,399	-1.18	7	9
TR333	Kütahya	564,264	17,547	20,655	-3,108	-5.49	34	39
TRB11	Malatya	757,930	32,925	29,515	3,410	4.51	20	28
TR331	Manisa	1,340,074	33,312	36,021	-2,709	-2.02	19	19
TRC31	Mardin	764,033	25,447	31,302	-5,855	-7.63	26	23
TR622	Mersin	1,667,939	51,328	54,630	-3,302	-1.98	8	8
TR323	Muğla	838,324	35,409	29,604	5,805	6.95	15	27
TRB22	Muş	414,706	12,895	18,663	-5,768	-13.81	50	43
TR714	Nevşehir	283,247	8,995	11,374	-2,379	-8.36	69	63
TR713	Niğde	337,553	11,769	17,023	-5,254	-15.44	54	47
TR902	Ordu	714,390	23,963	34,472	-10,509	-14.60	28	20
TR633	Osmaniye	485,357	15,675	18,420	-2,745	-5.64	40	44
TR904	Rize	323,012	14,558	14,560	-2	-0.01	46	53
TR422	Sakarya	888,556	28,537	24,633	3,904	4.40	24	33
TR831	Samsun	1,251,729	35,103	43,408	-8,305	-6.61	16	12
TRC34	Siirt	310,468	10,274	14,228	-3,954	-12.66	63	55
TR823	Sinop	203,027	10,038	10,618	-580	-2.85	65	66
TR722	Sivas	627,056	22,884	30,131	-7,247	-11.49	31	26
TRC21	Şanlıurfa	1,716,254	35,888	41,570	-5,682	-3.31	14	13
TRC33	Şırnak	457,997	13,403	13,957	-554	-1.21	49	58
TR211	Tekirdağ	829,873	42,265	28,620	13,645	16.58	11	29
TR832	Tokat	608,299	29,576	36,342	-6,766	-11.06	22	18
TR901	Trabzon	757,353	24,858	38,446	-13,588	-17.78	24	15
TRB11	Tunceli	85,062	6,187	6,419	-232	-2.72	78	80
TR334	Uşak	339,731	8,653	10,138	-1,485	-4.36	72	67
TRB21	Van	1,022,532	23,415	72,273	-48,858	-46.67	30	4
TR425	Yalova	206,535	10,267	9,782	485	2.35	64	68
TR723	Yozgat	465,696	15,251	26,921	-11,670	-24.75	43	31
TR811	Zonguldak	612,406	15,822	23,658	-7,836	-12.71	39	37
TR	Türkiye	74,724,269	2,420,181	2,420,181	0	0.00		

Kaynak: TÜİK.

Tablo 182. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e göre Yıllık Nüfus Artış Hızı ve Nüfus Yoğunluğu

İl Kodu	İBBS Düzey-3	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%) ⁽¹⁾	Nüfus Artış Hızına göre Sıra No	Nüfus Yoğunluğu	Nüfus Yoğunluğuna göre Sıra No	İl Kodu	İBBS Düzey-3	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%) ⁽¹⁾	Nüfus Artış Hızına göre Sıra No	(2011 Yılı)	
										Nüfus Yoğunluğu	Nüfus Yoğunluğuna göre Sıra No
TR621	Adana	11,24	39	152	13	TR632	Kahramanmaraş	8,95	46	73	33
TRC12	Adıyaman	5,06	48	84	28	TR812	Karabük	-35,24	76	53	47
TR332	Afyonkarahisar	1,53	54	49	56	TR522	Karaman	5,88	47	26	73
TRA21	Ağrı	24,52	18	48	57	TRA22	Kars	13,13	34	30	71
TR712	Aksaray	3,49	51	50	53	TR821	Kastamonu	-4,06	62	27	72
TR834	Amasya	-35,59	77	57	43	TR721	Kayseri	16,63	31	74	32
TR510	Ankara	24,67	17	199	8	TR711	Kırıkkale	-6,00	64	61	42
TR611	Antalya	32,40	5	99	23	TR213	Kırklareli	22,02	23	54	46
TRA24	Ardahan	18,80	28	22	76	TR715	Kırşehir	-3,89	61	35	66
TR905	Artvin	9,87	44	23	75	TRC13	Kilis	10,64	41	87	26
TR321	Aydın	9,35	45	127	17	TR421	Kocaeli	26,30	14	443	2
TR221	Balıkesir	1,73	53	81	30	TR521	Konya	12,20	36	52	51
TR813	Bartın	-2,49	60	90	25	TR333	Kütahya	-45,44	79	47	60
TRC32	Batman	27,64	10	113	19	TRB11	Malatya	23,07	21	64	37
TRA13	Bayburt	30,60	8	21	79	TR331	Manisa	-28,98	74	102	22
TR413	Bilecik	-100,41	81	47	59	TRC31	Mardin	25,76	15	87	27
TRB13	Bingöl	27,42	12	32	69	TR622	Mersin	12,09	37	108	20
TRB23	Bitlis	23,62	20	48	58	TR323	Muğla	25,15	16	65	36
TR424	Bolu	19,35	26	33	67	TRB22	Muş	19,04	27	51	52
TR613	Burdur	-32,75	45	37	64	TR714	Nevşehir	3,22	52	53	49
TR411	Bursa	17,74	30	254	5	TR713	Niğde	-1,12	58	46	61
TR222	Çanakkale	-8,09	66	49	55	TR902	Ordu	-6,69	65	120	18
TR822	Çankırı	-10,42	68	24	74	TR633	Osmaniye	12,72	35	155	12
TR833	Çorum	-1,55	59	42	62	TR904	Rize	10,50	43	82	29
TR322	Denizli	11,16	40	81	31	TR422	Sakarya	17,81	29	184	10
TRC22	Diyarbakır	27,09	13	104	21	TR831	Samsun	-0,73	57	138	14
TR423	Düzce	11,64	38	133	15	TRC34	Siirt	31,98	6	57	44
TR212	Edirne	22,51	22	66	35	TR823	Sinop	1,15	55	35	65
TRB12	Elazığ	10,64	42	66	34	TR722	Sivas	-23,90	73	22	77
TRA12	Erzincan	-43,95	78	19	80	TRC21	Şanlıurfa	31,30	7	91	24
TRA11	Erzurum	15,18	32	31	70	TRC33	Şırnak	62,82	3	64	38
TR412	Eskişehir	21,56	24	56	45	TR211	Tekirdağ	39,03	4	131	16
TRC11	Gaziantep	30,59	9	257	4	TR832	Tokat	-15,50	71	61	41
TR903	Giresun	0,58	56	61	40	TR901	Trabzon	-8,36	67	162	11
TR906	Gümüşhane	21,04	25	21	78	TRB11	Tunceli	103,49	1	11	81
TRB24	Hakkari	79,75	2	38	63	TR334	Uşak	5,05	49	64	39
TR631	Hatay	-4,30	63	253	6	TRB21	Van	-12,52	70	53	48
TRA23	Iğdır	23,79	19	53	50	TR425	Yalova	13,62	33	244	7
TR612	Isparta	-86,27	80	50	54	TR723	Yozgat	-22,09	72	33	68
TR100	İstanbul	27,42	11	2 622	1	TR811	Zonguldak	-11,84	69	185	9
TR310	İzmir	4,14	50	330	3	TR	Türkiye	13,49		97	

Kaynak: TÜİK.

(1): Yıllık nüfus artış hızlarının hesabında, 2011 yılı idari bölünüş yapısı esas alınmıştır.

Türkiye genelinde 0-14 yaş grubu ile 65+ yaş grubu olarak nitelendirilen iktisaden faal olma tanımının dışında kalan nüfusun, iktisaden faal olan 15-64 yaş grubu nüfusa oranı olan, toplam yaş bağımlılık oranı 2011 yılı için bir önceki yıla göre %1,0 oranında azalarak 48,4 olmuştur. İBBS Düzey-1'e göre toplam yaş bağımlılık oranında da ilk sırayı %71,6 oranı ile TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesi alırken, bunu %61,8 oranı ile TRB (Ortadoğu Anadolu) bölgesi ve %61,6 oranı ile TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgesi izlemiş, son sırayı da %41,1 oranı ile TR1 (İstanbul) bölgesi almıştır. Genç nüfus bağımlılık oranları incelendiğinde; %64,4 oranı ile TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesinin ilk sırada yer aldığı, %53,1 oranı ile TRB (Ortadoğu Anadolu) bölgesinin ikinci sırada geldiği ve %51,0 oranı ile de TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgesinin üçüncü sırada yer aldığı gözlenmektedir. Genç nüfus bağımlılık oranının en düşük olduğu bölge ise %26,2 oranı ile TR2 (Batı Marmara) bölgesidir. Yaşlı nüfus bağımlılık oranlarında ilk üç sırayı alan bölgeler de; %17,2 oranı ile TR9 (Doğu Karadeniz) bölgesi, %16,5 oranı ile TR8 (Batı Karadeniz) bölgesi ve %15,2 oranı ile de TR2 (Batı Marmara) bölgesidir. Yaşlı nüfus bağımlılık oranında en son sırada yer alan bölge ise %7,2 oranı ile TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesidir (Bkz, Tablo179).

3.1.1 Cinsiyet Oranları

Türkiye genelinde 2011 yılında 101 olan cinsiyet oranı bir önceki yıla göre de değişmemiştir. Erkek nüfusun kadın nüfusa oranının yüzde ifadesi olan bu oranın, en yüksek olduğu bölge 106 ile TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgesidir. Bir başka ifadeyle 100 kadına 106 erkek düşmektedir. Cinsiyet oranının en düşük olduğu bölge ise 98 rakamıyla TR8 (Batı Karadeniz) bölgesidir (Bkz, Tablo 179).

12 bölgeden 8'inde cinsiyet oranı 101 ve üzerinde değere sahipken, 3 bölgede 100'ün altında ve iki bölgede de 100'e eşittir. Erkek nüfusunun kadın nüfusuna eşit olduğu bölgelerde; TR3 (Ege) ve TR7 (Orta Anadolu) bölgeleridir.

Cinsiyet oranları 2011 yılında bir önceki yıla göre TR1 (İstanbul), TR4 (Doğu Marmara), TR5 (Batı Anadolu), TR7 (Orta Anadolu), bölgelerinde değişmezken, TR2 (Batı Marmara), TR9 (Doğu Karadeniz), TRA (Kuzeydoğu Anadolu), TRB (Ortadoğu Anadolu), TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgelerinde artmış ve TR3 (Ege), TR6 (Akdeniz), TR8 (Batı Karadeniz) bölgelerinde ise azalmıştır.

3.1.2 Doğurganlık Hızları

Ülkemizde, 2009 yılında %17,3 olan kaba doğum hızı, 2010 yılında %17,0'a gerilerken, genel doğurganlık hızı 2010 yılında bir önceki yıla göre 0,8 puan azalarak %72,3'ten, %71,5'e gerilemiştir. 2009 yılında ülkemizde, bir kadının doğurganlık dönemi boyunca doğurabileceği canlı çocuk sayısı 2,06 iken, 2010 yılında bu değer 2,03'e gerilemiştir. 2009 yılında ülkemizde doğum yapan annelerin ortalama yaşı 27,0 iken, 2010 yılında rakam 27,2'ye yükselmiştir (Bkz, Tablo 183).

3.1.2.1 Bölgesel Düzeyde Doğurganlık Hızları

İBBS Düzey-1'e göre; 2010 yılında, kaba doğum hızının en yüksek olduğu bölge bir önceki yıla göre 0,1 puanlık artışla %27,3 oranı ile TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesi iken, en düşük olduğu bölge ise 0,2 puanlık düşüşle %11,4 oranı ile TR2 (Batı Marmara)

bölgesidir. 2009 ve 2010 yılında, kaba doğum hızının en yüksek olduğu bölge ile en düşük olduğu bölgelerde değişiklik olmamıştır. 2010 yılında, kaba doğum hızında bir önceki yıla göre en büyük artış 1,0 puanlık artış ile TR7 (Orta Anadolu) bölgesinde olmuş ve %17,5 olan rakam, %16,5'e gerilemiştir. TRB (Ortadoğu Anadolu) bölgesinin ise kaba doğum hızı 2010 yılında bir önceki yıla göre değişim göstermemiştir.

2010 yılında genel doğurganlık hızının en yüksek olduğu bölge bir önceki yıla göre 0,3 puanlık düşüşle %119,2 ile TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesi, en düşük olduğu bölge ise 0,1 puanlık düşüşle %51,5 ile TR2 (Batı Marmara) bölgesidir. Genel doğurganlık hızının, gerek 2009 yılında gerekse 2010 yılında batıdan doğuya ve özellikle Güneydoğuya doğru gidildikçe artan bir görünüm sergilediği dikkati çekmektedir.

2010 yılında İBBS Düzey-1'e göre toplam doğurganlık hızının en yüksek olduğu bölge 3,46 çocuk ile TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesi, en düşük olduğu bölge ise 1,51 çocuk ile TR2 (Batı Marmara) bölgesidir.

İBBS Düzey-1'e göre, 2010 yılında doğum yapan annelerin ortalama yaşının en yüksek olduğu bölge 27,8 yaş ile TR1 (İstanbul) bölgesi iken, en düşük olduğu bölge de 26,2 yaş ile TR7 (Orta Anadolu) bölgesidir (Bkz, Tablo 183).

Tablo 183. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e göre Temel Doğurganlık Göstergeleri

Bölge İBBS Düzey-1 Kodu	2009				2010			
	Kaba Doğum Hızı (%)	Genel Doğurganlık Hızı (%)	Toplam Doğurganlık Hızı	Doğum Yapan Annelerin Ortalama Yaşı	Kaba Doğum Hızı (%)	Genel Doğurganlık Hızı (%)	Toplam Doğurganlık Hızı	Doğum Yapan Annelerin Ortalama Yaşı
TR1 İstanbul	16,1	62,7	1,73	27,5	16,2	62,8	1,73	27,8
TR2 Batı Marmara	11,6	51,6	1,51	26,7	11,4	51,5	1,51	26,9
TR3 Ege	13,7	57,8	1,66	26,7	13,2	56,8	1,63	26,9
TR4 Doğu Marmara	15,1	61,9	1,75	27,1	14,7	60,8	1,72	27,3
TR5 Batı Anadolu	15,7	63,3	1,80	26,8	15,3	62,2	1,77	27,1
TR6 Akdeniz	18,1	75,3	2,16	26,9	17,6	74,4	2,13	27,1
TR7 Orta Anadolu	17,5	74,5	2,12	25,9	16,5	71,6	2,04	26,2
TR8 Batı Karadeniz	14,2	62,6	1,82	26,3	13,5	60,8	1,77	26,5
TR9 Doğu Karadeniz	14,1	62,1	1,83	27,2	13,5	60,7	1,79	27,4
TRA Kuzeydoğu Anadolu	21,7	97,6	2,75	26,5	22,4	101,0	2,84	26,5
TRB Ortadoğu Anadolu	22,9	100,4	2,88	27,1	22,9	99,8	2,86	27,1
TRC Güneydoğu Anadolu	27,2	118,9	3,46	27,5	27,3	119,2	3,46	27,5
TR Türkiye	17,3	72,3	2,06	27,0	17,0	71,5	2,03	27,2

Kaynak: TÜİK.

3.1.3 Okullaşma Oranları

2010/'11 öğretim yılı, Milli Eğitim istatistiklerine (örgün eğitim) göre, ilköğretimde 2009/'10 öğretim yılında %98,2 oranında gerçekleşen net okullaşma oranı 2010/'11 öğretim yılında 0,2 puanlık artışla %98,4 olarak gerçekleşmiştir. İlköğretimde net okullaşma oranı 2010/'11 öğretim yılında, bir önceki öğretim yılına göre, erkek öğrencilerde 0,1 puanlık artışla %98,5'ten %98,6'ya, kız öğrencilerde 0,4 puanlık artışla %97,8'den %98,2'ye yükselmiştir (Bkz, Tablo 184).

Tablo 184. Öğretim Yıllarına, Cinsiyete göre Brüt ve Net Okullaşma Oranları

Cinsiyet	Okullaşma Oranı	2008/'09		2009/'10		2010/'11	
		İlköğretim	Ortaöğretim	İlköğretim	Ortaöğretim	İlköğretim	Ortaöğretim
Erkek	Brüt	104,9	81,0	107,1	89,1	107,4	99,1
	Net	97,0	60,6	98,5	67,6	98,6	72,4
Kadın	Brüt	102,7	72,1	105,9	79,0	107,8	87,3
	Net	96,0	56,3	97,8	62,2	98,2	66,1
Toplam	Brüt	103,8	76,6	106,5	84,2	107,6	93,3
	Net	96,5	58,5	98,2	65,0	98,4	69,3

Kaynak: MEB.

2010/'11 öğretim yılında, ilköğretimde brüt okullaşma oranı, bir önceki öğretim yılına göre 1,1 puanlık artışla %106,5'ten %107,6'ya yükselirken, erkek öğrenciler için brüt okullaşma oranında 2010/'11 öğretim yılında 0,3 puanlık artışla %107,1'den %107,4'e, kız öğrenciler içinde 1,9 puanlık artışla %105,9'dan %107,8'e yükselmiştir.

Aynı tabloya, ortaöğretim düzeyi için bakıldığında; 2009/'10 öğretim yılında net %65,0 olan okullaşma oranı, 2010/'11 öğretim yılında 4,3 puanlık artışla net %69,3 oranına yükselmiştir. Ortaöğretimde erkek öğrencilerin net okullaşma oranları 2010/'11 öğretim yılında, bir önceki öğretim yılına göre 4,8 puanlık artışla %67,6'dan %72,4 oranına, kız öğrencilerde ise 8,3 puanlık artışla %79,0'dan %87,3 oranına yükselmiştir.

2010/'11 öğretim yılında, ortaöğretimde brüt okullaşma oranı, bir önceki öğretim yılına göre 9,1 puanlık artışla %84,2'den %93,3'e yükselirken, erkek öğrenciler için brüt okullaşma oranı 10,0 puanlık artışla %89,1'den %99,1'e, kız öğrenciler için de 8,3 puanlık artışla %79,0'dan %87,3 oranına yükselmiştir.

2010/'11 öğretim yılında ilköğretimde brüt okullaşma oranı kız çocuklar için, erkek çocuklara göre daha yüksek değerde iken, net okullaşma oranlarında tablo tersine dönmektedir. Erkek çocuklar için ilköğretimde net okullaşma oranı, kız çocuklardan daha yüksek değerdedir. Ortaöğretimde, gerek brüt okullaşma oranı, gerekse net okullaşma oranı 2010/'11 öğretim yılında erkek çocuklar için, kız çocuklarına göre daha yüksek orandadır.

3.1.3.1 Bölgesel Düzeyde Okullaşma Oranları

İBBS Düzey-3'e göre ilköğretimde net okullaşma oranının en düşük olduğu il %91,5 oranı ile Yozgat iken, %100,0 oranları ile Amasya ve Bartın illeri de net okullaşma oranının en yüksek olduğu illerdir.

İlköğretimde kız çocuklarının net okullaşma oranının en düşük olduğu iller; %91,2 oranı ile Yozgat, %91,5 oranı ile Çankırı ve %92,7 oranı ile de Hakkari illeri olurken, ilköğretimde net okullaşma oranının en yüksek olduğu illerde; %99,9 oranı ile Amasya ve Bartın, %99,8 oranı ile Zonguldak illeri olmuştur. Erkek çocuklarda ise ilköğretimde net okullaşma oranının en düşük olduğu iller; %91,6 oranı ile Çankırı, %91,8 oranı ile Yozgat ve %92,1 oranı ile de Hakkari illeri olurken, %100,0 oranlarıyla Amasya, Bartın ve Edirne ilköğretimde net okullaşma oranının en yüksek olduğu illerdir.

Ortaöğretimde net okullaşma oranının en düşük olduğu il %30,8 oranı ile Ağrı ili olurken,

%94,0 oranı ile de Bilecik ili ortaöğretim net okullaşma oranının en yüksek olduğu il olmuştur (Bkz, Tablo 185).

Ortaöğretimde kız çocuklarının net okullaşma oranının en düşük olduğu iller; %23,8 oranı ile Ağrı, %23,9 oranı ile Muş ve %28,6 oranı ile Şanlıurfa illeri olurken, net okullaşma oranının en yüksek olduğu iller de; %90,7 oranı ile Bilecik, %89,0 oranı ile Isparta ve %86,5 oranı ile Eskişehir'dir. Erkek çocuklarda ise ortaöğretimde net okullaşma oranının en düşük olduğu iller; %37,1 oranı ile Ağrı, %39,3 oranı ile Muş ve %43,5 oranı ile Van illeri olurken, %96,8 oranı ile Bolu, %91,3 oranı ile Eskişehir ve Karabük, %91,0 oranı ile de Erzincan illeri ortaöğretimde net okullaşma oranının en yüksek olduğu illerdir.

Tablo 185. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e göre Cinsiyet Bazında Brüt ve Net Okullaşma Oranları

(2010/'11)								
İl Kodu	İBBS Düzey-3	Okullaşma Oranı	İlköğretim			Ortaöğretim		
			Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
TR621	Adana	Brüt	107,9	107,6	107,7	98,5	87,4	93,1
		Net	99,2	98,9	99,0	72,7	67,7	70,3
TRC12	Adıyaman	Brüt	109,2	109,0	109,1	97,5	79,3	88,6
		Net	98,3	97,9	98,1	67,0	58,2	62,7
TR332	Afyonkarahisar	Brüt	105,4	103,1	104,3	89,1	72,7	81,1
		Net	98,1	97,8	97,9	71,0	60,5	65,9
TRA21	Ağrı	Brüt	115,0	119,2	117,1	54,9	35,5	45,7
		Net	97,2	98,4	97,8	37,1	23,8	30,8
TR712	Aksaray	Brüt	107,9	106,6	107,2	77,6	69,9	73,8
		Net	99,2	98,8	99,0	60,3	55,6	58,0
TR834	Amasya	Brüt	108,8	107,1	108,0	110,8	99,2	105,1
		Net	100,0	99,9	100,0	86,9	80,1	83,5
TR510	Ankara	Brüt	104,1	104,7	104,4	117,5	109,0	113,3
		Net	99,5	99,4	99,5	86,5	85,9	86,2
TR611	Antalya	Brüt	105,6	105,6	105,6	100,4	98,8	99,6
		Net	98,5	98,4	98,5	74,9	74,1	74,5
TRA24	Ardahan	Brüt	104,8	103,6	104,2	74,8	70,5	72,7
		Net	97,8	96,9	97,4	58,9	56,6	57,8
TR905	Artvin	Brüt	105,4	106,7	106,1	112,0	102,3	107,2
		Net	99,2	98,9	99,1	89,3	81,5	85,4
TR321	Aydın	Brüt	107,5	107,2	107,4	93,7	90,4	92,1
		Net	99,6	99,3	99,5	74,7	74,4	74,6
TR221	Balıkesir	Brüt	105,8	106,3	106,0	97,1	94,7	95,9
		Net	99,1	98,9	99,0	79,5	77,8	78,7
TR813	Bartın	Brüt	105,0	105,0	105,0	97,8	86,0	91,9
		Net	100,0	99,9	100,0	79,7	69,8	74,7
TRC32	Batman	Brüt	113,5	113,1	113,3	99,6	67,6	84,0
		Net	97,8	97,7	97,8	58,2	43,1	50,8
TRA13	Bayburt	Brüt	106,5	106,1	106,3	103,0	78,1	90,9
		Net	98,6	97,4	98,0	78,8	57,6	68,5
TR413	Bilecik	Brüt	106,1	105,5	105,8	119,0	107,5	113,2
		Net	98,7	98,1	98,4	97,3	90,7	94,0
TRB13	Bingöl	Brüt	110,1	111,5	110,8	90,9	65,5	78,3
		Net	95,9	94,8	95,4	56,6	40,6	48,7
TRB23	Bitlis	Brüt	108,5	109,2	108,9	74,3	41,3	58,5
		Net	95,9	95,1	95,5	48,2	27,8	38,4

Tablo 185. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e göre Cinsiyet Bazında Brüt ve Net Okullaşma Oranları (Devamı)

İl Kodu	İBBS Düzey-3	Okullaşma Oranı	İlköğretim			Ortaöğretim		
			Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
TR424	Bolu	Brüt	107,0	108,5	107,7	116,5	103,3	110,1
		Net	98,3	98,2	98,3	96,8	84,6	90,9
TR613	Burdur	Brüt	105,0	102,8	103,9	99,7	94,2	97,0
		Net	96,7	96,6	96,7	81,5	79,4	80,5
TR411	Bursa	Brüt	105,9	106,7	106,3	109,0	97,8	103,6
		Net	99,3	99,1	99,2	82,0	76,3	79,3
TR222	Çanakkale	Brüt	108,5	108,8	108,6	99,6	96,8	98,3
		Net	99,3	99,4	99,3	82,6	81,5	82,1
TR822	Çankırı	Brüt	99,1	97,4	98,3	107,5	85,0	96,5
		Net	91,6	91,5	91,6	83,3	68,6	76,1
TR833	Çorum	Brüt	107,4	107,6	107,5	94,8	84,6	89,8
		Net	98,5	98,3	98,4	72,3	65,4	69,0
TR322	Denizli	Brüt	105,3	105,5	105,4	103,0	93,1	98,2
		Net	98,0	98,1	98,1	84,3	76,6	80,6
TRC22	Diyarbakır	Brüt	111,2	114,2	112,7	86,2	64,2	75,5
		Net	98,7	98,4	98,5	55,3	41,4	48,5
TR423	Düzce	Brüt	104,8	106,1	105,4	108,1	100,0	104,1
		Net	98,7	98,3	98,5	82,1	73,9	78,1
TR212	Edirne	Brüt	110,4	108,5	109,5	101,9	94,7	98,4
		Net	100,0	99,6	99,9	84,5	81,7	83,2
TRB12	Elazığ	Brüt	107,1	108,6	107,9	116,7	98,9	108,0
		Net	98,8	98,1	98,4	82,5	69,5	76,2
TRA12	Erzincan	Brüt	104,7	106,0	105,3	117,5	95,0	106,3
		Net	97,1	96,9	97,0	91,0	74,3	82,7
TRA11	Erzurum	Brüt	104,8	108,1	106,4	86,8	64,0	75,7
		Net	96,8	96,8	96,8	60,2	44,5	52,6
TR412	Eskişehir	Brüt	103,8	104,5	104,2	113,2	105,5	109,5
		Net	99,1	99,0	99,0	91,3	86,5	89,0
TRC11	Gaziantep	Brüt	108,6	109,3	108,9	87,4	70,8	79,4
		Net	99,3	99,0	99,1	62,9	54,0	58,6
TR903	Giresun	Brüt	105,2	104,5	104,9	109,0	95,4	102,3
		Net	98,8	98,0	98,4	87,2	76,9	82,2
TR906	Gümüşhane	Brüt	106,0	105,2	105,6	92,5	79,9	86,2
		Net	97,2	95,8	96,5	72,4	61,6	67,0
TRB24	Hakkari	Brüt	101,5	103,9	102,7	97,9	69,7	84,2
		Net	92,1	92,7	92,4	59,5	43,5	51,7
TR631	Hatay	Brüt	105,6	106,6	106,0	90,3	79,7	85,1
		Net	98,6	98,3	98,5	70,4	63,6	67,1
TRA23	İğdır	Brüt	111,0	108,8	109,9	76,0	73,3	74,7
		Net	98,4	97,1	97,8	55,7	54,1	54,9
TR612	Isparta	Brüt	104,4	103,4	103,9	108,1	105,8	107,0
		Net	97,4	97,4	97,4	87,9	89,0	88,4
TR100	İstanbul	Brüt	109,1	109,8	109,4	109,7	103,9	106,9
		Net	99,6	99,2	99,4	75,4	73,6	74,5
TR310	İzmir	Brüt	107,0	107,9	107,4	107,4	103,0	105,2
		Net	99,1	99,1	99,1	78,3	79,4	78,8

Kaynak: MEB.

Tablo 185. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e göre Cinsiyet Bazında Brüt ve Net Okullaşma Oranları (Devamı)

İl Kodu	İBBS Düzey-3	Okullaşma Oranı	İlköğretim			Ortaöğretim		
			Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
TR632	Kahramanmaraş	Brüt	106,4	105,4	105,9	88,2	71,9	80,3
		Net	97,7	97,4	97,6	66,2	56,7	61,6
TR812	Karabük	Brüt	109,0	110,0	109,5	112,5	107,2	109,9
		Net	99,7	99,1	99,4	91,3	87,2	89,3
TR522	Karaman	Brüt	105,1	105,4	105,2	91,5	91,6	91,5
		Net	98,1	98,2	98,2	71,1	70,5	70,8
TRA22	Kars	Brüt	105,5	105,8	105,6	68,7	57,5	63,3
		Net	96,8	96,1	96,5	48,3	43,2	45,8
TR821	Kastamonu	Brüt	107,9	109,1	108,5	100,5	90,0	95,4
		Net	99,7	99,1	99,4	79,6	68,3	74,1
TR721	Kayseri	Brüt	104,6	104,5	104,6	104,3	93,2	98,8
		Net	99,2	98,8	99,0	80,2	74,9	77,6
TR711	Kırıkkale	Brüt	105,5	105,0	105,3	117,7	98,7	108,4
		Net	98,3	98,3	98,3	89,2	81,5	85,4
TR213	Kırklareli	Brüt	107,2	106,7	107,0	106,1	97,9	102,1
		Net	99,0	99,0	99,0	87,8	83,8	85,9
TR715	Kırşehir	Brüt	108,3	104,9	106,6	104,1	91,6	97,9
		Net	98,5	98,0	98,2	84,5	79,7	82,2
TRC13	Kilis	Brüt	107,4	107,7	107,6	94,7	85,5	90,1
		Net	97,6	96,7	97,1	68,2	65,8	67,0
TR421	Kocaeli	Brüt	105,4	106,2	105,8	120,2	104,2	112,4
		Net	99,5	99,0	99,3	86,3	78,4	82,4
TR521	Konya	Brüt	104,2	103,9	104,0	89,4	82,0	85,8
		Net	98,6	98,1	98,4	68,1	63,2	65,7
TR333	Kütahya	Brüt	105,3	104,4	104,9	111,1	93,0	102,2
		Net	99,1	98,9	99,0	88,9	74,1	81,7
TRB11	Malatya	Brüt	106,8	106,7	106,8	118,6	102,5	110,7
		Net	98,6	98,0	98,3	84,6	75,3	80,0
TR331	Manisa	Brüt	107,2	107,1	107,1	92,6	88,0	90,4
		Net	99,0	98,9	98,9	74,7	71,3	73,0
TRC31	Mardin	Brüt	107,4	110,6	109,0	85,1	55,2	70,4
		Net	96,8	96,7	96,8	54,0	36,2	45,2
TR622	Mersin	Brüt	106,8	107,5	107,1	95,9	88,2	92,1
		Net	99,3	99,0	99,2	72,9	68,8	70,9
TR323	Muğla	Brüt	107,0	105,8	106,4	100,0	95,8	98,0
		Net	98,4	98,3	98,3	75,5	75,8	75,6
TRB22	Muş	Brüt	113,9	118,4	116,1	61,8	35,5	49,2
		Net	97,3	98,8	98,1	39,3	23,9	31,9
TR714	Nevşehir	Brüt	106,2	103,6	104,9	87,2	82,3	84,8
		Net	99,0	98,6	98,8	71,7	70,4	71,1
TR713	Niğde	Brüt	106,2	104,4	105,3	79,3	72,7	76,0
		Net	98,2	97,5	97,8	63,4	59,2	61,3
TR902	Ordu	Brüt	101,2	101,5	101,4	87,8	80,4	84,2
		Net	96,8	96,7	96,7	72,4	66,6	69,6
TR633	Osmaniye	Brüt	107,2	104,4	105,8	101,4	91,5	96,5
		Net	96,8	96,6	96,7	77,8	73,5	75,7
TR904	Rize	Brüt	108,4	109,6	108,9	136,7	119,0	127,9
		Net	99,4	98,5	99,0	96,4	86,4	91,4
TR422	Sakarya	Brüt	104,7	106,6	105,6	109,0	97,5	103,4
		Net	99,2	98,7	99,0	82,9	72,6	77,9

Tablo 185. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3'e göre Cinsiyet Bazında Brüt ve Net Okullaşma Oranları (Devamı)

İl Kodu	İBBS Düzey-3	Okullaşma Oranı	İlköğretim			Ortaöğretim		
			Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
TR831	Samsun	Brüt	104,8	105,9	105,3	94,6	88,0	91,4
		Net	99,5	99,1	99,3	73,0	68,1	70,6
TRC34	Siirt	Brüt	110,7	110,5	110,6	88,8	46,3	68,1
		Net	97,4	96,8	97,1	50,6	30,6	40,9
TR823	Sinop	Brüt	109,3	110,0	109,6	99,2	91,8	95,5
		Net	98,5	98,0	98,3	76,9	71,1	74,0
TR722	Sivas	Brüt	105,3	104,3	104,8	97,8	83,0	90,6
		Net	98,8	98,4	98,6	74,4	66,9	70,7
TRC21	Şanlıurfa	Brüt	114,7	114,6	114,6	68,0	41,7	55,2
		Net	98,0	96,7	97,3	44,2	28,6	36,6
TRC33	Şırnak	Brüt	110,8	111,0	110,9	79,0	47,2	63,7
		Net	97,5	96,5	97,0	46,0	29,6	38,1
TR211	Tekirdağ	Brüt	107,7	107,4	107,5	110,6	100,1	105,5
		Net	98,7	98,5	98,6	84,7	78,7	81,8
TR832	Tokat	Brüt	102,7	102,0	102,4	92,9	78,5	85,8
		Net	95,0	94,6	94,8	72,0	62,0	67,0
TR901	Trabzon	Brüt	102,2	103,0	102,6	110,4	101,4	106,0
		Net	96,5	96,0	96,2	83,2	78,1	80,7
TRB11	Tunceli	Brüt	105,7	105,0	105,4	111,6	104,4	108,0
		Net	97,2	95,7	96,5	82,2	78,2	80,2
TR334	Uşak	Brüt	105,9	105,5	105,7	97,2	99,1	98,1
		Net	98,6	98,6	98,6	77,6	81,0	79,3
TRB21	Van	Brüt	109,1	108,4	108,7	68,4	45,6	57,3
		Net	96,3	94,3	95,3	43,5	29,4	36,7
TR425	Yalova	Brüt	108,9	109,4	109,1	111,1	106,4	108,8
		Net	98,8	98,6	98,7	82,5	81,2	81,9
TR723	Yozgat	Brüt	98,6	98,7	98,6	84,1	70,2	77,3
		Net	91,8	91,2	91,5	65,2	56,9	61,1
TR811	Zonguldak	Brüt	108,1	106,6	107,4	106,0	93,2	99,6
		Net	99,7	99,8	99,7	82,2	73,7	78,0
TR	Türkiye	Brüt	107,4	107,8	107,6	99,1	87,3	93,3
		Net	98,6	98,2	98,4	72,4	66,1	69,3

3.1.4 Cinsiyet Bazında İşgücü Göstergeleri

Ülkemiz genelinde kurumsal olmayan 15+ yaştaki nüfusun işgücüne katılım oranı, 2011 yılında bir önceki yıla göre 1,1 puanlık artışla %49,9'a yükselirken, erkeklerde bu oran 0,9 puanlık artışla %71,7, kadınlarda 1,2 puanlık artışla %28,8 olarak gerçekleşmiştir (Bkz; Tablo186, Grafik 90).

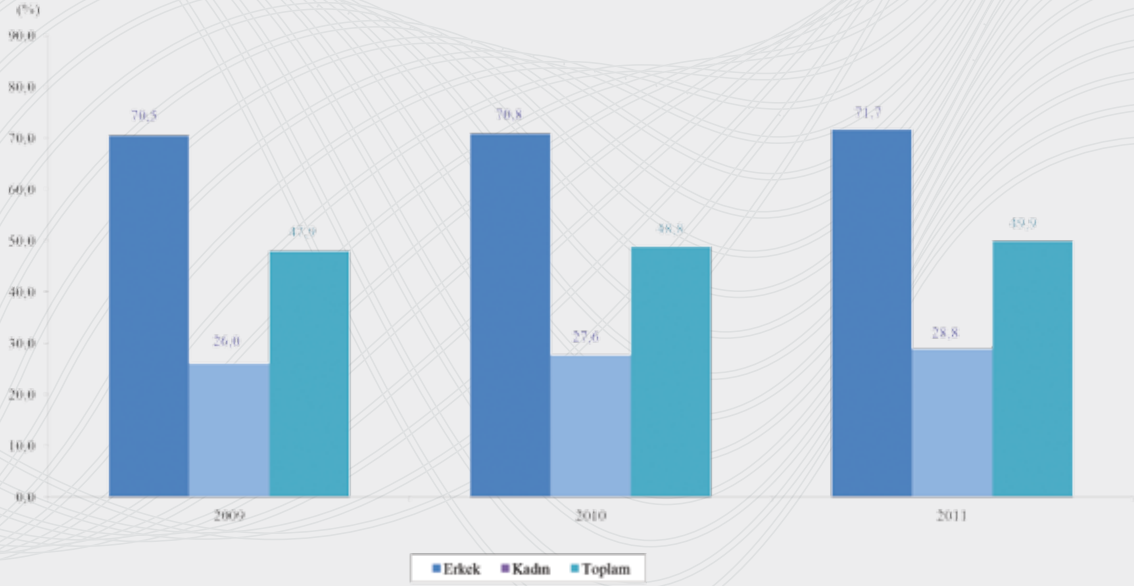
Tablo 186. Kurumsal Olmayan 15+ Yaşta Nüfusun Cinsiyete göre Yurt İçi İşgücü Piyasası Göstergeleri

Göstergeler	2009	2010	2011	(000 Kişi)		
				Değişim Oranı		
				2009	2010	2011
Erkek						
Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus	25.369	25.801	26.320	1,8	1,7	2,0
İşgücü	17.898	18.257	18.867	2,4	2,0	3,3
İstihdamda olanlar	15.406	16.170	17.137	-1,2	5,0	6,0
İşsiz sayısı	2.491	2.088	1.730	32,7	-16,2	-17,1
İşgücüne katılım oranı	70,5	70,8	71,7	0,6	0,4	1,3
İstihdam oranı	60,7	62,7	65,1	-3,0	3,3	3,8
İşsizlik oranı	13,9	11,4	9,2	29,9	-18,0	-19,3
Tarım dışı işsizlik oranı	16,0	13,2	10,7	30,1	-17,5	-18,9
Genç nüfusta işsizlik oranı ⁽¹⁾	25,4	21,0	17,1	26,4	-17,3	-18,6
Kadın						
Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus	26.317	26.740	27.273	1,8	1,6	2,0
İşgücü	6.851	7.383	7.859	8,2	7,8	6,4
İstihdamda olanlar	5.871	6.425	6.973	4,9	9,4	8,5
İşsiz sayısı	979	959	885	33,4	-2,0	-7,7
İşgücüne katılım oranı	26,0	27,6	28,8	6,1	6,2	4,3
İstihdam oranı	22,3	24,0	25,6	3,2	7,6	6,7
İşsizlik oranı	14,3	13,0	11,3	23,3	-9,1	-13,1
Tarım dışı işsizlik oranı	21,9	20,2	17,7	21,0	-7,8	-12,4
Genç nüfusta işsizlik oranı ⁽¹⁾	25,0	23,0	20,7	17,9	-8,0	-10,0
Toplam						
Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus	51.686	52.541	53.593	1,8	1,7	2,0
İşgücü	24.749	25.641	26.725	4,0	3,6	4,2
İstihdamda olanlar	21.277	22.594	24.110	0,4	6,2	6,7
İşsiz sayısı	3.470	3.046	2.615	32,9	-12,2	-14,1
İşgücüne katılım oranı	47,9	48,8	49,9	2,1	1,9	2,3
İstihdam oranı	41,2	43,0	45,0	-1,2	4,4	4,7
İşsizlik oranı	14,0	11,9	9,8	27,3	-15,0	-17,6
Tarım dışı işsizlik oranı	17,4	14,8	12,4	27,9	-14,9	-16,2
Genç nüfusta işsizlik oranı ⁽¹⁾	25,3	21,7	18,4	23,4	-14,2	-15,2

Kaynak: TÜİK.

(1): 15-24 yaş grubundaki kurumsal olmayan nüfustur.

Not: Yuvarlamadan dolayı, rakamlar farklılık gösterebilir.

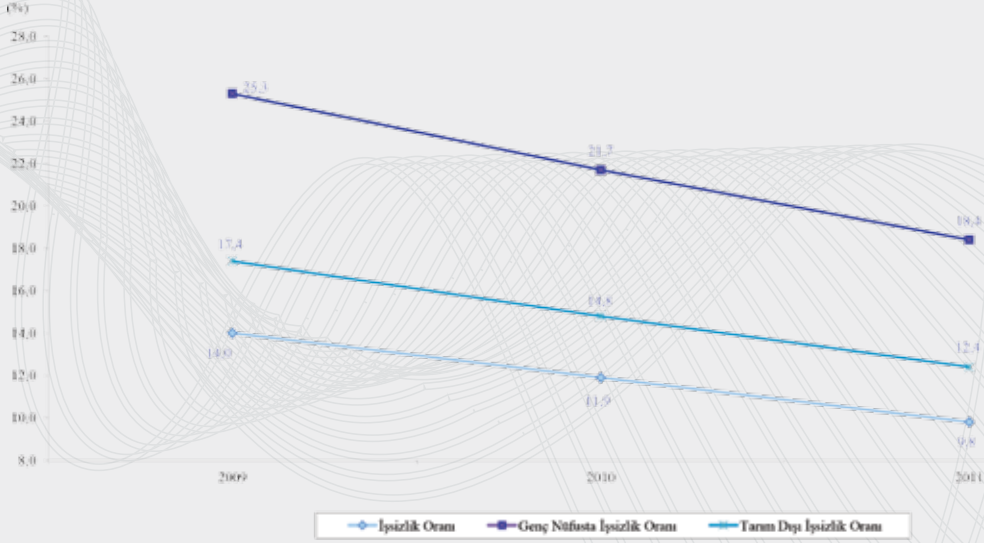
Kaynak: TÜİK.

Grafik 90. Yıllara göre Cinsiyet Bazında İşgücüne Katılım Oranları

Ülke genelinde kurumsal olmayan 15+ yaştaki nüfusun işgücüne katılım oranı 2010 yılında bir önceki yıla göre %1,9 oranında artış yönünde değişim gösterirken, 2011 yılında artış %2,3'e yükselmiştir. Erkekler için işgücüne katılım oranı bir önceki yıla göre 2010 ve 2011 yıllarında sırasıyla %6,2 ve %4,3 oranlarında olmuş ve 2011 yılında erkeklerin işgücüne katılım oranı azalan oranda bir değişim göstermiştir. Kadınlar içinde tabloya bakıldığında sırasıyla %4 ve %1,3 oranında artış yönünde değişim olmuştur.

İşsizlik oranı ülkemiz genelinde bir önceki yıla göre 2,1 puanlık azalışla %9,8'e, erkeklerde 2,2 puanlık azalışla %9,2'ye, kadınlarda 1,7 puanlık azalışla %11,3 seviyesine gerilemiştir. İşsizlik oranlarındaki 2011 yılında bir önceki yıla göre görülen değişim oranları erkek, kadın ve toplam bazında irdelendiğinde sırası ile %19,3, %13,1 ve %17,6 oranlarında azalış yönünde değişim göstermiştir. Bu sonuç aslında 2011 yılında erkek ve kadınların işgücüne katılım oranlarında gözlenen artışın da doğal bir sonucu olarak okunabilir.

Tarım dışı işsizlik oranı ülkemiz genelinde bir önceki yıla göre 2,4 puanlık azalışla %12,4 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu oran, erkeklerde 2,5 puanlık azalışla %10,7, kadınlarda da yine 2,5 puanlık azalışla %17,7 olmuştur. İşsizlik oranlarında azalışın daha çok tarım dışında gerçekleşmiş olduğu da bu sonuçlardan çıkarılmaktadır (Bkz, Grafik 91).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 91. Yıllara göre İşsizlik Oranları

15-24 yaş grubun esas alındığı genç nüfusta işsizlik oranı ise ülkemiz genelinde bir önceki yıla göre 3,3 puanlık azalışla %18,4 oranına, erkeklerde 3,9 puanlık azalışla %17,1 oranına, kadınlarda ise 2,3 puanlık azalışla %20,7 oranına gerilemiştir. Bu sonuçlara göre genç erkeklerde 2011 yılında görülen işsizlik oranı bir önceki yıla göre %18,6 oranında azalış yönünde değişim gösterirken, kadınlarda bu oran %10,0'larda kalmıştır. Genç erkeklerin genç kadınlara göre işgücüne katılım oranının daha yüksek olduğu çıkarımı da bu sonuçtan yapılabilir.

3.1.4.1 Bölgesel Düzeyde Cinsiyet Bazında İşgücü Göstergeleri

2011 yılında, İBBS Düzey-1'e göre 15+ yaşta kurumsal olmayan nüfusun işgücü göstergeleri cinsiyet bazında incelendiğinde; kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içinde erkek nüfus oranının en yüksek olduğu bölge %50,0 oranı ile TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgesi, kadın nüfus oranının en yüksek olduğu bölge de %51,6 oranı ile TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesidir.

Toplam işgücüne dâhil olanların sayısında; erkek oranının en yüksek olduğu bölge %85,7 oranı ile TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesi, kadın oranının en yüksek olduğu bölge %39,2 oranı ile TR9 (Doğu Karadeniz) bölgesidir.

Toplam istihdam edilenlerin sayısında; erkek oranının en yüksek olduğu bölge %85,3 oranı ile TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesi, kadın oranının en yüksek olduğu bölge %39,9 oranı ile TR9 (Doğu Karadeniz) bölgesidir.

Toplam işsiz sayısında; erkek oranının en yüksek olduğu bölge %88,8 oranı ile TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesi, kadın oranının en yüksek olduğu bölge de %44,1 oranı ile TR2 (Batı Marmara) ve TR3 (Ege) bölgesidir.

Toplam işgücüne dâhil olmayanların sayısında; erkek içindeki oranının en yüksek olduğu bölge %32,8 oranı ile TR9 (Doğu Karadeniz) bölgesi, kadın oranının en yüksek olduğu bölge %74,3 oranı ile TRB (Ortadoğu Anadolu) bölgesidir (Bkz, Tablo187).

Tablo 187. 2011 Yılı için 15+ Yaşta Kurumsal Olmayan Nüfusun İBBS Düzey-1'e göre Cinsiyet Bazında İşgücü Göstergeleri

Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	Erkek					Kadın					Toplam				
		Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus	İşgücüne Dahil Olanların Sayısı	İstihdam Edilenlerin Sayısı	İşsiz Sayısı	İşgücüne Dahil Olmayanların Sayısı	Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus	İşgücüne Dahil Olanların Sayısı	İstihdam Edilenlerin Sayısı	İşsiz Sayısı	İşgücüne Dahil Olmayanların Sayısı	Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus	İşgücüne Dahil Olanların Sayısı	İstihdam Edilenlerin Sayısı	İşsiz Sayısı	İşgücüne Dahil Olmayanların Sayısı
TR1	İstanbul	4.862	3.536	3.161	374	1.326	4.911	1.238	1.050	188	3.673	9.773	4.774	4.211	562	4.999
TR2	Batı Marmara	1.259	897	845	52	362	1.282	403	362	41	878	2.541	1.300	1.207	93	1.240
TR3	Ege	3.629	2.642	2.420	222	987	3.780	1.320	1.145	175	2.460	7.409	3.962	3.565	397	3.447
TR4	Doğu Marmara	2.615	1.901	1.741	160	714	2.649	811	706	105	1.838	5.264	2.712	2.447	265	2.552
TR5	Batı Anadolu	2.545	1.814	1.675	139	732	2.653	688	612	77	1.965	5.198	2.502	2.287	216	2.697
TR6	Akdeniz	3.260	2.401	2.161	239	859	3.429	1.137	1.001	136	2.292	6.689	3.538	3.162	375	3.151
TR7	Orta Anadolu	1.357	964	874	90	392	1.415	383	343	40	1.032	2.772	1.347	1.217	130	1.424
TR8	Batı Karadeniz	1.638	1.161	1.095	65	477	1.739	687	642	45	1.052	3.377	1.848	1.737	110	1.529
TR9	Doğu Karadeniz	942	673	623	50	270	988	434	414	21	554	1.930	1.107	1.037	71	824
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	696	520	466	54	176	697	211	204	7	486	1.393	731	670	61	662
TRB	Ortadoğu Anadolu	1.173	850	749	101	323	1.227	295	267	28	932	2.400	1.145	1.016	129	1.255
TRC	Güneydoğu Anadolu	2.345	1.510	1.327	183	835	2.503	251	228	23	2.252	4.848	1.761	1.555	206	3.087
TR	Türkiye	26.320	18.867	17.137	1.730	7.453	27.273	7.859	6.973	885	19.414	53.593	26.725	24.110	2.615	26.867

Kaynak: TÜİK.

Not: Yuvarlamadan dolayı, toplam rakamlar farklılık gösterebilir.

Kurumsal olmayan toplam erkek nüfusun %18,5'ini, işgücüne dâhil olan erkeklerin %18,7'sini, istihdam edilen erkeklerin %18,4'ünü, işsiz erkeklerin %21,6'sını ve işgücüne dâhil olmayanların %17,8'ini TR1 (İstanbul) bölgesi almaktadır. Tabloya kadınlar yönünden bakıldığında; kurumsal olmayan toplam kadın nüfusun %18,0'ını, işsiz kadınların %21,2'sini ve işgücüne dâhil olmayan kadınların %18,9'unu TR1 (İstanbul) bölgesi alırken, işgücüne dâhil olan kadınların %16,8'ini ve istihdam edilen kadınların %16,4'ünü TR3 (Ege) bölgesi almaktadır.

3.1.5 Ölümlülük Oranları

Türkiye geneli için ilk kez 2011 yılında yayımlanmaya başlanan ölüm istatistikleri, 2009 yılından itibaren MERNİS veri tabanından derlenmektedir. 2009 yılında gerçekleşen toplam 367.971 yetişkin ölümün %55,2'si olan 203.096'sı erkek, %44,8'i olan 164.875'i de kadın ölümüdür.

2009 yılında, toplam 17.354 bebek ölümünün ise %54,3'ü olan 9.417'si erkek bebek, %45,7'si olan 7.937'si kız bebek ölümüdür. Doğuşta cinsiyet oranının erkek bebekler lehine olması nedeni ile ölen bebek oranında da erkekler kızlara göre daha yüksek değere sahiptir.

2009 yılındaki yetişkin ölümlerinden ölüm nedeni belirlenmiş olan 280.531 yetişkin ölümünün %39,9'u dolaşım sistemi hastalıklarından kaynaklanmıştır. Bunu sırasıyla; %20,7 oranı ile habis urlar, %8,9 oranı ile solunum sistemi hastalıkları, %6,4 oranı ile endokrin (iç salgı bezi), beslenme ve metabolizmayla ilgili hastalıklar, %4 oranı ile dışsal yaralanma nedenleri ve zehirlenmeler ve %20,2 oranı ile diğer nedenler izlemiştir (Bkz. Tablo 188).

Tablo 188. Ölüm Nedenlerine göre Cinsiyet Bazında Oransal Dağılım

Ölüm Nedenleri	(2009 Yılı)		
	Erkek	Kadın	Toplam
Dolaşım sistemi hastalıkları	36,2	44,4	39,9
Habis urlar	24,4	16,0	20,7
Solunum sistemi hastalıkları	10,1	7,4	8,9
Endokrin (İç salgı bezi), beslenme ve metobolizmayla ilgili hastalıklar	4,8	8,3	6,4
Dışsal yaralanma nedenleri ve zehirlenmeler	4,9	2,8	4,0
Diğer	19,6	21,0	20,2
Toplam	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK.

Ölüm nedenleri cinsiyet düzeyinde incelendiğinde; ölen erkeklerde en yüksek orana yine dolaşım sistemi hastalıkları sahip olup, değer olarak da %36,2 olarak görülmektedir. Yetişkin kadınların da %44,4'ü dolaşım sistemi hastalıklarından ölmektedir.

3.1.5.1 Bölgesel Düzeyde Ölümlülük Oranları

2009 yılında, İBBS Düzey-1'e göre yetişkin ölümlerinin en yüksek olduğu bölge %15,5 oranı ile TR3 (Ege) bölgesi, en düşük olduğu bölge ise %3,0 oranı ile TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgesidir. Erkek ölümünün en yüksek orana sahip olduğu bölge %56,4 oranı

ile TR2 (Batı Marmara) bölgesi, en düşük olduğu bölge de %51,9 oranı ile TRB (Ortadoğu Anadolu) bölgesidir. Kadın ölümünün en yüksek orana sahip olduğu bölge %48,1 oranı ile TRB (Ortadoğu Anadolu) bölgesi, en düşük olduğu bölge de %43,6 oranı ile TR2 (Batı Marmara)'dır (Bkz, Tablo 189).

Bebek ölümlerinin yüksek değerine sahip olduğu bölge %20,4 oranı ile TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesi, en düşük olduğu bölge ise %2,3 oranı ile TR9 (Doğu Karadeniz) bölgesidir. Erkek bebek ölümü oranı %58,1 oranı ile TR2 (Batı Marmara) bölgesinde en yüksek değerini alırken, en düşük değerini de %49,8 oranı ile TRB (Ortadoğu Anadolu) bölgesi almaktadır.

Tablo 189. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-1'e göre Cinsiyet Bazında Yetişkin ve Bebek Ölümleri

(2009 Yılı)

Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	Ölüm Sayısı						Bebek Ölümü Sayısı					
		Erkek	Türkiye İçindeki Oranı	Kadın	Türkiye İçindeki Oranı	Toplam	Türkiye İçindeki Oranı	Erkek	Türkiye İçindeki Oranı	Kız	Türkiye İçindeki Oranı	Toplam	Türkiye İçindeki Oranı
TR1	İstanbul	29.771	55,5	23.911	44,5	53.682	14,6	1.307	54,6	1.088	45,4	2.395	13,8
TR2	Batı Marmara	12.784	56,4	9.880	43,6	22.664	6,2	280	58,1	202	41,9	482	2,8
TR3	Ege	31.730	55,7	25.257	44,3	56.987	15,5	1.022	55,3	826	44,7	1.848	10,6
TR4	Doğu Marmara	20.893	56,0	16.415	44,0	37.308	10,1	714	55,6	570	44,4	1.284	7,4
TR5	Batı Anadolu	17.843	54,2	15.087	45,8	32.930	8,9	782	54,5	652	45,5	1.434	8,3
TR6	Akdeniz	22.904	55,7	18.188	44,3	41.092	11,2	1.233	54,4	1.035	45,6	2.268	13,1
TR7	Orta Anadolu	11.956	55,6	9.533	44,4	21.489	5,8	444	56,1	348	43,9	792	4,6
TR8	Batı Karadeniz	17.181	55,0	14.044	45,0	31.225	8,5	457	54,9	375	45,1	832	4,8
TR9	Doğu Karadeniz	8.912	55,3	7.208	44,7	16.120	4,4	232	57,4	172	42,6	404	2,3
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	5.985	54,5	5.000	45,5	10.985	3,0	325	52,3	296	47,7	621	3,6
TRB	Ortadoğu Anadolu	8.419	51,9	7.788	48,1	16.207	4,4	725	49,8	731	50,2	1.456	8,4
TRC	Güneydoğu Anadolu	14.718	53,9	12.564	46,1	27.282	7,4	1.896	53,6	1.642	46,4	3.538	20,4
TR	Türkiye	203.096	55,2	164.875	44,8	367.971	100,0	9.417	54,3	7.937	45,7	17.354	100,0

Kaynak: TÜİK.

3.1.6 Ortanca Yaş

2009 yılında ülkemizde 28,8 olan ortanca yaş, 2010 yılında 4 aylık bir artış ile 29,2'ye ve 2011 yılında 5 aylık bir artış ile 29,7'ye ulaşmıştır. 2009-2011 yılları arasında ortanca yaş değerine göre ülkemiz nüfusunun 9 ay yaşlanmış olduğu söylenebilir (Bkz, Tablo 190).

Tablo 190. Yıllara göre Cinsiyet Bazında Ortanca Yaş

Yıllar	Ortanca Yaş					
	Erkek	Değişim Oranı	Kadın	Değişim Oranı	Toplam	Değişim Oranı
2009	28,3	1,1	29,3	1,1	28,8	1,1
2010	28,7	1,5	29,8	1,6	29,2	1,6
2011	29,1	1,6	30,3	1,6	29,7	1,6

Kaynak: TÜİK.

Erkek nüfus içinde, 2009 yılında 28,3 olan ortanca yaş, 2010 yılında 4 ay artarak 28,7'ye ve 2011 yılında da 4 ay artarak 29,1 yıla ulaşmıştır. Toplam nüfus için var olan trend erkek nüfus içinde geçerli olup, 2011 yılında erkek nüfus, 2009 yılına göre 8 ay yaşlanarak 29,1 ortanca değerine sahiptir.

Kadın nüfus içinde 2009 yılında 29,3 olan ortanca yaş değeri 2010 yılında 5 ay artarak 29,8 değerine ve 2011 yılında da 5 ay artarak 30,3 değerine ulaşmıştır. Kadın nüfus ortanca yaş değerinde 2011 yılında 2009 yılına göre 10 ay yaşlanarak ulaşmıştır

Bu sonuçlar, kadın nüfus ortanca yaş değerinin, erkeklerden daha büyük değere sahip olduğu ve 2009 yılında kadın-erkek ortanca yaş değeri arasındaki fark 10 ay iken, bu fark 2011 yılında 1 yıla ulaştığı biçiminde de okunabilir.

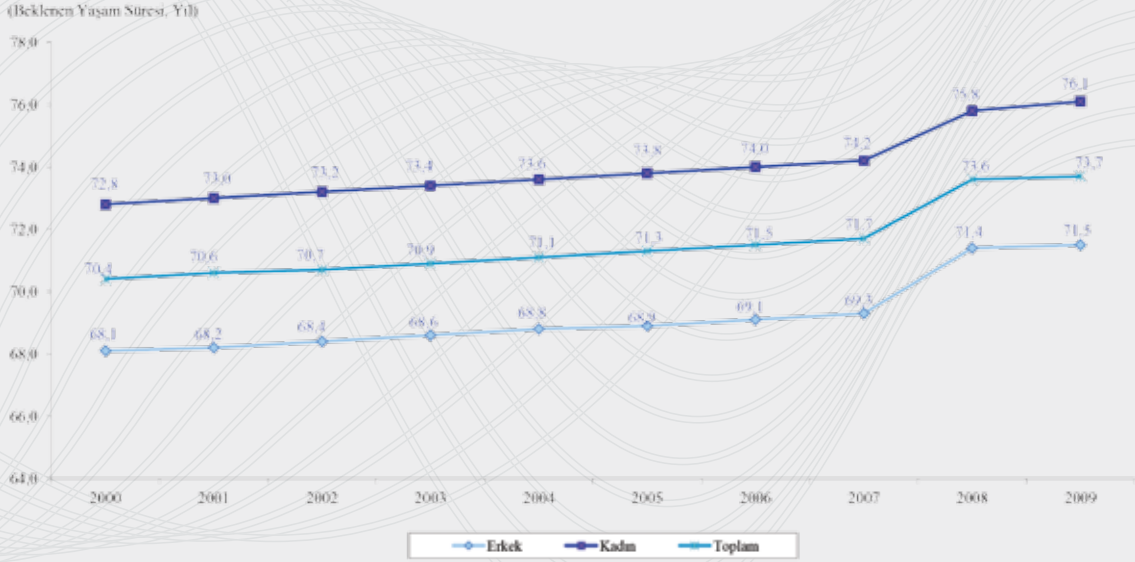
3.1.7 Doğuştaki Yaşam Beklentisi

Ülkemizde doğuştaki beklenen yaşam süresi 2000 yılında 70,4 yıl iken, 2009 yılında sadece 2 aylık bir artışla 2001 yılında 70,6 yıla, 2002 yılında 1 aylık artışla 70,7 yıla, 2003 yılında da 2 aylık artışla 70,9 yıla, 2004 yılında 2 aylık artışla 71,1, 2005-2007 yılları arasında da yıllık 2'şer aylık artışlarla 2007 yılında 71,7 yıla ancak, 2008 yılında 1,9 yıllık maksimum artışla 73,7 yıla ulaşmıştır. 2008 ve 2009 yılları arasında da yıllık birer aylık artışla 73,7 yıl olmuştur. 2000-2009 yılları arasında doğuştaki beklenen yaşam süresi 3,3 yıl daha uzamıştır (Bkz; Tablo 191, Grafik 92).

Tablo 191. Yıllara göre Doğuştaki Beklenen Yaşam Süresi

Yıllar	Doğuştaki Beklenen Yaşam Süresi			Bir önceki Yıla göre Fark		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
2000	68,1	72,8	70,4	1,0	1,0	1,0
2001	68,2	73,0	70,6	0,1	0,2	0,2
2002	68,4	73,2	70,7	0,2	0,2	0,1
2003	68,6	73,4	70,9	0,2	0,2	0,2
2004	68,8	73,6	71,1	0,2	0,2	0,2
2005	68,9	73,8	71,3	0,1	0,2	0,2
2006	69,1	74,0	71,5	0,2	0,2	0,2
2007	69,3	74,2	71,7	0,2	0,2	0,2
2008	71,4	75,8	73,6	2,1	1,6	1,9
2009	71,5	76,1	73,7	0,1	0,3	0,1

Kaynak: NVİGM.

Kaynak: TÜİK.

Grafik 92. Yıllara göre Doğu'da Beklenen Yaşam Süresi

Erkek nüfus için, doğu'da beklenen yaşam süreleri 2000-2009 yılları arasında incelendiğinde 2000 yılında 68,1 yıl olan beklenen yaşam süresi 2001-2007 yılları arasında 1 ile 2 ay arasında değişen artışlarla 2007 yılında 69,3 yıla ulaşmış, 2008 yılında ise maksimum 2,1 yıllık artışla erkeklerde doğu'da beklenen yaşam süresi, 71,4 yıl olmuş ve 2009 yılında da yine 1 aylık artışla 71,5 yıla ulaşmıştır. 2000 yılı ile 2009 yılında erkeklerin doğu'da beklenen yaşam süreleri kıyaslandığında da 3,4 yıllık bir artış söz konusu olmuştur.

Kadın nüfus içinde 2000 yılında doğu'da beklenen yaşam süresi 72,8 yıl iken, 2001-2007 yılları arasında her yıl ikişer ay artmak üzere 2007 yılında 74,2 yıla ulaşmış, 2008 yılında ise toplam ve erkek nüfusta olduğu gibi 1,6 yıllık maksimum artışla 75,8 yıla ve 2009 yılında da 76,1 yıla 3 aylık artışla erişmiştir.

2000-2009 yılları arasında özellikle 2008 yılında; kadınların ve erkeklerin doğu'da beklenen yaşam süresinde sırası ile 1,6 ve 3,4 yıllık değer artışları diğer yıllara göre oldukça dikkat çekmektedir.

3.2 Çalışma Hayatı

3.2.1 İstihdam

Ekonomik krizin etkisiyle artan işsizliğe rağmen 2009 yılında bir önceki yıla göre 83 bin kişiye ilave istihdam yaratılırken, 2010 yılında 1 milyon 317 bin kişiye ilave istihdam sağlanmıştır. İstihdam olanaklarındaki iyileşmenin devam etmesiyle, 2011 yılında istihdam edilenlerin sayısı 2 puanlık artışla %45,0'a yükselmiş ve 24.110 bin kişiye istihdam yaratılmıştır. Bir önceki yıla göre ilave 1 milyon 516 bin kişiye sağlanan istihdamın 967 binini erkekler, 548 binini de kadınlar oluşturmuştur. Erkekler için istihdam oranı bir önceki yıla göre 2,4 puanlık artışla %65,1 oranına yükselerek 17.137 bine, kadınlar için de 1,6 puanlık artışla %25,6 oranına yükselerek 6.973 bine ulaşmıştır (Bkz, Tablo 186).

2011 yılında bir önceki yıla kıyasla istihdam oranı toplam düzeyde %4,7 oranında artarken, erkeklerde %3,8 oranında, kadınlarda ise %6,7 oranında artış göstermiştir.

Sektörlere göre istihdam incelendiğinde, 2011 yılında ülkemiz genelinde istihdam oranında en fazla artış gösteren sektörün tarım sektörü olduğu görülmektedir. Kriz nedeniyle 2010 yılında tarım sektörüne yönelen işgücü, aynı eğilimini 2011 yılında da sürdürmüştür. 2011 yılında bir önceki yıla göre 0,4 puanlık düşüğe karşın %8,1 oranında artış kaydeden tarım sektöründe istihdam edenlerin sayısı 6.143 bine yükselmiştir. 2011 yılı Ocak ayında 17.060 bin kişi olan tarım dışı istihdam yılın son ayına göre %6,0 oranında artış göstererek 18.079 bine ulaşırken, tarım istihdamı aynı aylarda %3,7 oranında artış göstererek 5.401 binden 5.599 bine yükselmiştir (Bkz; Tablo 192, Grafik 93, Grafik 94).

2011 yılında sanayi sektöründe istihdam edilenlerin sayısı ise bir önceki yıla göre %7,6 oranında artarak 6.380 bine, hizmet sektöründe istihdam edilenlerin sayısı da %5,5 oranında artarak 11.587 bine ulaşmıştır. 2011 yılında toplam istihdam içerisinde sektörlere göre istihdam edilenlerin oranları 2010 yılı ile kıyaslandığında; tarım sektöründe %25,5 oranında aynı değerde kalma gibi bir durum sergilerken, sanayi sektöründe 0,3 puanlık artış ile %26,5'lik bir orana ulaşmış ve hizmet sektöründe ise 0,5 puanlık azalışla %48,1 oranına gerilemiştir. Toplam içinde tarım ve sanayi sektörlerinin payı artarken, hizmet sektörünün payı azalmıştır.

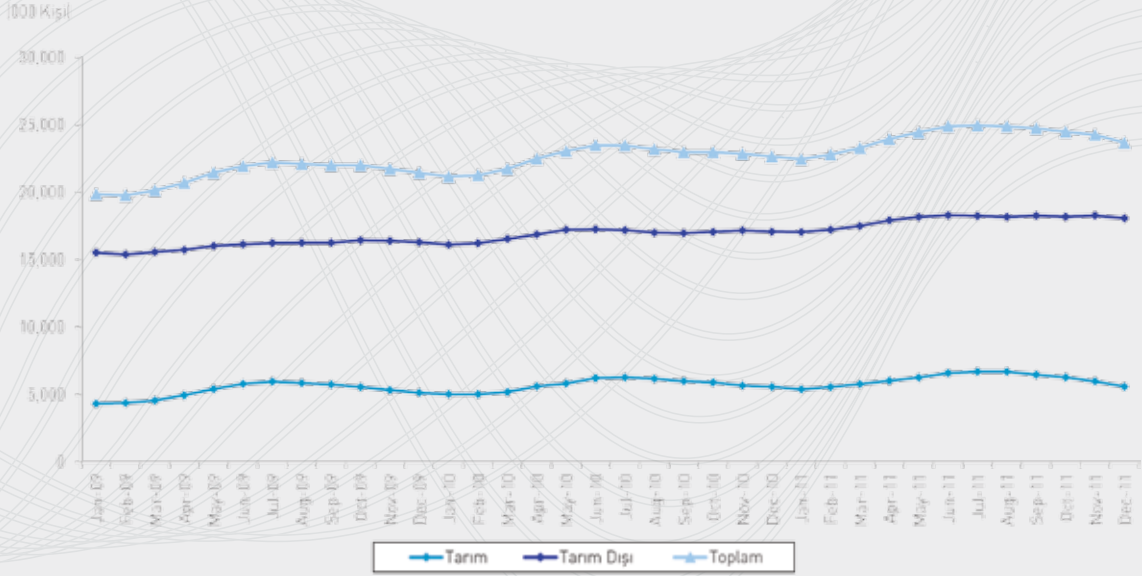
Tablo 192. 15+ Yaşta Kurumsal Olmayan Nüfusun Sektörlere göre İstihdamı

Sektörler	2009	2010	2011	(000 Kişi)					
				Toplam İçindeki Oranı			Değişim Oranı		
				2009	2010	2011	2009	2010	2011
Türkiye									
Tarım	5.240	5.683	6.143	24,6	25,2	25,5	4,5	8,5	8,1
Sanayi ⁽¹⁾	5.385	5.927	6.380	25,3	26,2	26,5	-5,2	10,1	7,6
Hizmet	10.652	10.985	11.587	50,1	48,6	48,1	1,5	3,1	5,5
Toplam	21.277	22.594	24.110	100,0	100,0	100,0	0,4	6,2	6,7
Kent									
Tarım	589	701	783	4,3	4,8	5,0	-9,0	19,0	11,7
Sanayi ⁽¹⁾	4.398	4.888	5.158	31,8	33,3	33,3	-6,3	11,1	5,5
Hizmet	8.852	9.090	9.567	64,0	61,9	61,7	2,1	2,7	5,2
Toplam	13.839	14.679	15.508	100,0	100,0	100,0	-1,2	6,1	5,6
Kır									
Tarım	4.651	4.981	5.360	62,5	62,9	62,3	6,5	7,1	7,6
Sanayi ⁽¹⁾	987	1.039	1.222	13,3	13,1	14,2	-0,3	5,3	17,6
Hizmet	1.800	1.895	2.021	24,2	23,9	23,5	-1,4	5,3	6,6
Toplam	7.438	7.915	8.603	100,0	100,0	100,0	3,5	6,4	8,7

Kaynak: TÜİK.

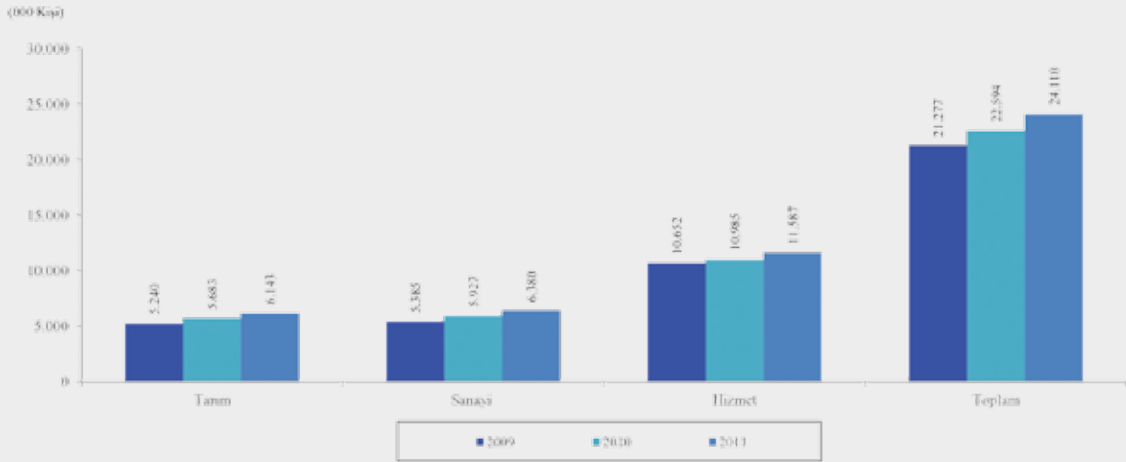
(1): Sanayi sektörü, inşaat sektörünü de kapsamaktadır.

Not: Yuvarlamadan dolayı, toplam rakamlar farklılık gösterebilir.

Kaynak: TÜİK.

Grafik 93. Aylara göre 15+ Yaşta Kurumsal Olmayan Nüfusun Tarım ve Tarım Dışı Sektörde İstihdamı

Kaynak: TÜİK.

Grafik 94. Yıllara göre 15+ Yaşta Kurumsal Olmayan Nüfusun Sektörel İstihdamı

Kentsel yerleşim yerlerinde istihdam, bir önceki yıla göre 0,5 puan azalarak %5,6 oranında artış göstermiş ve 15.508 bin kişi istihdam edilmiştir. Sektörler düzeyinde 2011 yılında, bir önceki yıla göre en fazla artış %11,7 oranı ile yine tarım sektöründe olurken bunu, %5,5 oranı ile sanayi sektörü ve %5,2 oranı ile hizmet sektörü izlemiştir. Kentsel yerleşim yerlerinde, sektörler düzeyinde istihdam edilenlerin oranı 2011 ve 2010 yılı itibari ile kıyaslandığında, tarım sektörü 2011 yılında bir önceki yıla göre 0,2 puanlık artışla %4,8 oranında bir pay alırken, sanayi sektörü hiç değişim göstermemiş ve %33,3 oranına, hizmet sektörü de 0,2 puanlık azalışla %61,7 oranına sahiptir.

Kırsal yerleşim yerlerinde istihdam ise bir önceki yıla göre 2,3 puan artarak %8,7 oranında artmış, istihdam edilenlerin sayısı 8.603 bin kişi olmuştur. Sektörlere göre en fazla

artış %17,6 oranı ile sanayi sektöründe olurken bunu, %7,6 oranı ile tarım sektörü ve %6,6 oranı ile hizmet sektörü izlemiştir.

Kırsal yerleşim yerlerinde 2010 ve 2011 yılı itibari ile istihdam edenlerin sektör içindeki oranları kıyaslandığında, tarım sektörünün payı 0,6 puanlık azalışla 2011 yılında %62,3 oranına, sanayi sektörünün payı 1,1 puanlık artışla %14,2 ve hizmet sektörünün payı da 0,4 puanlık azalışla %23,5 oranına sahiptir.

2011 yılında kentsel yerleşim yerlerinde istihdam edilenlerin tarım sektörü içindeki oranını artarken, sanayi sektöründeki oranı değişmemiş ancak, kırsal yerleşim yerlerinde ise tarım sektöründe istihdam edilenlerin oranı azalırken, sanayi sektöründe istihdam edilenlerin oranının artması dikkat çekici bir durumdur.

3.2.2 Bölgesel Düzeyde İstihdam

2011 yılında, İBBS Düzey-1'e göre işsizlik ve istihdam oranları incelendiğinde; toplam ve kadın işsizlik oranının en yüksek olduğu bölge sırası ile %11,8 ve %15,2 oranları ile TR1 (İstanbul) bölgesidir. Erkek işsizlik oranının en yüksek olduğu bölge ise %12,1 oranı ile TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesidir. Toplam bazda işsizlik oranında en yüksek orana sahip bölge TR1 (İstanbul)'un ardından %11,7 oranı ile TRC (Güneydoğu Anadolu), %11,2 oranı ile TRB (Ortadoğu Anadolu) bölgeleri gelmektedir (Bkz, Tablo 193).

Tablo 193. 2011 Yılı için İBBS Düzey-1 ve Cinsiyete göre 15+ Yaştaki Kurumsal Olmayan Nüfusun İstihdam ve İşsizlik Oranları

Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	İşsizlik Oranı			İşsizlik Oranı (Erkek/Kadın)	İstihdam Oranı			İstihdam Oranı (Erkek/Kadın)
		Erkek	Kadın	Toplam		Erkek	Kadın	Toplam	
TR1	İstanbul	10,6	15,2	11,8	0,7	65,0	21,4	43,1	3,0
TR2	Batı Marmara	5,8	10,2	7,1	0,6	67,1	28,3	47,5	2,4
TR3	Ege	8,4	13,3	10,0	0,6	66,7	30,3	48,1	2,2
TR4	Doğu Marmara	8,4	13,0	9,8	0,6	66,6	26,7	46,5	2,5
TR5	Batı Anadolu	7,6	11,2	8,6	0,7	65,8	23,1	44,0	2,8
TR6	Akdeniz	10,0	12,0	10,6	0,8	66,3	29,2	47,3	2,3
TR7	Orta Anadolu	9,3	10,5	9,7	0,9	64,4	24,2	43,9	2,7
TR8	Batı Karadeniz	5,6	6,5	6,0	0,9	66,9	36,9	51,4	1,8
TR9	Doğu Karadeniz	7,5	4,7	6,4	1,6	66,1	41,9	53,7	1,6
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	10,4	3,3	8,3	3,2	66,9	29,2	48,1	2,3
TRB	Ortadoğu Anadolu	11,8	9,4	11,2	1,3	63,9	21,8	42,4	2,9
TRC	Güneydoğu Anadolu	12,1	9,1	11,7	1,3	56,6	9,1	32,1	6,2
TR	Türkiye	9,2	11,3	9,8	0,8	65,1	25,6	45,0	2,5

Kaynak: TÜİK.

Erkek işsizlik oranında %12,1 oranı ile TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesini, %11,8 oranı ile TRB (Ortadoğu Anadolu) bölgesi ve %10,4 oranı ile TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgesi en yüksek işsizlik oranları ile takip etmektedir.

Kadın işsizlik oranlarında da TR1 (İstanbul) bölgesini, %13,3 oranı ile TR3 (Ege) bölgesi ve %13,0 oranı ile TR4 (Doğu Marmara) bölgesi izlemektedir.

Cinsiyetler arası işsizlik oranı bölge düzeyinde; TR1 (İstanbul) ve TR5 (Batı Anadolu) bölgelerinde erkek işsizlik oranlarının, kadın işsizlik oranlarından daha az olduğu ve oransal değerinde 0,7 olduğu görülmektedir. TR2 (Batı Marmara), TR3 (Ege), TR4 (Doğu Marmara) bölgelerinde de kadın işsizlik oranının, erkek işsizlik oranından daha fazla olduğu dikkati çekmektedir. Ancak, TRA (Kuzeydoğu Anadolu), TRB (Ortadoğu Anadolu) ve TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgelerinde ise durum tersine dönmekte erkek işsizlik oranının, kadın işsizlik oranından daha fazla olduğu görülmektedir.

Toplam istihdam oranının %53,7 ve kadın istihdam oranının %41,9 oranları ile en yüksek olduğu bölge TR9 (Doğu Karadeniz) bölgesidir. Erkek istihdam oranının en yüksek olduğu bölge ise %67,1 oranı ile TR2 (Batı Marmara) bölgesidir. İstihdam oranları bölgeler itibari ile toplam bazda, TR9 (Doğu Karadeniz) bölgesinin ardından %51,4 oranı ile TR8 (Batı Karadeniz), %48,1 oranı ile de TR3 (Ege) bölgesi ilk üçteki bölgelerdir. Erkek istihdamında da TR2 (Batı Marmara) bölgesinin ardından %66,9 oranı ile TR8 (Batı Karadeniz) ve TRA (Kuzeydoğu Anadolu) bölgelerinin ardından 2. ve 3. sırayı alan bölgelerdir.

Kadın istihdam oranı TR9 (Doğu Karadeniz) bölgesinin ardından, %36,9 oranı ile TR8 (Batı Karadeniz) bölgesi ve %30,3 oranı ile de TR3 (Ege) bölgeleri en yüksek orana sahip ilk 3 bölgedir.

Erkek ve kadın istihdam oranları bölge düzeyinde kıyaslamalı olarak incelendiğinde, erkek istihdamının kadın istihdamına göre en yüksek olduğu bölge 3,0 değeri ile TR1 (İstanbul) bölgesindedir. Bu rakamı, TR1 (İstanbul) bölgesinde istihdam edilen erkek oranının, kadın istihdam oranının 3 katı olduğu biçiminde okumak da mümkündür.

2011 yılında 15+ yaştaki kurumsal olmayan erkek nüfusun Türkiye genelinde sektörlere göre istihdam oranları analiz edildiğinde %50,3 oranı ile hizmet, %31,1 oranı ile sanayi ve %18,7 oranı ile de tarım sektöründe istihdam ettiği görülmektedir. Toplam istihdamda olan erkeklerin, %18,5'i TR1 (İstanbul), %14,1'i TR3 (Ege) ve %12,6'sı da TR6 (Akdeniz) bölgesinde istihdam etmektedir. Yine toplam istihdamda olan erkekler içinde TR1 (İstanbul) bölgesinde %10,5'i hizmet ve %7,8'i de sanayi sektöründe çalışmaktadır. Türkiye'de toplam istihdamda olan erkek oranları içinde TR3 (Ege) ve TR6 (Akdeniz) bölgelerinde sanayi sektöründe istihdam olan erkek oranı %6,7 değeri ile de dikkati çekmektedir (Bkz; Tablo 194, Grafik 95).

Aynı tabloya kadınlar için bakıldığında da kadınlar, Türkiye genelinde %42,6 oranı ile hizmet, %42,2 oranı ile tarım ve %15,2 oranı ile de sanayi sektöründe istihdam etmektedir. Özellikle kadın istihdam oranının tarım sektöründe çok yüksek oranda çıkması kırsal kesimde kadınların ücretsiz aile işçisi olarak çalışmasından kaynaklanmaktadır. Toplam kadın istihdamında TR1 (İstanbul) bölgesi %15,1 oranına, TR3 (Ege) bölgesi %16,4 oranına, TR6 (Akdeniz) bölgesi %14,4 oranına sahip ilk 3'teki bölgelerdir. TR1 (İstanbul) bölgesindeki kadınlar %10,2 oranı ile hizmet sektöründe, TR3 (Ege) ve TR6 (Akdeniz) bölgelerinde, %7,2 oranı ile tarım sektöründe istihdam eden kadınlar, toplam kadın istihdamı içinde en yüksek oranlara sahip sektörler olarak dikkati çekmektedir.

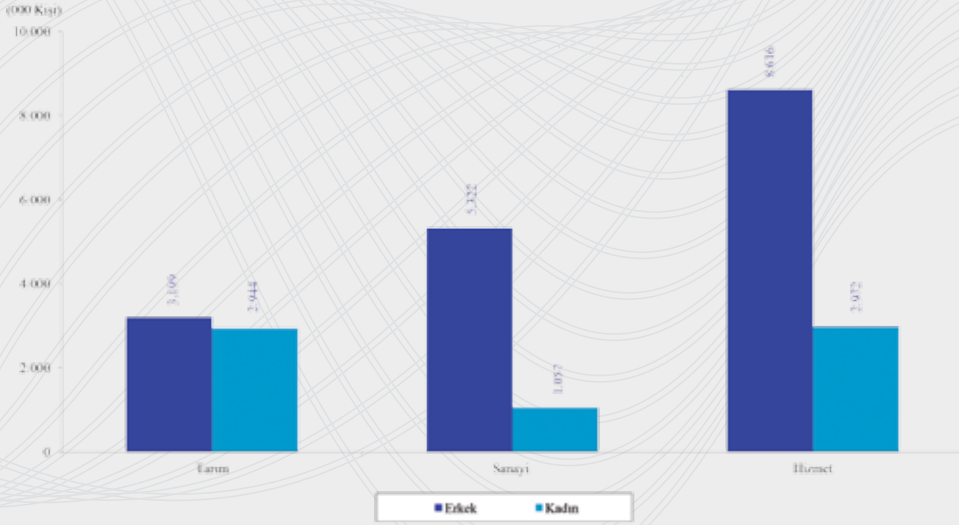
Tablo 194. 2011 Yılı 15+ Yaştaki Kurumsal Olmayan Nüfusun İBBS Düzey-1 ve Cinsiyete göre Çalıştığı Sektörler

Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	Sektörler	(000 Kişi)						
			Erkek		Kadın		Toplam		İstihdam Edilen (Erkek/Kadın) Nüfus
			Sayı	Türkiye İçindeki Oranı	Sayı	Türkiye İçindeki Oranı	Sayı	Toplam İçindeki Oranı	
TR1	İstanbul	Tarım	19	0,1	4	0,1	23	0,1	4,8
		Sanayi ⁽¹⁾	1.339	7,8	339	4,9	1.678	7,0	3,9
		Hizmet	1.804	10,5	708	10,2	2.512	10,4	2,5
		Toplam	3.162	18,5	1.051	15,1	4.213	17,5	3,0
TR2	Batı Marmara	Tarım	206	1,2	145	2,1	351	1,5	1,4
		Sanayi ⁽¹⁾	277	1,6	74	1,1	351	1,5	3,7
		Hizmet	362	2,1	143	2,1	505	2,1	2,5
		Toplam	845	4,9	362	5,2	1.207	5,0	2,3
TR3	Ege	Tarım	553	3,2	502	7,2	1.055	4,4	1,1
		Sanayi ⁽¹⁾	712	4,2	168	2,4	880	3,6	4,2
		Hizmet	1.154	6,7	475	6,8	1.629	6,8	2,4
		Toplam	2.419	14,1	1.145	16,4	3.564	14,8	2,1
TR4	Doğu Marmara	Tarım	204	1,2	206	3,0	410	1,7	1,0
		Sanayi ⁽¹⁾	760	4,4	190	2,7	950	3,9	4,0
		Hizmet	776	4,5	310	4,4	1.086	4,5	2,5
		Toplam	1.740	10,2	706	10,1	2.446	10,1	2,5
TR5	Batı Anadolu	Tarım	191	1,1	143	2,1	334	1,4	1,3
		Sanayi ⁽¹⁾	458	2,7	73	1,0	531	2,2	6,3
		Hizmet	1.025	6,0	396	5,7	1.421	5,9	2,6
		Toplam	1.674	9,8	612	8,8	2.286	9,5	2,7
TR6	Akdeniz	Tarım	523	3,1	504	7,2	1.027	4,3	1,0
		Sanayi ⁽¹⁾	496	2,9	82	1,2	578	2,4	6,0
		Hizmet	1.143	6,7	415	6,0	1.558	6,5	2,8
		Toplam	2.162	12,6	1.001	14,4	3.163	13,1	2,2
TR7	Orta Anadolu	Tarım	251	1,5	217	3,1	468	1,9	1,2
		Sanayi ⁽¹⁾	249	1,5	29	0,4	278	1,2	8,6
		Hizmet	375	2,2	97	1,4	472	2,0	3,9
		Toplam	875	5,1	343	4,9	1.218	5,1	2,6
TR8	Batı Karadeniz	Tarım	375	2,2	432	6,2	807	3,3	0,9
		Sanayi ⁽¹⁾	258	1,5	50	0,7	308	1,3	5,2
		Hizmet	462	2,7	161	2,3	623	2,6	2,9
		Toplam	1.095	6,4	643	9,2	1.738	7,2	1,7
TR9	Doğu Karadeniz	Tarım	229	1,3	326	4,7	555	2,3	0,7
		Sanayi ⁽¹⁾	137	0,8	16	0,2	153	0,6	8,6
		Hizmet	256	1,5	72	1,0	328	1,4	3,6
		Toplam	622	3,6	414	5,9	1.036	4,3	1,5
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	Tarım	185	1,1	165	2,4	350	1,5	1,1
		Sanayi ⁽¹⁾	81	0,5	7	0,1	88	0,4	11,6
		Hizmet	200	1,2	32	0,5	232	1,0	6,3
		Toplam	466	2,7	204	2,9	670	2,8	2,3
TRB	Ortadoğu Anadolu	Tarım	210	1,2	193	2,8	403	1,7	1,1
		Sanayi ⁽¹⁾	177	1,0	10	0,1	187	0,8	17,7
		Hizmet	363	2,1	64	0,9	427	1,8	5,7
		Toplam	750	4,4	267	3,8	1.017	4,2	2,8
TRC	Güneydoğu Anadolu	Tarım	254	1,5	109	1,6	363	1,5	2,3
		Sanayi ⁽¹⁾	378	2,2	21	0,3	399	1,7	18,0
		Hizmet	694	4,0	98	1,4	792	3,3	7,1
		Toplam	1.326	7,7	228	3,3	1.554	6,4	5,8
TR	Türkiye	Tarım	3.199	18,7	2.944	42,2	6.143	25,5	1,1
		Sanayi ⁽¹⁾	5.322	31,1	1.057	15,2	6.380	26,5	5,0
		Hizmet	8.616	50,3	2.972	42,6	11.587	48,1	2,9
		Toplam	17.137	100,0	6.973	100,0	24.110	100,0	2,5

Kaynak: TÜİK.

(1): Sanayi sektörü, inşaat sektörünü de kapsamaktadır.

Not: Yuvarlamadan dolayı, toplam rakamları farklılık gösterebilir.

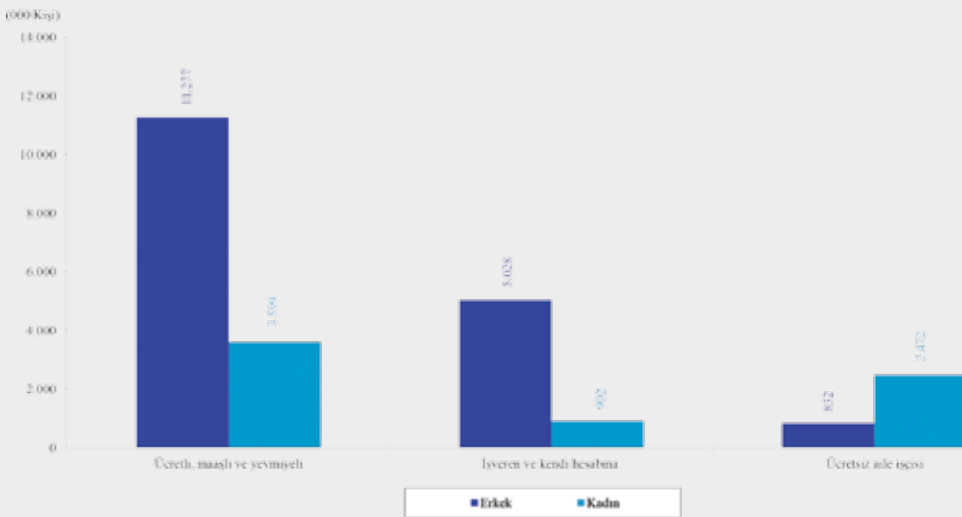

Kaynak: TÜİK.

Grafik 95. 2011 Yılı 15+ Yaşta Kurumsal Olmayan Nüfusun Cinsiyete göre Çalıştığı Sektörler

TRC (Güneydoğu Anadolu) bölgesinde sanayi sektöründe istihdam eden erkek oranı, kadın oranının 18,0 katı iken, TRB (Ortadoğu Anadolu) bölgesinde yine sanayi sektöründe çalışan erkek oranı kadın oranının 17,7 katıdır. Genel olarak 12 bölgede de sanayi sektöründe istihdam eden erkek oranı ile kadın oranı arasındaki makas, diğer sektörler için çok daha açıktır.

2011 yılında 15+ yaşta kurumsal olmayan nüfusun Türkiye genelinde ve toplam bazda %61,7'si ücretli maaşlı, yevmiyeli olarak istihdam ederken, %24,6'sı müteşebbis olarak ve %13,7'si de ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır (Bkz; Tablo195, Grafik 96).

Kaynak: TÜİK.

Grafik 96. 2011 Yılı 15+ Yaşta Kurumsal Olmayan Çalışan Nüfusun Cinsiyete göre İşteki Durumu

Tablo 195. 2011 Yılı 15+ Yaştaki Kurumsal Olmayan Çalışan Nüfusun İBBS Düzey-1 ve Cinsiyete göre İşteki Durumu

Bölge Kodu	İBBS Düzey-1	İşteki Durum	Erkek		Kadın		Toplam		(000 Kişi) İstihdam Edilen (Erkek/ Kadın) Nüfus
			Sayı	Türkiye İçindeki Oranı	Sayı	Türkiye İçindeki Oranı	Sayı	Toplam İçindeki Oranı	
			TR1	İstanbul	Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	2.516	14,7	930	
		İşveren ve kendi hesabına	633	3,7	99	1,4	732	3,0	6,4
		Ücretsiz aile işçisi	13	0,1	21	0,3	34	0,1	0,6
		Toplam	3.162	18,5	1.050	15,1	4.212	17,5	3,0
TR2	Batı Marmara	Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	513	3,0	179	2,6	692	2,9	2,9
		İşveren ve kendi hesabına	283	1,7	39	0,6	322	1,3	7,3
		Ücretsiz aile işçisi	48	0,3	144	2,1	192	0,8	0,3
		Toplam	844	4,9	362	5,2	1.206	5,0	2,3
TR3	Ege	Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	1.494	8,7	585	8,4	2.079	8,6	2,6
		İşveren ve kendi hesabına	800	4,7	101	1,4	901	3,7	7,9
		Ücretsiz aile işçisi	126	0,7	458	6,6	584	2,4	0,3
		Toplam	2.420	14,1	1.144	16,4	3.564	14,8	2,1
TR4	Doğu Marmara	Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	1.279	7,5	439	6,3	1.718	7,1	2,9
		İşveren ve kendi hesabına	410	2,4	99	1,4	509	2,1	4,1
		Ücretsiz aile işçisi	53	0,3	168	2,4	221	0,9	0,3
		Toplam	1.742	10,2	706	10,1	2.448	10,2	2,5
TR5	Batı Anadolu	Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	1.199	7,0	415	6,0	1.614	6,7	2,9
		İşveren ve kendi hesabına	418	2,4	65	0,9	483	2,0	6,4
		Ücretsiz aile işçisi	59	0,3	132	1,9	191	0,8	0,4
		Toplam	1.676	9,8	612	8,8	2.288	9,5	2,7
TR6	Akdeniz	Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	1.345	7,8	452	6,5	1.797	7,5	3,0
		İşveren ve kendi hesabına	697	4,1	166	2,4	863	3,6	4,2
		Ücretsiz aile işçisi	119	0,7	384	5,5	503	2,1	0,3
		Toplam	2.161	12,6	1.002	14,4	3.163	13,1	2,2
TR7	Orta Anadolu	Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	507	3,0	106	1,5	613	2,5	4,8
		İşveren ve kendi hesabına	290	1,7	45	0,6	335	1,4	6,4
		Ücretsiz aile işçisi	77	0,4	192	2,8	269	1,1	0,4
		Toplam	874	5,1	343	4,9	1.217	5,0	2,5
TR8	Batı Karadeniz	Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	560	3,3	178	2,6	738	3,1	3,1
		İşveren ve kendi hesabına	425	2,5	77	1,1	502	2,1	5,5
		Ücretsiz aile işçisi	110	0,6	387	5,5	497	2,1	0,3
		Toplam	1.095	6,4	642	9,2	1.737	7,2	1,7
TR9	Doğu Karadeniz	Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	302	1,8	78	1,1	380	1,6	3,9
		İşveren ve kendi hesabına	284	1,7	136	2,0	420	1,7	2,1
		Ücretsiz aile işçisi	37	0,2	200	2,9	237	1,0	0,2
		Toplam	623	3,6	414	5,9	1.037	4,3	1,5
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	227	1,3	33	0,5	260	1,1	6,9
		İşveren ve kendi hesabına	175	1,0	29	0,4	204	0,8	6,0
		Ücretsiz aile işçisi	63	0,4	142	2,0	205	0,9	0,4
		Toplam	465	2,7	204	2,9	669	2,8	2,3
TRB	Ortadoğu Anadolu	Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	436	2,5	65	0,9	501	2,1	6,7
		İşveren ve kendi hesabına	242	1,4	23	0,3	265	1,1	10,5
		Ücretsiz aile işçisi	71	0,4	179	2,6	250	1,0	0,4
		Toplam	749	4,4	267	3,8	1.016	4,2	2,8
TRC	Güneydoğu Anadolu	Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	899	5,2	138	2,0	1.037	4,3	6,5
		İşveren ve kendi hesabına	371	2,2	24	0,3	395	1,6	15,5
		Ücretsiz aile işçisi	57	0,3	65	0,9	122	0,5	0,9
		Toplam	1.327	7,7	227	3,3	1.554	6,4	5,8
TR	Türkiye	Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	11.277	65,8	3.599	51,6	14.876	61,7	3,1
		İşveren ve kendi hesabına	5.028	29,3	902	12,9	5.931	24,6	5,6
		Ücretsiz aile işçisi	832	4,9	2.472	35,5	3.303	13,7	0,3
		Toplam	17.137	100,0	6.973	100,0	24.110	100,0	2,5

Kaynak: TÜİK.

Not: Yuvarlamadan dolayı, toplam rakamlar farklılık gösterebilir.

Erkekler için, Türkiye genelinde ücretli maaşlı, yevmiyeli çalışanların oranı %65,8 olup, müteşebbislerin oranı %29,3, ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların oranı ise %4,9'dur. Toplam istihdamda olan erkeklerin işteki durum ve İBBS Düzey-1'e göre bölgelerin payları analiz edildiğinde en yüksek oranı TR1 (İstanbul) bölgesinde %14,7 oranı ile, TR3 (Ege) bölgesinde %8,7 oranı ile, TR6 (Akdeniz) bölgesinde %7,8 oranı ile ve TR5 (Batı Anadolu) bölgesinde %7,0 oranı ile ücretli, maaşlı ve yevmiyeli çalışan erkekler almaktadır.

Kadınlar için Türkiye ve toplam bazda, istihdam edenlerin %51,6'sı ücretli, maaşlı ve yevmiyeli, %35,5'i ücretsiz aile işçisi ve %12,9'u da müteşebbis olarak çalışmaktadır. Toplam istihdam edilen kadınlar içinde en yüksek oranı %13,3 oranı ile TR1 (İstanbul), %8,4 oranı ile TR3 (Ege) ve %6,5 oranı ile de TR6 (Akdeniz) bölgesinde ücretli, maaşlı ve yevmiyeli çalışanlar almaktadır.

İşteki duruma göre Türkiye genelinde erkek ve kadın oranları irdelendiğinde ücretli, maaşlı ve yevmiyeli çalışan erkek sayısı kadın sayısının 3,1 katı iken, müteşebbis olarak çalışan erkek sayısı, kadın sayısının 5,6 katıdır. Buna karşın ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadın sayısı, erkek sayısının 3 katıdır.

3.2.3 Ücretler

2011 yılında işyeri sayısı ve yapılan sözleşme sayısında bir önceki yıla göre sırasıyla %55,7 ve %16,8 oranlarında artış kaydedilmiş, 14.061 işyerinde 1.942 toplu iş sözleşmesi imzalanmıştır. Toplu iş sözleşmelerinin kapsadığı toplam 422.554 işçinin; %33,5'i olan 141.709'u kamu kesiminde, %66,5'i olan 280.845'i ise özel sektörde çalışmaktadır (Bkz, Tablo 196).

Tablo 196. Toplu İş Sözleşmelerinin Kapsadığı İşyeri ve İşçi Sayıları

Değişken	2009		2010		2011	
	Sayı	Değişim Oranı	Sayı	Değişim Oranı	Sayı	Değişim Oranı
Yapılan sözleşme sayısı	1.995	17,1	1.662	-16,7	1.942	16,8
İşyeri sayısı	11.544	20,0	9.033	-21,8	14.061	55,7
İşçi Sayısı						
Kamu	288.531	169,0	166.294	-42,4	141.709	-14,8
Özel	216.265	39,1	172.377	-20,3	280.845	62,9
Toplam	504.796	92,1	338.671	-32,9	422.554	24,8
İşçi Oranı						
Kamu	57,2		49,1		33,5	
Özel	42,8		50,9		66,5	
Toplam	100,0		100,0		100,0	

Kaynak: ÇSGB.

Geçen yıl olduğu gibi 2011 yılında da herhangi bir lokavt uygulaması yapılmamıştır. 2011 yılında grev uygulamaları incelendiğinde, kamu sektöründe grev yapılmazken, özel sektörde ise 9 adet grev yapılmıştır. Özel sektördeki 9 greve ise 557 işçi katılmış ve 13.273 işgünü kaybı yaşanmıştır (Bkz, Tablo 197).

Tablo 197. Grev Uygulamaları

Sektör	Uygulanan Grev Sayısı			Greve Katılan İşçi Sayısı			Kaybolan İşgünü Sayısı			Kaybolan İşgünü Sayısı Değişim Oranı		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Kamu	0	0	0	0	406	0	0	2.030	0			-100,0
Özel	13	10	9	3.101	402	557	290.913	35.732	13.273	100,5	-87,7	-62,9
Toplam	13	11	9	3.101	808	557	290.913	37.762	13.273	99,6	-87,0	-64,9

Kaynak: ÇSGB.

Kamu kesiminde; toplu iş sözleşmesi kapsamındaki net ele geçen işçi ücreti, 2011 yılında bir önceki yıla göre %7,8 oranında nominal artış ile aylık 2.210,5 ₺'den 2.383,8 ₺'ye, işgücü maliyeti ise %11,7 oranında nominal artış ile aylık 4.179,4 ₺'den 4.668,9 ₺'ye yükselmiştir. Reel olarak ise 2011 yılında aylık net işçi ücretlerinde %1,3 oranında, işgücü maliyetinde ise %6 oranında artış söz konusu olmuştur.

Özel kesim için 2011 yılı verileri henüz açıklanmadığından dolayı, 2010 yılı verilerine göre net işçi ücretleri bir önceki yıla kıyasla nominal %9,4 oranında artışla aylık 1.670,8 ₺, işgücü maliyetleri de %9,4 oranında nominal artışla aylık 3.115,4 ₺ değerine ulaşmıştır. Özel sektörde 2010 yılında bir önceki yıla göre reel olarak net ele geçen işçi ücretleri ve işgücü maliyetlerinde %8 oranında reel artış kaydedilmiştir (Bkz, Tablo 198).

Tablo 198. Toplu İş Sözleşmesi Kapsamındaki İşçi Ücretlerinde Gelişmeler

Yıllar	Net Ele Geçen			İşgücü Maliyeti		
	Ücret ⁽¹⁾	Nominal Artış Oranı	Reel Artış ⁽²⁾ Oranı	Değer	Nominal Artış Oranı	Reel Artış ⁽³⁾ Oranı
Kamu Kesimi ⁽⁴⁾						
2009	2.112,95	5,7	-0,5	3.908,00	7,7	6,4
2010	2.210,47	4,6	-3,6	4.179,40	6,9	-1,5
2011	2.383,76	7,8	1,3	4.668,87	11,7	0,6
Özel Kesim ⁽⁵⁾						
2009	1.527,21	8,7	2,3	2.847,73	8,1	6,8
2010	1.670,77	9,4	0,8	3.115,42	9,4	0,8

Kaynak: Kamu İşveren Sendikaları, TİSK, Kalkınma Bakanlığı, TÜİK.

- (1): Bekar çalışanlar için net ele geçen ücret rakamının içine asgari geçim indirimi dahildir.
(2): Net ele geçen ücretteki reel artışın hesaplanmasında, TÜİK'in 2003 temel yıllık Tüketici Fiyatları Endeksi kullanılmıştır.
(3): İşgücü maliyetindeki reel artışların hesaplanmasında, TÜİK'in 2003 temel yıllık Üretici Fiyatları Endeksi kullanılmıştır.
(4): Belediyeler kapsam dışı bırakılmıştır.
(5): 2011 yılı verileri daha sonra açıklanacağı için tabloda yer almamaktadır.

2011 yılında kanuni brüt asgari ücret, 1. altı aylık dönemde 16 yaşını dolduranlar için günlük 26,6 ₺, 16 yaşını doldurmamayanlar için günlük 22,7 ₺, 2. altı aylık dönemde ise 16 yaşını dolduranlar için günlük 27,9 ₺, 16 yaşını doldurmamayanlar için ise günlük 23,9 ₺ olarak belirlenmiştir. Aylık brüt asgari ücretler ise, 1. altı aylık dönemde 16 yaşını dolduranlar için 796,5 ₺ olurken, 16 yaşını doldurmamayanlar için 679,5 ₺ olmuş; 2. altı aylık dönemde 16 yaşını dolduranlar için aylık asgari ücret 837,0 ₺, 16 yaşını doldurmamayanlar için 715,5 ₺ olarak belirlenmiştir (Bkz, Tablo 199).

Tablo 199. Yıllar İtibariyle Günlük ve Aylık Brüt Asgari Ücretler

Yıllar	Dönemler ⁽¹⁾	16 Yaşını Dolduranlar için Brüt Ücret		Bir Önceki Döneme göre Değişim Oranı	Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine göre Değişim Oranı	16 Yaşını Doldurmayanlar için Brüt Ücret		Bir Önceki Döneme göre Değişim Oranı	Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine göre Değişim Oranı
		Günlük	Aylık			Günlük	Aylık		
2009	1. Altı ay	22,2	666,0	4,3	9,5	18,9	567,0	4,9	10,0
	2. Altı ay	23,1	693,0	4,1	8,5	19,7	589,5	4,0	9,0
2010	1. Altı ay	24,3	729,0	5,2	9,5	20,7	621,0	5,3	9,5
	2. Altı ay	25,4	760,5	4,3	9,7	21,6	648,0	4,3	9,9
2011	1. Altı ay	26,6	796,5	4,7	9,3	22,7	679,5	4,9	9,4
	2. Altı ay	27,9	837,0	5,1	10,1	23,9	715,5	5,3	10,4

Kaynak: ÇSGB.

(1): 1. altı ay, ilgili yılın 01.01-30.06 tarihleri arasındaki süreyi, 2. altı ay, ilgili yılın 01.07-31.12 tarihleri arasındaki süreyi kapsamaktadır.

2011 yılında, 1. dönem için 16 yaşını dolduranlarda asgari günlük ücretlerde %4,7 oranında, 16 yaşını doldurmayanlarda ise %4,9 oranında iyileşme olurken, 2011 yılının 2. döneminde 16 yaşını dolduranlar için asgari günlük ücretlerde %5,1 ve 16 yaşını doldurmayanlarda da %5,3 oranında bir iyileşme yaşanmıştır.

2011 yılında, net ele geçen ortalama memur maaşı nominal olarak %13,2 oranında artarak aylık 1.679 ₺'ye yükselmiş, ortalama maaş maliyeti ise %12,0 oranında artarak aylık 2.221,4 ₺ olmuştur. Reel olarak net ortalama memur maaşı %6,3 ve ortalama maaş maliyeti %8 oranlarında artış göstermiştir (Bkz, Tablo 200).

Tablo 200. Memur Maaşlarındaki Nominal ve Reel Değişimler

Yıllar	Net Maaş ⁽¹⁾			Maaş Maliyeti		
	Ağırlıklı Ortalama Maaş ⁽²⁾	Nominal Artış Oranı	Reel Artış ⁽³⁾ Oranı	Ortalama Maaş Maliyeti	Nominal Artış Oranı	Reel Artış ⁽⁴⁾ Oranı
2009	1.386,02	15,0	8,2	1.853,79	13,4	12,0
2010	1.483,45	7,0	-1,4	1.983,76	7,0	-1,4
2011	1.679,03	13,2	6,3	2.221,36	12,0	0,8

Kaynak: Maliye Bakanlığı, TÜİK, Kalkınma Bakanlığı.

(1): Bekar çalışanlar için ortalama net maaşa asgari geçim indirimi dahildir.

(2): Aile yardımı, olağanüstü hal tazminatı, Kalkınmada Öncelikli Yörelere ödenen ek tazminat, en yüksek devlet memuru aylığı üzerinden ödenen maktu fazla çalışma ücretleri ve Gelir İdaresi Geliştirme Fonu'ndan yapılan ödemeler hariç, lojman tazminatı dahildir. Tüm sınıfların ağırlıklı ortalaması alınmıştır.

(3): Bir önceki yıla göre reel gelişimi göstermektedir. Reel artışların hesaplanmasında, TÜİK'in 2003 temel yıllık Tüketici Fiyatları Endeksi kullanılmıştır.

(4): Bir önceki yıla göre reel gelişimi göstermektedir. Reel artışların hesaplanmasında, TÜİK'in 2003 temel yıllık Üretici Fiyatları Endeksi kullanılmıştır.

4. HEDEFLER VE GERÇEKLEŞME DURUMU

4. HEDEFLER VE GERÇEKLEŞME DURUMU

2010 yılı dünya ekonomisinde küresel krizin etkilerinin azaldığı, genel olarak ekonomik toparlanmanın sağlandığı bir yıl olurken, 2011 yılında özellikle gelişmiş ülkelerin yüksek kamu borçları, zayıf bankacılık ve finans sistemi, düşük büyüme sorunları ile uğraştığı bir yıl olmuştur. Yunanistan başta olmak üzere AB'ye üye bazı ülkelerin mali yapılarındaki sorunlara yönelik olarak sağlanan kamu destekleri ve alınan politika tedbirleri de piyasalarda oluşan olumsuz algıyı değiştirememiştir. Buna paralel olarak sorunların Avrupa geneline yayılmasıyla, yatırımcıların risk alma eğiliminde büyük ölçüde azalma olmuştur. Gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde yaşanan bu tür sorunlar, gelişmekte olan ülkeleri finansman, beklenti ve ticari yönden olumsuz yönde etkilemektedir.

Küresel ekonomideki olumsuz gelişmelerden Türkiye'de olumsuz yönde etkilenmiş, özellikle yılın üçüncü çeyreğinden itibaren sermaye çıkışları yaşanmış, Türk Lirası değer kaybetmiştir. TCMB bu dönemde para politikası araçlarını farklı yönde kullanarak ve bazı düzenlemeler yaparak ekonomideki olumsuzlukları gidermeye çalışmıştır.

Türkiye 2011 yılında, krizin etkilerinden büyük ölçüde uzaklaşarak yılın ikinci yarısında yavaşlamakla birlikte hızlı bir büyüme sergilemiştir. Dış talepteki daralmaya karşın, yurt içi tüketim ve yatırım talebindeki artış, üretim artışını ve büyümeyi desteklemiştir. Gıda fiyatları ve döviz kurlarındaki artış eğilimi enflasyonun çift haneli rakamlara yükselmesine neden olmuştur.

Ancak, yıl içinde uygulanan politikalar 2011 yılı Programı ile uyumlu olarak yürütülmüştür. Ekonomide sağlanan canlanma devam etmiş, Türkiye dünyanın hızlı büyüyen ülkeleri arasına girmiştir. Bütçe performansında olumlu bir görünüm sağlanırken, cari işlemler açığındaki yüksek oranlı artış ve enflasyondaki yükseliş en önemli olumsuzluk olarak dikkati çekmektedir. İstihdam oranındaki artışa rağmen, işsizlik sorunu gündemdeki önemini hala korumaktadır.

Kalkınma Bakanlığı'nın 2012 yılı programının makro ekonomik amaçları da; 2012-2014 yıllarını kapsayan OVP'de yer alan temel amaçlar, makro ekonomik öncelikler ve 2012 yılı hedefleri çerçevesinde;

- Dünya ekonomisindeki yavaşlama ve belirsizlik ortamında dahi büyüme sürecinin devam ettirilmesi,
 - İstihdam artışının sürdürülmesi,
 - Yurt içi tasarrufların arttırılması,
 - Cari açığın azaltılması,
 - Enflasyonun düşürülmesi,
 - Mali disiplinin sürdürülmesi,
 - Finansal istikrarın korunması
- olarak belirlenmiştir.

4.1 Milli Gelir

2011 yılında GSYİH’de %4,5 oranında artış hedeflenirken alt sektörler itibariyle tarım sektöründe %1,2; sanayi sektöründe %4,5; hizmet sektöründe %4,9 oranlarında büyüme hedeflenmiştir. Ancak, yıl sonunda GSYİH’de beklentilerin üzerinde %8,5 oranında büyüme gerçekleşmiştir. Tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin büyüme hızı, hedeflenen düzeyin oldukça üzerinde gerçekleşmiştir. Tarım sektörü %5,3 oranında, sanayi sektörü %9,6 oranında, hizmet sektörü de %8,4 oranında büyümüştür. GSYİH değerleri hedeflenen değerlerin üzerinde 1.294.893 milyon ₺ (772 milyar \$) seviyesinde gerçekleşmiştir (Bkz, Tablo 201).

Tablo 201. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla ve Sektörel Büyüme

Gösterge	2011		2012
	Program Hedefi	Gerçekleşme	Program Hedefi
Tarım	1,2	5,3	3,0
Sanayi	4,5	9,6	3,5
Hizmet ⁽¹⁾	4,9	8,4	4,3
GSYİH	4,5	8,5	4,0
GSYİH (Cari fiyatlarla, 10 ⁹ ₺)	1.215	1.295	1.426
GSYİH (Cari fiyatlarla, 10 ⁹ \$)	781	772	822

Kaynak: KB, TÜİK.

(1): Dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri ve vergi-sübvansiyonlar hizmete dahil edilmiştir.

Not: Sektörlerin büyüme hızları sabit fiyata göre değişim oranıdır.

2012 yılında tarım sektöründe %30, oranında, sanayi sektöründe %3,5 ve hizmet sektöründe %4,3 oranında büyüme ve GSYİH’de %4,0 oranında bir büyüme hedeflenmiştir. GSYİH’nin 2012 yılında cari fiyatlarla 1.426 milyar ₺ (822 milyar \$) olması öngörülmüştür.

GSYİH içinde 2011 yılında tarım sektörünün %7,5’lik paya, sanayi sektörünün %19,6’lık paya ve hizmet sektörünün de %72,9’luk bir paya sahip olması öngörülmüştür. Yıl sonunda gerçekleşen rakamlara göre GSYİH içinde tarım ve sanayi sektörünün payları öngörülenin üzerinde gerçekleşirken, hizmet sektörünün payı ise hedeflenen değerlerin altında kalmıştır. GSYİH’nin %8,1’i tarım sektörü, %20,1’i sanayi sektörü, %71,8’i hizmet sektörüne aittir (Bkz, Tablo 202).

Tablo 202. Sektörlerin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla İçindeki Payları

Sektörler	2011		2012
	Program Hedefi	Gerçekleşme	Program Hedefi
Tarım	7,5	8,1	8,2
Sanayi	19,6	20,1	19,1
Hizmet ⁽¹⁾	72,9	71,8	72,7
GSYİH	100,0	100,0	100,0

Kaynak: KB, TÜİK.

(1): Dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri ve vergi-sübvansiyonlar hizmetlere dahil edilmiştir.

Not: Sektörlerin, cari fiyatlarla Gayri Safi Yurt İçi Hasıla içindeki paylarıdır.

2012 yılında, GSYİH içinde tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin payı sırasıyla; %8,2; %19,1; %72,7 olması öngörülmüştür.

4.2 Enflasyon

TÜFE yıllık artışı 2010 yılı sonunda hedeflenen %6,5 oranının 0,1 puan altında kalarak %6,4 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2011 yılında makro finansal riskleri azaltmak amacıyla uygulanan politikalar sonucunda, ekonomide dengelenme süreci başlamıştır. Ancak, 2011 yılı için hedeflenen TÜFE rakamı %5,5 iken, 2011 yılında gerçekleşen TÜFE rakamı hedefin 5 puan üstüne çıkarak, %10,5 olmuştur. Enflasyonun hedeften sapmasında, küresel risk iştahının zayıflaması sonucu Türk Lirası'nda gözlenen aşırı değer kaybı ve yılın son döneminde yönetilen/yönlendirilen fiyatlardaki ayarlamalar etkili olmuştur. 2012 yılında enflasyon hedefi ise %5,0 olarak belirlenmiştir.

2011 yılında, temel enflasyon göstergelerinden H çekirdek fiyat göstergesi (işlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içkiler, tütün ürünleri ve altın hariç) ve I fiyat göstergesi (enerji, gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içkiler ile tütün ürünleri ve altın hariç) temel mal fiyatlarındaki gelişmelerin etkisiyle yükselmiştir. 2011 yılı Aralık ayı özel kapsamlı TÜFE içinde yer alan H çekirdek fiyat göstergesinde bir önceki yılın Aralık ayına göre %8,54; I fiyat göstergesinde %8,12 oranında artış olmuştur.

ÜFE ise bir önceki yıla göre 2010 yılında 3 puan azalarak %5,9'dan %8,9'a gerilemiştir. 2011 yılında ise ÜFE'nin yıllık artış oranı %13,3 değeri ile bir önceki yıla göre 4,4 puanlık bir artış göstermiştir. 2011 yılı, üretici fiyatları üzerinde yoğun maliyet baskılarının etkili olduğu bir yıl olmuştur. 2011 yılında tarım sektörü ÜFE rakamı %10,5, sanayi sektörü ÜFE rakamı da %13,9'dur.

4.3 Merkezi Yönetim Bütçesi

2008 yılı sonunda yaşanan küresel krizin etkilerinin 2009 yılına yansmasıyla daralan ekonomimiz 2010 yılında toparlanmaya başlamış, 2011 yılında ekonomideki hızlı büyüme ile merkezi yönetim bütçemiz beklentilerin üzerinde olumlu bir performans sergilemiştir. Bu olumlu performansta; ithalat üzerinden alınan vergiler başta olmak üzere, dolaylı vergilerde gözlenen artışlar ile bazı kamu alacaklarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin düzenleme ile elde edilen ilave vergi gelirleri, harcamaların sınırlı düzeyde tutulması, faiz giderlerindeki düşüş etkili olmuştur.

2011 yılında, merkezi yönetim bütçe gelirlerinin 279.026 milyon ₺, harcamalarının da

312.573 milyon ₺ olması öngörülmüştür. Bu gelişmeler çerçevesinde, yıl sonunda merkezi yönetim bütçe gelirlerinin hedeflenen gerçekleşmeye oranı %94,3 ile hedefin üstünde gerçekleşirken, harcamaların hedeflenen gerçekleşmeye oranı %99,8 ile hedefe oldukça yakın düzeyde olmuştur. Merkezi yönetim bütçesi altında 295.862 milyon ₺ gelir elde edilirken, 313.302 milyon ₺ harcama yapılmıştır. Böylece 33.547 milyon TL olması hedeflenen bütçe açığı 17.440 milyon ₺ düzeyinde gerçekleşirken, 13.954 milyon ₺ olması hedeflenen faiz dışı bütçe dengesi ise 16.926 milyon ₺ olmuştur (Bkz, Tablo 203).

Tablo 203. Merkezi Yönetim Bütçesi

Bileşenler	(000 000 ₺)				
	2011			2012	
	Bütçe Hedefi	Gerçekleşme	Hedeflenenin Gerçekleşmeye Oranı	Bütçe Hedefi	Bütçe Hedefi Değişim Oranı
Gelirler	279.026	295.862	94,3	329.845	18,2
Genel bütçe gelirleri	271.650	286.377	94,9	321.726	18,4
Vergi gelirleri	232.220	253.765	91,5	277.677	19,6
Özel bütçeli idarelerin öz gelirleri	5.484	7.390	74,2	9.235	68,4
Düzenleyici ve denetleyici kurumların gelirleri	1.893	2.095	90,4	1.183	-37,5
Harcamalar	312.573	313.302	99,8	350.948	12,3
Faiz hariç harcama	265.073	271.090	97,8	300.698	13,4
Personel giderleri	72.299	72.904	99,2	81.692	13,0
Cari transferler	115.778	110.075	105,2	130.220	12,5
Faiz harcamaları	47.500	42.212	112,5	50.250	5,8
Bütçe dengesi	-33.547	-17.440	192,4	-21.103	-37,1
Faiz dışı denge ⁽¹⁾	13.954	16.926	82,4	14.784	5,9

Kaynak: MB.

(1): Program tanımlı olup, Maliye tanımlı değildir.

Not: Bütçe dengesi yuvarlamadan dolayı, farklılık gösterebilir.

2012 yılında merkezi yönetim bütçe gelirlerinin 329.845 milyon ₺, bütçe harcamalarının ise 350.948 milyon ₺ olması, bütçe açığının 21.103 milyon ₺ ve faiz dışı fazlanın da 14.784 milyon ₺ olması öngörülmüştür.

2012 yılı için merkezi yönetim bütçe hedefleri, 2011 yılı hedefleri ile kıyaslandığında en büyük artışın %68,4 oranı ile özel bütçeli idarelerin gelirlerinde olduğu ve 2011 yılı için 5.484 milyon ₺ olarak öngörülen hedef, 2012 yılı için 9.235 milyon ₺ değerine yükselirken, en ciddi azalışta yaklaşık %37,0 oranındaki düşüş ile düzenleyici ve denetleyici kurumların gelirleri ile bütçe dengesinde gözlenmektedir. 2011 yılı için 33.547 milyon ₺ açık vermesi öngörülen bütçe için 2012 yılı hedefi 21.103 milyon ₺'ye gerilemiştir.

4.4 Cari İşlemler Dengesi

2011 yılında ihracatın 132,0 milyar \$, ithalatın 185,5 milyar \$, ödemeler dengesi tablosunda yer aldığı şekliyle dış ticaret açığının 54,4 milyar \$, cari işlemler açığının 42,2 milyar \$, turizm gelirlerinin 23,8 milyar \$ olması hedeflenmiştir.

Cari işlemler dengesinde 2010 yılındaki yüksek oranlı artış hızı, 2011 yılında gerilemekle birlikte yüksek seyrini sürdürmüş, dış ticaret dengesindeki bozulma cari açığın artışı desteklemeye devam etmiştir. 2011 yılı sonunda ihracat hedeflenen rakamın 11,5 milyar \$ üzerinde olmak üzere 143,5 milyar \$, ithalat hedeflenen rakamın 47,4 milyar \$ üzerinde olmak üzere 232,9 milyar \$, ödemeler dengesi tablosunda yer aldığı şekliyle dış ticaret açığı hedeflenen rakamın 35 milyar \$ üzerinde 89,4 milyar \$ olarak gerçekleşirken, cari işlemler dengesi de tahminden 35 milyar \$ fark olmak üzere 77,2 milyar \$ açık vermiş, turizm gelirleri ise tahminden 5,8 milyar \$ eksik olmak üzere 18 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir (Bkz, Tablo 204).

Tablo 204. Cari İşlemler Dengesi

Gösterge	2011		2012	
	Program Hedefi	Gerçekleşme	Program Hedefi	
Cari işlemler dengesi	-42,2	-77,2	-65,4	
Dış ticaret dengesi	-54,4	-89,4	-81,8	
İhracat (FoB)	132,0	143,5	152,6	
İthalat (FoB)	-185,5	-232,9	-248,7	
Hizmet dengesi	16,9	18,2	21,5	
Turizm geliri	23,8	18,0	26,0	
Yatırım geliri dengesi	-7,1	-7,6	-6,8	
Doğrudan yatırımlar	-2,6	-2,8	-2,6	
Portföy yatırımları	0,1	-0,9	-0,3	
Diğer yatırımlar	-4,6	-3,9	-3,9	
Cari transferler	2,5	1,7	1,8	

Kaynak: KB, TCMB.

2011 yılında doğrudan yabancı yatırımlarda net 2,6 milyar \$'lık çıkış hedeflenirken gerçekleşen 2,8 milyar \$ olmuştur. Portföy yatırımlarında net 0,1 milyar \$'lık giriş olması öngörülürken gerçekleşen rakam 0,9 milyar \$ olmuştur.

2012 yılında; ihracatın 152,6 milyar \$, ithalatın 248,7 milyar \$, dış ticaret açığının 81,8 milyar \$ ve cari işlemler dengesinin 65,4 milyar \$ olması hedeflenmektedir. 2012 yılında doğrudan yatırımlarda net 2,6 milyar \$'lık çıkış, portföy yatırımlarında da 0,3 milyar \$'lık net giriş olması tahmin edilmektedir.

4.5 İşgücü Göstergeleri

2011 yılında krizin etkilerinin azalmasıyla, kriz sonrası başlayan ekonomik toparlanma, uygulamaya konulan istihdam paketleri ve 6111 sayılı Kanun'da istihdama yönelik alınan tedbirler sonucu işgücü piyasasında olumlu gelişmeler yaşanmıştır.

OVP'de 2011 yılında istihdamın 23.925 bin kişi olacağı hedeflenirken, bu öngörünün 185 bin üzerine çıkılarak 24.110 bin kişiye istihdam sağlanmıştır. İstihdam oranının ise %44,7 olması hedeflenirken, %45,0 oranında gerçekleşmiştir. Özellikle 2011 yılında hedeflenenin üzerinde istihdam düzeyi gerçekleşmiş olmasına karşın, çalışma çağındaki nüfus artışının, istihdama katılan nüfustan daha yüksek olması 2011 yılı istihdam oranının

hedeflenen rakamın altında gerçekleşmesine neden olmuştur. İşgücüne katılım oranı hedeflendiği gibi %49,9 oranında gerçekleşmiştir. İşsizlik oranının %10,5 olması hedeflenirken, hedeflenen rakamdan 0,7 puan daha düşük bir oranda %9,8 olarak gerçekleşmiştir (Bkz, Tablo 205).

Tablo 205. İşgücü Göstergeleri

Gösterge	2011		2012	
	Orta Vadeli Program Hedefi	Gerçekleşme	Orta Vadeli Program Hedefi	Gerçekleşme
İstihdam düzeyi (000 kişi)	23.925	24.110	24.257	
İstihdam oranı	44,7	45,0	44,5	
İşgücüne katılım oranı	49,9	49,9	49,7	
İşsizlik oranı	10,5	9,8	10,4	

Kaynak: KB, TÜİK.

2012 yılında istihdamın 2011 yılı hedefine göre %1,4 oranında artış göstererek 24.257 bin, istihdam oranı 2011 yılı hedefinin 0,2 puan altında olmak üzere %44,5, işgücüne katılım oranının yine 2011 yılı hedefine göre 0,2 puan daha düşük değerde olmak üzere %49,7 işsizlik oranının 2011 yılı hedefinden 0,1 puan daha düşük değerle %10,4 olacağı tahmin edilmektedir.

4.6 Ulusal ve Uluslararası Farklı Kaynakların Seçilmiş Göstergelere Yönelik Tahminleri

Küreselleşen dünyamızda ulusal olduğu kadar uluslararası örgütlerin ülkemiz ile ilgili yaptığı tahminler de ekonomik konjonktürü izleme açısından son derece önemlidir.

2012 yılı için öngörülen GSYİH büyüme hızı; OVP’de %4,0 iken, IMF’de %2,0, OECD’de %3,0, WB’de %2,9, UN’de %3,2 oranlarındadır. Bu oranlar arasında istatistiksel olarak farklılıkların olduğu söylenebilir. Ancak, her bir kuruluş tarafından tahmin modellerinin varsayımları dışsal ve içsel verilerin mevcudiyeti, kapsam, hata düzeyleri ve hoşgörü miktarları gibi değişkenler dikkate alındığında farklılıkların olması da doğal karşılanabilir. Ancak, yüksek tahminin OVP’de olduğu ve buna en yakın değer UN’de, en uzak değer de IMF’de olduğu dikkati çekmektedir. IMF tahminlerinin düşük olma sebebi Türkiye’nin resesyona dönmeden geçeceği beklentisidir. 2013 yılı için GSYİH büyüme hızı; OVP’de %5,0, IMF’de %3,0, OECD’de %4,5, WB’de %4,2, UN’de %5,4 oranlarında öngörülmüştür (Bkz, Tablo 206).

2012 yılı için GSYİH cari fiyatlarla; OVP’de 822,0 milyar \$, IMF’de 801,9 milyar \$, WB’de 871,9 milyar \$ olarak öngörülmektedir. Cari fiyatlarla 2012 yılı GSYİH tahminlerinde OVP tahmini ortanca değer olarak IMF tahmininin üzerinde, UN tahmininin de altında kalmaktadır. GSYİH cari fiyatlarla 2013 yılı için OVP tahminine göre 888,0 milyar \$, IMF tahminine göre 871,5 milyar \$ ve WB tahminine göre de 1.097,9 milyar \$’dır.

Kişi başına milli gelir 2012 yılında; OVP’de 10.973 \$ olarak tahmin edilirken, bu tahmine en yakın tahmin 10.988,2 \$ ile IMF’in tahmini olup, 2013 yılı OVP tahmini 2012 yılı tahmininin 743 \$ daha üzerinde 11.716,0 \$ olurken, IMF’in 2013 yılı tahmini bir önceki yıl tahmininden 820,1 \$ daha yüksek değerle 11.808,3 \$’a yükselmektedir.

TÜFE yıl sonu değişim oranları 2012 yılı için 2012 yılı OVP tahmini %5,0 iken, IMF'in tahmini önemli ölçüde farklı bir değerle %6,4 ve OECD'nin de 2,9 puanlık yüksek bir değerle %7,9'dur. OVP 2013-2014 arası için TÜFE yıl sonu değişim oranını sabit %5,0 oranı ile tahmin ederken, IMF ve OECD'nin tahminlerinde her iki yıl için düşen değerlerdedir.

Kamu tüketim harcaması değişim oranı 2012 yılında OVP tarafından %3,0 olarak tahmin edilirken en yakın tahmin %3,6 oranı ile IMF'in tahmini iken, özel tüketim harcaması değişim oranı OVP'de %3,0 olarak tahmin edilmiş ancak, IMF tahmininde de %5 oranında tahmin edilmiştir.

2012 yılı ihracat tahmininde, OVP tahmini diğer kuruluş tahminlerinden ciddi oranda farklıdır. IMF, OECD, WB tahminleri ihracatta 2012 yılında %4'ler civarında bir değişimi tahmin ederken, OVP'de değer %10,2'dir. İhracat tahmininde OECD ve WB'nin tahminleri 2013 yılında artış yönünde bir değişim sergilemektedir.

İthalat için 2012 yılı tahmininde OVP %5,0 oranında artış öngörürken, IMF %1 oranında azalışı, WB ise %7,0 oranında artışı tahmin etmektedir. Burada da ilginç olan sonuç IMF'in %1 oranında azalışı, WB'nin %7,0 oranında artışı tahmin etmiş olmasıdır.

İşsizlik oranına yönelik OVP'nin 2012 yılı tahmini %10,4 iken, IMF ve OECD'nin tahminleri 0,3 puanlık fazlalık ile %10,7'dir. Özellikle IMF ve OECD'nin tahminlerinin bire bir eşit olması da dikkat çekicidir. OVP'nin tahminlerine göre 2012-2014 yılları arasında düşüş trendinde, 2014 yılı için %9,9 oranında tahmin edilen işsizlik oranı ile IMF'in 2014 yılı için %9,8 oranında tahmin edilen işsizlik oranı arasındaki fark 0,1 puana kadar gerilemektedir.

Tablo 206. 2012-2014 Yılları için Seçilmiş Göstergelere Yönelik Ulusal ve Uluslararası Farklı Kaynakların Tahminleri

Göstergeler	Orta Vadeli Program (OVP)				Uluslararası Para Fonu (IMF)				Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)				Dünya Bankası (WB)				Birleşmiş Milletler (UN)			
	2012	2013	2014	2014	2012	2013	2014	2014	2012	2013	2014	2014	2012	2013	2014	2014	2012	2013	2014	2014
GSYİH büyüme hızı (Değişim oranı)	4,0	5,0	5,0	5,0	2,0	3,0	3,4	3,4	3,0	3,0	4,5	4,5	2,9	4,2	4,2	4,2	3,2	3,2	5,4	5,4
GSYİH (Cari fiyatlarla, 10 ⁹ \$)	822,0	888,0	952,0	952,0	801,9	871,5	948,7	948,7					871,9	1.097,9	1.097,9	1.097,9				
Kişi başına milli gelir (GSYİH \$)	10.973,0	11.716,0	12.412,0	12.412,0	10.988,2	11.808,3	12.709,1	12.709,1					11.024,5	13.735,5	13.735,5	13.735,5				
Enflasyon (TÜFE, Değişim oranı) ⁽¹⁾	5,0	5,0	5,0	5,0	6,4	5,6	5,0	5,0	7,9	6,5	6,5	6,5					7,0	7,0	6,0	6,0
Kamu tüketimi (Değişim oranı)	3,1	3,4	2,2	2,2	3,6	2,3	2,3	2,3	4,4	4,2	4,2	4,2	4,0	4,0	4,0	4,0				
Özel tüketim (Değişim oranı)	3,0	3,5	3,5	3,5	0,5	2,0	4,0	4,0	1,2	4,3	4,3	4,3	3,0	4,5	4,5	4,5				
İhracat (Değişim oranı)	10,2	11,6	11,7	11,7	4,2	4,4	3,5	3,5	4,1	6,8	6,8	6,8	4,5	8,0	8,0	8,0				
İthalat (Değişim oranı)	5,0	9,6	8,6	8,6	-0,1	0,6	4,5	4,5	1,3	5,8	5,8	5,8	7,0	10,2	10,2	10,2				
Cari işlemler dengesi/GSYİH	-8,0	-7,5	-7,0	-7,0	-7,8	-6,1	-5,9	-5,9	-8,0	-7,4	-7,4	-7,4								
Merkezi denetim bütçe dengesi/GSYİH	-1,5	-1,4	-1,0	-1,0	-1,5	-1,1	-1,2	-1,2	-2,4	-2,4	-2,4	-2,4								
AB tanımlı genel yönetim nominal borç stoku	37,0	35,0	32,0	32,0	36,2	34,7	33,9	33,9												
İşsizlik oranı	10,4	10,2	9,9	9,9	10,7	10,2	9,8	9,8	10,7	10,4	10,4	10,4								

Kaynak: KB, TCMB, IMF, OECD, WB, UN.

(1): Orta Vadeli Programda 2012, 2013 ve 2014 yılı rakamları TCMB Enflasyon Raporu 2012-1' de yer alan tahminlerdir.

(2): 2014 yılı için tahmin değerleri mevcut değildir.

EKLER

2006-2011 Yılları Arası Seçilmiş Ekonomik ve Sosyal Göstergeler

I. EKONOMİK GÖSTERGELER	2006	2007	2008	2009	2010	2011
GAYRİ SAFİ YURT İÇİ HASILA						
Cari fiyatlarla (000 000 ₺)	758.391	843.178	950.534	952.559	1.098.799	1.294.893
Cari fiyatlarla (000 000 \$)	526.429	648.754	742.094	616.703	731.608	772.298
Sabit fiyatlarla (000 000 ₺)	96.738	101.255	101.922	97.003	105.886	114.874
BÜYÜME HIZI (1998 temel fiyatlarına göre, %)						
Tarım	1,4	-6,7	4,3	3,6	2,4	5,3
Sanayi	8,3	5,8	0,3	-6,9	12,8	9,2
İnşaat	18,5	5,7	-8,1	-16,1	18,3	11,2
Hizmet ⁽¹⁾	7,1	6,4	2,3	-1,8	7,7	8,8
GSYH	6,9	4,7	0,7	-4,8	9,2	8,5
GSYİH-SEKTÖREL DAĞILIM (Cari fiyatlarla, %)						
Tarım	8,3	7,6	7,6	8,3	8,4	8,1
Sanayi	20,1	20,0	19,8	19,1	19,4	20,1
İnşaat	4,7	4,9	4,7	3,8	4,2	4,5
Hizmet ⁽¹⁾	55,0	57,0	57,8	59,5	57,2	56,0
ÜRETİM						
Tarım katma değeri (1998 temel fiyatlarına göre, 10 ⁹ ₺)	9.701	9.047	9.434	9.769	9.999	10.525
Sanayi katma değeri (1998 temel fiyatlarına göre, 10 ⁹ ₺)	25.650	27.131	27.212	25.333	28.586	31.226
İmalat sanayi üretim endeksi ⁽²⁾	107,7	114,8	112,7	99,9	114,3	124,8
İmalat sanayi kapasite kullanım oranı (%) ⁽³⁾	81,0	78,3	76,7	65,3	72,6	75,4
YATIRIM						
Sabit sermaye yatırımları (Cari fiyatlarla, 000 000 ₺)	171.520	183.415	192.093	163.985	210.394	282.691
Kamu	28.464	32.534	39.123	39.341	47.064	57.111
Özel	143.056	150.881	152.970	124.644	163.330	225.580
Yatırım teşvik belgeleri (Adet) ⁽⁴⁾	3.090	2.366	2.449	2.722	4.504	4.619
Madencilik	132	131	135	165	267	302
İmalat	1.708	1.488	1.552	1.717	2.422	2.560
Enerji	55	102	144	127	165	214
Hizmet	1.195	645	618	608	1.126	1.284
FİYAT HAREKETLERİ						
Yıllık ortalama						
ÜFE değişim oranı ⁽⁵⁾	9,34	6,31	12,72	1,26	8,52	11,09
TÜFE değişim oranı ⁽⁶⁾	9,60	8,76	10,45	6,25	8,57	6,47
Yıl sonu						
ÜFE değişim oranı ⁽⁵⁾	11,58	5,94	8,11	5,93	8,87	13,33
TÜFE değişim oranı ⁽⁶⁾	9,65	8,39	10,06	6,53	6,40	10,45
PARA-BANKA (000 000 ₺)						
M1	72.163	77.675	83.381	107.051	133.885	148.455
M2	297.481	345.028	434.205	494.024	587.815	665.642
M3	319.836	370.078	458.384	520.674	615.088	690.089
Kredi stoku	177.277	222.833	278.396	305.478	435.765	584.838
Mevduat	271.874	314.042	396.625	444.534	525.307	597.988
SERMAYE PİYASASI						
İşlem hacmi (000 000 ₺)	325.131	387.777	332.615	482.534	636.321	695.338
İMKB endeksi	39.118	55.538	26.864	52.825	66.004	51.267
KAMU FİNANSMANI						
Merkezi yönetim bütçesi (000 000 ₺)						
Gelirler	173.483	190.360	209.598	215.458	254.277	295.862
Giderler	178.126	204.068	227.031	268.219	294.359	313.302
Bütçe dengesi	-4.643	-13.708	-17.433	-52.761	-40.081	-17.439
Faiz dışı denge	41.320	35.045	33.229	440	8.217	24.773

(1): Dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri ve vergi- sübvansiyonlar hizmete dahil edilmemiştir.

(2): 2005 temelli yıllık endeks alınmıştır.

(3): 2006 yılı TÜİK, 2007-2011 yılları TCMB tarafından hesaplanmıştır.

(4): Tarım sektörü, imalat sanayi sektörü içerisinde değerlendirilmiştir.

(5): 2007 yılları için 2003 temel yıllık ÜFE değişimleri alınmıştır.

(6): 2004-2007 yılları için 2003 temel yıllık TÜFE değişimleri alınmıştır.

Ek.1 2006-2011 Yılları Arası Seçilmiş Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (Devamı)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Merkezi yönetim borç stoku	345.050	333.485	380.320	441.509	473.561	518.288
İç borç stoku (000 000 ₺)	251.470	255.310	274.827	330.005	352.841	368.778
Dış borç stoku (000 000 ₺)	93.580	78.175	105.493	111.504	120.720	149.510
İç borç stoku (000 000 ₺)	251.470	255.310	274.827	330.005	352.841	368.778
Tahviller	241.876	249.176	260.849	315.969	343.317	368.778
Bonolar	9.594	6.134	13.978	14.036	9.525	0
Özelleştirme işlemleri (000 000 \$)	8.096	4.259	6.297	2.275	3.085	1.358
DÖVİZ KURLARI (Yıllık ortalama)						
₺/Dolar (Alış)	1,42943	1,30126	1,29789	1,54679	1,49843	1,67102
₺/Euro (Alış)	1,79683	1,77790	1,89864	2,15003	1,98896	2,32329
ÖDEMELER DENGESİ (000 000 \$)						
Mal dengesi	-41.057	-46.852	-53.021	-24.850	-56.445	-89.406
İhracat FoB	93.612	115.361	140.800	109.647	120.902	143.491
İthalat FoB	134.669	162.213	193.821	134.497	177.347	232.897
Cari işlemler dengesi	-32.193	-38.434	-41.959	-13.370	-46.643	-77.157
İşçi gelirleri	1.111	1.209	1.431	990	948	1.045
Turizm gelirleri	16.853	18.487	21.951	21.250	20.807	23.020
ULUSLARARASI REZERVLER (Brüt, 000 000 \$)	90.825	108.259	114.612	108.111	104.784	100.550
DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE (000 000 \$)						
Sermaye (Net)	16.982	18.394	14.712	6.170	6.203	13.712
Diğer sermaye (Net) ⁽⁷⁾	281	727	1.855	459	341	7
Gayrimenkul (Net)	2.922	2.926	2.937	1.782	2.494	2.013
Toplam (Net)	20.185	22.047	19.504	8.411	9.038	15.732
Dış borç stoku (000 000 \$)	208.407	250.422	281.403	269.618	292.281	306.551
Kısa vade	42.860	43.152	52.527	49.045	77.469	83.823
Uzun vade	165.547	207.270	228.876	220.573	214.812	222.729
Kamu	71.587	73.525	78.288	83.463	88.976	94.099
TCMB	15.678	15.801	14.066	13.305	11.827	9.699
Özel	121.142	161.096	189.049	172.850	191.478	202.754
II. SOSYAL GÖSTERGELER	2006	2007	2008	2009	2010	2011
NÜFUS						
Toplam nüfus	70.586.256	71.517.100	72.561.312	73.722.988	74.724.269	
Yıllık nüfus artış hızı (‰)		13,10	14,50	15,88	13,49	
Şehir nüfusu	49.747.859	53.611.723	54.807.219	56.222.356	57.385.706	
Şehir nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı	70,5	75,0	75,5	76,3	76,8	
Köy nüfusu	20.838.397	17.905.377	17.754.093	17.500.632	17.338.563	
Köy nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı	29,5	25,0	24,5	23,7	23,2	
Nüfus yoğunluğu	92	93	94	96	97	
Toplam yaş bağımlılık oranı	50,4	49,5	49,3	48,9	48,4	
Genç bağımlılık oranı (0-14 yaş)	39,7	39,3	38,8	38,1	37,5	
Yaşlı bağımlılık oranı (65+ yaş)	10,7	10,2	10,5	10,8	10,9	
Kaba doğum hızı (‰)	18,0	18,3	18,1	17,4	17,0	
Toplam doğurganlık hızı (Çocuk sayısı)	2,12	2,15	2,15	2,07	2,03	
Doğum yapan annelerin ortalama yaşı	26,6	26,7	26,8	27,0	27,2	
Ortanca yaş	28,3	28,5	28,8	29,2	29,7	
Net ilköğretimde okullaşma oranı (Toplam)	89,8	90,1	97,4	96,5	98,2	98,4
Net ortaöğretimde okullaşma oranı (Toplam)	56,6	56,5	58,6	58,5	65,0	69,3

Ek.1 2006-2011 Yılları Arası Seçilmiş Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (Devamı)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
SOSYAL ENDEKSLER						
İnsani gelişme endeksi	0,681	0,688	0,691	0,690	0,696	0,699
Cinsiyet eşitsizlik endeksi						0,443
Tüketici güven endeksi ⁽⁸⁾	92,04	93,89	69,90	78,79	90,99	92,20
SEÇİLMİŞ SOSYAL GÖSTERGELER						
P80/P20 (Gelir yönünden)	9,6	8,1	8,1	8,5	8,0	
Gini katsayısı (Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirin göre)	0,428	0,406	0,405	0,415	0,402	
Yoksulluk oranı (Yoksulluk eşiği olan kişi başına günlük 2,15 \$'ın altı) ⁽⁹⁾⁽¹⁰⁾	1,41	0,52	0,47	0,22	0,21	
Yoksulluk oranı (Yoksulluk eşiği olan kişi başına günlük 4,3 \$'ın altı) ⁽⁹⁾⁽¹⁰⁾	13,33	8,41	6,83	4,35	3,66	
İSTİHDAM						
Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus (000 kişi)						
İşgücüne dahil olanların sayısı (000 kişi)	22.751	23.114	23.805	24.748	25.641	26.725
İstihdam edilenlerin sayısı (000 kişi) ⁽¹¹⁾	20.423	20.738	21.194	21.277	22.594	24.110
Tarım	4.907	4.867	5.016	5.240	5.683	6.143
Sanayi ⁽¹²⁾	5.479	5.545	5.682	5.385	5.927	6.380
Hizmet	10.037	10.326	10.495	10.652	10.984	11.587
İşsiz sayısı (000 kişi)	2.328	2.376	2.611	3.471	3.046	2.615
İşgücüne dahil olmayanların sayısı (000 kişi)	26.423	26.879	26.967	26.938	26.901	26.867
İstihdam (Toplam içindeki oranı)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Tarım	24,0	23,5	23,7	24,6	25,2	25,5
Sanayi	26,8	26,7	26,8	25,3	26,2	26,5
Hizmet	49,1	49,8	49,5	50,1	48,6	48,1
İşgücüne katılım oranı	46,3	46,2	46,9	47,9	48,8	49,9
İstihdam oranı	41,5	41,5	41,7	41,2	43,0	45,0
İşsizlik Oranı	10,2	10,3	11,0	14,0	11,9	9,8
Tarım dışı işsizlik oranı	12,7	12,6	13,6	17,4	14,8	12,4
Genç nüfusta işsizlik oranı	19,1	20,0	20,5	25,3	21,7	18,4
İşteki duruma göre istihdam edilenlerin sayısı						
Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli	12.028	12.534	12.937	12.770	13.762	14.876
İşveren ve kendi hesabına	5.717	5.575	5.573	5.638	5.750	5.931
Ücretsiz aile işçisi	2.678	2.628	2.684	2.870	3.083	3.303

(7): Yabancı sermayeli firmaların yabancı ortaklarından aldıkları kredidir.

(8): Aralık ayı endeks rakamıdır.

(9): Satın Alma Gücü Paritesi (SGP)'ye göre hesaplama yapılmıştır. 2010 yılı için 1 \$'ın SGP'ye göre karşılığı olarak 0,990 ₺ kullanılmıştır.

(10): 2007 yılından itibaren yeni nüfus projeksiyonları kullanılmaktadır.

(11): Yuvarlamadan dolayı, toplam rakamlarında farklılık olabilir.

(12): Sanayi sektörü, inşaat sektörünü de kapsamaktadır. NACE Rev-2'ye göre güncellenmiştir.

Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
2.1 Nüfus ve Demografi			
2.1.1	Doğum İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı (NVİGM)
2.1.2	Evlenme ve Boşanma İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı (NVİGM)
2.1.3	Ölüm İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı (NVİGM)
2.1.4	İntihar İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı (EGM, JnGK)
2.1.5	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre Nüfus İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı (NVİGM)
2.1.6	İdari Kayıtlara Dayalı İç Göç, Eğitim Durumu, Medeni Durum, Nüfusa Kayıtlı Olunan Yer İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı (NVİGM); Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (İŞKUR) Milli Eğitim Bakanlığı YÖK
2.1.7	2011 Nüfus ve Konut Araştırma Sonuçları	TÜİK	İçişleri Bakanlığı (NVİGM, MİGM, İller İdaresi Gen. Md.)
2.1.8	Nüfus Projeksiyonları	TÜİK	Kalkınma Bakanlığı İçişleri Bakanlığı (NVİGM) H.Ü. Nüfus Etütleri Enstitüsü
2.1.9	2013 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması	H.Ü. Nüfus Etütleri Enstitüsü	Sağlık Bakanlığı Kalkınma Bakanlığı TÜİK
2.2 İşgücü Piyasası İstatistikleri			
2.2.1	İşgücü İstatistikleri	TÜİK	
2.2.2	İl Bazında Temel İşgücü Göstergeleri	TÜİK	
2.2.3	İşgücü Piyasası ile ilgili Farklı Konularda Uygulanacak Modüler Anketler	TÜİK	
2.2.4	İşgücü Maliyet İstatistikleri	TÜİK	
2.2.5	Kazanç Yapısı İstatistikleri	TÜİK	
2.2.6	İşgücü Maliyet Endeksi	TÜİK	BDDK
2.2.7	Açık İş İstatistikleri	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (İŞKUR)	
2.2.8	Kayıtlı İşsiz İstatistikleri	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (İŞKUR)	
2.2.9	İşsizlik Sigortası Başvuruları	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (İŞKUR)	
2.2.10	Sigortalı İstatistikleri	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (SGK)	
2.2.11	İş Uyuşmazlığı İstatistikleri	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇGM)	
2.2.12	Çalışma Hayatı İstatistikleri	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇGM)	
2.2.13	Kamu İstihdamı	Maliye Bakanlığı (BÜMKO)	TÜİK Hazine Müsteşarlığı İçişleri Bakanlığı
2.3 Eğitim İstatistikleri			
2.3.1	Yaygın Eğitim İstatistikleri	TÜİK	Milli Eğitim Bakanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı
2.3.2	Yaygın Eğitim Faaliyetleri Araştırması	TÜİK	

Ek. 2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
2.3.3	Eğitim Harcamaları İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı
			Maliye Bakanlığı
			Milli Eğitim Bakanlığı
			YÖK
			Aile ve Sosyal politikalar Bakanlığı (Çocuk Hiz. Gn. Müd.)
2.3.4	Girişimlerde Mesleki Eğitim Araştırması	TÜİK	Milli Eğitim Bakanlığı
2.3.5	Yetişkin Eğitimi Araştırması	TÜİK	Milli Eğitim Bakanlığı YÖK
2.3.6	Örgün Eğitim İstatistikleri	Milli Eğitim Bakanlığı	TÜİK
			Kalkınma Bakanlığı
2.3.7	Yükseköğretim İstatistikleri	YÖK	TÜİK
2.4 Kültür İstatistikleri			
2.4.1	Kültürel Miras	TÜİK	TBMM
			Orman ve Su İşleri Bakanlığı (Doğa Koruma ve Milli Parklar Gn. Müd.)
			Kültür ve Turizm Bakanlığı (Kültür Varlıkları ve Müzeler Gn. Müd.)
			Vakıflar Genel Müdürlüğü
2.4.2	Araştırmaya Açık Arşiv İstatistikleri	TÜİK	TBMM
			Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
			Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (Tapu ve Kadastro Gn. Md.)
			Vakıflar Gn. Müd.
2.4.3	Kütüphane İstatistikleri	TÜİK	Milli Eğitim Bakanlığı
			Kültür ve Turizm Bakanlığı (Kütüphaneler ve Yayımlar Gn. Müd., Milli Kütüphane Bşk..)
2.4.4	Kitap İstatistikleri	TÜİK	Kültür ve Turizm Bakanlığı (Kütüphaneler ve Yayımlar Gn. Müd.)
2.4.5	Yazılı Medya İstatistikleri	TÜİK	Kültür ve Turizm Bakanlığı
			Adalet Bakanlığı
			Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü
2.4.6	Görsel Sanat İstatistikleri	TÜİK	Kültür ve Turizm Bakanlığı (Güzel Sanatlar Gn. Müd.)
2.4.7	Gösteri Sanatları İstatistikleri	TÜİK	Kültür ve Turizm Bakanlığı (Devlet Tiyatroları Gn. Müd., Devlet Opera ve Balesi Gn. Müd., Güzel Sanatlar Gn. Müd.)
2.4.8	Din İstatistikleri	Diyanet İşleri Başkanlığı	TÜİK
2.4.9	Spor İstatistikleri	Gençlik ve Spor Bakanlığı (Spor Gn. Müd.)	TÜİK

Ek. 2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/ Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
2.5 Sağlık İstatistikleri			
2.5.1	Sağlık Harcama İstatistikleri	TÜİK	Maliye Bakanlığı Sağlık Bakanlığı Hazine Müsteşarlığı Milli Savunma Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İçişleri Bakanlığı Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketler Birliği Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketler Birliği KKK, HKK, DKK TSK Sağlık Komutanlığı
2.5.2	Ölüm Nedeni İstatistikleri	TÜİK	Sağlık Bakanlığı Adalet Bakanlığı İçişleri Bakanlığı YÖK Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
2.5.3	Türkiye Sağlık Araştırması	TÜİK	Sağlık Bakanlığı
2.5.4	Sağlık Durumu İstatistikleri	Sağlık Bakanlığı	TÜİK Maliye Bakanlığı TSK Sağlık Komutanlığı YÖK
2.5.5	Hastalıkların Önlenmesi ve Sağlığın Geliştirilmesi ile ilgili İstatistikler	Sağlık Bakanlığı	TÜİK Maliye Bakanlığı TSK Sağlık Komutanlığı YÖK
2.5.6	Sağlık Hizmetlerinin Kullanımı İstatistikleri	Sağlık Bakanlığı	TÜİK Maliye Bakanlığı TSK Sağlık Komutanlığı YÖK
2.5.7	Sağlıkta İnsan Kaynakları İstatistikleri	Sağlık Bakanlığı	TÜİK Maliye Bakanlığı TSK Sağlık Komutanlığı YÖK
2.5.8	Sağlık Hizmetleri Veren Kurumlar ve Altyapı İstatistikleri	Sağlık Bakanlığı	TÜİK Maliye Bakanlığı TSK Sağlık Komutanlığı YÖK
2.5.9	İş Kazaları İstatistikleri	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	TÜİK
2.5.10	Meslek Hastalıkları İstatistikleri	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	TÜİK
2.6 Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı İstatistikleri			
2.6.1	Tüketim Harcamaları İstatistikleri	TÜİK	
2.6.2	Gelir ve Yaşam Koşulları İstatistikleri	TÜİK	Maliye Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı BDDK Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
2.6.3	Yoksulluk İstatistikleri	TÜİK	

Ek. 2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/ Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
2.7 Sosyal Koruma İstatistikleri			
2.7.1	Sosyal Koruma İstatistikleri	TÜİK	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bk.
			Maliye Bakanlığı
			Sağlık Bakanlığı
			Vakıflar Genel Md.
			Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Bşk.
			İçişleri Bk.
			Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
			Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
			Milli Eğitim Bakanlığı
			Gençlik ve Spor Bakanlığı
Özelleştirme İdaresi Başkanlığı			
2.7.2	Kamu Kesimi Sosyal Harcama İstatistikleri	Kalkınma Bakanlığı	Maliye Bakanlığı
			Milli Eğitim Bakanlığı
			Sağlık Bakanlığı
			İçişleri Bakanlığı
			Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
			Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
			Özelleştirme İdaresi Bşk.
TÜİK			
2.8 Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri			
2.8.1	Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri	TÜİK	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
2.8.2	Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	TÜİK
2.8.3	Aile Yapısı Araştırması	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	TÜİK
2.9 Yaşam Memnuniyeti Araştırması			
2.9.1	Yaşam Memnuniyeti	TÜİK	
2.10 Suç ve Adalet İstatistikleri			
2.10.1	Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri	TÜİK	Adalet Bakanlığı
2.10.2	Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı
2.10.3	Olay İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı
			Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
2.10.4	Adalet İstatistikleri	Adalet Bakanlığı	TÜİK
			Anayasa Mahkemesi
			Yargıtay
			Danıştay
			Askeri Yargıtay
			Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
			Uyuşmazlık Mahkemeleri
			Yüksek Hakem Kurulu
Adli Tıp Kurumu			
2.10.5	İnsan Hakları İstatistikleri	Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı	Milli Savunma Bakanlığı
			Türkiye Noterler Birliği
2.10.5	İnsan Hakları İstatistikleri	TÜİK	

Ek. 2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
2.11 Seçim İstatistikleri			
2.11.1	Seçim İstatistikleri	TÜİK	Yüksek Seçim Kurulu
2.12 Turizm İstatistikleri			
2.12.1	Çıkış Yapan Ziyaretçi İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı TCMB Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Kültür ve Turizm Bakanlığı
2.12.2	Vatandaş Giriş İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı TCMB Kültür ve Turizm Bakanlığı
2.12.3	Hanehalkı Yurt İçi-Yurt Dışı Turizm İstatistikleri	TÜİK	Kültür ve Turizm Bakanlığı
2.12.4	Sınır İstatistikleri	Kültür ve Turizm Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı TÜİK
2.12.5	Konaklama İstatistikleri (Turizm İşletme Belgesi)	Kültür ve Turizm Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı TÜİK
2.12.6	Konaklama İstatistikleri (Mahalli İdarelerce Belgelendirilen)	Kültür ve Turizm Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı TÜİK
2.12.7	Yat İstatistikleri	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı TÜİK Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
2.12.8	Turizm Belgesi Tesislerin İstatistikleri	Kültür ve Turizm Bakanlığı	TÜİK
2.12.9	Tarifersiz Uçaklar (Charter) İstatistikleri	Kültür ve Turizm Bakanlığı	TÜİK Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
2.13 Uluslararası Göç İstatistikleri			
2.13.1	Yabancı Nüfus ve Vatandaşlık İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı
2.13.2	Oturma İzinleri, Sığınmacı ve Mülteci Kayıtları	TÜİK	İçişleri Bakanlığı
2.13.3	Çalışma İzin İstatistikleri	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	TÜİK
2.13.4	Yurt Dışında Yaşayan Türk Vatandaşlara İlişkin İstatistikler	TÜİK	İçişleri Bakanlığı Dışişleri Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
3. 1 Ulusal Hesaplar ve Para, Banka, Maliye İstatistikleri			
3.1.1	Cari ve Sabit Fiyatlarla Üretim Yöntemiyle Gayri Safi Milli Yurt İçi Hasıla	TÜİK	TCMB Maliye Bakanlığı Hazine Müsteşarlığı
3.1.2	Cari ve Sabit Fiyatlarla Harcama Yöntemiyle GSYİH	TÜİK	TCMB Maliye Bakanlığı
3.1.3	Gelir Yöntemiyle GSYİH	TÜİK	TCMB Maliye Bakanlığı Hazine Müsteşarlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
3.1.4	Kurumsal Sektörlere göre Mali Olmayan Hesaplar	TÜİK	TCMB Maliye Bakanlığı Hazine Müsteşarlığı

Ek. 2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
3.1.5	Arz-Kullanım ve Girdi-Çıktı Tabloları	TÜİK	TCMB Maliye Bakanlığı Hazine Müsteşarlığı
3.1.6	Dış Alem Hesapları	TÜİK	TCMB
3.1.7	AB-Mali Bildirim Tabloları (EDP)	TÜİK	TCMB Maliye Bakanlığı Hazine Müsteşarlığı
3.1.8	Cari Fiyatlarla Bölgesel Gayri Safi Katma Değer	TÜİK	
3.1.9	Merkezi Yönetim; Mizan, Bütçe Uygulama Sonuçları Tablosu, Gelir-Gider (Faaliyet) Tablosu, Nakit Akım Tablosu, Yıllık Bilanço	Maliye Bakanlığı	TÜİK
3.1.10	Genel Yönetim, Mizan, Bütçe Uygulama Sonuçları Tablosu, Gelir-Gider (Faaliyet) Tablosu, Nakit Akım Tablosu, Yıllık Bilanço	Maliye Bk.	İçişleri Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı TÜİK Kalkınma Bakanlığı
3.1.11	Genel Yönetimin Fonksiyonel Harcamaları	Maliye Bakanlığı	TÜİK
3.1.12	Genel Yönetimin Mali İstatistikleri	Maliye Bakanlığı	Hazine Müsteşarlığı TÜİK TCMB Kalkınma Bakanlığı
3.1.13	Vergi veya Sosyal Katkı Tipine göre Detaylı Vergi ve Sosyal Katkı Gelirleri	Maliye Bakanlığı	TÜİK Kalkınma Bakanlığı
3.1.14	Merkezi Yönetim İç Borç Verileri	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.15	Merkezi Yönetim Dış Borç Verileri	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.16	Türkiye Dış Borç Verileri	Hazine Müsteşarlığı	TCMB TÜİK
3.1.17	Hazine Garantili Dış Borç Verileri	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.18	Türkiye Net Dış Borç Verileri	Hazine Müsteşarlığı	TCMB TÜİK
3.1.19	Toplam Kamu Net Borç Verileri	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.20	ESA 95 Kapsamında Genel Yönetim Borç Verileri	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.21	Genel Bütçe Finansmanı Verileri/Merkezi Yönetim Bütçe Finansman Verileri	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.22	Hazine Alacak Verileri	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.23	Konsolide Kamu Sektörü Dengesi	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.24	KİT Mali Tabloları	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.25	Ülkeler ve sektörler itibarıyla Türkiye’de Yerleşik Kişiler Tarafından Gerçekleştirilen Doğrudan Yatırımlar	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.26	Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketlerinin Mali Tabloları	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK
3.1.27	Hazine Nakit Dengesi Gerçekleşmesi	Hazine Müsteşarlığı	TÜİK

Ek. 2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
3.1.28	Uluslararası Doğrudan Yatırım Verileri Bülteni	Ekonomi Bakanlığı	TÜİK
3.1.29	Uluslararası Sermayeli Firmalar ve İrtibat Büroları Listesi	Ekonomi Bakanlığı	TÜİK
3.1.30	Para ve Banka İstatistikleri	TCMB	TÜİK BDDK
3.1.31	Para Politikası İstatistikleri	TCMB	TÜİK
3.1.32	Kurlar ve Seçilmiş Faiz İstatistikleri	TCMB	TÜİK
3.1.33	Finansal Hesaplar	TCMB	Maliye Bakanlığı Hazine Müsteşarlığı BDDK SPK TMSF Merkezi Kayıt Kuruluşu İMKB TÜİK Türkiye sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği
3.1.34	Ödemeler Dengesi İstatistikleri	TCMB	TÜİK Hazine Müsteşarlığı İMKB Merkezi Kayıt Kuruluşu
3.1.35	Uluslararası Yatırım Pozisyonu	TCMB	Hazine Müsteşarlığı TÜİK İMKB Merkezi Kayıt Kuruluşu
3.1.36	Bank of International Settlements (BIS) Yerel ve Konsolide Bankacılık İstatistikleri	TCMB	TÜİK
3.1.37	Yurt İçi Doğrudan Yatırım ve Yurt Dışı Portföy Yatırım İstatistikleri	TCMB	TÜİK
3.1.38	Uluslararası Rezervler ve Döviz Likiditesi	TCMB	TÜİK Hazine Müsteşarlığı
3.1.39	Özel Sektörün Yurt Dışından Sağladığı Kredi Borcu	TCMB	TÜİK
3.1.40	Kısa Vadeli Dış Borçlar	TCMB	TÜİK
3.1.41	Yurt Dışı Yerleşik Kişilerin Mülkiyetindeki Menkul Değer İstatistikleri	TCMB	İMKB TÜİK Merkezi Kayıt Kuruluşu
3.1.42	Reel Efektif Döviz Kuru Endeksi	TCMB	TÜİK
3.1.43	Bankacılık Sektörü Toplaştırılmış Bilanço, Kar Zarar Tablosu, Yabancı Para Pozisyonu, Likidite Durumu, Kredi Dağılımı, Menkul Değerler Cüzdanı, Sermaye Yeterliliği ve Mevduat Bilgilerine İlişkin İstatistikleri	BDDK	TÜİK
3.1.44	Tüketici Kredileri ve Kredi Kartı Harcamalarına İlişkin İstatistikler	BDDK	TÜİK
3.1.45	Factoring, Finansal Kiralama, Finans Şirketlerine Ait Bilanço ve Kar-Zarar Tabloları	BDDK	TÜİK
3.1.46	İllere göre Seçilmiş Bankacılık Sektörü Verileri	BDDK	TCMB

Ek. 2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
3.1.47	Kredi Kuruluşlarından Toplanan Sigorta Primleri, Banka Mevduat Geri Ödemeleri ve Fon Çözümleme Tahsilatları	TMSF	BDDK TÜİK
3.1.48	Zaman Aşımına Uğrayarak Fona Devredilen Kıymetler	TMSF	TÜİK
3.1.49.a	Menkul Kıymet ve Yatırım Fonlarına/Emeklilik Yatırım Fonlarına/Menkul Kıymet, Gayrimenkul Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklarına ve Portföy Yönetim Şirketlerine İlişkin Aylık İstatistikler	SPK	TÜİK
3.1.49.b	Menkul Kıymet ve Yatırım Ortaklıkları Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları ve Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Yıllık İstatistikler	SPK	TÜİK
3.1.49.c	Menkul Kıymet ve Yatırım Fonlarına/Emeklilik Yatırım Fonlarına/Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Günlük İstatistikler	SPK	TÜİK
3.1.50	Emeklilik ve Menkul Kıymet Yatırım Fonlarının İhraç Talepleri ve Kayda Alınma Sonuçları; Tüm Yatırım Ortaklıkları Paylarının Başvuru ve Kayda Alma Sonuçları; Tüm Sermaye Tavan Artırımı Başvuruları ve Sonuçları ve Kurul Kaydına Alınan Menkul Kıymetler	SPK	TÜİK
3.1.51.a	Halka Açık Şirket İstatistikleri	SPK	İMKB TÜİK
3.1.51.b	Halka Açık Şirket İstatistikleri	SPK	İMKB TÜİK
3.1.52	Borsa Şirket İstatistikleri	SPK	İMKB TÜİK
3.1.53	Ekonominin Genel Dengesi	Kalkınma Bakanlığı	TÜİK
3.1.54	Kamu Kesimi Genel Dengesi	Kalkınma Bakanlığı	TÜİK
3.1.55	Genel Devlet Gelir-Giderleri ve Dengesi	Kalkınma Bakanlığı	Maliye Bakanlığı İçişleri Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı TÜİK
3.1.56	Sabit Sermaye Yatırımları (Sektörler İtibariyle kamu, özel ve toplam)	Kalkınma Bakanlığı	TÜİK
3.1.57	Sabit Sermaye Yatırımları (Bütçe Türleri itibariyle, kamu)	Kalkınma Bakanlığı	TÜİK
3.1.58	İl Düzeyinde Mevduat Kredi Bilgileri	Türkiye Bankalar Birliği	TÜİK
3.1.59	Prim ve Poliçe Sayıları	Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği	TÜİK
3.1.60	Araç Türlerine göre Trafik, Zorunlu Taşımacılık, Mali Sorumluluk, Zorunlu Koltuk Ferdi Kaza Sigorta İstatistikleri	Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği	TÜİK
3.1.61	Kasko ve Sağlık Analizi	Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği	TÜİK

Ek. 2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
3.2 Fiyat İstatistikleri ve Endeksler			
3.2.1	Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE)	TÜİK	
3.2.2	Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE)	TÜİK	
3.2.3	Harmonize TÜFE	TÜİK	
3.2.4	Finansal Yatırım Araçlarının Reel Getiri Oranları	TÜİK	
3.2.5	Tüketici Eğilim İstatistikleri ve Tüketici Güven Endeksi	TÜİK	TCMB
3.2.6	Ekonomik Güven Endeksi	TÜİK	
3.2.7	Bina İnşaatı Maliyet Endeksi	TÜİK	
3.2.8	Konut Satış İstatistikleri	TÜİK	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
3.2.9	İşyeri Eğilim İstatistikleri ve Sektörel Güven Endeksleri	TÜİK	
3.2.10	Konut Fiyat Endeksi	TCMB	
3.3 Dış Ticaret İstatistikleri			
3.3.1	Dış Ticaret İstatistikleri	TÜİK	Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Ekonomi Bakanlığı
3.3.2	Dış Ticaret Miktar ve Birim Değer Endeksleri	TÜİK	
3.3.3	Dış Ticaret Beklenti Anketi	Ekonomi Bakanlığı	
3.4 Satınalma Gücü Paritesi			
3.4.1	Satınalma Gücü Paritesi	TÜİK	Sağlık Bakanlığı Maliye Bakanlığı
3.5 Kalkınma Yardımları İstatistikleri			
3.5.1	OECD-DAC İstatistikleri	TİKA	TÜİK
3.5.2	Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu	TİKA	TÜİK
3.5.3	TİKA Faaliyet Raporu (Teknik İşbirliği Raporu)	TİKA	TÜİK
3.6 Kamu Alımları İstatistikleri			
3.6.1	Kamu Alımları İstatistikleri	Kamu İhale Kurumu	TÜİK Maliye Bakanlığı İçişleri Bakanlığı Sağlık Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu Kapsamındaki İdareler
4. Yıllık İş İstatistikleri			
4.1.1	Sanayi ve Hizmet İstatistikleri	TÜİK	
4.1.2	Radyo TV Kurum İstatistikleri	TÜİK	RTÜK
4.1.3	Sanayi Ürün İstatistikleri	TÜİK	Türkiye Şeker Kurumu TAPDK
4.1.4	Verimlilik Göstergeleri	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	TÜİK
4.1.5	Sektör Bilançoları İstatistikleri	TCMB	TÜİK

Ek. 2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
4.2 Kısa Dönemli İş İstatistikleri			
4.2.1	Sanayi Üretim Endeksi	TÜİK	
4.2.2	Sanayi İşgücü Girdi Endeksleri	TÜİK	
4.2.3	Sanayi Sektörü Ciro ve Sipariş Endeksleri	TÜİK	
4.2.4	Ticaret ve Hizmet Endeksleri	TÜİK	
4.2.5	İnşaat İşgücü Girdi Göstergeleri	TÜİK	
4.2.6	İnşaat Ciro ve Üretim Endeksleri	TÜİK	
4.2.7	Yapı İzin Belgeleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı
4.2.8	İktisadi Yönelim Anketi	TCMB	TÜİK
4.2.9	Yatırım Anketi	TCMB	TÜİK
4.2.10	Toplam Sanayiide Birim Ücret Endeksi	Kalkınma Bakanlığı	TCMB TÜİK
4.2.11	Yatırım Teşvik İstatistikleri	Ekonomi Bakanlığı	TÜİK
4.2.12	Verimlilik Göstergeleri	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	TÜİK
4.2.13	Sanayi Kapasite Raporu İstatistikleri	TOBB	TÜİK
4.3 Enerji İstatistikleri			
4.3.1	Kısa Dönemli Katı Yakıt İstatistikleri	TÜİK	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
4.3.2	Elektrik ve Doğal Gaz Fiyat İstatistikleri	TÜİK	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
4.3.3	Sektörel Enerji Tüketim İstatistikleri	TÜİK	
4.3.4	İmalat Sanayiinde Enerji Tüketimi	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	TÜİK
4.3.5	Binaların Yapısal Durumları ve Enerji Tüketimleri	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	TÜİK
4.3.6	Enerji Yoğunlukları ve Enerji Verimliliği Endeksleri	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	TÜİK
4.3.7	Petrol İstatistikleri (Piyasa Faaliyetleri)	EPDK	TÜİK Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
4.3.8	Doğal Gaz İstatistikleri (Piyasa Faaliyetleri)	EPDK	TÜİK Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
4.3.9	LPG İstatistikleri	EPDK	TÜİK Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
4.3.10	Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Olan Yakıt Biyodizel İstatistikleri	EPDK	TÜİK Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
4.3.11	Petrol İstatistikleri (Arama Üretim Faaliyetleri)	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	TÜİK EPDK
4.3.12	Doğal Gaz İstatistikleri (Arama Üretim Faaliyetleri)	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	TÜİK EPDK
4.3.13	Elektrik Enerjisi Üretim-İletim İstatistikleri	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	TÜİK
4.3.14	Elektrik Dağıtım ve Tüketim İstatistikleri	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	TÜİK

Ek. 2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
4.3.15	Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Olan Yakıt Biyotanolü İstatistikleri	TAPDK	TÜİK
4.3.16	Enerji Denge Tabloları	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bk.	TÜİK
4.4 Ulaştırma İstatistikleri			
4.4.1	Motorlu Kara Taşıtları İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı
4.4.2	Karayolu Trafik Kaza İstatistikleri	TÜİK	İçişleri Bakanlığı
4.4.3	Deniz Taşıtları (Sicile Kayıtlı), Deniz Yolu Kabotaj Hattı, Deniz Yolu Uluslararası Taşıma İst.	TÜİK	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
4.4.4	Paris Mutabakatı Kapsamında Tutulan Türk Bayraklı Gemi İstatistikleri	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	TÜİK
4.4.5	Akdeniz ve Karadeniz Mutabakatı Kapsamında Liman Denetim İstatistikleri	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	TÜİK
4.4.6	Türk Boğazları Gemi Geçiş İstatistikleri	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	TÜİK
4.4.7	Deniz Kazası İstatistikleri	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	TÜİK
4.4.8	Karayolu Envanteri (Köy yolları ve şehir içi yollar hariç)	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	TÜİK
4.4.9	Karayolu Envanteri (Köy yolları)	İçişleri Bakanlığı	TÜİK
4.4.10	Karayolları Mali İstatistikleri	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	TÜİK
4.4.11	Karayolları Üzerindeki Seyir ve Taşımalar	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	TÜİK
4.4.12	Trafik ve Ulaşım Bilgileri	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	TÜİK
4.4.13	Hava Meydanları İstatistikleri	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	TÜİK
4.4.14	Hava Ulaşım İstatistikleri (ICAO Formları)	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	TÜİK
4.4.15	Uçak Filosu İstatistikleri	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	TÜİK
4.4.16	Uçak Kazası İstatistikleri	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	TÜİK
4.4.17	Demiryolu İstatistikleri	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	TÜİK
4.4.18	Boru Hatları ile Petrol Taşıma İstatistikleri	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	TÜİK Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
4.4.19	Boru Hatları ile Doğal Gaz Taşıma İstatistikleri	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	TÜİK Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
4.4.20	Boru Hatları ile Petrol Taşıma İstatistikleri (Ulusal ara hatlar)	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	TÜİK Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
4.4.21	Boru Hatları ile Transit Doğal Gaz ve Ham Petrol Taşıma İstatistikleri	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	TÜİK Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
4.5 Bilim ve Teknoloji İstatistikleri			
4.5.1	Sanayi/Hizmet Kuruluşları AR-GE İstatistikleri	TÜİK	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı TÜBİTAK Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı

Ek. 2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
4.5.2	Kamu Kuruluşları AR-GE İstatistikleri	TÜİK	TÜBİTAK
4.5.3	Yükseköğretim Kesimi AR-GE İstatistikleri	TÜİK	Kalkınma Bakanlığı
			TÜBİTAK
			YÖK
			Maliye Bakanlığı
4.5.4	Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım İstatistikleri	TÜİK	Kalkınma Bakanlığı
4.5.5	Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanım İstatistikleri	TÜİK	Kalkınma Bakanlığı
			Maliye Bakanlığı
4.5.6	Sanayi ve Hizmet Sektöründe Yenilik İstatistikleri	TÜİK	
4.5.7	Doktora Derecelilerin Kariyer Gelişimi İstatistikleri	TÜİK	TÜBİTAK
			YÖK
4.5.8	Patent İstatistikleri	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	TÜİK
4.5.9	Faydalı Model İstatistikleri	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	TÜİK
4.5.10	Marka İstatistikleri	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	TÜİK
4.5.11	Endüstriyel Tasarım İstatistikleri	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	TÜİK
4.5.12	Coğrafi İşaret İstatistikleri	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	TÜİK
4.5.13	Milyon Kişi Başına Düşen Bilimsel Yayın Sayısı	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	TÜİK
4.6 Haberleşme İstatistikleri			
4.6.1	Posta İstatistikleri (Yurt içi, yurt dışı, parasal)	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	TÜİK
4.6.2	Telgraf İstatistikleri (Yurt içi, yurt dışı)	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	TÜİK
4.6.3	İletişim Hizmetleri İstatistikleri	Bilim Teknolojileri İletişim Kurumu	TÜİK
4.7 Mali Aracı Kuruluş İstatistikleri			
4.7.1	Mali Aracı Kuruluş İstatistikleri	TÜİK	BDDK
			Hazine Müsteşarlığı
			SPK
4.7.2	Faaliyetleri Devam Etmekte Olan ve Geçici Olarak Durdurulan Aracı Kuruluşlar ile Aracı Kuruluşların Merkez Dışı Örgütleri ve Mevcut Yetki Belgelerine İlişkin Bilgiler	SPK	TÜİK
5.1 Bitkisel Üretim İstatistikleri			
5.1.1	Bitkisel Üretim İstatistikleri	TÜİK	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
			Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
			Şeker Kurumu
			Orman ve Su İşleri Bakanlığı
			TAPDK
			ÇAYKUR
5.1.2	Bağcılık Anketi	TÜİK	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
			TAPDK

Ek. 2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
5.1.3	Meyvecilik Anketi	TÜİK	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
5.1.4	Bitkisel Ürün Denge Tabloları	TÜİK	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Şeker Kurumu TAPDK Tarım Satış Kooperatifleri Üretici Bitkileri
5.1.5	Tarımsal Alet ve Makine İstatistikleri	TÜİK	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
5.2 Tarımsal Yapı İstatistikleri			
5.2.1	Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı) Ücret Yapısı Araştırması	TÜİK	
5.2.2	Tarımsal İşletme Yapı Araştırması	TÜİK	
5.3 Hayvansal Üretim İstatistikleri			
5.3.1	Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünler	TÜİK	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
5.3.2	Kırmızı Et Üretim İstatistikleri	TÜİK	
5.3.3	Süt ve Süt Ürünleri Üretim İstatistikleri	TÜİK	
5.3.4	Kümes Hayvancılığı Üretim İstatistikleri	TÜİK	
5.3.5	Ham Deri Üretim İstatistikleri	TÜİK	
5.3.6	Hayvansal Üretim Denge Tabloları	TÜİK	
5.4 Su Ürünleri İstatistikleri			
5.4.1	Deniz Ürünleri Avcılığı	TÜİK	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
5.4.2	İç Su Ürünleri Avcılığı	TÜİK	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
5.4.3	Su Ürünleri Yetiştiriciliği	TÜİK	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
5.5 Tarımsal Ekonomik Hesaplar			
5.5.1	Çiftçinin Eline Geçen Fiyat İstatistikleri	TÜİK	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
5.5.2	ÜFE-Tarım Sektörü Endeksi	TÜİK	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Şeker Kurumu TAPDK Orman ve Su İşleri Bakanlığı ÇAYKUR TOBB Balık ve Hal Kooperatifleri
5.5.3	Tarımsal Ekonomik Hesap Göstergeleri	TÜİK	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Maliye Bakanlığı

Ek. 2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
5.5.4	Tarımsal Destekleme Alım Fiyatları ve Ürün Üretim Destekleri	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	TÜİK
5.6 Gıda Güvenliği İstatistikleri			
5.6.1	Organik Tarım	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	TÜİK
5.6.2	Gübre Kullanım Miktarı	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	TÜİK
5.6.3	İyi Tarım Uygulamaları	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	TÜİK
5.7 Ormancılık İstatistikleri			
5.7.1	Ormancılık İstatistikleri	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	TÜİK
5.8 Uzaktan Algılama			
5.8.1	Arazi Örtüsü/Kullanımı	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı TÜİK
6.1 Çevre İstatistikleri			
6.1.1	Su Kalitesi (Kıyı Suları, Nehir ve Göl)	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Orman ve Su İşleri Bakanlığı (DSİ) TÜİK
6.1.2	Su Potansiyeli	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	TÜİK
6.1.3	Su Çekimi ve Kullanımı	TÜİK	Orman ve Su İşleri Bakanlığı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
6.1.4	Atıksu İstatistikleri	TÜİK	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Orman ve Su İşleri Bakanlığı
6.1.5	Belediye Atık İstatistikleri	TÜİK	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
6.1.6	Endüstriyel Atık İstatistikleri	TÜİK	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
6.1.7	Ambalaj ve Ambalaj Atık İstatistikleri	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	TÜİK
6.1.8	İnşaat ve Yıkıntı Atık İstatistikleri	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	TÜİK
6.1.9	Tıbbi Atık İstatistikleri	TÜİK	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Sağlık Bakanlığı
6.1.10	Tarımsal Atık İstatistikleri	TÜİK	
6.1.11	Özel Atık İstatistikleri	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Ekonomi Bakanlığı Gümrük ve Ticaret Bakanlığı TÜİK
6.1.12	Tehlikeli Atık İhracat İstatistikleri	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Ekonomi Bakanlığı Gümrük ve Ticaret Bakanlığı TÜİK
6.1.13	Belediye Atık Kompozisyonu İstatistikleri	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı TÜİK
6.1.14	Sera Gazı Emisyonu İstatistikleri	TÜİK	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Orman ve Su İşleri Bakanlığı Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Ek. 2 Resmi İstatistik Programına göre Verilerden Sorumlu Kurum/Kuruluşlar Listesi (Devamı)

Sıra No	Alt Konu Başlığı	Sorumlu Kurum/Kuruluş	İlgili Kurum/Kuruluş
6.1.15	Hava Kirlenici Emisyon İstatistikleri	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
			Orman ve Su İşleri Bakanlığı
			Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
			Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
			TÜİK
6.1.16	Hava Kalitesi	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	TÜİK
6.1.17	Kamu Sektörü Çevresel İstihdam, Gelir ve Harcama İstatistikleri	TÜİK	Maliye Bakanlığı Hazine Müsteşarlığı
6.1.18	İş Sektörü Çevresel İstihdamı, Gelir ve Harcama İstatistikleri	TÜİK	
6.1.19	Biyçeşitlilik İstatistikleri	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı TÜİK
6.1.20	Korunan Alan İstatistikleri	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Ekonomi Bakanlığı
			Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
			İçişleri Bakanlığı
			Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
			Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
6.1.21	İklim İstatistikleri	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	TÜİK
6.1.22	Toprak Kirliliği İstatistikleri	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	TÜİK
6.1.23	Deniz Kirliliği İstatistikleri	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Orman ve Su İşleri Bakanlığı TÜİK
6.1.24	Gürültü İstatistikleri	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
			İçişleri Bakanlığı
			TÜİK
6.1.25	Çevresel Etki Değerlendirmesi İstatistikleri	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	TÜİK
6.1.26	Çevresel İzin ve Lisans İstatistikleri	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	TÜİK
6.1.27	Çevre Denetimi İstatistikleri	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	TÜİK
6.1.28	Çölleşme İstatistikleri	Orman ve Su İşleri Bakanlığı	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
			Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
			Kalkınma Bakanlığı
			TÜİK
6.1.29	Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri	TÜİK	

İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Kodları ve İsimleri

Düzyey-1	Düzyey-2	Düzyey-3	Düzyey-1	Düzyey-2	Düzyey-3
TR	Türkiye				
TR1	İstanbul	TR10	İstanbul	TR100	İstanbul
TR2	Batı Marmara	TR21	Tekirdağ	TR211	Tekirdağ
			Edirne	TR212	Edirne
			Kırklareli	TR213	Kırklareli
		TR22	Balıkesir	TR221	Balıkesir
			Çanakkale	TR222	Çanakkale
TR3	Ege	TR31	İzmir	TR310	İzmir
			Aydın	TR321	Aydın
			Denizli	TR322	Denizli
		TR32	Muğla	TR323	Muğla
		TR33	Manisa	TR331	Manisa
			A.karahisar	TR332	Afyonkarahisar
			Kütahya	TR333	Kütahya
			Uşak	TR334	Uşak
TR4	Doğu Marmara	TR41	Bursa	TR411	Bursa
			Eskişehir	TR412	Eskişehir
			Bilecik	TR413	Bilecik
		TR42	Kocaeli	TR421	Kocaeli
			Sakarya	TR422	Sakarya
			Düzce	TR423	Düzce
			Bolu	TR424	Bolu
			Yalova	TR425	Yalova
TR5	Batı Anadolu	TR51	Ankara	TR510	Ankara
		TR52	Konya	TR521	Konya
			Karaman	TR522	Karaman
TR6	Akdeniz	TR61	Antalya	TR611	Antalya
			Isparta	TR612	Isparta
			Burdur	TR613	Burdur
		TR62	Adana	TR621	Adana
			Mersin	TR622	Mersin
		TR63	Hatay	TR631	Hatay
			K.maraş	TR632	Kahramanmaraş
			Osmaniye	TR633	Osmaniye
TR7	Orta Anadolu	TR71	Kırıkkale	TR711	Kırıkkale
			Aksaray	TR712	Aksaray
			Niğde	TR713	Niğde
			Nevşehir	TR714	Nevşehir
			Kırşehir	TR715	Kırşehir
		TR72	Kayseri	TR721	Kayseri
			Sivas	TR722	Sivas
			Yozgat	TR723	Yozgat
Top.			12	26	81

Ek 4. IMF'nin Ülke Gruplaması ve Gruplarda Yer Alan Ülkeler

Ülke Grupları	İlgili Grupta Yer Alan Ülke Sayısı	İlgili Grupta Yer Alan Ülkeler
Gelişmiş ülke ekonomileri	34	Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Hong Kong SAR, İzlanda, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Kore Cumhuriyeti, Lüksemburg, Malta, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Portekiz, Singapur, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, Tayvan, Birleşik Krallık, ABD
Gelişmekte ve kalkınmakta olan ülke ekonomileri	150	Afganistan, Arnavutluk, Cezayir, Angola, Antigua ve Barbuda, Arjantin, Ermenistan, Azerbaycan, Bahamalar, Bahreyn, Bangladeş, Barbados, Beyaz Rusya, Belize, Benin, Bhutan, Boliviya, Bosna-Hersek, Botswana, Brezilya, Brunei, Bulgaristan, Burkina Faso, Burundi, Kamboçya, Kamerun, Kape Verde, Lesotho, Liberya, Libya, Litvanya, Makedonya, Madagaskar, Malawi, Malezya, Maldivler, Mali, Mauritanya, Mauritius, Meksika, Moldova, Moğolistan, Karadağ, Fas, Mozambik, Myanmar, Namibya, Nepal, Nikaragua, Nijer, Nijerya, Umman, Pakistan, Panama, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Şili, Çin, Kolombiya, Komoros, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kongo Cumhuriyeti, Kosta Rika, Fildişi Sahilleri, Hırvatistan, Cibuti, Dominik, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Mısır, El Salvador, Ekvator Ginesi, Eritrea, Etiyopya, Fiji, Gabon, Gambiya, Gürcistan, Gana, Grenada, Guatemala, Papua Yeni Gine, Paraguay, Peru, Filipinler, Polonya, Katar, Romanya, Rusya, Ruanda, Samoa, Sao Tome ve Principe, Güney Afrika, Senegal, Sırbistan, Seyşeller, Sierra Leone, Solomon Adaları, Güney Afrika, Sri Lanka, St. Kitts ve Nevis, St. Lucia, St. Vincent ve Grenadas, Sudan, Surinam, Swaziland, Suriye, Tacikistan, Gine, Gine-Bissau, Guyana, Haiti, Honduras, Macaristan, Hindistan, Endonezya, İran, Jamaika, Ürdün, Kazakistan, Kenya, Kiribati, Kosovo, Kuveyt, Kırgızistan, Lao, Letonya, Lübnan, Tanzanya, Tayland, Timor-Leste, Togo, Tonga, Trinidad&Tobago, Tunus, Türkiye, Türkmenistan, Tuvalu, Uganda, Ukrayna, Birleşik Arap Emirlikleri, Uruguay, Özbekistan, Vanuatu, Venezüela, Vietnam, Yemen, Zambia, Zimbabwe

Kaynak: IMF, World Economic Outlook.

Ek 5. AEC Yayınında Yer Alan Ülke Grupları ve Gruplarda Yer Alan Ülkeler

Ülke Grupları ⁽¹⁾	Hilgili Grupta Yer Alan Ülke Sayısı	İlgili Grupta Yer Alan Ülkeler	Ekonomik Rapor 2011 Yayınında Yer Verilen Ülke Sayısı	Ekonomik Rapor 2011 Yayınında Yer Verilen Ülkeler
Doğu Asya ve Pasifik	16	Japonya, Singapur, Kore Cumhuriyeti, Hong Kong SAR, Çin, Tayland, Malezya, Yeni Zelanda, Filipinler, Endonezya, Vietnam, Avustralya, Kamboçya, Lao PDR, Moğolistan, Papua Yeni Gine	10	Japonya, Singapur, Kore Cumhuriyeti, Çin, Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland, Kamboçya, Vietnam
Batı Avrupa	16	Almanya, İsviçre, İsveç, Avusturya, Finlandiya, Birleşik Krallık, Fransa, İtalya, Danimarka, İrlanda, Belçika, Hollanda, İspanya, Norveç, Portekiz, Yunanistan	3	Almanya, İsviçre, İsveç
Doğu Avrupa ve Orta Asya	27	Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Macaristan, Slovak Cumhuriyeti, Beyaz Rusya, Polonya, Hırvatistan, Romanya, Estonya, Litvanya, Sırbistan, Bosna-Hersek, Letonya, Bulgaristan, Ukrayna, Türkiye, Rusya Federasyonu, Moldova, Arnavutluk, Makedonya, Kırgızistan, Gürcistan, Kazakistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan, Azerbaycan	3	Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Türkiye
Kuzey Amerika	2	Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kanada	2	Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kanada
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	16	İsrail, Lübnan, Ürdün, Tunus, Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Suriye, Fas, Katar, Umman, Yemen, Cezayir, Kuveyt, İran, Libya	3	İsrail, Lübnan, Ürdün
Latin Amerika ve Karayipler	21	Meksika, Panama, Kosta Rika, Brezilya, Kolombiya, Uruguay, Arjantin, El Salvador, Dominik Cumhuriyeti, Guatemala, Trinidad&Tobago, Şili, Jamaika, Küba, Paraguay, Honduras, Peru, Ekvador, Nikaragua, Bolivya, Venezuela	3	Meksika, Panama, Kosta Rika
Güney Asya	4	Hindistan, Sri Lanka, Pakistan, Bangladeş	3	Hindistan, Sri Lanka, Pakistan
Sahra-Altı Afrika	26	Güney Afrika Cumhuriyeti, Namibiya, Kenya, Senegal, Mauritius, Zimbabve, Uganda, Madagaskar, Botswana, Tanzanya, Fildişi Sahilleri, Gana, Etyopya, Zambiya, Malawi, Mozambik, Mali, Liberya, Gabon, Kamerun, Nijerya, Gine, Kongo Cumhuriyeti, Sudan, Angola, Mauritanya	3	Güney Afrika, Namibiya, Kenya
Toplam	128		30	

Kaynak: The Atlas of Economic Complexity, 2011.

(1): Ekonomik Rapor yayınında her bir ülke grubundan "Ekonomik Çeşitlilik Endeksi" değerine göre ilk üç sırada yer alan ülkeler seçilmiştir. Ancak, bazı özel yaklaşımlar kullanılmıştır. Bunlar:

- "Güney Asya" grubu yerine "Son Dönemde Büyüme Kaydeden Seçilmiş Ülkeler" grubunda 6 ülkeye yer verilmiştir.
- "Doğu Avrupa ve Orta Asya" grubundan da üçüncü sıradaki ülkemiz alınmıştır.

Ek 6. Uluslararası Alanda Girişimciliğe Yönelik Göstergeler Bölümünde Yer Alan Ekonomik Gelişme Düzeyi Grubundaki Ülkeler

Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi	İlgili Grupta Yer Alan Ülkeler	Ülke Sayısı
Faktör GÜdümlü Ekonomiler	Cezayir, Bangladeş, Guatemala, İran, Jamaika, Pakistan, Venezüla	7
Etkinlik GÜdümlü Ekonomiler	Arjantin, Barbados, Bosna-Hersek, Brezilya, Şili, Çin, Kolombiya, Hırvatistan, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malezya, Meksika, Panama, Peru, Polonya, Romanya, Rusya, Slovakya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Tayland, Trinidad-Tobago, Türkiye, Uruguay	24
Yenilik GÜdümlü Ekonomiler	Avustralya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, Japonya, Kore Cumhuriyeti, Hollanda, Norveç, Portekiz, Singapur, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, Tayvan, Birleşik Arap Emirlikleri, Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)	23

Kaynak: Global Entrepreneurship Monitor, 2011.

KAYNAKLAR

- 1- 2007, T.C. Kalkınma Bakanlığı, “Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele, Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3087/oik691.pdf, Erişim Tarihi: 12/02/2012.
- 2- 2008, Harvard University Center for International Development, “The Atlas of Economic Complexity, Mapping Paths to Prosperity, Hausmann, Hidalgo et al.”
- 3- 2008, Türkiye İstatistik Kurumu, “Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı, Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-6”.
- 4- 2009, Türkiye İstatistik Kurumu, “Bölgesel Satın Alma Gücü Paritesi, 2008”.
- 5- 2009, World Economic Forum, “The Global Competitiveness Report, 2009-2010”.
- 6- 2010, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), “Human Development Report, 2010”.
- 7- 2010, Rekabet Edebilirlik Raporu 2009-2010, Doç. Dr. Mustafa BESİM, <http://www.ktto.net/turkce/ktto2010.pdf>, Erişim Tarihi: 15/03/2012.
- 8- 2010, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, “2012 Yılı Para Kur Politikası”.
- 9- 2010, Türkiye İstatistik Kurumu, “Yaşam Memnuniyeti Araştırması”.
- 10- 2010, World Economic Forum, “The Global Competitiveness Report, 2010-2011”.
- 11- 2011, Adana Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, “Dünyada ve Türkiye’de 2011 Yıl Sonu Ekonomik Görünüm” <http://www.adanasmmmo.org/userfiles/EkonomikRapor2011-2.doc>, Erişim Tarihi: 10/03/2012.
- 12- 2011, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, “Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi Sıkça Sorulan Sorular”, http://www.undp.org.tr/pressRelDocuments/faq_mpi-TR_ece%20FU.pdf, Erişim Tarihi: 15/03/2012.
- 13- 2011, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, “Human Development Report, 2011”.
- 14- 2011 yılı I., II., III, IV. Dönem, 2012 yılı I. Dönem, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, “Enflasyon Raporu”.
- 15- 2011 yılı I., II., III, IV. Dönem, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, “Ödemeler Dengesi Raporu”.
- 16- 2011, Ekonomist Dergisi, 2011/9.
- 17- 2011, Global Entrepreneurship Monitor, 2011 Global Report.
- 18- 2011, KOBİ Girişim Dergisi, Eylül Sayısı.
- 19- Kasım 2011, T.C. Maliye Bakanlığı, “Makro Ekonomik Görünüm Raporu”.
- 20- 2011, T.C. Maliye Bakanlığı, “2012 Yılı Bütçe Sunuşu”.
- 21- 2011, T.C. Maliye Bakanlığı “Yıllık Ekonomik Rapor 2011”.
- 22- 2011, Milli Eğitim Bakanlığı “Milli Eğitim İstatistikleri, 2010-2011”.
- 23- 2011, Statistics in Focus, 64/2011, Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (EUROSTAT).
- 24- 2011, T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, “Avrupa Birliği’nde Küresel Finansal Krize Karşı Alınan Önlemler ve Birliğin Rekabet Gücünün Arttırılmasına Yönelik Girişimler: Euro Rekabet Paketi”.
- 25- 2011, Türkiye Bankalar Birliği, “Türkiye’de Bankacılık Sistemi; Banka, Şube ve Personel Sayıları, 2011 Aralık Ayı Raporu”.

- 26- 2011, Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, “2011 Yılı Programı”.
- 27- 2011, Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı “Orta Vadeli Program (2012-2014)”.
- 28- 2011, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, “2012 Yılı Para Kur Politikası”.
- 29- 2011, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, “Para Politikası Kurulu Kararları”.
- 30- 2011, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, “Para Politikası Kurulu Toplantı Özetleri”.
- 31- 2011, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Döviz Alım ve Döviz Satım İhalelerine İlişkin Duyurular .
- 32- Kasım 2011, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, “Finansal İstikrar Raporu”.
- 33- 2011, Türkiye İstatistik Kurumu, “Doğum İstatistikleri, 2010”.
- 34- 2011, Türkiye İstatistik Kurumu, “Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Bülteni, 2011 Yılı Haber Bülteni”.
- 35- 2011, Türkiye İstatistik Kurumu, “Ölüm Nedeni İstatistikleri, 2010”.
- 36- 2011, Türkiye İstatistik Kurumu, “Satın Alma Gücü Paritesi, 2010”.
- 37- 2011, Türkiye İstatistik Kurumu, “Satın Alma Gücü Paritesi, Tüketim Mal ve Hizmetleri, 2010”.
- 38- 2011, Türkiye İstatistik Kurumu “Türkiye İstatistik Yıllığı, 2010” <http://www.tuik.gov.tr/Start.do;jsessionid=5NvWP0QJR2fKQZcBctgf1LFBLnrJc5VPQZkxhwB9RGXjgStM0jWd!-459360760>, Erişim Tarihi: 10/01/2012.
- 39- 2011, Türkiye İstatistik Kurumu, “Sektörel Güven Endeksleri, 2011 Yılı Aralık Ayı Haber Bülteni”.
- 40- 2011, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, “Sanayi Kapasite Raporu İstatistikleri, 2011 Yılı Sonu.
- 41- 2011 Aralık, TÜSİAD, “Türkiye Ekonomisi 2012”.
- 42- 2011, Uluslararası Para Fonu, “World Economic Outlook, Slowing Growth, Rising Risks, September 2011”.
- 43- 2011, World Economic Forum, “The Global Competitiveness Report, 2011-2012”.
- 44- 26/08/2011, Dünya Gazetesi Köşe Yazısı, “Yavaşlama, Çıktı Açığı ve TCMB”, Taner BERKSOY, <http://www.dunya.com/yavaslama,-cikti-acigi-ve-tcmb-131072yy.htm>, Erişim Tarihi: 20/03/2012
- 45- 2012, Dünya Bankası, “World Data Bank, Global Economic Prospects”.
- 46- Ocak 2012, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, “Ödemeler Dengesi İstatistikleri”.
- 47- Şubat 2012, T.C. Ekonomi Bakanlığı, “Uluslararası Doğrudan Yatırım Verileri Bülteni”.
- 48- 2012, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı, Veritabanları.
- 49- 2012, Gelir İdaresi Başkanlığı, “KOBİ’lerin İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey-3’e ve Yıl İçinde Çalışan Sayısına göre İktisadi Faaliyet Kolları Düzeyinde Sayıları”.
- 50- Ocak 2012, Hazine Müsteşarlığı “Kamu Borç Yönetimi Raporu”.
- 51- 2012, International Labour Office, “Global Employment Trends, 2012”.
- 52- 2012, T.C. Kalkınma Bakanlığı, “2012 Yılı Programı”.

- 53- 2012, Türkiye İstatistik Kurumu “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2011”.
- 54- 2012, Türkiye İstatistik Kurumu “Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2011”.
- 55- 2012, Türkiye İstatistik Kurumu, “Tarımsal Ürünlerin Üretim Miktarları, 2011 Yılı 3. Tahminleri”.
- 56- 2012, Türkiye İstatistik Kurumu, “Bitkisel Üretim ve Bitkisel Ürün Denge İstatistikleri, 2011 Yılı 2. Tahmin Sonuçları”.
- 57- 2012, Türkiye İstatistik Kurumu, “Sanayi Üretim Endeksi, 2011 Yılı Aralık Ayı Haber Bülteni”.
- 58- 2012, Türkiye İstatistik Kurumu, “Turizm İstatistikleri, 2011 Yılı IV. Dönem Haber Bülteni”.
- 59- 2012, Türkiye İstatistik Kurumu, “Dış Ticaret Endeksleri, 2011 Yılı Aralık Ayı Haber Bülteni”.
- 60- 2012, Türkiye İstatistik Kurumu, “Yapı İzin İstatistikleri, 2011 Yılı IV. Dönem Haber Bülteni”.
- 61- 2012, Türkiye İstatistik Kurumu, “Finansal Yatırım Araçlarının Reel Getiri Oranları, 2012 Yılı Ocak Ayı Haber Bülteni”.
- 62- 2012, Türkiye İstatistik Kurumu, “Dış Ticaret İstatistikleri, 2012 Yılı Ocak Ayı Haber Bülteni”.
- 63- 2012, Türkiye İstatistik Kurumu, “Tüketici Fiyatları Endeksi, 2011 Yılı Aralık Ayı Haber Bülteni”.
- 64- 2012, Türkiye İstatistik Kurumu, “Üretici Fiyatları Endeksi, 2011 Yılı Aralık Ayı Haber Bülteni”.
- 65- 2012, Türkiye İstatistik Kurumu, “Sanayi İşgücü Girdi Endeksleri, 2011 Yılı IV. Dönem Haber Bülteni”.
- 66- 2012, Türkiye İstatistik Kurumu, “Sanayi Ciro ve Sipariş Endeksleri, 2011 Yılı Aralık Ayı Haber Bülteni”.
- 67- 2012, Türkiye İstatistik Kurumu, “İşgücü Maliyet Endeksi, 2011 Yılı IV. Dönem Bülteni”.
- 68- 2012, Türkiye İstatistik Kurumu, Veritabanları.
- 69- 2012, Uluslararası Para Fonu, “World Economic Outlook, Global Recovery Stalls, Downside Risks Intensify, January 2012”.
- 70- 2012, Uluslararası Para Fonu, World Economic Outlook Database.
<http://www.imf.org/external/ns/cs.aspx?id=28>, Erişim Tarihi: 26/01/2012.
- 71- 2012, Uluslararası Para Fonu, Primary Commodity Prices Database.
- 72- <http://www.e-kobi.net/turkiyenin-girisimcilik-notu-surekli-yukseliyor.html>, Erişim Tarihi: 22/03/2012.
- 73- http://www.dha.com.tr/2011-iansani-gelisme-raporu-aciklandi-son-dakika-haberi_228949.html, Erişim Tarihi: 16/03/2012.
- 74- http://www.nationmaster.com/graph/eco_bud_exp_percap-economy-budget-expenditures-per-capita, Erişim Tarihi: 22/03/2012.
- 75- http://tr.wikipedia.org/wiki/Arap_Bahar%C4%B1, Erişim Tarihi: 19/03/2012.
- 76- http://www.oecd.org/document/0,3746,en_2649_201185_46462759_1_1_1_1,00.html, Erişim Tarihi: 08/03/2012.
- 77- http://ansiklopedika.org/Avro_B%C3%B6lgesi_2010-2011_ekonomik_krizi, Erişim Tarihi: 03/02/2012.

- 78- http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=12&ust_id=4, Erişim Tarihi: 01/02/2012.
- 79- <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>, Erişim Tarihi: 30/01/2012.
- 80- <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul?kod=4>, Erişim Tarihi: 30/01/2012.
- 81- <http://tuikapp.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul>, Erişim Tarihi: 19/03/2012.
- 82- http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=25&ust_id=8, Erişim Tarihi: 10/03/2012.
- 83- http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=39&ust_id=11, Erişim Tarihi: 20/03/2012.
- 84- <http://www.tuik.gov.tr/Gosterge.do?id=3712&sayfa=giris&metod=IlgiliGosterge>, Erişim Tarihi: 13/02/2012.
- 85- http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/oecd-economic-outlook-volume-2011-issue-2_eco_outlook-v2011-2-en, Erişim Tarihi: 21/03/2012.
- 86- <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTDECPROSPECTS/EXTGBLPROSPECTS/0,,contentMDK:20672485~menuPK:612532~pagePK:2904583~piPK:2904598~theSitePK:612501~isCURL:Y,00.html>, Erişim Tarihi: 19/03/2012.
- 87- http://www.un.org/en/development/desa/policy/wesp/wesp_current/2012wesp.pdf, Erişim Tarihi: 08/03/2012.
- 88- <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2012/cr1216.pdf>, Erişim Tarihi: 14/03/2012.
- 89- <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/weoselser.aspx?c=186&t=1>, Erişim Tarihi: 20/03/2012.
- 90- <http://www.kalkinma.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FCCD0D0586B79E5C17>, Erişim Tarihi: 24/02/2012.
- 91- <http://www.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul>, Erişim Tarihi: 09/12/2011.
- 92- <http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=EE7EE7B1-D8D3-8566-45201CE77E5F0FDD>, Ekonomi Bakanlığı, “Yatırım Teşvik İstatistikleri”, Erişim Tarihi: 13/02/2012.
- 93- 2012, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, <http://evds.tcmb.gov.tr/cbt.html>, Erişim Tarihi: 22/12/2012.
- 94- <http://www.spk.gov.tr/apps/aylikbulten/index.aspx?submenuheader=0>, Erişim Tarihi: 28/02/2012.
- 95- <http://www.oib.gov.tr/yayinlar/yayinlar.htm>, Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Erişim Tarihi: 12/03/2012.